

Γ. ΑΘΑΝΑΣ

τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

ΒΑΘΙΕΣ ΡΙΖΕΣ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ἙΣΤΙΑΣ.,
ΙΩΑΝΝΟΥ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΥ & ΣΙΑΣ Α. Ε.

Copyright Γ. Ἀθανασιάδη - Νόβα, ἀκαδημαϊκός.

Γ. ΑΘΑΝΑΣ
τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

ΒΑΘΙΕΣ ΡΙΖΕΣ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ"
ΙΩΑΝΝΟΥ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΥ & ΣΙΑΣ Α.Ε.

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

	Σελίς
ΤΟ ΑΙΜΑ	9
ΑΡΣΕΝΙΚΟ ΠΑΙΔΙ	39
ΘΕΙΑ ΕΤΟΙΜΟΘΑΝΑΤΟΣ	75
ΕΝΑΣ ΠΑΛΙΟΣ ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ	95
Η ΜΕΤΑΘΕΣΗ ΤΟΥ ΑΣΤΥΝΟΜΟΥ	109
Τ' ΑΓΙΑ ΧΩΜΑΤΑ	129
ΤΟ ΜΕΓΑΛΟ ΔΙΠΛΩΜΑ	161
ΔΟΥΚΕΣΑΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΠΑΤΗΣ	175
Ο ΓΕΡΟΝΤΟΜΠΑΣΜΕΝΟΣ	207
ΜΕ ΓΥΜΝΟ ΜΑΤΙ	217
ΑΝΕΜΩΝΕΣ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	241
ΤΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΑ ΤΣΑΡΟΥΧΙΑ	257
Η ΠΑΡΑΙΤΗΣΗ ΤΗΣ ΒΕΤΑΣ	269
ΛΟΧΑΓΟΣ ΑΠΟΣΤΡΑΤΟΣ	305
ΣΤΟΝ ΚΑΣΤΑΝΟΛΟΓΓΟ	333
Ο ΧΤΥΠΟΣ ΤΟΥ ΕΛΙΚΑ.....	351

Ε Ρ Γ Α Γ . Α Θ Α Ν Α

ΠΡΩΙΝΟ ΞΕΚΙΝΗΜΑ	ΠΟΙΗΜΑΤΑ
ΑΓΑΠΗ ΣΤΟΝ ΕΠΑΧΤΟ	ΠΟΙΗΜΑΤΑ
ΚΑΙΡΟΣ ΠΟΛΕΜΟΥ	ΠΟΙΗΜΑΤΑ
ΤΟ ΠΡΑΣΙΝΟ ΚΑΠΕΛΟ	ΝΟΥΒΕΛΑ
ΔΕΚΑ ΕΡΩΤΕΣ	ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ
ΕΙΡΜΟΣ	ΠΟΙΗΜΑΤΑ
ΑΠΛΟΪΚΕΣ ΨΥΧΕΣ	ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ
ΔΡΟΣΕΡΟΙ ΚΑΗΜΟΙ	ΠΟΙΗΜΑΤΑ
ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΩΝ ΒΟΥΝΩΝ	ΠΟΙΗΜΑΤΑ
ΒΑΘΙΕΣ ΡΙΖΕΣ	ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

T O A I M A

Η κυρά - Σταθούλα είχε να πάη βίζιτες. Κυριακή απόγεμα, δεύτερη μέρα του 'Αϊ - Θυμιού, δέ μπορούσε να μὴν πάη για τὰ χρόνια πολλά στοῦ γιατροῦ της πού τὸν ἐλεγαν Εὐθύμιο, καὶ στὴν εἰρηνοδίκηνα, πού τὴ φώναζε μὲ τόση περηφάνια ὁ κ. Εἰρηνοδίκης « Εὐθυμίαν ». Φόρεσε τὸ καινούργιο της φόρεμα, ἔβαλε τὸ παλιό της καπέλο, « μεταποιημένο » λίγο τώρα τελευταῖα, φώναξε τὴν 'Αντρίκω νὰ τῆς δέση τὸ βέλο, πέρασε στὰ χέρια της τὰ γάντια, ἔρριξε στὴν τσέπη τοῦ μεσοφοριοῦ της ὅλα τὰ κλειδιά τῶν ντουλαπιῶν καὶ τοῦ κομοῦ καὶ γυρίζοντας στὴν 'Αντρίκω πού εἶχε σταθῆ σάν ἀγαλμα καὶ τὴν καμάρωνε ἀμίλητα, τῆς εἶπε σιγαλά :

—'Ελα, πάρε τώρα ἐσὺ τὸ κορίτσι νὰ μὴ με καταλάβῃ πού θὰ φύγω καὶ πρόσεχε! Τὰ μάτια σου τέσσερα στὸ κορίτσι

καὶ στὸ σπῖτι ὥσπου νὰ γυρίσω.

— Ἐννοία σου, κυρά! Νὰ πᾶς στὸ καλὸ. . .

Ἡ Αενίτσα — τὸ « κορίτσι » — καθισμένη καταγῆς στὸ σαλότο, πού ἐπεφτε ὠραῖος ἥλιος ἀπ' τὸ φεγγίτη τῆς σκάλας, ἐπαιζε ἤσυχά με τὴν ψιψίνα, μιὰ παρδαλοπράσινη ἡμερὴ γατούλα. Ἡ Ἀντρίκω βγῆκε γελαστὴ ἀπ' τὴν κρεβατοκάμαρα τῆς κυρᾶς κι ἄρχισε ἀμέσως τὰ χάρδια.

— Ποιὰ θὰ πάρω ἐγὼ ἀγκαλιά ; . . . Μὲ ποιὰ θὰ πάω ἐγὼ νὰ δοῦμε τὰ κουνέλια στὸν κῆπο ;

— Μὲ τὴν Αενίτσα ! . . .

— Ὅπ! Καλῶς μου τὴν!

Ἄρπαξε τὸ κορίτσι στὴν ἀγκαλιά της καὶ γαργαλώντας το γιὰ νὰ γελάσῃ, ἔτρεξε στὴν αὐλή. Ἡ κυρά - Σταθούλα πού παραμόνευε πίσω ἀπ' τὴν πόρτα, μόλις ἔφυγαν βγῆκε σιγὰ - σιγὰ, κατέβηκε γρήγορα - γρήγορα τὴ μέσα σκάλα, ἐκλείσει τὴν ὀξώπορτα πίσω της καὶ τράβηξε ἴσα στοῦ γιαιτροῦ.

Ἡ Ἀντρίκω με τὴ Αενίτσα στὴν ἀγκαλιά κατέβηκαν στὸν κῆπο, χόρεψαν λίγο γύρω στὴ λευκανθισμένη μυγδαλιά καὶ κυνήγησαν ἔπειτα μέσα στὶς μολόχες, τὰ σταχτιά κουνέλια πού ἔτρεξαν νὰ κρυφτοῦν στὶς τρύπες τους.

Ἦταν ὠραῖο γεναριάτικο ἀπόγεμα. Ἡ ξερὴ ἀτμόσφαιρα εἶχε ζεσταθῆ ἀπὸ τὸν λαμπρὸν ἥλιο. Ἀπ' τὶς μολόχες ὡς τοὺς ἀνθρώπους ὅλα αἰσθάνονταν ἓνα γλυκὺ θάλπος. Ἡ θάλασσα ἦταν ἀσπρογάλανη σὰν παγωμένη κι ἀντίπερα τὰ ψηλὰ βουνὰ εἶχαν τὰ χιόνια τους λουστραρισμένα ἀπ' τὴν λιακάδα. Οἱ μυγδαλιές ἀσπρούδιαζαν σ' ὅλα τὰ περιβόλια κ' οἱ σπουργίτες χοροπηδοῦσαν ἀπάνω στὰ ξερὰ κλαδιά. Μακριὰ στ' Ἀλωνάκι τὰ παιδιὰ, πού εἶχαν σκόλη, ἐπαιζαν τὴν ἀμπάριζα κ' ἰδρωκοποῦσαν σὰν καλὰ τὸν Ἀλωνάρι. Ἡ ζωὴ τοῦ χωριοῦ κάπως λαμπρὴ σὰν τὴν λιακάδα, κάπως ἀσπρὴ κι ἀγνὴ σὰν τὶς μυγδαλιές καὶ σὰν τὰ χιόνια, ἀφῆνε μιὰν ἐντύπωση ἀνακουφιστικὴ κ' εὐχάριστη.

Τρέχοντας, χορεύοντας, τραγουδώντας, χαχανίζοντας μετὸ « κορίτσι » στὴν ἀγκαλιά ἡ Ἀντρίκω εἶχε μεθύσει, χω-

ρις νὰ τὸ νιώθῃ, ἀπὸ κεῖνο ποὺ λένε χαρὰ τῆς ζωῆς. Παρά-
ξενο κέφι τὴν κυρίεψε καὶ δίχως νὰ ἔχη στὸ νοῦ της τί-
ποτα, ὅλα τῆς φαίνονταν ἴσα, καλοπίχτερα, ὁμορφα. Ἔτσι
σιγὰ - σιγὰ ξεγνοιάστηκε καὶ σὰν ἀφαιρεμένη, ἀφοῦ παρά-
τησε πρῶτα καταγῆς τὸ κορίτσι, ἀκούμπησε στὴ μάντρα
τοῦ περιβολιοῦ καὶ κοίταζε πέρα τὸ Καινούργιο Χωριὸ χαζά,
μὲ ὀρθάνοιχτα μάτια σὰν τὰ βόιδια. Κάτι, λές, περίμενε νὰ
τῆς ἔρθῃ ἀπ' ἐκεῖ πέρα...

Ἡ Λενίτσα ἔπαιξε λίγο μὲ τ' ἀγριόχορτα καὶ μὲ τὰ
τσάκνα ποὺ ἦταν γεμάτο τ' ἄσπαρτο μέρος τοῦ περιβολιοῦ,
ἔξυσε μὲ τὰ βρώμικα δαχτυλάκια τὴν κουτσουμπλή μυτί-
τσα της, περπάτησε πέρα - δῶθε χαζοκουβεντιάζοντας ἀ-
συνάρτητα μοναχὴ της. Δὲν εἶχε τί ἄλλο νὰ κάμῃ. Σταμά-
τησε κι ἄρχισε νὰ τραβάῃ τὸ φορεματάκι της ἀπὸ δῶ κι ἀπὸ
κεῖ σὰ νὰν τὴ στένευε καὶ νὰν τὴ στενοχωροῦσε. Εἶχε βαρε-
θῆ, τὸ καημένο. Χωρὶς νὰ ξέρῃ τί τοῦ φταίει τράβηξε τὴν
'Αντρίκω ἀπ' τὸ φουστάνι.

— Ντίκω!

Ἡ Ἄντρίκω ἔκανε νὰ τ' ἀρπάξῃ στὴν ἀγκαλιά της.

— Δὲ θέλω...

— Ἔλα! Ἔλα, ποὺ σ' ἔχω καλὴ, νὰ ξαναπαῖμε στὰ κουνελά-
κια. Θέλεις;

— Θέλω τσίσια...

— Τσί - σια ;... Ἔλα μου δῶ... Ἔλα νὰ σὲ βάλω ἴγῶ
νὰ μᾶς ποτίσης τίς πικροσταφίδες... Κάτσε...

Οἱ πικροσταφίδες γλύτωσαν ἀπὸ τέτοιο πότισμα. Ἡ
Λενίτσα εἶχε ζητήσῃ κάτι ποὺ δὲν τὸ ἤθελε στ' ἀλήθεια.
— Ἀκόμα ;... Μήπως δὲν ἔχεις ;... Σήκω, μὴ μοῦ κρυά-
σῃς κι ὅλα!

Ἡ Λενίτσα δὲν κουνιόταν. Ἀζαφνα θυμῆθηκε κεῖνο ποὺ
φοβόταν ἢ Ἄντρίκω.

— Θέλω τὴ μαμά!...

— Νάταμας!... μουρμούρισε ἀπὸ μέσα της ἢ Ἄντρίκω.
Αὐτὸ μᾶς ἔλειπε τώρα... Σήκω, Λενίτσα μου, σήκω, χρυ-
σὴ μου, σήκω, κοπέλα μου, ἐσύ.

Κι ἄρχισε νὰ βάνη ὅλη τὴ γλύκα της, ὅλη τὴν τέχνη της, ὅλα τὰ δυνατὰ της γιὰ νὰ πνίξη τὸ κακὸ τώρα στὴν ἀρχή. — Σήκω νὰ σοῦ πῶ κ' ἓνα τραγουδάκι... Ἄκου, Λενίτσα!...

Τὸ μικρὸ μας τὸ κορίτσι
δὲ μπορεῖ νὰ κατουρήσῃ
θέλει ἀγδά, θέλει σαποῦνι...

Μὰ ἡ Αενίτσα δὲν ἄκουγε τίποτ' ἀπ' αὐτά. Κὰ - κὰ - κὰ, τὰ ψεύτικα γέλια ἢ Ἀντρίκω :

Θέλει ἀγδά, θέλει σαποῦνι...

Μὰ ποῦ νὰ γελάσῃ ἡ Αενίτσα!

— Θέλω τὴ μαμά!... Κ' ἡ φωνὴ της ἄρχισε νὰ γίνεται κλαψιάρικη.

— Κακὸ πῶπαθα!... Θὰ μοῦ ψῆσῃ τὸ ψάρι στὰ χεῖλη τώρα! Ἔλα, σήκω νὰ πᾶμε στὴ μαμά, ἀφοῦ δὲ μ' ἀγαπᾶς ἐμένα!

Τῆς ἔσφιξε τὸ παντελονάκι, τὴν ἄρπαξε στὴν ἀγκυαλιὰ κι ἄρχισε νὰ τὴ χορεύῃ πάλι. Ἡ Λενίτσα, γέροντας τὸ κορμάκι πίσω, σὰ νὰ 'θελε νὰ πέσῃ, δὲν ἄλλαζε χαβά.

— Πᾶμε στὴ μαμά!...

— Στὴ μαμά, εἰ ;... Δὲ μ' ἀγαπᾶς, λοιπόν, ἐμένα καθόλου ;... Καλά... Ἄν σὲ ξαναχορέψω κ' ἐγώ! Ἄν σὲ ξαναφέρω στὸ περιβόλι!... Ἄν σοῦ ξαναδώσω ζάχαρη ἀπ' τὸ καφοκούτι!...

— Πᾶμε στὴ μαμά!...

— Πᾶμε! Πᾶμε!... Νά, πᾶμε! Ἄν σοῦ ξαναφιάσω κούκλα νὰ μὴ μὲ λέν Ἀντρίκω!...

Ἄν αὐτά, ἀντὶ νὰ σωπάσουν τὸ κοριτσάκι, τοῦ κεντοῦσαν τὸ παράπονο. Καί, πεισματωμένο, ξανάλεγε πάντα μηχανικὰ καὶ παραπονιάρικα :

— Πᾶ - με στὴ μα - μά!...

Ἄν ἔφτασαν στὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ, ἡ Ἀντρίκω σταμάτησε.

— Λενιώ! Λενάκι! Άκου νά σοῦ πῶ... Θέλεις... νά σε πάω στή μαμά ἢ νά πᾶμε κρυφά νά σοῦ δώσω ζάχαρη ἀπ' τὸ ντουλάπι ;

— Πᾶμε στή μαμά!

— Θὰ σοῦ δώσω καὶ γλυκό...

— Πᾶμε στή μαμά!

— Βύσσινο γλυκό, Λενάκι!... Θὰ σοῦ φτιάσω καὶ κοῦκλες! Νά ἰδῆς τί ὁμορφες κοῦκλες!... Ἔλα, πᾶμε - πᾶμε!

— Θέ - λω τῆ μα - μαααά!...

Ἄνοιξε τὴν πόρτα, ἔτρεξε στὴν κουζίνα, ἄρπαξε τὸ καφουκούτι κ' ἔβγαλε ἓνα σβολάκι ζάχαρη.

— Πῶ! Πῶ! Κοίτα, Λενίτσα!... Ὅλο αὐτὸ εἶναι δικό σου! Καὶ θὰ σοῦ δώσω κι ἄλλο!

Ἡ Λενίτσα ἔρριξε μιὰ δακρυσμένη ματιὰ στὴ ζάχαρη, μὰ δὲν ἄπλωσε. Οὐτ' ἔπαψε. Τῆς ἔβαλε τὴ ζάχαρη στὰ χεῖλάκια κι ἄρχισε νά τὴν τρίβη. Ἄφησε νά γλυκαθῆ λίγο κ' ἔπειτα τὴν ἔφτυσε πεισιμωμένα. Εἶχε νικήσει τὸν πειρασμό.

— Θέλω τῆ μα - μά! Μα - μά!...

Ἡ Ἄντρίκω ἔχασε μονομιᾶς τὴν ὑπομονή της :

— Μπὰ τὸ ζαλίμι!... Ἄν τὸ πιάσουν τώρα τὰ μπουρίνια του τί νά τὸ κάμω ;... Σώπα, Λενίτσα μου, σώπα, τσουπούλα μου... Τώρα θὰ πᾶμε στή μαμά... Μαμά!... Ποῦ εἶσαι, μαμά ;... Ἔλα πού σε θέλει τὸ Λενάκι!...

— Θέλω τῆ μα - μαααά!...

— Μπὰ, τὸ παρλιακό!... Ἔτσι μοῦ ῥχεται... Κι ἀπὸ μέσα της : Τί φταίει κιόλας τὸ κακόμοιρο!... Φταίει ἐκεῖνη πού πῆρε τοὺς δρόμους... Μ' ἄφηνε κ' ἐμένα ἢ μάνα μου ὀλομόναχη στὸ χωριὸ — μιὰ φορά πῆγα νά ψηθῶ στὸ παραγώνι — πάαινε ὅμως γιὰ δουλειά... Δὲν ἄφηνε τὸ παιδί της καὶ νά γυρίζη στὶς βίζιτες γιὰ τὸν καλὸ τὸ χρόνο!... Ἡ μάνα - μάνα ἦ...

— Θέλω τῆ μα - μάααα !...

— Σώπα, Λενίτσα μου. Τώρα θὰ ῥθῃ ἡ μαμά. Νά, πάρε, πάρε τὸ κλουβάκι. Κοίτα, τί ὁμορφο πού εἶναι! Θὰ βάλουμε

μέσα κ' ἓνα πουλάκι κόκκινο! Καὶ θὰ εἶναι τῆς Λενίτσας...
Στάσου νὰ σοῦ φέρω καὶ τὸ ρολόι νὰ παίξῃς... Νά το...
Μὴν κλαῖς, λοιπόν!

— Πά(ρ)τα... Πά(ρ)τα... Θέλω τὴ μαμάααα...

— Μὰ ἐσύ δὲν ὑποφέρεσαι! Τὸ ξέρεις;... Σοῦ λένε, τώρα
θὰ ῥθῃ ἡ μαμά... Πάψε, λοιπόν!...

Τὸ κορίτσι ἄρχισε νὰ κλαίῃ τώρα δυνατά.

— Πάψε, γιατί θὰ πάω νὰ σὲ δώσω στὸν Πατσογιάννη...
Νά τος, περνάει, θὰ τὸν φωνάξω!...

Μὲ τὴ φοβέρα τὸ κλάμα τοῦ κοριτσιοῦ ἀγρίεψε. Οἱ λυ-
γμοὶ τοῦ σπάραζαν τὸ στηθάκι. Τὸ παράπονο τοῦ ἔκαιγε τὸ
λαιμό. Τὸ προσωπάκι του κοκκίνισε κι ἀπ' τὰ ἐρεθισμένα
ματάκια του ἔτρεχαν βροχὴ τὰ δάκρυα.

— Σ' ἔπιασε! Σ' ἔπιασε!... Κοίτα νεῦρα πῶχει ἀπ' τὰ
τώρα!... Παιδί τῆς Σταθούλας δὲν εἶσαι;... Θὰ τὴν πε-
ράσης τὴ μάνα σου στὰ νεῦρα!... Θὰ γίνῃς καὶ σὺ μία!...
Μμμμ! Κλάψε, σὰν ἔχῃς ὄρεξη... Ἄν δὲν κλάψῃς, δὲ με-
γαλώνεις!...

Ἄκουσε τὰ κλάματα ὁ πατέρας κάτω στὸ μαγαζί, ποῦ
δὲν καταπρόφταινε τοὺς χωριάτες μὲ τὰ χίλια - δυὸ κυρια-
κάτικα ψώνια τους (μιά δεκάρα πιπερί, δυὸ πλάκες σαποῦνι,
δεκαπέντε λεπτὰ μπακάμι, ἓνα κουτὶ σπύρτα). Τ' ἄκουσε
μιά, ξαφνίστηκε. Τ' ἄκουσε δυό, βλαστήμησε. Τ' ἄκουσε
τρεῖς, ἔχασε τὴν ὑπομονή του. Ἄρπαξε τὴν καλαμίδα ποῦ
εἶχε στὴ γωνιά γιὰ τὶς ἀράχνες καὶ χτύπησε δυὸ - τρεῖς
φορὲς δυνατὰ τὸ νταβάνι. Ἡ Ἀντρίκω τ' ἄκουσε, ἀνοιξε
τὸ μικρὸ καταρράχτη κ' ἔπεσε μπροῦμυτα στ' ἀνοιγμά του.

— Τ' εἶν' ἀφέντη;

— Καλά, τί ἔχει τὸ παιδί καὶ κλαίει τόσην ὥρα;

— Θέλει τὴ μάνα του...

— Καὶ δὲ μπορεῖς νὰ τὸ ξεγελάσης, κακομοίρα!...

— Ἀπ' ὅ,τι τό 'κανα!... Δὲν ἀκούει! Νά, Λενίτσα, ἔλα
νὰ ἰδῆς τὸ μπαμπά. Τά - μπαμπά! Τά!... Ἔλα νὰ κά-
νῃς « τὰ » τοῦ μπαμπᾶ!... Δὲν ἔρχεται!...

- Πάρτο και βγάλτο ὄξω νὰ ξεχάση... Καλὸς καιρὸς εἶναι.
- Καὶ τὸ σπίτι ;
- Κλειστο!... Θὰ 'χω κ' ἐγὼ τὸ νοῦ μου...

Σήκωσε ἡ Ἀντρίκω τὴ Λενίτσα στὴν ἀγκαλιά, σύρτωσε τὴν καλὴ τὴν πόρτα καὶ κατέβηκε στὸ περιβόλι. Βγῆκε στὸν κάτω δρόμο, κλείδωσε τὴν ὀξώπορτα καὶ μὲ τὸ κλειδί στὸ χέρι τράβηξε πέρα στὴ γειτονιά. Ἡ Λενίτσα ἐξακολουθοῦσε νὰ κλαίη καὶ στὸ δρόμο.

— Πῶ, πῶ! Θὰ μᾶς γελάη ὁ κόσμος!... Σώπα μὴ μᾶς ἀκούση κι ὁ γαμπρὸς καὶ δὲ θέλει νὰ σὲ πάρη!... Νά, θὰ σὲ πάω στὴ μαμά!

Ἡ γειτονιά εἶχε τὴν κυριακάτικη ὄψη. Στὶς προσηλιακὲς αὐλὲς καὶ στὰ μπαλκόνια λιάζονταν καὶ κουτσομπόλευαν ἀνεργες, μὲ σταυρωμένα τὰ χέρια, οἱ νοικοκυρές. Ἡ βρῦση ἔτρεχε ἐλεύθερη χωρὶς καμιὰ σκάφη νὰ τῆς μαζεύη τὸ νερό. Δυὸ - τρία κάρα, ξεζεμένα, ἔστεκαν στὰ πλατύτερα μέρη τοῦ δρόμου καὶ μικρὰ παιδάκια χοροπηδοῦσαν ἀπάνω καὶ τριγύρω τους. Ὅλα τὰ μικρὰ κοριτσάκια τῆς γειτονιάς ἔπαιζαν τὶς κουμπάρες στὴν αὐλὴ τῆς κυρὰ - Σπύρραινας. Παρέες - παρέες ἀπὸ χτίστες, καροτσέρηδες κι ἄλλους ἐργατικὸς μὲ τὰ γιορτινά τους ροῦχα, περνοῦσαν καὶ ξαναπερνοῦσαν στὸ δρόμο πρὶν κατασταλάξουν στὸν καφενὲ ἢ στὴ ταβέρνα.

Ἡ γριὰ Μπερλίσταϊνα, παράξενη γριούλα, πού ζοῦσε ὀλομόναχη στὸ φτωχικὸ της, ἔβαλε πρώτη τὶς φωνὲς ἀμα εἶδε τὴ Λενίτσα νὰ σπαράζει ἀπ' τὰ κλάματα.

— Τί τοῦ 'κανες, μωρὴ, τοῦ κοριτσιοῦ ;... Μπά, πού πολὺ κακὸ νὰ σόρθη!... Γκάνιαξε, μωρὴ, τὸ κορίτσι!...

— Δὲ μ' ἀφήνεις, λέω ἐγὼ, κυρὰ - θειά!... Σὰν τί θὰ τοῦ κάνω ἐγὼ τοῦ κοριτσιοῦ ;... Κλαίει, θέλει τὴ μάνα του!

— Καὶ δὲ μπορεῖς νὰ τὸ χασταλέψης τὸ μαξουμάκι, κοτζάμ γυναίκα' αὐτοῦ ;

Ἄκουσε τὶς κουβέντες καὶ τὰ κλάματα ἡ Παναγιοῦ ἢ πλύστρα καὶ πετάχτηκε ἀπ' τὴν ἀντικρινὴ αὐλὴ. Γυναίκα

τοῦ σπιτιοῦ ἢ Παναγιοῦ — βοηθοῦσε καμιά φορά στὴν πλύση καὶ στὸ σφουγγάρισμα τὴν Ἀντρίκω — ἐνδιαφέρθηκε περισσότερο. — Τὸ δικό μας τὸ κορίτσι κλαίει ἔτσι, Ἀντρίκω; Πῶ, πῶ! Θὰ θερμοαθῆ, μωρὴ μαύρη, ἀπὸ τὰ κλάματα. Τσαοῦνιξε!... Ἔμπ' ἀπὸ μέσα νὰ τὸ μωρώσουμε... Μπά!... — Γιὰ δοκίμασε κ' ἐσύ, κυρὰ - Παναγιοῦ... Τὸ ἔχει πιάσει ἀπ' τὸ ποδάρι καὶ δὲν τ' ἀφήνει!... Καὶ τί δὲν τὸ 'καμα!... Τὸ 'ταξα, τὸ 'δωσα... Τίποτα!... Δὲ λουφάζει τὸ καλότυχο! Μοῦ κόπηκαν καὶ τὰ χέρια νὰ τὸ κρατάω ἀγκαλιὰ τόσην ὥρα! Κοτζάμ γαϊδουρίτσα! Πάρ' την, κυρὰ - Παναγιοῦ!

— Πούειντην ἢ Αενίτσα μου;... Πούειντο τὸ καλό μου τὸ κορίτσι; Ἔλα μου δῶ, τρυγὼνα μου... Ἔλα μου δῶ!... Ἡ παλι' - Ἀντρίκω φταίει!... Τώρα νὰ ἰδῆς πού θὰ τὴν κάνω ἐγὼ ντά - ντά... Νά! Νά! Νά, παλι' - Ἀντρίκω, πού μοῦ πείραξες τὸ κορίτσι! Πῆρε ἢ Παναγιοῦ στὴ δική της ἀγκαλιὰ τὴ Αενίτσα κ' ἔκανε πὼς δέρνει τὴν Ἀντρίκω. Ἡ Ἀντρίκω ἔκανε πὼς κλαίει ὅσο μπορούσε κωμικότερα. Ἄλλες φορές τὸ παιχνίδι αὐτὸ ξεκάρδιζε στὰ γέλια τὴ Αενίτσα, μὰ τώρα οὔτε τῆς ἀντίκοψε καθόλου τὰ κλάματα... Μπῆχαν στὸ χαμόσπιτο... Τὴν χοροπηδοῦσε ἢ Παναγιοῦ ὡς τὸ νταβάνι, τῆς ἔκοψε ρόιδο, τῆς ἔβγαλε ἀπ' τὸ ντουλάπι τοῦ τοίχου ζαχαρωμένο βύσσινο γλυκό, τῆς εἶπε, τῆς ἔκανε, τῆς ἔταξε, τίποτα! Φόρεσε ἢ Ἀντρίκω τὴ φουστανέλα τοῦ γέρο - Τούμπα, τοῦ γραμματικοῦ, πού δὲν εἶχε προφτάσει νὰ τοῦ τὴ σιδερώση καὶ νὰ τοῦ τὴν πάη ἢ Παναγιοῦ, καὶ χόρευε μ' αὐτὴ περιγελαστικά, μὰ πού νὰ ξαστερῶση ἢ συννεφιασμένη Αενίτσα!

— Θέλω τὴ μαμά!...

— Ὅχι ἄλλο!... Μπά! Γκάνιαξε τὸ κορίτσι — θὰ θερμοαθῆ! Πάρ' το νὰ τὸ πᾶς στὴ μάνα του...

— Θέλεις νὰ μὲ σκοτώση;

— Ἀπὸ κεῖ πού θὰ τὸ βρῆ θερμοασμένο τὸ βράδυ!...

— Λέω νὰ τὸ πᾶμε ἐδῶ δίπλα πού παίζουν καὶ τ' ἄλλα κορίτσια μὴν τύχη καὶ ξεχάση...

“Ομως αδύνατο νὰ ξεχάσῃ ἡ Λενίτσα! Ἐπαιζαν μιὰ χαρὰ τ’ ἄλλα κοριτσακία, συνομήλικα καὶ μεγαλύτερά της, χίλια - δυὸ παιχνίδια.

Δὲν περνᾶς, κυρὰ Μαρία.

Δὲν περνῶ - περνῶ.

Ἐγέμιζε ἡ αὐλὴ ἀπὸ τὶς φωνὲς κι ἀπὸ τὰ γέλια τους. Ἦρθαν τῶρα νὰ προστεθοῦν καὶ τὰ γοερὰ κλάματα τῆς Λενίτσας. — Δὲν εἶν’ ἄλλο, Ἀντρίκω! Πάρ’ το καὶ νὰ τὸ πᾶς στὴ μάνα του!

Τὸ πῆρε πάλι στὴν ἀγκαλιά της ἡ Ἀντρίκω, φωνάζοντας πεισμωμένα.

— Κυρὰ - Σταθούλα! Ἔ, κυρὰ - Σταθούλα, μὲ τὰ νεῦρα σου! Τί νὰ σοῦ κάνω!... Ἐπρεπε νὰ σ’ εἶχα δικό μου!... Καὶ θὰ ἴβλεπες ξύλο!

Κλαίοντας ἡ Λενίτσα, βρίζοντας ἡ Ἀντρίκω (καὶ τσιμπώντας πότε - πότε τὸ μπουτάκι τῆς Λενίτσας) βγῆκαν πάλι στὸ δρόμο γιὰ νὰ πᾶνε στοῦ γιαιτροῦ ἢ στοῦ εἰρηνοδίκου νὰ βροῦν τὴ Σταθούλα. Καθὼς πῆγαιναν βρῆκαν τὸν παιδονόμο στὸ δρόμο. Νόμισε πὼς ἔπρεπε νὰ ἐπέμβῃ. Ἀγρίεψε, τάχα, χτύπησε τὸ βούρδουλά του στὸν ἀέρα καὶ κλείνοντας τὸ μάτι στὴν Ἀντρίκω, φώναξε ἄγρια :

— Γιατί κλαῖς ἐσύ, ἔ;... Τὸν βλέπεις τὸ βούρδουλα; Τὸν ἔχω γιὰ τὰ παλιοκόριτσα ποὺ κλαῖνε!... Ἐχω καὶ ψαλίδι γιὰ τὴ γλώσσα τους...

Γύρισε ἡ Λενίτσα τὸ μουτράκι της καὶ τὸ ἔκρυψε στὴν ἀγκαλιά τῆς Ἀντρίκως· κατάπιε τοὺς λυγμούς καὶ τὰ δάκρυά της μουγκρίζοντας κι ἄρχισε νὰ σπαράζῃ. Ἡ Ἀντρίκω ἔνωσε ὥστόσο τὸ κακὸ πόκανε ὁ παιδονόμος καὶ τὰ βάλε μαζί του.

— Μπὰ σὲ καλὸ σου, καημένε! Ἦρθες νὰ μοῦ λαβατώσης τὸ κορίτσι!... Ἔτσι λὲς πὼς σωπαίνουν τὰ μαξουμάκια;... Ἄιντε πῆγαινε!...

Κ’ ἐπειδὴ ἡ Λενίτσα φοβόταν νὰ βγάλλῃ τὸ προσωπάκι της, χώθηκε ἡ Ἀντρίκω στὴν πρώτη αὐλὴ ποὺ βρέθηκε

μπροστά της. Καὶ στάθηκε μὲς στὴν αὐλόπορτα παρηγορώντας τὴ Λενίτσα στ' αὐτάκι :

—“Εφυγε, Λενίτσα! Ἐφυγε!... Νά, κοίτα νὰ ἰδῆς! Εἶδες γιὰ νὰ κλαῖς; Ἔλα, πάψε, πουλάκι μου, τώρα!... Ἐφυγε! Τὸν ἔδειρα! Πόσο τὸν ἔδειρα!... ”

Ἡ κυρὰ - Λούκαινα σηκώθηκε κ' ἔτρεξε νὰ ἰδῆ τί συμβαίνει πού μπῆκαν ἔτσι ξαφνικὰ στὴν αὐλὴ της. Ἦταν μιὰ μεγάλη αὐλὴ μὲ πηγάδι στὴ μέση, μὲ μιὰ συκιά, μὲ δυὸ λεμονιές καὶ μὲ ψηλὸ ὑπόστεγο γιὰ τὴν κάδῃ τοῦ κυρ Λουκά. Σ' ἓνα προσηλιακὸ κι ἀπόγωνο μέρος εἶχε κατεβάσει ἡ κυρὰ - Λούκαινα καρέκλες καὶ κάθονταν ἐκεῖ μὲ τρεῖς ἄλλες σεβαστὲς γριουῦλες, φιλενάδες της. “Ὅλες μαυροφῶρες, μὲ τίς σκέπες σφιχτοδεμένες στ' ἄσπρα τους μαλλιά.

Τὰ πρόσωπά τους ἦταν ὀργωμένα ἀπ' τὰ βάσανα καὶ κιτρινισμένα ἀπ' τὸν καιρὸ. Κουβέντιαζαν ἡσυχα - ἡσυχα μὲ τὴ σιγαλὴ φωνή τους πού εἶχε κάποιαν ἀγιοσύνη, γιὰ τὸ Θεὸ καὶ γιὰ τὰ θάματά του, γιὰ τὸν καιρὸ καὶ τὰ καμώματά του, γιὰ τὸν κόσμον πού ψεύτισε καὶ τ' ἄνομα τὰ ἔργατά του. Καθὼς σηκώθηκε ἡ κυρὰ - Λούκαινα ἔπαψε ἡ κουβέντα. Οἱ δυὸ γριουῦλες τράβηξαν ἀπὸ τὴν τσέπη τῶν μεσοφοριῶν τους μιὰ μακρουλὴ τενεκεδένια θήκη, τὴν ἀνοίξαν, ἔβγαλαν τὰ ματογυάλια τους, τὰ στέριωσαν στ' αὐτιά τους κ' ἔκαμαν ἀναγνώριση τῆς Ἀντρίκως. Ἡ τρίτη ἔβαλε μόνον τὴν ἀπαλάμη της πάνω ἀπ' τὰ φρύδια καὶ δοκίμασε γιὰ μιὰ φορὰ ἀκόμα τὰ γεροντίστικα μάτια της πῶς βλέπταν μακριὰ χωρὶς γυαλιά.

— Τ' εἶναι ;... Τί τρέχει ;...

—“Ὅχου μένα!... Ἐνα κοριτσάκι κλαίει καὶ δέρνεται... ”

Ποιὸς ξέρει τί νὰ τοῦ ἴκαναν, τὸ πουλάκι μου!... Τίνος νὰ ἴναι τὸ καλότυχον ;

— Δὲν εἶναι ἡ δούλα τῆς Σταθούλας, κυρὰ - Δῆμαινα ; ρώτησε ἡ κυρὰ - Ζαχάρω.

— Κεῖνη εἶναι, μοῦ φαίνεται... ”

— Κύρ - Ἀντρέαινα, εἶναι ἡ ἀγγόνα σου τοῦ κυρ Χρήστου, ἡ Λενίτσα, πού κλαίει!... φώναξε ἡ κυρὰ - Ζαχάρω καὶ

σηκώθηκε νὰ πάη κι αὐτὴ στὴν αὐλόπορτα. Καμώθηκε νὰ ἀνασηκωθῆ ἡ κυρ' Ἀντρέαινα, μὰ ἔτρεμαν τὰ γόνατά της. Χτυποῦσε ἡ καρδιά της, θάμπωσαν τὰ μάτια της. Ξανάπεσε στὴν καρέκλα.

— Κάτσε καὶ θὰ σοῦ τὴ φέρω ἐδῶ, γύρισε καὶ τῆς εἶπε ἡ κυρὰ - Ζαχάρω.

— Ἐχεις πολὺν καιρὸ νὰ τὴν δῆς τὴν ἀγγόνα σου ; ρώτησε ἡ κυρὰ - Δήμαινα.

— Ἀπὸ κοντά ;... Μὴ μὲ ρωτᾶς!... Πολὺν!... Ἀπὸ τότε...

— Ἐγὼ τὴν εἶχα δῆ τοῦ Χριστοῦ πού πῆγα βίζιτα στὸ σπι-
τι τους. Μιά χαρὰ εἶναι τὸ καημένο!... Τό 'φτυσα τρεῖς
φορὲς νὰ μὴν τ' ἀβασκάνω...

— Ἀπὸ τότε ἔχω νὰ τὸ χαρῶ ἡ ἔρμη τὸ πουλάκι μου!
Τραύλισε παραπονιαρικά ἡ κυρὰ - Ἀντρέαινα.

Οἱ γριουῦλες πῆγαν μὲ χίλια - δυὸ γλυκόλογα κι ἄλλα
τόσα χὰδια νὰ μωρώσουν τὴ Λενίτσα. Μὰ οὔτε ἡ κυρὰ -
Λούκαινα, οὔτε ἡ κυρὰ - Ζαχάρω τὸ κατάφεραν. Ἡ Λενί-
τσα δὲ δέχονταν καμιὰ.

— Τσάκισε τὴν καρδιά τοῦ παιδιοῦ τὸ παράπονο!... εἶπε
ἡ κυρὰ - Λούκαινα κι ἀπαρατήθηκε ἀπὸ κάθε ἄλλη προσ-
πάθεια.

— Ἀσ' το, κυρὰ θειά, εἶπε ἡ Ἀντρίκω, δὲ σωπαίνει!... Τὸ
πέργωσε! Καὶ στὴ μάνα του ἀκόμα θὰ κλαίη!...

Ἔκαμε νὰ φύγη.

— Μπά! φώναξε ἡ κυρὰ - Ζαχάρω, πιάνοντάς τὴν ἀπ' τὸ
μπράτσο, ποῦ πᾶς ;... Στάσου νὰ δῆ τὸ κορίτσι ἡ κυρὰ -
Ἀντρέαινα, φέρτο δῶ!...

Καὶ τ' ἄρπαξε ἀπ' τὰ χέρια τῆς Ἀντρίκως. Σπαρτά-
ριζε ἡ Λενίτσα στὴν ἀγκαλιὰ τῆς κυρὰ - Ζαχάρως κι ἀνα-
γκάστηκε νὰ τὴν ἀπιθώση μπροστά της. Τὴν ἔπιασε μὲ τὰ
δυὸ της χέρια ἀπ' τοὺς νώμους καὶ τὴν ἔσπρωχνε ἀλαφρά.

— Αἶντε... περπάτα... περπάτα νὰ πᾶς μοναχὴ σου στὴ
βάβα... Πῶ! Πῶ! καλούδια πού θὰ τῆς δώση τῆς Λενίτσας
ἡ βάβα!...

Κλαίοντας ή Λενίτσα και τρίβοντας σαν από ντροπή τὰ ματάκια της και με τὰ δυό της χεράκια, προχωρούσε στανικά με μισὰ βήματα. Ἔκανε νὰ τή χαϊδέψη ή κυρά - Δήμαινα, μὰ δὲ δέχτηκε. Και καθὼς τὴν εἶχε ἀφήσει πιά ή κυρά - Ζαχάρω, ἔτρεξε ξαφνικά με γρήγορα - γρήγορα βήματα κ' ἔπεσε στὴν ποδιά τῆς Ἀντρέαινας, χώνοντας τὸ κεφαλάκι μες στὰ γόνατά της. Ἡ βάβα χάιδεψε με τὰ τρεμουλιαστὰ χέρια τὰ μαλλάκια σὰ νὰ τὰ 'λουζε, κοίταξε ψηλά τὸν οὐρανὸ, ἀναστέναξε κ' ἔπειτα ἔσκυψε και φίλησε τίς ξανθὲς μπουκλίτσες. Δυὸ δάκρυα κόμπιασαν στὰ μάτια της και χάθηκαν ἔπειτα στίς ζαρωματιῆς τοῦ προσώπου. Ἡ Λενίτσα δὲν ἀκουγόταν καθόλου. Εἶχε σωπάσει. — Ἐλα Χριστὲ και Παναγιά! εἶπαν οἱ ἄλλες γριουῦλες και σταυροκοπήθηκαν! Θάμα Κυρίου!... Ἀκουῦς νὰ τρέξῃ ἀμέσως στὴ βάβα του!...

— Και νὰ μωρώσῃ ἀπὸ μοναχὸ του μονοκοπανιά!

— Τόσο καιρὸ πῶχει νὰ τὴν δῆ!...

— Πρώτῃ φορὰ ποὺ τὴ βλέπει ἔτσι μεγαλοῦτσικο!...

— Ἀμ' τί θαρρεῖς!... Τὸ αἷμα, βλέπεις!... Τὸ αἷμα!

— Μήστητί μου Κύριε!... Τὸ αἷμα! Ἀμ τί ἄλλο;

Παραξενεύτηκε κ' ή Ἀντρίκω. Ἐβλεπε τὴ Λενίτσα νὰ σωπαίνει, χωμένη στὴν ποδιά τῆς γριά - βάβας, και δὲν τὸ πίστευε.

— Αὐτὸ ἦταν ἀπ' τ' ἀνεπάντεχα!... Μιὰ ὥρα εἶχε πῶσκουζε!... Και τί δὲν τὸ 'καμα νὰ τὸ χασταλέψω!... Για κοίτα το, τώρα λούφαζε ἀπὸ μοναχὸ τ'...

— Αὐτό, παιδί μου, θὰ 'χω νὰ τὸ μολογᾶω!... Θάμα σωστό! Ὁσμίστηκε τὸ αἷμα του κ' ἔτρεξε!... Και λούφαξε!... Μήστητί μου Κύριε!... Τόσον κόσμον ἐμᾶς δὲ μᾶς δεχόταν!...

Τὴ σήκωσε ή κυρά - Ἀντρέαινα τὴ Λενίτσα στὴν ἀγκυλιά της. Τῆς ἀνασήκωσε τὰ μαλλάκια και τὴ φίλησε γύρα - γύρα στὸ μέτωπο. Τὴ σταύρωσε ἔπειτα με τὸ δεξί της χέρι, τὴν ἔγλειψε τρεῖς φορές με τὴν ἄκρη τῆς γλώσσας της στὸ μέτωπο και τῆς εἶπε ἓνα μικρὸ ξόρκι για τὸν ἀβασκαμό.

Ἡ Λενίτσα δὲ μπορούσε νὰ κρατήσῃ ἀκόμα τοὺς λυγμούς. Φούσκωνε τὸ στηθάκι τῆς κι ἀνεβοκατέβαινε σὰ φουσερό.

— Μπά! Μπά! Μπά!... Εἶχε πλαντάξει τὸ κοριτσάκι μου... Κοίτα πὼς ἀναφέρει ἀκόμα!... Σύχασε, δυχατέρα μου ἐσύ!... Σύχασε πού σ' ἔχω καλὴ ἐγὼ καὶ σ' ἀγαπάω... Νὰ δῆς τί θὰ σοῦ φέρω, τί θὰ σοῦ δώσω...

Κι ὄλο τὴ χἀίδευε ἡ κυρὰ Ἀντρέαινα κι ὄλο σκουντουφλιασμένη ἦταν ἀκόμα ἡ Λενίτσα. Τὴν κάθισε ἔπειτα στὰ γόνατά τῆς κι ἄρχισε νὰ τὴ χορεύῃ καὶ νὰ τὴν τραγουδάῃ :

Τάρνα-τάρνα-τάρνα του.
τὸ χορεύει ἡ βάβα του!
Τὸ τσουπί μου τ' ἄσπρο τ' ἄσπρο
τὸ παντρολογοῦν στὸ κάστρο.
Καὶ τοῦ δίνουνε προικιά
ἓνα κόσκινο φλουριά... .

*Οποτα! *Οποτα! *Οποτα!...

Ἐαστέρωσε λιγάκι ἡ Λενίτσα. Χαμογέλασε κρυφά. Ἐφαγε δυὸ κουταλίτσες ἀπ' τὸ γλυκὸ πού ἀνέβηκε καὶ τῆς ἔφερε ἡ κυρὰ - Λούκαινα. Τῆς ἔκαμε ἄλλο παιχνιδάκι ἔπειτα ἡ βάβα.

Πάει - πάει τὸ μυρμηγκάκι
γιὰ ψωμάκι γιὰ τυράκι —
γιὰ τῆς Λενίτσας τὸ βυζάκι!

Κίτ, κίτ, κίτ, κίτ, κίτ!... Μὲ τὸ χέρι πού τὸ περπατοῦσε σιγὰ - σιγὰ ἀπάνω στὸ κορμάκι τῆς Λενίτσας γιὰ νὰ παραστήσῃ τὸ μυρμηγκάκι, τὴ γαργαλοῦσε στὸ τέλος γρήγορα - γρήγορα στὴν ἀμασχάλη... Κὰ - κα - κα - κα τὰ γέλια ἡ Λενίτσα! Γέλια ντροπαλά πού, ἀν μπορούσε, θὰ τὰ συγκρατοῦσε. Μὰ ξεσποῦσαν ἀθέλητα, ἀσυγκράτητα. Τὴν κατέβασε ἔπειτα κάτω, ἀκούμπησε τοὺς ἀγκῶνες στὰ γόνατα, τῆς ἔπιασε τὰ δυὸ χεράκια κι ἄρχισε νὰ τὴ χορεύῃ τραμπαλιστά :

Ναυανά και τάχτα του
τὸ μαλώνει ἢ μάνα του,
τὸ χαϊδεύει ὁ τάτας του!...

Τάρνα—τάρνα—τάρνα του
κι ἄργα να στὸ γάμο του
καὶ στ' ἄρρεβωνίσια του...

Χόρευε, κυρὰ Σουσοῦ
κι ἔχε κ' ἔγνοια τοῦ σπιτιοῦ!
Χόρευε, κυρὰ Σουσοῦ,
κοίτα κι ἀπὸ πίσω σου
τί κουρέλια κρέμονται
τί χαρὲς ποὺ γέγονται!...

Ἄστραφτε ἀπὸ εὐχαρίστηση ἢ κυρὰ - Ἄντρέαινα καὶ δὲ
χόρταινε νὰ καμαρώνη τὴν ἀγγόνα. Χαμογελοῦσαν γλυκὰ
ἀπὸ συμπάθεια οἱ ἄλλες γριούλες κ' ἢ Ἄντρίκω τριγύρα,
κουνώντας ἀλαφρὰ τὰ κεφάλια τους στὸν ἴδιο χορευτικὸ
ρυθμὸ. Γλεντοῦσε χορεύοντας ἀμέριμνα ἢ Λενίτσα.

— Πῶ, πῶ! Χορὸς ἢ Λενίτσα! Πῶ, πῶ, πῶ, καμάρι!...

— Φτού, φτού, φτού! νὰ μὴ βασκαθῆς!...

— Φτού σου, παλιοκόριτσο! Σκόρδο καὶ κρεμμύδι ἀπάνω
σου! Φτού σου!...

Τὴ σήκωσε ἀρπαχτὰ ἢ βάβα στὴν ἀγκαλιά της καὶ τὴν
ἔσφιξε :

— Ἐλα μου ἴδω, τρυγόνα μου!... Ὅχου νὰ μὴ μοῦ τ' ἀ-
βασκάνουν... Νὰ ἔχω τέτοιον θησαυρὸ καὶ νὰ μὴν τὸν
χαίρομαι!... Πούλα μου, ἐσύ!...

Καὶ δῶσ' του φιλιὰ ἢ γριούλα καὶ δῶσ' του δάκρυα. Μὲ
τὸ δίκιο της ὁμως. Τί μεγαλύτερο βάσανο ἤθελε στὰ γε-
ροντάματά της ; Νὰ ἔχη παιδὶ κι ἀγγόνα καὶ νὰ ζῆ χώρια
τους! Ζοῦσε μὲ τὴν κόρη της, θὰ πῆς, ποὺ ἦταν χήρα — μὰ
νὰ μὴν ἔχη στὸ σπιτί τοῦ γιοῦ της οὔτ' ἔμπα, οὔτε ἔβγα ;...

— Δὲ μοῦ τὴ δίνεις τώρα, κυρὰ θειά ; Εἶν' ὦρα νὰ πααίνου-
με, θὰ γυρίση ἢ κυρὰ!... εἶπε κάποτε ἢ Ἄντρίκω.

Ἄνατρίχιασε ἡ βάβα καὶ πόνεσε σὰ νὰ τὴ χτύπησε σφάχτης. Ἔσφιξε περισσότερο τὴ Λενίτσα καὶ τὴ φίλησε μὲ τρεμούλα. — Ναί... ναί... νὰ πᾶτε στὸ καλὸ. Κοντεύει νὰ πέση κι ὁ ἥλιος... Θὰ κἀνὴ ψύχρα τώρα... Ἰσα στὸ σπίτι νὰ πᾶτε...

Κι ἔτσι λέγοντας δάκρυζεν, ἡ καψόγρια, πικρά. Σφογγοῦσαν τὰ δικὰ τους μάτια οἱ ἄλλες, οἱ συμπονετικὲς καλόψυχες γριουῦλες, γιατί δάκρυζαν τάχα κι αὐτές. Ἡ Λενίτσα εἶχε μπλέξει τὰ χεράκια τῆς γύρω στὸ λαιμὸ τῆς βάβας καὶ δὲν ξεκολλοῦσε. Πλησίασε ἡ Ἀντρίκω καὶ χτύπησε τὶς ἀπαλάμες.

— Ποῦ' ν' το τὸ Λενάκι ; Ποῦ' ν' το ; Ἔλα νὰ πᾶμε στὴ μαμά... Ἄκου ποὺ σὲ φωνάζει ἀπὸ τὸ σπίτι ἡ μαμά... «Ἐδῶ εἶναι, μαμά, ἡ Λενίτσα. Μὴ φωνάζεις!... Νάτην! ἔρχεται!... » Ἔλα!... πᾶμε, πᾶμε γρήγορα!...

Ἡ Λενίτσα κρύβονταν καὶ γελοῦσε, παίζοντας.

— Μπά! ἔφυγε ἡ Λενίτσα! Δὲν εἶν' ἐδῶ! Μὴ μᾶς τὴν πῆρε καμιὰ γύφτισσα ; Πῶ! Πῶ!... Θὰ μὲ γδάρη ἡ κυρὰ - Σταθούλα.

— Τά! ἔκανε γελαστὰ ἡ Λενίτσα.

— Μωρέ, ἔδῶ εἶναι! Στάσου νὰ τὸ πιάσω! Ἄ! « Τὸ ἴπιασα καὶ δὲν τ' ἀφήνω — μὰ τὸν Ἄγιο Κωνσταντῖνο! » Ἔλα! Ἔλα, νὰ πᾶμε!

— Δὲ θέλω!...

— «Ἔλα μου δῶ — δὲν ἔρχομαι — μικρὸ εἶμαι καὶ ντρέπομαι». Ἔλα, εἶπα!...

Γελοῦσε κι ἀστειευόταν καὶ τραγουδοῦσε ἡ κακομοίρα ἡ Ἀντρίκω γιὰ νὰ πάρη μὲ τὸ καλὸ τὸ κορίτσι. Φοβόταν μὴν ἀρχίσῃ ἄλλα κλάματα. Ἀνακατεύτηκαν ὅλες οἱ γριουῦλες καὶ τὴν ξεκόλλησαν κάποια στιγμή ἀπ' τὴ βάβα. Φίλησε τὸ χέρι ὀλονῶν, εἶπε καληνύχτα κ' ἔπειτα, καθὼς ἔφευγαν, ἔκανε ἀπ' τὴν ἀγκαλιὰ τῆς Ἀντρίκως, «ἀντίο, ἀντίο, ἀντίο», μὲ τὸ ροδαλὸ χεράκι τῆς.

— Ὠχ! τὸ τσαμένο μου! Στὸ καλὸ! Στὸ καλὸ!... Καλὸ βράδυ!... Ὁ ἀφέντης ὁ Χριστὸς κ' ἡ Παναγιὰ ἡ Δέσποινα μαζί σου...

—“Ακου δῶ, Ἀντρίκω, φώναξε ἡ κυρά - Λούκαινα. Κοίταξε μὴν πῆς τῆς κυρᾶς σου... Κατάλαβες!

—Κ’ ἐγὼ ἤθελα νὰ τὸ εἰπῶ σὲ σένα, κυρά Λούκαινα... Πάω χαμένη, ἂν μάθῃ τίποτα... ἀπάντησε ἡ Ἀντρίκω.

—Σύχασε σὺ!... Τσιμουδιά!...

Ἡ Ἀντρίκω μὲ τὴ Λενίτσα στὴν ἀγκαλιὰ βγῆκε γρήγορα ἀπ’ τὴν αὐλόπορτα κ’ ἔτρεξε βιαστικὰ στὸ σπίτι. Ἡ κυρά Σταθούλα δὲν εἶχε πάει ἀκόμα...

—“Ἐ, κατάσταση! “Ἐ, προκοπή! — εἶπε ἡ κυρά Ἀντρέαινα μόλις ἔφυγαν. Νὰ κάνῃς δυὸ χρόνια νὰ ἰδῆς τ’ ἀγγόνι σου καὶ νὰ τὸ βλέπῃς κρυφὰ σὰν κλέφτης... Καὶ νὰ φυλάγῃσαι νὰ μὴ μαθευτῇ... Δὲν τ’ ἀγαπάω, βλέπεις, ἐγώ... Δὲν τὸ πονάω... Δὲν τὸ ἔχω σπλάχνο μου... μονάχα ἡ Σταθούλα τὸ ἔχει παιδί της!... “Ἀχ! Θεέ μου, δὲ μὲ κόβεις κάλλιο!...

Ἐκλαιγε ἡ γριούλα.

—“Ἐ! αὐτὰ ἔχει ὁ κόσμος, ἀδερφή! “Ὅλα θὰ διορθωθοῦν. Ὁ Θεὸς εἶναι μεγάλος...

—Ὁ Θεὸς μεγάλος εἶναι — εἴμαστ’ ἐμεῖς μικροί... Θὰ διορθωθοῦν!... Στὸν ἄλλο κόσμο γιὰ μένα!

Λίγο ἔπειτα ἀπὸ τὸ γάμο της, ἡ Σταθούλα ἤρθε σὲ μεγάλη γκρίνια μὲ τὴν πεθερά της. Ὁ κύρ Χρῆστος, μαλακὸς ἄνθρωπος καὶ συμβιβαστικὸς ἀπὸ φύση, κατάγινε ὅσο μπορούσε νὰ φέρῃ τὴ γαλήνη καὶ τὴν ὁμόνοια στὴ φαιμελιά του. Μὰ τοῦ κάκου πάσχισε. Ὁ Σατανὰς εἶχε χῶσει γιὰ καλὰ τὴν οὐρά του. Ἡ μιὰ γκρίνια ἔφερε τὴν ἄλλη. Καὶ τὸ μάλωμα ἦταν καθημερινὸ ψωμοφαί. Πολλὲς φορές ἦταν μπροστὰ ὅταν γκρίνιαζαν καὶ τὸ κοριτσάκι. Λαβατωμένο, ἄρπαζε τὸ φόρεμα πότε τῆς μιᾶς, πότε τῆς ἄλλης καὶ τὸ τραβοῦσε κλαίγοντας γοερά, λὲς κ’ ἐνιωθε πὼς ἦταν κακὸ αὐτὸ ποὺ γινόταν. Εἶδε κι ἀπόειδε, σὰ χήρεψε κ’ ἡ ἀδερφή του, φώναξε ὁ κύρ Χρῆστος τὴ μάνα του καὶ τῆς εἶπε πὼς, γιὰ νὰ λείψουν οἱ γκρίνιες, φρόνιμο ἦταν νὰ καθίση μὲ τὴν κόρη της, νὰ ἔχη κ’ ἐκεῖνη ἕναν ἴσκιο καὶ μιὰ παρηγοριά. “Ὅσο γιὰ τὰ ἔξοδά της, θὰ τῆς δίνῃ αὐτὸς ἕνα ταχτικὸ μηνιάτι-

κο. Κι ὅ,τι ἄλλο παρουσιαστῆ, πάλι αὐτὸς θὰ κάνη καλά. Τί νὰ πῆ ἡ κυρὰ Ἀντρέαινα; Δάκρυσε, ἀγανάκτησε, καταράστηκε τῆ νύφη τῆς, ἔγιναν δυὸ-τρεῖς φοβερὲς σκηνὲς ἀκόμα, ἔπειτα ἔμασε τὰ τσάντζαλά τῆς κ' ἔφυγε. "Ὅταν ξεπὸρτιζε γιὰ τελευταία φορὰ τῆς φώναξε ἡ νύφη τῆς ἀπὸ κοντά : — Δὲ θέλω νὰ ξαναπατήσης στὴν πόρτα μου, κακόγρια, στρίγκλα!

—'Ὁ Θεὸς νὰ σὲ κρίνη! ἔλεγε ἡ γριούλα. Ἡ δική μου ἡ πόρτα θὰ εἶναι ἀνοιχτὴ κι ὅποτε θέλεις νὰ ῥχεσαι, κυρὰ Σταθούλα!

— Οὔτε ζωντανή, οὔτε πεθαμένη! Οὔτε στὸ λείψανό σου δὲ θὰ ῥθω! "Αιντε πήγαινε· μὴ μὲ συγχίζεις περισσότερο! Μοῦ φαρμάκωσες τὴ ζωὴ! Ἄκους νὰ ῥθω νὰ σὲ ἰδῶ, λέει! . . . Οὔτε νὰ σὲ ξέρω!

— "Ὅπως ἀγαπᾶς πράξε! Μονάχα τὴ Λενίτσα νὰ μοῦ στέλνης νὰ βλέπω κι ὁ Θεὸς ἄς σὲ κρίνη.

— Βέβαια, νὰ τὴ στέλνω ν' ἀκούη βρисиές γιὰ τὴ μάνα τῆς. "Ὅχι! . . . Πέθανες πιά γιὰ μᾶς, ξέρε το! . . . Ἔχεις κι ἄλλα ἀγγόνια ἀπ' τὴν κόρη σου. Φτάνουν!

Καὶ δὲν τὴν εἶχε ἀφήσει οὔτε νὰ φιλήσει, φεύγοντας, τὴ Λενίτσα ποὺ πρόβλεψε καὶ τὴν εἶχε κλειδώσει στὴν κάμαρά τῆς. « Ὁ' ἀρχίσης τὰ κλάματα καὶ θὰ σκιαχτῆ τὸ κορίτσι, τῆς εἶπε. Τὸ ξέρουμε πὼς τ' ἀγαπᾶς. Τὴν ἔχεις πολλὰς φορὲς φιλήσει!» Κ' εἶχε ἀπὸ τότε νὰ σφίξῃ τὴν ἀγγονούλα τῆς ἡ κυρὰ Ἀντρέαινα. Τὴν ἔβλεπε ἀργὰ καὶ ποῦ στὸ χέρι τῆς μάνας τῆς στὴν ἐκκλησιὰ ἢ στὸν περίπατο. Θέλημα Θεοῦ ἦταν νὰ πέσῃ ἔτσι ἄξαφνα στὰ χέρια τῆς μέσα στὴν αὐλὴ τῆς κυρὰ Αὐούκαινας.

Καὶ θάμα σωστὸ νὰ τὴ γνωρίσῃ τὴ βάβα του, σὰν ἀπὸ ἔνστιχτο, καὶ νὰ τρέξῃ στὴν ἀγκαλιά τῆς καὶ νὰ λουφάξῃ καὶ νὰ παιζογελάσῃ μαζί τῆς! Ἐκεῖνο τὸ βράδυ ἔκανε διπλοὺς σταυροὺς καὶ μετάνοιες ἡ βασανισμένη γριούλα μπροστὰ στὸ εἰκονοστάσι τῆς, εὐχαρίστησε τὸ Θεὸ γι αὐτὸ πῶ-γινε καὶ τὸν παρακάλεσε γιὰ τὰ παιδιὰ τῆς καὶ τ' ἀγγόνια τῆς ὅλα. « Κρίνε τὴν, Θεούλη μου, δίκαια κ' ἐκεῖνη τὴν κα-

κούργα, πού μᾶς χάλασε τὸ σπίτι!... "Ἄν πάλι φταίω ἐγώ, συχώρεσέ με!...»

Οἱ ἄλλες γριουῖλες εἶχαν νὰ ποῦν κ' εἶχαν νὰ μολογήσουν γι' αὐτὸ τὸ θάμα πού εἶδαν τὰ μάτια τους στὴν αὐλὴ τῆς κυρᾶ - Λουκαϊνας. Νὰ γνωρίσῃ τὸ μαζούμι τῆ βάβα του πού εἶχε ἀπὸ νιάνιαρο νὰ τῆ δῆ! Καὶ νὰ τρέξῃ στὴν ποδιά της. Θάμα σωστό! Θάμα τοῦ αἱμάτου! Ἄπὸ στόμα σὲ στόμα μαθεύτηκε σὲ πολλοὺς αὐτὸ πῶγινε. Τὸ 'μαθε ἡ κυρᾶ Σταθούλα. "Ἐγινε σκυλί. Τί τράβηξε ἡ δόλια ἡ Ἀντρίκω ἕνας Θεὸς τὸ ξέρει. "Ἄλλο πού δὲν τὴν ἐπνίξε. « Ἄκουῦς! Ἄκουῦς ἐκεῖ! Νὰ παίρνῃ τὸ κορίτσι μιὰ σαλακῆ, μιὰ δερνορούγα καὶ νὰ τὸ γυρίξῃ στὶς ξένες αὐλές!... Καὶ νὰ τὸ παραδίῃ σ' αὐτὴ τὴν κακόγρια, τὴν κακόψυχη, τὴ στριγγλιασμένη!... Αὐτῆ, γιὰ νὰ κάμῃ κακὸ στὴ νύφη της, μποροῦσε νὰ φαρμακώσῃ καὶ τὸ ἴδιο της τ' ἀγγόνι!» Ὁ κύρ Χρῆστος, ὅταν ἔμαθε τὰ καθέκαστα ἀπ' τὴν Ἀντρίκω, τῆς ἔδωσε δίκιο κ' εἶπε μαλακὰ στὴν ξαγριεμένη γυναίκα του :

— Ὁ Θεὸς μᾶς ἔδωσε ἕνα μεγάλο δίδαγμα. Γιατί δὲν τὸ προσέχεις ; Γιατί δὲν τὸ νιώθεις ; Θέλεις κι ἄλλο μεγαλύτερο νὰ ἰδῆς ;... "Ἀφῆνε τὴ μητέρα νὰ ῥχεταὶ στὸ σπίτι νὰ βλέπῃ τὸ παιδί... .

— Ἀδύνατο, Χρῆστο, ἀδύνατο! Θέλεις νὰ πάθω ;... Θέλεις νὰ ρέψω ;... Μ' ἔχεις γιὰ τὸν "Αἰ - Στέφανο ;

— Στέλνε, τότε, τὸ παιδί στὴ μητέρα κάποτε - κάποτε... .

— Τί λές ; Γιὰ νὰ μοῦ τὸ φουσκοβάλλῃ, τώρα π' ἄρχισε νὰ νιώθῃ κιόλα ;

Μάταιος κόπος. Ἡ ζωὴ τῆς χωρισμένης φαμελιάς κυλοῦσε ὅπως καὶ πρὶν. Μόνο στὸ μαγαζὶ τοῦ Χρήστου πήγαινε καμιὰ φορὰ ἡ γερόντισσα κ' ἔλεγε τὸν πόνο της. Πήγαινε κ' ἐκεῖνος καμιὰ Κυριακὴ στὸ σπίτι της... .

"Ἐνα βράδυ Παρασκευῆς, στοὺς Χαιρετισμοὺς τῆς Παναχίας, τὸ Μάρτη, πού οἱ πρῶτες εὐωδιὲς τῆς ἀνοιξῆς μυρώνουν μεσ' ἀπ' τοὺς κήπους μὲ τὶς ἀνθισμένες λεμονιῆς τὸν ἑσπερινὸν ἀγέρα, ἡ ἐκκλησία τοῦ χωριοῦ ἦτανε γεμάτη.

Ἄντρες, γυναῖκες, παιδιά — προπάντων παιδιά καὶ γυναῖκες. Τρέχουν ν' ἀκούσουν τὸ « Χαίρε Νύμφη Ἀνύμφευτε » μὲ τὴν τρυφερὴ ἐκείνη κατάνυξη ποὺ χαρίζει πάντα ἢ λατρεία τῆς Παναγίας. Μέσα στὸ ἑσπερινὸ σκοταδάκι ποὺ δίνει στὴν παλιὰ ἐκκλησία πρὸ μεγάλης μυστικοπάθειας, οἱ γυναῖκες βρίσκουν τὴν εὐκαιρία νὰ πῶνε ἀπ' τὰ σκοτεινὰ στασίδια τους καὶ δυὸ φιλοκουβέντες· τὰ μικρὰ παιδιά σιγοπαίζουν στὶς ἀπόμερες ζοφερὲς γωνιὲς κριτσανίζοντας στραγάλια καὶ τὰ μεγαλύτερα στὴ γραμμὴ τοῦ σχολείου δείχνουν κρυφὰ τὸ ἓνα στ' ἄλλο τὶς σκάστρες καὶ τὶς τρακατροῦκες τους ποὺ ἄρχισαν νὰ ἐτοιμάζουν γιὰ τὸ Πάσχα. Ἐνας σιγαλός, διακριτικὸς θόρυβος συνοδεύει τοὺς ψαλμούς κι ἀνεβαίνει μαζὶ μ' αὐτοὺς σὰν ὕμνος στὴν Ἄειπάρθην. Ὅταν ψέλνεται τὸ « Ὑπερμάχω », πολλὲς ἄλλες φωνὲς τὸ λένε μαζὶ ἀπ' ὅλες τὶς γωνιὲς τῆς ἐκκλησίας κ' ἡ Θεοτόκος θυμᾶται, χωρὶς ἄλλο, τὰ βυζαντινά της χρόνια ποὺ χρειάζονταν νὰ καταστρέφη ἡ ἴδια τοὺς βάρβαρους γιὰ νὰ σώση τοὺς Χριστιανούς ἀπ' τὸν κίντυνο. . .

Ἐνα τέτοιο βράδυ Παρασκευῆς, στοὺς Χαιρετισμούς τῆς Θεοτόκου, εἶχε πᾶει ἡ κυρὰ Σταθούλα στὴν ἐκκλησία κρατώντας ἀπ' τὸ χεράκι τὴν κορούλα της. Ἀνέβηκε στὸ στασίδι κι ἄφησε τὴ Λενίτσα μὲ τ' ἄλλα κοριτσάκια κάτω ἀπ' τὸν ἄμβωνα στὰ πρῶτα σκαλοπάτια. Τὴν εἶχε μπροστὰ της καὶ κάθε τόσο ἔριχνε μιὰ ματιὰ νὰ τὴ διακρίνῃ ἀνάμεσα στὸ παιδομάζωμα ἐκεῖνο. Μὰ ἡ Λενίτσα, κάποια στιγμή ποὺ ἡ μαμά της φιλοκουβέντιαζε μὲ τὶς ἄλλες κυρίες, ξεσύρθηκε, ἔφυγε ἀνάμεσα ἀπ' τ' ἄλλα παιδιά καὶ περιπλανήθηκε στὴν ἐκκλησία ὄχι ἄσκοπα τάχα, ὄχι τυχαῖα, μὰ σὰν κάτι νὰ ζητοῦσε, κάτι ποὺ δὲν μπορούσε νὰ τὸ προσδιορίσῃ ἡ παιδιάτικη ἀνησυχία της. Ἐφτασε κάτω ἀπ' τὸ γυναικίτη, στὴ γωνιά ποὺ σχηματίζεται μπροστὰ στὴ σκάλα του, ἐκεῖ ποὺ εἶναι πάντα τὸ πηχτότερο σκοτάδι καὶ πηγαίνουν οἱ πρὸ γεροντότερες γριουῦλες. Σιωπηλὲς καὶ βαθυστόχαστες χώνονται μέσα στὰ ξύλινα στασίδια καὶ ὀραματίζονται τὸν Παράδεισο ποὺ καρτεροῦν ὦρα τὴν ὦρα. Ἐφτασε ὡς ἐκεῖ

ἡ Λενίτσα καὶ χωρὶς κανεὶς νὰ τὴν καταλάβῃ, νὰ τὴν προσέξῃ κανεὶς, πῆγε καὶ τράβηξε τὸ μαῦρο φόρεμα μιᾶς γριούλας ποὺ εἶχε ξαστοχηθῆ σὲ θεοτικούς λογισμοὺς καὶ σὲ ἱερά ὄνειροπολήματα. Ἦταν ἡ βάβα!

— Ποιό εἶναι; Τί θέλει;

Κοιτοῦσε ἡ Λενίτσα πρὸς τ' ἀπάνω χωρὶς νὰ βγάξῃ μιλιὰ καὶ περίμενε. Χαμήλωσε ἡ βάβα τὴ σκέπη στὰ μάτια καὶ καλοκοίταξε κάτω.

— Μπά! Ἐσύ, καρδούλα μου, εἶσαι; Ἐσύ;... Μπά, καλῶς μου το! Μπά, καλῶς μου το!

Κατέβηκε ἀπ' τὸ στασίδι, ἔσκυψε, τ' ἀγκάλιασε, τὸ φίλησε. Ἐπειτα τὸ ἀνέβασε αὐτὸ ὀρθὸ ἀπάνω στὸ κάθισμα τοῦ στασιδιοῦ καὶ κάθησε αὐτὴ ὀρθὴ μπροστά του κι ὄλο τὸ χάιδευε καὶ τὸ εὐλογοῦσε. Ἡ κυρὰ Λούκαινα κ' ἡ κυρὰ Ζαχάρω ἀπὸ τὰ γειτονικά στασίδια, παραξενεύτηκαν.

— Πάλι, κυρὰ Ἀντρέαινα, ἦρθε καὶ σὲ βρῆκε;

— Μοναχό του μὲς στὴ ἐκκλησία;

— Ἐλα, Χριστὲ καὶ Παναγιά! Θάμα καινούριο!

— Μεγάλα τὰ ἐλέη τοῦ Θεοῦ! μουρμούρισε συγκινημένη ἡ βάβα κ' ἔκανε τὸ σταυρό της. Σ' εὐχαριστῶ, Παρθένα Δέσποινα!

Ὅταν ἡ Σταθούλα κατάλαβε πῶς ἡ Λενίτσα ἔλειπε ἀπὸ τὸ ἀνήσυχο κοπάδι τῶν ἄλλων παιδιῶν, τρόμαξε.

Ρώτησε κανέναν δὲν τὴν εἶχε δῆ. Περνοῦσε ὁ καντηλανάφτης, τὸν ἔστειλε νὰ ρωτήσῃ τὸν ἄντρα της μήπως πῆγε σ' αὐτόν. Ὅχι!

— Τὸ παιδί, τί ἔγινε τὸ παιδί; Μήπως βγῆκε ἀπ' τὴν ἐκκλησία μοναχό του; Νὰ πῆγε τάχα στὸ σπίτι; Κι ἂν τὸ πάτησε κάνα κάρο;...

Ὅλη ἡ λαχτάρα τῆς μονάκριβης ζωντάνεψε μέσα της καὶ τὴν ἀναστάτωσε. Ἀφοῦ τῆς ξανάπε ὁ καντηλανάφτης πῶς δὲν τὴν βρῆκε πουθενά, ἔφυγε, τρομαγμένη, γιὰ τὸ σπίτι. Στὸ ἀναμεταξὺ ἡ ἐκκλησία τελείωνε καὶ πρῶτοι οἱ ἄντρες ἄρχισαν νὰ πηγαίνουν σὲ μακριὰ σειρὰ ὡς ἀπάνω στὰ μανάλια γιὰ ν' ἀσπαστοῦν ἐκεῖ τὸ εἰκόνημα τῆς Παναγίας

πού ήταν τοποθετημένο στο προσκυνητάρι τῶν Χαιρετισμῶν. Οἱ ψάλτες ἔφελναν ἀκόμα τὸ γλυκύτατο θεοτόκιο : « Τὴν ὠραιότητα τῆς παρθενίας σου... »

Ἡ κυρὰ Ἀντρέαινα εἶδε τὸ Χρῆστο της νὰ πηγαίνει κι αὐτὸς γιὰ τὸν ἀσπασμό, προχώρησε κατὰ κεῖθε καὶ στὸ γυρισμό του τὸν σταμάτησε :

— Νὰ σοῦ δώσω τὴ Λενίτσα!

— Ἐσὺ τὴν εἶχες ;

— Ἦρθε καὶ μὲ βρῆκε...

— Μοναχό του ;

— Λέω : Ποιὸς μοῦ τραβάει τὸ φόρεμα ; Σκύβω, τί νὰ ἰδῶ! Τὸ βλέπω μπροστά μου!

— Μέγας εἶσαι, Κύριε!... Πῆγες στὴ βάβα, Λενίτσα μου ;

— Πῆγα καὶ μ' ἔβαλε στὸ στασίδι!...

— Καὶ νὰ μὴν ἔχω μιὰ καραμελίτσα νὰ τοῦ δώσω!... Ποῦ νὰ ξέρω ἐγώ!

— Ἡ μάνα του τό 'χασε καὶ πάει στὸ σπίτι λαχταρισμένη.

— Μὴν τῆς πῆς τίποτα, Χρῆστο μου.

— Θὰ τῆς τὸ πῶ! Θὰ τῆς τὸ πῶ! Γιατί αὐτὸ εἶναι μυστήριο τοῦ Θεοῦ καὶ πρέπει νὰ τὸ καταλάβῃ!

— Ὁ Θεὸς νὰ τῆς δώσῃ φώτιση! Μακάρι! Καληνύχτα, Λενίτσα μου! Καληνύχτα, παιδιὰ μου!

Θηρίο ἢ κυρὰ Σταθούλα! « Πῶς ; Ποῦ ἦταν λέει ; Στὴ βάβα του ; Ποιὰ βάβα του ; Δὲν ἔχει καμιὰ βάβα!... Θὰ πῆγε ἐκεῖνη ἢ γκαρόψυχη καὶ τὸ πῆρε!... Ποιὸς ξέρει πῶς τὸ ξεγέλασε.» Ποῦ ν' ἀκούσῃ καὶ ποῦ νὰ πιστέψῃ πῶς πῆγε μοναχό του καὶ τὴ βρῆκε, ὀδηγημένο ἀπὸ κάποια μυστικὴ δύναμη, τραβηγμένο ἀπ' τὸ μαγικὸ μαγνήτη τοῦ αἵματός του!

— Κι ἂν ὁμως πῆγε ἀληθινὰ μοναχό του ; Γιὰ σκέψου το. Δὲ σοῦ κάνει ἐντύπωση αὐτό ; Καὶ στὴν τύχη νὰ βρέθῃκε κοντά της, κι αὐτὸ κάτι πάει νὰ πῆ!... Τοῦ παιδιοῦ μου τὸ παιδί δυὸ φορές παιδί μου!... Οἱ φαμελιές...

— Πάψε, Χρῆστο! Πάψε, σὲ παρακαλῶ!... Μὴν ἀρχίζουμε τὰ ἴδια!... Πῆγε μοναχό του ; Ἀκοῦς, μοναχό του!...

Ἔλα ἐδῶ ἐσύ, κυρά! Πῶς ἔφυγες ἀπ' τὴ μαμά ; Ποῦ πῆγες ; Φεύγουν τὰ καλὰ κορίτσια ἀπ' τὴ μαμά ;... Ἐαναπᾶς ἐκεῖ, ἔ ; Ἐαναπᾶς ;...

Καὶ τσᾶου - τσίου τῆς ἔδωσε λίγες μπατσοῦλες καὶ ξυλίτσες, ξεθυμαίνοντας σ' αὐτὴ. Ἔβαλε τὰ κλάματα ἡ Λενίτσα. Ἔτρεξε ὁ πατέρας καὶ τὴν πῆρε στὰ χέρια νὰ τὴ χαιδολογήσῃ.

— Παλιοκόριτσο ! Δὲ σ' ἀγαπῶ καθόλου, τῆς φώναξε ἡ μητέρα κ' ἔφυγε.

Ὅσο αὐτὰ ὄλα ζώῃρευαν τὸ μίσος τῆς Σταθούλας γιὰ τὴν πεθερὰ της, τόσο ρίχνανε σὲ βαθιὰ συλλογὴ τὸν κύρ Χρῆστο. Θεοφοβούμενος καὶ προληπτικός, ἔβλεπε καθαρὰ σημάδια τ' οὐρανοῦ. Ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά χαιρόταν ποὺ πῆγαινε τὸ παιδί ἀπὸ μοναχό του κ' ἔπαιρνε τὴν εὐχὴ τῆς ἀδικημένης μάνας του. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά φοβόταν μήπως αὐτὸ τὸ παράξενο μυστήριον ξεσπᾶσῃ ἄσχημα καμιά μέρα ὅσο δὲν ξανάπαιρνε, καθὼς ἔπρεπε, τὴ μάνα του, ποὺ τὸν γέννησε, στὸ σπίτι του, νὰ ζήσῃ πῶ ἀναπαμένα τίς τελευταῖες μέρες της, νὰ πεθάνῃ στὴν ἀγκαλιὰ του καὶ νὰ τῆς κλείσῃ ἐκεῖνος τὰ μάτια!... Ὁ φόβος αὐτὸς τὸν βασάνιζε, μὰ στάθηκε ἀδύνατο ν' ἀλλάξῃ τὴ σκληρὴ ἐπιμονὴ τῆς γυναίκας του. Τί θὰ γίνῃ ;... Τί μπορεῖ νὰ γίνῃ ;

Ἐνα δειλινὸ φώναξαν ξαφνικὰ τὸν κύρ Χρῆστο στὸ σπίτι. Ἀνέβηκε τρομαγμένος. Ἡ Λενίτσα ἔκαιγε ἀπ' τὸν πυρετό. Ἡ μητέρα της εἶχε σαστίσει. Ψυχανεμίστηκε μεγάλο κίντυνο... — Τί κάνεις ἔτσι ; Ἔστειλες γιὰ τὸ γιатρό ;

— Εἶναι βαριὰ τὸ κορίτσι μας, δὲ βλέπεις ; Βαριὰ ! «Ὁπόχει τὸ μονάκριβο, ἔχει πικρὴ τὴν τύχη.» Ἔτρεμε ἡ καρδιὰ τῆς Σταθούλας. Τὰ πῶ μαῦρα προαισθήματα τὴν τυραννοῦσαν. Τὰ πῶ φριχτὰ ὀράματα περνοῦσαν μπροστὰ στὰ βουρκωμένα της μάτια. Σπάραζε ἡ ψυχὴ της νὰ τὸ βλέπῃ νὰ βασανίζεται ἔτσι. Φοβεροὶ σπασμοὶ ταρακουνοῦσαν τὸ λιγὸσαρκο σωματάκι του. Τὰ ματάκια του εἶχαν γυρίσει. Βογγοῦσε σπαραχτικὰ χωρὶς νὰ ξεχωρίζῃ

λέξη. Ἦταν μιὰ φρίκη νὰ τὸ βλέπη καὶ νὰ τ' ἀκοῦη κανεὶς. Κακοήθης πυρετός, εἶπε ὁ γιατρός. Μπάνια, καταπλάσματα, ἐνέσεις καρδιοτονωτικές. Ἀναίσθητο τὸ χαριτωμένο πλαματάκι.

Ἀναστατωμένο ὅλο τὸ σπίτι. Στὴν ἀρχὴ ὁ γιατρός ἦταν ἡσυχος καὶ τοὺς μάλωνε ὅλους ποὺ εἶχαν τόσο συνεπαρθῆ ἀπὸ τὸ φόβο τοῦ ἀνεπανόρθωτου. Ἔπειτα ὅμως, ὅσο τὰ φαινόμενα ἐπιμέναν, εἶχε μουδιάσει. Δέχτηκε νὰ καλέσουν κι ἄλλο γιατρό. Ὁ ἄλλος ὑποψιάστηκε, ἴσως ἔτσι ἀπὸ συνήθεια γιὰ νὰ διαφωνήσῃ κάπως, μηνιγγίτιδα. Καὶ τὸ συμβούλιό τους ἀργεῖ. Σὲ φριχτὴ ἀγωνία ψυχοδέρνονται ἡ μητέρα κι ὁ πατέρας. « Θεέ μου, λυπήσου μας! » Τέλος, οἱ γιατροὶ βγαίνουν. Τοὺς κατασυχάζουν. Ναι, κακοήθης ἦταν· ὅμως τὸν πρόλαβαν. Νὰ ἐξακολουθήσῃ ἡ θεραπεία καὶ θὰ ξανάρθουν μαζί. « Θεέ μου, λυπήσου μας! »

Κάποια στιγμή τὰ παραλλαγμένα ματάκια τῆς Λενίτσας ζώηρεψαν ἀπὸ ἓνα φωταδάκι ζωντάνιας. Καὶ τὸ σπαραχτικό, τὸ ἀναρθρο βόγγημά της κάτι πῆγε ν' ἀρθρώσῃ, κάποια λέξη πῆγε νὰ σχηματίσῃ. Ἔσκυψε ἡ μανούλα. Πρόστρεξε ὁ πατέρας. Τί θέλει νὰ πῆ;

— Λέγε, κόρη μου!... Μίλα, ψυχὴ μου!... Τί θέλεις, νὰ σοῦ τὸ δώσω ἐγώ;

Κάτι ἀγωνίστηκε νὰ πῆ τὸ φρυγμένο ἀπ' τὸν πυρετὸ στοματάκι, μὰ δὲν τὸ κατάφερε. Κομπιαστά ξέφυγαν τὰ δάκρυα τῆς μάνας κ' ἔβρεξαν τὸ λευκὸ προσκεφαλάκι.

— Ὅχι, Θεέ μου! Μὴ μοῦ τὸ κάνεις αὐτὸ τὸ κακὸ!... Σῶσε μου τὴ μονάκριβη κορούλα! Παναγιὰ μου Φανερωμένη, νὰ σὲ λειτουργάω κάθε χρόνο στὴ χάρη σου!...

Κ' ἔπεσε στά γόνατα, σπαράζοντας ἀπ' τὴ λαχτάρα. — Σταθούλα, ἔλεγε βαριά ὁ πατέρας. Μὴ κακομελετᾷς! Τὸ κακὸ τὸ πρόλαβαμε. Μᾶς λυπήθηκε ὁ Θεός! Σῶπα!... Σήκω!... Τάξε!...

Ἄξαφνα ἡ Λενίτσα ξαναμίλησε.

— Πές το! Πές το, κόρη μου! Τί θέλεις;

Ξεψυχισμένα, τραυλά, μὲ κόπο καὶ μὲ κόμπο, συλλαβὴ

τῆ συλλαβῆ, ψηφίο, λές, τὸ ψηφίο, ξεφώνισε ἡ Λενίτσα τὴν ἐπιθυμία της. Τί νὰ ἔχε συμβῆ βαθιὰ στὴν τυραγνισμένη ἀπ' τὴν κακοπάθεια ψυχούλα της; Ποιὰ ὄπτασια, τάχα, νὰ περνοῦσε μπροστὰ στὰ σβησμένα ματάκια της, ποὺ ζωήρευαν πάλι; Τὸ πυρωμένο αἱματάκι της μὲ ποιά μυστικὴ ἐνέργεια ν' ἀναζητοῦσε, τάχα, πιὸ ἀπάνω κι ὅλο πιὸ ἀπάνω τὶς μακρυνότερές του πηγές; Κρύβει τόσα μυστήρια ἡ ζωὴ μας, ποὺ κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ φανταστῆ καὶ νὰ πιστέψῃ μὲ ποιούς ἀνεξερεύνητους τρόπους ἀναζητιοῦνται μιὰν ὀρισμένη ἔσχατη στιγμή δυὸ συγγενικὲς ὑπάρξεις, ποὺ τὶς ζωντανεύει τὸ ἴδιο αἷμα. Καὶ κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ ξέρῃ ποιὰν ἀνάγκη βαθύτερη μπορεῖ νὰ ἔχη σὲ μιὰν ὀρισμένη στιγμή ἢ μιὰ ὑπαρξὴ τῆς ἄλλης· ποιὰν ἀνάγκη βαθύτερη, ἀκαθόριστη, μαγικὴ...

— « Βάβα », εἶπε ξεψυχισμένα, ἄπνοα, τὸ βασανισμένο κοριτσάκι, ποὺ ἀπάνω ἀπ' τὸ κρεβατάκι του παράστεκαν καὶ μάχονταν ἀποφασιστικὰ ἐκεῖνη τὴν ὥρα ὁ Ἅγγελος τῆς Ζωῆς καὶ ὁ Ἅγγελος τοῦ Θανάτου· ὁ πρῶτος ὀπλισμένος μὲ λευκὰ κρίνα κι ὁ δεύτερος μὲ δρεπάνι ἀσημένιο.

— Τί θέλεις, Λενίτσα μου; Τί;

— Βάβα! Ξανάειπε.

Ἄνατρίχιασε σύγκορμη ἡ Σταθούλα. « Μήπως μοῦ τὸ χεὶ μαγεμένο; Ποῦ τὴν εἶδε καὶ τὴ συνήθισε καὶ τὴν ἀγάπησε καὶ τὴν ἀποζητᾷ; Τί τὴ θέλει; Πότε τὸ ντάντεψε; Πότε τὸ γεύτηκε; Πῶς τὴ συμπάθησε τόσο καὶ τὴν κράζει τέτοια περίσταση;... Τί περιμένει ἀπὸ κείνη; "Ὅλα τὰ καλὰ τοῦ Θεοῦ δὲν τὰ ἔχε ὡς τώρα μόνο ἀπὸ αὐτὴν, μόνο ἀπ' τὴ μανούλα του;... Ποῦ γνώρισε αὐτὸ βάβα καὶ πῶς τὴν ἀποζητᾷ;... Δὲν εἶναι φυσικό! Δὲν εἶναι!... Χωρὶς ἄλλο μάγια θὰ τὸ ἔχει καμωμένα, ἢ κακόγρια! Μάγια!»

Μὲ τέτοιους διαλογισμοὺς ποὺ σπασμωδικὰ ξεπηδοῦσαν ἀπὸ τὴ συγκλονισμένη της φρένα, προσπαθοῦσε ἡ Σταθούλα νὰ ἐρμηνέψῃ τὸ ἀναπάντεχο ἐκεῖνο ξεδῆλωμα τῆς κορούλας της ποὺ χαροπάλευε. Καὶ πάλι διαλογοῖζονταν: « Ἄν ὅμως; Ἄν δὲν ἦταν μάγια; Ἄν ἦταν θέλημα καὶ

πρόσταγμα Θεοῦ; Πῶς νὰ τὸ παρακούση;... Μπορεῖ νὰ παίξει μὲ τὴ ζωὴ τοῦ μονάκριβου παιδιοῦ της; Θεὸς φυλάξοι!... Μὰ καὶ μάγια ἂν ἦταν... ποιὸς ἄλλος μπορεῖ νὰ τὰ λύση, ποιὸς ἄλλος ἀπὸ κείνη πού τὰ ἔδεσε;...» Σὲ λίγα δευτερόλεπτα μέσα ἔκαμεν ὅλους αὐτοὺς τοὺς τραγικοὺς διαλογισμοὺς κ' ἔτρεμεν ἡ καρδιά της σὰν ἀστάχου στὸν ἄνεμο... Ἔβλεπε νὰ σαλεύη μπροστὰ στὰ βουρκωμένα μάτια της, ἔτοιμη νὰ κοπῆ, μιὰ τόσο δὰ μικρὴ, λεπτὴ, ἄσπρη τριχούλα... Ὡχ! Ἀπὸ αὐτὴν κρέμεται ἡ ζωὴ τῆς κόρης της! Νὰ μὴν κοπῆ! Δὲ θὰ κοπῆ! Ὅχι!

Τὴν ἴδιαν ὥρα, τὶς ἴδιες ἐκεῖνες τραγικὲς στιγμὲς, στὴν ἄλλη ἄκρη τοῦ κρεβατιοῦ, ἀνατριχιασμένος, κατάπληχτος, μὲ δάκρυα στὰ μάτια ὁ πατέρας εἶχε δεχτῆ σὰν ἀποκάλυψη βαθιοῦ μυστήριου τὰ ξεφτισμένα πρῶτα λόγια, τὰ μακρόφερτα ψελλίσματα τῆς ἀγγελοκρουσμένης κορασίδας του. Διαλογίστηκε κι αὐτὸς σὲ λίγα δευτερόλεπτα μέσα: «Πραγματικὰ ποῦ τὴν εἶδε καὶ ποῦ τὴ γνώρισε τὴ βάβα της; Πότε φρόντισε γι' αὐτὴν, πότε τὴ λάτρεψε, πότε τὴν κανακάρισε καὶ τὴν ἀποζητᾶ καὶ τὴν κράζει;... Τὴν κράζει τέτοια στιγμὴ, σὰν αὐτὴ, ὁπόχει ἀνάγκη τῆς πιὸ μεγάλης βοήθειας; Δὲν εἶπε τὸ πλάσμα τους οὔτε «μαμά!», οὔτε «μπαμπά!!» Εἶπε «βάβα»! Μόνο «βάβα»! Δὲν εἶναι μυστήριο;... Δὲν τῆς ἔφτασαν, δὲν τῆς φτάνουν οἱ δικές τους φροντίδες, οἱ δικές τους λάτρες· θέλει τὴν προστασία τῆς βάβας! Πῶς μποροῦν νὰ τῆς τὴν ἀρηθοῦν!

Ἄλλη ἐξήγηση δὲν ὑπάρχει! Βαθιὰ στοὺς μυχοὺς τῆς καρδοῦλας πού κιντύνευε νὰ παραλύση, βαθιὰ στὶς τρυφερὲς φλεβοῦλες πού μόλις χτυποῦσαν ἀδύναμα, τὸ Αἶμα, αὐτὴ ἡ περιφρονημένη, ἡ ἀλογάρισστη, πολλές φορές, πηγὴ τῆς ζωῆς, τὸ αἶμα, ἔσκουζε μὲ τὴ μαγικὴ του γλώσσα τὴν ἀναρρηγ' ἔσκουζε κι ἀναζητοῦσε τὴν πηγὴ ἀπ' τὶς πηγές του, τὴ μακρυνότερη ζωντανὴ πηγὴ πού εἶχε φέρει, ρέοντας ἀπὸ γενιά σὲ γενιά, τὴν ὑπαρξὴ καὶ τὴ ζωὴ στὸ ἀθῶο πλάσμα πού σπάραζεν ἀπὸ θανατερὴ ἀπειλή... Τὸ Αἶμα!

Θαρρεῖς πὼς ἀνταλλάζοντας, μητέρα καὶ πατέρας, τὰ

σπαραχτικά τους χτυποκάρδια και τους μυστικούς τους διαλογισμούς, είχαν μαζί κατασταλάξει, σιωπηλά κι άμολόγητα, στο ίδιο αυτό άποκαλυπτικό συμπέρασμα: Τὸ Αἷμα!

Κοιτάχτηκαν βαθιά-βαθιά στὰ μάτια.

— "Ακουσες, Σταθούλα; ἔσκυψε κ' εἶπε.

— "Ακουσα.

— Λοιπόν;

— Στείλε νὰ τὴ φέρης!... Στείλε!... Γρήγορα!...

Δὲ χρειάστηκε νὰ στείλουν. Ἡ βάβα παρουσιάστηκε ἀπὸ μοναχὴ τῆς, βουβή, αὐστηρὴ σὰν ἱερόπρεπη ὄπτασία, στὴν πόρτα τῆς κάμαρας. Παρακολουθοῦσε ἀπὸ μακριὰ μὲ ἀγωνία τὴν ἀρρώστια τῆς ἐγγονούλας. Στὴ γωνία τοῦ δρόμου στρατοκαρτεροῦσε τοὺς γιατροὺς γιὰ νὰ μαθαίνει. Ἦξερε ὅλες τὶς λεπτομέρειες. Πρῶι-βράδυ πῆγαινε στὴν ἐκκλησιά, στὸν Ἀϊ-Δημήτρη, ν' ἀνάψη κερί, ν' ἀνάψη τὰ καντήλια. Ἐκαιγε μοσκολίβανο στὸ λιβανιστήρι τῆς. Καὶ ὅταν ἔνωσε στὴ γέριχη καρδιά τῆς τὸν μεγάλο κίντυνο, ὅταν ἀφουγκράστηκε κι ἀκουσε στὸ βάθος τῆς ψυχῆς τῆς νὰ χλαπαταγᾶν τὰ σκληρὰ φτερά τοῦ Μαύρου Ἀγγέλου, δὲ βάσταζε. Ἄγρια ὄρμη τὴ συνεπῆρε κ' ἔτρεξε στὸ σπίτι τοῦ γιοῦ τῆς.

"Ακουσε τὸ αἷμα τῆς μικρῆς πού τὴν καλοῦσε; "Ακουσε μόνο τὸ δικό τῆς αἷμα;

— Παραμερᾶτε! φώναξε σὰν ἐπιτιμητικά. Κ' ἔμοιαζε σὰ νὰ ἀναλάβαινε δικαιωματικά τὴν Ἀρχηγία τῆς Οἰκογένειας σ' ὦρα κινδῦνου. Σὰ νὰ ἀναλάβαινε κυριαρχικά τὴν Ἀρχιστρατηγία τῆς πάνοπλης ἐκστρατείας πού εἶχε κηρύξει τὸ Σοῖ, τὸ σοῖ τους, γιὰ ν' ἀποσπάση ἀπὸ τὰ νύχια τοῦ θανάτου τὸ στεροπούλι του!

"Ὀρμησε στὸ κρεβάτι τῆς ἀρρωστης ἐγγονῆς. Ἐβγαλε ἀπὸ τὸ σακουλάκι τῆς σταυρολέλουδα καὶ τὴ σταύρωσε στὸ μέτωπο καὶ στὸ στῆθος. Τῆς διάβασε ἀπὸ μέσα τῆς ἓνα παλιὸ ξόρκι, πού τὸ ἤξεραν στὸ σπίτι τους ἀντάν-παπαντάν ἀπὸ βάβα σὲ βάβα. Τῆς ἔγλειψε τὸ μετωπάκι μὲ τὴ γλώσσα νὰ τὴν ξεβασκάνη... Γύρισε κ' ἔφτυσε τρεῖς φορές τὸ Σατανά.

— Φέρτε μου τὸ λιβανιστήρι! Φώναξε.

Ἰπάκουαν ὅλοι σὰν τυφλά της ὄργανα. Ἐρριξε μέσα τὰ σταυρολέλυδα καὶ τὰ ἄκαψε. Αἰβάνισε γύρω-γύρω τὴν κάμαρα ψιθυρίζοντας ἀκατανόητα μαγικά λόγια, ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ἤξεραν μόνο οἱ γερόντισσες τοῦ παλιοῦ καιροῦ...

Ἐπειτα ἔβγαλε ἀπὸ τὸ σακκουλάκι της μιὰ μικρὴ γυάλα. Τί νὰ ἔχε μέσα;

— Θὰ τῆς βάλω δυὸ βδέλλες στὸ σβερκάκι, εἶπε.

«Βδέλλες!»... Καλὰ τὰ ξορκολογήματα, μὰ καὶ γιατροσόφια; Οἱ γονιοί, ποὺ παρακολουθοῦσαν σὰν ἀποσβολωμένοι ὅλη ἐκεῖνη τὴν ἀνατριχιαστικὴ ἱεροτελεστία ποὺ εἶχε τὴ μορφὴ ἀγρίας πάλης, ἀποφασιστικοῦ ἀγώνα μὲ τὸ Χάρο, ὅταν ἀκουσαν τὴ λέξη, κοιτάχτηκαν στὰ μάτια καὶ μουρμούρισαν σχεδὸν μαζί;

— Βδέλλες;

— Ναί, βδέλλες! εἶπε σταθερὰ ἡ βάβα.

— Καλά, κι ὁ γιατρός;

— Ὁ γιατρὸς ἔπρεπε νὰ τίς εἶχε βάλει! Ψιθύρισε ἡ γριά.

Ἐκεῖνη τὴ στιγμὴ μπῆκε κι ὁ γιατρός.

— Δὲ βλάβουν, εἶπε... Καλὸ θὰ κάνουν... Θὰ πάρουν λίγο αἷμα ἀπ' τὸ κεφάλι... Καὶ γιὰ νὰ μὴ χάση ὀλωσδιόλου τὴν πρωτοβουλία του, πρόσθεσε:

— Ὅμως, νομίζω, μιὰ βδέλλα φτάνει!...

Ἀπάνω στὴ μικρὴ προετοιμασία, ἡ Λενίτσα ξύπνησε, ἀνάνηψε, κάτι ψέλλισε. Πρόσδραμαν ὅλοι. Μὰ ἡ βάβα τοὺς πρόλαβε. Ἄνοιξε τίς ἀγκάλες της χαρούμενα, τίς ἔκλεισε πάλι καὶ τὴν ἀγκάλιαζε συμβολικά, προσέχοντας τὰ ματάκια της τ' ἀνοιγμένα καὶ μουρμουρίζοντας: «Φτού! Φτού! Φτού!».

— Βάβα!... ἀκουσαν ὅλοι — ἔτσι τοὺς φάνηκε — νὰ λήη ἡ μικρούλα.

— Ἐδῶ εἶναι ἡ βάβα σου, τσουπούλα μου! Ἐδῶ εἶναι κι ὁ Ἀφέντης ὁ Ἀϊ-Δημήτρης! Ἐδῶ εἶναι κι ὁ Θεὸς ὁ ἴδιος, κι ὁ Χριστοῦλης, κ' ἡ Παναγιά ἡ Παρθένα!

Ὅταν ἡ Λενίτσα ἔγινε καλὰ καὶ σηκώθηκε καὶ ξαναγέ-

ΒΑΘΙΕΣ ΡΙΖΕΣ

μισε τὸ σπίτι χαρὰ — μιὰ χαρὰ γλυκύτερη ἀπὸ τὴν πρωτύτερνή — ἓνα βράδυ ἢ κυρὰ Ἀντρέαινα ἔμασε σ' ἓνα μπογαλάκι τὰ ρούχα της καὶ μὲ τὴν καρδιά πάλι ραγισμένη, ὅμως μ' ἀποσκεπασμένο τὸν πόνο, κίνησε νὰ ξαναγυρίσῃ στὸ σπίτι τῆς χήρας κόρης της.

— Ποῦ πᾶς, μητέρα; φώναξε τρομαγμένη ἡ Σταθούλα.

— Καιρὸς εἶναι, παιδί μου, νὰ γυρίσω κ' ἐγὼ τῶρα στὸ σπίτι μου...

— Τὸ σπίτι σου εἶν' ἐδῶ!... Τρέξε, τρέξε, Λενίτσα! Ἡ βάβα θέλει νὰ φύγῃ!.. Τρέξε! Μὴν τὴν ἀφήσῃς, ἔ;

Τὸ Αἷμα εἶχε κάμει τὸ θαῦμα του...

ΑΡΣΕΝΙΚΟ ΠΑΙΔΙ

Πέρασε ἡ μητέρα νὰ τὴν πάρῃ νὰ πᾶνε περίπατο πέρα
στὰ περιβόλια.

— Πρέπει νὰ περπατᾶς! τῆς εἶπε.

Ἡ συμβουλή ἀφοροῦσε τὴν Ἄννα. Ἦταν ἑπτὰ μηνῶν.
Τῆς εἶχε πέσει λίγο βαριά ἡ ἐγκυμοσύνη. Ἐδειχνε σὰ νὰ
ἦταν ἑτοιμόγεννη.

Ἄπόβροχο. Ὅμορφο χινοπαριάτικο ἀπόγιομα. Ὅλη
θαρρεῖς, ἡ μικρὴ πολιτεία μὲ τὰ σπίτια τῆς καὶ τὶς αὐλές
τους, μὲ τὰ μαγαζιά τῆς καὶ τὸν κόσμον τοὺς εἶχε ἀλλάξει
θέση κ' εἶχε τοποθετηθῆ μὲ μιὰ βολικὴ στροφή πρὸς τὴ
δύση τοῦτο τὸ ἀπόγιομα, νὰ τοῦτῃ δῶ τὴν ὥρα, κατάντικρυ
στὸν λαμπρὸν ἥλιο γιὰ νὰ στεγνώσῃ ἀπ' τὶς βροχές πού
πέρασαν καὶ νὰ ρουφήξῃ θαλπωρὴ γιὰ τὶς βροχές πού θά
ῤθουν. Τὸ βραδάκι, σπίτια κι αὐλές, μαγαζιά καὶ ἄνθρωποι

θά ξαναγυρίσουν στην πραγματική τους θέση, στενόχωρα
 μά υπομονετικά. Έδω υποφέρουμε τή μοίρα μας, μπορεί
 νά πῆς κι ἀγόγγυστα...

Ἡ μητέρα προχωροῦσε πιό γοργοπάτητη. Ἡ Ἄννα,
 βαριοφορτωμένη, ἔκανε μιὰ μικρὴ προσπάθεια γιὰ νά τήν
 προφταίνη καί νά συμβαδίζουν. Εἶχαν πάρει τὸν κάτω δρόμο
 ποῦ τέτοιαν ὥρα ἔμοιαζε μ' ἓνα ρεῖθρο, μ' ἓνα κανάλι ἀπὸ
 ζεστό, λαμπρὸ φῶς. Ὁ ἀπογευματινὸς ἥλιος τὸν γιόμιζε
 ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη μὲ τὶς ἀχτίδες του καί θαρροῦσες πῶς
 ξεχειλίζε ἀπὸ διάφανο χλιαρὸ μέλι ποῦ δὲν μπορούσε πιὰ
 νά βρῆ διέξοδο. Ἀπὸ τὶς μάντρες, τὶς δξώπορτες καί τὰ
 μπαλκόνια χαιρετοῦσαν τὸν ἥλιο μ' ἓνα πολύφωνο, χρωμα-
 τιστὸ λαϊκὸ τραγοῦδι ὅλα τὰ ἀμάραντα, θά 'λεγες, λουλού-
 δια τῆς ἐπαρχίας — οἱ μπιρμπίλες καί τὰ γεράνια, οἱ ἀρμπα-
 ρόριζες καί τὰ τσιτσέκια, οἱ καλαμάτες καί τ' ἁγιοκλήματα.
 Ἀπάνω ἀπ' ὅλα οἱ Ἀϊ-Δημητρηδες στήν ἐποχὴ τους,
 θριαμβολογοῦσαν μὲ σεμνότητα τὴ μεγάλη τους ὥρα.
 Ἄσπροι, κίτρινοι, κόκκινοι, μῶβ, ὅλοι τουφωτοί, λυγεροί
 κι ἀναγερμένοι, ἐρωτοτροποῦσαν, ἡλιολουσμένοι, μὲ τοὺς
 διαβάτες καί τοὺς ψιθύριζαν στ' αὐτί:

— Ἐμεῖς εἴμαστε, καθὼς ξέρετε, τὰ χρυσάνθεμα ποῦ λένε...

Ἡ μητέρα περπατώντας κουβέντιαζε συνεχῶς στήν
 Ἄννα: τὴ ρωτοῦσε, μάθαινε τὴ συμβούλευε νά μαθαίνη
 κ' ἐκεῖνη. Τῆς ἐμπιστευόταν κάποια τελευταῖα μυστικὰ
 τῆς μητρότητάς ποῦ, ὅσο κι ἂν εἶναι πασίγνωστα, ὅταν
 μεταδίδονται ἀπὸ μητέρα σὲ κόρη, γενεὰ σὲ γενεὰ, παίρ-
 νουν κάθε φορὰ μιὰ πρωτόγονη ἀξία καί μιὰν ἀχρονη ἱερό-
 τητά. Θαρρεῖς δὲν ξανακούστηκαν ἄλλοτε καί δὲ θά ξανα-
 κουστοῦν ποτέ. Τὰ καθαγιαίνει σὲ κάθε περίσταση τὸ μυστή-
 ριο τῆς δημιουργίας. Ἡ διαιώνιση δὲν εἶναι ποτέ μιὰ τυπικὴ
 συνέχιση εἶναι πάντα μιὰ οὐσιαστικὴ ἀνανέωση—πρωτογονία.

— Πότε σὲ ξανάειδε ἡ μαμή;

— Μὲ βλέπει συχνά, μητέρα!...

Πολλοὶ τὶς χαιρετοῦν στὸ δρόμο. Ὅλοι ἤθελα νά εἰπῶ.
 Ἄχ, αὐτὴ εἶναι ἡ κοινωνικὴ εὐτυχία τῆς ἐπαρχίας! Μᾶς

ξέρουν ὅλοι· τοὺς ξέρουμε ὅλους. Κατὰ βάθος! Κι αὐτὸ δίνει στὴ συμβατικότητά τῆς ὁμαδικῆς ζωῆς πιὸ πυκνὸ καὶ πιὸ τραγικὸ νόημα. "Ὅσοι δὲν ἔχουν ζῆσει συνειδητὰ τὴν ἐπαρχία θὰ περιμέναν νὰ διαβάσουν «κιωμικό». "Ὁμως ὄχι! Ἡ ἐπαρχία βαστάει ἀτόφιο κι ἀνόθευτο τὸ τραγικὸ στοιχεῖο τῆς ζωῆς...

Οἱ πιὸ γνωστοὶ τὶς σταματοῦν κιόλα. Οἱ γυναῖκες συχνότερα, σχεδὸν χωρὶς ἐξαιρέση. Αὐτὲς εἶναι πάντα πιὸ «γνωστές». Κι ἂν δὲν εἶναι γίνονται σ' ἓνα δευτερόλεπτο. Ἐχουν κάθε φορά κάτι νὰ πληροφορήσουν καὶ κάτι νὰ μάθουν.

Ἡ Ἄννα ὅμως ὑποφέρει σὲ κάθε σταμάτημα. Βασανίζεται σὲ κάθε κουβέντα. Εἶναι ὁ στόχος! "Ὅλες ἔχουν νὰ κάνουν μὲ τὴν κατάστασή της.

— "Αἰντε μπράβο!... Καλὴ λευτεριά!

— Πόσων μηνῶν εἶσαι; Μ' ἓνα γιό!

— Μὲ τὴν εὐχή μου νὰ εἶναι ἀρσενικό!

Ἄκόμα καὶ κάμποσοι ἄντρες τῆς πέταξαν, διαβαίνοντας, τὴν εὐχή:

— Καλὴ λευτεριά! Νὰ 'ναι καὶ γιός!

— "Ὁ, τι θέλει ὁ Θεός! ἀποκρίθηκε μιὰ φορά ἡ μητέρα.

— Καὶ τὰ κορίτσια τοῦ Θεοῦ εἶναι, εἶπε τὴν ἄλλη μ' ἓνα τόνο σὰ νὰ ξορκολογοῦσε τέτοια περίπτωση.

Ὁ κύρ-Δῆμος, ὁ δικαστικὸς κλητῆρας, τάχα ξεθαρρεμένος καὶ τάχα χωρατατζής, τοὺς τὰ 'πε χοντρύτερα:

— Πᾶμε πρίμα, βλέπω!... Καλὰ ξελεχωνέματα!... Ἄλλ' ἄκου ἐδῶ: Πρόσεξε μὴ μᾶς ξεφουρνίσης κανένα θηλυκό! Χαθήκαμε!... Ἄρσενικό καὶ μὲ τσαρούχια!... Γολέβαρος! Τὸν περιμένει πῶς καὶ τί ὁ κύρ-Ἀποστόλης! Ἐγὼ θὰ τοῦ πάρω τὰ χαρτίκια! Μωρὲ θὰν τοῦ κάνω ἐπίσημη κοινοποίηση, ἀπόγραφο ἐκτελεστὸ ἐπὶ χαρτοσήμου: «Ἰδόντες κλπ. Ἄρσενικό, κύρ-Ἀποστόλη!» Χά! χά! χά!

— Νάεισαι καλά! εἶπε ἡ μητέρα στὸν πολυλογὰ κλητῆρα καὶ ξεκόλλησε.

— Νὰ γι' αὐτὸ δὲ θέλω νὰ βγαίνω, εἶπε μουρμουριστὰ, κλαψαριστὰ ἡ Ἄννα μόλις προχώρησαν λίγο.

— "Όμως πρέπει νὰ περπατᾶς! Σοῦ κάνει καλό!

Καὶ περπατοῦσαν. Τῆς Ἄννας ὁμως ἄρχισαν νὰ θαμπῶνουν τὰ μάτια καὶ νὰ βουίζουν τ' αὐτιά. Ἄκουγε νὰ τὴν παρακολουθοῦν χιλιάδες φωνές καὶ νὰ τῆς ψιθυρίζουν ἀκατάπαυτα ὅλες μαζί: «Καλὴ λευτεριά! Καλὴ λευτεριά! Καλὴ λευτεριά! Μ' ἓνα γιό! Μ' ἓνα γιό! Μ' ἓνα γιό! Ἄρσενικό! Ἄρσενικό! Ἄρσενικό! Καὶ μὲ τσαρούχια!» τῆς ἔλεγε μιὰ ξεχωριστὴ φωνή. «Γολέβαρας!» τῆς ξανάλεγε σὲ λίγο.

«Τὸν περιμένει πῶς καὶ τί ὁ Ἄποστόλης!», ἔλεγε μυστικά ἢ ἴδια ἢ Ἄννα στὸν ἑαυτὸ της, ξέροντας καλύτερα ἀπὸ κάθε ἄλλον τὴ σφοδρὴ, ἀσάλευτη, ἀνήλεη ἐπιθυμία τοῦ ἀντρα της...

Καὶ τὰ θαμπωμένα της μάτια ἔβλεπαν ἀχνὰ στὸ βάθος τοῦ δρόμου, στὸ ὕψος τ' οὐρανοῦ, στὸ ἄσυλο τοῦ σπιτιοῦ τους, ἔβλεπαν ἀχνὰ, βρέφη, πολλὰ βρέφη, χιλιάδες βρέφη, ροδαλά, ματωμένα, νεογέννητα· βρέφη ἄρσενικά, βρέφη θηλυκά, ἀνακατεμένα μὲ φασιές καὶ μὲ σπάργανα, μὲ γαλάζιες κορδέλες, μὲ ροζ κορδέλες, μὲ σκουφίτσες νταντελένιες, μὲ καλτσάκια πλεχτά. Ἔβλεπε λαδόπανα, κολυμπήθρες, ἅγια μῦρα, μαμές, γιαιτρούς, παπάδες, ψαλίδια, μπιμπερά, θυμιατήρια, λαμπάδες. Τὰ ἔβλεπε ὅλα μπερδεμένα, ἀνακατεμένα, ἀχνὰ. Βρέφη, χιλιάδες βρέφη, ἄρσενικά, θηλυκά, δράκους, δρακοῦλες, μπέμπηδες, μπεμποῦλες, ἄλλα μὲ τσαρουχάκια, ἄλλα μὲ πασουμάκια...

Ποιὸ νὰ ἔναι τὸ δικό της; Καὶ τί νὰ ἔναι; Ἄχ, τί νὰ ἔναι; Ἄρσενικό;... Θηλ... Οὔτε στὴ σκέψη της δὲν μπορούσε νὰ συλλαβίσῃ ὡς τὸ τέλος τῆς λέξης «θηλυκό». Τὴ συμπλήρωνε τάχα, παρεμβαίνοντας ἀπότομα, σὰν πελώριο φάντασμα, ὁ ἀντρας της ὁ καλός, ὁ Ἄποστόλης Γολέβας.

— Θηλυκό; Θηλυκό μῶκαμες;

Καὶ ξετυλιγόταν στὴν παραγμένη της φαντασία μιὰ τρομερὴ σκηνή. Ὁ Ἄποστόλης, ὁ γλυκός, ὁ ἤσυχος, ὁ τρυφερός, ἄλλαζε μονομιᾶς, ἀγρίευε, σκλήραινε, γινόταν μπόγιας, σκιάς, ἄρπαζε, τάχα, τὸ νεογέννητο θηλυκὸ ἀπὸ τὸ λαϊμὸ καί, βρισκόμενος ξαφνικά στὸ κατῶι ἀπ' τὸ μπακά-

λικό τους, τὸ βουτουῖσε σύγκορμο σ' ἓνα βαρέλι μὲ τουρσί!
 "Οχι ἀλλοῦ! Μέσα στὸ τουρσί τὸ βουτουῖσε καὶ τὸ ἐξαφάνιζε
 τάχα!...

— Νὰ, γι' αὐτὸ δὲ θέλω νὰ βγαίνω, ξανάειπε παραπονια-
 ρικὰ ἢ Ἄννα γιὰ νὰ διώξῃ τὸν ἐφιάλτη ποὺ τὴν εἶχε γρα-
 πώσει μεσοδρομῆς.

— Σώπα, φτάσαμε στὰ περιβόλια, εἶπε ἡ μητέρα συμπο-
 νητικά.

— Δὲν αἰσθάνομαι καλά! Μοῦ ἴρθε ζάλη!

Ασχτάρισε ἡ μητέρα. Τῆς πέρασε τὸ χέρι στὴ μέση.

— Νὰ μποῦμε στὴν αὐλὴ τῆς κυρα-Χρήσταινας νὰ ξεκου-
 ραστῆς λίγο!

— Μπά, καλῶς τες! Μπά, καλῶς τες! Ξεφώνισε ἡ κυ-
 ρὰ-Χρήσταινα ἀπὸ τὴν προσηλιακὴ γωνιά, ποὺ ἔπλεκε τὴν
 κάλτσα τῆς συντροφιά μὲ τίς γειτόνισσες. Σηκώθηκε, ἔτρεξε
 νὰ τίς προὔπαντῆσῃ.

— Μιὰ καρέκλα, εἶπε σιγὰ ἡ μητέρα, ποὺ ὑποβάσταζε ἀκό-
 μα τὴν Ἄννα.

— "Ἐλα Χριστὲ καὶ Παναγιά!

Ἡ καρέκλα ἔφτασε ἀμέσως καὶ ἡ Ἄννα κάθισε βαριά.

— Δὲν εἶναι τίποτα! Δὲν εἶναι τίποτα! "Ολες τὰ περά-
 σαμε. Καλὴ λευτεριά νὰ ἴχῃς, ἔλεγε καὶ ξανάλεγε ἡ κυρα-
 Χρήσταινα, κόβοντας ἀπὸ τὴ χρυσοφορτωμένη λειμονιὰ
 ἓνα ἀφράτο λεμόνι νὰ τὸ μυρίσῃ ἡ Ἄννα.

"Ολες οἱ νοικοκυρὲς ἐνδιαφέρθηκαν καὶ κάθε μιὰ εἶπε
 τὸ γιαιτροσόφι τῆς. Μὰ σὰ νὰ μάντευαν τὸν κρυφὸ καημὸ
 τῆς Ἄννας εἶπαν καὶ τὸ καλύτερο γιαιτροσόφι:

— Ἄπάνω τὴν ἔχεις τὴν κοιλιὰ, ἀρσενικὸ παιδι θὰ κά-
 νῃς, τσοῦπα μου! Ναί! ναί! Ἄρσενικὸ! Δίχως ἄλλο!

Ἄναθάρρεψε ἡ Ἄννα καὶ σὲ μιὰ ἀστραπὴ τῆς φαντασίας
 τῆς εἶδε, τάχα, τὸν Ἀποστόλη νὰ ταρναρίζῃ στὰ χέρια του
 ἓναν μικρὸ «Γολέβαρο» μὲ τσαρούχια, γεμάτος χαρὰ καὶ
 περηφάνια. Ἐκλείσε μὲ ἀνακούφιση τὰ μάτια τῆς. Καὶ νὰ,
 πάλι ὁ Ἀποστόλης ποὺ κατέβαινε μὲ τὸ γιό του στὸ μπα-

κάλικο κ' ἔφαχνε τάχα ποῦ νὰ τὸν βάλῃ! Ποῦ νὰ τὸν βάλῃ; Ποῦ νὰ τὸν βάλῃ; Πῆγε καὶ τὸν ἔβαλε στὸ τέλος κορφῆ-κορφῆ σὰν κορώνα ἀπάνω στὸ ράφι, ποῦ εἶχεν ἀραδιασμένα κουτιά μὲ στέφανα τοῦ γάμου καὶ μὲ φωτίκια!

“Ὁμως κι αὐτὲς οἱ καλοθώρητες φαντασίες ἦταν παρακλάδια τοῦ ἐφιάλτη: ἀρσενικό; — θηλυκό; καὶ τὴν ξαναζάλισαν. Τῆς ἔρχονταν νὰ κάμῃ ἔμετό. Μὰ δὲ μπορούσε. Τί θέλεις νὰ σοῦ φέρω; Τί ζητᾶ ἡ καρδιά σου; ρωτοῦσε χαϊδευτικά ἡ κυρα-Χρήσταινα. Θέλεις γλυκό; Θέλεις φρούτο; Θέλεις μεζέ; Κάθε γυναίκα ποῦ περιμένει ἔχει τὸ δικό της γούστο.

— Μήπως ἔχεις λίγη ρέγγα; ρώτησε ἡ μητέρα.

Ἐτρεξαν καὶ τῆς ἔφεραν ρέγγα. Μάσησε· τῆς ἔκανε καλό. Μὰ ἐκεῖνο ποῦ τὴ διασκέδασε λίγο, ἦταν ἓνα μολόγημα ποῦ ἔκανε ἡ πολυλογὸς κυρὰ-Καλή. “Ὅλα τὰ μάθαινε κι ὅλα ἤξερε νὰ τὰ μολογᾷ ὁμορφα· μὲ νοστιμάδα.

Ἡ κυρὰ-Καλή ἦταν ἡ μόνη ποῦ δὲν τῆς εὐχήθηκε, ὅπως οἱ ἄλλες, ν' ἀποχτήσῃ σώνει καὶ καλὰ ἀρσενικό.

— Νὰν τὸ λένε οἱ ἀντρες! Νὰ τὸ λέμε κ' ἐμεῖς οἱ χαζογυναίκες; εἶπε. «Μ' ἓνα γιό!» «Μ' ἓνα γιό!» Σώθηκαν, βλέπεις, τὰ βασίλεια κ' οἱ κοινωνίες κ' οἱ φαμελιές ἀπ' τοὺς γιούς καὶ χαθήκανε ἀπ' τὰ κορίτσια! Ἀφήστε με κάτω! “Ὅσο γιὰ τίς δόλιες μάνες μὴν τὸ κάνεις καθόλου κουβέντα!... “Ἄν εἶδαν λίγο γηροκόμι καὶ λίγη παρηγοριὰ μόνο ἀπ' τὰ κορίτσια τὴν εἶδαν! Ἀπ' τ' ἀγόρια; “Ὅλο παιδεμούς καὶ βάσανα!... Καβγάδες, γυναικοδουλειές, πολέμους, αἰχμαλωσίες, σκοτωμούς, φυλακές! “Ὅλο τέτοια!... Μὰ τὸ κεφάλι μας θέλει σπάσιμο! «Θέλω γιό!» προστάζει ἐγωιστικά ὁ κύρ-ἀντρας μας... Ζουμπᾶμε κ' ἐμεῖς τὴν κοιλιὰ μας νὰ βγάνῃ σώνει καὶ καλὰ γιὸ μὲ τὸ στασιό!

Χαμογέλασαν ὅλες.

— Κορίτσι νὰ κάνῃς, Ἄννα μου! Κορίτσι! Καὶ νὰ μοῦ τὸ θυμηθῆς!... “Ἄχ! Κάτι ἤξερε κ' ἡ Ἄννα ἀπὸ αὐτὰ ποῦ ρητόρευε ἡ κυρὰ-Καλή. Παθὸς ἦταν κ' ἡ ἴδια! Μὰ ἔλα ποῦ δὲ μπορούσε νὰ συμφωνήσῃ μαζί της. Τὸ λογικό της συμφω-

νοῦσε. Μὰ ἡ καρδιά της, τὸ σπλάχνο της, ἡ ψυχὴ της, ὄχι! Ἄρσενικό ἤθελε νὰ κάνη. Ἄρσενικό! Ὁχι μόνο πού τῆς τὸ ζητοῦσε ὁ Ἄποστόλης· πίσω ἀπὸ τὸν Ἄποστόλη τῆς τὸ ζητοῦσε ὅλος ὁ ἀνδρικός πληθυσμὸς τῆς Γῆς ὡς τὸν πρωτόπλαστον Ἄδὰμ! «Ἄρσενικό! Ἄρσενικό!» φώναζαν στ' αὐτιά της μέσα ἀπὸ τὰ βάθη τῶν αἰῶνων γονιοὶ καὶ παππούληδες καὶ προσπαππούληδες, δεσποτάδες, βασιλιάδες, οἱ Δώδεκα Ἀπόστολοι, ὁ ἴδιος ὁ Χριστός! Ἔτσι τῆς φαινόταν. Δηλαδή αὐτὴ θὰ ἦταν ἡ σωστὴ ἀνάλυση ἐκείνου τοῦ μυστικοῦ πού σκιρτοῦσε στὸ ὑποσυνείδητό της ὅπως τὸ ἔμβρυο στὸ σπλάχνο της. Ἄρσενικά θέλει ὁ Θεός, θέλει ἡ πλάση, θέλει ὁ κόσμος νὰ γεννιῶνται — κατὰ προτίμηση! Ἄϊ καὶ κάνα θηλυκὸ κατοπινά... Ἄπ' τὴν πλάτη τοῦ ἀρσενικοῦ δὲ γεννήθηκε κ' ἡ Εὐά;

Μὰ ἡ κυρὰ-Καλή, μιὰ κ' ἄρχισε, ἤθελε νὰ φτάση ὡς τὸ τέλος:

— Μωρέ, ἂν μ' ἀκουγαν ἐμένα ὅλες οἱ γυναῖκες θὰ γεννοῦσαν μόνο θηλυκά! Νὰ γιομίση ὁ κόσμος ὁμορφοκόριτσα, νὰ γίνη ἡ γῆς Παράδεισος!...

— Κακὸ πού πάθαμε! ξεφώνισε ἡ κυρὰ-Φώτω! Θὰ τραβομαλλιομάστε συναζῶ μὰς ἀπ' τὸ πρωὶ ὡς τὸ βράδυ κι ἀπ' τὸ βράδυ ὡς τὸ πρωὶ! Κ' ἔπειτα πῶς θὰ ξεκαινουργώνεται ἡ πλάση, κυρὰ-Καλή μου;... Κατάλαβες τί θέλω νὰ εἰπῶ!

— Κατάλαβα, κατάλαβα, κυρὰ-Φώτω! Ἐσένα ὁ νοῦς σου στὸ κεχρί!

— Δὲ ντρέπεσαι, βρωμόστομη! Ὅλα ἓνα τὰ χεῖς!

— Ἐνα εἶναι τὰ ἔρημα, βλέπεις, κυρὰ-Φώτω μου! Ὅμως ἂς ἔρθουμε στὴν κουβέντα μὰς! Δὲ μοῦ λές: Κι ἂν γιομίση ὁ κόσμος ἀρσενικοὺς γιὰ νὰ γίνη τὸ χατήρι τῶν ἀντρῶν μὰς σὰν τί θ' ἀπολάψη, νομίζεις, ἡ ἀνθρωπότητα; Σὲ λίγο θὰ ξεκοιλιαστοῦν ὅλοι μεταξὺ τους στὸν πόλεμο!... Κι ἂν δὲν ξεκοιλιαστοῦν ὅλοι, κι ἂν μείνη κανένας τους γιὰ δεῖγμα, πῶς θὰ... ξεκαινουργωθῇ ἡ πλάση τότες, κυρὰ-Φώτω;

— Κι αὐτὸ πού λές ἂν γίνη, ὁ Θεὸς θὰ ξανακάνη τὸ θάμα

του! 'Απ' τὴν πλάτη ἐκείνου πού θά ξεμείνη, θά ξαναβγάλη τὴν Εὐά!

Βροντογέλασαν ὅλες.

— Φτου κ' ἐξαρχῆς! φώναξε ἡ κυρά-Καλή. "Αμ ἂν εἶναι ἔτσι ἐγὼ προτιμῶ τούτη τὴ φορά νὰ ξεμείνη τελευταία καὶ πρώτη στὸν παράδεισο ἀντὶς ἄντρας μιὰ γυναίκα. Κι ἄς κοπιᾶση τότε ὁ Μεγαλοδύναμος νὰ βγάλη ἀπὸ τὴ δική της τὴν πλάτη ἕναν ἄντρα, ὅπως τοὺς βγάζει τώρα μὲ τόσα βάσανα ἀπὸ τούτη ἐδῶ τὴν κοιλιά! Εἶμαι βέβαιη πῶς ὁ κόσμος θά πάη καλύτερα ἂν ξαναρχίσῃ ἀπὸ μιὰ γυναίκα — συμπέρανε ἀποφθεγματικά, μὲ ἀθέλητο στόμφο (ὁ λόγος τὸ 'φερνε!), ἡ κυρά-Καλή.

— Ὁ Θεὸς ξέρεي τί κάνει, φιληνάδες, κι ἄς τὸν ἀφήσουμε ἤσυχο, εἶπε ἡ κυρά-Χρήσταινα.

Ἡ "Αννα εἶχε ἀποξεχαστῆ μ' αὐτὲς τὶς ἀνεπάντεχες κουβέντες.

— "Ας τὸν ἀφήσουμε ἤσυχο! Σύμφωναι, εἶπε ἡ κυρά-Καλή. Κι ἄς μὴ ζητᾶμε νά, πῶς τὸ λένε;... νὰ πλαστογραφήσουμε τὸ θέλημά του μ' εὐχές καὶ μὲ ξορκολογήματα, μὲ μάγια καὶ μὲ γιατροσόφια, γιὰ νὰ κάνουμε, σώνει καὶ καλά, ἀρσενικὸ παιδί.

— Ναί, ξέρεις, ὁ Θεὸς ἐμᾶς θ' ἀκούσῃ! (Μακάρι νὰ μᾶς ἀκούγε! στοχάστηκε μυστικὰ ἡ "Αννα).

— "Αχ, ἐτοῦτο εἶναι ἀστεῖο. Θά σᾶς τὸ εἰπῶ. Ξαναπῆρε τὸ λόγο μὲ καινούργια φόρα ἡ κυρά-Καλή. 'Ακοῦστε!...

— Μωρέ, δὲν ἀποσταίνει αὐτὸ τὸ παλιόστομα! Τὴν ἀντίσκοψε ἡ κυρά-Φῶτω.

— 'Ακοῦστε! 'Ακοῦστε! Εἶναι ἀστεῖο!... Τὸ μάθατε τί ἔπαθε προχτὲς ἡ Ρίνα τοῦ Τέλια τοῦ ράφτη;

— Ἡ Ρίνα; Τοῦ Τέλια! Τοῦ ράφτη;

— Αὐτὴ πού κάθεται στὴν Ὀβρηόλακκα, καλέ! Στὸ σπίτι τοῦ Τράγκα!

— "Α, ναί, ναί! Εἶναι νιόγαμπροι.

— Νιόγαμπροι, ναί... Τὸ μάθατε;

—“Όχι! Όχι! (Βροχή ηλεκτρισμένη από περιέργεια τὰ ὄχι).
 —’Ακοῦστε! ’Ακοῦστε! Εἶναι ἀστεῖο! Λοιπόν, ἡ καη-
 μένη ἡ Ρίνα εἶναι σ’ ἐνδιαφέρουσα, ξέρετε· θέλει νὰ κάμη
 ἀρσενικό παιδί, ὅπως ὄλες μας, κι ὁ ἀντρας τῆς ὁ Τέλιας
 πού εἶναι μισότρελος — ἀν καὶ στοῦ ζήτημα αὐτὸ ὅλοι οἱ ἀν-
 τρες εἶναι μισότρελοι — τῆ φοβερίζει μὲ τὴν ψαλίδα πού
 κόβει τὰ ντρίλια. «Κοίταξε καλά, τῆς λέει, μὴ μοῦ πα-
 ρουσιάσης κορίτσι γιατί χράπ, μὲ τοῦτο θὰ σᾶς κόψω τὸ
 λαρύγγι καὶ τῶν δυνῶν!» Τρέμει, πού λές, τὸ κατακλείδι
 τῆς καημένης τῆς γυναίκας. Τάζει λαμπάδα στὸν Ἄϊ-
 Λευτέρη καὶ λάδι στὸν Ἄϊ-Φανούριο νὰ τῆς φέρουν ἀρσενικό
 παιδί νὰ γλυτώσῃ τὴν ψαλίδα! Καὶ βέβαια δὲν πιστεύω
 νὰ τῆς κόψῃ τὸ λαρύγγι, ὅμως ἀν γεννήσῃ θηλυκὸ τῆς φτάνει
 ἡ ψαλίδα τῆς γλώσσας του, τῆς γκρίνιας του. “Όπου, λοι-
 πόν, περνοῦσαν προχτὲς δυὸ τουρκογύφτισσες ἀπὸ τὴ γειτο-
 νιά τῆς. Τὴν εἶδαν στὴν πόρτα. «Νὰ σοῦ ποῦμε τὴ μοίρα
 σου», τῆς λένε. Δὲν ἐπίασε! «Νὰ σοῦ ποῦμε τί παιδί θὰ κάνης,
 κυρά μου», τῆς ξαναλένε. Ἔπιασε! Τὶς μπάζει μέσα. «Κι
 ἀν τὸ θέλῃς ἀρσενικό, μεγάλο πράμα θὰ κάνουμε γιὰ χατήρι
 σου!» Ἄκοῦς ἀν τὸ θέλῃ ἀρσενικό;!... Μεγάλῃ χαρὰ περό-
 νιασε τὸ σπλάγχο τῆς. Ἔβαλε τὶς γύφτισσες νὰ καθίσουν.
 Τοὺς ἔδωσε μεζὲ καὶ κρασί... Νὰ μὴ σᾶς τὰ πολυλογῶ, τῆς
 ζήτησαν δὲν ξέρω πόσα χρήματα στοῦ χέρι μπρὸς μεριά κι
 ἄλλα τόσα ὅταν κάνῃ τὸ ἀρσενικό παιδί. Τῆς ὑποσχέθηκαν
 νὰ τῆς φέρουν τὸ «μανόγαλα», «τὸ ἀρσενικό βοτάνι», καὶ δὲν
 ξέρω τί ἄλλα γιατροσόφια καὶ μαϊλίκια. Τοὺς ἔδωσε ὅσα με-
 τρητὰ εἶχε στοῦ κομπόδεμα, τοὺς ἔταξε καὶ τ’ ἄλλα. «Τώρα
 νὰ σὲ κοιτάξουμε λίγο», τῆς εἶπαν. Ντρέπομαι νὰ σᾶς τὰ
 μολογήσω, κυράδες μου, ὅπως ἐγιναν, ὅμως δὲ μὲ κρατάει
 ἡ γλώσσα! Εἶναι νὰ γελάῃ πᾶσα πικραμένος!... Τὴν ἔβαλαν
 καὶ τουρλώθηκε, χριστιανοῦλες μου, γύρισαν τὰ φουστάνια
 τῆς καὶ τῆς κουκούλωσαν τὸ κεφάλι γιὰ νὰ τῆς... μετρήσουν
 τάχα τὴ περιφέρεια! Ἔπειτα τῆς ἔδωσαν μιὰ ξυλιά στὸν
 πισινὸ καὶ τῆς εἶπαν:

« Ἄσπρον κ... καὶ παχύ,
ἀρσενικὸ παιδί θὰ κάνης!»

Τὴν ὥρα ὅμως ποὺ ἡ μιὰ ἢ γύφτισσα τῆς ἔκανε αὐτὰ τὰ μασκαραλίκια, ἡ ἄλλη, ὅπως ἡ μαύρη νοικοκυρὰ ἦταν κουκουλωμένη καὶ δὲν ἐβλεπε τίποτα, τὴ ρῆμαξε, κλέβοντας ὅ,τι μποροῦσε ἀπ' τὸ σπίτι, ροῦχα, παπούτσια, ποτήρια... Τὰ ἔχωσαν μέσα στὰ φαρδιά-φαρδιά φουστάνια τους, τὴν ξεκουκούλωσαν, τῆς ἔταξαν πάλι τὸ ἀρσενικοβότανο κ' ἐδῶθε πᾶνε οἱ ἄλλοι!...

Ξεκαρδίστηκαν οἱ γειτόνισσες στὰ γέλια. Γέλασε ἀπ' τὴν καρδιά της κ' ἡ Ἄννα.

— Τί τραβᾶμε οἱ δόλιες οἱ μάνες, λέω ἐγώ! εἶπε ἡ κυρα-Χρήσταινα, ὡσάν γιὰ νὰ ἐπαναφέρῃ τὸ θέμα στὴ σοβαρότητά του.

— Τί λές, μητέρα, πᾶμε; ρώτησε ἡ Ἄννα. Εἶμαι καλὰ τώρα! Σηκώθηκαν. Χαιρετήθηκαν.

— Σ' εὐχαριστοῦμε πολὺ, κυρα-Χρήσταινα!

— Γιατί πράμα; Ἐγὼ χάρηκα ποὺ σᾶς εἶδα ἀπὸ κοντά. Καλὴ λευτεριά εὐχομαι καὶ ὅ,τι νὰ ἔναι τοῦ Θεοῦ θὰ ἔναι!

Προχώρησαν σιγὰ-σιγὰ καὶ ἔφτασαν στὰ περιβόλια. Μπῆκαν στὸ δικό τους περιβόλι. Γαύγισε χαρούμενα τὸ σκυλί. Ἔτρεξε ἡ περιβολάρισσα.

— Σάνταλα - μάνταλα κούφια καρύδια! Καλῶς κοπιάσατε! Στὰ μάτια κάναμε νὰ σᾶς ἰδοῦμε! Πῶς πᾶς, Ἄννουλα μου, χρυσή;... Μπράβο! Καλὰ φουσκώνει!... Κ' εἶναι ἀρσενικό! Βλέπω τὴν τσουτσούνα του!...

Ἔωχ! πᾶλε οἱ ἴδιες ἱστορίες! Κάθισε ἡ Ἄννα σ' ἓνα πεζούλι πέτρινο.

— Ὅχι ἐκεῖ! Ὅχι ἐκεῖ! Θὰ πάρης κρῦο!. Ποτὲ σὲ πέτρα! Ποτέ!...

Κ' ἔτρεξε νὰ τῆς φέρῃ ἡ περιβολάρισσα καρέκλα μέσα ἀπ' τὸ καλύβι.

— Ποὺ λές ποτὲ σὲ πέτρα! Κάθισε, λένε, στὴν πέτρα ὁ χωριάτης κ' ἓνα φίδι ποὺ ἦταν ἀπὸ κάτω ἔβγαλε τὸ κεφάλι

του νὰ τὸν δαγκάση. "Ὁπου, ἡ πέτρα τοῦ λέει τοῦ φιδιοῦ: «Πήγαινε νὰ φᾶς κἀναν ἄλλον ἐσὺ· ἐτοῦτον τὸν τρώω ἐγώ!» Πάει νὰ πῆ, ἅμα καθίσῃς σὲ πέτρα χάθηνες! Κρυολογᾷς καὶ πᾶς καλιά σου! Καὶ στὴ θέση πού εἶσαι ἐσὺ τώρα, χρυσὴ μου!...

Πάλε ἡ «θέση»! Ἡ «θέση»! Ἡ «θέση»! Ἄναστέναξε ἡ Ἄννα γιὰ νὰ ξαλαφρώσῃ τὴν καρδιά της πού ἐμπηχνε ξανά τὰ νύχια του μέσα της ὁ ἀρσενικὸς βραχνάς. Ἐρριξε μιὰ περιπλανητικὴ ματιὰ στὸ περιβόλι ὀλόγυρα. Τὰ δέντρα ἦταν φορτωμένα καρπούς. Κίτρινα λεμόνια, κοκκινόθωρα πορτοκάλια «σαγκουίνια», πρασινέλικα μανταρίνια. Τὰ χρώματά τους ζώηρευαν, ὅπως τὰ χτυποῦσαν οἱ πλαγινὲς ἀχτίδες τοῦ ἡλίου πού κατέβαινε νὰ γείρη, ζώηρευαν κι ἀντανάκλουσαν θάλλπος καὶ χαρά.

— Εὐτυχισμένα πού εἶναι τὰ δέντρα! συλλογιζόταν κρυφὰ ἡ Ἄννα. Ὁ καρπὸς τους δὲν εἶναι οὔτε ἀρσενικὸς, οὔτε θηλυκός! Καρποφοροῦν χωρὶς ἐγνοίες, χωρὶς πόνους, χωρὶς βάσανα!... Καὶ πάλε, ποιὸς ξέρει; ... Μπορεῖ νὰ ἔχουν κι αὐτὰ τὰ μυστικά τους! Ἡ ζωὴ εἶναι μυστήριο!...

Ἐτρεξε ἡ περιβολάρισσα καὶ τοὺς ἔκοψε πορτοκάλια καὶ μανταρίνια. Τοὺς ἔφερε πιάτα, μαχαίρια, πετσέτες καθαρές.

— Εὐχαριστοῦμε, κυρα - Λένη!

— Μὲ φχαριστᾶτε γιὰ τὰ δικά σας πράματα; Καλὸ κι αὐτό!

Δοκίμασαν. Γλύκαναν τὰ σαγκουίνια. Ξυνούτσικα τὰ μανταρίνια.

— Θέλετε νὰ σᾶς μάσω κανένα λαχανικό; Ἐχω ὠραῖα σέσκουλα, λάπατα, ἀντίδια...

— Στεῖτε μας αὐριο, κυρα-Λένη, κανένα πιτολάχανο!...

— Ἄκοῦς ἐκεῖ, μετὰ χαρᾶς!

Πῆγε στὴ «φιορίτα» καὶ τοὺς ἔκοψε λουλούδια. Ἄϊδη-μήτρηδες, κατηφέδες, τσιτσέκια, μαντζουράνες, τζίνιες. Τὰ ἔκαμε δυὸ μπουκέτα.

— Καί πολλές καλησπéρες στὸν κύρ-Κωστάκη καί στὸν κύρ-
'Απόστολο! Καί σὰ κορίτσια!

Μὲ τὴν ἑλαφρῆ θλίψη ποὺ ἀφήνουν σὰν τελευταῖο κατα-
κάθι οἱ φθινοπωρινοὶ περίπατοι στὸ γυρισμό, ξαναπέρασαν,
μána καὶ κόρη, τὸν ἴδιο δρόμο, διασταυρώνοντας μὲ περισ-
σότερο κόσμο τώρα. "Άλλοι γύριζαν ἀπ' τὰ χτήματά τους
ἔξω στὸν κάμπο, ἄλλοι μὲν εἶχαν ξεμπαρκάει ἀπ' τὸ
βαποράκι καὶ πῆγαιναν φορτωμένοι ψώνια, σὰ σπίτια τους.
Τὰ παιδιὰ γύριζαν παρέες - παρέες ἀπὸ τὰ σχολεῖα καὶ τὸ
γυμναστήριο. Ἡ μικρὴ πολιτεία εἶχε ἀφουγκραστῆ ὅλη τὸ
ἑσπερινὸ προσκλητήριο καὶ τὰ σπίτια της παίρναν ξανά
τὴ μαγνητικὴ τους ἑλξη...

"Ἐφτασαν στὸ σπίτι τῆς "Άννας. Ἄνέβηκε καὶ ἡ μητέρα
ἐπάνω.

— Νὰ σοῦ πῶ, τὸν θέλω ἕναν καφούλη!

Ἡ ψυχοπαίδα, ἡ Τσεβῆ, ἔτρεξε στὸ μαγεριὸ νὰ τὸν
ψῆση.

"Ἐκαμε μιὰ μικρὴ ἐπιθεώρηση ἡ μητέρα νὰ ἰδῆ, ὅπως
πάντα, ἂν ἦταν σὲ τάξη τὸ σπίτι. Καὶ προπάντων νὰ ἰδῆ
ἂν ἦταν ἑτοιμῆ ἡ προῖκα τοῦ μουσαφίρη, ποὺ εἶχε μὴνῦσει
ἀπὸ τὴν ἀνυπαρξία ὅτι θὰ ἔφτανε σὲ λίγο νὰ κατοικήση
κι αὐτὸς ἐκεῖ μέσα...

— Χρειαζόνται ἀκόμα λίγες φασιές... εἶπε.

Ρούφηξε τὸν καφούλη μὲ τὴ βαθιὰ ἱκανοποίηση τῆς
μάνας ποὺ φιλοξενεῖται στὸ νοικοκυριὸ τῆς θυγατέρας της.
Σηκώθηκε :

— Ἄς πάω κ' ἐγὼ στὸ νοικοκυριὸ μου!

— Γιατί βιάζεσαι; Σάμπως εἶσαι μακριά;

— Μὲ τὴν εὐχὴ μου! ψιθύρισε ὅταν ἔφτασε στὴν πόρτα καὶ
κοίταξε σὰ μάτια τὴν "Άννα.

Τὸ μεγάλο καλὸ τοῦ σπιτιοῦ εἶναι ὅτι δὲν ἀφήνει ποτὲ
κενὰ στὴ ροῆ τῆς ζωῆς. Ἐχει κανεὶς πάντα κάτι νὰ σκεφτῆ,
κάτι νὰ κάνη, κάτι νὰ διορθώση. Βρίσκεται διαρκῶς τὸ
σπίτι μας, σὰν περιβάλλον, σὰν ψυχὴ, σὰν φροντίδα, σὲ
ἐπαφῆ μ' ὅλη τὴν ἐξωτερικὴ ἐπιφάνεια τοῦ ἑαυτοῦ μας καὶ

μ' όλες τις πτυχές του ἑσωτερικοῦ μας κόσμου. Εἶναι μιὰ στολή πού μᾶς πηγαίνει καλά με ἀνετη φυσικότητα. Κ' εἶναι μιὰ θαλπερή ἀχτινοβολία πού γεμίζει, ὡσάν με ἀναθυμίαση λιβανιοῦ, όλες τις κρυφές γωνιές τῆς καρδιάς μας.

— Ἐτοίμασες τὸ φαγητό ; ρώτησε ἡ Ἄννα καὶ τράβηξε γιὰ τὴν κουζίνα. Στρώσε!

— Νωρίς δὲν εἶναι ;

— Κάθε βράδυ μου λές τὰ ἴδια. Ὅλο νωρίς εἶναι γιὰ σένα !

— Ἀφοῦ εἶναι νωρίς! μουρμούρισε ἡ ψυχοπαίδα με χωριάτικο πείσμα, στρώνοντας μολαταῦτα τὸ τραπέζι.

Κάθε βράδυ. Ναί. Ἐτσι ἐπαναλαμβάνονται κάθε βράδυ στὰ ἡσυχά, ἐπαρχιακὰ σπίτια αὐτές οἱ ἀσήμαντες κουβέντες, πού καταντοῦν τυπικές, συμβατικές, θά ἴλεγεσ χωρὶς οὐσία. Κι ὅμως μποροῦν καὶ συμπληρώνουν, σάν κοιμμένες ἐπὶ τοῦτο τσόντες, συμπληρώνουν ἄμεσα, γρήγορα, ἀποτελεσματικὰ τὰ κενὰ τῆς συνειδητῆς ζωῆς. Καὶ τῆς ὑποσυνειδήτης. . .

Γύρισε ἡ Ἄννα στὸ δωμάτιό της, ξέστρωσε τὸ διπλὸ κρεβάτι καὶ ἀπίθωσε στὸ δεξιὸ πλευρὸ τὸ ἄσπρο νυχτικὸ τοῦ Ἀποστόλη. Κατέβασε τὸ τριανταφυλλὶ καντήλι ἀπ' τὰ εἰκονίσματα, ἄλλαξε λουμίνι, ἔρριξε λάδι, τὸ ἀνάψε, τὸ ἀνέβασε πάλι στὰ εἰκονίσματα, σκούπισε τὰ λαδωμένα δάχτυλα στὰ μαλλιά της, ἔκανε τὸ σταυρὸ της. Σιωπηλά. Δὲν ἤθελε νὰ εἰπῆ τίποτε. Ὅμως ἡ σκέψη της, ἡ ψυχὴ της, τὸ αἷμα της, ὅλα μαζί, συνθέτανε μιὰ βουβὴ προσευχὴ μὴν ἄφωνη ἱκεσία, πού ἔκαναν τὸ καντήλι της νὰ τρεμολάμπη κι αὐτὴν τὴν ἴδια ἄλλο τόσο.

Ἄρσενικό! » τολμοῦσε νὰ ἀρθρώσῃ σιωπηλὰ ἡ μυστικὴ τριφωνία τῆς ψυχῆς της, τῆς σκέψης της, τοῦ αἵματός της. Ξανάκανε σταυρὸ καὶ μετάνοια. Ὅμως δὲν ἔλαβε ἀπάντηση με βέβαιη ὑπόσχεση. Τῆς φάνηκε μάλιστα πὼς ἡ ἀπάντηση ἦταν ἀρνητικὴ. Ἐσκάσε στὸ καντήλι μιὰ σπίθα με ἀπίστευτο κρότο. Ἐμοιαζε με αὐστηρὴ παρατήρηση καὶ με φοβερὴ ἀπειλή :

« Ὅλα εἶναι πλάσματα δικὰ μου! » ἔλεγε ὁ Θεὸς με τὴ

βροντερή σπίθα τοῦ καντηλιῶ. Ἄφῃστε με ἤσυχο νὰ συνεχίσω τὸ ἔργο μου ὅπως θέλω κι ὅπως ξέρω ἐγώ!

Ποιὸς μπορεῖ νὰ τὸν ἐμποδίσῃ ;!

Ἄπομακρύνθηκε. . . Ἄχ! κορίτσι θὰ εἶναι κορίτσι! Καὶ τί θὰ ᾿χη νὰ πῆ στὸν Ἄποστόλῃ ; . . . Για νὰ διώξῃ τὴ σκέψη ἀνοιξε τὸ κομὸ, ἀνάδεψε τὸ συρτάρι μὲ τὰ ἔτοιμα ἐσώρουχα τοῦ ἀναμενόμενου. Κάτι σκίρτησε στὴν κοιλιὰ της. Ὡ, ἂν μποροῦσαν οἱ μάνες νὰ μᾶς μεταφράσουν σ' ἀνθρώπινη γλώσσα ἐκεῖνο ποῦ στὴ γλώσσα τοῦ Θεοῦ σωπαίνουν — τὰ σκιρτήματα τοῦ σπλάχνου τους! . . . Ἡ αἰώνια ζωὴ τῆς ἀνθρωπότητος συμπυκνωμένη σ' ἓνα στιγμιαῖο σκίρτημα! Τὸ μυστικὸ τῆς ἀναδημιουργίας προδομένο ἀπὸ ἓναν ἀσυνεῖδητο παλμό! Τὸ μέλλον τοῦ κόσμου ἐμπιστευμένο στὴν ἀνυποψίαστη κίνηση μιᾶς ἀγέννητης ὑπαρξῆς. . .

Τὴν παρηγόρησε τὸ σκίρτημα τοῦ σπλάχνου της. Καὶ τὴν ὕψωσε στὸν ἐπουράνιο βωμὸ τῆς θείας μυσταγωγίας ποῦ ἱεροπραχτοῦσε μὲ τοὺς πόνους της. Κάθισε σ' ἓνα καναπέδακι. Αὐτὴ θὰ γεννοῦσε τ' ὀμορφότερο καὶ τὸ τυχερώτερο παιδὶ τοῦ κόσμου. Αὐτὴ! Θὰ τὸ καμάρωνε τόσο πολὺ ὅλος ὁ κόσμος ποῦ, δὲ θὰ περίσσειε νὰ τὸ καμαρώσῃ καὶ ἡ ἴδια! . . . Αὐτὴ ἦταν ἡ Μάνα κι αὐτὴ ἦταν ἡ Γέννα! Αὐτὴ μόνο καὶ καμιὰ ἄλλη στὸν κόσμῳ! Οὔτε ἤξερε, οὔτε τὴν ἐνοιαζε ἂν ἦταν κι ἄλλες! Κι ἂν ἦταν θάηταν περιττές. Κι ἂν δὲν ἦταν δὲ θάηταν λειπούμενες! Φτάνει πούειναι αὐτὴ! Αὐτὴ θὰ πρωτογεννήσῃ! Αὐτὴ θὰ πρωτοδώσῃ στὴ νέα ζωὴ νέα ὑπαρξῆ! Αὐτὴ εἶναι ὁ κόσμος! Αὐτὴ ἐγκυμονεῖ στὸ σπλάχνῳ της τὸ μέλλον τοῦ κόσμου! . . .

Εἶχε πέσει σ' ἔκσταση. Τὰ μάτια της ἐβλεπαν. . . ὄρασιά! — Οὐρανοῦς, Θεοῦς, Ἄγγελους. Τὰ αὐτιά της ἄκουγαν — ἀλάφιασμα! — σάλπιγγες, ταμπούρλα, βιολιά. Ἡ ψυχὴ της — χρυσὴ ἀντένα! — δεχόταν ἀπ' τὸ Ἄπειρο χρησμούς, προφητεῖες, ἐντολές. . .

Ἄν αὐτὰ ποῦ ἐβλεπε, ποῦ ἄκουγε, ποῦ ψυχομάζεψε μποροῦσε νὰ τὰ παραστήσῃ, νὰ τὰ ἐκφράσῃ, νὰ τὰ μεταδώσῃ θὰ τὴν ἔλεγαν τρελὴ! . . .

Μήπως ἦταν ;

«Έχεις βαριά ἐγκυμοσύνη, τῆς εἶχε πῆ ἡ μαμή· καὶ πρόσεξε νὰ μὴ στενοχωριέσαι γιὰ τίποτα ! Τ' ἀκουῖς ; Γιὰ τίποτα !»

Ξανακοίταξε τὸ καντήλι. Κι ἀθέλητα ἀναθυμήθηκε μιὰ τρομερὴ σκηνή, πού εἶχε ἀναστατώσει στὰ μικρὰ τῆς χρόνια τὴν ἀπλαστὴ ψυχὴ τῆς. . . .

Δὲν μποροῦσε ν' ἀποκοιμηθῆ ἐκεῖνο τὸ βράδυ μὰ, γιὰ νὰ μὴ δυσαρεστήσῃ τῇ μητέρα τῆς, ἔκανε στὸ κρεβάτι τὴν ἀποκοιμισμένη. Εἶχε ἰδῆ πολλὲς φορές τῇ μητέρα νὰ κἀνῃ τὴν προσευχὴ τῆς προτοῦ κοιμηθῆ. Καὶ τῆς ἄρεγε νὰ βλέπῃ τὴ ρυθμικὴ κίνηση πού ἔκανε μπρὸς πίσω μὲ τὶς σταυρομετάνοιες τῆς. Ἐβλεπε τὰ χεῖλη τῆς νὰ ψιθυρίζουν ἀκατάληπτες, ἀπρόφερτες προσευχές, παρακάλιες, ἱκεσίες. Μὰ ποτὲ δὲν τὶς ἀκουσε ! Ἀπ' τὰ βάθη τῆς μητρικῆς καρδιάς πῆγαιναν κατευθεῖαν στὰ ὕψη τῆς θείας ἀντίληψης χωρὶς νὰ περιπλανηθοῦν καθόλου στὸ σκοτεινὸ κι ἀμαρτωλὸ ἐτοῦτο κόσμο. . .

Μὰ ἐκεῖνη τῇ βραδιά στὸ τέλος-τέλος τῆς μακριᾶς προσευχῆς ξέφυγαν ἀπ' τὰ χεῖλη τῆς μητέρας δυὸ-τρία λόγια ἀνθρώπινα, ἀκουστὰ καὶ στὸν κόσμον ἐτοῦτο λόγια. Τ' ἀκουσε χωρὶς νὰ θέλῃ ἡ Ἄννα καὶ κάποιον τρόμο ἐνίωσε στὴν καρδιά τῆς, ἴσως γιὰτὶ ἀθέλητα εἶχε μάθει ἓνα μυστικὸ πού ἀνῆκε μόνον στὸ Θεὸ καὶ σὲ κανέναν ἄλλο !

«Θεὲ μου, φύλαγέ μου τὸν Κωστάκη μου !» εἶχε πῆ πονεμένα ἡ μητέρα. Κ' ἔπειτα πρόσθεσε ὡσὰν μὲ λιγότερο πόνο — ἔτσι τῆς φάνηκε τῆς μικρῆς Ἄννας — «. . . καὶ τ' ἄλλα μου τὰ παιδιὰ !»

Ὁ Κωστάκης ἦταν προσωπικά, μὲ τ' ὄνομά του, γνωστὸς στὸ Θεό ; Κι αὐτές, τὰ κορίτσια, ἦταν ὅλες μαζί, χωρὶς ὄνομα, τσοῦρμο, « τ' ἄλλα παιδιὰ ; »

Γιατί τάχα ;

Δὲν τὸ χωροῦσε τὸ μικρὸ τῆς μυαλό. Γι' αὐτὸ δὲ μποροῦσε νὰ φτάσῃ ὡς τὸ παράπονο πού προαπαιτοῦσε ἐπίγνωση τῆς ἀδικίας. Καὶ τῆς ἔσφιξε τότε σιωπηλὰ τὴν καρδιά ἓνας ἀπροσδιόριστος πόνος πού, ἂν κατάφερνε νὰ τὸν προσ-

διορίση θά καταλάβαινε πώς δὲν πονοῦσε τὴ στιγμὴ ἐκείνη αὐτῆ, ἡ Ἄννα, παρὰ ἓνα ἀνώνυμο πλάσμα θηλυκό. . . Ὅμως μέσα στὸ κατακάθι τοῦ ἀθῶου, τοῦ ἀγγελικοῦ τῆς πόνου ἔμεινε, σὰν ὑποσυνειδήτη ἐμπειρία, ἡ ἀνακάλυψη ὅτι ὁ ἀδερφός τῆς εἶναι κάτι ἄλλο ἀπ' αὐτὲς τὶς ἀδερφές του· εἶναι κάτι ἐξαιρετικό, κάτι ἀνώτερο, γιὰ νὰ μιλάη ἔτσι ὀνομαστικά γι' αὐτὸν ἢ μητέρα μὲ τὸ Θεὸ μπροστὰ στὸ εἰκονοστάσι· μπροστὰ στὸ καντήλι! . . .

Ἔτσι. . . γι' αὐτὸ τοῦ δίνει στὸ τραπέζι τὴν καλύτερη μερίδα ἀπὸ τὸ φαγητό! . . . « Τί σοῦ ἀρέσει, Κωστάκη μου ; »

Γι' αὐτὸ λέει καὶ ξαναλέει στὸν πατέρα, ἰδιαίτερα, ξεχωριστά, ὅταν πηγαίνει στὴ μεγάλη πόλη νὰ ψωνίσῃ γιὰ τὶς γιορτές : « Κοίταξε νὰ ναι καλὰ τὰ ναυτικά τοῦ Κωστάκη! » Ποτὲ δὲν εἶπε τὸ ἴδιο καὶ γιὰ τὰ δικά τους πανωφοράκια. Τὶς ποδιές τους, δά, τὶς ράβει στὸ σπίτι μοναχῆ τῆς. . .

Γι' αὐτὸ κι ὅταν βγαίνουν περίπατο λέει σ' ὅποιον τύχη συνοδός : « Πρόσεχε τὸν Κωστάκη σὰν τὰ μάτια σου! . . . Εἶναι ζωηρός! » προσθέτει, σὰ νὰ θέλῃ τάχα νὰ ἐλαττώσῃ κάτι, δικαιολογούμενη. . .

Θυμᾶται τώρα, τὴ στιγμὴ ἐτούτη, ἡ Ἄννα, πὼς ἀπὸ ἐκείνη ἐκεῖ τὴ βραδιὰ τῆς εἶχαν ἀνοίξει τάχα τὰ μάτια. Ἄφου ζύμωσε πολὺ μέσα στὸ ἀνίδεο μυαλουδάκι τῆς ὅλα τὰ περιστατικά, ἔφτασε μιὰ μέρα, κινούμενη ἀπὸ διψερτὴ περιέργεια γιὰ κάποιο μεγάλο μυστικό, ἀμαρτῶρηγο κι ἀκατανόητο, ἔφτασε νὰ ρωτήσῃ τὴ μητέρα : Ἦταν ἡ ἔμφυτη ροὴ πρὸς τὴ μύηση ποὺ ἔχουν ὅλα τὰ παιδιά καὶ ἰδιαίτερα τὰ κορίτσια γιὰ ὅ,τι ἀφορᾷ τὴ ζωὴ καὶ τὰ μυστικά τῆς. Ἔρχονται κάποιες ἀναπόφευχτες στιγμές, μοιραῖες. . . Ἡ μικρὴ κόρη ἀκουμπάει ὀρθῆ στὰ γόνατα τῆς καθισμένης μητέρας καὶ τῆς θέτει ἀπρόοπτα, ἀθῶα, ἀπονήρευτα, τῆς θέτει κάποια παράξενα ἐρωτήματα. . . Τὸ σπίτι μεταμορφώνεται μονομιᾶς σ' ἓνα Ναὸ τάχα, τὸ δωμάτιο μεταβάλλεται σὲ Ἄδυτο, ἢ μητέρα, ἰέρεια πάντοτε σεπτῆ, περιβάλλεται ξαφνικά τὸ ἐπίσημο ἀμφοι τῆς μεγάλης ἱεροτελεστίας. Καὶ σιγὰ - σιγὰ, λίγο τὴ φορά, γίνεται ἡ φοβερὴ μύηση. . .

Ἡ Ἄννα, ἀκουμπισμένη στὰ γόνατα τῆς μητέρας, εἶχε μιλήσει ἔτσι μιὰ μέρα :

— Μητέρα, θέλω ἀπὸ καιρὸ νὰ σὲ ρωτήσω κάτι...

— Λέγε, παιδί μου..

— Μὴν τὸ πάρης γιὰ ζήλια! Θέλω νὰ ξέρω μόνο...

— Ὅλα θέλεις νὰ τὰ ξέρης ἐσύ!

— Θὰ μοῦ πῆς ;

— Λέγε ν' ἀκούσω... Γιατί εἶναι καὶ πράματα ποὺ δὲν κάνουν νὰ τὰ ξέρης ἀκόμα. Κατάλαβες ;

— Κατάλαβα!... ὅμως αὐτὸ κάνει νὰ τὸ ξέρω.

— Ἀφοῦ τὸ λὲς τοῦ λόγου σου! Παράτησε γιὰ λίγο τὸ ράψιμό της ἢ μητέρα καὶ τὴν κοίταξε χαϊδευτικὰ καὶ κοροϊδευτικὰ μαζί... Ἡ Ἄννα κόμπιασε.

— Μετάνοιωσες, κόρη μου ;

— Ὅχι, δὲ μετάνοιωσα!

— Μήπως τὸ ξέχασες κιόλα τὸ σπουδαῖο ποὺ εἶχες νὰ ρωτήσης ;

— Ὅχι, δὲν τὸ ξέχασα!

— Λοιπόν, γιατί γλωσσοδέθηκες ;

Πῆρε ἀμπάριζα ἀπὸ θάρρος ἡ Ἄννα στὸ βάθος τῆς καρδιάς της.

— Μητέρα, νὰ τί θέλω νὰ σὲ ρωτήσω : Ἄγαπᾶς περισσότερο τὸν Κωστάκη ἀπὸ μᾶς τὰ κορίτσια ;...

Ἄνασῆκωσε ξαφνιασμένη τὰ μάτια ἢ μητέρα καὶ τὴν ξανακοίταξε σοβαρὰ τώρα. Προσπαθοῦσε νὰ καταλάβῃ τί ἀφορμὴ καὶ τί σκοπὸ εἶχε τὸ ρώτημά της.

— Εἶναι καλύτερος ἀπὸ μᾶς ὁ Κωστάκης ;

— Μὴ λὲς ἀνοησίες!

— Θέλω νὰ πῶ, ἀξίζει περισσότερο, εἶναι ἀκριβότερος ;

— Μὴ λὲς ἀνοησίες, εἶπα! Ὅλα τὰ παιδιὰ εἶστε τὸ ἴδιο καὶ σᾶς ἀγαπῶ τὸ ἴδιο!

— Τότε... γιατί τοῦ παίρνεις ὅλο ἀγοραστὰ ροῦχα καὶ γιὰ μᾶς ράβεις τὶς ποδιές μας μοναχὴ σου ;

— Αὐτὸ ποὺ λὲς δείχνει ὅτι γιὰ σᾶς κοπιᾶζω περισσότερο... καὶ τὸ κάνω μ' εὐχαρίστηση...

— Γιατί όταν μᾶς πηγαίνουν πουθενά λές στους ύπηρέτες : « Πρόσεχε τὸν Κωστάκη σὰν τὰ μάτια σου ! » Γιὰ μᾶς δὲ λές τὸ ἴδιο !

— Γιατί τ' ἀγόρια εἶναι ζωηρὰ κι ἄταχτα. Ἐσεῖς τὰ κορίτσια εἴστε πιὸ φρόνιμα. Κ' ἔτσι πρέπει νάειστε !

— Ἄ μπά ! Δὲν εἶναι αὐτό !... Ἐσύ καὶ στὸ τραπέζι, ὄχι πὼς ζηλεύω, ὅμως ἔτσι εἶναι, τοῦ δίνεις τὴν καλύτερη μερίδα... ὅ,τι τοῦ ἀρέσει !... Ἐμᾶς ποτὲ δὲ μᾶς ρώτησες τί μᾶς ἀρέσει...

— Γιατί ἐκεῖνος εἶναι λιγοφάης καὶ παραπονιάρης... Καὶ πιὸ ἀδύνατος ἀπὸ σᾶς. Ἐσεῖς εἴστε γουρουνάκια πού τὰ τρῶτε ὅλα καὶ παχαίνετε μὲ τὴν ὥρα !...

— Δὲν εἶναι αὐτό ! Δὲν εἶναι αὐτό ! Ἐγὼ κάτι ξέρω μὰ θέλω... θέλω νὰ τὸ μάθω καλύτερα !...

Ἡ μητέρα τὴν κοίταξε χαμογελαστά.

— Σὰν τί ξερεῖς ἐσύ, ἐξυπνη γάτα ; Τὰ κορίτσια πού δὲν πιστεύουν ὅ,τι τοὺς λέει ἡ μητέρα τους δὲν εἶναι καλὰ κορίτσια ! Κι οὔτε ξέρουν καλὰ, οὔτε θὰ μάθουν ποτὲ καλύτερα ! Τ' ἀκούς ;

— Τ' ἀκούω, ὅμως ἐγὼ ξέρω...

— Πές το πού νὰ μὴν ξεραθῆς, νὰ ἰδοῦμε τί ξερεῖς !...

— Ξέρω πὼς τ' ἀγόρια εἶναι καλύτερα ἀπὸ μᾶς τὰ κορίτσια !

— Πῶς τὸ ξερεῖς ἐσύ αὐτὸ τὸ ψέμα ; Γιὰ ν' ἀκούσω.

Ἦρθε στὴν ἄκρη ἀπὸ τὰ χεῖλη τῆς Ἄννας ἡ σκηνὴ τῆς βραδινῆς προσευχῆς πού ἀποτελοῦσε τὴ μεγάλη, τὴν ἀτράνταχτη ἀπόδειξη (« Θεέ μου, φύλαγέ μου τὸν Κωστάκη καὶ τ' ἄλλα μου παιδιά ! »)... Μὰ δὲ μπόρεσε νὰ τὴν φανερώσῃ. Φοβήθηκε τὸ Θεό ! Τῆς φάνηκε ἱερὸ μυστικό. Καὶ ξαφνικὰ θυμήθηκε κάτι ἄλλο. Ναι, τὸ εἶχε ἀκούσει κι αὐτό. Καὶ τῆς φάνηκε πὼς ὁ Θεὸς τῆς τὸ εἶχε θυμίσει τὴν ὥρα πού ἔπρεπε γιὰ νὰ μὴ φανερώσῃ τὸ μυστικό τῆς προσευχῆς. Αὐτὸ εἶναι !

— Μανούλα, ἐγὼ δὲ λέω ψέματα...

— Τὸ πιστεύω... Αὐτὸ μᾶς ἔλειψε ! Νὰ λές ψέματα καὶ

μάλιστα σὲ ποιόν; Στὴ μητέρα σου! Θὰ σοῦ γέμιζα τὸ στόμα πιπέρι! Καὶ χῶρια ποὺ θὰ σὲ τιμωροῦσε ὁ Θεὸς καὶ θὰ 'βγαζες τὸ κακὸ σπυρὶ στὴ γλώσσα

Τρομοκρατήθηκε :

— Τ' εἶναι τὸ κακὸ σπυρὶ, μητέρα;

— Πρόσεξε νὰ μὴ λὲς ψέματα καὶ κακὰ λόγια γιὰ νὰ μὴν τὸ βγάλης ποτέ! 'Αλλιῶς...

— Κι ἂν τὸ βγάλω;

— Θὰ τρῶς μέλι καὶ θὰ σοῦ φαίνεται κινίνο. Θὰ πίνης γάλα καὶ θὰ σοῦ φαίνεται λατορέτσιο...

— Τότε δὲ λέω κ' ἐγὼ τίποτα!

— "Οχι δά! Τὰ σωστὰ πράματα καὶ τὰ καλὰ λόγια πρέπει νὰ τὰ λὲς. Γιατὶ ἀλλιῶς, χωρὶς νὰ τὸ θέλῃς, γίνεσαι ὑποκρίτρια...

— Τί εἶναι ὑποκρίτρια, μανούλα;

— Ἐκείνη ποὺ ἄλλα σκέφτεται κι ἄλλα λέει... "Ἄλλα κρύβει κι ἄλλα δείχνει... Κι αὐτὴν τὴν τιμωρεῖ ὁ Θεός...

— Βγάνει κι αὐτὴ κακὸ σπυρὶ;

— Ναί. Αὐτὴ τὸ βγάζει στὴ μύτη!

— Στὴ μύτη;

(Εἶχε τρίψει τὴ μύτη τῆς ἡ "Ἄννα...)

— Ἐγὼ δὲ θέλω νὰ γίνω ὑποκρίτρια...

— "Ἄμα λὲς τὴν ἀλήθεια δὲ γίνεσαι οὔτε ψεύτρα, οὔτε ὑποκρίτρια...

— Ἐγὼ τὴν ἀλήθεια θὰ πῶ καὶ κακὸ σπυρὶ δὲ φοβᾶμαι!

— Μπράβο σου!

— Λοιπὸν μιὰ μέρα σ' ἄκουσα, μανούλα, ποὺ εἶπες...

Τὴν κοίταξε προσεχτικὰ ἡ μητέρα.

— Ναί, ναί, σ' ἄκουσα! Σ' ἄκουσα!...

— Καλά, μ' ἄκουσες! Τί εἶπα;

— Εἶπες στὴ θεία τὴ Χρυσούλα... εἶπες...

— Μὴν κομπιάζεις! Πές το!

— Εἶπες : « Καλότυχῃ ἐσὺ ποὺ τὰ 'χεις ὅλα τὰ παιδιὰ σου ἀρσενικά!

— Ναί, τὸ εἶπα!

— Βλέπεις, λοιπόν! Βλέπεις!

— Άκουσε ἐδῶ, κόρη μου... Τὰ κορίτσια ἔχουν πολλὰ βάσανα καὶ πολλὲς εὐθύνες... Εἶναι ἀδύνατο μέρος...

« Ἀδύνατο μέρος »! Αὐτὸ τὸ εἶχε ξανακούσει κάποτε κάπου ἢ Ἄννα καὶ τῆς εἶχε κάμει πολλὴν ἐντύπωση.

— Γιατὶ εἴμαστε ἀδύνατο μέρος, μητέρα;

— Ἔτσι μᾶς ἔκαμε ὁ Θεός. Οἱ ἄντρες εἶναι δυνατότεροι...

— Ἐγὼ τὸν Κωστάκη τὸν κάνω ὀλοένα ζάπι...

— Εἶσαι μεγαλύτερη... Ὅμως σὰν μεγαλώσετε καὶ βγῆτε στὸν κόσμο ὁ Κωστάκης θὰ εἶναι ὁ προστάτης ὄλων μας, ὄχι ἐσύ. Κατάλαβες;

Κάτι ἄρχισε νὰ καταλαβαίνει.

— Αὐτὸς θὰ βγῆ ἔξω στὴν κοινωνία νὰ ἐργαστῆ γιὰ νὰ ζήσουμε... Αὐτὸν θὰ φοβῶνται οἱ κλέφτες κ' οἱ ἄλλοι κακοὶ ἄνθρωποι καὶ δὲ θὰ ἔρχονται νὰ μᾶς κάνουν κακό...

— Δὲ θὰ φοβῶνται τὸν πατέρα;

— Πρῶτα τὸν πατέρα... Ὁ πατέρας ὅμως θέλει βοήθεια σ' αὐτὰ τὰ πράματα... Καὶ θὰ τοῦ τῆ δίνει ὁ Κωστάκης. Ὅπως ἐγὼ θέλω βοήθεια στὸ νοικοκυριὸ τοῦ σπιτιοῦ καὶ θὰ μοῦ τῆ δίνετε σεῖς. Κατάλαβες;

— Κατάλαβα!

— Ὁ Κωστάκης ὅταν μεγαλώσει μπορεῖ νὰ ζήσει καὶ χωρὶς ἐμᾶς· ἐμεῖς ὅμως δὲ μπορούμε νὰ ζήσουμε χωρὶς αὐτόν. Εἴμαστε χαμένες. Κατάλαβες; Σπίτι χωρὶς ἄντρα εἶναι καταδικασμένο!

— Κατάλαβα! Ξαναεῖπε. Καὶ μурμουρίζε μέσα στὴ σκέψη της: « Εἴμαστε χαμένες! Εἴμαστε χαμένες!... »

Σώπασε κ' ἔπεσε σὲ βαθιὰ συλλογῆ. Ἡ μητέρα της εἶχε ξαναρχίσει τὸ ράψιμο. Αὐτὴ προσκάλεσε, χωρὶς νὰ τὸ θέλη, τὴ φαντασία της νὰ τῆς βοηθήσει λίγο τὴ σκέψη γιὰ νὰ χωνέψῃ καλὰ τὸ μεγάλο μυστικό... Εἶδε πολλοὺς κακοὺς ἀνθρώπους νὰ πολιορκᾶνε τὸ σπίτι τους, νὰ σπᾶνε τίς πόρτες, νὰ πηδοῦν στὰ παράθυρα, νὰ θέλουν νὰ τοὺς κάνουν πολλὰ κακά. Νὰ τοὺς κάψουν, νὰ τοὺς κλέψουν, νὰ τοὺς

σκοτώσουν... «Είμαστε χαμένες!», στοχάζοταν. Και ξάφνου νά, παρουσιάζεται ο Κωστάκης, όπως στα παραμύθια, αρματωμένος με πολλά όπλα, χτυπάει τον ένα, χτυπάει τον άλλον, τους διώχνει όλους κακῆν-κακῶς και σώνει τὸ σπίτι τους· τους σώνει όλους!

«Έτσι θάειναι, όπως τὸ λέει ἡ μητέρα!» σκέφτηκε... Και ξεφώνισε :

— Τώρα κατάλαβα! Έχεις δίκιο, μανούλα! Θα τὸν ἀγαπῶ ἀκόμα πὸ πολὺ τὸν Κωστάκη μας τώρα, όπως τὸν ἀγαπᾶς κ' ἐσύ!... Και δὲν θὰ τὸν βάζω κάτω ὅταν παλεύουμε!

— Μπράβο, καλὸ κορίτσι!

Ἀπὸ τὴν ὥρα ἐκείνη ἡ Ἄννα εἶχεν ἀναγνωρίσει ὑποσυνειδήτητα τὴν ἀντροκρατία. Εἶχεν ὁμολογήσει ὑποταγὴ στὸ ἀρσενικὸ φύλο! « Σπίτι χωρὶς ἀντρα εἶναι καταδικασμένο! » Πῶς θυμᾶται ζωηρὰ - ζωηρὰ ὅλες τὶς λεπτομέρειες τοῦ μακρινοῦ ἐκείνου περιστατικοῦ!... Πῶς θυμᾶται πόση συστηματικὴ προσπάθεια εἶχε κάμει, σὰ μεγαλύτερη, νὰ δώση και στὶς ἄλλες ἀδερφές της νὰ τὸ καταλάβουν, νὰ τὶς πείση ὅτι πρέπει νὰ σέβωνται και νὰ προσέχουν περισσότερο τὸν ἀδερφό τους! « Τὸν Κωστάκη και τὰ μάτια σας! Αὐτὸς θὰ μᾶς προστατέψῃ μιὰ μέρα! »

Ὅμως και πόσο ζωηρὰ ἀναθυμῖεται τὴν ἴδια στιγμή ἐτούτη, χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ, ὅλα ὅσα ἐπακολούθησαν στὴ ζωὴ τους!...

Ὁ Κωστάκης εἶχε γίνῃ τὸ εἰδῶλο τῆς οἰκογένειας. Τὸν εἶχαν ὅλοι μὴ στάξῃ και μὴ βρέξῃ. Ὁ Κωστάκης και ὁ κόσμος ὅλος! Κάθε καπρίτσιο του ἔπρεπε νὰ ἱκανοποιηθῇ... Κάθε λάθος του νὰ συχωρευθῇ... Κάθε τρέλα του νὰ δικαιολογηθῇ...

Ὁ Κωστάκης μεγάλωσε... Μὰ δὲν ἔγινε ἐκεῖνος ποὺ εἶχαν ἑνιρευτῆ ἡ μητέρα τους και αὐτές. Ἄντὶ νὰ προστατέψῃ τὸ σπίτι, τὸ κατάστρεψε. Ἄντὶ νὰ διώχνῃ τοὺς κακοὺς ἀνθρώπους, τοὺς ἔκνε φίλους. Κ' ἔγινε στὸ τέλος και ὁ ἴδιος κακός!...

‘Ο πατέρας ἔσκασε ἀπ’ τὸ κακὸ του καὶ πάει ἀδικοθάνατος πρὶν τῆς ὥρας του... Ποῖος νὰ κρατήσῃ τὸ μαγαζί ; ‘Ο Κωστάκης ; ‘Αμ’ δέ ! Δὲν ἦταν αὐτὸς γιὰ μπακάλης. Αὐτὸς ἦταν γεννημένος πρίγκιπας !

« Νὰ τὸ ξεπουλήσουμε ! » ἦταν ἡ σοφὴ του γνώμη. Γιὰ νὰ τὸ φάῃ στὰ χαρτιά καὶ στὶς γυναῖκες ! Μήπως δὲν τὰ ‘φαγε ; Κράτησε ἡ μητέρα μὲ τὰ κορίτσια τὸ μαγαζί. Δούλεψαν σκληρά... Καὶ θὰ τὰ ‘βγαναν πέρα. Μὰ ὁ πολυχαϊδεμένος « προστάτης τοῦ σπιτιοῦ » δὲν τοὺς ἄφηνε πεντάρα τσακιστὴ στὸ μπεζαχτά. ‘Αν ἤθελαν ἄς ἔκαναν κι ἀλλιῶς ! Εἶχε χτυπήσει τὶς ἀδερφές του τόσες φορές. ‘Ακόμα καὶ στὴ μητέρα σήκωσε χέρι ! ‘Απὸ βίτσιο σ’ ἄλλο βίτσιο κι ἀπ’ τὸ κακὸ στὸ χειρότερο λίγο ἔλειψε νὰ πάῃ στὴ φυλακὴ. Εἶχε κάμει πλαστογραφία ! Χρεώθηκαν γιὰ νὰ τὸν ξεμπλέξουν. Καὶ τότε λίγο ἔλειψε νὰ βουλιάξουν ὅλες μαζί, νὰ ξεσπιτωθοῦν, νὰ βγοῦν στὸ δρόμο !

— Γυναῖκες ἀπροστάτευτες εἴμαστε ! Αὐτήσου μας ! Θρηνολογοῦσε ἡ μητέρα στὸν Πικρομύτη τὸν τοκογλύφο.

— ‘Εχω κ’ ἐγὼ οἰκογένεια νὰ ζήσω, τῆς ἀπαντοῦσε. Νὰ ἀφήσω τὰ παιδιὰ μου ἀπροστάτευτα γιὰ νὰ προστατέψω τὰ δικά σου. Αὐτὸ μοῦ ζητᾶς ! ‘Ετσι τῆς ἀπαντοῦσε. Καὶ πρόσθετε :

— Πάρτε το ἀπόφαση ! Θὰ κάμω ἐχτέλεση ! Δὲ μπορῶ νὰ περιμένω ἄλλο ! ‘Αρκετά !... Μ’ αὐτὸ τὸ ψωροκεφάλαιο, μ’ αὐτοὺς τοὺς λίγους τόκους ζῶ τὴ φαρμελιά μου ! Βλέπεις πὼς εἶμαι κ’ ἐγὼ χειρότερος ἀπὸ σᾶς !

Καὶ πραγματικὰ ἦταν χειρότερος : Κουρελιάρης καὶ λιγδῆς. Γιατὶ τὸ ‘θελε, ὄχι πὼς δὲν εἶχε νὰ πλυθῇ καὶ νὰ ξαλλάξῃ...

‘Ἦταν χαμένες ! Κι ἄς εἶχαν «ἀντρα στὸ σπίτι ». Χαμένες μόνο γιὰτὶ τὸν εἶχαν ! ‘Ομως πόσο εἶναι ἡ γυναῖκα ἔξω ἀπ’ τὰ νερά της ὅταν βρίσκεται ὑποχρεωμένη νὰ βγῇ στὴν ἀγορὰ νὰ παλέψῃ μὲ τοκιστές, μὲ χρεοφειλέτες, μὲ δικηγόρους, μὲ δικαστικὸς κλητῆρες, μὲ χωροφυλάκους ! Προσπαθεῖ νὰ παλέψῃ μὲ φωνές, μὲ κλάματα, μὲ παρακάλια,

μέ κατάρες. Προσπαθεῖ νά συγκινήση. Νά κονταροχτυπηθῆ μέ τά ὄπλα τῆς ἀγορᾶς δέν τὸ μπορεῖ! 'Ο ἄντρας εἶναι ἄντρας!

Τὴν πρώτη φορά ἀπὸ τὴν ἄμεση ἐχτέλεση, ποιὸς τοὺς ἔσωσε; Εἶναι σὰν ἀπίστευτο, ὅμως ἀληθινό. Τοὺς ἔσωσε ὁ Κωστάκης!

— "Ἄσε με, μητέρα, ἐμένα! Μὴν ξαναπᾶς στὸν Πικρομύτη! Θὰ πάω ἐγώ! . . . Καὶ νὰ ἰδῆς πού θὰ μᾶς δώση ἀναβολή! "Ἄς κάμη κι ἀλλιῶς ἂν θέλῃ!

Τὸν εἶχε πάρει τὸ φιλότιμο ἀπ' τὰ μάτια. Κατανίκησε τὸ μούδιασμα πού τοῦ εἶχε προκαλέσει ὁ ξεπεσμός κ' ἡ ἀνυποληψία, ξεκίνησε καὶ πῆγε στὸν Πικρομύτη.

— "Ἄκουσε ἐδῶ! 'Εγὼ δέν εἶμαι γυναίκα. Δέν ἤρθα νὰ σοῦ κλαφτῶ. Θὰ σοῦ τὰ πῶ ἀντρίκεια καὶ σταράτα. Θὰ μᾶς δώσης ἀναβολή τοῦ πλειστηριασμοῦ! Εἶδ' ἀλλιῶς χαμένος καὶ χαμένος εἶμαι. . . Θὰ σέ ξεπουλήσω χωρὶς πλειστηριασμό! Κατάλαβες;

— Καλά, κύρ - Κωστάκη μου! 'Εγὼ ὁ φτωχὸς σᾶς ἔκαμα τόσες εὐκολίες! Καὶ πάλι νὰ σᾶς κάμω τὴν εὐκολία! "Ὁμως πού θὰ τραβήξῃ αὐτὴ ἡ δουλειά; . . . Δέ βλέπω φῶς! Κ' ἐγὼ ἀπ' αὐτὸ τὸ μικρὸ κεφάλαιο πού τοιχίζω, ἀπ' αὐτὸ ζῶ! Νὰ σᾶς δώσω δυὸ - τρεῖς μῆνες προθεσμία. . . Κοιτάξτε ὅμως νὰ ταχτοποιηθῆτε! . . . Οἱ τόκοι κεφάλωσαν. . . Κακὸ δικό σας εἶναι ἡ παράταξη ἂν δέν. . .

— Αὐτὸ εἶναι δικός μας λογαριασμός! 'Εσὺ νὰ φερθῆς σὰν ἄνθρωπος κ' ἐμεῖς θὰ ταχτοποιηθοῦμε! . . . Δέν εἶμαστε ἀπὸ κείνους πού τρῶνε τὰ ξένα λεφτά! . . .

"Ὅταν τὰ διηγῆθηκε στὸ σπίτι στὴ μητέρα καὶ στὰ κορίτσια πῆγε ἡ καρδιά τους στὸν τόπο. . . 'Ο ἄντρας εἶναι ἄντρας! "Ἐχουν προστάτη!

— 'Ο Θεὸς νὰ σ' ἔχη καλά! Καὶ νὰ βρῆς τὸν ἑαυτό σου, νὰ στρώσης! . . . εἶπε ἡ μητέρα. "Ἄν ἐσὺ θελήσης, ὅλοι θὰ σωθοῦμε! . . .

Πῶς περνᾶν σὰν κορδέλα μέσα στὴ μνήμη τῆς "Ἄνας ὄλες αὐτὲς οἱ πικρὲς ὥρες τῆς οἰκογενειακῆς τους ζωῆς!

“Όμως μιά περαστική ανάλαμπή ήταν ή θεληματική έ-
κεινή επέμβαση του Κωστάκη. Πρώτα - πρώτα ζήτησε ά-
μέσως την... αμοιβή του για την ύπηρεσία που πρόσφε-
ρε... Άπένταρος ήταν. Δέν είχε νά πιη καφέ έξω στο
καφενεϊο... .

Πάνω στο μήνα ο Πικρομύτης ξανάρχισε. Πήγε πρώ-
τα στην Άστυνομία και κατάγγειλε πως άπειλούν τη ζωή
του... Κάλεσε ο Άστυνόμος τον Κωστάκη. Του έτριξε
τά δόντια. Και του τά ειπε κατάμουτρα :

— Δέ σου φτάνει που κατάστρεψες τὸ σπίτι του, κάνεις
τώρα και τὸν παλληκαρά! "Αν επαναλάβης τις άπειλές σου
θα σ' έκτοπίσω ως επικίνδυνο στη δημοσία ασφάλεια!

Ζάρωσε ο Κωστάκης. Και ξεζάρωσε ο Πικρομύτης.
“Εφτασε τὸ χτένι στὸν κόμπο! Δέν υπάρχει σωτηρία! Είναι
χαμένες!

“Όμως δέ χάθηκαν. Δέν τις άφησε ο Θεός νά χαθοῦν.
'Αλλ' αν σωθήκανε, πάλι ένας άντρας τούς έσωσε! 'Ο άν-
τρας ο σωστός, ο άντρας ο καλός. Αὐτὸν έστειλε ο Θεός
νά τούς σώση... .

Ήταν ένας γείτονας. Είχε τὸ μαγαζι του άπέναντι στο
δικό τους. Μπορεϊ νά μάλωνε κάποτε με τὸν πατέρα τους.
Μπορεϊ νάηταν αντίζηλοι στην πελατεία. Μπορεϊ στις εὔ-
τυχισμένες τους ήμέρες νά μὴν τούς έβλεπε και με τόσο
καλὸ μάτι. “Όμως όταν δυστύχησαν συμπόνεσε. Φέρθηκε
σάν καλὸς γείτονας και συντεχνίτης... Τους παραστάθη-
κε όσο μποροῦσε. 'Η μητέρα έπασχε στο βάθος τῆς καρ-
διάς της. Οί περιποιήσεις του τῆς άγγιζαν την πληγή!...
Νά βγη τόσο καλὸς νέος ο γιὸς του χωριατομπακάλη και
νά χαλάση ο Κωστάκης ο δικός τους! 'Εκεϊνος διπλασίασε
τὸ μαγαζι του πατέρα του κι ο δικός τους τὸ τίναξε με δυ-
ναμίτη στὸν άγέρα! Κάθε καλὸς λόγος του γείτονα ήταν
στην αρχή μαχαιριά για τῆ μητέρα. Και κάθε καλή του
πράξη χούφτα άλάτι.

—“Ας λείπη ή καλοσύνη του, έλεγε και ξανάλεγε. Μοῦ
κάνει περισσότερο κακό! Ψευτοεπίδειξη! 'Υποκρισία!

— Δὲν ἔχεις δίκιο, μητέρα, τῆς ἔλεγε ἡ Ἄννα. Εἶναι εἰλικρινής.

Τῆς τὸ ἔλεγε τὰ μάτια του πὼς ἦταν εἰλικρινής· τὰ μάτια του πού τὴν κοίταζαν μὲ μιὰ γλύκα τόση ὥστε ξεπέρασαν τὴ συμπόνια καὶ μαρτυροῦσαν κάτι περισσότερο...

Πόσο ἦταν εἰλικρινής τὸ ἀπόδειξε μιὰ βραδιά πού πέρασε κ' εἶπε στὴ μητέρα ὅτι μόλις κλείσουν τὰ μαγαζιά παρακαλεῖ νὰ τὸν περιμένῃ ἀπὸ μέσα, γιατί θὰ μπῆ νὰ τῆς μιλήσῃ...

— Νὰ μοῦ μιλήσῃ!... Τί νὰ μοῦ εἰπῆ; Τί μ' ὀφελοῦν τὰ λόγια του;... Ὁ Πικρομύτης μᾶς ἔβγαλε στὸ σφυρί!... Μήπως θέλει ν' ἀγοράσῃ τοῦ λόγου του τὴν περιουσία μας; Αὐτὸ θάειναι! Κ' εἶναι ἀνάγκη νὰ ῥθῆ νὰ μοῦ τὸ πῆ;... Στὸ σφυρί θὰ βγῆ ὁποῖος εὐχαριστιέται πάει καὶ χτυπάει! Θέλει νὰ τοῦ πῶ κ' εὐχαριστῶ γι' αὐτό;

— Ἐχε ὑπομονή, μητέρα... μὴ βιάζεσαι... ἄφησε νὰ ἰδοῦμε τί θὰ σοῦ πῆ πρῶτα... Τὴ συμβούλεψε ἀποκαμωμένη ἀπ' τὸν πόνο κι ἀπ' τὴν ἀπελπισία ἡ Ἄννα. Κ' ἡ καρδιά της χτυποῦσε παράξενα. Κάποιο ἀκαθόριστο προαίσθημα τῆς ἀναστάτωνε τὸ βαρυγκομισμένο στῆθος.

Εἶχαν ἀφήσει μισόγυρτη τὴν πόρτα τοῦ μαγαζιοῦ. Τὴν ἔσπρωξε καὶ μπῆκε καὶ τὴν ἔκλεισε προσεχτικὰ πίσω του ὁ γείτονας. Ἡ παρουσία του ἐκείνη τὴν ὥρα ἔκαμε σ' ὅλες τὶς γυναῖκες μιὰ παράξενη ἐντύπωση. Ἡ ἔκφρασή του ἦταν σοβαρὴ. Οἱ κινήσεις του εἶχαν κάποια αὐστηρότητα. Τὰ λόγια του ἀκούστηκαν βαριά.

— Θέλω κάτι νὰ σοῦ πῶ ἰδιαιτέρως, εἶπε στὴ μητέρα.

Ἡ Ἄννα ἔγνεψε στ' ἄλλα κορίτσια νὰ φύγουν μαζί της. Ἐφυγαν σιωπηλές, ἀθόρυβα, σχεδὸν πένθιμα, χωρὶς νὰ χαιρετήσουν, χωρὶς νὰ ποῦν τίποτα, χωρὶς νὰ μποροῦν νὰ ξεχωρίσουν μέσα στὴν περιέργειά τους ἀν' αὐτὸ πού ἤθελε νὰ πῆ ὁ Ἀποστόλης στὴ μητέρα θὰ ἦταν καλὸ ἢ κακό. Ἄλλὰ τί ἄλλο κακό μποροῦσε νὰ τοὺς συμβῆ; Ὁ κατάλογος τῶν κακῶν εἶχε ἐξαντληθῆ γιὰ τὴ φανεραία τους... Εἶχαν χτυπήσει στὸν πάτο! Τὴν παραπάνω Κυριακὴ ὅ,τι ἔχουν καὶ

δὲν ἔχουν βγαίνουν (καὶ τὰ ἐπιπλά τους ἀκόμα) στὸ σφυρί! Τί μπορούσε νὰ προσθέσῃ καὶ τί μπορούσε ν' ἀφαιρέσῃ ὁ γείτονας; Ἄς εἶναι καλὰ γιὰ τὴν προθυμία του, ὅμως αὐτὲς εἶναι πιά χαμένες! Ἀνέβηκαν στὸ σπίτι ἀπάνω μὲ δακρυσμένα μάτια κι ἀκούμπησαν ἢ κάθε μιὰ στὸ κρεβάτι τῆς μὲ σταυρωμένα χέρια σὰ νὰ περίμεναν τὴ θανατικὴ ἐχτέλεση.

— Ἄννα! φώναξε, κάπου σ' ἓνα τέταρτο τῆς ὥρας, ἡ μητέρα. Κατέβα κάτω!

Κατέβηκε σέρνοντας. Γιατὶ εἶχε καρφώσει τὰ μάτια του ἀπάνω τῆς ὁ γείτονάς τους; Καὶ γιατί τὰ μάτια του πετοῦσαν μιὰ παράξενη γλυκιὰ λάμψη; Κ' ἡ μητέρα τῆς... γιατί ἐκλαιγε ἡ μητέρα τῆς; Τί βαθιά, ὅμως τρανταχτερή, σιωπὴ ἦταν ἐκείνη;... Σὰν τί νὰ συνέβηκε;... Σὰν τί νὰ πρόκειται νὰ συμβῆ;...

— Μητέρα, γιατί κλαῖς; μπόρεσε νὰ ρωτήσῃ σὲ λίγο, ἀφοῦ πάλεψε τάχα γιὰ νὰ μὴν καταπιῇ κι αὐτὴν, ὅπως τοὺς ἄλλους, ἡ παράξενη ἐκείνη βαθιά, «ὅμως τρανταχτερή», σιωπὴ... .

Ἡ μητέρα σιωποῦσε σὰ νὰ τὴν ἐπνίγε ἓνας κόμπος.

Πῆγε κοντὰ τῆς ἡ Ἄννα:

— Τί ἔπαθες, μανούλα; Κάμε ὑπομονή! Ὅλα θὰ περάσουν! Ὁ Θεὸς εἶναι μεγάλος!

— Ναί, παιδί μου, ἄρθρωσε τὸ βρῆκες! Ὁ Θεὸς εἶναι μεγάλος!

Ἀνασηκώθηκε ἡ μητέρα, ὅπως ἦταν καθισμένη— ὄχι καθισμένη, βαρυφορτωμένη σὲ μιὰ καρέκλα, ἀνασηκώθηκε καὶ τὴ φίλησε μὲ τρεμουλιαστὴ συγκίνηση. Τὰ δάκρυστά τῆς ξεχειλίσαν ἀκράτητα...

— Μὰ θὰ μοῦ πῆς τί σοῦ συμβαίνει; Εἶναι τόσο κακό; Ὑπάρχει λοιπόν, καὶ κακὸ χειρότερο ἀπὸ αὐτὸ ποῦ μᾶς βρῆκε;...

— Ὁ Θεὸς εἶναι μεγάλος! Μπορεῖ νὰ τελείωσαν τὰ κακὰ μας, κόρη μου... Ὅμως δὲ μπορῶ, δὲ μπορῶ νὰ μιλήσω... Ἀποστόλη, μίλησέ τῆς ἐσύ... Κόρη μου...

Πνίγηκε στ' αναφιλητά ἡ μητέρα. Μιά χαρωπὴ ἀστρα-
πὴ φώτισε ξαφνικὰ τὴ σκέψη τῆς Ἄννας. . . Τὴν ὥρα ἐκείνη
ὁ Ἀποστόλης τὴν εἶχε πλησιάσει. Καὶ τῆς εἶπε σιγαλά :
— Ἄννα, θέλεις νὰ γίνης γυναίκα μου ;

Δὲν κατάλαβε ἂν ἄνοιξε ὁ οὐρανὸς ἢ ἡ γῆ. Ἡ καὶ τὰ
δύο μαζί. Ὅμως κάτι ἄνοιξε γύρω της, μέσα της. Ἐνα χά-
σμα πλατύ, ψηλό, βαθύ. Γεμάτο ἀστραπές, σύννεφα, λου-
λούδια, πουλιά, παπάδες, ἀγγελούδια, μυρουδιές, ψαλμω-
διές. Δὲν ἤξερε ποῦ νὰ πατήσῃ, ποῦ νὰ σταθῆ, πῶς νὰ κι-
νηθῆ, πῶς νὰ ἐκφραστῆ μέσα στὸ χάος ἐκεῖνο ποῦ βρέ-
θηκε. Ἐπεφτε, ἀνέβαινε, λοξοδρομοῦσε ἀλαφρά, πανάλα-
φρα, σὰ νὰ ἦταν ὄλο ἀπὸ φτερά, μόνο ἀπὸ φτερά πλασμέ-
νη, αὐλὴ, ἀνάερη, αἰθέρινη. Δὲν ἐνιωθε καλά ἂν ὑπῆρχε ἢ
ἂν δὲν ὑπῆρχε, ἂν ζοῦσε ἀπάνω στὴ γῆ ὅπως πρῶτα ἢ ἂν
εἶχε μεταφερθῆ σὲ κάποιον ἄλλον κόσμο. Τὰ μάτια της ἀσυ-
ναίσθητα, ἀσυνείδητα κοιτοῦσαν μιὰ τὴ μητέρα, μιὰ τὸν
Ἀποστόλη. Ναί, αὐτοὶ ἦταν αὐτοὶ ! Ὅμως σὰν ἀλλιώ-
τικοι. Σκιές κ' ἐκεῖνοι, ψυχές κ' ἐκεῖνοι στροβιλιζόμενες
μέσα στὸ ἀνεπάντεχο χάος, τὸ φωτερὸ καὶ τ' ὁμοφο. . .
— Ἄννα μου, ὁ Ἀποστόλης περιμένει μιὰν ἀπάντησιν !

Κ' ἐγὼ περιμένω νὰ σὰς δώσω τὴν εὐχὴ μου !

Τιναγμένη ἀπὸ μιὰν ἐσωτερικὴ παρόρμησιν κεραυνο-
βόλο κι ἀσυγκράτητη, ἔφυγεν ἀλαλή κι ἀνέβηκε σὰν κυνη-
γημένο ζαρκάδι στὸ σπίτι, σπαραγμένη ἀπὸ γλυκοὺς λυ-
γμούς. Οἱ ἀδελφές της τρόμαξαν :

— Τ' εἶναι ; Τί ἔπαθες ;

Ἐκλαιγε μὲ μάτια γελαστὰ χωρὶς νὰ μπορῆ ν' ἀρθρώ-
σῃ λέξη.

— Ἄννα ! Ἄννα ! φώναξε ἡ μητέρα αὐστηρά. Κατέβα κάτω !

Καὶ ξεκίνησε ν' ἀνεβῆ νὰ τὴν κατεβάσῃ ἐκείνη. Ἀπαν-
τήθηκαν στὸ μεσόσκαλο. Ἐπεσε στὴν ἀγκαλιά της καὶ τὴν
καταφιλοῦσε.

— Εἶχες δίκιο, παιδί μου, ποῦ μοῦ ἔλεγες πῶς εἶναι εἰ-
λικρινής, τῆς ψιθύρισε στ' αὐτί.

Ὁ Ἀποστόλης εἶχε μείνει στὴ μέση τοῦ μαγαζιοῦ συγ-

κινημένος και βέβαιος πώς η "Αννα θα ξαναγύριζε απ' το παρθενικό της φτερούγισμα· θα ξαναγύριζε και θα τοῦ 'λεγε, δίχως ἄλλο, τὸ «ναί».

Νάτην πού ἤρθε! Τὰ δάκρυα κ' οἱ λυγμοὶ εἶχαν σταματήσει. Εἶχε βρῆ ἓνα ἀνθισμένο νησάκι μέσα στὸ χάος, πάτησε, στεριώθηκε καί, σὰν παρακινημένη ἀπὸ τὸ φύλακα της Ἄγγελο πού δὲν τὴν εἶχε ἐγκαταλείψει οὔτε στιγμή μέσα στὸ χάος, ρώτησε μὲ παρθενικὴ σκληράδα, θά 'λεγες καὶ μὲ παρθενικὴ περηφάνια, κοιτάζοντας κατὰματα τὸν Ἄποστόλη :

— Γιατί τὸ κάνεις αὐτό ;

— Γιατί σ' ἐχτιμῶ καὶ σ' ἀγαπῶ!

— Κ' ἐγώ! τοῦ ἀπάντησε ὑποταγμένη κ' ἔπεσε στὴν ἀγκαλιά του.

— Τὴν εὐχὴ μου νὰ 'χετε, εἶπε συγκινημένη ἡ μητέρα. Κι ἀμέσως φώναξε πρὸς τὴ μέσα πόρτα τοῦ μαγαζιοῦ : « Κορίτσια! Κορίτσια! Ἐλάτε κάτω! Ἀρρεβωνιάσαμε τὴν Ἄννούλα μας! »

Μὰ οἱ δυὸ ἀδερφὲς ἦταν κίολα φτασμένες στὸ μαγαζί. Καὶ σ' ἓνα ξέσπασμα τρελῆς, αἰφνίδιας χαρᾶς εἶχαν πέσει μὲ τὶς ἀγκαλιές τους ὀλόνοιχτες ἀπάνω στὸ ἀγκαλιασμένο ζευγάρι καὶ ξεφωνίζοντας ἀλαλα λόγια τοὺς γλυκοφιλοῦσαν καὶ τοὺς δυό. Ἐτρεξε κ' ἡ μητέρα ἐκεῖ κοντὰ τους. Ὅπως πνίγονται καμιά φορὰ στὴ θάλασσα ὅλοι μαζί οἱ ἀγαπημένοι προσπαθώντας νὰ σώσῃ ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, ἔτσι τὴν ὥρα ἐκείνη εἶχαν πνιγῆ ὅλοι μαζί σ' ἓνα κύμα χαρᾶς, σ' ἓναν ἀπέραντο ὠκεανὸ σωτηρίας, ἀπὸ συγκίνηση κι ἀπὸ ἀναγάλλια... Εἶχαν φτιάσει γιὰ μερικές στιγμές, ἐκεῖ στὴ μέση τοῦ χρεοκοπημένου μαγαζιοῦ, ἓνα σύμπλεγμα τόσο ἀνθρώπινο καὶ τόσο ἀγγελικὸ μαζί, πού καμιά φαντασία δὲ μπορούσε νὰ τὸ δημιουργήσῃ! Ὁ μέγας Θεὸς εἶχεν ἐπιτρέψει τὴν ὥρα ἐκείνη, ὅπως τὸ κάνει πολλές φορές μέσα στὴν πανάγαθη καλοσύνη του, εἶχεν ἐπιτρέψει στὸν Ἄνθρωπο νὰ ξανακερδίσῃ τὸν Ἀπωλεσθέντα Παράδεισο!...

"Α! τί καλὸ ἔκανε στὴν Ἄννα ἡ ἀναπόληση τῆς εὐτυ-

χισμένης εκείνης στιγμῆς καὶ τῶν ἡσυχῶν ἡμερῶν ποὺ ἐπακολούθησαν... Τὰ χρέη τους ὅλα πληρώθηκαν. Τὸ μαγαζί τους ξανάσανε καὶ ξανάζησε. Παντρεύτηκε αὐτή. Ἄρρεβωνιάστηκε ἡ δεύτερη ἀδερφή. Στὰ πανιά καὶ ἡ τρίτη. Ὁ Κωστάκης ὁ ἴδιος σώθηκε. Ἐβαλε γνώση. Ἀλλάξε τρόπο. Παντρεύτηκε, μὲ τὴ μεσολάβηση τοῦ Ἀποστόλη, ἓνα καλὸ κορίτσι καὶ μπῆκε σὲ τάξη. Ἐγγυητὴ καλὸν εἶχε τώρα· νοίκιασε τὸ λιμενικὸ φόρο καὶ κερδίζει ἀρκετά. Ποιὸς νὰ τὸ' λεγε!... Ἡ καχημένη ἡ μητέρα πῆρε βαθὺν ἀναστεναγμὸ κ' εἶπε : «Ἐκαμε ὁ Θεὸς καὶ σώθηκαν τὰ βάσανά μου!»

Στὴν ἐπαρχία ὅσο εὐκόλα μπορεῖ νὰ καταστραφῇ ἄλλο τόσο εὐκόλα μπορεῖ νὰ σωθῇ ἓνας ἄνθρωπος, μιὰ οἰκογένεια. Τὸ ποταμάκι τῆς δράσης εἶναι ρηχό. Μπορεῖς νὰ πινηῆς σὲ μιὰ κουταλιά νερό. Καὶ μπορεῖς νὰ σωθῆς σ' ἓνα καρυδότσουφλο.

— Πῶς σωθήκαμε!... Πῶς σωθήκαμε τότε! ἀναλογίζεται ἡ Ἄννα. Καὶ τὸ χρωστᾶμε σ' ἓναν ἄντρα. Σ' ἓναν καλὸν ἄντρα. Naί, δίχως ἄλλο, ὁ ἄντρας, ὁ καλὸς ἄντρας εἶναι ὁ στύλος τοῦ σπιτιοῦ, τὸ θεμέλιο τῆς κοινωνίας, τὸ κάστρο τῆς χώρας!... Γι' αὐτὸ κι αὐτὴ θέλει, γι' αὐτὸ κι αὐτὴ πρέπει νὰ κάμη ἓνα παιδί ἀρσενικό, νὰ γεννήσῃ ἓναν ἄντρα! Θὰ εἶναι ἡ καλύτερη ἀνταπόδοση στὸν Ἀποστόλη γιὰ τὸ μεγάλο καλὸ ποὺ τοὺς ἔκανε. Ἐπειτα ἀπὸ ἐκείνη τὴ συγκινητικὴ βραδιά ποὺ τοὺς εἶχε κάμει τὴν πρόταση — ἡ χαρὰ τοῦ γάμου ξεπερνιέται. Ἡ ὁμορφότερη στιγμή τῆς ζωῆς τους εἶναι ἐτούτη ποὺ ἡ μαμὴ θὰ τοὺς φωνάξῃ χαρούμενα : «Ἄρσενικό! Ἄρσενικό! Νὰ σᾶς ζήση!»

— Μὰ θὰ εἶναι ἀρσενικό ;

Στὴν ἰδέα ὅτι μπορεῖ καὶ νὰ μὴν εἶναι, κάτι σὰν πικρὸ δηλητήριο καταφαρμακώνει τὸ σπλάχνο τῆς Ἄννας. Θαρρεῖς πῶς ἓνα μαῦρο φίδι κουλουριάζεται στὴν κοιλιὰ της καὶ ξετεντώνεται καὶ τανιέται καὶ πάλι κουλουριάζεται, δαγκάνοντάς την ἐδῶ κ' ἐκεῖ, ὀλοῦθε. Χτυπᾷ ἡ καρδιά της μὲ λαχτάρα. Φλογίζεται ὁ νοῦς της. Ἐνα φάντασμα, μιὰ

στρίγγλα, με μορφή παρδαλοφορεμένης στιγγάνας παρουσιάζεται στη γωνιά της κάμαρας άξαφνα, ξεμπλέκει τὰ μαλλιά της τ' άγκαθένια, συστρίβει τὰ χέρια της τὰ κοκαλιάρικα, δείχνει τὰ σουβλερά της δόντια και πετάγοντας φλόγες μισερές από τὰ βρώμικα μάτια της ούρλιάζει :
— Θηλυκό θά κάνεις! Θυληκό! Θηλυκό!

'Αποτραβιέται ή "Αννα στην άκρη στο καναπεδάκι, προτείνει τὰ χέρια της νά φυλαχτῆ, έπειτα ξεπετάγεται όρθή και δίνοντας μιὰ θετική πραγματικότητα στη φοβερή σκηνή ξεφωνίζει σπαραχτικά :

— "Οχι! "Οχι!

Φτάνει ή ψυχοπαίδα τρομαγμένη άπ' την κουζίνα :

— Τ' είναι, Κερά ; Τί τρέχει ; Τί έπαθες ;

Συνέρχεται. « Τίποτα » ψιθυρίζει. « Δέν είναι τίποτα! Πήγαινε στη δουλειά σου! »... « Έχεις βαριά έγκυμοσύνη! » τῆς ειπε ή μαμή. « Πρέπει νά προσέχης! »

Νά προσέχη! Μά πώς νά διώξη από μέσα της τῆ σκέψη αὐτῆ πού τῆν κατατουραγνεῖ ; Πώς ν' άδιαφορήση για τὸ τί παιδί θά κάνη ; « Μ' ένα γιό! » τῆς φωνάζουν όλοι. Μήπως κι ὁ 'Αποστόλης τῆ νύχτα πού τῆς χαιδεύει τῆν κοιλίτσα κάτω άπ' τὸ φῶς τοῦ καντηλιοῦ και κάτω άπ' τίς κουβέρτες, μήπως δέν τῆς λέει : « 'Αρσενικός είναι ὁ παιδάρος! » Πώς νά τοῦ πῆ : « "Οχι, θηλυκιά είναι ή κοριτσάδα! »

Πρέπει νά κάνη άρσενικό παιδί! "Όταν τὸ πιστεύει ή χαρά της γίνεται άβάσταχτη. Δικός της πάλι ὁ κόσμος όλος! Αὐτῆ θά γεννήση τὸ νέο σωτήρα του!

"Όταν όμως κλονίζεται ή πίστη της και στοχάζεται πώς ένα άκόμα νιάνιαρο θηλυκό θά γεννηθῆ άπ' αὐτῆν στὸν κόσμο χωρίς νά τὸ θέλη κανείς, ή λύπη της τότε γίνεται πιὸ άβάσταχτη. Χάνει τῆ βασιλεία τοῦ κόσμου. Είναι ύπαίτια για τῆν καταστροφή του!

Κανείς δέν μπορεῖ νά μαντέψη τὸ κρυφὸ της βάσανο. Οὔτε ὁ 'Αποστόλης, οὔτε ή μητέρα, οὔτε ή μαμή. Και δέν τολμάει, δέν τῆς έρχεται νά τὸ προδώση ή ἴδια. Έχει ένα

φόβο ένστιχτο ότι άν προδώση τὸ μαρτύριο τῆς ἀμφιβολίας της, τότε, ὦ ναί, δίχως ἄλλο, ἢ προφητεία τῆς κακόβουλης στρίγγλας θὰ βγῆ ἀληθινή: Θὰ γεννήση σίγουρα θηλυκό!

Καί κρύβεται καὶ μαζεύεται καὶ σφίγγεται καὶ τυραγνιέται. Ἄφου ἔφτασε κάποια κακιά ὥρα νὰ συλλογιστῆ: «Ἄν εἶναι νὰ βγῆ θηλυκό καλύτερα νὰ βγῆ πεθαμένο!»

Μέσ' ἀπ' τὴν κρυφὴ κόλαση τῆς βασιανιστικῆς ἐκείνης ψύχωσης πού τὴν καλλιεργοῦσαν συστηματικὰ στὴν ἐξαντλημένη της ὑπαρξὴ προκατάληψη αἰώνων πού πέρασαν καὶ προκατάληψη αἰώνων πού θὰ ἴρθουν, ἀνάτειλε μιὰ βραδιά τὸ ἄστρο τῆς Βηθλεέμ! Ἦρθε ἡ ὥρα τῆς γέννας!

Ὁ μεγάλος πόνος, πού νικᾷ μόνον αὐτὸς τὸ θάνατο καὶ δικαιώνει τὴ ζωὴ στὸν αἰώνα. Ὁ μεγάλος πόνος, πού χρονομετράει μόνον αὐτὸς τὸ μόνο ὑπαρχτὸ παρὸν τῆς ἀτομικῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξὸς ἀνάμεσα στὸ ἀνέκκλητο παρελθὸν καὶ στὸ ἀδυσώπητο μέλλον. Ὁ μεγάλος πόνος, πού μετουσιώνει τὴ θεία κι ἀφθαστη πνοὴ τῆς δημιουργίας σὲ σάρκινη καὶ φθαρτὴν ὕλη. Ὁ μεγάλος αὐτὸς πόνος πού καθαγιαίνει στὴν ἀνθρώπινη συνείδηση τὴν ἱερὴ μορφή τῆς Μητέρας, ἦρθε στὴν ὥρα του νὰ ὑψώση καὶ τὴν Ἄννα στὸ αἵματηρὸ μεγαλεῖο τῆς Μητρότητας· ἦρθε στὴν ὥρα του νὰ τὴν ἀνεβάση στὸν ἀγγελικὸ θρόνο τῆς Στοργῆς! Ἡ λυτρωτικὴ της ἀγωνία κράτησε λίγο. Ἡ κραυγὴ τῆς ὠδίνης της, πού ἦταν μαζὶ οἰμωγὴ θυσίας καὶ ἰαχὴ θριάμβου, ἀπορροφήθηκε γρήγορα ἀπὸ τὴ σιγὴ τῆς αἰωνιότητος. Ἐνα πρωτόπνοο σιγαλινὸ κλάψιμο, βγαλμένο ἀπὸ τὰ σιωπηλὰ βάθη τῆς ἀνυπαρξίας, διαδέχτηκε τὴν κραυγὴ της. Μὰ τὸ ἄρπαξε ἀμέσως κ' ἐκεῖνο ἡ ὑπαρξὴ καὶ τὸ ἐξαφάνισε μέσα στὸ στρόβιλο τῶν ἀτελείωτων κύκλων της. Ὅλες αὐτὲς οἱ ἐλάχιστες στιγμὲς ἦταν ὑπερούσιες, ὑπεράνθρωπες, χρονομετρημένες ὄχι ἀπὸ τὴν ἱστορία τῆς γῆς ἀλλ' ἀπὸ τὴν ἱστορία τοῦ οὐρανοῦ· ληξιαρχημένες στὰ χρονικὰ τῆς αἰώνιας δημιουργίας τῶν ὄντων. Ἀποτελοῦσαν τὴ μυσταγωγία τῆς ἀπρόσωπης Γέννησης. Συνιστοῦσαν τὸ μυστήριο τῆς διαϊώ-

νισης του Θεού. Ἡ ἐνανθρώπιση θαρρεῖς κ' εἶχε μιὰ ἀπειροελάχιστη χρονικὴ διαφορά τὴσιν ὅση χρειάστηκε ἡ μαμὴ γιὰ νὰ φωνάξῃ χαρούμενα :

— Νὰ σὰς ζήσῃ! Ἀρσενικός εἶναι ὁ λίτζας!

Ὁ Θεὸς ἀποτραβήχτηκε στὰ ὕψη του κ' ἐμπιστεύτηκε πάλι τὸν υἱὸν τῶν ἀνθρώπων στὰ χέρια τους.

Ὁ Ἀποστόλης ἔφερε ἀπ' τὴ χαρὰ του τρεῖς γύρες μὲς στὴν κάμαρα. Ἐπειτα κατάπεσε ἀπότομα καὶ φίλησε συγκινητικὰ στὸ μέτωπο τὴν Ἄννα πού δακρυσμένη κι αὐτὴ, ἀπὸ χαρὰ τώρα, ἀπὸ χαρούμενο πόνο ἢ ἀπὸ πονεμένη χαρὰ, κάτι τέτοιο, ἔκλεισε τὰ μάτια εὐτυχισμένη σὰ νὰ πραγματοποιήθηκε τὸ ὁμορφότερο ὄνειρο τῆς ζωῆς της.

— Εὐχαριστῶ! πρόφτασε καὶ ψιθύρισε μὲ τὴν ψυχὴ της στὸ Θεὸ πού τὸν ἔβλεπε, ναί, τὸν ἔβλεπε, νὰ περνᾷ ἀνάμεσα στὸ καντήλι καὶ στὰ εἰκονίσματα, νὰ περνᾷ καὶ νὰ χάνεται σὰ λαμπερὴ ἄχνα. Ἡ Ἄννα δὲν τὸ ἔξερε ὡς τὴν ὥρα, μὰ τώρα τὸ ξέρει καὶ τὸ πιστεύει πὼς ὁ Θεὸς χαίρεται καὶ πανηγυρίζει τὸ ἴδιο κάθε φορὰ πού ἓνας νέος ἄνθρωπος ἔρχεται στὸν κόσμον· χαίρεται καὶ πανηγυρίζει τὸ ἴδιο ὅπως ὅταν εἶχε πρωτοπλάσει « κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν » τὸν Ἄδὰμ!

Ὁ δικὸς της μικρὸς Ἄδὰμ εἶχε γεννηθῆ λιψὸς, λιγνὸς κι ἀδύνατος. « Λίτζας », ὅπως τὸν εἶχε βαφτίσει, μόλις τὸν ἔπιασε, ἡ μαμὴ. Ἡ ἐννιάμηνη μαρτυρικὴ ἀγωνία τῆς μητρικῆς συνειδήσεως δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ μείνῃ χωρὶς συνέπειες. Ἡ ψυχικὴ της πάλῃ νὰ τοῦ προεξοφλήσῃ τὸ φύλο εἶχε βασανίσει, περισσότερο ἀπ' τὴν ἴδια, τὸ ἀθῶο ἔμβρυο. Τοῦ ἔσφιγγε τὸν ὀμφάλιο λῶρον καὶ τοῦ δηλητηρίαζε τὸ μητρικὸ αἷμα. Κυφορήθηκε, θαρρεῖς, στὸν ἴδιον πλακοῦντα, σὰν δίδυμο, μαζί μ' ἓνα συνεχῆ ἐφιάλτη. Προτοῦ βγῆ στὴ ζωὴ εἶχε δοκιμάσει στὴν ἀνύπαρχτη ὑπόστασή του τὶς ἀγωνίες τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξέως. Ἐκεῖ στὰ βάθη τοῦ μητρικοῦ κόλπου πού τὸ βάσταζε σωματικὰ, πόθοι, πόνοι, φόβοι τῆς ψυχῆς σφυρηλατήσανε ἀσυνείδητα, ἀθέλητα, μοιραῖα τὴ σωματικὴ του μορφὴ καὶ τὴν ψυχικὴ του οὐσία.

Κάτι πού ποτέ δὲ θὰ τὸ μάθη, ποτέ δὲ θὰ τὸ φανταστῆ καὶ ποτέ δὲ θὰ τὸ παραπονεθῆ! . . .

Καὶ εἶχε γεννηθῆ «λίτζας». Ὅμως εἶχε γεννηθῆ ἀρσενικὸς κι αὐτὸ φτάνει! Τώρα τὸ μητρικὸ γάλα εἶναι ἀφθονο, καθαρὸ κι ἀδηλητηρίαστο. Εἶναι πλουτισμένο μὲ ὅλα τὰ στοιχεῖα τῆς εὐφροσύνης, τῆς αἰσιοδοξίας, τῆς πίστης. Αὐτὰ θὰ τὸ θρέψουν καὶ θὰ τὸ ἀναστήσουν γιὰ νὰ γίνῃ ἕνας γερός, ρωμαλέος, γενναϊόψυχος ἀντρας. Ἐνας καλὸς ἀντρας! Σὰν τὸν πατέρα του! (Μὰ θὰ γίνῃ ; . . .)

Ὡστόσο, ἄς ἀφήσουμε τὴν καλὴ μητέρα στὴν εὐτυχία τῶν ἐλπίδων της, ἀφοῦ στὴν ἴδια ποτὲ δὲν πέρασε ἀπ' τὸ νοῦ της ὁ φόβος πὼς μπορεῖ νὰ γεννηθῆκε τὸ ἀγόρι της ἐλαττωματικὸ, πὼς μπορεῖ νὰ ἔχη βαθιὰ στὶς ρίζες τῆς ὑπαρξῆς του, ἀθεράπευτα ἴσως, ἐπακόλουθα τῆς δικῆς της φοβόπαθης ἐγκυμοσύνης. . . Καμιὰ δὲν τῆς ἔκανε ἰδιαίτερη ἐντύπωση ἢ ἐνστιχτη, ἢ ὀρμέφυτη ἀγρία ζῆλια πού προκάλεσε στὸν χαιδεμένο της πρωτότοκο ἢ γέννηση τοῦ δευτέρου παιδιοῦ της. Ἐκεῖνο τὸ εἶχε κυοφορήσει ἡσυχά, γαληνεμένα, ἀδιάφορα, ὡσὰν νὰ ἐπρόκειτο νὰ ῥθῆ στὸν κόσμο ἀπὸ μοναχὸ του καὶ γιὰ δικό του λογαριασμό, χωρὶς καμιὰ σχέση μὲ τὰ ἱερά συμφέροντα τῆς οἰκογένειας, τῆς κοινωνίας καὶ τῆς ἀνθρωπότητος. Κ' εἶχε ἔρθει στὸν κόσμο, σχεδὸν χωρὶς καθόλου πόνου, ἕνα ὀλοστρόγγυλο, ροδοκόκκινο κοριτσάκι γεμάτο ὑγεία καὶ χαρά. Ἀφοῦ κ' ἡ μαμὴ ἀπόρεσε. Μόλις τὸ ἴπιασε καὶ πῆρε τὴν πρώτη ἀνάσα ἀντὶ νὰ κλάψῃ — αὐτὸ δὲν τὸ εἶχε ξαναἰδῆ! — χαμογέλασε!

— Βρέ, τί τσοῦπα εἶναι τούτη ἐδῶ! Ξεφώνισε θαυμαστικὰ ἡ μαμὴ. Κ' ἡ Ἄννα μουρμούρισε ἰκανοποιημένη :

— Ναί, τὸ δεύτερο τὸ ἔθελα κορίτσι!

Τὸ ἔθελε — ἀλλὰ χωρὶς πάλη ἐσωτερικὴ γιὰ νὰ ἐπιβάλλῃ τὴ θέλησή της στὰ σπέρματα τοῦ Θεοῦ καὶ στὶς ζύμωσες τῆς Δημιουργίας. . .

— Ἐλα νὰ φιλήσῃς τὴν ἀδερφοῦλα σου, εἶπε τὴν ἄλλη μέρα στὸ ἀγόρι. Κ' ἐκεῖνο χύμηξε νὰ τῆς βγάλῃ τὰ μάτια.

ΒΑΘΙΕΣ ΡΙΖΕΣ

Ἐπειτα ἄρχισε νὰ σχίζη τὰ ροῦχα του, νὰ χτυπιέται καὶ νὰ κλαίη γοερά. Ἡ Ἄννα διάκοψε τὸ βύζασμα τοῦ κοριτσιοῦ γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ μωρώσῃ τὸ ἀρσενικό. Καὶ πρώτη φορὰ ἐκείνη τῇ στιγμῇ θυμήθηκε πάλι τῇ μυστικῇ προσευχῇ τῆς μητέρας στὰ εἰκονίσματα... Θυμήθηκε τὰ κατοπινὰ καμώματα τοῦ Κωστάκη: «Ἄς μὴ μοῦ τὸ χρωστάει ὁ Θεός!» εἶπε μέσα της... Κι ἀνατρίχιασε ἀπὸ φόβο τοῦ πεπρωμένου...

ΘΕΙΑ ΕΤΟΙΜΟΘΑΝΑΤΟΣ

Μόλις ἔστριψε τὸ κλειδί στὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ ἄκουσε βήματα νὰ τρέχουν πρὸς τὰ ἐκεῖ. Δὲν πρόφτασε ν' ἀνοίξῃ καὶ ἡ γυναῖκα του βρέθηκε μπροστά του μὲ τρόπον ἀσυνήθιστο.

— Τί συμβαίνει ; ρώτησε ἀνήσυχα.

“Ὅταν σπᾶνε ξαφνικὰ αὐτὲς οἱ ἀσήμαντες καθημερινὲς συνήθειες τοῦ σπιτιοῦ, μιὰ ὁποιαδήποτε ἀπὸ δαύτες, πάντα κάτι κακὸ θὰ συμβαίη. Ποτὲ δὲν ἔτρεχε νὰ τὸν ὑποδεχθῇ ἔτσι στὴν πόρτα ἡ Καλλιρρόη. Τί κακὸ εἶχεν ἄραγε νὰ τοῦ ἀναγγείλῃ; Εκείνη δὲ μιλοῦσε ἀκόμα. Τὸν κοίταξε ὅμως στὰ μάτια ὡς ἂν γιὰ νὰ τὸν προπαρασκευάσῃ.

— Τὰ παιδιὰ εἶναι καλὰ;

— Καὶ βέβαια εἶναι καλὰ, ὅπως τ' ἄφησες.

— Τί τρέχει, λοιπόν;

— "Ένα τηλεγράφημα...

Τηλεγράφημα στο σπίτι.... Πήγαιναν όλα στο Γραφείο... Κάτι οικογενειακό... Μήπως ο αδερφός του;

‘Η Καλλιρρόη έσπευσε να τον απαλλάξει από το φόβο του χειρότερου:

— ‘Η θεία Εὐγενία...

— Πέθανε;

Του έτεινε το τηλεγράφημα που το κρατούσε με το χέρι μέσα στην τσέπη της μπλούζας της. Το πήρε δυσάρεστα. Το άνοιξε νευρικά. «Ανάγκη έλθης. Θεία έτοιμαθάνατος». Τηλεγραφοῦσε ο μακρινός συγγενής τους δικηγόρος Χρυσάκης.

Την καημένη τη θεία Εὐγενία! Του είχαν γράψει ότι αρρώστησε αρκετά βαριά από πνευμονία — ήταν η τρίτη που έπαιρνε τα τελευταία χρόνια. Της είχε στείλει ενέσεις και μερικές μοπιτίλιες κονιάκ. ‘Αλλά πήγαινε καλύτερα. Είχαν φόβο για την καρδιά. Φαίνεται πως δέν μπόρεσε να βαστάξει. “Αν δέν του έγραφαν ότι η κατάσταση της είχε βελτιωθῆ θα πήγαινε, θα είχε πάει από ημέρες να την ιδῆ. Να της παρασταθῆ, να την φροντίση. Να πάρη την ευχή της αν... Τώρα θα την προφτάση τάχα ζωντανή;... “Έπρεπε να είχε πάη!

Με τις σκέψεις αυτές άφησε το καπέλο του, προχώρησε προς την τραπεζαρία, ξαναδιάβασε εκεί το τηλεγράφημα. — Θα την προφτάσω τάχα; είπε ξανά σαν να ρωτούσε τον εαυτό του, τη γυναίκα του, το άορατο πεπρωμένο.

Την καημένη τη θεία Εὐγενία!... Ήταν αδερφή της μητέρας του. Από τότε που χάθηκεν εκείνη κι ο πατέρας, κ’ οι άλλοι θεῖοι όλοι, η θεία Εὐγενία ενσάρκωνε στη ζωή αυτή τα πνεύματα και τις αναμνήσεις όλων εκείνων που πέρασαν ένας-ένας στη ζωή την άλλη. Ήταν η έπιβίωση του οικογενειακού παρελθόντος. Κ’ ήταν κάτι σαν ‘Αρχηγός της οικογένειας. Τη θέση αυτή την είχε δά σαν αξίωμα άπροσδιόριστο, σιωπηλά αναγνωρισμένο κι από τότε ακόμα που ζούσαν οι άλλοι συγγενείς της εποχής της, θηλυκοί κι άρσε-

νικοί... Ήταν δυνατός και δεσποτικός άνθρωπος ή θεία Ευγενεία. Ήξυπνη, δραστήρια, άεικίνητη, δημιουργική. Χήρα παλαιού δημάρχου τής έπαρχιακής πολιτείας, διατήρησε και τὸ σπίτι της άνοιχτό και τήν έπιρροή της άκέρια και τή δράση της άμειώτη κι άφου πέθανε ὁ άντρας της. Στην κοινωνική δραστηριότητα έννοούσε νά κρατῆ τὰ πρωτεία. Πρόεδρος τής «Φιλοπτώχου Ἀδελφότητος», συγκέντρωνε στα χέρια της ὅλα τὰ μέσα κι ὅλα τὰ έργα. Στην «Ἐπαγγελματική Σχολή Θηλέων» διεύθυνε τὰ πάντα. Ἀλλά δέν άνακατευόταν λιγότερο και στα πολιτικά. Σ' ὄλες τίς έκλογές ἦταν πάντα «ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων». «Ὅλοι οἱ ὑποψήφιοι θεωροῦσαν πολὺ ὠφέλιμο νά επισκεφθοῦν, πρὶν άρχίση ὁ έκλογικός άγώνας, τήν «Κυρά-Δημαρχίνα». Γιατί τόν εἶχε κρατήσει τόν τίτλο! Και πολὺ μέρος άπ' τὸ παλιὸ του περιεχόμενο. Οἱ ὁμόφρονες πολιτικοὶ ζητοῦσαν τήν ὑποστήριξή της. Οἱ αντίθετοι τήν άνοχή της. Ήταν κι αὐτῆ πολλές φορές χρήσιμη. Ἡ κυρά-Δημαρχίνα ἤξερε νά μαζεύη ὄσους ψήφους ἦταν μπορετὸ για τοὺς φίλους της, μὰ και νά στέλνη εκείνους πού δέν μποροῦσε νά κρατήση ἄλλο στὸ δικὸ της κόμμα (δὲ λείπουν ποτὲ τὰ δίκαια ἢ ἄδικα παράπονα τοῦ κοσμάκη — αὐτὰ ἔχει ἡ πολιτική!), νά τοὺς στέλνη στὸν Α ἢ στὸν Β ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους, ἄλλους στὸν ἕνα, ἄλλους στὸν ἄλλον.

— Τὸ βλέπω πὼς ἐσὺ ξεκοίφες ἀπὸ μᾶς αὐτῆ τήν έκλογή... Μπορεῖ νά 'χης δίκιο. Θὰ ξανάρθης, κουμπάρε, θὰ ξανάρθης. Αὐτῆ τῆ φορά, άντε! Σοῦ τὸ σχωρῶ, ψήφισε τὸν Παντελά!. Ὅμως νά τοῦ τὸ εἶπῃς: «Ἡ κυρά-Δημαρχίνα μοῦ εἶπε νά σε ψηφίσω!» Σύμφωνοι; Κι ὅ,τι θέλεις ἀπὸ μένα ἐδῶ εἶμαι. Πῆρε ἡ γυναίκα σου ροῦχα για τὰ παιδιὰ ἀπὸ τῆ «Φιλώπτωχο»; Νά τῆς πῆς νά 'ρθῆ νά πάρη... Σύρε στὸ καλό!

Πὼς νά μὴ μείνης ὑποχρεωμένος σὲ τέτοια γυναίκα μὲ χρυσὴ καρδιά και βαθιὰ γνώση, κυβερνημένες ἀπὸ μακρόχρονη πολιτικὴ πείρα;

Τώρα τελευταία πού ξετίσκιωσε ἡ πολιτεία ἀπὸ τίς πα-

λιές επιβλητικές μορφές — άλλοι πέθαναν, άλλοι εγκαταστάθηκαν στην 'Αθήνα — ή φυσιογνωμία της κυρά-Ευγενίας δέσποζε σαν ιερή εικόνα του παλιού καλού καιρού. Και όλοι της είχαν σεβασμό. "Όλοι, όταν περνούσαν κάτω απ' το σπίτι της στον κεντρικό δρόμο, σήκωναν τὰ μάτια να την χαιρετήσουν αν ήταν στο παράθυρο. Και τις πιο πολλές φορές ήταν εκεί τὸ χειμώνα μέσ' απ' τὸ τζάμι, τὸ καλοκαίρι ἀκουμπισμένη στο ἀνθοστόλιστο πρεβάζι. Παρακολουθοῦσε τὴν κίνηση ὅλη σὰ νὰ τὴν ἔλεγγε, σὰ νὰ τὴν κατεύθυνε αὐτὴ μὲ ἀόρατα νήματα. Κι ἀλίμονό του αν ἦταν αὐτὴ ἐκεῖ στο παράθυρο καὶ περνοῦσε κάτω κανεὶς ξεχασμένος πὺ δὲν ἀνάβλεπε νὰ τὴν χαιρετήση, κανεὶς πὺ ν' ἄξιζε τὸν κόπο ἢ παρατήρηση. Θὰ πρόβαινε στο παράθυρο καὶ θὰ τοῦ φώναζε:

— Ἀπὸ πότε μὸγινες τόσο περήφανος; Ἡ «καλημέρα» εἶναι τοῦ Θεοῦ!

— Μὲ τὸ συμπάθιο, Κυρά-Δημαρχίνα! Καλημέρα! Ἦμουν ἀφαιρεμένος! Συγγνώμη!

— Ἀπὸ τότε πὺ βρέθηκε τὸ «συγγνώμη» χάλασε ὁ κόσμος! Καλὴ σου μέρα! "Όλοι καλὰ στο σπίτι;

Ναί. "Όλοι τῆς είχαν σεβασμό. Ἀθῶο ἦταν καὶ τὸ μόνο πείραγμα πὺ τῆς ἔκανε, πάντα χωρατατζῆς, ὁ γιατρός ὁ Γουβαῖος. Τὴν ἔλεγε «Αὐτοκράτειρα Εὐγενία!» Ἦταν τῆς ἐποχῆς της, βλέπεις...

Τὴν καημένη τὴ θεία Εὐγενία! "Όλες αὐτὲς οἱ ἀπόψεις τῆς φυσιογνωμίας της, ὅλα ἐκεῖνα τὰ ἐπεισόδια τῆς ζωῆς της, καὶ πολλὰ ἄλλα, περνοῦσαν μὲ ταχύτητα ἀστραπῆς απ' τὴ σκέψη τοῦ ἀνιψιοῦ της Περικλῆ Δίβρα, δικηγόρου στὴν Ἀθήνα (Στοὰ Φέξη.....) καὶ θαρρεῖς ὅτι προβάλλονταν, ὡσαν σὲ ὀθόνη, ἐπάνω στο χαρτὶ τοῦ τηλεγραφήματος πὺ τὸ κρατοῦσε ἀκόμα μηχανικὰ στὰ χέρια.

— Τί σκέφτεσαι; τὸν ρώτησε ἡ γυναίκα του γιὰ νὰ τοῦ διακόψῃ τὶς θλιβερὲς μαντευόμενες σκέψεις.

— Πρέπει νὰ πᾶμε... Πρέπει νὰ φύγωμε ἀμέσως... Ἐνα αὐτοκίνητο...

— Αυτό λέω κ' ἐγώ... Νὰ φωνάξω τὴ μητέρα μου γιὰ τὰ παιδιά...

— Θὰ τὴν προφτάσωμε ἄραγε; Τρίτη πνευμονία. Φοβᾶμαι πὼς δὲ θ' ἀνθέξῃ!

— «Ἐτοιμοθάνατος» τηλεγραφεῖ ὁ Χρυσάκης.

Μερικὲς φορές ὁ ἄνθρωπος πάει μὲ σκέψεις δεύτερες, πού δὲν ἔρχονται μόνες τους ἀπὸ φυσικὴ διαδοχὴ, ἀλλὰ τὶς προκαλεῖ ἓνα τυχαῖο γεγονός πού ὑφίσταται παράλληλα κ' ἔχει σχέση ἐμμεση μὲ τὴν κύρια σκέψη. Ὅσο κι ἂν κατάληγεν ὁ Περικλῆς στὴ γνώμη ὅτι ἡ θεία Εὐγενία δὲ γλύτωνε πιά τὸ θάνατο, ποτέ δὲ θά 'κανε τὴ σκέψη νὰ τῆς ἐτοιμάσῃ ἀπὸ τὴν Ἀθήνα τὸ φέρετρο. Ἀλλὰ ἡ ἰδέα τῆς κηδείας, στὴν ὁποία αὐτὸς θὰ εἶχε τὴν ἐπίσημη θέση, τοῦ θύμισε ἀθέλητα τὸ φίλο καὶ πελάτη του στὸ δικηγορικὸ γραφεῖο Καραδῆμο, πού ἦταν ἐργολάβος κηδειῶν. Ποτέ δὲν τὸν εἶχε χρειαστῆ ὡς τώρα. Κι ἀχρείαστος νὰ 'ναι! Ὅμως ἐκεῖ κάτω θὰ μπορούσαν τάχα νὰ κατασκευάσουν ἓνα καλὸ, ἀξιόπρεπο φέρετρο γιὰ τὴ θεία Εὐγενία;... Ἄν τὸ ἔφερνε ἀπὸ ἐδῶ; Μαζὶ μ' ἓνα ὠραῖο στεφάνι, βέβαια... Ἐπρεπε νὰ τιμῆσῃ ὅσο μπορούσε περισσότερο τὴν Κυρὰ-Δημαρχίνα... Ἐνα σοβαρὸ, δρύινο φέρετρο, ἀλλιῶτικο ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ σανιδένια μὲ τὸ λιπαρὸ λοῦστρο πού φκιάνουν στὴν ἐπαρχία. Πῶτησε καὶ τὴ γυναῖκα του. Τὸ βρῆκε σωστό. «Δίχως ἄλλο πρέπει νὰ τῆς κάμῃς μιὰ καλὴ, ἀρχοντικὴ κηδεία». Πῆρε στὸ τηλέφωνο τὸν Καραδῆμο: «Νὰ εἶναι τὸ γρηγορώτερο ἔτοιμο ἓνα καλὸ, δρύινο φέρετρο.»

— Πολυτελείας; Κοίταξε μὲ ματιὰ ἐρωτηματικὴ τὴν Καλλιρρόη, ἐπχναλαμβάνοντας σύγχρονα τὴν ἐρώτηση τοῦ φερετροποιῦ.

— Τί ἐννοεῖτε παλυτελείας; Ἐνα σοβαρὸ φέρετρο γιὰ μιὰ ἡλικιωμένη ἀρχόντισσα στὴν ἐπαρχία! Ἀρχικά; Ναι. Ἐψιλον Κάπα... Τὸ στεφάνο; Καλὸ; Ναι. Μῶβ. Ὁραῖα. Ἡ ταινία;... Γράφε... «Στὴ λατρευτὴ μας Θεία Εὐγενία — Οἱ ἀνεψιοὶ Περικλῆς, Καλλιρρόη». Σύμφωναι! Ἄκουσε, παρακαλῶ. Συμφώνησέ μου ἓνα καλὸ αὐτοκίνητο μὲ σχάρα

τοποθέτησέ τα καλά και στείλε το στο σπίτι... Τό ταχύτερο! Νά ρθής κ' ἐσύ μαζί... Για τὴν κηδεία;... "Ὁχι! Εὐχαριστῶ! Δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ κάμης τέτοιο κόπο· εὐχαριστῶ! Μὴν ἀργῆς! Πρέπει νὰ φύγω ἀμέσως. Εὐχαριστῶ πολὺ.

"Ἐκλεισε τὸ τηλέφωνο. "Ἐχω μαύρη γραβάτα;" ρώτησε «Μοῦ φαίνεται», εἶπε ἡ Καλλιρρόη. "Ἐγὼ δὲν ξέρω τὶ νὰ φορέσω..."

— "Ἐνα μαῦρο φόρεμα...

— Πένθιμο; Μὰ κι ἄν...

— "Ἄν;

— "Ἄν... δὲν πεθάνη;

"Ὅταν ἓνας παρασυρμένος ἀπ' τὸν πόνο του κι ἀπ' τὸ καθήκον του ἔχει παραγγεῖλει τὸ φέρετρο τῆς σεβαστῆς του θείας, ἡ σκέψη πὼς ἴσως δὲν πέθανε ἢ μπορεῖ νὰ μὴν πεθάνη, ἰσοδυναμεῖ μὲ νεκρανάσταση!

— 'Ὁ Χρυσάκης εἶναι πολὺ προσεχτικός. 'Ἐγὼ σοῦ λέω πὼς πέθανε καὶ τὸ «έτοιμοθάνατος» εἶναι γιὰ νὰ μὴ μᾶς ἔρθη ἀπότομα!

Ξανακοίταξε τὸ τηλεγράφημα:

— Εἶναι κ' ἐπιῖγον... Δὲν τό 'χα προσέξει. Σίγουρα τελείωσε! Τὴν καημένη τὴ θεία-Εὐγενία!

Πῆγε πρὸς τὸ παράθυρο νὰ ρίξη ἔξω πρὸς τὴ ρέουσα ζωὴ τὴ νεκρικὴ σκέψη ποὺ ἀναβλυσε σὰ δάκρυ ἀπ' τὸ νοῦ του κι ἀπ' τὸ μάτι του. Τὰ δάχτυλά του ἔπαιζαν κάτι σὰν πένθιμο ἐμβατήριο στὸ τζάμι. «Παλιόκοσμε!» ψιθύρισε. «Δὲ μᾶς μένει πιά κανεὶς ἀπὸ τοὺς παλιούς!» Θυμήθηκε τὴ μανούλα του. 'Ἐκεινῆς δὲν τῆς εἶχε πάει δρύινο ἀθηναικὸ φέρετρο... Δὲν εἶχε τότε τὰ σημερινὰ οἰκονομικὰ μέσα... Κι ἄχ! ναί!.. Δὲν τὴν εἶχε περιποιηθῆ, ὄχι, τὴ μανούλα του ὅσο ἔπρεπε... "Ἄν ζοῦσε τώρα πόσο πιὸ μεγάλη λάτρα θὰ τῆς εἶχεν ἐξασφαλίσει!... "Ἄλλα δάκρυα ἀναβλύσανε στὰ μάτια του... Ποιὸς καλὸς γιὸς ὅταν χάνη τὴ μητέρα του, εἶναι ποτὲ ἱκανοποιημένος γιὰ τὶς περιποιήσεις ποὺ μπόρεσε νὰ τῆς κάνη ὅσο ζοῦσε; Κανεὶς! "Ὅλοι

αυτοκατηγοροῦνται σιωπηρὰ γιὰ ἠθικοὶ χρεοφειλέτες της. Ἔπρεπε νὰ τὴν εἶχαν περιποιηθῆ περισσότερο τὴ μανούλα!.. Τῆς χρωστοῦσαν τόσα!... Δὲν τὰ ἐξόφλησαν, ὄχι! Γύρισε πρὸς τὴ γυναῖκα του.

— Μὴν κλαῖς! τοῦ εἶπε. Μακάρι κ' ἐμεῖς νὰ πάρουμε τὰ χρόνια της.

— Ἐτοίμασε τὶς βαλίτσες, ἀπάντησε σὰν παρηγορημένος...

Τὸ αυτοκίνητο, μὲ τὸ φέρετρο στὴν πίσω σχάρα καὶ τὸ στέφανο ἀπὸ πάνω σκεπασμένο μὲ χαρτὶ γιὰ τὴ σκόνη, ἔτρεχεν ἀσταμάτηγο στὸν παραλιακὸ δρόμο. Ἀπὸ τὰ βάρη τῆς γαλανῆς θάλασσας ἐρχόντουσαν μηνύματα καλοκαιριᾶς, ἀνοιξιάτικα προμαντέματα. Ἄφριζε τὸ κυματάκι μὲ ἀκακὴ διάθεση στὴν ἀκρογιαλιά. Καὶ τὰ καράβια πέρα ἀρμένιζαν μὲ χαρούμενη βιασύνη. Στὴ στεριά λίγες μυγδαλιές κρατοῦσαν ἀκόμη ἄσπρα λουλούδια ἀνάμεσα στὸ χλοερὸ ἀγκάλιασμα τῶν τρυφερῶν φύλλων. Τὰ πρῶτα σπάρτα κιτρίνιζαν ἐδῶ κ' ἐκεῖ στὶς βουνοπλαγιές. Οἱ μαργαρίτες λεύκαζαν στὰ πιδὸ παρθενικὰ χῶματα τοῦ κάμπου. Κι ἀλήθεια, ὄλα γύρω κελαηδοῦσαν ζωὴ καὶ τίποτε δὲν πρόδινε ὑπόνοια θανάτου ἐκτὸς ἀπ' τὸν ξερὸ χτύπο τοῦ φερέτρου στὴ σχάρα τοῦ αυτοκινήτου. Ἄ! νὰ κ' οἱ πρῶτες παπαροῦνες...

Καθὼς περνοῦσαν ἀπὸ μέσα ἀπ' τὰ χωριά, βλέποντας πολλοὶ τὸ φέρετρο, ἐβγαζαν τὸ καπέλο κ' ἔκαναν τὸ σταυρὸ τους. Νόμιζαν ὅτι ἦταν κι ὁ νεκρὸς μέσα. Σ' ἓνα χωριὸ μάλιστα, πού τὸ αυτοκίνητο ἀναγκάστηκε νὰ φρενάρη ἀπότομα γιὰ ν' ἀποφύγῃ τὴ σύγκρουση μ' ἓνα φορτηγὸ πού μανουβράριζε, τὸ φέρετρο ἀνατινάχτηκε καὶ τὸ σκέπασμά του ἀνασηκώθηκε.

— Πῶ! Πῶ! φώναξαν τὰ μικρὰ παιδιὰ πού παράστεκαν. Λίγο ἔλειψε νὰ πεταχτῆ ὁ πεθαμένος ὄξω!

— Ἐγὼ τὸν εἶδα! πρόσθεσε τὸ πιδὸ εὐφάνταστο παιδί. Γέρος εἶναι!...

— Γέρος, ἔ; εἶπαν τ' ἄλλα, λυπημένα πού δὲν εἶχαν ἰδῆ κι αὐτὰ τὸν περαστικὸ νεκρὸ.

— Γέρος μὲ γενάκια! Λίγο ἔλειψε ν' ἀναστηθῆ ἀπ' τὸ τράνταγμα. Χὰ-χὰ-χὰ!

— Φαντάσου ν' ἀναστένονταν καὶ νὰ μᾶς ἔπαιρνε κυνήγου! Χὰ-χὰ-χὰ!

Ἐφτασαν ἀργά. Ἡ βραδινὴ κίνηση τῆς μικρῆς πολιτείας εἶχε κοπάσει. Στὰ δυὸ παλιὰ καφενεῖα τῆς παραλίας ἔμεναν ἀκόμα μερικοὶ πελάτες, παίζοντας τὴν τελευταία παρτίδα. Καὶ κανένας ἀπόστρατος ξεψάχνιζε τὴν ἐφημερίδα καθισμένος στὸ πιδ φωτισμένο σημεῖο. Οἱ καφετζῆδες, μπάιλντισμένοι ἀπ' τὴν ὀλοήμερη δουλειά, περίμεναν μὲ σταυρωμένα τὰ χέρια πότε ν' ἀδειάση τὸ μαγαζί νὰ πᾶνε κι αὐτοὶ νὰ κουρνιασοῦν στὰ σπίτια τους.

Ὅταν φάνηκε τὸ αὐτοκίνητο κάποιος βγῆκε ἀπὸ τὸ καφενεῖο καὶ τὸ σταμάτησε. Ἦταν ὁ Χρυσάκης. Τοὺς καλωσόρισε. Περίμεναν νὰ τοὺς συλλυπηθῆ. Καὶ ξαφνίστηκαν πού δὲν τὸ 'κανε. Δυὸ ἄλλοι ἀπὸ τοὺς καθυστερημένους στὸ καφενεῖο, πλησίασαν ἀπὸ περιέργεια, εἶδαν τὸ φέρετρο πίσω στὸ αὐτοκίνητο, εἶδαν τὸν Περικλῆ καὶ τὴ γυναίκα του μέσα. «Θὰ πέθανε ἡ Κυρὰ-Δημαρχίνα σκέφτηκαν, ἔσκυψαν στὸ παράθυρο καὶ τοὺς συλλυπήθηκαν.

— Ζωὴ σὲ λόγου σας! Ὡστε πάει, τὴ χάσαμε;

— Ὅχι! Ὅχι! ἔσπευσε νὰ εἰπῆ ὁ Χρυσάκης... Εἶναι καλύτερα ἀπόψε...

— Ὁ Θεὸς νὰ δώση! πρόσθεσαν οἱ δυὸ συμπολίτες κι ἀπομακρύνθηκαν, κρύβοντας, δίχως ἄλλο, τὴ φυσικὴ σκέψη: «Μωρὲ σὰν πολὺ βιάστηκε ὁ κύρ-Περικλῆς νὰ τῆς κουβαλήση τὴν κάσα! Ἄπ' τὴν Ἀθήνα κι ὅλα!

Ὁ Χρυσάκης μπῆκε στὸ αὐτοκίνητο, κάθισε μπροστὰ στὸ σωφὲρ καὶ προχώρησαν.

— Τὸ τηλεγράφημά σου μᾶς ἀπέλπισε... παρατήρησε ὁ Περικλῆς.

— Γιὰ νὰ λὲς «ἐτοιμοθάνατος», εἴπαμε πὼς τέλειωσε κι ὅλα!... πρόσθεσε ἡ Καλλιρρόη.

— Τῆ νύχτα ζήτησε ἡ ἴδια νὰ μεταλάβῃ... Μὲ φώναξε καὶ μοῦ εἶπε: «Νὰ πῆς τοῦ Περικλῆ πῶς στὸ πρῶτο συρτάρι τοῦ κομοῦ ἔχω τὴ διαθήκη μου.»

— Ἄσε τίς διαθῆκες τώρα, μουρμούρισε ὁ Περικλῆς νευρικά.

— Ἔτσι μοῦ εἶπε... Τὸ πρῶτὸ ἔπεσε σὲ κωματώδη κατάσταση... «Τηλεγράφησε», μοῦ λέει ὁ γιατρός, «τελειώνει»... Καὶ σᾶς τηλεγράφησα...

— Πῶς εἶναι τώρα;

— Συνῆρθε... Κι ἀπόψε πῆρε τὸ καλύτερο... Ὁ γιατρός ἀπόρρησε... Τῆς κάμαμε καρδιοτονωτικὲς ἐνέσεις. Φτάσαμε... Στάσου! φώναξε ὁ Χρυσάκης στὸ σωφὲρ. Βοήθησε τοὺς ἄλλους νὰ κατεβοῦν.

— Ἔχουμε κι αὐτὸ τὸ βάσανο! Ψιθύρισε ὁ Περικλῆς δείχνοντας τὸ φέρετρο.

— Νὰ τὸ βάλουμε στὸ κατῶι! Εἶπε ὁ Χρυσάκης.

Σὲ μιὰ τέτοια στιγμή θὰ ἦταν ἀδύνατο νὰ γίνῃ περισσότερη συζήτηση γιὰ τὴν τύχη ἐκείνου τοῦ «βάσανου». Πρόσπρεξαν ἡ ὑπηρετρία κι ἄλλες πονόψυχες γυναικοῦλες ποὺ παραστέκανε στὴν ἄρρωστη, καλωσόρισαν τοὺς νεοφερμένους, πῆραν τίς βαλίτσες.

Φώναξε ὁ Χρυσάκης στὴν ὑπηρετρία: Τοῦτα ἐδῶ νὰ τὰ βάλῃς στὸ κατῶι. Καὶ τῆς ἔδειξε τὸ φέρετρο καὶ τὸ χαρτοτυλιγμένο μεγάλο στεφάνι.

Ἄνεβηκαν. «Μωρὲ ζωντανὴ θέλουν νὰ τὴ θάψουν τὴν Κυρά!», μουρμούριζε ἡ παλιὰ ὑπηρετρία, κατεβάζοντας μὲ τὸ σωφὲρ τὰ πράγματα στὸ κατῶι. Τὰ ἴστησαν σὲ μιὰν ἄκρη ὀρθὰ καὶ ξαναμουρμούρισε: «Ἐορκισμένο κι ἀχρείαστο νὰ ἴναι!» Ἔκανε καὶ τὸ σταυρὸ τῆς.

Ἡ θεία Εὐγενία κολακεύτηκε καὶ χάρηκε πολὺ ποὺ ἤρθαν τ' ἀνίψια τῆς. Τὰ γνώρισε μὲ τὸ πρῶτο. Καὶ χαμογέλασε. — Ἄδικα σᾶς κουβάλησα, τοὺς εἶπε. Μοῦ φαίνεται πῶς τὸν γέλασα καὶ τούτῃ τὴ φορὰ τὸ Χάρο!

— Ποιὸν Χάρο; τῆς φώναξε ὁ Περικλῆς καθισμένος κοντὰ τῆς. Δὲν εἶπαμε θὰ τὰ κατοστήσης! Καὶ πάλι τότε, βλέπουμε.

— Μὴν κακομελετᾶς, θεία! Τῆς εἶπε γλυκὰ ἡ Καλλιρρόη, σιάζοντας λίγο, γιὰ νὰ τῆς κάμη λάτρα, τὸ μαξιλάρι της...

Ἡ θεία Εὐγενία γλάρωσε τὰ μάτια, κατέβασε τὰ βλέφαρα κι ἄρχισε ν' ἀνασαινή ἐλαφρότερα μὲ κόπο. «Ἐτσι θὰ σβῆση...» συλλογίστηκε ὁ Χρυσάκης, μὲ τὸ ὑποσυνείδητο αἰσθημα κάποιας εὐθύνης γιὰ τὴν παράταση τῆς ζωῆς της ποὺ τὴν εἶχε τηλεγραφικῶς σχεδὸν ἀποκλείσει. Ὁ Περικλῆς, νομίζοντας πὼς ἡ θεία ἀποκοιμήθηκε, ἔκαμε στοὺς ἄλλους νόημα νὰ βγοῦν ὅλοι ἔξω ἡσυχα-ἡσυχα. Καὶ πατώντας στὰ νύχια τραβοῦσαν γιὰ τὴν πόρτα ὅταν ἡ Κυρά-Δημαρχίνα ἀνοιξε πάλι τὰ μάτια καὶ εἶπε μὲ σβησμένη φωνή:

— Ἐσεῖς θὰ 'στε καὶ νηστικοί! Μαγειρέψαμε τίποτε ἀπόψε;

— Μὴ γνοιάζεσαι, Θεία! Ὅλα εἶναι ἔτοιμα!.. Νά, πᾶμε νὰ φᾶμε, τῆς εἶπε ἡ Καλλιρρόη. Ἐσύ, κοιμήσου τώρα νὰ ξεκουραστῆς...

— Ἄχ! ὕπνο... ὕπνο... μιὰ καὶ καλὴ θὰ κοιμηθῶ τώρα... ψιθύρισε σβησμένα ἡ ἄρρωστη καὶ γλάρωσε πάλι τὰ μάτια.

Βγῆκαν. Κοντοστάθηκε ὁ Περικλῆς στὸ διάδρομο καὶ εἶπε τῆς Καλλιρρόης ιδιαίτερα.

— Καὶ δὲν τῆς φέραμε τίποτα... Λίγο κονιάκ... λίγα γλυκὰ...

— Παίρνεις αὔριο ἀπὸ ἐδῶ... τοῦ ἀπάντησε, ἀποκρύβοντας τὴ σκέψη πὼς ἴσως νὰ μὴ χρειαστῆ...

Στὴ σάλα εἶχαν ἔρθει κι ἄλλοι φίλοι νὰ μάθουν πῶς εἶναι ἀπόψε.

— Μπά! Ὡὰ τὰ σκαπουλάρη! Ἔλεγαν μεταξὺ τους. Εἶναι ἐφτάψυχη!

Καὶ πραγματικὰ ἡ θεία-Εὐγενία «τὰ σκαπουλάρησε». Τὸ ἄλλο πρωὶ ξημερώθηκε καλύτερα. Ὁ γιατρὸς ἔκαμε τὸ θάμα του, ὅπως λένε. Ἀπόρρισε, δηλαδή, μὲ τὸ θάμα ποὺ ἔκαμε ὁ Θεός. Ἔχει μέσα-μέσα καὶ τὸ ἐπάγγελμα τῶν γιατρῶν τὰ εὐχάριστα περιστατικὰ ὅπου ἀποροῦν κ' οἱ ἴδιοι γιὰ τίς ἐπιτυχίες τους.

— Ίσια-Ίσια πού μᾶς ἔσκιαζες, τῆς εἶπε... Μόλις εἶδες τ' ἀνιψίδια τῆ ρούφηξες πάλι τὴν ψυχὴ μέσα! Αἶγιο ἔλειψε νὰ σηκωθῆς νὰ χορέψης κιόλα!

Ἔτσι χωρατεύουν οἱ γιατροὶ ἐκεῖ στὶς ἐπαρχίες ὅπου, εὐτυχῶς, ἡ ἐξοικείωση μὲ τὸ θάνατο ἐξακολουθεῖ νὰ βρῖσκεται σὲ κατάσταση ἐνεργό.

— Καλὰ πού ἦρθατε, νὰ τὴν πάρετε λίγο μαζί σας στὴν Ἀθήνα, ξανάειπε ὁ γιατρός, ἀστεῖα, στὸν Περικλῆ, κλείνοντας τὸ μάτι του.

— Ποιὰ Ἀθήνα; ξεφώνισε ἡ «ἐτοιμοθάνατος»! Τὸ Πάσχα ἔχομε φιλανθρωπικὴ ἀγορά... Ἀρρώστησα καὶ δὲν ξέρω τί κάνουν ἐκεῖνες οἱ ἀκαμάτρες...

— Ἐργάζονται! Ἐργάζονται! Μὴν ἀνησυχῆς, εἶπε ὁ γιατρός. Θὰ τὰ βρῆς ὅλα ἔτοιμα ὅταν σηκωθῆς. Γιὰ νὰ μὴν ἔχης ἐμπιστοσύνη στὶς ἄλλες... φιλόπτωχες ἀρπαξες κρουολόγημα...

— Πῶς θὰ ζούσατε κ' ἐσεῖς οἱ γιατροί, ἂν δὲν κρουολογοῦσαν οἱ ἄνθρωποι;

— Δὲ μοῦ λές; Ἐμένα θὰ μὲ χρειαστῆς ἄλλο; Ἡ θέλεις νὰ μὴν ξανάρθω, τῆς εἶπε χωρατεύοντας ὁ γιατρός. Κ' ἔφυγε.

Ἐμεινε μόνη μὲ τὸν Περικλῆ. Τῆς πρόσφερε τέσσερες-πέντε μπουκάλες κονιάκ καὶ μαυροδάφνη, ἓνα κουτὶ φοντάν πού τὰ εἶχε ἀραδιάσει ἐπάνω στὸν κομὸ της.

— Σοῦ τὰ φέραμε ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, θεία!

— Σᾶς εὐχαριστῶ... Τὴν εὐχὴ μου νά'χετε... Ἀλλὰ γιατί νὰ ξοδευτῆτε; Ἐχετε καὶ παιδιὰ... Τὰ παιδιὰ σας νὰ κοιτᾶτε!...

— Μόλις γίνης καλύτερα θὰ ῥθῆς λίγο στὴν Ἀθήνα. Νὰ σὲ ἰδοῦν καὶ τὰ παιδιὰ...

— Ποῦ μ' ἀφήνουν οἱ δουλειές, ἀνεψιέ! Ἐσεῖς θὰ ῥθῆτε τὸ καλοκαίρι... Θὰ κάνη καλὸ στὰ παιδιὰ... Νὰ σὲ ἰδῆ καὶ σένα λίγο περσότερο ὁ κόσμος...

— Θὰ ῥθοῦμε!.. Θὰ ῥθοῦμε! Μὴ μιλᾶς πολὺ καὶ κουράζεσαι τώρα...

— Νά 'ρχεσαι συχνά νά βλέπης τόν κόσμο... Σ' αγαποῦν... σ' ἐχτιμοῦν... Ἐλπίζουν ἀπό σένα...

— Μὴν κουράζεσαι, θεία!

— Θά κουραστώ ὅταν πρέπει! Τ' ὄνειρό μου εἶναι, τὸ ξέρεις, νά σέ βγάλω βουλευτή!...

— Κι αὐτὸ θά γίνῃ! Ὅμως ἡσύχασε τώρα...

— Προχτὲς πού χαροπάλευα αὐτὸ γύριζε μέσα στὸ μυαλό μου... Θέλω νά ζήσω, ἔλεγα... νά τὸν δῶ βουλευτὴ κι ἄς πεθάνω τὴν ἄλλην ὥρα! Καὶ ξέρεις; Μοῦ φαίνεται πὼς γι' αὐτὸ εἴχῃσα! Πότε θά 'χωμε ἐκλογές;

— Κατὰ πὼς πᾶν τὰ πράματα, πολὺ σύντομα...

— Ὁ Θεὸς νά δώσει!... Μωρέ, δὲ θ' ἀφήσω χωριό· δὲ θ' ἀφήσω καλύβι ἀγύριγο... Θὰ ἰδῆς!

— Προφυλάξου τώρα νά γίνῃς ἐντελῶς καλὰ κι ὅλα θά 'ρθοῦνε μὲ τὴν ὥρα τους...

Ἔμειναν δυὸ-τρεῖς ἡμέρες ἀκόμα ὁ Περικλῆς μὲ τὴν Καλλιρρόη. Ἡ βελτίωση τῆς θείας ἦταν σταθερή. Μόνη τῆς τοὺς εἶπε ὅτι πρέπει νά γυρίσουν στὴν Ἀθήνα.

— Ἔχεις γραφεῖο, ἔχεις παιδιά... Ἐγώ, δόξα στὸ Θεό, πάω καλὰ... Εὐχαρίστηση μοῦ κάνετε ἀλλὰ χρειαζόμενοι δὲν εἶστε. Νά πᾶτε στὸ καλό... Κι ἂν μπορῆτε ἐλάτε πάλι τὸ Πάσχα... Ἔχομε καὶ τὴ φιλανθρωπικὴ ἀγορά... Πρέπει νά 'ρθῆτε!

Πῆραν τὴν εὐχὴ τῆς κ' ἔφυγαν μὲ τὸ αἶσθημα τῆς ἱκανοποίησης ὅτι ἔκαμαν τὸ καθῆκον τους.

Πέρασε ὁ Μάρτης· μέσασε ὁ Ἀπρίλης. Ποιὸς τὴν κρατοῦσε τὴν Κυρὰ-Δημαρχίνα στὸ κρεβάτι καὶ στὴν κάμαρα! Τὰ χελιδόνια ἐχτιζαν πάλι τίς φωλιές τους στὴν πλατιά τῆς ἀστρέχα. Τὸ ἀγιοκλήμα πού ἀνακλαδίζονταν στὰ κάγκελα τῆς χαγιάτας, ἔχυνε τὴ μοσκοβολιά του σ' ὅλο τὸ σπίτι. Κάτω στὸν κῆπο οἱ τριανταφυλλιές, οἱ βερβένες, οἱ βιολέτες, οἱ πανσέδες ἀχτινοβολοῦσαν μὲ χίλια χρώματα κ' οἱ μοσκομέλισσες βούιζαν χαρμόσυνα γύρω στὸ

μέλι τους. Μήπως και τὰ χλωροπράσινα μυριστικά, ὁ μαϊντανός, ὁ ἀνιθος, τὰ κρεμμυδάκια, οἱ μοσκοπαπαδιές δὲ στόλιζαν ὁμορφα κ' ἐκεῖνα τὸν ἀνοιξιάτικο κῆπο; "Αχ, εἶναι τόσο ὠραῖα νὰ ξαναγυρίζῃ κανεὶς στὴ ζωὴ τὴν "Ανοιξὴ ἔπειτα ἀπὸ μιὰ μεγάλη ἀρρώστεια! "Ακόμα κι ὅταν εἶναι κοντὰ ὀγδόντα χρόνων! "Ίσως πιὸ πολὺ τότε... Νὰ ξεφεύγῃς τοῦ Χάρου καὶ νὰ πέφτῃς στὴν ἀγκαλιὰ τῆς "Ανοιξῆς εἶναι μιὰ γλυκοχαρούμενη εὐτυχία. "Ιδιαίτερα γιὰ τοὺς δυνατοὺς ἀνθρώπους.

"Εβγαίνε ἡ Κυρὰ-Εὐγενία στὴ χαγιάτα, ἀνασήκωνε τὴ συρτὰ ἀνεβατὴ τζαμαρία κι ἀναγάλλιαζε καθὼς τὴ χτυποῦσαν καταπρόσωπο οἱ χλιαρὲς μυρουδιές τοῦ κήπου.

— "Ελα 'δῶ, "Ασήμω, φώναζε τὴν ὑπηρέτρια. Σάμπως δὲν τὸ βλέπω καλὸ τὸ σπανάκι...

— Καλὸ εἶναι, Κυρὰ!

— "Εκεῖνες οἱ κίτρινες διαλέτες μοῦ φαίνεται πὼς ἔχουν κάμπιες. Νὰ τίς καθαρίσῃς!

— Θὰ τίς καθαρίσω!

— "Ελα 'δῶ! Μὴ φεύγεις! Τὸ ποτιστήρι γιατί τὸ ἀφήνεις καταγῆς καὶ σκουριάζει; Δὲ σῶχω πῆ νὰ τὸ βάζῃς ἀπάνω στὸ πέτρινο πεζούλι;

— Θὰ τὸ βάλω...

Πρέπει νὰ εἶναι πολὺ εὐχάριστο νὰ μπορέσῃ κανεὶς νὰ καταπιάνεται πάλι μὲ τόσες ἀσήμαντες λεπτομέρειες τῆς καθημερινῆς ζωῆς τοῦ σπιτιοῦ ἀφοῦ ξαναγυρίσῃ στὸν ἀπάνω κόσμον ἀπ' τὶς πύλες τοῦ "Αδῆ! "Εκεῖ κάτω, χωρὶς ἀμφιβολία, οἱ διαλέτες δὲ θὰ 'χουν κάμπιες καὶ τὰ ποτιστήρια τῶν ἀγγέλων δὲ θὰ σκουριάζουν ποτέ. Οὔτε θὰ ὑπάρχῃ λόγος νὰ ἰδρύσῃς φιλόπτωχο ἀδελφότητα. "Αλίμονο σ' ἐκείνους ποὺ εἶναι φιλάνθρωποι καὶ δραστήριοι!... Δὲν ἔχουν ἐκεῖ κάτω ποῦ νὰ σπαταλήσουν τὴ δραστηριότητά τους καὶ ποῦ νὰ ἐπιδείξουν τὴ φιλάνθρωπιά τους. Κάτι τέτοιες ἀόριστες σκέψεις ἦταν διαλυμένες μέσα στὴν ἀναγάλλια τῆς Κυρὰ-Εὐγενίας, ποὺ ξανάβρισκε τὴ δραστηριότητά της καὶ τοὺς εὐγενικοὺς στόχους της ἔπειτα ἀπὸ τὴν περιπέτεια τῆς ἀρρώστειας.

Οί κυρίες τῆς Φιλοπτώχου ἐρχότανε συχνὰ καὶ τῆς ἔδιναν ἀναφορὰ καὶ τῆς ζητοῦσαν ὁδηγίεσ γιὰ τὴν ὀργάνωση τῆς φιλανθρωπικῆς ἀγορᾶς. Μὰ ἡ Κυρία Πρόεδρος δὲν ἦταν καθόλου εὐχαριστημένη ἀπὸ αὐτὴ τὴν παθητικὴ τῆς ἀνάμιξη. Ἦθελε νὰ βγῆ ἔξω, νὰ τεθῆ («ἐπὶ κεφαλῆς»), νὰ πάρη πραγματικὰ τὰ ἡνία στὰ χέρια καὶ νὰ σιγουρέψῃ ἡ ἴδια ὅλεσ τίς δυνατὲς ἐγγυήσεις γιὰ τὴν πλήρη ἐπιτυχία τῆς γιορτῆς. Καὶ θ' ἀρχίσῃ πιά νὰ βγαίνῃ! Τὸ 'πε ἀποφασιστικὰ τοῦ γιαιτροῦ. Δὲν καταλαβαίνει αὐτὴ ἂν ἔχῃ δυνάμεις ἢ ὄχι; Τὸ λέει, τὸ λέει τὸ κουράγιο τῆς. Θὰ βγῆ! Θὰ ξεπορτίσῃ!

Χρειάζεται ξυλεία γιὰ νὰ στήσουν τοὺς μπάγκους τῆς φιλανθρωπικῆς ἀγορᾶς γύρω-γύρω στὶς μεγάλες αἰθουσες τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου. Δανείστηκαν δεξιὰ κι ἀριστερά, ὅπου βρῆκαν, σανίδες καὶ δοκάρια.

— Ἐχω κ' ἐγὼ στὴν ἀποθήκη παλιὰ ξυλεία, εἶπε ἡ Κυρά-Εὐγενία. Μπορεῖ νὰ χρησιμέψῃ. Θὰ σᾶς τὴ στείλω.

Καὶ τὴν ἄλλη μέρα κατέβηκε στὸ κατώι, πρώτη φορὰ ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἀρρώστεια τῆς.

— Τί σκόνες, τί ἀράχνες εἶναι αὐτές! φώναξε τῆς Ἀσήμως μόλις μπῆκε. Πόσον καιρὸ ἔχεις νὰ σκουπίσης λίγο ἐδῶ μέσα; Ντροπὴ σου, ἀχαῖρευτη! Ἄνοιξε τὰ παράθυρα νὰ μπῆ λίγο φῶς, λίγος ἀέρας... Θὰ σκάσουμε ἀπὸ τὴ μούχλα! Πφ!

Ἄρχισε νὰ ψάχνῃ. Ξάφνου ἀντίκρισε στὴ γωνιά κάτι ἀπίθανα πράγματα. Δὲ μπορούσε νὰ καταλάβῃ τί ἦταν. Πλησίασε. Βλέπουν καλὰ τὰ μάτια τῆς; Πισωπάτησε.

— Ἐλα Χριστὲ καὶ Παναγιά! ξεφώνισε. Μιὰ κάσα! Κ' ἓνα νεκροστέφανο!

— Ἐλα ἴδῳ, Ἀσήμω! Τ' εἶν' αὐτά;

— Μμμ... μουρμούριζε ἡ ὑπηρετρία, προσπαθώντας μὲ στρογγυλὲς χειρονομίες ν' ἀποφύγῃ τὸν ἔναρθρο λόγο.

— Τ' εἶν' αὐτά; Εἶπα!

— Ξέρω 'γώ, Κυρά!

— Νὰ ξεραθῆς! Ποιὸς ξέρει τότε ἂν δὲν ξέρῃς ἐσύ; Ἐσένα δὲν ἔχω νοικοκυρὰ ἐδῶ μέσα;

— Είναι... μήπως ξέρω κ' ἐγὼ τί εἶναι; Ἐκεῖνοι ποῦ τὰ ῥεραν ἤξεραν...

— Ποιὸς τὰ ῥερε;

— Ὁ κύριος Περικλῆς τὰ ῥερε ὅταν εἶχε ἔρθη ἀπὸ τὴν Ἀθήνα. Κι ὅταν ἔφυγε ξέχασε νὰ τὰ ξαναπάρη. Ἐγὼ τὰ θυμήθηκα, εἶπα νὰ τοῦ τὰ δώσω... Μὰ πάλι ντράπηκα... Εἶπα μπορεῖ νὰ τὰ ῥερε γιὰ δικὰ μας!

Ξαναπλησίασε ἡ Κυρά-Εὐγενία. Ἀμφιταλαντεύτηκε πῶς νὰ τὸ πάρη τὸ πράμα. Νὰ θυμώσῃ; Νὰ μὴ θυμώσῃ;

— Ὠραία κάσα! μουρμούρισε σφίγγοντας τὰ δόντια της, πειραγμένη χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ.

Πρόσεξε τὸ σκέπασμα. Εἶδε δυὸ χρυσὰ γράμματα. Ε.Κ. Δὲν ὑπῆρχε ἀμφιβολία! Ἦταν ἐκεῖ μπροστά της ἡ κάσα της, τὸ φέρετρό της, τὸ αἰώνιο κρεβάτι της... Ἐκεῖ μέσα θὰ τὴν εἶχαν μισοφάει τὰ σκουλήκια ἂν εἶχε πεθάνῃ!... Ἀνατρίχιασε. Αὐτὴ ἡ προεξόφληση τοῦ πεθαμοῦ της δὲν τῆς ἄρεσε καθόλου. Νὰ ζῆ καὶ νὰ βασιλεύῃ κ' ἡ κάσα της νὰ τὴν περιμένῃ στὸ κατώι; Ἔ, ὄχι! ὄχι!...

— Πολὺ βιάστηκε ὁ ἀνιψιόκας μου νὰ μὲ πεθάνῃ! Γρύλισε μέσα στὰ δόντια της. Καὶ οἱ ψεύτικες μασέλες ἔτριξαν μ' ἔναν κρότο ποῦ μόνο στὴν κόλασημποροῦσε ν' ἀκουστῆ. «Ὁ φρυγμὸς καὶ ὁ τριγμὸς τῶν ὀδόντων», ποῦ λένε οἱ παπάδες. — Γιατί δὲ μοῦ εἶπες τίποτα; Γύρισε κ' εἶπε στὴν Ἀσήμω γιὰ νὰ ξεσπάσῃ κάπου καὶ νὰ ξεφύγῃ ἀπὸ τὴ φοβερὴ περικύκλωση τοῦ Ἀδῆ.

— Τί νὰ σοῦ πῶ, Κυρά;

— Τὸν κακό σου τὸν καιρὸ νὰ μοῦ πῆς! Αὐτὸ ποῦ ἤξερες νὰ μοῦ πῆς!

— Αἶ... λέγονται αὐτὰ τὰ πράματα;... Δὲ λέγονται, ὄχι δὲ λέγονται! Ἐπαναλάβαινε ἡ Ἀσήμω κουνώντας τὸ κεφάλι της πρὸς τὰ πάνω. Δὲ λέγονται! Καὶ τῆς ἤρθαν δάκρυα στὰ μάτια. Ἐκλαίει.

— Δὲ λέγονται, λέει ἡ Ἀσήμω... Γίνονται ὅμως, λέει ὁ κύρ-Περικλῆς, βρυχήθηκε ἀπειλητικὰ ἡ Κυρά-Εὐγενία. Ἐσὺ γιατί κλαῖς; Δὲ βλέπεις πῶς εἶμαι ζωντανή; Δὲν εἶμαι;

— Είσαι Κυρά μου, είσαι! Νὰ χτυπήσω ξύλο! Καὶ χτύπησε τὴ κάσα. Ὅμως ξέρεις, Κυρά... γιατροί, παπάδες, ὅλοι σὲ εἶχαν ἀποφασίσει τότε... καὶ τηλεγράφησαν στὴν Ἀθήνα... Μήπως καὶ σὲ προφτάσουν τ' ἀνίψια...

— Σκάσε! Τῆς φώναξε. Σκάσε! Ἄν πέθαινα ἄς μ' ἔβαζαν καὶ σὲ δυὸ σανίδες... Προτοῦ πεθάνω ὅμως... Δῶς μου ἐδῶ τὸ σκεπάρνι! Τὸ ἔχεις στὴ θέση του ἢ ὄχι;

— Ἐκεῖ εἶναι...

— Δῶς μου τὸ ἐδῶ!

Τὸ ἄρπαξε ἀπ' τὰ χέρια της καὶ μὲ δυὸ-τρεῖς σκεπαρνιές ξεκόλλησε τὰ χρυσὰ γράμματα Ε.Κ. Ἐπειτα χτύπησε στὰ κουτουροῦ μὲ τυφλὴ λύσσα πολλές ἐδῶ κ' ἐκεῖ σκεπαρνιές σ' ἄλλα μέρη τῆς κάσας.

— Εἶμαι ζωντανή! φώναξε. Ζωντανή! Δὲ σὲ χρειάζομαι!

Ξαναχτύπησε κι ἄλλες σκεπαρνιές.

— Βγάλ' την ὄξω στὴν αὐλὴ! Πρόσταξε τὴν Ἀσήμω. Βγάλ' την ὄξω!

Τὴ φορτώθηκε μ' ἀνατριχίλα ἡ Ἀσήμω καὶ τὴν ἀνέβασε στὴν αὐλὴ νεκρομουμουρίζοντας:

— Κακοσημαδιές! Κακοσημαδιές!...

— Φέρε κ' ἐκεῖνο τὸ ἄλλο, πρόσταξε μόλις ξεφορτώθηκε τὸ φέρετρο στὸ πλακόστρωτο τῆς αὐλῆς.

Σὲ λίγο ἔφερε ἡ Ἀσήμω καὶ τὸ νεκροστέφανο στραπατσαρισμένο ἀπὸ τὴ μούχλα τοῦ κατωγιοῦ.

— Ἐχει καὶ γράμματα, Κυρά, τῆς εἶπε, δείχνοντας τὶς μῶβ κορδέλες.

— Σκασμός! Πήγαινε φέρε πετρέλαιο καὶ σπίρτα! Γρήγορα, προτοῦ ἔρθη κανεὶς καὶ γίνουμε μολόημα σ' ὅλη τὴ χώρα! Τσακίσου!

Ἀρατίστηκε ἡ Ἀσήμω καὶ γύρισε σὲ λίγο μὲ τὸ μπιντόνι τοῦ πετρελαίου καὶ τὸ κουτὶ τὰ σπίρτα.

— Χύσε ἀπάνω τους πετρέλαιο! Πολύ, κουτόπραμα! Πολύ! Φέρε μου ἐδῶ!

Πῆρε τὸν τενεκὲ καὶ τὸν ἄδειασε ἀπάνω κι ὀλόγουρα στὸ φέρετρο καὶ στὸ στεφάνι. Πέταξε ἔπειτα ἓνα σπίρτο.

Καὶ δεύτερο. Καὶ τρίτο. Οἱ φλόγες λαμπάδιασαν ἀπὸ παντοῦ. Ἐποτραβήχτηκαν παράμερα οἱ γυναῖκες. Σὰν κάτι νὰ θυμῆθηκε ἡ Κυρὰ-Εὐγενία ἔτρεξε γρήγορα-γρήγορα κι ἀνέβηκε στὸ σπίτι. Δὲν ἄργησε νὰ ξαναφανῆ. Κρατοῦσε στὰ χέρια τῆς ἓναν ἄσπρο φάκελο. Πλησίασε μὲ κάποιαν ἱερατικὴ μεγαλοπρέπεια καὶ πέταξε τὸ χαρτὶ στὶς φλόγες τοῦ φερέτρου.

— Θὰ καῖ, Κυρὰ! κραύγασε ἡ Ἀσήμω, σὰ νὰ πόνεσε τ' ἄθῳ ἐκεῖνο χαρτάκι. Ἡ πύρα τῆς φωτιᾶς τὸ ἀνασήκωσε λίγο ψηλά κι ἀμέσως τὸ κατάπιε. Πάει, χάθηκε! Τριζοβολοῦσε ἡ πολύτιμη ξυλεῖα κ' ἦταν σὰ νὰ ἀνέβαιναν ἐκεῖνες οἱ φλόγες, ἐκεῖνοι οἱ κρότοι ἀπὸ τὰ ἔγκατα τοῦ Ἄδῃ. Σὲ λίγο ἡ φωτιὰ τὰ καταβρόχθισε ὅλα. Καὶ μιὰ ἄγρια χαρὰ ἀνάλαμψε στὰ μάτια τῆς Κυρὰ-Εὐγενίας. Ἐκείνη τὴ στιγμή πίστεψε πὼς εἶχε κατατροπώσει ὀριστικὰ τὸ Χάρο. Τὸ Χάρο, ποῦ ὡς ἐδῶ καὶ λίγην ὥρα τὴν παραμόνευεν ἀκόμα στὸ κατῶι τῆς μέσα σ' ἓνα φέρετρο ὀνοματισμένο γι' αὐτήν! Ὅταν τὰ εἶδε ὅλα στάχτη ἔκανε δυὸ φορὲς τὸ σταυρὸ τῆς. Τὴ μιμήθηκε κ' ἡ Ἀσήμω.

— Πάρε νὰ τὰ σκουπίσης! Τὴν πρόσταξε.

Φαίνεται ὅτι ἡ Κυρὰ-Γούλενα ἡ γειτόνισσα πῆρε μυρουδιά καὶ παραμόνευε. Ἀλλὰ δὲν μπόρεσε νὰ καταλάβῃ τὴν ἀκριβῶς ἔγινε. Γι' αὐτὸ στὸ τέλος-τέλος, σπρωγμένη ἀπ' τὴν ἀνικανοποίητη περιέργεια, ξεφανερῶθηκε.

— Καλέ, πετρέλαιο μυρίζει! Τί καῖτε;

— Τὸ Γιούδα! ἀπάντησε ἡ Κυρὰ-Εὐγενία μὲ ὀργή. Καὶ ἀνέβηκε συγχυσμένη στὸ σπίτι.

ΕΝΑΣ ΠΑΛΙΟΣ ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ

τὰ σχέδια, οἱ σκοποί, οἱ φιλοδοξίες, τὸ πρόγραμμα; Ἐκανε ἀντίγραφα, ἔπαιζε πρέφα, κάπνιζε, ἔτρωγε, κοιμόταν. Δὲν εἶναι τάχα μιὰ ζωὴ, μιὰ γεμάτη ζωὴ ὄλ' αὐτά; Ποτὲ δὲν τοῦ κατέβηκε στὸ νοῦ νὰ φύγη ἀπὸ τὸ χωριό του, νὰ καλυτερέψῃ τὴ θέση του, ν' ἀλλάξῃ τὴ ζωὴ του. Μὰ ὁ Δήμαρχος, πού τὸν ἀγαποῦσε πολὺ γιατί ἦταν ταχτικός, ἀφοσιωμένος καὶ ὑπάκουος — ὅλα αὐτὰ ἀπὸ μοιρολατρεία — πολλὲς φορές τοῦ εἶχε τάξει πὼς θὰ τοῦ ἐξασφάλιζε μιὰ καλὴ θέση μόλις τοῦ περνοῦσε ἀπ' τὸ χέρι, τὸ πρῶτο πού θὰ γίνονταν ὑπουργικός. Ὅταν ὁ δήμαρχος ἔγινε βουλευτὴς δὲν τὸν ξέχασε. Μόλις ἤρθε τὸ κόμμα του στὰ πράματα, τοῦ ἔστειλε ἓνα διορισμό. Ἦταν γιὰ γραμματέας Ταμείου. — Γραμματέας Ταμείου;... Ἄς γίνῃ καὶ γραμματέας Ταμείου! Οὔτε τὸ εἶχε ζητήσει, οὔτε τὸ εἶχε νειρευτῆ. Ὅμως, μιὰ κ' ἔλαβε τὸ διορισμό, τί νὰ 'κανε; Ξεκίνησε καὶ πῆγε στὴ θέση του. Σ' ἓνα μακρινὸ νησί πού δὲν τὸ εἶχε ἰδῆ ποτὲ οὔτε στὸ χάρτη. Ἔμεινε χρόνια ἐκεῖ. Τὸν ξέχασε καὶ τὸ Ὑπουργεῖο, καὶ τὸ κόμμα κι ὁ ἀντίθετος βουλευτὴς. Ξέχασε κι αὐτὸς τὸν ἑαυτό του. Δὲν εἶχε ἄλλη φροντίδα ἀπὸ τὸν κοντυλοφόρο του μὲ τὴν ἀθάνατη χῆνα μπροστά, πού ἔγραφε καταστρόγγυλα τοὺς ἀριθμοὺς στὰ γαλάζια διπλότυπα, κι ἀπὸ τὸ σουγιά του, πού ἔξυνε τὰ λάθη τοῦ κοντυλοφόρου. Ἐκανε τόσα πολλὰ ὥστε πένα καὶ σουγιάς δούλευαν τὸ ἴδιο. Τὴ μισὴ μέρα ἔγραφε καὶ τὴν ἄλλη μισὴ ξέγραφε. Κ' εἶχε τόσο πολὺ τελειοποιηθῆ στὸ ξύσιμο (δὲν ἄφηνε οὔτε σημάκι) πού, (ἔτσι τοῦ ἔλεγε ὁ Ταμίας) ἤξερε πιὸ καλὰ νὰ ξύνη παρὰ νὰ γράφῃ. Ὅλοι οἱ ἄλλοι, ἀκόμα κι ὁ Ταμίας ὁ ἴδιος, τοῦ φέρνανε αὐτουνοῦ τὰ λάθη τους νὰ τὰ ξύσῃ μὲ τὸ σουγιά καὶ νὰ τὰ ἐξαφανίσῃ!... Ἄς εἶναι. Πάλι χωρὶς νὰ τὸ καταλάβῃ, χωρὶς νὰ τὸ σκεφτῆ, χωρὶς νὰ τὸ ζητήσῃ παντρεύτηκε ἐκεῖ στὸ νησί. «Αὐτὸ τὸ κορίτσι εἶναι γεννημένο γιὰ σένα!», τοῦ εἶχε πῆ ὁ Δήμαρχος τοῦ τόπου. Γι' αὐτόν; Μπορεῖ! Καὶ τὸ στεφανώθηκε χωρὶς ἀντίρρηση, χωρὶς συγκατάθεση. Βρέθηκε ἡ πρόσθεση γινομένη μοναχῆ της. Καλὰ, κακὰ — αὐτὸ ἦταν ἓνα λάθος πού δὲν μποροῦσε

νά τὸ ξύση πιά οὔτε ὁ σουγιάς του!... Ὅμως, ὁ Δήμαρχος τοὺς ὑποστήριξε μόλις πῆρε πολιτικὴ δίκη του, κ' ἔγινε ὁ κύρ-'Αντρέας ταμίας. Κρίμα πού δὲν μπορούσε πιά — ὁ νόμος ΦΜ' τοῦ 1878 περὶ ἐντοπίων — νὰ μείνη στὸ νησί τῆς γυναίκας του ὅπου εἶχαν βουλευτῆ τόσο καλά. Μετατέθηκαν σ' ἓνα κοντινὸ νησί ἄλλης ἐπαρχίας. Τὸ Ταμεῖο ἦταν στὴν ἄκρη, ἐκεῖ κοντὰ στὴ θάλασσα. Εἶχαν ἥλιο καὶ δροσιά, ἀγέρα καὶ κύματα. Εὐχαριστήθηκαν πολὺ. Αὐτὸς εἶχε πάρει μαζί του τὸν κοντόχοντρο κοντυλοφόρο του καὶ τὸ σωμένο τὸ σουγιά του — κ' ἔτσι δὲν τοῦ ἀποφάνηκε ἡ μετάθεση. Τὴ δουλειά του!

Ἡ γυναίκα του πρώτη φορὰ ταξίδευε στὴ ζωὴ της καὶ τὴν παραζάλισε κάπως ἡ φασαρία, ὅπως τὴ χιλιοπέκρανε ἔπειτα ἡ ξενιτιά. Τῆς ἔσπασαν πέντε πιάτα στὴ μεταφορὰ καὶ τὸ ἓνα στρίποδο τοῦ καναπέ. Αὐτὰ δὲν ἀξίζει νὰ τὰ θυμᾶται κανεὶς, μὰ ἐκείνη τὴν ἐποχὴ τόσο εἶχε καταστενοχωρηθῆ ἡ καρδιά της, πού τ' αὐτιά της ἀκουγαν ὀλοένα νὰ σπᾶνε — κράκ, κράκ — πέντε πιάτα καὶ τὰ μάτια της ἔβλεπαν ὀλοένα νὰ χοροπηδάη τάχα μπροστά της — ὅπ! ὅπ! — ἓνα σπασμένο στρίποδο! Ἐπειτα, μὲ τὸν καιρὸ, ἔφαγαν τρεῖς, πέντε, ὀχτῶ μεταθέσεις καὶ τόσο συνηθίσαν, πού μόλις περνοῦσαν ὀχτῶ-δέκα μῆνες, τὸ βράδυ, σὰν ἀνοιγε ὁ κύρ-'Αντρέας τὸ ταχυδρομεῖο, ρωτοῦσε ἡ κυρὰ-ταμιάινα περίλυπη: — Δὲν ἦρθε ἀκόμα;

Ἡ μετάθεση!... Κι ὅταν ἐρχόταν τὸ «χαρτί» — ὅταν ἔφευγαν, ὅταν ἔφταναν ἀλλοῦ, σ' ἄλλα χῶματα, σ' ἄλλον κόσμον, μόλις πού ἀνοιγαν τὰ μπαλότα, ἔφαχνε ἀνυπόμονα νὰ ἰδῆ σὰν τί νά 'σπασε τάχα τούτη τὴ φορὰ. Μὰ κάτι ἔπρεπε νά 'χη σπάσει! Ἦταν τὸ ταχτικὸ, τὸ συνηθισμένο. Δὲν ἔπρεπε νὰ παραλείψῃ ποτέ. Τὴν τελευταία φορὰ πού δὲν ἔσπασε τίποτα (ἀκοῦς ἐκεῖ τίποτα!) πόσο τοὺς κακοφάνηκε καὶ στοὺς δυὸ! — Αὐτὸ εἶναι γρουσουζιά!

— Κάτι κακὸ θὰ μᾶς γίνῃ...

Καὶ γιὰ νὰ μὴ γίνῃ τὸ κακὸ, ἔρριξε μοναχὴ της μιὰ κανάτα καὶ τὴν ἔσπασε.

‘Ο Θεός δὲν τοὺς εἶχε δώσει παιδιά. Καημός. Τόσα μέρη γύρισαν, τόσες μαμές, τόσοι γιατροὶ τὴν κοίταξαν. Ἔβγαμε κοῦρες. Αὐτὰ εἶναι ἀπ’ τὸ Θεό! Ἔ, θάειχαν κι αὐτοὶ μιὰ χαρὰ στὸ σπίτι τους, ἓνα ἀποκούμπι στὰ γεράματα τους. Τί λές, τί λές, τὰ παιδιά εἶναι θησαυρός! Μὰ πούειντα!

Καὶ πῶς πέρασαν τὰ χρόνια! ‘Ο σουγιάς ἔλυωσε στὸ ξύσιμο κι ὁ κύρ-Ἀντρέας δὲν τό ’χε στοχαστῆ ποτέ. Γιατὶ ποτέ δὲ στοχάστηκε στὴ ζωὴ του τίποτα. Ὅλα τοῦ ἦρθαν ἀπὸ μοναχά τους. Ἔτσι κ’ ἡ σύνταξη! Τοῦ εἶπεν ἐκείνη τὴν ἀνεπάντεχη μέρα ὁ ἐπιθεωρητής :
— Καὶ τώρα πᾶτε γιὰ τὴ σύνταξη! Θὰ εἶναι καλή. Ἔχετε πολλὰ χρόνια ὑπηρεσία.

Σύνταξη! Δὲν τό ’χε σκεφτῆ! Ἄλλά, βέβαια... Τριάντα, τριανταπέντε, τριανταοχτῶ χρόνια... Ποτέ του δὲν εἶχε ἀντισταθῆ σὲ τίποτε. Ν’ ἀντισταθῆ τώρα στὴ σύνταξη ; Μὲ τὸ καλὸ νὰ ῥθῃ κι αὐτῆ!

Ὡστε, λοιπόν, δὲ θὰ ξανασκύψῃ πιά ποτέ νὰ συντάξῃ τὴ γενικὴ κατάσταση ληψοδοσίας ; Δὲ θὰ ξαναλάβῃ ποτέ πράσινες ἐγκυκλίους ; Οὔτε Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως ;... Οὔτε μετάθεση ; ‘Ο σουγιάς δὲ θὰ τοῦ ξαναχρειαστῆ πιά ποτέ ; Βέβαια, τὸ σουγιά θὰ τὸν πάρῃ μαζί του... Μαζί του... Ἄλλὰ ποῦ ; Ποῦ θὰ πάῃ νὰ μείνῃ ; Αὐτὸ εἶναι τὸ μεγάλο, τὸ δύσκολο πρόβλημα. Πρώτη φορὰ στὴ ζωὴ του βρίσκεται στὴν ἀνάγκη νὰ σκεφτῆ, νὰ συγκρίνῃ, νὰ σχεδιάσῃ. Γιατὶ ἡ σύνταξη νὰ μὴ γίνεταί ἔτσι, σὰ μετάθεση ;... Νὰ λάβῃ διαταγὴ τοῦ Ἰπουργείου καὶ νὰ τραβήξῃ νὰ πάῃ συνταξιούχος « εἰς τὴν ἔδραν του ! », ὅποιαν θὰ τοῦ καθόριζεν ἡ διαταγὴ τοῦ Ἰπουργείου... Τὸν ἀναστάτωσε αὐτὴ ἡ ἀπρόβλεπτη δυσχέρεια.

Πῶς νὰ διαλέξῃ ἔτσι ξαφνικὰ ἓνα μέρος ὅπου, χωρὶς μετάθεση πιά, νὰ περάσῃ ὅλη τὴν ἄλλη ζωὴ του ; ‘Ο οικονομικὸς ἔφορας ἦτανε πιὸ πολὺπειρος κι ὅταν ἔνωσε τὸ βᾶσανό του, εἶπε :

— Ἐμεῖς οἱ φτωχοὶ συνταξιούχοι ἀράζουμε πάντα ἢ στὸ

χωριό μας ἢ στο χωριό τῆς γυναίκα μας ἢ στο μέρος πού πήραμε τὴ σύνταξή μας, ἂν εἶναι φτήνια σὲ δαύτο... Διάλεξε!

“Ωστε πρέπει νὰ διαλέξῃ ἓνα μέρος ἀπὸ τὰ τρία. Εὐκόλο εἶναι ;

— Τί λὲς ἐσύ, γυναίκα ;

— Δὲν πᾶμε στο νησί μας πῶχει ὅλα τ' ἀγαθὰ τοῦ Θεοῦ ;

Νὰ διαφωνήσῃ ; Γιατί νὰ διαφωνήσῃ ; Ποῦ μπορούσαν ν' ἀπαγκιάσουν καλύτερα. Στὸ δικό του χωριό ; Εἶχε τόσο ξεκόψει! Ἐλειπε τριανταπέντε χρόνια. Ποτέ δὲν ξαναπῆγε. Συγγενεῖς δὲν εἶχε κανένα. Ἡ ἀδερφή του ποτέ δὲν τοῦ εἶχε δώσει σημασία ἀπ' τὴν Ἀμερική. Οὔτε μὲ κανέναν ἄλλον εἶχε ἀλληλογραφία ἐδῶ καὶ πολλὰ χρόνια. “Ὅσο ζοῦσε ὁ φίλος του ὁ βουλευτής, ἀλλάζανε χρόνια πολλὰ στὴ γιορτὴ τους. Μὰ πέθανε κ' ἐκεῖνος ὁ καημένος πρόωρα, νέος ἀκόμα. Καμιὰ φορὰ ἔβλεπε στὶς ἐφημερίδες κανένα νέο ἀπ' τὴν πατρίδα του. Τὸ διάβαζε, τὸ ξαναδιάβαζε. Πολλὲς φορὲς δὲ θυμόταν οὔτε τὰ πρόσωπα, οὔτε τὰ πράματα πού ἀφοροῦσε αὐτὸ τὸ νέο. Ποιὸς νὰ ’ναι ὁ « εὐπορος ἐμπορευόμενος Χρ. Νούσης » πού τὸν πῆραν οἱ ληστὲς σκλάβο ; Ποῦ νὰ εἶναι ὁ « παραπόταμος Χλιβὸς » πού ξεχείλισε καὶ « κατέκλυσε » τὴν περιφέρειαν ; Μπορεῖ καὶ νὰ τύπωσαν λαθεμένα οἱ ἐφημερίδες τὰ ὀνόματα!...

Τίποτα δὲν τὸν ἔδενε πιά μὲ τὸ χωριό του. Τίποτα δὲν τὸν τραβοῦσ' ἐκεῖ. Προσπαθοῦσε νὰ προσανατολισθῇ ἔτσι νοερά. Ποῦ μπορούσε νὰ βρῆ σπίτι νὰ νοικιάσῃ, σὲ ποιά γειτονιά, σὲ ποιά θέσῃ ; Οἱ εἰκόνες ὅλες εἶχαν ξεθωριάσει στὴ μνήμη του... “Ὁμως θὰ προτιμοῦσε στὴν παλιά του γειτονιά. Μπορεῖ καὶ τὸ δικό του τὸ ἴδιο τὸ πατρικὸ σπίτι — ποῖος νὰ τὸ ’χῃ τάχα ; — νὰ τὸ βρῆ ἀκατοίκητο, ξενοίκιαστο... Ἡ ἰδέα πὼς μπορούσε νὰ τὸ ξανακατοικήσῃ τοῦ ἔφερνε κάποια φρικίαση. Ἦρθε στο νοῦ του ἀθέλητα ἡ Δευτέρα Παρουσία, ὅπως τὴ φαντάστηκε κάποτε, ἀκούγοντας νὰ μιλάῃ στὴν ἐκκλησία γιὰ τὴν αἰώνια ζωὴ ἓνας ἱεροκῆρυκας... Σὰ Δεύτερη Παρουσία θὰ ἦταν,

ἀλήθεια, τὸ ξαναγύρισμα στὸν τόπο του!... Καλά, καὶ μὲ ποιὸς θὰ κάνη συντροφιά; Ποιοὶ ζοῦν; Ποιοὶ πέθαναν ἀπ' τοὺς παλιούς; Τίποτα δὲν ξέρει! Πήγαινε μὲ τὴ φαντασία του νὰ τοποθετηθῆ σὲ μιὰ συντροφιά, σὲ μιὰ γωνιά ἐνὸς καφενεῖου τῆς πατρίδας του καὶ δὲ μπορούσε νὰ σχηματίσῃ καθαρά, ξάστερα αὐτὴν τὴ σκηνή, αὐτὴν τὴν εἰκόνα... Τίποτα δὲν τὸν ἔδενε πιά μὲ τὸ χωριό του. Τίποτα δὲν τὸν τραβοῦσ' ἐκεῖ... Ἀντίθετα, ὅταν συλλογιζόταν τὸ χωριὸ τῆς γυναίκας του, χίλιες γνώριμες κι ἀγαπημένες εἰκόνες προσώπων καὶ πραγμάτων ἀναπηδοῦσαν ὀλοζώντανες στὴ μνήμη του... Τὸ σπιτάκι τους στὸ γιालό... Ἡ μικρὴ πλατεία τοῦ περιπάτου... Τὸ καφενεῖο «τῶν ὑπαλλήλων»... Οἱ συγγενεῖς κ' οἱ φίλοι... Ὁ δήμαρχος, ὁ γιατρός, ὁ συμβολαιογράφος, ἡ παρέα στὴν πρέφα... Τὸ βαπόρι μὲ τὸ ταχυδρομεῖο... Ὡ, τώρα πιά τί ταχυδρομεῖο θὰ περιμένῃ αὐτός; Οἱ ὑπηρεσιακοὶ μακρόστενοι «φάκελοι» μὲ τὸ Στέμμα στὴν ἀριστερὴ γωνία καὶ τὸν τίτλο «Γενικὸν Λογιστήριον» ἀπὸ κάτω ἔχουν ὀλοτελα χαθῆ γι' αὐτόν. Δὲ θὰ ξαναλάβῃ! Δὲ θὰ ξαναστείλῃ ἀπάντησῃ! (Ὁμως, ναί, σὲ καμιὰ νέα ἐφημερίδα μπορεῖ νὰ τυλίγῃ κάποτε τὴν παλιά του ἀχρηστεμένη ὑπαρξή...) Θὰ γίνῃ ὁ ἴδιος ἕνας φάκελος ἀνενέργητος στὸ Ἄρχεῖο!...

Πόσο τὸν κουράζουν ὅλες αὐτὲς οἱ πικρὲς σκέψεις, ὅλα τὰ τόσα ἀλληλοσυγκρουόμενα σχέδια! Αὐτὸς πού δὲ σκέφθηκε ποτὲ πῶς θὰ ξεκινήσῃ, πῶς θὰ ζήσῃ, νὰ εἶναι τώρα ἀναγκασμένος νὰ σκέφτεται τόσο πολὺ πῶς θὰ γυρίσῃ, πῶς θὰ πεθάνῃ!...

— Λοιπόν, Ἀντρέα μου, πῆρες τὴν ἀπόφαση; Ρώτησε ἡ καλοκάγαθη γυναικούλα του.

— Δὲν εἶπες νὰ πᾶμε στὸ νησί; Ἔτσι θὰ γίνῃ...

Ἄρχισαν νὰ μαζεύωνται. Ὅταν ἔγιναν τὰ δέματα, τὰ κασόνια καὶ τὰ μπαλότα, ἡ κυρὰ-Ταμίαινα θυμήθηκε δυὸ πράγματα: Τὸ πῶς στὴν τελευταία τους μετακίνησῃ δὲν τοὺς εἶχε σπάσει τίποτα. Τί γρουσουζιά!... Νὰ πού τοὺς ἤρθε πρόωρα, σχεδὸν ἀναγκαστικὰ ἢ σύνταξῃ!... Ξανα-

θυμᾶται πῶς στήν πρώτη - πρώτη μετάθεσή τους είχαν σπάσει πέντε πιάτα κ' ἕνα στρίποδο... « Καί νά ἰδῆς, νά ἰδῆς, ἔλεγε μέ τὸ νοῦ της ἡ ἀγαθὴ γυναίκα, πῶς θά μοῦ ξανασπάσουν καί τώρα στο γυρισμό, ὅμοια κι ἀπαράλλαχτα, πέντε πιάτα κ' ἕνα στρίποδο!... Για καλὸ θά' ναι! »

Ἔβλεπαν κ' οἱ δυὸ μέ κάποιαν ἀπροσδιόριστη θλίψη αὐτὸ τὸ τελευταῖο ξεσηκῶμα τοῦ νοικοκυριοῦ τους. Ἦταν σὰ μιὰ μακρινὴ — μακρινή; — προπαρασκευὴ θανάτου. Ἡ καρδιά τους ἔσφιγγε σὰν ἀπὸ φόβο. Ὁ κύρ-Ἀντρέας πῆρε τὴν ἀγορὰ ἀπὸ τὴ μιὰν ἄκρη ὡς τὴν ἄλλη καί χαιρετοῦσε· ἀποχαιρετοῦσε ὅλον τὸν κόσμον, μπαίνοντας σὲ κάθε μαγαζὶ καί σὲ κάθε ἀργαστήρι. Σ' ἄλλον εἶχε κάνει εὐκολία, ἄλλον τὸν εἶχε στείλει φυλακὴ. Ὅλοι τὸν ἀγαποῦσαν καί τὸν ἀποχαιρετοῦσαν ἐγκάρδια. Βλέποντας ἕνα - ἕνα τὰ πρόσωπα πού εἶχαν συνδεθῆ μέ τὸν ὑπηρεσιακὸ του βίον, ξανάφερνε στο νοῦ ὅλα τὰ ἐπεισόδια, ὅλες τὶς σκηνές, ὅλες τὶς πλευρὲς τῆς δημόσιας ὑπηρεσίας του. Ἐρριχνε τὸ βλέμμα βαθύτερα ὅσο ποτὲ ἄλλοτε, στήν οὐσία τοῦ ἀξιώματος πού εἶχε διαχειριστῆ, στίς δυνάμεις πού εἶχε κρατήσῃ στα χέρια του. Φεύγοντας ἀπ' τὴν ὑπηρεσία ἔπαιρνε γιὰ πρώτη φορὰ τόσο καθαρὴ καί ξάστερη συνείδηση τοῦ ὑπαλληλικοῦ του ἐγῶ... Τῆς ἐξουσίας πού εἶχε στα χέρια του. Ἔβλεπε πῶς ἦταν κι αὐτὸς μιὰ βιδούλα μέ κάποιον σκοπὸ, μέ κάποιον χρησιμότητα. Παραξενευόταν κι ὁ ἴδιος πού, τόσον καιρό, τόσα χρόνια ἀτέλειωτα, ποτὲ δὲν εἶχε σκεφτῆ καί δὲν εἶχε φιλοσοφήσῃ ἔτσι. Ἄκουγε ἡ διάβαζε καμιὰ φορὰ τὴ φράση « κρατικὸς λειτουργός » καί τοῦ φαινόταν κούφια, χωρὶς οὐσιαστικὴ δύναμη, χωρὶς κὰν ἠθικὸ περιεχόμενο. Τώρα, μοναχὰ τώρα, πού δὲν ἦταν πιά κρατικὸς λειτουργός, πού δὲν εἶχε πιά καμιὰ ἐξουσία, καμιὰν ἀρμοδιότητα, τώρα καταλάβαινε πῶς δὲν ἦταν φρέσκος ἀγέρας αὐτὸ πού κρατοῦσε στα χέρια του. Ἔβαζε τὴν ὑπογραφή του μέ τόση ἀδιαφορία, μέ τόση ψυχρότητα. Ἄς τὴν ξαναβάλῃ καί τώρα! Δὲν ἀξίζει πιά. Δὲν ἔχει καμιὰ ἐπισημότητα, κανένα κύρος, καμιὰ συνέπεια. Δὲ μπορεῖ

πιά ούτε να βλάβη, ούτε να ωφελήση με την υπογραφή του τα « δημόσια συμφέροντα ». Κανένα δεν μπορεί ούτε να βάλη στη φυλακή με την υπογραφή του, ούτε να τον βγάλει!... Τάπ! πατούσε τη σφραγίδα του Ταμείου δίπλα στην υπογραφή του. Κ' η σφραγίδα έγραφεν: « Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος - Ταμείον... » Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος! Καί τὴν ἔβαζεν αὐτὸς τὴ σφραγίδα ἐκείνη κάτω ἀπὸ τὰ ἔγγραφα του. Αὐτός! Εἶχε τὴ δύναμη, τὴν ἐξουσία νὰ « ἐπιθέτη » πλάι στὴν υπογραφή του τὸ « Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος »! Μὰ δὲν ἔπρεπε νὰ γινόταν περήφανος κάθε φορά; Καί πιὸ περήφανος! Καί πιὸ περήφανος!... Τὸ χέρι του γινόταν χέρι τῆς Πατρίδας κάθε φορά πού πατούσε τὴ σφραγίδα της, κάθε φορά πού τὴν κλείδωνε τὸ βράδυ στὸ συρτάρι του. Τὴ Σφραγίδα!... Πόσες φορές τὴν πάτησε! Χιλιάδες φορές! Χωρὶς καμιὰ συγκίνηση, καμιὰν ἡδονή! Μὲ ἀνέκφραστη λύπη συλλογίζεται τώρα ὅτι ποτὲ πιά δὲ θὰ ξαναπατήση τὴ σφραγίδα! Χωρὶς ἄλλο ἔπρεπε νὰ εἶχε μιὰν ἡδονή, μιὰ χαρὰ ἢ μικρὴ ἐκείνη λειτουργία. Τί κρίμα νὰ τοῦ ἔχη ξεφύγη τόσα χρόνια!... Εἶναι σὰν ἀπίστευτο ὅτι τόσον καιρὸ ἦταν μιὰ μηχανὴ ἄψυχη πού λειτουργοῦσε τυφλὰ καὶ ἀσυνείδητα, ἐνῶ ἔκανε μιὰ δουλειὰ μὲ ψυχὴ καὶ μὲ συνείδηση. Μὰ τάχα, ἔτσι πού δούλευε μηχανικὰ κι ἀκατανόητα, ἐκτελοῦσε τὸ καθῆκον του « τιμίως καὶ εὐσυνειδήτως » ἢ ὄχι; Ἦταν τίμιος, οἱ λογαριασμοὶ του ἦταν πάντα « ἐν τάξει », εἶχε πάντα « εἰσπράξεις » ἱκανοποιητικές. Τί ἄλλο; Μήπως ἡ ψυχὴ, ἡ συνείδηση, ἡ κατανόηση, πού ἔλειπε ἀπὸ τὸ ἔργο του, εἶχε λιγοστεύει τὸ ποιόν του, τὸ ποσόν του, τὴν ἀξία του;... Μὰ γιατί ὅλ' αὐτὰ δὲν τὰ ἔχε ποτὲ στοχαστῆ τόσα χρόνια καὶ μόνο τώρα πού φεύγει ξεπηδοῦν μέσ' ἀπ' τὸ μυαλό του;... Τάχα ἔτσι νὰ συμβαίνει καὶ στοὺς ἄλλους ὑπαλλήλους ἢ μόνο σ' αὐτόν;... Θόλωσε ὁ νοῦς του καὶ τὰ θαμπωμένα του μάτια βλέπουν στὸ βάθος, σ' ἓνα βάθος μουντό, μισοσκότεινο, βλέπουν μιὰ θεόρατη μηχανὴ πού ἀγκομαχάει καὶ φυσομανάει καὶ δουλεύει καὶ τρίζει κι ὅλο βγάνει, βγάνει, βγάνει λογῆς - λογῆς προϊόντα

καὶ κανεὶς δὲν πολυπροσέχει τί ἀκριβῶς εἶναι τὰ προϊόντα τῆς καὶ ποιοί, τελικά, τ' ἀπολαβαίνουν. Ἄ, ἡ μηχανὴ αὐτὴ πρέπει νά' ναι τὸ Κράτος. Βέβαια! Τὸ Κράτος εἶναι! Ξάφνου, ἀπὸ κάποιο μέρος τῆς, ξεφεύγει μιὰ μικρὴ βιδούλα, τόση δά, μικροσκοπικὴ κι ἀσήμαντη. Ξεφεύγει μὲ φόρα, μὲ δύναμη, στροβιλίζεται δαιμονικὰ σ' ἓνα χάος ἄπατο, χάνεται σὲ βάθη ἀδιόρατα, ἔπειτα ξανανεβαίνει, στριφογυρίζει μὲ ἀφάνταστη ταχύτητα, στριφογυρίζει, στριφογυρίζει, μεγαλώνει, μεγαλώνει, πέφτει στὸ χῶμα τῆς γῆς σ' ἓνα νησί... Κάπου στέκεται ὀρθὴ καί... γίνεται ἄνθρωπος! Κοίταξε καλὰ τὸν ἄνθρωπο αὐτὸν ὁ κύρ-'Αντρέας κ' εἶδε πὼς ἦταν ὁ ἴδιος ὁ ἑαυτὸς του, ὁ ἴδιος μὲ τὴ σύνταξή του καὶ μὲ τὴν ἀγωνία του!... Καί, καθὼς ξαναβρέθηκε ἄνθρωπος μέσα στοὺς ἀνθρώπους, ξαναγεννήθηκε μέσα του μιὰν ἀνθρώπινη, ὀλωσδιόλου ἀνθρώπινη αἴσθηση καὶ γνώση. Εἶδε τώρα ἀπὸ ἄλλη πλευρά, ἀπὸ ἄλλο ψῆλωμα, τὸν πλατὺ κάμπο τῆς ὑπαλληλικῆς του ζωῆς, κ' εἶχε ἄλλα ζυπνήματα κι ἄλλα ξαφνιάσματα! Βλέπει ἀπὸ ἐδῶ πὼς ὁ ἄνθρωπος εἶναι τάχα πιὸ μεγάλος καὶ πιὸ ψηλὸς ἀπὸ τὸ Κράτος. Πὼς ἡ Κοινωνία εἶναι πιὸ ἀπέραντη καὶ πιὸ ἀθάνατη ἀπὸ τὴν Πολιτεία!... Ἔτσι νά' ναι; Τότε κι αὐτὸς πρέπει νά' ἔχε, ὅσο κι ἂν ἦταν μιὰ βιδούλα μικροσκοπικὴ κι ἀσήμαντη, πρέπει νά' ἔχε κι ἄλλα καθήκοντα ἀνθρώπινα, μεγαλύτερα ἀπὸ τὰ κρατικά. Τὰ εἶχε καλὰ ζυγιάσει; Τὰ εἶχε καλὰ ἐχτιμήσει τὰ καθήκοντά του αὐτὰ τόσον καιρὸ ποῦ ἦταν κρατικὸς λειτουργὸς μὲ δύναμη, μὲ ἐξουσία, μὲ ὑπογραφή, μὲ σφραγίδα; — « Δὲν εἶσαι ἄνθρωπος! » τοῦ εἶχε πῆ κάποτε ἓνας χρεοφειλέτης τοῦ Δημοσίου γιατί δὲν ἤθελε — δὲν μπορούσε — νὰ δεχτῆ νὰ πληρώσῃ τμηματικὰ σὲ δόσεις τὰ χρέη του... Οἱ χωροφύλακες τὸν ἔσυραν βάρβαρα μέσ' ἀπ' τὸ Ταμεῖο. « Δὲν εἶσαι ἄνθρωπος! » τοῦ ξαναφώναξε ἀπὸ τὴν πόρτα. Κι ἄλλοτε, ὅταν κατάγγειλε ἓναν εἰσπράχτορα καταχραστή, ἡ γυναίκα του καὶ τὰ παιδιὰ του εἶχαν πέσει στὰ πόδια του: « Ἀμάν! Ἐλεος! Σῶσε μας! » Ἡ δικὴ του γυναίκα παράστεκε δακρυσμένη. « Δὲν ἔχεις καρδιά! Δὲν ἔχεις καρδιά! Δὲν

εἶσαι ἄνθρωπος! » τοῦ φώναξε ἡ γυναίκα τοῦ καταχραστῆ. Δὲν ἦταν ἄνθρωπος!... Τώρα, πού ξαναγίνεται ἄνθρωπος, τώρα λογαριάζει πόσες καλοσύνες μπορούσε νὰ 'χε κάμει ἀκόμη στοὺς ἄλλους ἀνθρώπους ἂν ἤξερε, ἂν ἔβλεπε τόσα χρόνια πὼς ὁ ἄνθρωπος εἶναι μεγαλύτερος καὶ ψηλότερος ἀπὸ τὸ Κράτος. Ἄλλο τόσο ἱερός ὅσο τὸ Κράτος — πού αὐτός, ὁ ἄνθρωπος, ἕνας-ἕνας τὸ συνθέτει... Τριανταπέντε χρόνια ὑπηρεσία κάνουν (εἶναι γερὸς στὴν ἀριθμητικὴ) 12.775 μέρες. Μποροῦσε, ἂν ἤθελε, νὰ 'χε κάμει στοὺς ἀνθρώπους 12.775 καλοσύνες, πιὸ πολλές... Ἄν τὸ 'ξεραν οἱ ἄνθρωποι δὲν θὰ τὸν συγχωροῦσαν ποτέ. Θὰ τὸν ἀφηναν παράμερα στὴν ἄκρη νὰ σκουριάζῃ σὰν ἀχρηστη βίδα... Δὲ θὰ τοῦ ἐπιτρέπανε νὰ ξαναγίνῃ κι αὐτὸς Ἄνθρωπος!... Μήπως καὶ δὲ μπορέσῃ πιά νὰ γίνῃ; Μὰ κι ἂν γίνῃ σὲ τί μπορεῖ τώρα πιά νὰ ὠφελήσῃ; Ἄχρηστη βίδα... Ἄχρηστος Ἄνθρωπος!...

Ζαλισμένος ἀπὸ τοὺς ἀνεπάντεχους αὐτοὺς στοχασμούς, μὲ τὴν ψυχὴ συνταραγμένη, μὲ πικρὸ κατακάθι στὴν καρδιά, κατάφυγε στὸν Ἐφορα. Ἡ ὄψη του ἦταν πολὺ χαλασμένη. — Τί ἔχεις; τοῦ εἶπε μόλις τὸν εἶδε.

— Ἡ τώρα γίνομαι γνωστικὸς ἢ τώρα ξεμωράθηκα γιὰ καλὰ!... Τριανταπέντε χρόνια δούλευα σὰ μηχανὴ χωρὶς νὰ νιώθω τὴν πραγματικὴ οὐσία, τὴν ἀληθινὴ ἀξία τῆς δουλειᾶς μου. Τώρα μοῦ φαίνεται πὼς δὲν ἔκανα τίποτα, πὼς ἀπότυχα πέρα γιὰ πέρα! Εἶμαι δυστυχής... Ἄν μποροῦσα νὰ ξαναρχίσω τὴν ὑπηρεσία!... Θὰ ἦμου ἀλλιώτικος!... Πολὺ ἀλλιώτικος!

— Ἐννοια σου καὶ μὲ τέτοιες πίκρες, μὲ τέτοιες ἀγωνίες φεύγουμε ὅλοι μας ἀπ' τὴν ὑπηρεσία... Παρηγορήσου!

— Ἔτσι; Μὰ τότε, φίλε μου, καλύτερα νὰ πεθαίνουμε τὴν ὥρα πού σφραγίζουμε τὸ τελευταῖο μας ἔγγραφο!...

Ἄλλοῦ στερνά· λίγο προτοῦ σφυρίξῃ τὸ βαπόρι πῆγε ν' ἀποχαιρετίσῃ στὸ Ταμεῖο. Ἐνας κόμπος τὸν ἐπνιγε στὸ λαιμό. Ἐσφίξε τὰ χέρια ὄλων, τοῦ νέου ταμῖα, τοῦ γραμματικοῦ, τοῦ εἰσπράχτορα, τοῦ κλητῆρα. Ἐρριξε τὸ βλέμμα

ΕΝΑΣ ΠΑΛΙΟΣ ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ

του παντού — στα ράφια, στις θυρίδες, στα βιβλία, στην κάσα. Κάποια στιγμή που κανείς δεν κοίταζε προς τὰ 'κει, άπλωσε τὸ χέρι του στὸ τραπέζι, άγγιξε τὴ σφραγίδα, τὴ χάιδεψε μαλακά, ἔπειτα τὴν ἔσφιξε θερμά, δυνατά, ὅσο μπορούσε θερμότερα, δυνατότερα... «Ἐστὼ κι ἄργά!» σκέφτηκε.

Τὰ μάτια του σκοτίστηκαν σὰ νὰ 'πεφτε μιὰ βαριά, μαύρη, πολύπτυχη αὐλαία ἀπάνω στὸ ὑπαλληλικὸ του δρᾶμα...

Η ΜΕΤΑΘΕΣΗ ΤΟΥ ΑΣΤΥΝΟΜΟΥ

Δὺ χρόνια τώρα δὲν κουράστηκε ποτέ, κάθε ἀπομεσήμερο χειμωνιάτικο καὶ κάθε βραδάκι καλοκαιρινό, καθὼς τελείωναν πιά τὸν ταχτικό τους περίπατο, νὰ λέη καὶ νὰ ξαναλέη στὸ φίλο του καὶ συνοδό του, ὅποιος κι ἂν ἦταν, τὴν ἴδια στερεότυπη φράση :

—“Ἄς κάμωμε σήμερα μιὰν ἐξαίρεση ... Νὰ περάσωμε κι ἀπὸ τὸν κάτω δρόμο.

Ἐίχε πείσει τὸν ἑαυτό του ὅτι ἔπειθε κι ὄλους τοὺς ἄλλους πὼς τὸ καθημερινὸ λοξοδρόμισμά του ἦταν μιὰ τυχαία ἐξαίρεση ὀλωσδιόλου ἄσκοπη κι ἀνύποπτη.

—“Ἄς περάσωμε! ἔλεγεν ὁ σύντροφος, ἀδιάφορος τάχα, κι ὁ κύρ-Γιάννης σιγούρευε μέσα του καὶ χαμογελοῦσε, βεβαιότατος πὼς κανεῖς, οὔτε οἱ πιὸ στενοὶ του φίλοι, δὲν εἶχαν μυριστῆ τὸν ὄψιμο σεβντά τῆς ζωῆς του.

Ἔστριβαν κάτω ἀπ' τὰ δέντρα τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῆς πλατείας, χαιρετοῦσαν τοὺς καθισμένους ἐκεῖ καρabo-κυραίους καὶ συνταξιούχους, περνοῦσαν τὸ βόρειο τόξο τοῦ μικροῦ βενετσιάνικου λιμανιοῦ, ἔρριχναν δυὸ βιαστικές ματιές στὰ καίτια του, ἔλεγαν τὶς ἴδιες τυπικὲς κουβέντες γιὰ τὴ νέκρα τοῦ ἐμπορίου καὶ προχωροῦσαν πρὸς τὸν κάτω δρόμο. Ὁ κύρ-Γιάννης, νευρικότερος ἀπὸ ἐδῶ κ' ἐμπρός, ἔσιαχνε τὸ καπέλο του, τὴ γραβάτα του, τὸ πέτο τοῦ πανωφοριοῦ του ἢ τοῦ σακακιοῦ του, ἔστριβε τὸ λιγότεριχο μουστάκι του καὶ πατοῦσε στερεότερα τὴ γῆς γιὰ νὰ τονίση μὲ τὴν κορμοστασιά του καὶ μὲ τὸ βῆμα του πῶς ἦταν ἀκόμα καλοστεκούμενος, πῶς ἦταν πάντα ὑποψήφιος γαμπρός.

Κοντός, ἀδύνατος, μὲ ξεραγκιανὸ πρόσωπο καὶ μικροφκιασμένα χαρακτηριστικὰ (συνήθιζε νὰ λέη καὶ νὰ ξαναλέη ὅτι τὸ στόμα του ἦταν τόσο μικρὸ πού καὶ τὴ σούπα τὴν ἔτρωγε μὲ τὸ κουταλάκι τοῦ γλυκοῦ!), ἀρχοντόφερνε καὶ μέσα του πίστευε πῶς ἦταν ὁ πρῶτος τῆς ἐπαρχίας σὲ κοινωνικὴ θέση καὶ σὲ πολιτικὴ δύναμη. Τὸ σπῆτι του ἦταν ἀπὸ τὰ καλὰ τοῦ τόπου. Τ' ἀδέρφια του εἶχαν ὅλα σπουδάσει κ' εἶχαν πάρει μεγάλα ἀξιώματα. Αὐτὸς ἀπόμεινε στὴν πατρίδα, θυσιασμένος τάχα γιὰ τὴ φύλαξη τοῦ σπιτιοῦ καὶ τῆς περιουσίας, γιὰ τὴν ἐπιτόπια συνέχιση τῆς οἰκογενειακῆς παράδοσης. Ἄν ἦταν ἔτσι θὰ εἶχε κάμει στὴ ζωὴ του μιὰ οὐσιαστικὴ πράξη, ἔστω καὶ ἀρνητικὴ. Μὰ δὲν εἶναι βέβαιο πῶς ἦταν ἀκριβῶς ἔτσι. Τὸ πιθανότερο εἶναι ὅτι ἡ φύση τὸν εἶχε κατατάξει στὴν κατηγορία τῶν οὐδετέρων ἐκείνων ἀνθρώπων μὲ τὴ στείρα μοίρα, πού εἶναι προορισμένοι νὰ μὴ δημιουργήσουν τίποτα στὴ ζωὴ τους. Πολλοὶ ἀπὸ δαύτους ὅμως, ὅπως κι ὁ κύρ-Γιάννης, ἔχουν τὴν εὐτυχία νὰ πιστεύουν ὅτι δημιουργοῦν κάθε μέρα· ὅτι εἶναι τὸ κέντρο τῆς γύρω τους ζωῆς, ὅτι χωρὶς τὴν παρουσία τους οἱ ἄλλοι συνάνθρωποι καὶ συμπολίτες τους θὰ ἦταν τουλάχιστο δυστυχισμένοι. Εἶναι ἀλήθεια ὥστόσο ὅτι πῆγαινε

ταχτικά στο χτήμα τους, έξω στο λιοστάσι, κι όταν γύριζε καβάλα στο γαϊδουράκι του, καθισμένος ανάμεσα σε κληματόβεργες κι άλλα δεντροκλάδια, περνούσε θριαμβευτικά από τους δρόμους, χαιρετώντας δεξιά κι αριστερά για να κάμη να προσέξουν όλοι ότι μπορεί να είναι άρχοντας όμως τὸ ταῖνι του τὸ βγάζει μὲ τίμιο κόπο! Βάσιμη όμως θά ήταν και ἡ ὑπόνοια ὅτι ὅλες αὐτὲς οἱ ἐξοχικὲς ἐκδρομὲς κυριώτερο σκοπὸ καὶ πραγματικὴ ἀπόδοση εἶχαν μόνο τὴ θριαμβευτικὴ του ἐπιστροφή τὸ βράδυ καβάλα στὸ καλοφορτωμένο γαϊδουράκι...

Ἄπο τὴν ἄλλη μεριὰ εἶναι πάλι ἀλήθεια ὅτι καλλιεργοῦσε μιὰ μικρὴ ἐπιρροὴ στὰ πιὸ μικρὰ καὶ στὰ πιὸ φτωχὰ — σύμπτωσι! — χωριὰ τῆς περιφέρειας, ὅπου πρέπει νὰ ἦταν κάπως εὐκολώτερο νὰ κἀνη κανεὶς τὸν προστάτη. Εἶχε πιάσει μερικὲς κουμπαριὲς στὰ μικροχώρια κι ὅταν ἔφταναν οἱ χωριάτες γιὰ τίς δουλειὲς τους στὴ χώρα, ποιὸς τὸν ἐβλεπε καὶ δὲν τὸν καμάρωνε τὸν κύρ-Γιάννη τὴν ὥρα πού τοὺς ὀδηγοῦσε στὸ Δασαρχεῖο ἢ στὴν Ἀστυνομία γιὰ νὰ τοὺς τελειώσῃ τὴν ὑπόθεσι! Λοξοκοίταζε ὅπου περνοῦσαν γιὰ νὰ ἰδῇ ἂν τὸν κοίταζαν ὅλοι, ἂν καὶ ἦταν βέβαιος γι' αὐτό. "Ὅπως ἦταν βέβαιος ὅτι οἱ πολιτικοὶ ἀντίθετοι ἔσκαγαν τὴν ὥρα ἐκείνη ἀπὸ τὸ κακό τους, παρακολουθώντας τὴν ἐνεργὸ κομματικὴ του δράσι. Καὶ πρέπει νὰ παραδεχτοῦμε ὅτι ἔκανε ἀρκετὲς δουλειὲς, ὅτι τελείωνε πολλὲς ὑποθέσεις, δίκαιες ἢ ἀδικες, γιὰτὶ τὰ εἶχε καλὰ μὲ ὅλους τοὺς ὑπαλλήλους." Ἐπαιζε πρέφα στὰ καφενεῖα μὲ τὸν Ἐφορο, μὲ τὸν Ἀστυνόμο, μὲ τὸν Εἰρηνοδίκη καὶ καμιὰ φορὰ τοὺς κερνοῦσε ἀπὸ κανένα οὔζο. Ἐπειδὴ ὁ ἓνας του ἀδερφὸς ἦταν ἐφέτης κι ὁ ἄλλος συνταγματάρχης τῆς Χωροφυλακῆς, καλλιεργοῦσε πάντα ἰδιαιτέρους δεσμοὺς μὲ τοὺς δικαστικὸς καὶ τοὺς ἀστυνομικοὺς πού τὸν « ἀκούγαν » περσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον πολιτικό. Γυρεύεις νὰ χρειαστοῦν καμιὰ φορὰ τὴν ὑποστήρηξι τῶν ἀδερφῶν του ; "Ὅταν ἐρχόταν γιὰ ἐπιθεώρησι εἰσαγγελεῖς ἢ ἀνώτεροι διοικητές, τότε δὰ ὁ κύρ-Γιάννης ἦταν πρῶτος στὰ δεξιά καὶ γινόταν ὁ εὐτυ-

χέστερος ἄνθρωπος τοῦ κόσμου. Θαρρεῖς καὶ κρατοῦσε τὸ Κράτος στὰ χέρια του.

— Εἶναι στενὸς φίλος τοῦ ἀδερφοῦ μου! ψιθύριζε στὸ αὐτὶ τῶν συμπολιτῶν ποὺ παραμεροῦσαν μὲ σεβασμὸ μπροστὰ στὸν ἐπίσημο ξένο, βγάζοντας ὡς κάτω τὸ καπέλο τους. "Ὁμως κι ὅλη αὐτὴ τὴν πολιτικὴ ἐπιρροή δὲν μπόρεσε νὰ τὴ χρησιμοποίησῃ ποτὲ γιὰ τὸν ἑαυτὸ του. Δὲν ἔγινε ποτὲ οὔτε δημοτικὸς σύμβουλος! Καὶ νὰ ἦτανε τουλάχιστο ἀφιλόδοξος! "Α, ναί! "Ὅταν εἶχαν προκηρυχτῆ κάποτε ἐκλογὲς νομαρχιακῶν συμβούλων γιὰ νὰ ἐφαρμοστῆ τάχα ἡ τοπικὴ αὐτοδιοίκηση, τὸ Κόμμα τὸν ὑπόδειξεν ὑποψήφιο τῆς ἐπαρχίας. Τὴν τελευταία στιγμὴ οἱ ἐκλογὲς εἶχαν ματαιωθῆ. Κ' ἔτσι ποτὲ δὲν μπόρεσε νὰ πάρῃ ἓνα τιμητικὸ ἀξίωμα! Μόνο, μέλος τῆς Λιμενικῆς Ἐπιτροπῆς εἶχε διατελέσει συχνά. Καὶ ἀκόμα εἶχε ψηφιστῆ πολλὲς φορὲς Ἐπίτροπος τῆς Ἐνορίας του, πράμα ποὺ ἱκανοποιοῦσε τὴ θεοσέβειά του, (δὲν ἔλειπε ποτὲ τίς Κυριακὲς ἀπὸ τὴ Λειτουργία!) ἀλλὰ καὶ τὸν ἐρωτισμὸ του. Καθισμένος στὸ παγκάρι παρακολουθοῦσε ὅλες τίς φιλακόλουθες κυρίες κι ὅποια τὸν σκαντάλιζε τῆς ἐπιανε λίγο τὸ χέρι ὅταν τῆς ἔδινε τὸ κερί ἢ τὰ ρέστα...

Ἡ πολιτικὴ του ἀτυχία ἦταν τόσο μεγάλῃ ποὺ — φανταστῆτε! — ὅταν γιὰ πολιτικούς λόγους εἶχαν ἐξοριστῆ δέκα ὁμοϊδεάτες του (καὶ εἶχεν ἀποταχτῆ ὁ ἀδερφός του) αὐτὸν δὲν τὸν πείραξαν καθόλου! Καὶ πῆγε νὰ σκάσῃ! Νὰ μὴν πῆτε πὼς ἔκρυβε τὰ φρονήματά του ἢ ἔκανε ἄλλους συμβιβασμούς. Κάθε ἄλλο! Κοπανοῦσε φανερὰ στὴν ἀγορὰ τίς ἀνίκανες καὶ προδοτικὲς κυβερνήσεις τῆς ἀντίθετης παρτάταξης. Ἄλλὰ τί ζητᾶς, τί γυρεύεις; "Ἄμα δὲ σὲ θέλει ἡ τύχη δὲ σὲ στέλνουν οὔτε λίγη ἐξορία νὰ δοξαστῆς!

Δὲ φαίνεται ὅμως νὰ ἦταν τυχερότερος στὸν ἔρωτα ἂν κ' ἔκανε τὸν καταχτητῆ. Ποτὲ δὲν ἀκούστηκε μιὰ σκανταλιάρικη ἐρωτικὴ του ἐπιτυχία. Οὔτε κὰν ἓνα βάσιμο ἢ ἀβάσιμο κουτσομπολιὸ σὲ βάρος του. "Ἄν καὶ ὁ ἴδιος ἦταν

κουτσομπόλης και παρακολουθοῦσε ὄλα, τὰ πάντα, στὸν κοινωνικὸ τομέα τῆς σεξουαλικῆς δράσης.

— Τὶς σκεπάζω καλὰ τὶς δουλειές μου, ἔλεγε ὅταν γύριζε ἢ κουβέντα στὸν ἔρωτα, προσπαθώντας νὰ δημιουργήσῃ μυστήριον γύρω στὴ μᾶλλον ἀνύπαρκτη ἐρωτικὴ του δραστηριότητα. Κι ὅταν κανένας φίλος τοῦ πέταγε δῆθεν κατάμουτρα τὸν βαρυσήμαντο χαρακτηρισμό: — « Κρυφόσκυλο! », ὁ κύρ-Γιάννης πετοῦσε ἀπὸ τὴν ἐρωτικὴ του χαρὰ καὶ χαμογελώντας κοιτοῦσε στὰ μάτια ὄλα τὰ πρόσωπα τῆς συντροφιάς σὰ νὰ τοὺς ἔλεγε: « Μὲ πέτυχε! Προδόθηκα! Ἄλλὰ ἔπειτα ἀπὸ τόσα πού κάνω, ἦταν δυνατό νὰν τ' ἀποσκεπάσω περσότερον καιρό; Πολὺ καὶ τόσο πού τὰ 'κρυφα! » Μὰ ἡ εὐτυχία του ἦταν ἀφάνταστα μεγάλη ὅταν κάποιος εἶχε τὴν καλὴ ἔμπνευση (καὶ τώρα-τώρα πού, ἄχ, ναί, εἶναι κάπως περασμένος στὰ χρόνια...) νὰ ἐκφράσῃ τὴ θετικότερη ὑπόψια ὅτι οἱ συχνές ἐξοχικὲς του ἐκδρομὲς στὸ χτῆμα ὀφείλονται σὲ λόγους ἐρωτικούς.

— Δὲ μ' ἀρέσουν αὐτὰ τὰ πολλὰ σούρτα-φέρτα ἐκεῖ ὄξω, κύρ-Γιάννη!... Δὲν ἀφήνεις, μοῦ φαίνεται, ἀκλάδευτη καμιὰν ἀργάτισσα! Ὁργία! Ὁργία! Πόσα χωριατόπουλα νὰ 'χῆς σπεῖρει!

Μουτζογέλασε, ἔστριψε τὸ χιλιοβασανισμένο μουστάκι καὶ μουρμούρισε μετριόφρονα:

— Ἐ, τὸ κατὰ δύναμη!...

Τὸ μεγάλο του κρυφὸ μαράζι στάθηκε ὁ γάμος! Ποιὸς νὰ τὸ φανταζόταν ὅτι αὐτός, ὁ κορυφαῖος νοικοκύρης τοῦ τόπου, ὁ ἀρχοντομαθημένος, ὁ στύλος τῆς κοινωνίας, ὁ μεγαλύτερος παράγοντας τῆς πολιτικῆς, θὰ 'μενε ἀνύπαντρος! Κι ὅμως τὰ χρόνια πέρασαν... Ἡ μάνα πέθανε... Τ' ἀδέρφια ξεριζώθηκαν πιά... Τὸ πατρικὸ σπίτι ἔμεινε ἀδειανό... Καὶ θὰ κλείσῃ... ἔτσι ἄδοξα!... Θὰ κλείσῃ;

Ὁχι! Ὁ κύρ-Γιάννης αἰσθάνεται ὅτι ἔχει ἀκόμα μέσα του πολλὴ δύναμη ν' ἀντισταθῇ σ' αὐτὸ τὸ ἀντιδραστικὸ πείσμωνμα τῆς μοίρας. Ἄν ἀδιαφόρησε γιὰ ὄλα τ' ἄλλα, ἐδῶ πιά δὲ θ' ἀδιαφορήσῃ! Θὰ παντρευτῇ! Θὰ βρῇ μιὰ καλὴ

κοπέλα. Θά διαλέξη. Θά πάρη εκείνη πού θέλει... Καί θά τήν κάμη εὐτυχῆ. Καί μόνο πού θά τῆς δώση τ' ὄνομά του, καί μόνο πού θά παρουσιάζεται πλάι του, πρέπει νά τήν κάμουν εὐτυχῆ! Ψέματα; "Όταν ἦταν νεώτερος δέν τοῦ ἄρεγε καμιὰ τοῦ τόπου. Μία, πού κάτι ἔλεγε, μικροπαντρεύτηκε στά ξένα προτοῦ μπουμπουκιάση. Κανα-δυὸ προξενιές πού τοῦ ἔκαναν, τίς ἀπόρριψε μὲ ἀγανάκτηση. Μπακαλοπούλα θά 'παιρνε αὐτός! 'Η προτίμησή του, ἡ μανία του ἦταν νά πάρη μιὰν ἀρχοντοπούλα, μιὰ νοικοκυροπούλα ἔστω, ἀπὸ ἄλλο μέρος ὅσο παίρνει πιὸ μακρινό. Καί νά τῆ φέρη θριαμβευτικά στήν πατρίδα, νά τήν ἐγκαταστήση πυργοδέσποινα στό πατρικό του! 'Η διαδικασία αὐτῆ ἦταν ἡ μόνη πού τοῦ ταίριαζε. Καί τό 'κανε ὄνειρο! Νά πάη στά ξένα καί νά γυρίση παντρεμένος! Νά τοὺς ξαφνίση ὅλους. Φίλους κι ὄχτρούς! Τὸ προσπάθησε... Σὲ πολλὰ μέρη πού ὑπηρετοῦσαν οἱ ἀδερφοί του, ξεκίνησε καί πῆγε πολλές φορές μ' αὐτὸν τὸ σκοπό. Γνωριμίες ἔγιναν. Συνοικέσια κουβεντιάστηκαν. Μὰ κανένα δέν ἔφτασε σὲ πραγματοποίηση. Οὔτε καν σὲ ἀρραβώνιασμα. "Άς ἀρραβωνιαστώ κι ἄς διαλυθῆ τὴν ἄλλη ὥρα! Εἶπε κάποτε ἀπάνω στό πεῖσμα του. Μὰ δέν μπόρεσε νά τὸ ἐπιτύχη οὔτε καν αὐτό! Καί θυμᾶται ἀξέχαστα, πού στό γυρισμό του ἀπὸ κάποιο τέτοιο σκόπιμο ταξίδι, ὁ φαρμακοποιὸς τοῦ ἀντίθετου κόμματος τοῦ πέταξε σὰν ἀστεῖα τὸ πείραγμα:

— Αὐτῆ τῆ φορά νόμιζα πὼς θά γυρίζες παντρεμένος!...

— Στά ξένα! Ποτέ! Παπούτσι ἀπὸ τὸν τόπο μου!

Τότε τό 'λεγε κάτι νά πῆ, ἀλλὰ δέν τὸ πίστευε. Τώρα τελευταῖα ὅμως τ' ὄνειρό του νά φέρη ἀπὸ μακρινὸ μέρος τὴν εὐτυχισμένη του, ἔχει ξεθωριάσει. "Άλλαξαν οἱ καιροί. Χάλασε ἡ κοινωνία. Δέν ξέρεις μέσα στὸν τόπο σου τί πονηρεύονται τὰ θηλυκά. Φαντάσου πιὸ πέρα! Φαντάσου νά φορτωθῆ — αὐτός! — τίποτα σκοτεινὲς ἀμαρτίες! Γιατί δέν προτιμᾶει τὸν τόπο του; Αὐτὸ εἶναι τὸ σωστό! Καί τὸ μάτι του ἔπεσε κάπου...

Περπατούσαν, όπως είπαμε, απ' τόν κάτω δρόμο. Δεξιά ήταν τὸ σπίτι τοῦ Κωστούλα. . . Καινούργιο, μονόπατο. Μόλις πλησίαζαν σ' αὐτὸ — δυὸ χρόνια τώρα, τὴν ἴδια πάντα δουλειά — ξανάστριβε ὁ κύρ - Γιάννης τὸ μουστάκι, ἔσιαζε τὴ γραβάτα, κοίταζε τὸ παραθύρι καὶ κάθε φορά, σὰ νὰ ξαφνιζόταν ἐπαναλάβαινε :

— Μπά! Ἡ Κατίνα εἶναι στὸ παράθυρο!

Καλησπεροῦσε, χαμογελοῦσε, ἔρριχνε μιὰ τελευταία λοξὴ ματιὰ καὶ μόλις προσπερνοῦσαν ἔλεγε πάντα :

— Πῶς τὸ 'παθε καὶ βρέθηκε στὸ παράθυρι! . . . Δὲν ξέρεις τί νοικοκυρὰ πού εἶναι! . . . Τέτοια λάτρα τοῦ σπιτιοῦ δὲν ἔχω ξαναἰδῆ σ' ἄλλο κορίτσι! . . . Καὶ χρυσοχέρα! . . . Κέντισμα . . . πλέξιμο . . . Ἄσε τὸ μαγεῖρεμα! Νὰ φᾶς μπακλαβὰ ἀπ' τὰ χέρια της! . . .

Τὰ ἴδια ἐτοῦτα λόγια λέγονται δυὸ χρόνια τώρα πότε σὲ ντόπιους, πότε σὲ ξένους ὑπαλλήλους, φίλους τοῦ κύρ - Γιάννη πού τὸν συντροφεύουν κάθε φορά σ' αὐτὴ τὴν « ἐξαιρέση » νὰ ἰδῆ τυχαία τὴν Κατίνα στὸ παράθυρο. Ἔτσι τὸ θέλει, ἔτσι εἶναι. Κανεὶς ἄλλος δὲν καταλαβαίνει τίποτα! Κρατεῖ καλά κρυμμένο τὸ μυστικό του! Καὶ κλώθει τὸ σκοπὸ του μὲ ὑπομονή. Πρέπει νὰ κάνη πρῶτα τὴν Κατίνα νὰ τὸν ἐρωτευτῆ κ' ἔπειτα νὰ προχωρήσουν μαζὶ στὴ μεγάλη ἀπόφαση. Θὰ τὸν ἐρωτευτῆ; Δὲν ἔχει ἀμφιβολία. Καὶ πῶς νὰ 'χη; Πότε τοῦ ξέφυγε καμιὰ; Ὅποιαν κοίταξε σιμπίθηκε. Ἄλλο ἂν αὐτὸς ἄλλη σεβόταν, ἄλλη λυπόταν καὶ δὲν προχωροῦσε νὰ τὴν τυλιξῆ περισσότερο, νὰ τὴν κλείσῃ στὰ βρόγια του καὶ νὰ τὴν . . . καταστρέψῃ! Ἔτσι δὲν εἶναι; Αὐτὸ τὸ ξέρει μόνον αὐτὸς καὶ κανεὶς ἄλλος. Καὶ εἶναι ἔτσι! Δὲ βλέπεις καὶ τώρα πού κανεὶς δὲ μυρίστηκε τὸ μεράκι του; Κάθε μέρα σχεδὸν περνοδιαβαίνει, μὰ τὰ σκεπάζει τόσο καλά, τόσο ἀξιόπρεπα, πού κανεὶς οὔτε στὴ γειτονιά, οὔτε ἀπὸ τοὺς φίλους του, ἔχουν ὑπονοιαστῆ κάτι! Εἶναι ἀλήθεια ὅτι μιὰ μέρα πῆρε τὸ μάτι του μιὰ γειτόνισσα νὰ τὸν δείχνῃ στὴν ἄλλη τὴν ὥρα πού περνοῦσε, μ' ἕνα βουβὸ κίνημα τοῦ κεφαλιοῦ. Τί ἤθελε νὰ εἰπῆ; Πῶς συ-

χνοπερνάει ; Δρόμος δὲν εἶναι ; Καὶ μιὰ φορὰ ὁ φίλος του ὁ Κατῆς ποὺ περνοῦσαν μαζί, προτοῦ προφτάσῃ νὰ τὸ εἰπῆ αὐτός, τοῦ εἶπε ἐκεῖνος :

— Πῶς τὸ 'παθε καὶ βρέθηκε ἡ Κατίνα στὸ παράθυρο!

'Αλλὰ ποτὲ δὲν τοῦ πῆγε στὸ νοῦ ὅτι τὸ εἶπεν ἐξεπίτηδες γιὰτὶ τάχα εἶχε καταλάβει περὶ τίνος πρόκειται! Πῶς τὸ παινεύει συχνὰ τὸ κορίτσι ; Γιὰτὶ νὰ παρεξηγηθῆ ; Καὶ τὴν ἀλήθεια λέει τὸ κάτω-κάτω. "Ἐ, βέβαια, ἡ κουβέντα τοῦ 'Αστυνόμου ἦταν ἓνα βράδυ πιὸ ἀβέρτη.

— Πῶς τὸ 'παθε καὶ βρέθηκε στὸ παράθυρο! Ἐανάειπεν ὁ κύρ - Γιάννης.

— Κάποιον θὰ περίμενε νὰ περάσῃ! Εἶπε ὁ 'Αστυνόμος.

Θύμωσε ὁ κύρ - Γιάννης :

— Τί εἶπες ; Δὲν εἶναι τέτοια!

— Κύρ - Γιάννη, τὸ 'χεις ξελογιάσει τὸ κορίτσι!...

— Τέτοια ἀστεῖα δὲν τὰ θέλω! Νὰ λείπουν!

Τὸ 'πε κοφτὰ καὶ σοβαρά. Ὁ 'Αστυνόμος ἔστριψε τὴν κουβέντα. Ὅμως ὁ κύρ - Γιάννης δὲν τοῦ τὸ σχώρησε. Καὶ σὰν ἔτυχε δυὸ - τρεῖς φορές συνέχεια νὰ μὴν ξαναφανῆ ἡ Κατίνα στὸ παράθυρο γνοιόστηκε. Ρώτησε, ἔμαθε πῶς ἦταν καλὰ κι αὐτὴ κι ὅλοι οἱ δικοὶ της στὸ σπίτι. Τότε, τί ἄλλο μπορεῖ νὰ συμβαίη ; Κάτι θὰ φλυάρησε ὁ παλιο - 'Αστυνόμος, τὸ 'μαθε τὸ κορίτσι, θύμωσε, φυλάγεται. Αὐτὸ εἶναι! "Ἐχει μύτη ὁ κύρ - Γιάννης! Δὲ γελιέται! "Ἀρχισε νὰ δείχνεται ψυχρὸς στὸν 'Αστυνόμο, ἀν καὶ ἦταν τοῦ Κόμματος. "Ἄν δὲν ἦταν αὐτό, θὰ 'γραφε στὸ βουλευτὴ — καὶ εἴμαστε κυβερνητικοὶ! — νὰ τὸν μεταθέσῃ ἀμέσως... 'Ακοῦς ἐκεῖ νὰ πάη νὰ τοῦ χαλάσῃ τὴ δουλειὰ ἐπάνω στὸ ἔτοιμο! Γιὰτὶ τὴν εἶχε φέρει πιὰ τὴν Κατίνα στὰ νερά του. Καὶ μιὰ γειτόνισσά της, ποὺ τῆς εἶχε διορίσει τὸ γιὸ κλητῆρα στὸ Ταμεῖο — ὑποχρεωμένη ὡς τὸ λαιμὸ σὲ δαύτον — ἐπῆγε κρυφὰ στὸ σπίτι του καὶ τοῦ ἀποκάλυψε πῶς ἡ Κατίνα τῆς εἶπε ἀναμπιστευτά :

— Ποῦ νὰ 'χω ἐγὼ τέτοια τύχη!... Καὶ καταλαβαίνεις τί ἤθελε νὰ εἰπῆ, χρυσέ μου κύρ - Γιάννη!

— "Αν καταλαβαίνη, λείει!

— 'Αγάλια - αγάλια γίνεται ἡ ἀγουρίδα μέλι! 'Απάντησε ὁ κύρ - Γιάννης.

— Ποιὰ ἀγουρίδα, προστάτη μου καὶ σωτήρα μου; Τὸ σταφυλάκι γούρμασε κ' ἔγινε πετιμέζι!

Γούρμασε, ἔ; 'Ωραῖα! Δὲ μένει παρὰ ν' ἀπλώση ὅποτε θέλει νὰ τὸ κόψη! Τσαμπι - τσαμπι θὰ τὸ μαδήση! Ρόγα - ρόγα θὰ τὸ πιπιλήση!

Εἶχαν περάσει τρεῖς - τέσσερες, εἶχαν περάσει πεντέξι μέρες, ἡ Κατίνα τοῦ ἔκανε πάντα τὶς κλειστές. « Καμωμάτια », ἔλεγε μὲ τὸ νοῦ του. « Ἄιντε καὶ θὰ μοῦ τὰ πληρώσης », σκεφτόταν παιχνιδιάρικα. Ὅπου μιὰ μέρα ξέσπασε τὸ χειρότερο. Τοῦ τὰ εἶπαν μὲ τὸ « νὶ » καὶ μὲ τὸ « σίγμα » πὼς ἡ 'Αστυνόμενα σ' ἓνα σπίτι ἔλεγε ὅτι αὐτὸς τάχατε ἀργολάβιζε τὴν Κατίνα καὶ ὅτι αὐτὴ τάχατε δὲν τὸν θέλει· ὅτι τῆς ἔστειλε συμπεθεριὰ καὶ τὸν ἀπόκρουσε· ὅτι τὸν εἶπε παλιόγερο καὶ ἄλλα πολλά. Ταμπλάς! Τὰ εἶπε αὐτὰ ἡ 'Αστυνόμενα; Τὰ εἶπε! Δὲ μπορεῖ νὰ μείνη οὔτε στιγμή στὸν τόπο τους ὁ 'Αστυνόμος! Οὔτε στιγμή! Ἐγραψε ἀμέσως στὸ βουλευτὴ, ἔγραψε στὸν ἀδερφό του τὸν ἀπόστρατο στρατηγὸ τῆς Χωροφυλακῆς. Προσωπικὸ ζήτημα φιλοτιμίας: Ὁ 'Αστυνόμος νὰ μετατεθῆ τηλεγραφικῶς στὰ σύνορα τῆς Θράκης! Ὁ βουλευτὴς προσπάθησε νὰ τὸν μαλακώσῃ. Στάθηκε ἀδύνατο. « Ἡ ἐγὼ ἢ αὐτός! » Πῆγε τοῦ πρόσπεσε ὁ 'Αστυνόμος. Τοῦ ἔδωσε ἐξηγήσεις.

— Δὲν ξέρω τί μοῦ λές. Δὲν καταλαβαίνω! Τὸ ψωμί ποὺ ἔφαγες στὸν τόπο μας δὲν τὸ τίμησες! Ἄς ἔρθῃ καὶ καμένας ἄλλος!

'Ἐκεῖ ποὺ ἔφτασε τὸ ζήτημα δὲ μποροῦσε νὰ γίνῃ ἀλλιῶς. Ὁ 'Αστυνόμος μετατέθηκε. Μάζευε τὰ ροῦχα του νὰ φύγῃ. Ὅταν μαθεύτηκε ποιὸς θὰ τὸν ἀντικαταστοῦσε, ξαναβρῆκε τὸν κύρ - Γιάννη;

— Ἐρχεται ὁ τάδεσ. Εἶναι στραβόζυλο.

— Ἄς εἶναι!

—'Ανήκει στην άλλη παράταξη!

—'Ας ἀνήκη!

—Θὰ τὸ μετανοιώσης!

—'Ας τὸ μετανοιώσω!

— Πάει καλά! Μαθημένος εἶμαι ἀπὸ μεταθέσεις! Μόνο πού ὡς τώρα μὲ κυνηγοῦσαν οἱ ἐχθροί... Τώρα μὲ κυνηγοῦν οἱ φίλοι!

Ὁ κύρ - Γιάννης εἶχε τέτοιο ἄχτι τῆς 'Αστυνόμενας, πού δὲ βρῆκε τίποτε ἄλλο νὰ ρωτήση γιὰ τὸν καινούργιο, παρὰ ἐτοῦτο μονάχα :

— Δὲ μοῦ λές : Παντρεμένος εἶναι ;

—'Οχι, ἀνύπαντρος!

— Νὰ κ' ἔνα καλὸ πῶχει!

Καὶ πραγματικὰ χάρηκε ὁ κύρ - Γιάννης, χωρὶς νὰ θέλῃ νὰ προσδιορίσῃ τὸ γιατί, χάρηκε πολὺ πού ὁ νέος 'Αστυνόμος ἦταν ἀνύπαντρος. Θὰ γλύτωνε ἀπ' τὴν κακογλωσσιὰ τῆς 'Αστυνόμενας!

Μαθεύτηκε, βέβαια, τὸ βάθος τῆς ἱστορίας στὴν πόλη καὶ μαντεύετε τίς κακογλωσσιές!... Ἡ Κατίνα ὁμως ἀρχισε νὰ ξαναβγαίνει στὸ παράθυρο κ' ἔμοιαζε σὰν περηφάνη πού ἐξ αἰτίας τῆς ἐγινε τέτοιος θόρυβος. Στὸν κύρ - Γιάννη πού περνοῦσε ἀραιότερα, ἔδειχνε πάντα πιὸ ψυχρή. Μὰ ἐκεῖνος δὲν εἶχε κλονιστῆ. « Ποῦ θὰ μοῦ πᾶς! » συλλογιζόταν μυστικὰ κ' ἔστριβε τὸ μουστάκι πού τὸ βοτάνιζε κάθε μέρα ἐξαφανίζοντας τίς ἄσπρες τρίχες. Ποτὲ δὲν τοῦ περνοῦσε ἀπὸ τὸ νοῦ πῶς αὐτός, ὁ παντοδύναμος, πού ἐδιώχνε τοὺς ἀστυνόμους τηλεγραφικῶς, δὲν θὰ κατάφερνε τὸ σκοπὸ του μόλις ἔπαιρνε τὴν ὀριστικὴ ἀπόφαση. Καὶ εἶναι καιρὸς νὰ τὴν πάρῃ!

Ὅταν ἔφτασε ὁ νέος 'Αστυνόμος, ἀπὸ τοὺς πρώτους τὸν καλωσόρισε ὁ κύρ - Γιάννης.

— Εἶστε ἀδερφὸς τοῦ Στρατηγοῦ ;

— Μάλιστα!

—'Εχω ὑπηρετήσῃ ὑπὸ τὰς διαταγὰς του!

(Καὶ ποιὸς δὲν ὑπηρετήσῃ! σκέφτηκε ὁ κύρ - Γιάννης.)

Ποιός ξέρει πόσες υποχρεώσεις θά ἔχη τοῦτος ἐδῶ στὸν ἀδερφό μου!) Τοῦ φάνηκε καλός. Ἄνοιχτόκαρδος, σοβαρός, λεβέντης. Ὁραῖο παράστημα. Καὶ τρόπους καλοῦς. Λίγο αὐστηρὸς στὴ δουλειά του. Καλύτερα. Αὐτὸν θά τὸν ἀκούη μιὰ φορά. «Ἔχω ὑπηρετήσῃ ὑπὸ τὰς διαταγὰς του...»

Μὲ τὴν πονηρὴ σκέψη ὅτι μιὰ τέτοια ἐπίδειξη θά ἔκανε πολλὴν ἐντύπωση στὴν Κατίνα, πῆρε σὲ λίγες μέρες τὸ νέο Ἀστυνόμο καὶ πῆγαν περίπατο μαζί. Φυσικά, τὸν πέρασε ἀπὸ τὸν κάτω δρόμο. Ἦταν στὸ παράθυρο. Τὸ χάρηκε. «Βλέπεις, (ἤθελε νὰ τῆς μεταδώσῃ μὲ τὴ σκέψη του) ἀναστάτωσα γιὰ χάρη σου τὴ Χωροφυλακή! Ἐδιώξα τὸν Ἀστυνόμο νὰ μάθουν ὅλοι νὰ μὴ σὲ πιάνουν στὸ στόμα τους... Ἐφερα καινούργιον καὶ νάτος, σοῦ τὸν περνῶ μπροστά σου νὰ ὑποβάλλῃ τὰ σέβη του. Σκέψου ὅταν θά γίνῃς νοικοκυρά μου! Θά ἔρχονται ὅλοι νὰ σὲ προσκυνοῦν! Ἄς τ' ἀποφασίσουμε τώρα πιά!»

Τῆς εἶπε μιὰ πολὺ γλυκιὰ καλησπέρα. Ἐκείνη ἔγειρε τὸ κεφάλι μὲ ἀξιοπρέπεια. Καὶ τοῦ φάνηκε ὅτι ἔλεγε : «Ναί! Ξέρω τί σκέπτεσαι. Συμφωνῶ! Ἄς τὸ ἀποφασίσουμε!» Ὁ Ἀστυνόμος ὅταν ἀκουσε τὴν καλησπέρα τοῦ κύρ - Γιάννη κοίταξε πρὸς τὸ παράθυρο, ἀνέβασε τὸ χέρι στὸ πηλίκιο κ' ἔκαμε τὸ σχῆμα μὲ μιὰ ἐλαφρὰ ὑπόκλιση. Τὸ ἀστυνομικό του μάτι ἄρπαξε γρήγορα - γρήγορα τὴ φυσιογνωμία τῆς κοπέλας. Τοῦ ἄρεσε. Ἐκείνη τὸν περιεργάστηκε ἤρεμα καὶ ἀδιάφορα. «Πολὺ κομψός! Πολὺ κύριος!...» εἶπε στὸν ἑαυτὸ της. Ὁ κύρ Γιάννης κοντοστάθηκε καὶ κουβέντιαζε τάχα τοῦ Ἀστυνόμου, κάτι τοῦ ἔδειχνε ἀντίκρυ γιὰ νὰ ξανακοιτάξῃ μὲ τρόπο τὴν Κατίνα ποὺ ἦταν ἀπόψε στὶς ὁμορφιές της μὲ τὴ θαλασσιὰ μπλουζα της καὶ μιὰ οὐρανιὰ κορδέλα στὰ μαλλιά. Ποτὲ δὲν εἶχε κοντοσταθῆ τόσο πολὺ μπροστὰ στὸ παράθυρό της. Μὰ τώρα πιά τὰ πράματα ὠριμάζουν. Καὶ νά : τοῦ φαίνεται κ' ἐκείνη πολὺ εὐχαριστημένη γιὰ τὸ μικρὸ σταμάτημα. Τῆς χαμογέλασε. Τοῦ ἀπάντησε μ' ἄλλο χαμόγελο. Πράματα ψημένα!

“Όμως τὴν ξανακοίταξε πολὺ κι ὁ Ἄστυνόμος. Ἄρπαξε κι αὐτός, σὰν δικό του, λίγο ἀπ’ τὸ χαμόγελό της. Κι ὅταν προχώρησαν πιο ἐκεῖ, προτοῦ προφθάσῃ ὁ κύρ - Γιάννης νὰ κάμῃ λόγο γι’ αὐτὴν, τοῦ ἔκαμε ἐκεῖνος :

— Νόστιμη, πολὺ νόστιμη! Ποιὰ εἶναι ;

— Ἄ, εἶναι τὸ καλύτερο νοικοκυροκόριτσο τοῦ τόπου μας!

— Ὡστε εἶναι ἀνύπαντρη ;

Δὲν τοῦ ἄρεσε ἡ ἐρώτηση. Αἴγιο ἔλειψε νὰ τοῦ εἰπῇ : « Ἄρραβωνιασμένη! » Προχώρησαν. Σὲ λίγο ὁ Ἄστυνόμος ξαναρώτησε :

— Δὲ μοῦ εἶπες ποιὰ εἶναι, πῶς τὴ λένε...

— Ποιὰ ;

— Αὐτὴ ποὺ εἶδαμε στὸ παράθυρο...

Δαγκώθηκε ὁ κύρ - Γιάννης.

— Μὴν πολυρωτᾶς γιὰ τὰ κορίτσια!... Ὁ τόπος μας δὲν τὰ σηκώνει αὐτά!

— Μὰ δὲν ἔχουν οὔτε ὄνομα τὰ κορίτσια σας ;

— Γιὰ τοὺς ξένους, ὄχι!

Ὁ Ἄστυνόμος μπῆκε στὸ νόημα. Εἶχε ἀκούσει τὴν ἱστορία τοῦ προκατόχου του ἀπ’ τὸν ἴδιον ὅταν παραλάβαινε τὴν ὑπηρεσία. « Ὡστε αὐτὴ εἶναι ἡ λεγόμενη ; » σκέφτηκε μυστικά. « Ἐχει δίκιο ὁ γέρος! » σκέφτηκε μυστικότερα, « ὁμορφὴ κοπέλα! » Προχώρησαν ἀμίλητα.

Δὲν τὸν ξαναπῆρε παρέα τὸν Ἄστυνόμο. Κι ἄρχισε νὰ περνοδιαβαίνει μοναχός του πρῶτα γιὰ νὰ ξεχωρίσῃ ἀπερίσπαστα τί ἐντύπωσῃ ἔκαμε στὴν Κατίνα κάτι ποὺ τῆς εἶχε παραγγείλει μὲ τὴν ἐμπιστὴ γειτόνισσά της, ἔπειτα γιὰ νὰ βρῇ τὴν εὐκαιρία νὰ τῆς εἰπῇ καὶ μόνος του μερικὰ γλυκὰ λογάκια ποὺ τὰ εἶχε προσεχτικὰ συνταιριάσει. Θὰ τῆς πετοῦσε κ’ ἓνα γαρίφαλο! Τὸ μεράκι του τὸν ξανά-νιωνε. Ἡ ἰδέα ὅτι θὰ πραγματοποιοῦσε ἐπιτέλους κι αὐτός μιὰ μεγάλη κατάκτηση στὴ ζωὴ του καὶ θὰ ἔδινε τόσο εὐτυχισμένο τέλος στὸ κρυφὸ του εἰδύλλιο, τὸν μεθοῦσε. Ξαναγύριζε στὰ τρυφερά του χρόνια, ἦταν γεμάτος χαρὰ κ’ αἰσιοδοξία. Ἀπέξω κρατοῦσε ὅλη τὴ σοβαρότητα τῆς θέ-

σης του και τῆς ἡλικίας του, ὅμως μέσα στὰ στήθη του χορηγηθεῖσε ἓνα τρελόπαιδο ἑτοιμο νὰ κάμη ὅλες τὶς ἀνοησίες. Αὐτό, ἐνδότερα, τὸν ἱκανοποιοῦσε. Τοῦ κολάκευε τὸν ἐγωισμό, τὸν πλημμυροῦσε ἀπὸ αἰσθημα ζωῆς. Κι οὔτε περνοῦσε ἀπ' τὸ μυαλό του πὼς ὅλο τοῦτο μπορεῖ νὰ ἦταν στὴν πραγματικότητα ἓνα ξεμῶραμα καὶ τίποτε ἄλλο. Φουσκωμένος ἀπὸ ἐκεῖνον τὸν στεῖρο καὶ ἀνικανοποίητο ἐγωισμό του, δὲν μποροῦσε ποτὲ νὰ φανταστῆ ὅτι κάτι πού προσφέρει αὐτὸς δὲν ἔχει ἀξία καὶ δύναμη ἐπιβολῆς. Οὔτε διαφορὰ ἡλικίας, οὔτε παρόν, οὔτε μέλλον λογάριαζε. Δὲν μποροῦσε νὰ παραδεχτῆ ὅτι στὴ δική του πρόταση ἦταν δυνατὸν ν' ἀπαντήσουν ἀρνητικὰ ἐπάνω σὲ τέτοιο ζήτημα. Κανεὶς δὲν ἀποκρούει ἓνα ἐντιμο ἀρχοντῆ! Ἐπειτα αὐτὸς τὸ σκέφτηκε τόσο βαθιά, τὸ μελέτησε τόσο καλά, τὸ διαχειρίστηκε τόσο προσεχτικὰ... Τὸ οἰκοδόμημα ἦταν τελειωμένο. Ἐνα μικρὸ «ναὶ» τοῦ ἔλειπε γιὰ νὰ ζωντανέψη. Δὲ θὰ τὸ 'πῆ τὸ «ναὶ» ἡ Κατίνα; Ἀδύνατο! Νά, τώρα σὲ λίγο, θὰ 'χουμε τὴν ἐπαλήθεψη. Τὰ λογάκια, τὸ γαρίφαλο εἶναι ἑτοιμα. Ἐτοιμη θὰ 'ναι κ' ἡ Κατίνα...

Προσπέρασε τὸ λιμάνι, σκόρπισε καλησπέρες, ὀπλίστηκε μὲ ὅλη τὴν πανοπλία τοῦ θάρρους του καὶ προχώρησε μόνος στὸν κάτω δρόμο. Ποιὸς διάβολος ἔρχεται ἀπὸ πέρα, μοναχὸς του κ' ἐκεῖνος; Θὰ σμίξουν ἀκριβῶς μπροστὰ στὸ παράθυρο! Ποιὸς διάβολος εἶναι ; . . . τρίβει τὰ μάτια του νὰ ἰδῆ καλύτερα: Ὁ Ἀστυνόμος!

Συγχύστηκε τόσο πολὺ καὶ τόσο δυσκολεύτηκε νὰ βρῆ κάποιον κατάλληλο λόγο νὰ τοῦ εἰπῆ, πού ἀποξεχάστηκε γιὰ μιὰ στιγμή, δὲν πρόφτασε, δὲν μπόρεσε νὰ γυρίση, νὰ ἰδῆ, νὰ χαιρετήση τὴν Κατίνα! Καὶ τὴ χαιρέτησε πρῶτος ὁ Ἀστυνόμος! Πῶς τόλμησε! Ὅταν γύρισε πρὸς τὴν Κατίνα ἐκεῖνη ἀντιχαιρετοῦσε μ' ἓνα κούνημα τοῦ κεφαλιοῦ πού τὸ συνόδευεν ἓνα παράξενο, ὑποπτο χαμόγελο. Ἀντιχαιρετοῦσε. Τὸν Ἀστυνόμο, βέβαια! Γιατὶ αὐτὸς δὲν εἶχε προλάβει νὰ τὴν χαιρετήση. Προσπάθησε νὰ γυρίση νὰ ξανακοιτάξῃ μιὰ ἐκεῖνον μιὰ ἐκεῖνη, ἐρωτηματικά, ἀνακρι-

τικά. «Τί συμβαίνει; Πώς χαιρετιέστε μπροστά μου;» Μὰ δὲ μπόρεσε. Ἐνα σύννεφο θάμπωσε τὰ μάτια του. Ἐνα κύμα ὀργῆς καὶ μίσους τοῦ πλημμύρισε τὰ στήθη. Τ' εἶν' αὐτὰ ποὺ συμβαίνουν; Πῶς νὰ φερθῆ τῶρα; Τὶ νὰ κάμη; Ἐποσβολώθηκε!

Ὁ Ἄστυνόμος, μὴν ἔχοντας τόσο καθαρὴ τὴ συνείδησή του, γιατί τὸ πέρασμά του δὲν ἦταν ἀθῶο, βρέθηκε σὲ δύσκολη κ' ἐκεῖνος θέση. Μὰ συγκράτησε τὴν ψυχραιμία του· τὸν καλησπέρισε κ' ἔστριψε νὰ πάρη τὴ δική του κατεύθυνση, νὰ πᾶνε μαζί, νὰ τὸν συνοδέψη, ὅπως ἄλλοτε. Ὁ κύρ-Γιάννης χτύπησε δυο-τρὲς φορές μὲ τὸ μπαστοῦνι του τὸ ἔδαφος καὶ προχώρησε ἀμίλητος. Χίλιες-δυὸ σκέψεις στριφογύριζαν ἀταχτα στὸ μυαλό του. Ἦθελε νὰ τοῦ εἰπῆ πολλά. Καὶ κατάληξε νὰ μὴν τοῦ εἰπῆ τίποτα. Οὔτε κἀν πρόσεξε πῶς προτοῦ προχωρήσουν ὁ Ἄστυνόμος ἀντάλλαξε κι ἄλλο βλέμμα, κι ἄλλο χαμόγελο μὲ τὴν Κατίνα. Ἄλλὰ καὶ μόνον ὅσα εἶδε τοῦ ἔφταναν. Μόλις χώρισαν, ἀνέβηκε στὸ σπίτι του καὶ κάθισε νὰ γράψῃ ἀμέσως ἕνα γράμμα στὸ βουλευτῆ. Ἐπόλυτη ἀνάγκη νὰ φύγῃ «πάραιτα» ὁ νέος Ἄστυνόμος! Ἄλλη λύση δὲν ὑπάρχει!

«Νόστιμη, πολὺ νόστιμη» τοῦ εἶχε εἰπῆ ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή. Κ' ἤθελε σώνει καὶ καλὰ νὰ μάθῃ ποιά εἶναι, πῶς τὴ λένε... Τῶρα περνάει μόνος του ἀπὸ τὸν κάτω δρόμο... Κι ἀνταμώνουν μπροστὰ στὸ παράθυρό της... Καὶ τὴ χαιρετᾷ πρῶτος. Καὶ τὸν ἀντιχαιρετᾷ. Ἐκεῖνον! Καὶ τοῦ χαμογελά. Ἐκεινοῦ! Κι αὐτὸς μένει μὲ τὸ γαρίφαλο στὸ χέρι καὶ μὲ τὸν ἀποφασιστικὸ λόγον στὰ χεῖλη! «Ἐ, ὄχι! Πρέπει νὰ φύγῃ! Νὰ φύγῃ ἀμέσως! Ἄλλη λύση δὲν ὑπάρχει!... Ἐναδιάβασε τὸ γράμμα καὶ ὑπογράμμισε τὸ «ἀπόλυτη ἀνάγκη»... Οὐμῆθηκε τὸν ἄλλο Ἄστυνόμο. Τοῦ τὸ εἶχε πῆ: «Θὰ τὸ μετανοιώσης». Νὰ ποὺ βγαίνει ἀληθινός!... Ἄχ! τί κακὸ ποὺ τοῦ ἔκανε ἐκεῖνη ἡ Ἄστυνόμενα! Τὸ βρωμόστομό της τὰ φταίει ὅλα! Γεμάτος κακὰ προαισθήματα δὲ μπόρεσε νὰ κοιμηθῆ ὅλη νύχτα... Μόλις τὸν ἔπαιρνε λίγο, πεταγόταν ἐπάνω τρομαγμένος σὰ νὰ τὸν δάγκανε σκορπιός. Κάποια

στιγμὴ ἀνασηκώθηκε στὸ κρεβάτι, πέταξε τὰ σκεπάσματα καὶ ξεστόμισε: «Ἐτσι μοῦ ῥχεται νὰ πάω νὰ τὴν κλέψω ἀπόψε!» Στὸ φῶς τοῦ καντηλιοῦ θαμποκοίταξε τὸ γέρικο γκρά, ποῦ ἦταν κρεμασμένος — καλοῦ, κακοῦ — πίσω ἀπ' τὴν πόρτα. Μὰ σταμάτησε ὡς ἐδῶ. Ξανατεντώθηκε στὸ στρῶμα καὶ μουρμούρισε: «Πρέπει νὰ φύγη ἀμέσως! Ἄμέσως!»

Ἐκραξε τὴν ἄλλη μέρα πρωὶ-πρωὶ τὴν προστατευομένη του γειτόνισσα τῆς Κατίνας καὶ τῆς κακομίλησε:

— Δὲ μοῦ λές, κυρὰ-Τσεβή, τί γίνεται στὴ γειτονιά σου; Καὶ δὲν κόπιασες, δὲν μοῦ εἶπες τίποτα!... Νὰ μοῦ ἀνοίξης τὰ μάτια...

— Τί γίνεται, κύρ-Γιάννη μ', τί;

— Μυρουδιά δὲν πῆρες;

— Σὰν τί νὰ μυριστῶ ἢ καημένη;

— Γιὰ τὴν κυρὰ-Κατίνα μας!... Τὴν προκομένη!...

— Τί ἔπαθε; Τί σοῦ ἔκαμε;...

— Ἐμένα; Τί νὰ μοῦ κάνη ἔμένα;... Τοῦ κεφαλιοῦ της τί ἔκανε!

— Ταμπλάς μὲ χτυπάει!... Δὲν πάει ὁ νοῦς μου... Τὰ χαλάσατε;

— Οὔτε θέλω νὰ τὴν ξέρω!... Οὔτε νὰ τὴν ξαναἰδῶ!

— Κύρ-Γιάννη! Τὸ κορίτσι τὸ καημένο...

— Ἄσε τὴν ὑπεράσπιση!... Μὰ σὲ λίγες μέρες δὲ θὰ τὸν ξαναἰδῇ στὰ μάτια της τὸ λεγάμενο! Αὐτὸ νὰ ξέρη!

— Ποιὸς εἶναι ὁ λεγάμενος;

— Τὴν κουτὴ μοῦ κάνεις τώρα... Ἡ τῆ στραβή;

— Ἐμ' καὶ βέβαια θὰ στραβώθηκα ἢ μαύρη. Κουτὴ ἦμαν ποῦ ἦμαν, κύρ-Γιάννη μ'!

— Δὲν εἶδες κανέναν νὰ σουλατσάρη στὴ γειτονιά σας;...

— Ποιὸν ἄλλον νὰ ἰδῶ; Τὴν ἀφεντιά σου βλέπω καὶ χορταίνουν τὰ μάτια μου!

— Ἄλλον κανέναν;

— Ὅποιον εἶναι μαζί σου!... Μὰ ἐγὼ ἐσέναν βλέπω, ὄχι ἐκεῖνον!

- 'Ο κύρ-'Αστυνόμος δὲν περνάει;
 — Για νὰ θυμηθῶ... νὰ θυμηθῶ... "Α, ναί! Περνάει καμιά φορά...
 — "Α! περνάει... περνάει...
 — 'Αστυνόμος εἶναι! Νὰ μὴν περνάει; Οἱ 'Αστυνόμοι ἔτσι περνοδιαβαίνουν... γιὰ τὸ καθῆκον τους, πού λένε...
 — Τὸ καθῆκον τους! Κ' ἡ κυρὰ-Κατίνα στὸ παράθυρο!
 — 'Αργὰ καὶ πού βγαίνει τὸ καψοκόριτσο!
 — 'Αργὰ καὶ πού... ὅταν διαβαίνει ὁ κύριος 'Αστυνόμος!
 — Μπορεῖ καὶ νὰ 'λαχε μέσα-μέσα...
 — Φτάνει, κυρὰ-Τσεβή, φτάνει!
 — Μὴν τὸ παραξηγᾶς τὸ ἄθῶο πλάσμα, κύρ-Γιάννη!
 — Τὸ παραξηγάω!... Τὸ ἄθῶο πλασματάκι!... Χμ! Δῶς του τὰ καλὰ χαμπέρια: 'Ο 'Αστυνόμος θὰ μᾶς ἀποχαιρετήση γρήγορα! Καὶ τότε νὰ τὴν ἰδῶ! Στὰ πόδια μου νὰ προσπέση δὲ θὰ τὴ χωρέσω! Νὰ μάθη νὰ κλωτσᾷ τὴν τύχη της... 'Ἐκεῖ θὰ σταφιδιάση, στὸ παράθυρο!... "Αμυαλος κόσμος!...
 — Κύρ-Γιάννη μ', πέφτω ἀπ' τὰ σύννεφα!.. Δὲ μπορῶ νὰ τὸ πιστέψω πῶς...
 — Βούλωσε τὸ στόμα σου καὶ τσιμουδιά! Κατάλαβες; Τσιμουδιά! Νὰ μὴ μᾶς πάρη μυρουδιά κι ὁ κόσμος!. Σύρε στὸ καλὸ τώρα!
 Τράβηξε τὰ μάγουλά της ἡ κυρὰ-Τσεβή. "Ἐπειτα σταυροκοπήθηκε. "Ἐπειτα σταύρωσε τὰ χέρια της στὸ στῆθος, ἔσκυψε τὸ κεφάλι της καὶ τράβηξε πρὸς τὴν πόρτα, μουρμουρίζοντας στὸν ἑαυτὸ της τάχα (μὰ γιὰ νὰ τ' ἀκούη ὁ κύρ-Γιάννης):
 — "Αμυαλα κορίτσια!... "Αμυαλα κορίτσια!... Τύχη πῶχασε! Τέτοιον ἀφεντάνθρωπο!..

'Ο βουλευτὴς Ξαφνίστηκε μὸλις ἔλαβε στὴν 'Αθήνα τὸ γράμμα.... Νὰ φύγη ἀμέσως κι ὁ νέος 'Αστυνόμος; Δὲν εἶναι καλὰ ὁ κυρ-Γιάννης! Μὰ τί; 'Αγροφύλακας εἶναι; Ντρέπεται καὶ νὰ τὸ πῆ στὸν 'Αρχηγὸ τῆς Χωροφυλακῆς, στὸν 'Υπουρ-

γό. Δέν εἶναι δυό μῆνες πού τρόμαξε νά διώξῃ τόν ἄλλον... "Α, ὄχι! Δέ γίνεται! "Ἐκατσε καί τοῦ ἔγραψε μιᾶ καλή ἐπιστολή ὄλο κολακεῖες. "Ὅμως καθαρά τοῦ ἀπαντοῦσε ὅτι δέν εἶναι δυνατό, χωρὶς συγκεκριμένη ἀφορμή, χωρὶς ὑπηρεσιακό λόγο, μόλις ἔφτασε στή νέα του ἔδρα ὁ νέος Ἀστυνόμος νά μετατεθῆ ἀμέσως. Θά τοὺς πάρουν στόν ψιλό μεζέ. Θά γράψῃ ὁ Τύπος. Μπορεῖ νά γίνῃ κ' ἐπερώτηση στή Βουλή. Τί θά 'χε ν' ἀπάντησῃ ὁ Ὑπουργός;... «Κάμε λίγη ὑπομονή καί νά ἰδοῦμε λίγο ἀργότερα πῶς θά μπορέσω νά τὸ μανουβράρω.» Αὐτὰ ὅλα τ' ἀκούει βερεσέ ὁ κύρ-Γιάννης. Ὁ Ἀστυνόμος πρέπει νά φύγῃ ἀμέσως! «Τί νά σοῦ κάμω; λέει νοερά στό βουλευτή. "Ἐφυγε ὁ ἀδερφός μου ὁ Στρατηγός ἀπ' τὴν ὑπηρεσία. Καί ξέρω πῶς ἦταν ἀπὸ χρόνια στὰ μαχαίρια μὲ τὸ συνάδελφό του πού εἶναι τώρα Ἀρχηγός τῆς Χωροφυλακῆς! Ἀλλιῶς δὲ σ' εἶχα ἀνάγκη! Θά εἶχε φύγει σηκωτὸς ἐντὸς πέντε ὥρῶν ὁ κύριος ὑπομοίραρχος, ὁ μορφονιός!» Σκέφτηκε νά σηκωθῆ νά πάῃ μόνος του στὴν Ἀθήνα. Μά φοβήθηκε τὸ σούσουρο. Στὴν ταραχὴ του φανταζόταν ὅτι ὄλος ὁ κόσμος ξέρει τὴν ἀδιάλλαχτη διαμάχη του μὲ τὸν Ἀστυνόμο. "Ἄν καί προχτὲς κάποιος τοῦ ζήτησε ἓνα μικρὸ ρουσφέτι «ἀπὸ τὸ φίλο του τὸν Ἀστυνόμο». «Δέν τὰ 'χω καλά. Τὰ χαλάσαμε! Θά τὸν διώξω κι αὐτόν! Για σὰς ἀγωνίζομαι» ἀπάντησε στόν ψηφοφόρο. Δηλαδὴ ἄρχισε νά ζημιώνεται καί τὸ Κόμμα τώρα! Πρέπει νά τὸ καταλάβῃ ὁ κύριος βουλευτής, πού ἄρχισε νά ὑπερασπίζεται τὴν ὑπηρεσιακὴ τάξη τώρα-τώρα!... Στρώθηκε καί τοῦ ἔγραψε ἓνα μακρὸ γράμμα, μαῦρο καί καμένο. Σὰν ἐκεῖνα τὰ γράμματα πού τὰ ἔκαιγαν ἄλλοτε σὲ τρεῖς μεριές μ' ἓνα κάρβουνο, γιὰ νά χαρακτηριστοῦν μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ σὰν ἀμετάκλητα τελεσίγραφα! «Τελευτῶν, συμπέρανε, ἀξιῶ νά τὸν μεταθέσῃς τηλεγραφικῶς παραχρῆμα. "Ἄν δέν τὸν διώξῃς ἐσὺ, θά τὸν διώξω ἐγώ. Θά ξεσηκώσω ὄλον τὸν κόσμο στό ποδᾶρι. Καί θά σοῦ διαλύσω τὸ κόμμα!» Για νά ἐνισχύσῃ τὸ γράμμα ἀπόλυσε κ' ἓνα μονόλεξο τηλεγράφημα ἀπὸ κοντά: «Ἐπιμένω». Τὸ τηλεγράφημα ἔβγαλε ἀπὸ τὸ ἀδιέ-

ΒΑΘΙΕΣ ΡΙΖΕΣ

Ξοδο τὸ βουλευτὴ πού δὲν εἶχε τί νὰ τοῦ γράψῃ. Τοῦ ἀπάντησε τηλεγραφικῶς: «Δυστυχῶς ἀδύνατον ἐπὶ τοῦ παρόντος.» Ἄδύνατον; Τὴν ἀπάντησιν στὸ «ἀδύνατον» δὲν πρόφτασε νὰ τῇ δώσῃ στὸ βουλευτὴ ὁ κύρ-Γιάννης. Γιατὶ τὸ ἀδύνατον ἔγινε δυνατόν.

Ὁ Ἀστυνόμος μετατέθηκε πολὺ γρήγορα. «Αἰὶν ἐντοπιότητος». Μέσα σ' ἓνα μῆνα εἶχε παντρευτῆ τὴν Κατίνα!

Τ' ΑΓΙΑ ΧΩΜΑΤΑ

Π ὥς βρέθηκε στην Ἀμερική — ἔχουν ἰπεράσει βάλε καὶ
τριάντα χρόνια ἀπὸ τότε — δὲν τὸ καλοθυμᾶται οὔτε ὁ
ἴδιος. Θυμᾶται μόνον ὅτι αὐτὸ ἦταν τὸ μεγάλο ὄνειρο τῶν
παιδικῶν του χρόνων. Καὶ κάποια μέρα πραγματοποιήθηκε.
Μπαρκάρισε ἀπ' τὴν Πάτρα σ' ἓνα ὑπερωκεάνιο τῆς Αὐ-
στρο-Ἀμερικάνας, πού τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἦταν γιὰ τοὺς Μεσο-
γειακοὺς ἡ μεγάλη δαμάστρια τοῦ Ἀτλαντικοῦ, κ' ἔφτασε
στὴ Νέα Ὑόρκη. Εἶχε κάποιο μακρινὸ συγγενῆ του ἐκεῖ·
ἐπῆγε τὸν βρῆκε. Στὴν ἀρχὴ τὸν ἀποπῆρε. Δὲν ἔρχονται
ἔτσι ἀπροειδοποίητα στὴν Ἀμέρικα! Ἐπειτα τοῦ βρῆκε
δουλειά. Λατζιέρης σ' ἓνα ἐστιατόριο. Ἐπλενε πιάτα στὸ
ὑπόγειο. Ἐτσι ἀρχίζουν ὅλοι. Κι ὅσοι εἶχαν πνεμόνια καὶ
νεῦρα δυνατά, ἐκεῖνοι, μὲ τὸν καιρὸ, ἀνέβαιναν στὰ ἰσόγεια
καὶ στ' ἀνώγεια. Οἱ ἄλλοι...

Ὁ Κώστας ἦταν εὐρωστο, φιλότιμο καὶ θεληματικὸ παιδί. Στὸ βάθος ρομαντικὸ. Εἶχε φαντασία, εἶχε ὄνειρα. Μὰ εἶχε μαζὶ καὶ μιὰ ψυχρὴ φιλοσοφικὴ σκέψη αὐτόφωτη πού τὰ χαλιναγωγοῦσε. Ἦταν ἀπὸ τοὺς γεννημένους αὐτοδίδαχτους σοφοὺς πού βλέπουν ξάστερα τὴ ζωὴ καὶ γύρω τους καὶ μέσα τους. Τὸ παίρνουν σιωπηρὴ ἀπόφαση πὼς ἡ ζωὴ εἶναι τέτοια κι ὄχι ἀλλιώτικη. Καὶ τὴν ὑπηρετοῦν γιὰ νὰ τοὺς ὑπηρετῇ. Τὸ «δυσάρεστο» δὲν εἶναι ποτὲ γι' αὐτοὺς ὀλωσδιόλου στὸν ἄλλο πόλο ἀπὸ τὸ «εὐχάριστο». Καὶ τὰ καλὰ δεχοῦμενα καὶ τὰ κακά... Τέτοιος ἦταν πλασμένος ὁ Κώστας. Καὶ σὰν τέτοιος — δουλευτάρης, φρόνιμος, ὑπομονετικὸς, οἰκονόμος, ἔκαμε προκοπὴ. Ὅμως ἀπορροφήθηκε τόσο ἀπ' τὴ δουλειά του, ἀπ' τὸ ζῆλο του ν' ἀναδειχτῇ, νὰ πλουτίσῃ, νὰ ἐξασφαλίσῃ τὰ γηρατιά του, ὥστε ξέχασε ὀλωσδιόλου τὴν παλιά του Πατρίδα· ἔκοψε κάθε δεσμό· δὲν ἔγραψε σὲ κανένα. Καί, μετατοπίζοντας τὴ δράση του ἀπὸ πολιτεία σὲ πολιτεία τῆς Ἀμερικῆς, ἔπαψε νὰ πολυβλέπῃ ἄλλους Ἕλληνες. Ἐγίνε Ἀμερικανὸς πολίτης. Καὶ πιὸ πολὺ ἔγινε Ἀμερικανὸς ἄνθρωπος. Ἀπ' τὸ παλιὸ χωριό-τόπουλο τῆς Ρούμελης ξεδιπλώθηκε κάποιος ἄλλος βιοπαλαιστής πού, κι ἂν εἶχε κρατήσῃ στίς ρίζες του καὶ στὴν ψυχὴ του τὰ παλιά του συστατικά, ὅμως στὴ ζωὴ παρουσίαζε τῶρα χαρακτηριστικὰ ἄλλα. Τὸ παλιὸ κορμί του εἶχε θαφτῇ σὰ σπόρος στὸ σκοτεινὸ ὑπόγειο τοῦ μαγέρικου ὅπου ἔπλενε, σὰν ἄψυχη τάχα, τότε μηχανή, πιάτα. Ἀπὸ ἐκεῖ ξεφύτρωσε στὸ φῶς καὶ στὸν ἀέρα ἓνα κεφάλτο, ἀνετο ἀμερικανόπουλο, γεμάτο αὐτοπεποίθηση κ' αἰσιοδοξία, πού μὲ τίς πρῶτες οἰκονομίες του, πειθόμενο στὴν ἐσῶτερη παρακίνηση τῆς ψυχῆς του, ἐπῆγε κι ἀνοίξε σὲ κάποια συνοικία ἓνα μικρὸ ἀνθοπωλεῖο. Τὸ πρῶτο λουλούδι τοῦ ἐμπορίου του τὸ εἶχε χαρίσει στὴν πρώτη κοπέλα πού περνοῦσε ἀπὸ ἐκεῖ μπροστὰ κατὰ τύχη. «Θέλω νὰ μοῦ φέρῃς γούρι» τῆς εἶπε. Ἐκείνη τὸν εὐχαρίστησε καὶ τοῦ εὐχῆθηκε. Ἐβελυν, τὴν ἔλεξαν. Ξαναπέρασε πολλὲς φορές. Τὴ συμπάθησε. Τῆς εἶχε προτείνει νὰ τὴν πάρῃ στὴν ἐργασία του μόλις

οί δουλειές του ξεκινήσουν καλά. 'Εκείνη τὸν κοίταξε βαθιά μὲ τὰ γαλανὰ της μάτια γιὰ νὰ ξεδιαλύνῃ τοὺς σκοπούς του. Ἦταν τίμιος ἄνθρωπος. Καὶ τὰ μάτια του εἶπαν τὴν ἀλήθεια. Ἡ πρόθεσή του ἦταν σοβαρή. Γιατί ὄχι; Μήπως δὲν εἶχε ἀνάγκη συντροφιάς; Μόνος του θὰ περνοῦσε τὴ ζωὴ του; Ἡ Ἔβελυν τοῦ ἀπάντησε ὅτι κερδίζει τόσα στὸ ἐμπορικὸ πού ἐργάζεται.

— Μπορεῖ νὰ κερδίσης περισσότερα ἐδῶ, τῆς εἶπε.

— Νὰ τὸ σκεφθοῦμε καλύτερα... τοῦ ψιθύρισε χαμογελαστά. Κι ἀπομακρύνθηκε. Τὴν εἶχε παρακολουθήσει, θυμάται, μὲ τὸ μάτι, κι ὅπως ἀλαφροπατοῦσε σὰν ἐλαφάκι τοῦ γαργάλισε ὅλες τὶς αἰσθήσεις. Τὸ περπάτημά της ἦταν μιὰ ὁμορφὴ κίνηση σὲ πολλὴ ἄρμονία μὲ τὴ ζωὴ τοῦ κόσμου, ὅπως τὴν ἐνίωθε ὁ Κώστας. Μιὰ κίνηση, πού θὰ ἦταν τόσο εὐχάριστο, τόσο λαχταριστὸ νὰ σταματήσει μιὰ μέρα μ' ἓνα ὀρμητικὸ φρενάρισμα μέσα στὴν ἀγκαλιά του: «Θέλω νὰ γίνῃ δική μου!» ξεμυστηρεύτηκε κρυφὰ στὸν ἑαυτό του. Καὶ τὸ «θέλω» του, ὅταν ἔπαιρνε φυσικὴ ὑπόσταση μέσα στὴ συνείδησή του, δὲ μπορούσε νὰ ἔχῃ ἄλλη διέξοδο παρὰ μόνο τὴν πραγματοποίησή. Ἐπίμενε. Γνώρισε τὴ μὴτέρα της. Φανέρωσε καθαρὰ τοὺς σκοπούς του.

— Δὲν ξέρω ἂν μπορῶ νὰ σὲ κάμω εὐτυχῆ, τοῦ εἶχε πῆ.

— Ἄγαπᾶς ἄλλον;

— Ὅχι, κανέναν!

— Τότε θ' ἀγαπηθοῦμε καὶ θὰ εὐτυχήσουμε!

— Ἄς γνωριστοῦμε καλύτερα...

Δισταγμὸς μοιραῖος. Πεπρωμένο ἦταν νὰ μὴ φτάσῃ στὴν ποθητὴ πραγματοποίησή τὸ ὁμορφότερο «θέλω» τῆς ἀμερικάνικης ζωῆς τοῦ Κώστα. Ἡ χαριτωμένη κείνη ἐλαφίσια περπατησιά, πού ἦταν σὲ τόση ἄρμονία μὲ τὴν κίνηση τοῦ σύμπαντος κόσμου, σταμάτησε ἀπότομα ἓνα βράδυ βροχερὸ μπροστὰ στὶς ρόδες ἐνὸς αὐτοκινήτου...

Ἡ Ἔβελυν ἔχασε τόσο σκληρά, τόσο ἀναπάντεχα τὴν ὠραία της ζωὴ σ' ἓνα δυστύχημα τοῦ δρόμου! Κεραυνοβολήθηκε ὀδυνηρὰ ὁ Κώστας. Ἐκλείσει τὴν ἄλλη μέρα τὸ κατὰ-

στημα καί, χωρίς υπερβολή, κουβάλησε όλα τὰ λουλούδια του στο φέρετρο, στο νάο, στον τάφο της...

Τὸ περιστατικό ἐκεῖνο τοῦ ἀνοίξε κρυφὴ πληγὴ. Ἄφησε βαθιὰ ἴχνη στὴν καρδιά του, στὴν ψυχὴ του, στὴ σκέψη του. Τόσο πολὺ τὴν ἀγαποῦσε; Οὔτε ὁ ἴδιος μπορούσε νὰ τὸ προσδιορίση. Μιὰ φορὰ ἦταν πολὺ παράξενο αὐτὸ πού τοῦ συνέβηκε. Ἀναστατώθηκε βαθύτατα ἢ ὑπαρξή του. Τοῦ φάνηκε ὅτι κατὰ ἓνα τρόπο πέθανε κι ὁ ἴδιος. "Ὅτι εἶχε τελειώσει ἢ μέχρι τότε βίωσή του κι ὅτι ἂν ἀπομένει ζωντανός, εἶναι γιατί ἀρχίζει μιὰ ζωὴ ἄλλη κι ἀλλιότιχη. Δὲν ἤξερε ἀκριβῶς ποιά, ὅμως ἦταν βέβαιος ὅτι ἡ καινούργια δὲν εἶχε καμιὰ σχέση μὲ τὴν προηγούμενη ζωὴ του. Ἐκεῖνο πού ξεχώριζε ἀμέσως στὴν ἀτμόσφαιρα τῆς καινούργιας του ζωῆς εἶναι ὅτι τῆς ἔλειπε ὀλωσδιόλου τὸ ἀνθισμα, τὸ ἄρωμα, ἡ γοητεία, ὁ μαγνήτης τῆς γυναίκας. Τὸ ἄλλο φύλο ἦταν σὰ νὰ 'παψε νὰ ὑπάρχη γι' αὐτόν. Πούλησε τὸ μαγαζί του, ἐναπόθεσε τὰ τελευταῖα του ἀνθη στὸν τάφο τῆς Ἐβελυν, τὴν ἀποχαιρέτησε κ' ἔφυγε μακριὰ σ' ἄλλη πολιτεία. Ἐκεῖ κατάλαβε πὼς εἶχαν ἐξαφανιστῆ ἀπὸ τὸν κόσμο του τὰ λουλούδια. Ἀφοῦ δὲν ὑπάρχουν γυναῖκες, γιατί νὰ ὑπάρχουν λουλούδια; Τὰ εἶχε κηδέψει μαζί της...

Καὶ φυσικά, τοῦ στάθηκε ἀδύνατο ν' ἀνοίξη πάλι ἓνα ἀνθοπωλεῖο στὴ νέα πολιτεία πού πῆγε. Τὰ λουλούδια εἶναι πιά γι' αὐτόν μόνο γιὰ τὶς κηδεῖες καὶ θὰ ἦταν σὰ νὰ 'κανε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ νεκροθάφτη... Ἄνοιξε μιὰ καφετερία. Καὶ δούλεψε καλά. "Ὅμως ξέμενε πιὸ κλεισμένος στὸν ἑαυτό του. Καὶ κατὰ βάθος δούλευε χωρὶς κανένα συγκεκριμένο σκοπὸ. Δούλευε μόνον τὸ κορμί του, τὰ νεῦρα του, ἡ σκέψη του ἀπὸ μιὰ «κεκτημένη ταχύτητα». Ἡ ψυχὴ του δὲ δούλευε. Δὲν καλλιεργοῦσε κανένα ὄνειρο εὐτυχίας. Αὐτὸ πού λένε μέλλον, δὲν τὸν ἀπασχολοῦσε πιά καθόλου... Τὸ παρελθὸν τὸ εἶχε θάψει... Καὶ τὸ παρὸν ἦταν μιὰ στενὴ λωρίδα ἔδαφος πού τὸν χωροῦσε ἴσα-ἴσα αὐτόν τὸν ἴδιο μονάχα, τὴ μέρα γιὰ νὰ δουλεύη, τὴ νύχτα γιὰ νὰ πλαγιαίζη καὶ νὰ ξεκουράζεται...

Ἄπ' τὴν ἄχρωμη κι ἄπνοη αὐτὴ κατάσταση τῆς νεκροζωῆς τὸν εἶχε βγάλει ὁ Πρῶτος Παγκόσμιος Πόλεμος. Ἐπῆγε στρατιώτης στὸ Δυτικὸ Μέτωπο. Κ' ἐπῆγε μὲ χαρὰ, μὲ προθυμία, μὲ θέληση νὰ πολεμήσῃ καὶ νὰ νικήσῃ. Γιὰ τὸν ἑαυτὸ του δὲν εἶχε σκοπούς. Γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα ὅμως εἶχε. Ἦταν δημοκρατικὸς φιλελεύθερος... Εἶχε γνωρίσει κ' ἐχτιμήσει στὴν πράξη τὴν ἀξία τῶν ἐφαρμοσμένων ἰδανικῶν ποὺ πραγματοποιοῦσε ἡ Μεγάλῃ Συμπολιτεία, στὴν ὁποία ζοῦσε καὶ πλούτιζεν ἐλεύθερα, ἱκανὸς νὰ φτάσῃ καὶ στὴν πιὸ ψηλὴ κορυφὴ τῆς ἐπιδιώξεώς του ἂν τὸ ἔλεγον τὰ κότσια του. Κ' ἡ μοίρα του! Τί ἄλλο μπορούσε νὰ ἐπιζητήσῃ ὁ ἀνθρώπος ἐπὶ τῆς γῆς; Πίστευε στὰ ἰδανικὰ αὐτὰ ποὺ τοῦ δίδαξε τόσα χρόνια ἡ ἐμπειρία τῆς ζωῆς καὶ πολεμοῦσε μ' ὅλη του τὴν καρδιά γιὰ τὴ διατήρησή τους, γιὰ τὸ ξάπλωμά τους σ' ὅλη τὴν ἀνθρωπότητα. Πολέμησε μὲ καρτερία καὶ μὲ γενναιότητα, χωρὶς νὰ τὸν ἐνδιαφέρουν καὶ νὰ τὸν συγκινοῦν οὔτε οἱ ἡμερήσιες διαταγές ποὺ τὸν ἐπαινοῦσαν, οὔτε οἱ πολεμικοὶ σταυροὶ ποὺ τοῦ ἔδιναν. Τραυματίστηκε. Ξανατραυματίστηκε. Ἡ ἐπιθυμία του κ' ἡ χαρὰ του ἦταν νὰ ξαναγυρίσῃ στὸ μέτωπο ὅπου, ἐχτὸς ἀπ' τ' ἄλλα, εἶχεν ἀποχτήσει καὶ φίλους! Ξεκλείδωσε τὴν καρδιά του μέσα στ' ἀμπρὶ καὶ παραδόθηκε στὴν ἀγάπη τῶν συναδέλφων του ποὺ ξεκινοῦσαν μαζί τὴ σκοτεινὴ νύχτα γιὰ ἐξόρμηση καὶ ποτὲ δὲν ξαναγυρνοῦσαν ὅλοι μαζί στὴ φωλιά τους. Πόσους εἶχε κουβαλήσει σκοτωμένους στὴν πλάτη του! Καημένα παιδιὰ!... Ἄντὶ νὰ σκληρύνῃ ἡ καρδιά του στὸν πόλεμο, ἀντίθετα ἔγινε τρυφερότερη, πονετικότερη. Καὶ μέσα στ' ἄλλα, γνωρίστηκε κι ἀγαπήθηκε στὸ Δυτικὸ Μέτωπο μὲ πολλοὺς συμπατριῶτες τοῦ Ἑλλήνες, στρατιῶτες κ' ἐκείνους στ' ἀμερικάνικα σώματα ἐκστρατείας. Ξαναθυμήθηκε ζωηρὰ τὴν παλιά του πατρίδα. Τὸ χωριὸ ποὺ γεννήθηκε, τὴν πολίχνη ποὺ ἔμαθε γράμματα, τὴν πόλη ποὺ μπαρκαρίσει κ' ἔφυγε γιὰ τὴν Ἀμερικὴ... Τοῦ ξανάρθε στὴν ὄσφρηση τὸ χνῶτο τῆς Ρούμελης. Γύρισε στὴ σκέψη του ἢ γλύκα γιὰ τὴν Ἑλλάδα. Ὅμως στὴν πρόταση τῶν φίλων του νὰ

πάνε να περάσουν την άναρρωτική τους άδεια στην Έλλάδα αυτός άρνήθηκε ώς τὸ τέλος. Τί να πάη να κάνη εκεί; Ποιὸν να ιδῆ; Ποιὸς να τοῦ βρεθῆ; Εἶχε τόσα χρόνια τώρα κόψει κάθε ἀλληλογραφία. Δὲν ἤξερε ἂν ζοῦν ἢ ἂν πέθαναν οἱ δικοὶ του στὸ χωριό. Εἶχε ξεριζωθῆ ὀλοτέλα κι ἀπομονωθῆ ὀλωσδιόλου. Δὲν τὸ 'καμε οὔτε ἀπὸ κακία, οὔτε ἀπὸ σχεδιασμένη ἀπόφαση. "Έτσι ἤρθαν τὰ πράγματα, ἔτσι τ' ἄφησε να κυλήσουνε. Αἰσθανόταν πιὸ δυνατός, πιὸ ἀποφασιστικὸς με τὸ να βρεθῆ ὀλομόναχος στὸν κόσμο χωρὶς παλιότερες ἀνάμνησες, χωρὶς ἀπώτερους σκοποῦς.

Κυριαρχοῦσε ἀπόλυτα στὸ παρόν, ἀπομονωμένος μέσα σ' αὐτό, χωρὶς ἐπιστροφές στὸ παρελθόν, χωρὶς προβολές στὸ μέλλον. Καλὰ καθαρίστηκε ἀπὸ τόσες σκουριές· καλὰ γιατρεύτηκε ἀπὸ τότες ἀδυναμίες· καινούργιες ψῶρες θὰ πάη να γυρέψη τώρα;... "Όχι, δὲ δέχτηκε να πάη στην Έλλάδα. Γύρισε στην Ἀμερικὴ να κοιτάξῃ λίγο καὶ τὰ μαγαζιά του.

"Όμως, παράξενο, ἐκεῖνο πὸ εἶχε ξαναγεννηθῆ μέσα του γιὰ τὴν παλιά πατρίδα ὅταν πολεμοῦσε στὴ Φλάντρα, δὲν ἔσβησε· ἔμεινε ζωντανό. Καὶ καθὼς περνοῦσαν τὰ χρόνια καλλιεργοῦσε στὴν καρδιά του ἓνα εἶδος ρευστῆς, φευγατερῆς νοσταλγίας. Ναί. Πολλές φορές τοῦ πύκνωσε ἢ σκέψη να ξαναπάη μιὰ φορά να ιδῆ τὴν πατρίδα προτοῦ πεθάνῃ. Κάποτε προχώρησε πιὸ πολύ: Γιατί, τάχα, να μὴ γυρίση να κλείση τὰ μάτια στὴν πατρίδα καὶ ν' ἀφήση τὸ κορμὶ στ' ἅγια χώματα;...

«Ἄγια Χώματα!» Πῶς θυμήθηκε αὐτὴ τὴν ἀνατριχιαστικὴ ἔκφραση; Ἀνέβηκε μόνη τῆς στὴ σκέψη του ἀπ' τὰ βάθη τῆς ὑπαρξῆς του...

— Αὐτὴ δὲν εἶναι ζωὴ, εἶναι βάσανο! (ἔλεγε ὁ πατέρας του ὅταν τοῦ κάκου προσπαθοῦσε να κάμη χωράφι με τὸ ξύλινο ἀλέτρι του στὰ τραχιὰ στέρνα τῆς ρουμελιώτικῆς γῆς). Εἶναι να μουντζώνῃς καὶ να φεύγῃς!... Μὰ ἔλα πὸ σὲ βαστοῦν με χίλιες ρίζες τ' ἅγια χώματα;...

Ἡ βουβὴ μὰ τρανταχτερὴ κραυγὴ ἀπ' τ' ἅγια χώματα

ἄρχισε ν' ἀντιλαλῆ συγκλονιστικὰ στὴν ψυχὴ τοῦ ξεριζωμένου...

Κάποιος ἀπὸ τοὺς φίλους τῆς ἐκστρατείας τὸν εἶχε γράψει στὴν Ὁργάνωσή τους.

— Εἶναι ντροπὴ ν' ἀδιαφορῆς ἔτσι!... Πατρίδα μας εἶναι! Ἐκεῖ βρίσκονται τὰ κόκαλα τῶν γονέων μας! Μακάρι νὰ ἀφήναμε ἐκεῖ καὶ τὰ δικά μας!

Δώσ' του, δώσ' του, τὸν τριβέλισε, τὸν ἔπεισε. Δέχτηκε νὰ γραφτῆ μέλος. Καὶ στάθηκε πρόθυμος, στάθηκε γενναῖο-δωρος στὶς συνεισφορὲς του γιὰ κάθε ἀνάγκη, γιὰ κάθε σκοπὸ πατριωτικὸ.

Ἐπειτα ἄρχισαν τὰ ταξίδια στὴν Ἑλλάδα.

— Ἄιντε μπρός! Ἔλα νὰ πᾶμε, Κώστα!

Πολὺ τὸν γαργαλοῦσε ἡ ἰδέα. Ὅμως ἐνιωθε μιὰ ἀκατανίκητη δειλία. Πῶς θὰ τολμοῦσε νὰ γυρίσει; Καλὰ στὴν Ἑλλάδα, στὴν Ἀθήνα, ἄγνωστος μέσα σὲ ἀγνώστους, μπορεῖ νὰ πάη. Μὰ θὰ εἶναι αὐτὸ «γυρισμὸς στὴν Πατρίδα»; Ὅχι! Αὐτὸ θὰ εἶναι μιὰ ψυχρὴ ἐπίσκεψη ἑνὸς ξένου... Καὶ τί χάρη, τί ὁμορφιά, τί ἀξία θὰ ἔχη;... Γυρισμὸς στὴν πατρίδα εἶναι τὸ ξεμπαρκάρισμα ἐκεῖ ποὺ μπαρκάρισες, ἡ ἀναζήτηση τῶν παλιῶν ἀφεντικῶν, τὸ ἀνέβασμα στὸ χωριό, τὸ ἀντάμωμα μὲ τὶς ἀδερφές, τὸ ξάπλωμα στὴ χαγιάτα τοῦ γέρικου χωριάτικου σπιτιοῦ, ἓνα κερὶ στὸν τάφο τῶν γονιῶν...

Αὐτὸς εἶναι γυρισμὸς! Αὐτὴ εἶναι πατρίδα! Μὰ τάχα εἶναι ἄξιος τώρα πιά νὰ κάμῃ ἓναν τέτοιο γυρισμὸ; Καὶ τί νόημα θὰ ἔχη; Τὶ δικαιολογία θὰ βρῆ γιὰ τὸ παρελθόν; Τὶ πρόφαση θὰ βρῆ γιὰ τὸ μέλλον;... Ἄ, ὄχι!... Ἐνα τέτοιο ταξίδι θὰ ἦταν ψυχικὴ ἀνατροπὴ ὅλης του τῆς ζωῆς. Καὶ δὲν ἔχει πιά κουράγιο νὰ τὴν ἐπιχειρήσῃ. Τοῦ φαίνεται ὅτι θὰ τὸν πηγαιναν σὰν δεμένον μὲ ἀλυσίδες καὶ θὰ τὸν παράδιναν ἐκεῖ αἰχμάλωτο σὲ μιὰ ἄλλη καινούργια μοίρα. Καινούργια θὰ ἦταν; Ἡ μὴν ἡ παλιά-παλιά του! Ἄς τὸ ἀποφύγῃ!... Κι ὅλο ἀπόφευγε τὸ τραγικὸ αὐτὸ ταξίδι...

Δὲν ἐπῆγε μιὰ, δὲν ἐπῆγε δύο. Οἱ φίλοι του πηγαιναν καὶ γύριζαν ἐνθουσιασμένοι. Ξεανιωμένοι, δυναμωμένοι γύριζαν.

— Χάνεις, τοῦ ἔλεγαν. Δὲν εἶναι ἡ ψωρο-Ἑλλάδα ποὺ ἤξε-
ρες. Ἔγινε μεγάλη κι ὁμορφη. Ἔχει τάξη. Ἔχει πρόοδο!...
Ἄνασαινεὶς καὶ ξαναζῆς!

Ἔνας του φίλος ποὺ ἦταν ἀνύπαντρος, γύρισε καὶ
παντρεμένος.

— Ἐδῶ δὲ θὰ τὸ ἀποφάσιζα ποτέ, τοῦ εἶπε. Μᾶς πῆραν
λίγο καὶ τὰ χρόνια... Συνομήλικοι μοῦ φαίνεται πὼς εἶμα-
στε... Ἐκεῖ κάτω ὅμως ἀμέσως τὴν πῆρα τὴν ἀπόφαση.
Πῆγα στὸ χωριὸ μου. Ἄνύπαντρος κάθεσαι, παιδάκι μου;
ξεφώνισε μιὰ γριά θειά μου. Ἄμ' δὲ σ' ἀφήνω νὰ φύγης
ἔτσι! Ἔτοιμη τὴν ἔχω τὴ νύφη!» Ἄφοῦ τὴν ἔχεις ἔτοιμη
φέρ' τηνε, Θειάκω!» Καὶ ποὺ λές, τσάκα-μπαράκα, σὲ
δεκαπέντε μέρες μέσα βρέθηκα παντρεμένος! Σὲ συμβουλεύω
νὰ πᾶς νὰ κάνης τὸ ἴδιο!... Θέλεις νὰ σοῦ κλείσω καμπίνα
στὴ «Νέα Ἑλλάδα»;

Καμπίνα! Στὴ «Νέα Ἑλλάδα»! Τί λέει αὐτός;...

Νὰ μπῆ στὴ «Νέα Ἑλλάδα»... Καὶ μὲ τὴ «Νέα Ἑλλάδα»
νὰ πάη ἐκεῖ κάτω στὴν παλιά Ἑλλάδα... Νὰ πάη καὶ νὰ
παντρευτῆ!... Νὰ γυρίση ἐδῶ στὸ Νάσβιλλ μὲ μιὰ γυναίκα
δική του... γυναίκα Ἑλληνίδα!...

Τοῦ φαίνονται τόσο παράξενα ὅλα αὐτά, τόσο ἀπίθανα,
τόσο ἀπραγματοποίητα, ποὺ χαμογελάει κοροϊδευτικά...
Κοροϊδεύει τὸν ἑαυτό του ποὺ τ' ἄκουσε καὶ τὰ πρόσεξε.
Κι ὅμως νά! νά! Βλέπει στὸν ὕπνο του τὸ ὑπερωκεάνιο!
Μιὰ νύχτα τὸ εἶδε πολὺ μεγάλο, μακρὺ, ψηλὸ. Ξετεντώθηκε
μπροστά του τόσο ποὺ σχημάτισε μιὰ πελώρια γέφυρα. Σα-
μάρωσε ὅλον τὸν Ἀτλαντικὸ Ὠκεανὸ καὶ τὴ Μεσόγειο.
Ἐνωσε, ἀκριβῶς σὰ μιὰ γέφυρα, τὴν Ἀμερικὴ μὲ τὴν Ἑλ-
λάδα.

— Πέρνα!... τοῦ φώναζε μιὰ δυνατὴ, σὰν τρόμπα-μαρίνα,
φωνή. Πέρνα καὶ πῆγαινε στ' ἅγια χῶματα!

Ὁ ὠκεανὸς μίκραινε κάτω ἀπ' τὰ μάτια του· μίκραινε,
μίκραινε, ὥσπου ἔγινε, μὲ τὰ κύματα καὶ τοὺς ἀφρούς
του, μιὰ σημαία Ἑλληνικὴ, ἀσπρογάλαζη.

— Πέρνα! τοῦ ξαναφώναξε ἡ φωνή.

Εύπνησε. Ἀμέσως ἦρθε στὸ νοῦ του αὐθόρμητα, ἀπὸ τὰ κατάβαθα τῆς μνήμης, ἓνα τραγούδι — «θούριο» — γιὰ τὴν Ἑλληνικὴ Σημαία, ποὺ τραγουδοῦσε μικρὸς στὸ σχολεῖο. Πῶς ξαναζωντάνεψαν ἔτσι ἄξαφνα ὅλοι αὐτοὶ οἱ βρυκολάκοι; Θαρρεῖς κ' ἔσπασε μέσα του ἓνα βαρὺ καπάκι ποὺ σιδεροσκέπαζε ἀλύτρωτα ὅλα του τὰ περασμένα. Ἔσπασε τὸ χιλιοκάρφωτο καπάκι καὶ ξεπετάχτηκαν ἀτμοί, φλόγες, νυχτερίδες, πεταλοῦδες, τραγούδια, θρῆνοι, καημοὶ ξεχασμένοι — ὅμως νάτοι! — Ἀθάνατοι!

Μαζὶ μὲ τὸ σχολεῖο θυμήθηκε, ὕστερα ἀπὸ τὸ ἐντυπωσιακὸ ὄνειρο τῆς γέφυρας («πέρνα!»), τοὺς συμμαθητὲς του καὶ τὶς συμμαθήτριές του. Θυμήθηκε τὸν πρῶτο του ἔρωτα...

Χαζομάρες!... Ὅμως, ναί, Μαριγούλα τὴν ἔλεγαν τὴν ξανθὴ γαλανὴ κοπέλα, ποὺ πήγαιναν μαζὶ τῆς στὸ Ἑλληνικὸ Σχολεῖο καὶ τὴν εἶχαν ἐρωτευτῆ ὅλα τὰ παιδιὰ. Περισσότερο ἀπ' ὅλους αὐτὸς. Τὸ 'χε καὶ ἀποδειξεῖ!...

Τί νὰ γίνεταί, τάχα, ἡ Μαριγούλα; Νὰ ζῆ; Νὰ παντρεύτηκε; Νὰ πέθανε; Γιατί νὰ πεθάνη; Γιατί;... (Μήπως δὲν πέθανε στὸ ἀνθος τῆς ὁμορφιάς τῆς ἢ καημένη ἢ Ἐβελυν;)...

Τί θέλει καὶ τὰ θυμᾶται; «Θέλει»; Μὰ τοῦτο ἔχει φοβερὴ ἀξία: Τὰ θυμᾶται χωρὶς νὰ θέλῃ! Πήδησαν ἐξω μὲς' ἀπ' τὸ ἀνήλιαγο κατώγι τῆς μνήμης καὶ τὸν περιτύλιξαν ὀλάκερον σὰν κισσοὶ καὶ σὰν περιπλοκάδες. Καλύτερα σὰν ἓνα σμῆνος ἀπὸ μοσκομέλισσες ποὺ βουίζουν γύρω-τριγύρω του ἐπικίδυνα, ἀπειλητικά, ὅμως ὄχι καὶ τόσο δυσάρεστα. Πῶς θὰ λευτερωθῆ; Πῶς θὰ τὶς ξαναμπάσῃ στὸ σκοτεινὸ του μελισσοκρήνη; Ἄς λείπη τὸ μέλι τους! Κι ἄς εἶναι ἀγύρευτο τὸ γλυκόπικρό τους κέντρωμα!

Ὅμως, ναί, Μαριγούλα τὴν ἔλεγαν. Εἶχε κατσαρὰ ξανθὰ μαλλιά, γαλανὰ διάφανα μάτια, χυτὸ κορμάκι, καλοστερωμένα πόδια... Κι ἄχ, ναί, μιὰ συρτῆ, τραγουδιστὴ φωνή!... Τοῦ φαίνεται πῶς τὴν ἀκούει!... Τὴν εἶχαν ἐρωτευτῆ ὅλα τὰ παιδιὰ!... Τότε τὰ παιδιὰ πήγαιναν χαμομεγάλα στὸ Ἑλληνικὸ Σχολεῖο. Καὶ τὰ κορίτσια, ποὺ μόλις τότε ἀρχι-

ζαν να πρωτοπηγαίνουν, μεγαλούτσικα κι αυτά. 'Η γλυκιά φωνή τῶν αἱμάτων εἶχε ἀρχίσει νὰ τραγουδάη στὴν καρδιά τους. Τὸ κρυφὸ ἀγουροξύπνημα τοῦ ἔρωτα ἔκανε τὰ κορμάκια νὰ σκιρτᾶν καὶ τὰ ματάκια νὰ τρεμολάμπουν ἀπὸ μυστικές ἀχτίδες. Ἦταν πεντέξι κορίτσια στὴν τάξη. Καλὲς ὄλες. Ὁμορφότερη ἀπ' ὄλες ἡ Μαριγούλα... Σπαρταροῦσεν ἀπὸ μιὰ πρόωρη ἐρωτικὴ διάθεση, ἕναν αἰσθησιακὸ ἠλεκτρισμό... Τὰ παιδιά τὴν εἶχαν ὅλα ἐρωτευτῆ. Τῆς ἔγραφαν γράμματα. Τῆς ἔστελναν στιχάκια... Μήπως δὲν εἶχε πιᾶσει ὁ Σχολάρχης στὸ τετραδιὸ τῆς ἕνα στιχάκι γραμμένο μὲ τὴν ἀσύγκριτη καλλιγραφία ἐνὸς ἄλλου παιδιοῦ;... Πῶς τὸ 'λεγαν; Πῶς τὸ 'λεγαν;... "Α, ναί, Σπύρο! Σπύρο, βέβαια. Σπύρο Μποτίνα! ὦ, τί μεγάλη φασαρία εἶχε γίνεϊ τότε! Τὰ θυμᾶται ξεκάθαρα ὁ Κώστας (νὰ πάρη ἡ εὐχή, πῶς ἀναστήθηκαν ὅλα ἐτοῦτα τὰ πεθαμένα ζώϊσματα!). Θυμᾶται πόσο εἶχε ζηλέψει τότε! Νόμισε πῶς τὸ στιχάκι τὸ 'χε φτιάσει μοναχὸς του ὁ Μποτίνας. Ποῦ νὰ μπορέση κι αὐτὸς νὰ φτιάσῃ ἕνα τέτοιο στιχάκι! Ποῦ νὰ μπορέση!... Καὶ πῶς νὰ τὸν προτιμήσῃ αὐτὸν ἡ Μαριγούλα ἀφοῦ δὲν μποροῦσε νὰ τῆς φτιάσῃ κ' ἐκεῖνος ἕνα στιχάκι! Νὰ ποῦ τὸ 'χε κρυμμένο στὸ τετραδιὸ τῆς (πόσες φορές νὰ τὸ διάβασε!) τὸ στιχάκι τοῦ Μποτίνα καὶ τὸ βρῆκε ὁ Σχολάρχης!...

«Μιὰ τρίχα ἀπ' τὰ μαλλάκια σου τὰ μάτια μου νὰ ράψω
κι ὄρκο σοῦ κάνω στὸ Σταυρὸ ἄλλη νὰ μὴν κοιτάξω!»

- Ἐσὺ τὸ 'γραψες αὐτό; ρώτησε ὁ Σχολάρχης τὸ Μποτίνα.
- Μάλιστα! μουρμούρισε ἐκεῖνος. Ὁ γραφικὸς του χαρακτήρας μὲ τὰ ὠραῖα, σταμπάτα γράμματα, ἦταν πασίγνωστος. Πῶς νὰ τὸ ἀρνηθῆ;
- «Καὶ αἱ μὲν χεῖρες, χεῖρες Ἡσαῦ!» εἶπεν ὁ Σχολάρχης. Ἄλλὰ ἡ φωνὴ τίνος Ἰακῶβ εἶναι; Ποιὸς σοῦ τὸ 'μαθε αὐτὸ τὸ ἀνόητο στιχοῦργημα; Ἄπο ποῦ τὸ ἀντέγραψες;
- Ἦταν. . . γραμμένο πίσω ἀπὸ ἕνα φύλλο τοῦ ἡμεροδείχτη!
- Ὡστε μὲ αὐτὰ ἀσχολεῖσαι κατ' οἶκον; Ξεφυλλίζεις τοὺς

ήμεροδειχτες και παραμελεις τα μαθηματά σου! Και, και, ενοχλεις τις συμμαθητρίες σου απρεπώς! Το παράπτωμά σου είναι βαρύ!... Να έρθης μετά το μάθημα στο γραφείο! 'Η τιμωρία σου πρέπει να είναι παραδειγματική!... 'Αλίμονο αν σε μιμηθούν και άλλοι αλαφρόμυαλοι συμμαθητές σου!

«'Αποβολή θα έχουμε!» είχαν μουρμουρίσει τ' άλλα παιδιά. "Όμως ο Μποτίνας που ήταν έρεθισμένος από το αναπάντεχο ξεσκέπασμα, έτριξε τα δόντια του κ' είπε στο διάλειμμα:

— "Αν κατάη άς με αποβάλη! Θάν τα βγάλω όλα στη φόρα!

— Τί θα βγάλης; ρώτησαν τα παιδιά.

— Νά, πώς κάνει κι αυτός γλυκά μάτια της Μαριγούλας! Και τής χαϊδεύει τα μαλλιά!...

'Η Μαριγούλα, τó πήρε τó αυτί της.

— Είσαι πρόστυχος, είπε τού Μποτίνα, θαρραλέο κορίτσι όπως ήταν.

'Ο Κώστας, αν και είχε καταπραυνθή η ζήλια του απ' την πεζή αποκάλυψη ότι τó στιχάκι δέν τό 'χε γράψει μοναχός του ο Μποτίνας αλλά τó ξεσήκωσε από ένα ήμεροδειχτη, ανακατεύτηκε ενεργά στο επεισόδιο. "Όταν η Μαριγούλα πρόφερε τή βαριά της φράση, πρώτα χάρηκε κατάβαθα για τήν έχτρα που ξεφύτρωνε ανάμεσά της και τού Μποτίνα. "Επειτα όμως, σύγχρονα σχεδόν, σαν από μιá παρόρμηση οφειλόμενη σ' έμφυτον ίπποτισμό η σέ στιγμιαίο ύπολογισμό να μη χάση τήν ευκαιρία ν' αποδείξη τά αισθήματά του για τή Μαριγούλα (αυτός γράμμα δέ θα τολμούσε να τής γράψη ποτέ!), χύμηξε καταπάνω στόν Μποτίνα, τόν έσπρωξε και τόν χαστούκισε φωνάζοντας:

— Νά, για να μάθης να μιλάς έτσι για τó Σχολάρχη και τά κορίτσια!

"Έγινε μεγάλη φασαρία. Μπήκε ο επιστάτης στη μέση. Τελικά τó πράμα αποσωπάστηκε κι αποσκεπάστηκε. Σίγουρα κανείς άλλος δέν τó θυμάται τώρα πιά!. "Έσωσε να τó θυμηθή, έπειτα από σαράντα χρόνια αυτός, ο Κώστας "Ανταμς, εκεί πέρα μακριά στο Νάσβιλλ τού Τένεση!...

Και ἡ μιὰ θύμηση φέρνει τὴν ἄλλη!... Γιατὶ ἡ μεγάλη ἀπόδειξη τοῦ παιδιάστικου ἔρωτά του γιὰ τὴ Μαριγούλα δὲν ἦταν τὸ χαστούκισμα τοῦ Μποτίνα. Ἦταν ἄλλη πιὸ μεγάλη καὶ πιὸ χτυπητὴ!... Χαμογελάει τώρα πού τὴ θυμίζεται ὁ Κώστας· χαμογελάει μ' ἐκείνη τὴν καρδιοτονωτικὴ χαρὰ πού φέρνει ἡ ἀνάμνηση κάθε νεανικῆς τρέλας. Καὶ φέρνει ἀθέλητα τὸ χέρι του στὴ δεξιὰ κνήμη. Ἀθέλητα τῆς χαϊδεύει τὸ κόκαλο. "Ὅπως ἀθέλητα ἔφτασε ἡ ἀσπαστὴ μνήμη στὴ σπασμένη κνήμη...

Ἦταν ἓνα ἡλιολουσμένο, θαλπερό, χειμωνιάτικο ἀπομεινόμερο. Ὁ καθηγητὴς πού τοὺς ἔκανε Ἱστορία εἶχε ἀρρωστήσει, κι ὁ Σχολάρχης, γιὰ νὰ γλυτώσῃ ἀπ' τὴ φασαρία, τοὺς εἶπε:

— Πηγαίνετε νὰ πάρετε ἥλιο στὴ θάλασσα!

Ἔτρεξαν ὅλα τὰ παιδιά στ' ἀκρογιαλὶ χαρούμενα πού γλύτωσαν ἐκεῖνο τὸ ἀπόγευμα ἀπὸ κάποιαν ἐνδοξὴ μάχη τῶν Περσικῶν πολέμων...

Ὁ Κώστας ὅμως δὲν ἦταν ἐλεύθερος. Γιὰ νὰ μπορῆ νὰ πηγαίνει σχολεῖδ δούλευε ὑπηρετῆς σ' ἓνα πλοῦσιο σπίτι. Ἔκανε ὅσες δουλειὲς μποροῦσε καὶ τὸ βράδυ μὲ μιὰ μικρὴ λαμπίτσα τῆς κουζίνας, πού τὸ λαμπόγυαλό της ἦταν πάντα καπνισμένο κάθε αὐγὴ, διάβαζε τὰ μαθήματά του. Πόσες φορὲς εἶχεν ἀποκοιμηθῆ ἀπάνω στὸ τραπέζι τῆς κουζίνας μὲ τὸ φαγωμένο στίς γωνίες μουσαμὰ καὶ τὸν πῆραν ἐκεῖ τὰ ξημερώματα!...

Ὅταν τοὺς ἐδιώξε τὸ ἀπόγιομα ἐκεῖνο ὁ Σχολάρχης ξεχύθηκε κι αὐτὸς μὲ τ' ἄλλα παιδιά καὶ κορίτσια νὰ τρέξῃ στὴν ἀκρογιαλιά. Μὰ θυμῆθηκε ξάφνου πὼς δὲν εἶχε προφτάσει τὸ μεσημέρι νὰ πάῃ τὸ σῆμα γι' ἄλεσμα στὸ μύλο. Οὐ, καὶ θὰ τὸν μάλωνε ἡ Κερά! Ὁ μύλος ἦταν στὴν ἀκρογιαλιά πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέρος πού μπουλουκιάστηκαν τὰ παιδιά νὰ πᾶνε. Σκέφτηκε νὰ πάῃ πρῶτα στὸ σπίτι, νὰ πάρῃ τὸ ἄλεσμα καὶ νὰ τρέξῃ κατόπι τους. Ἔτσι κ' ἔκαμε. Φόρτωσε τὸ σακὶ σ' ἓνα μονότροχο καρτσάκι, ἀπὸ ἐκεῖνα πού κου-

βαλᾶνε οἱ χτίστες τῇ λάσπη καί, σπρώχνοντάς το μ' ὅλη του τῇ δύναμη, ἔτρεχε πρὸς τὸ Κεφαλόβρυσο.

Ἄ, τί ὠραία τοποθεσία πού εἶναι ἐκεῖνη!... Τὸν ἀξίωσε ὁ Θεὸς νὰ ἰδῇ πολλὰ ὠραῖα μέρη στὴ ζωὴ του... Καὶ στὸ Νιαγάρα πῆγε καὶ στὴ Φλόριντα... Καὶ στὸ Παρίσι... Ὅμως ἄλλο μέρος τόσο ὁμορφο, τόσο συμπαθητικὸ σὰν τὸ Κεφαλόβρυσο τοῦ Ἐπάχτου, ὄχι, δὲν εἶχε συναντήσει! Πῶς τὸ ἔχε ξεχάσει τόσα χρόνια; Ἡ ἀκρογιαλιὰ γράφει μιὰ ὁμορφη καμπύλη... Ἐκεῖ στὴ μέση τῆς ξεχύνονται τρία μεγάλα αὐλάκια ἀπὸ καταξάστερο, κρουσταλλένιο νερὸ πού μπαίνει τραγουδώντας στὴ θάλασσα... Μεγάλα, πλατύκλαδα πλατάνια ἰσκιώνουν τ' αὐλάκια ὡς τὸ ἀκροθάλασσο... Χῆνες καὶ πάπιες κολυμποῦν ἐκεῖ, ξετινάζοντας κάθε τόσο, ὡσάν ἀπὸ ἀσυγκράτητο πιά ἐνθουσιασμό, τὶς βραχνὲς τοὺς κραξιὲς καὶ τὶς νεροστάλες ἀπὸ τὶς φτεροῦγες τοὺς... Ψαρόβαρκες ἀπαλογέρνουν ἀποτραβηγμένες στὴν ἀμμουδιά. Οἱ ψαράδες ἄλλοι τὶς καλαφατίζουν, ἄλλοι μπαλώνουν τὰ δίχτυα. Οἱ πλεούμενες ψαρόβαρκες περνοῦν γλιστρώντας ἀπάνω στὴν καταγάλανη θάλασσα. Τὰ ψαρόπουλα, λάμνοντας τὰ κουπιά, κρατοῦν τὸ ρυθμὸ μὲ τὸ ὁμαδικὸ τοὺς πρωτόγονο τραγούδι, πού σταλάζει ἀπὸ τὰ χεῖλη τοὺς σὰ δροσερὴ ἄρμη ἀπὸ νωπὰ φύκια:

Ἡ βάρκα μας — ἡ κουρελοῦ,
σήμερα ἐδῶ — κ' αὐριο ἄλλοῦ.

Ἐπειτα, πολλὲς φορὲς τυχαίνει νὰ καλάρουν τὴν τράτα ἐκεῖ στὴν ἴδια ἀκρογιαλιά... Τὶ θλίψη ὅταν τὰ δίχτυα βγαίνουν ἀδειανά!... Καὶ τί χαρὲς μεγάλες ὅταν ἔχουν «ψαριὲς» κι ἀσημογάλαζα σαφρίδια ἢ κοκκινόχρυσα μπαρμποῦνια γεμίζουν τὶς καλαμόπλεχτες κόφες!. Ἐκεῖ, σ' ἐκεῖνη τὴν ἀδευτέρωτη στὸν κόσμον ἀκρογιαλιά, μένει κανένας ἐκστατικὸς καὶ θαρρεῖ πῶς βλέπει νὰ ζωντανεύουν εἰκόνες ἀπὸ τὶς σελίδες τῆς Ἀγίας Γραφῆς!... Δεξιὰ εἶναι θρονιασμένη στὸ χιλιόχρονο κάστρο τῆς ἡ μικρῆ πολιτεία. Ἀριστερὰ μαλακώνει τὸ τοπίο μὲ τὴν πρόσχωση πού κάνει ἀπὸ αἰῶνες τώρα

ὁ ποταμὸς Μόρνος στὴ θάλασσα... Κατὰμπροστα τὰ δυὸ Καστέλια παραλαβαίνουν ἀδιάκοπα ὅλη τὴ δροσιὰ ποὺ στέλνει τὸ Ἴόνιο καὶ τὴν ἀνεμίζουν σὰν βεντάλια στὸν χλωροπράσινο ἐτοῦτον ἐδῶ μυθό... Ἀπὸ πίσω ροχαλίζει νυχτό-ημερα ὁ γέρικος νερόμυλος μὲ τὰ δυὸ μάτια... Καὶ πιὸ πίσω τὸ Μεγάλο Περιβόλι κατεβάζει ὡς τὰ δροσοχάλικα τῆς ἀμμουδιάς κι ὡς τὶς ἀφρονταντέλες τῶν κυμάτων, κατεβάζει τὴν ἀνοιξὴ μοσχομυρωδιῆς ἀπὸ ἀνθισμένες λεμονιῆς καὶ γλυκολαλιῆς ἀπὸ ἐρωτευμένα ἀηδόνια...

— Ὁ Κώστας! Ὁ Κώστας! Ξεφώνισαν ἐκεῖνο τὸ μακρινὸ ἀπόγεμα τ' ἄλλα παιδιὰ μόλις εἶδαν νὰ καταφτάνῃ ὁ συμμαθητὴς τους σπρώχνοντας μὲ τρελὴ φόρα τὸ φορτωμένο καροτσάκι. Εἶχαν συγκεντρωθῆ ὅλα γύρω στὸ μεγάλο, βαθύ, κεντρικὸ αὐλάκι μὲ τὶς χτιστὲς ὄχτες ὅπου κυλοῦσε γάργαρο, μὰ σὰν ξενευρισμένο ἀπὸ τὸ δάρσιμο τῆς φτερωτῆς, τὸ νερὸ ποῦ, πιὸ παραπάνω, ἐξορμοῦσε ἀφρὸς ἀπ' τὶς δυὸ καμάρες τοῦ ζοριοῦ καὶ σβέλτα-σβέλτα ξαφρίζονταν στὴν τετράγωνη λεκάνη τὴν περικλειστὴ ἀνάμεσα στὴν πρώτη καὶ τὴ δευτέρῃ θολωτῇ πόρτα τοῦ μύλου.

Στὸ πιὸ ἐδῶθε ρηχό, πλατὺ καὶ χαμηλὸ αὐλάκι, ποῦ ξεχύνεται ἀπὸ μιὰ τρύπα τῆς μάντρας τοῦ περιβολιοῦ, ἔπλεναν μάλλινα σκουτιὰ δυὸ-τρεῖς γυναῖκες, πλατσωνώντας ὡς τὸ γόνατο μὲς στὰ κρύα νερά. Καὶ γκάπ-γκοῦπ ἀνεβοκατέβαιναν στὶς καμπυλωμένες γλιστερὲς πέτρες ἀπάνω στὰ νεροποτισμένα πολυχρῶμα κιλίμια οἱ βαριοί, μονοκόμματοι, πλατανίσιοι κόπανοι. Ἡ ὀρμὴ τοῦ Κώστα μὲ τὸ καροτσάκι λαβάρωσε τὶς μεσοκομμένες πλύστρες:

— Ντρελάθ' κίς, πιδάκι μ ;

— Κώστα! Κώστα! Ξεφώνισαν πάλι τὰ παιδιὰ. Τρέχα νὰ ἀκούσης!

— Σᾶς ἔφαγα ὄλους! φώναξε ὁ Κώστας σταματώντας ἀπότομα μπροστὰ στὴν πόρτα τοῦ μύλου. Τί τρέχει ; Καὶ τὸ μάτι του ἔπεσε στὴν καμωματούσα Μαριγούλα, ποῦ ἀνασήκωνε ναζιάρικα τὸ γιακά ἀπὸ τὸ παλτουδάκι τῆς καὶ κοίταζε πέρα τὴ θάλασσα σὰν ἀδιάφορη τάχα...

—'Η Μαριγούλα! εἶπαν τὰ παιδιά, καὶ σταμάτησαν βλέποντας τὴν ἀδιαφορία τῆς καπριτσιόζας ξανθούλας.

—'Η Μαριγούλα, τί ; ρώτησε μ' ἑνδιαφέρον.

— Νὰ τὸ ποῦμε, Μαριγούλα ;

— Καὶ δὲν τὸ λέτε! ψιθύρισε χωρὶς νὰ γυρίση νὰ τὰ κοιτάξῃ.

—'Η Μαριγούλα εἶπε πῶς ὅποιος μπορέσῃ νὰ πηδῆσῃ τοῦτο τὸ αὐλάκι θὰν τοῦ δώσῃ ἓνα φιλί!

— Καὶ δὲν τὸ πῆδῃσε κανένας ;

Ντράπηκαν τὰ παιδιά. — «Ὅχι!» μουρμούρισαν, κοιτάζοντας τὸ ἓνα τὸ ἄλλο.

— Τὸ 'πες, Μαριγούλα ; ρώτησε ὁ Κώστας.

— Τὸ 'πα, τοῦ ἀπάντησε καὶ γύρισε καὶ τὸν κοίταξε ναζιάρικα.

— Θὰ τὸ πηδῆσω ἐγώ!

Ἐέχασε καὶ καροτσάκι κι ἄλεσμα ἀπαρατημένα στὴν πόρτα τοῦ Μύλου.

— Παραμερᾶτε! φώναξε στ' ἄλλα παιδιά. Ἐκεῖνα τοῦ ἀνοιξαν τόπο. Ἡ Μαριγούλα στάθηκε ἀπόμερα ὀλομόναχη, σὲ μιὰ στάση γεμάτη περηφάνια, ἂν καὶ κάποιο μετάνοιωμα τρεμοσάλευε βαθιὰ στὴν καρδιά της.

Πισωπάτησε ὁ Κώστας γιὰ νὰ 'χῃ τράτο νὰ πάρῃ φόρα. Ἔφτυσε τὶς χουφτες του καὶ τὶς ἔτριψε τὴ μιὰ στὴν ἄλλη σὰ νὰ 'χε νὰ παλέψῃ μὲ κάποιον. Καὶ χύμηξε σὰ σίφουνας μεθυσμένος ἀπὸ ἓνα γλυκὸ ἀνάδεμα τοῦ αἵματός του, ξαναμμένος ἀπὸ ἓναν ὑποσυνειδητο σεξουαλικὸ παροξυσμὸ. Ἄν μπορούσε νὰ σκεφτῇ δὲ θὰ ἔξερε κι ὁ ἴδιος ἐκεῖνη τὴ στιγμή ἂν ὀρμοῦσε γιὰ νὰ νικήσῃ ἢ γιὰ νὰ θυσιαστῇ. Ἡ πηγὴ τοῦ ἀληθινοῦ ἠρωισμοῦ εἶναι μία. Ἐνα εἶναι τὸ πνεῦμα καὶ τῆς νίκης καὶ τῆς θυσίας. Ἐνα καὶ τὸ νόμισμά τους. Μὲ διπλή, ὅπως ὄλα τὰ νομίσματα, ὄψη. Στὴ μιὰ του ὄψη ἔχει ἀνάγλυφο τὸ θρόνο τῆς Νίκης, στὴν ἄλλη τὸ βωμὸ τῆς Θυσίας.

Χύμηξε σὰ σίφουνας. Ἐνα, δυό, τρία, τέσσερα βήματα καὶ ὅπ! πετάχτηκε μισὸ μέτρο ἀπάνω ἀπ' τὴ γῆ γιὰ τὸ με-

γάλο σάλτο. Προσπέρασε τὸ αὐλάκι. "Ὅμως σὰν ἔφτασε στὴν ἄλλη ὄχτη δὲν μπόρεσε νὰ πατήσῃ στέρεα σὲ ξερὴ γῆ. Ἄγγιξε τὸ πόδι του στὶς λειχνιασμένες ἀπάνω πέτρες τοῦ τοίχου, πού κανάλιαζε τὸ αὐλάκι γιὰ νὰ τὸ ὀδηγήσῃ πρὸ σίγουρα στὴ θάλασσα, γλίστρησε, χτύπησε, ἄσκημα.

— "Ὁχ! ξεφώνισε μὲ ὀξὺ πόνο.

Λίγο ἔλειψε νὰ πέσῃ στὸ νερό. Ἐτρεξαν τὰ παιδιὰ, τὸν κράτησαν.

— "Ὁχ! ξανάειπε. Τὸ δεξί του πόδι κρεμόταν κάτω σὰν κομμένο μὲ τὸ τσεκούρι· νεκρό. Καὶ πονοῦσε, πονοῦσε πολύ.

— Τώρα ; τώρα ; ἀναρωτήθηκαν τρομαγμένα τὰ παιδιὰ. Ἡ Μαριγούλα ἔτρεμε σὰν τὸ κίτρινο φύλλο. Πρόστρεξαν οἱ πλύστρες.

— Τρελόπαιδα! Πάει τὸ πόδι του, τὸ ἴσπασε! εἶπε ἡ μία.

— Νὰ μείνῃ κουτσὸς νὰ βάλῃ γνώση! εἶπε ἡ ἄλλη.

— Γρήγορα νὰ τὸν πᾶτε στὸ γιαντρὸ προτοῦ κρυώσῃ! εἶπε ἡ τρίτη.

— Πῶς νὰ τὸν πᾶμε ; ἀναρωτήθηκαν πάλι τὰ παιδιὰ.

— Νά, μέσα στὸ καρτσάκι, εἶπε μιὰ γυναίκα.

Πέταξαν κάτω τὸ σακὶ μὲ τὸ στάρι, πρόσδραμαν ἀπὸ μέσα ὁ μυλωνὰς κι ὁ πασπαλιάρης του πού ἄκουσαν τὸ μεγάλο νταβαντούρι, βόηθησαν, τὸν σωροβόλιασαν στὸ καρτσάκι κ' ἔτρεξαν γιὰ τὴν πόλῃ, στὸ γιαντρὸ. Ἡ Μαριγούλα μὲ δακρυσμένα μάτια, προσπάθησε νὰ βοηθήσῃ κι αὐτὴ (τὰ χέρια τῆς ἔτρεμαν) γιὰ τὴν πρὸ ἀνετὴ τοποθέτησή του στὸ καρτσάκι. Καὶ προτοῦ τὸ σπρώξουν τὰ παιδιὰ νὰ ξεκινήσῃ ἔσκυψε καὶ φίλησε τὸν Κώστα στὸ μέτωπο. Ἐπνιξε γιὰ μιὰ στιγμή τὸν πόνο του καὶ τῆς χαμογέλασε ἥρωικά... Ἀμέσως ὅμως ξεφώνισε πάλι : "Ὁχ! Σιγὰ - σιγὰ, παιδιὰ! Σιγὰ! Πονάω!...

Πόσο εἶχε ἀλήθεια πονέσει! Πάλι καλὰ πού τοῦ ἔμεινε ἓνα μικρὸ μόνο παραπάτημα.

Σὰν χιλιοστρυψαλισμένα κομματάκια, ξεθωριασμένα καὶ λειχνιασμένα ἀπ' τὴν πολυκαιρία, μάζεψε ἀπ' τὰ βάθη τῆς ὑπαρξῆς του ὅλες αὐτὲς τὶς παλιὲς θύμησες, τὶς συγκόλλησε

μιὰ - μιὰ καὶ ξανάστησε στὴ συνείδησή του ὀρθή, ζωηρή, ἀγαπητὴ τὴ μικρὴ του νιότη. Προέκτεινε πάλι τὴ ζωὴ του πίσω πρὸς τὸ παρελθόν. Καὶ τί παράξενο! Ἀπὸ μοναχὴ τῆς ἄρχισε νὰ δημιουργιέται μιὰ ἀντίστοιχη προέκταση καὶ πρὸς τὸ μέλλον. Ἐσπασεν ὁ περιορισμὸς του, ἡ φυλάκωσή του, ἡ αὐστηρὴ του ἐγκάθειρξη στὸ τυραννικὸ παρὸν ποῦ τὸν εἶχε, τόσα χρόνια, ἀσυναίσθητα παραμορφώσει — σακατέψει. Ξαναγυρίζοντας στὸ παρελθόν, τοῦ φάνηκε πὼς ἀνακάλυψε μιὰ νέα Ἀμερικὴ ποῦ ἦταν ὀλότελα δική του, γεμάτη θησαυροὺς, ὁμορφιές, λαχτάρες. Κι ἀπὸ τὴ νέα ἐκείνη παρθενικὴ χώρα ἡ σκέψη του, ἡ ψυχὴ του, ἔκαμε τώρα νέους προσανατολισμοὺς. Ἀντίκρισε κατὰ πρόσωπο τὸ μέλλον ποῦ εἶχε τόσα χρόνια ἐξαφανιστῆ γι' αὐτόν. Μά, βέβαια, ὑπάρχει καὶ μέλλον! Νάτο, μπροστά του! Καὶ τοῦ χαμογελά. Φιλικά, ὅμως... περιγελαστικά. «Μ' εἶχες ἀπολησμονήσει, φίλε», τοῦ λέει. « Πήγαινα μπροστά κι ἀκολουθοῦσες χωρὶς νὰ καταλαβαίνης ὅτι πατοῦσες στ' ἀχνάρια μου!... Γιὰ ἀκολούθησέ με τώρα συνειδητά!... Ἐχουμε νὰ πᾶμε!... » Νὰ πᾶμε!... Καὶ πῆγαν... Σὰ νὰ ἔκαμε τὸν περίπλοο τῆς γῆς καὶ ξαναβρέθηκε στὸ ἴδιο μέρος ποῦ ξεκίνησε. Παρελθὸν καὶ μέλλον συμπέσανε στὸ ἴδιο σημεῖο. Κ' εἶναι τὸ σημεῖο αὐτὸ — ποιὸ ἄλλο; — εἶναι τ' Ἅγια Χώματα!

Ὅμως τὴ φορὰ αὐτὴ « τ' Ἅγια Χώματα » εἶναι προσδιορισμένα. Δὲν εἶναι ἓνας ἀγέρινος ἀντίλαλος τῶν βαρυγομισμένων λόγων τοῦ Πατέρα. Εἶναι μιὰ χούφτα χλιοπατημένης γῆς, ἓνα ἀστεῖρευτο ρυάκι δροσεροῦ νεροῦ, μιὰ γλιστερή, χτισμένη πέτρα. Εἶναι τὸ παραλιακὸ Κεφαλόβρυσο ποῦ εἶχε πέσει κ' ἔσπασε τὸ πόδι του στὴν πρώτη ἥρωικὴ ἐξόρμηση τῆς ζωῆς του! Πὼς θὰ 'θελε νὰ ξαναγυρῆ ἐκεῖ ὄχι μονάχα με τὴ σκέψη καὶ τὴν ἀναπόληση! Νὰ ξανακούσῃ τὸ κελάρυσμα τῶν κρύων νερῶν, τὸ φλοῦσσο τῶν κυμάτων, τὸν ψίθυρο τῶν πλατανόφυλλων! Καὶ τίς κραξιές ἀπ' τίς πάπιες! Καὶ τὰ τραγουδίσματα τῶν φαράδων! Καὶ τίς φωνές ἀπ' τίς πλύστρες!... Χαμογελάει

κοροΐδευτικά με την επόμενη σκέψη του : Και να ξαναπη-
δήση τὸ αὐλάκι τοῦ Μύλου... Πῶς ὄχι! Και να τὸν ξανα-
φιλήση στὸ μέτωπο ἢ Μαριγούλα!

Ἡ Μαριγούλα! Τάχα να ζῆ; Τάχα να πέθανε;...
Δίχως ἄλλο θὰ εἶναι ἀπὸ χρόνια πολλὰ παντρεμένη. Θὰ ᾄχη
τὸν ἄντρα της, τὰ παιδιὰ της, τὸ σπιτικό της... Αὐτὸν
οὔτε θὰ τὸν θυμᾶται πιά καθόλου! Φυσικά! Φαντάσου να
παρουσιαστῆ μπροστά της μιὰ μέρα και να τῆς πῆ: Μὲ
θυμᾶσαι Μαριγούλα;

Θὰ τῆς φανῆ σὰ φάντασμα, σὰν βρυκόλακας. Θὰ βάλῃ
τις φωνές — με τὸ δίκιο της. « Τότες ἔσπασες τὸ πόδι σου
τώρα πέσε στ' αὐλάκι και πνίξου! » Ἔτσι θὰ τοῦ πῆ. Ὅμως
γιατὶ νὰν τοῦ πῆ ἔτσι; Μπορεῖ να τοῦ πῆ: « Ἐλα να σε
ξαναφιλήσω πού με θυμήθηκες! Κ' ἐγὼ σε θυμᾶμαι! » Χμ!
μᾶλλον ἔτσι θὰ τοῦ πῆ. Γιατὶ ἦταν καλό, γενναῖο και τολ-
μηρὸ κορίτσι ἢ Μαριγούλα. Οἱ ἄλλες κοπέλες τὴν ἔλεγαν
τρελή. Τρελοὺς λένε — ὅλοι οἱ συνηθισμένοι ἄνθρωποι —
ὅλους ἐκείνους πού ξεχωρίζουν, πού μοιάζουν ἀλλιῶτικοι...

Ἔτσι πού προσδιορίστηκαν, τοπογραφήθηκαν και προ-
σωποποιήθηκαν τ' Ἄγια Χώματα στὴ σκέψη και στὴ φαν-
τασία τοῦ Κώστα, ἡ ἀπόφαση τοῦ ταξιδιοῦ ἦταν κιόλα παρ-
μένη στα βάθη τοῦ θελητικοῦ του. Ὅμως πεισματάρης ὅπως
ἦταν και κρυφοχαρούμενος πάντα, δὲν ἤθελε να φανερώσῃ
δική του πρωτοβουλία. Τὴν περίμενε ἀπ' τοὺς φίλους. Τὴν
περίμενε ἀπ' τὴν Ὀργάνωση. Δὲν ἄργησε πολὺ ἢ εὐκαι-
ρία. Ἡ ἐκδρομὴ ἀποφασίστηκε· ἐτοιμάστηκε. Τὸν κάλεσαν
κι αὐτὸν να λάβῃ μέρος. Ἀρνήθηκε. Μισοαρνήθηκε. Μισο-
συγκατατέθηκε. Συγκατατέθηκε! Πόσο ἤθελε να τοὺς παρα-
καλέσῃ να τὸν ἀποβιβάσῃ, ἂν ἦταν δυνατό, ἢ « Νέα Ἐλ-
λάδα » στὸ Κεφαλόβρυσσο! Ἀπάνω στὴν ἴδια πέτρα πού
εἶχε γλιστρήσει κ' ἔσπασε τὸ πόδι του! Να τὸν ἀποβιβά-
σῃ ἐκεῖ. Και ναεῖναι παροῦσα κ' ἢ Μαριγούλα. Μόλις ἀπο-
βιβαστῆ να τῆ ρωτήσῃ: Μὲ θυμᾶσαι;

Κάνει πῶς ἀδιαφορεῖ γιὰ τὴν ἀπάντηση... Τὸ μόνο
πού θὰ ἤθελε ἀκόμα εἶναι να βρισκε ἐκεῖ μπροστά στὴν

πόρτα τοῦ Μύλου τὸ καρτσάκι, νὰ φορτώσῃ τὶς βαλίτσες του καὶ νὰ τὸ σπρώξῃ μόνος του πρὸς τὴν πόλιν. Αὐτὸ θάηταν μιὰ ἀληθινὴ ἐπιστροφή! Καὶ χαμογελάει στὸν ἑαυτὸ του.

Ἕνας ἀγνωστος Ἀμερικάνος ἦρθε κ' ἐπίασε δωμάτιο στὸ ξενοδοχεῖο « Καλυδῶν ». Κανεὶς δὲν τὸν περίμενε. Κανένα δὲν ἀναζήτησε. Χαμογελοῦσε στὸ δρόμο πρὸς ὄλους καὶ τὰ μάτια του ἀστραφταν ἀπὸ χαρὰ. Μέσα του αἰσθάνονταν πὼς ξανάνιωνε. Εἶδε τὸ παλιὸ σχολεῖο καὶ τοῦ ἦρθε ὁ ζῆλος νὰ πάῃ νὰ ξαναφοιτήσῃ γιὰ νὰ τελειώσῃ τὴν τάξην πού τὴν εἶχε ἀφήσει στὴ μέση τοῦ χρόνου ὅταν ἔσπασε τὸ πόδι του. Αὐτὸ συνέβηκε λίγο καιρὸ· πολὺ λίγο καιρὸ πρὶν. Πρὸ πόσα χρόνια; Τί θέλεις καὶ τὰ μετράς; Ἀφοῦ φαίνεται σὰ νὰ ἴγινε χτές! Αὐτὸ ἔχει σημασία: νὰ μπορῆς νὰ συνθλίβῃς τὰ χρόνια πού πέρασαν, νὰ τὰ ζυμώνῃς, νὰ τὰ πλάθῃς, νὰ τὰ κάνῃς χαντροῦλες, νὰ τὶς ἀρμαθιάζῃς κομπολοῖ — καὶ νὰ τὸ παίζῃς μ' ἀδιαφορία στὸ ἀριστερό σου χέρι! . . . Βέβαια οἱ δρόμοι, τὰ σπίτια, τὰ μαγαζιά, οἱ ἀνθρωποὶ ἔχουν ἀλλάξει πολὺ. Ρυμοτομίες, βρύσες, ἠλεκτροφωτισμός. Καταστήματα, ἐπιπλοποιεῖα, μπυραρίες. Καινούργια, κατακαίνουργα σπίτια. Εἶδε Ἀμερικάνους νὰ βγαίνουν ἀπ' τὶς πόρτες τους. Γύριζε ἀλλοῦ τὸ πρόσωπο νὰ μὴν τὸν βλέπουν· νὰ μὴν τύχῃ καὶ τὸν ἀναγνωρίσῃ κανεὶς. Αὐτοὶ ξαναγύρισαν στὴν πατρίδα γιὰ πάντα, ἔχτισαν τὸ σπίτι τους, παντρεύτηκαν. Αὐτὸς θὰ ξαναφύγῃ μόνος, ἔτσι ὅπως εἶχεν ἔρθει. Ἕνα καπρίτσιο ἦταν τὸ ταξίδι του. Δὲν ἦταν, ὄχι, δὲν ἦταν γυρισμός. Δὲν ἦταν ἐπιστροφή. Ἄν ἦταν « ἐπιστροφή » θὰ τὸν εἶχεν ἀποβιβάσει ἢ « Νέα Ἑλλάδα » στὸ Κεφαλόβρυσο, ἐκεῖ ἀπάνω στὴν ἴδια πέτρα πῶσπασε τὸ ποδάρι του κ' ἔφυγε κουτσαίνοντας γιὰ τὴν Πάτρα — γιὰ τὴν Ἀμερικὴ.

Ὅμως τὸ Κεφαλόβρυσο εἶναι πάντα ὠραῖο, ἀναψυχτικό, ἀθάνατο! Πῆγε καὶ ξαναπῆγε. Μόνον ὁ νερόμυλος ἔχει κλείσει. Ἄνοιξαν ἄλλοι μηχανοκίνητοι τῶρα. Ἀχρηστεμένο τρέχει τὸ μυλαύλακο πρὸς τὴ θάλασσα. Δὲν τὸ ξεενε-

ρίζουν οι φτερωτές... Είναι αποτραβηγμένο απ' τη ζωή και τη δράση. Καλογερεύει. Και η ροή του, το κελάρυσμά του έχουν μια μελαγχολία ασκητική... Φαγώθηκε, ρειπώθηκε κι ο χτιστός τοίχος που συνορεύει το αυλάκι ως το πέλαγο. Δεν υπάρχει πια κ' η γλιστερή πέτρα πτόπεσε κ' έσπασε το πόδι του! Δεν υπάρχει μήτε η Μαριγούλα!... Πήγε δυό, πήγε τρείς φορές... Ρώτησε μυστικά τὰ πλατανόφυλλα, ρώτησε τούς άφρους απ' τὰ κύματα, ρώτησε τούς ψαράδες. Ήταν στο βάθος ένας ρομαντικός. Ένας ευτυχισμένος ρομαντικός. Γιατί δεν τό 'ξερε πώς είναι κι αυτό άποτελεί τή μεγαλύτερη ευτυχία... Τὰ πλατάνια, τὰ κύματα, οι ψαράδες...

Αυτά όλα ήταν παρόντα, ικανοποιημένα, αυτάρκη. Δεν τούς έλειπε τίποτα. Ούτε η Μαριγούλα, που ρωτούσε γι' αυτήν. Ούτε αυτός ο ίδιος. Μπορούσε νά λείψη κι αυτός χωρίς βέβαια, τίποτα νά λείψη, τίποτα νά χαλάση απ' τήν άθάνατη όμορφιά του Κεφαλόβρυσου... Ναι, περιττός είναι... Ούτε προσθέτει, ούτε άφαιρεί τίποτα' άπολύτως τίποτα, είτε μείνη, είτε φύγη... Παρείσαχτος... Άπαράτηρητος... Άσημείωτος. Τί μέρος λόγου θάητανε αν έμενε πιδ πολύ; Έκαμε τὸ καπρίτσιο του' ας φύγη πάλι. Καιρός είναι!...

Τὸ μόνο που θά μπορούσε, που θά 'πρεπε νά κάμη, είναι νά πάη, προτοῦ φύγη, νά δώση γνωριμιὰ στο σπίτι τῶν παλιῶν του αφεντικῶν, νά τούς χαιρετήση, νά τούς άποχαιρετήση και νά έξαφανιστῆ... Δεν τό 'χε κάμει μόλις ἤρθε από δειλία, από ντροπή... Τόσα χρόνια που δεν τούς είχε ξαναστείλει ούτε τή συνηθισμένη πολύχρωμη, φανταχτερή Χριστουγεννιάτικη κάρτα! Έπειτα — πῶς δεν τό σκέφτηκε! Δεν τούς είχε φέρει τίποτα — ένα μικρὸ δῶρο απ' τὸ καζάντι του στὴν Άμερικὴ! Πῶς νά πήγαινε τώρα με άδεια χέρια στο σπίτι που είχε ζήσει, που είχε μάθει γράμματα; Πέρασε και ξαναπέρασε μπροστά στο άρχοντικό. Τὸ κοίταξε και τὸ καλοκοίταξε. Πόσες φορές είχε μπῆ κ' είχε βγῆ από εκείνη τή θολωτὴ από βαρὺ ξύλο

ἐξώπορτα!... Νά και τὸ μπρούτζινο χτυπητήρι πού τόσες φορές τὸν εἶχε βάλει νὰ τὸ τρίψει, νὰ τὸ γυαλίση ἢ μεγάλη Κυρά! Ἡ μεγάλη Κυρά, βέβαια, θά 'χη τώρα πιά πεθάνει. Ὁ Θεὸς νὰ τὴν ἔχη ἀναπαμμένη!... Ρώτησε και ξαναρώτησε μὲ τρόπο στὸ ξενοδοχεῖο και στὸ ἐστιατόριο... Οὐ, βέβαια! Ἡ γερόντισσα εἶναι πολλὰ χρόνια πεθαμένη! Ἡ νέα Κυρά, χήρεψε, ὅμως ἔβγαλε καλὰ παιδιὰ... Μένουν στὴν Ἀθήνα... Αὐτὸς τὰ πῆγαινε και τὰ 'φερνε ἀπ' τὸ σχολεῖο μὲ τίς γαλάζιες ποδίτσες τους ἀκόμα και μὲ τὰ κόκκινα τσαρουχάκια... Αὐτὸς τοὺς ἀναβε θαμπὰ τὸ πρῶι τῆ λάμπα τὸ χειμῶνα γιὰ νὰ σηκωθοῦν νὰ διαβάσουν και νὰ ξαναδιαβάσουν τὰ μαθήματά τους... Διάβαζε κι αὐτὸς — μεγαλύτερος — μαζί τους. « Τὸ πρῶι - πρῶι εἶναι πιὸ ξεκούραστο, πιὸ ξάστερο τὸ μυαλὸ και τὰ παίρνει καλύτερα τὰ γράμματα », ἔλεγε ἢ πολύμαθη μεγάλη Κυρά. Ὅμως αὐτὸς — ὁ Κώστας — δὲν τὰ 'παιρνε καθόλου καλὰ τὰ σκασμένα τὰ γράμματα! Δυὸ φορές εἶχε μείνει στὴν ἴδια τάξη. « Δὲν πειράζει, θά προαχθῆς τοῦ χρόνου!... », τοῦ 'λεγε κοροῖδευτικά ὁ Διευθυντῆς τοῦ Σχολεῖου ὅταν διάβαζε τ' ἀποτελέσματα : « Ἀπερρίφθησαν δὲ οἱ ἐξῆς : ». Ὁ Κώστας ἔβαζε τὰ κλάματα σὰν ἀπὸ ντροπῆ, σὰν ἀπὸ φιλότιμο, σὰν ἀπὸ... συνήθεια. Καὶ γύριζε ἀπ' τὸν κάτω δρόμο στὸ σπίτι. « Ξεροκέφαλε! Χοντρόμουαλε! », τοῦ ἔλεγε ἢ μεγάλη Κυρά πού ἦταν πολὺ αὐστηρή. Ἡ μικρὴ Κυρά, ἐπιεικέστερη, τὸν παρηγοροῦσε. « Θά βγῆς τοῦ χρόνου! » τοῦ 'λεγε κι αὐτῆ. Δὲν ἔπαιρνε ἄλλη παρηγοριά τὸ πράμα...

Ἐ, δὲ μπορεῖ νὰ μὴν πάη νὰ χαιρετήση τὴν καλὴ Κυρά, πού τόσο τὸν ἀγαποῦσε! Θά πάη. Μὰ χωρὶς ἓνα θυμητικό, ἓνα μικρὸ δῶρο ; Ν' ἀγοράση κάτι ἀπὸ ἐδῶ δὲν τὸ 'βρισκε σωστό. Καὶ στὸ τέλος τοῦ ἤρθε σὰν καλὴ ἰδέα ἢ σκέψη νὰ δώση στὴν Κυρά και γιὰ τὰ παιδιὰ ἀπὸ δυὸ γιὰ τὸν καθένα ἀμερικάνικα δίλιρα μὲ τὸν ἀετό, πού εἶχε φέρει μαζί του κάμποσα. Αὐτὸ θά κάμη!

Ἐκείνη τῆ μέρα πού τὸ ἀποφάσισεν ἔτσι τὸ τί θά κάμη, καθὼς γύριζε πρὸς τὸ ξενοδοχεῖο του, περνώντας ἀπ' τὸν

κεντρικό δρόμο, άκουσε ν' ανοίγη μὲ τριζοβολητὸ μιὰ μπαλκονόπορτα. Σήκωσε ἀθέλητα τὰ μάτια κ' εἶδε νὰ ξεπροβάλλη γιὰ λίγες στιγμὲς μιὰ γυναίκα πού, ἀφοῦ κοίταξε βιαστικά τὸ δρόμο καὶ δεξιά κι ἀριστερά κάποιον νὰ ἰδῆ, κάτι νὰ βεβαιωθῆ, ξανάκλεισε τὰ παντζούρια τῆς κι ἀποτραβήχτηκε... Βρέ, αὐτὸ δὲν ἦταν τὸ σπίτι τοῦ Πάντουλα, τὸ σπίτι τῆς; Λές νὰ ἦταν ἐκείνη;... Ἡ Μαριγούλα!... Στὴ φαντασία του ἡ Μαριγούλα ἢ παλιά ἦταν συνυφασμένη μὲ τὸ Κεφαλόβρυσο. Ἐκεῖ προσδοκοῦσεν, ἐκεῖ λαχταροῦσε νὰ τὴν ἰδῆ, νὰ τὴν ξαναἰδῆ. Ὁχι ἄλλοῦ. Ποτὲ δὲ σκέφτηκε πὼς μποροῦσε νὰ τὴ 'δῆ σ' ἄλλο μέρος. Οὔτε πού θέλησε ν' ἀναθυμηθῆ ποῦ βρίσκεται τὸ πατρικὸ τῆς σπίτι... Μά νὰ 'ναι αὐτὸ; Νὰ ἦταν ἐκείνη; Αἶγιο ἔλειψε νὰ σταματήσῃ ἡ καρδιά του!... Γιὰ χτυποκάρδια εἴμαστε τώρα; Δὲν εἴπαμε πὼς θὰ φύγουμε;

Ἄντικρυ του ἦταν ἓνα καφενεῖο. Πῆγε καὶ κάθισε. Λές, γιὰ νὰ συνέρθῃ. Παράγγειλε καφέ.

— Πῶς τὸν παίρνετε, κύριε;

Ἔκαμε ἓνα κίνημα τοῦ χεριοῦ γιὰ νὰ πῆ « ὅπως νὰ 'ναι! »

— Ἐνα βαρὺν καὶ ὄχι! φώναξε τὸ παιδί κατὰ τὴ δική του προτίμηση.

— Δὲ μοῦ λές, παιδί μου... (πὼς νὰ ρωτήσῃ;)...

— Τί ἐπιθυμεῖ ὁ κύριος;

— Αὐτὸ τὸ σπίτι ἀπέναντι... πουλιέται;... Μήπως ξέρετε;

— Ἄν πουλιέται; Ποῦ νὰ ξέρω; Ἄν θέλετε νὰ ρωτήσω τὴν κυρὰ - Μαριγούλα!

— Ὁχι!... Ὁχι!... Περιττό! Ἄ, εἶναι τῆς Μαριγού... τῆς κυρὰ - Μαριγούλας;

— Ναι, βέβαια. Τὴν ξέρετε;

— Ὁχι... ναί... κάποτε... Μὰ νομίζω πὼς... παντρεύτηκε.

— Ὁχι ἀκόμα, κύριε... Πέθανε ὁ πατέρας τῆς... πέθανε ὁ ἀδερφός τῆς... Ἔμεινε σὰν καλαμιὰ στὸν κάμπο ὀλομόναχη... Καλὴ κοπέλα... θὰ πῆς, γιατί δὲν παντρεύεται; Τυχερὰ πράματα!

Σώπασε, τέλος, τὸ παιδί. Μὰ ὁ ξένος δὲν εἶχε ἀκούσει παρὰ μόνον τὴν πρώτη φράση! «Ὅχι ἀκόμα...».

«Ὅχι ἀκόμα!» Σηκώθηκε νὰ φύγη. Νὰ τραπῆ σὲ φυγή, παρορμηθήκε. Ἐνα σύννεφο ἀπὸ εὐχάριστο, ἀρωματισμένο ἀτμό, κάτι σὰν καπνὸς ἀπὸ λιβάνι τὸν περιτύλιξε, τὸν σφλόμωσε, τὸν ἐπνίξε. Νὰ φύγη! Νὰ φύγη! Τὸν κυνηγοῦσε ἡ Μοίρα του! Νὰ την! Πρέπει νὰ τῆς ξεφύγη!

— Τὸ καφέ σας, κύριε! Παραγγεῖλατε καφέ!

— Ἄ, ναί! Δὲν πειράζει... Νά, πάρε...

Ἔδωσε ἕνα καλὸ νόμισμα στὸ παιδί — τὰ «σχαρῖκια!» — κ' ἔφυγε.

— Ἄλλο σὸί ἄνθρωπος, μουρμούρισε τὸ παιδί πίσω του, τσεπώνοντας τὸ χαρτζιλίκι.

Δὲν ἔφυγε. Ἡ μάλλον ἔφυγε χωρὶς νὰ φύγη... Ἡ πληροφορία ὅτι ἡ Μαριγούλα ἦταν ἐκεῖ ἀνύπαντρη, σὰν κάποιον νὰ περίμενε, ποτίζοντας καὶ ξαναποτίζοντας τὰ λουλουδία της τόσα χρόνια, τὸν συγκίνησε. Χίλιες - δυὸ σκέψεις στριφογύριζαν στὸ μυαλό του. Νὰ ρωτήση, νὰ μάθη, νὰ στείλῃ, νὰ πάη, νὰ φύγη, ὄχι νὰ μὴ φύγη — νὰ πάη στὴν παλιά του Κυρὰ νὰ τῆς ζητήσῃ γνώμη, βοήθεια... Μὰ πάλι ὄχι στὸ ὄχι... Στὸ τέλος κατάληξε νὰ βάλῃ ἕνα στοίχημα μὲ τὸν ἑαυτό του... «Ἄν ἡ Μαριγούλα πάη στὸ Κεφαλόβρυσο... κι ἂν τὴ συναπαντήσῃ ἐκεῖ... κι ἂν τὸν θυμηθῆ ποιὸς εἶναι...» Τότε; Ἔδῶ εἶναι ὁ κόμπος! Τότε; ... Ἔδενε καὶ ξανάδενε σφιχτότερα τὸν κόμπο χωρὶς νὰ προσπαθῆσῃ νὰ τὸν λύσῃ. Τὸν εὐχαριστοῦσε, τὸν ἠδόνιζε νὰ τὸν αἰσθάνεται σφιχτοδεμένον... Καὶ πήγαινε κάθε πρωινὸ, ξαναπήγαινε κάθε βραδάκι στὸ Κεφαλόβρυσο. Τόσος κόσμος παίρνει τὸν ἀγέρα του ἐκεῖ. Ἐκείνη μονάχα παραλείπει νὰ πάη!

Ὅπου ἕνα δειλινὸ, ποὺ κελαιδοῦσαν τ' ἀηδόνια στὸ περιβόλι καὶ τοὺς κρατοῦσαν τὸν ἴσο τὰ κύματα στ' ἀκρογιαλὶ, νὰ την κ' Ἐκείνη!... Ὁλομόναχη! Τὸ ἀνάστημά της, τὸ περπάτημά της, ὁ ἀγέρας της, θαρρεῖς, δὲν ἄλλαξαν καθόλου. Τὰ μαλλιά της, ὅπως τότε, ξανθά. Τὰ μάτια της τὸ

Ίδιο άχτιδοβόλα. Τὸ πρόσωπο λίγο άδυνατισμένο. Κ' ἡ ἔκφρασή της κάπως θλιμμένη, μὰ πάντα αισιόδοξη... Ἦταν ἔτσι ; Ἦ τὴν ἔβλεπε μὲ τὰ μάτια τοῦ παλιοῦ καιροῦ ; Ἄργοπατώντας, παίζοντας μὲ τὴν τούλινη σάρπα της, ἔφτασε μπροστά στὸ αὐλάκι τοῦ Μύλου. Στάθηκε καὶ παρατήρησε μιὰν οἰκογένεια ἀπὸ πάπιες ποὺ ἀναζητοῦσε τὸ βραδινὸ φαγητό της ἀνάμεσα στὶς ρίζες τῶν νερόχαρων φυτῶν. Ἦ πλατιά τους κίτρινη μύτη χωνόταν μὲς στὴ βλάστηση τοῦ βυθοῦ καὶ τὰ πόδια τους σπαρταροῦσαν στὸν ἀγέρα. Ἦταν τόσο διασκεδαστικό! Χαμογελοῦσε ἀφαιρεμένη... Καὶ τὴν κατατρόμαξε μιὰ χαμηλόφωνη καλησπέρα. Ἐνας ἄγνωστος ἄνθρωπος εἶχε βρεθῆ κοντά της. Ἐκαμε μιὰ ἔνστιχτη κίνηση ν' ἀπομακρυνθῆ. Ὁ ἄγνωστος ἄνθρωπος τὴ ρώτησε τότε : — Μὲ θυμᾶσαι ; Καὶ τὴν κοίταξε ἐπίμονα, χαμογελαστά, σχεδὸν πονηρὰ στὰ μάτια. Ὁ λάρυγγάς της προετοίμασε ἓνα ξερὸ « ὄχι ». Ὁμως ὁ οὐρανίσκος της τὸ κατάπνιξε. Ἄστραπὲς βάλθηκαν νὰ φωτίσουν τὴ μνήμη της. Ἐφεξὼν πρὸς τὰ ἔδῳ, ἔφεξὼν πρὸς τὰ ἐκεῖ. Πάλι σκοτάδι... Ποιὸς μπορεῖ νὰ ἴναι ; Μὰ καὶ γιατί βασανίζεται ; Εἶναι ἀνάγκη νὰ θυμηθῆ ποιὸς εἶναι ὁ ἄγνωστος ἄνθρωπος ; Ἄφοῦ ἄφησε ἀνενόχλητη τὴ μνήμη της, τὴ σκέψη της, τὴ θέλησή της, ψιθύρισε μὲ ἀξιοπρέπεια :

— Δὲ σᾶς θυμοῦμαι, κύριε...

— Καλύτερα!... Σᾶς χαιρετῶ!... Γκούτ Λάκ!... Κ' ἔστριψε νὰ φύγη.

— Νὰ μὲ συγχωρεῖτε... Ἄλλὰ δέν...

— Καλύτερα!... Ξανάπε, πικρὰ τώρα, καὶ προχώρησε. Κοντοστάθηκε σὲ λίγο. Μισοἔστριψε πάλι πρὸς τὸ μέρος της. Ἐκαμε μιὰ χειρονομία σάν... τοπογραφική. Προσδιόριζε, θὰ ἴλεγες, μὲ μιὰν ἀπαλὴ περιστροφή τῆς παλάμης του τὴν τοποθεσία ἐκείνη ποὺ εἶχαν σταθῆ τὴν προσδιόριζε μὲ κάποιαν ἔννοια, μὲ κάποια σημασία. Ἐπειτα σήκωσε ψηλότερα τὴν ἀπαλάμη του καὶ τῆς ἔγνεψεν ἀποχαιρετισμό. Καθὼς ἀπομακρυνόταν ἀργὰ - ἀργά, τὸν παρατήρησε ὅτι παραπατοῦσε, ὑπόσκαζε λίγο τὸ ἴνα του πόδι...

Μιά καινούργια άστραπή σπινθηροβόλησε στη μνήμη της... «Έδω και τόσα χρόνια... Σ' αυτό τὸ μέρος!... Ένα παιδί!... Λές;... Λές νά 'ναι αυτός; 'Ο... πῶς τὸν ἔλεγαν... πῶς τὸν ἔλεγαν... » Τῆς ξεφεύγει τ' ὄνομα... « Μά, ναί, καλέ! Πολλές φορές τὸν ἔχω θυμηθῆ! Καί τ' ὀνομά του τὸ θυμόμουν!... Πῶς τὸ ξέχασα τώρα! » Νά τὸν ἀφήση νά φύγη; Νά τοῦ ξαναμιλήση; Καί τί νά τοῦ πῆ; Κάπως αὐτόματα, πηγαῖα, ἀσυνείδητα ἀνάβλυσε μιὰ λέξη, μιὰ φράση ἀπ' τὰ χεῖλη της :

— Εἶστε ὁ... φώναζε, θαρρεῖς χαρούμενη, ἀπὸ εὐγένεια ἴσως.

Ἐκεῖνος στάθηκε. Γύρισε τὴν κοίταξε πάλι :

— Ποιὸς εἶμαι ;

Κινήθηκε κι αὐτὴ ἑλαφρὰ πρὸς τὸ μέρος του, κοιτάζοντάς τον ἐπίμονα, ἐρευνητικὰ στὴ μορφή. Θυμῆθηκε! Ὅχι! Δὲν κάνει λάθος... Αὐτὸς εἶναι!

— Εἶσαι ὁ Κώστας! εἶπε μὲ αὐθόρμητη βιασύνη, ποὺ ἀνέβαζε ἀπὸ βαθιὰ κατακάθια τὴ χαρὰ τῆς νιότης. Ἐκεῖνος συγκινήθηκε. Μποροῦσε νά μὴ συγκινηθῆ; Ὡστε δὲν εἶχε θανατωθῆ ἀπὸ τὴ Λήθη; Ζοῦσε πάντα στὸν τόπο του! Καί ζῆ ἀκόμα! Καί μπορεῖ νά ζήση κι ἄλλο πολὺ ἂν τὸ θελήση! Δὲν τὸν εἶχαν λησμονήσει ὀλωσδιόλου, ὅπως νόμιζε... Τὸν θυμοῦνται... Ἴσως πολλοί. Ὅμως τοῦ φτάνει καί μονάχα Ἐκεῖνη.

Τὴν πλησίαζε ἀργοπάτητα. Ἐκεῖνα τὰ βήματα ἔπαιρναν μιὰ μοιραία σημασία. Ἄλλαζαν ἴσως, τὴν πορεία, τὴν κατεύθυνση τῆς ζωῆς του. Στάθηκε κοντὰ της ὅπως πρῶτα. Τ' Ἅγια Χώματα νόμιζε πῶς σκιρτοῦσαν κάτω ἀπ' τὰ πόδια του. Ἄχ! Πατρίδα! Πατρίδα! Γέννα μας! Κούνια μας! Φωτογόني μας! Τάφε μας! Μεταδόθηκε ἱερὴ φρικίαση σ' ὄλο τὸ κορμὶ τοῦ Κώστα. Ἀνέβαινε ἀπ' τ' Ἅγια Χώματα, ἀπ' τὶς ρίζες τῆς προῦπαρξῆς του. Αἰσθανόταν εὐεξία, εὐφορία, σχεδὸν εὐφροσύνη. Αἰσθανόταν πῶς ξανάνιωνε. Μά τί νά τῆς πῆ τώρα; Ἀπὸ ποῦ ν' ἀρχίσῃ; Ἀπὸ ποῦ;

— Θέλεις νά ξαναπηδῆσω τὸ αὐλάκι; τὴ ρώτησε γελαστά.

—“Όχι! Όχι! τοῦ ἀπάντησε τρομαγμένα.

— Τότε... πρέπει νὰ τὸ πηδήσης ἐσὺ τώρα! εἶπε σοβαρά. Ἐκείνη παραξενεύτηκε. Τί ἤθελε νὰ πῆ τάχα ; Τὸν κοίταξε σαστισμένη.

— Θέλεις ; ρώτησε.

Τί μπορούσε νὰ τοῦ ἀπαντήσει ; Σώπασε.

— Ἐμαθα πὼς ἔμεινες μόνη... .

« Ἐμαθε; Τὴν παρακολουθοῦσε; Ἐνδιαφερόταν γι' αὐτήν;... .

Ποῦ θέλει νὰ καταλήξῃ ; »

— Εἶναι ἀλήθεια... εἶπε πικρά.

— Δὲν παντρεύτηκες... .

Πειράχτηκε :

— Γιατί ἐνδιαφέρεσαι τόσο πολὺ γιὰ μένα ;

— Κ' ἐγὼ δὲν ξέρω!... Φαίνεται ὅμως πὼς... πὼς... πὼς... ἐνδιαφέρομαι!

— Καλῶς ἤρθατε! εἶπε τυπικὰ κ' ἔκαμε νὰ φύγῃ.

— Δὲν περίμενες, βέβαια, ἐμένα ; ρώτησε χωρὶς νὰ χρωματίσῃ καλά τὴ φράση του. Κοροΐδευε ; Χαριτολογοῦσε ; Σταμάτησε καὶ τὸν κοίταξε, ἑτοιμὴ νὰ τοῦ κακομιλήσῃ.

— Θέλεις νὰ πηδήσωμε μαζί τὸ αὐλάκι ;

« Τί λέει αὐτός ; σκέφτηκε. Τρελὸς εἶναι ; ... » Ὁμως τ' Ἅγια Χώματα χόρευαν τώρα κάτω κι ἀπ' τὰ δικά της πόδια. Χόρευαν γρήγορα - γρήγορα, θαρρεῖς περιστροφικά, κι ὅλο τοὺς παράσερναν τὸν ἕναν στὸν ἄλλονε, πᾶσχιζαν λὲς νὰ τοὺς σμίξουν... .

Κατάλαβε τὴν ταραχὴ της, τὴν ἀμηχανία της. Δὲν τοῦ φάνηκε σωστὸ νὰ προχωρήσῃ περισσότερο. Κι ἂν τὸν ξανάνωνε ἢ σκηνή, κι ἂν ἕνας ὄψιμος ρομαντισμὸς τοῦ ἐρέθιζε τὰ φτερά τῆς ψυχῆς, δὲν ἦταν πιά κ' οἱ δυὸ τους νέα παιδιὰ γιὰ ν' ἀρχίσῃ τρυφερότητες... Τρυφερότητα θὰ ἦταν, ὅπως κελάρυζε τὸ νερὸ στὸ αὐλάκι, ὅπως φλοίσβιζαν τὰ κύματα στ' ἀερογιάλι, ὅπως θροοῦσαν τὰ φύλλα τῶν πλατάνων στὴν ἑσπερινὴ αὔρα νὰ προσθέσῃ κι αὐτός, ἀνάρμωστα, ἔστω καὶ μιὰ σοβαρὴ πρόταση γάμου! Ἄλλὰ τί νὰ κάμῃ, λοιπόν ; Τὸ βρῆκε :

— Θα πάω αύριο νά χαιρετήσω τήν παλιά μου Κυρά και θα τήν παρακαλέσω νά σοῦ παραγγείλῃ κάτι... .

« Κάτι » ; Τήν εἶδε πόσο ἀναστατώθηκε. Και τὸ χάρηκε πολὺ μέσα του.

— Νά σᾶς ἀφήσω τώρα!... Θα τὰ ξαναποῦμε! Θα μοῦ δώσετε τὸ χέρι σας ; εἶπε κάπως ἐπισημότερα, στὸν πληθυντικὸ — στὴν καθαρεύουσα... .

Τοῦ ἔδωσε τὸ χέρι της. "Ετρεμε λίγο. Γιατὶ τρέμει ; Δὲν πρέπει νά τρέμῃ!... .

"Εφυγε. Ἡ Μαριγούλα ἔμεινε σὰν ἀποσβολωμένη. Κοίταξε πέρα τὸ πέλαγο μηχανικά. Ὁ ἥλιος εἶχε βασιλέψει κι ὁ οὐρανὸς τὸν ξεπροβόδιζε μὲ χρυσοπόρφυρες μελωδίες. Κάτι πηγαινε ν' ἀλλάξῃ στὴ μοίρα της. Μιά μυστικὴ φωνὴ τῆς τὸ ψιθύριζε. Ν' ἀλλάξῃ ; Γιατὶ ν' ἀλλάξῃ ; Ἦταν ἀνάγκη ν' ἀλλάξῃ ; Ἀθέλητά της εἶδε νά προβάλλεται γοργὰ - γοργὰ στὰ μάκρη τ' οὐρανοῦ, σὰν κινηματογραφικὴ ταινία, τὸ παρελθόν της· ὄλο τὸ παρελθόν της. Κατέβηκε σιγὰ - σιγὰ πρὸς τὸ ἀκροθαλάσσι ὅπου τὰ κυματάκια στόλιζαν μὲ ὠραίους ἀφρούς τὴν ψιλὴ ἀμμουδιά. Μὰ ἡ ταινία ξετυλίγεται, ξετυλίγεται... . Τ' ἀφρόντιστα χρόνια τοῦ σχολειοῦ, πού τῆς ἔστελναν οἱ συμμαθητές της ἐρωτικούς στίχους και τ' ἄλλα κορίτσια ζήλευαν... . Ἡ δραματικὴ σκηνὴ πού ἔσπασε γιὰ χάρη της ὁ Κώστας τὸ πόδι του ἐκεῖ δά, στὸ ἴδιο μέρος... . Γιὰ ἓνα φιλί! Παιδιάστικες τρέλες!... . Ἐπειτα τὰ βάσανα τοῦ σπιτιοῦ... . Ὁ ἀδόκητος θάνατος τοῦ μονάκριβου ἀδερφοῦ... . Τὸ τσάκισμα τοῦ πατέρα και τῆς μητέρας πού τοὺς ἀχρήστεψε... . Τοὺς παραστάθηκε μ' ὄλη της τὴ δύναμη... . Πιστεύει πὼς ἔκαμε τὸ καθῆκον της στὸ ἀκέραιο... . Ἀλλὰ γιατί δὲν εἶχαν τελειώσει ἀκόμα τὰ βάσανά της ;... . Ποιὲς ἀμαρτίες ξετέλειωνε ;... . Πολλοὶ τὴν πολιορκοῦσαν. Ἐκαμε κι αὐτὴ κάποιες τρελίτσες... . Ποιὸ κορίτσι τις ἀπόφυγε ; Αὐτὴ ὅμως δὲ σκοτιζόνταν πολὺ νά τις ἀποσκεπάσῃ. Πράγματα πού γίνονται... . Ἀς τους νά λένε... . Κάποτε ἦρθε κ' ἡ σοβαρὴ ὥρα... . Ἀρρεβωνιάστηκε... . Δὲ μπορεῖ νά πῆ στὸ Θεὸ ὅτι τὸν ἀγαποῦσε πολὺ,

ὅσο θὰ 'θελε αὐτὴ ν' ἀγαπήσῃ, τὸ Λεωνίδα. Ἦταν ὁμοῦ καλὸς νέος. Σοβαρὸς, δραστήριος, μὲ ὑπόληψη στὴν κοινω-
νία. Αὐτὸς ἀνοίγει τὴν τύχη τῆς... Δὲν τὸν ἀπόκρουσε...
Καὶ δὲ θὰ ζοῦσαν ἄσκημα, ὄχι!... "Ὅμως ἡ μοίρα τῆς
βγῆκε τραγικὴ μπροστά. Τραγικὴ!... Ὁ Λεωνίδας σκο-
τώθηκε στὸ κυνήγι!... Πῶς δὲν τρελάθηκε! Δὲν τῆς ἐφτα-
νε ὁ πόνος... θυμᾶται πῶς εἶχε καὶ τύψεις ἀκόμα... Τύ-
ψεις;... Τῆς εἶχε περάσει ἀπὸ τὸ νοῦ πῶς δὲ θὰ σκοτω-
νόταν ἄν... "Ἄν τὸν ἀγαποῦσε περισσότερο, βαθύτερα, ζων-
τανότερα!... Τότε εἶπε πῶς ὅλα τέλειωσαν... "Ὅλα! Ἐ-
κεῖ ἐκλείσεν ἡ ζωὴ τῆς... Εἶχε τὸ σπίτι τῆς... νοίκιαζε
τὰ μαγαζιά του... νοίκιαζε τὰ χωράφια τῆς... Ζοῦσε
ὀλομόναχη! Ἀφοῦ ἔτσι τὸ θέλησε ἡ μοίρα! "Ὅμως δὲν ἔχα-
σε ποτὲ τὴν προσοχὴ στὸν ἑαυτὸ τῆς. Τὴν περιποίησέ τῆς.
Δὲν αὐτοεγκαταλείφθηκε. Δὲν ἔχασε τὸ ἐνδιαφέρον τῆς
ζωῆς, ἂν ὄχι καὶ τὴ χαρὰ τῆς. Τὸ σπίτι τῆς ἔλαμπε. Ὁ κῆ-
πος τῆς θρασομανοῦσε. Τὸ μπαλκόνι τῆς, τὰ πρεβάζια τῆς,
ἦταν ὀλοχρονίς ἀνοιξιάτικα. Εἶχε τὰ καλύτερα λουλούδια.
Καὶ μὲ προθυμία χάριζε σπόρους, βολβούς, ριζοῦλες, βλα-
στάρια σ' ὅλες τὶς φίλες. Εἶχε περισώσει ἕνα μέρος τῆς εὐ-
τυχίας τῆς. Καὶ τῆς ἀρκοῦσε. Δὲν εἶχε πιά καμιὰν ἐγνοια
νὰ τὴ μεγαλώσῃ, νὰ τὴν ὀλοκληρώσῃ κάπως.

Γιατὶ ἀπόψε τὰ στοχάζεται τόσο πολὺ ὄλ' αὐτά; Γιατὶ
ἀνασκοπεῖ τὸ παρελθόν τῆς; Γιατὶ ταραῖζει τὸ παρόν τῆς;
Ἐκεῖνος ὁ ἄνθρωπος! Ποιὰ μοίρα τὸν ἔστειλε;

Ἐδῶ, πού τὴ μαγεύουν τὴν ὥρα τούτῃ τὰ τελευταῖα
χρῶματα τῆς δύσης, μπορεῖ ἐκεῖ στὴ δύση, νὰ χαράξῃ ἀ-
χτίδα νέας ἀνατολῆς; Μπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ γι' αὐτὴν μέλλον
ἀλλιώτικο ἀπὸ αὐτὸ πού προσδιορίζει, χρόνια τώρα, τὸ
ἀσάλευτο παρόν τῆς;...

Κάτι συννεφάκια πού ἔχαναν σιγὰ - σιγὰ τὴ στερνὴ τους
ρόδινη ἀπόχρωση καὶ σκούραιναι, ὅλο σκούραιναι. Ναι, τὰ
συννεφάκια, νάτα, ἐκεῖνα σαλεύουν, ζυμώνονται, πλάθονται
καὶ γράφουν στὸν οὐρανό... "Ἐνα μεγάλο ἐρωτηματικὸ γρά-
φουν τάχα;... Τὸ ἐρωτηματικὸ τῆς!... Ὡσὰν νὰ δέθηκε

Τ' ΑΓΙΑ ΧΩΜΑΤΑ

στην άνεμιζόμενη εσάρπα της, τὸ πῆρε μαζί της, γύρναγε στὸ σπίτι κι ἀναρωτιόταν, ἀναρωτιόταν.

Ἄφησε πίσω, καθὼς τόσες φορές, τὸ αὐλάκι τοῦ Μύλου νὰ τρέχη βιαστικά - βιαστικά πρὸς τὴ θάλασσα, ὅπου εἶχε νὰ ἐπιτελέση, τάχα, εἰδικὸ προορισμὸ — ἀνύπαρχτον! (Ὁ γενικός του προορισμὸς εἶναι ὑπόθεση ἄλλη). Ὅμως ἀπόψε τὸ αὐλάκι τοῦ Μύλου εἶχε καὶ κάποιον εἰδικὸ προορισμὸ διαταγμένο ἀπὸ Στοιχειὰ ντόπια, πολυδύναμα, ἀπὸ χθόνιους θεοὺς πανίσχυρους. . . Πήγαινε νὰ προσπεράση τὶς θάλασσες, νὰ χυθῆ σ' ἓναν ἀπέραντο ὠκεανὸ πού τὸν λένε Ἄτλαντικό, νὰ φτάση σὲ μιὰ μεγάλη χώρα πού τὴ λένε Ἀμερική, καὶ νὰ τῆς φέρη ἓνα μήνυμα! Νὰ τῆς μὴνύση πὼς ὅσο πλουσιοπάροχη κι ἂν εἶναι ἡ φιλοξενία της, κρύβουν ἄλλης λογῆς πλοῦτο, ἀκαταμέτρητο, ἀδαπάνητο, καὶ τοῦτα ἐδῶ τὰ φτωχά μας « Ἀγία Χώματα. . . »

ΤΟ ΜΕΓΑΛΟ ΔΙΠΛΩΜΑ

Τὸ πῆρε ;

— Τὸ πῆρε ! Ἔκαμε ὁ Θεός !

— Ἄν πῆρε κι ὁ Θάνατος δίπλωμα θὰ πάω κ' ἐγὼ νὰ πάρω ἓνα ! εἶχε ἴπῃ τρίτος ὁ καφετζῆς τῆς πλατείας, ἐδῶ και πολλὰ χρόνια, τῆ μέρα πού μαθεύτηκε τὸ καλὸ μαντάτο. Τρεῖς φορές εἶχε πάει νὰ δώση ἐξετάσεις ὁ Θάνατος κι ὅλο ἀποτραβιόταν στὴ μέση. Πότε ἀρρώσταινε ἀπάνω στὸ Ποινικό, πότε λιγοθυμοῦσε στὴ Δημοσιονομία, πότε τὸν ἀπόπαιρνε ὁ καθηγητῆς τοῦ Ἐμπορικοῦ. Ἐπιτέλους τὸ πῆρε ! Ὅμως ἐτούτῃ τῇ φορᾶ εἶχε γυρίσει στὸ χωριὸ πιδ στενοχωρημένος. Καὶ πιδ πολὺ ντρεπόταν τοὺς χωριανούς τώρα πού τὸ πῆρε, παρὰ τότε πού δὲν τὸ ἴπαιρνε. Τότε, μὰ τὴν ἀλήθεια, εἶχε καὶ μιὰ δικαιολογία. Τώρα, χωρὶς τ' ἀστεῖα, ἦταν ὀλωσδιόλου ἀδικαιολόγητος ! Ἄλιμονο ἂν τὰ ἴπαιρνε

τὰ διπλώματα ὅλος ὁ κόσμος ἔτσι... «Θὰ πάω κ' ἐγὼ νὰ πάρω ἓνα!» εἶχε ᾽πῆ ὁ καφετζῆς. Καὶ δὲν εἶχε ἄδικο. Σάμπως εἶχε ὁ Θάνος στρωθῆ νὰ μελετήσῃ; Σάμπως θυμᾶται ἂν εἶπε τίποτα στοὺς καθηγητὲς ποὺ τὸν ζέτασαν; Σάμπως ἤξερε γιατί τοῦ δώσαν, σώνει καὶ καλά, δίπλωμα; — Εἴσθε καὶ σεῖς ἐπίστρατος; τὸν ρώτησε ὁ πιὸ ἐξυπνος καθηγητῆς. — Μάλιστα! ἀπάντησε δειλὰ ὁ Θάνος. — Πολὺ καλά, κύριε! Καὶ χωρὶς ἄλλη κουβέντα τοῦ ἔβαλε τὸ πέντε. Ἔτσι πάρθηκε τὸ δίπλωμα! Ἐκείνη τὴν ἐποχὴ... Ἄς μὴ μιᾶμε! Τὰ κατάπιε ὁ καιρὸς. Ξεχάστηκαν... Κ' ἐδῶ ποὺ τὰ λέμε, λίγοι ἀπὸ αὐτοὺς μὲ τὸ «ἐπιστρατικὸ δίπλωμα» προκόψανε κατοπινὰ καὶ γίνανε, μάλιστα, μεγάλοι; Ἄς μὴν τὸ ξεχνᾶμε, κάθε περίσταση ἔχει τὰ δικά της μέτρα καὶ σταθμά. Ἡ οὐσία βρίσκεται πολλὲς φορές ἔξω ἀπ' τοὺς τύπους.

— Τὸ πῆρες, παιδί μου; Τὸ πῆρες, ἀλήθεια; ρωτοῦσε καὶ πάλι ρωτοῦσε ἡ μητέρα του, χιλιοβασανισμένη ἀπ' αὐτὴ τὴν ἱστορία. Εἶχε ξοδέψει τὰ μαλλοκέφαλά της ἔξι χρόνια τώρα καὶ τοῦ κάκου περίμενε νὰ κουβαλήσῃ μιὰ φορὰ κι ὁ γιὸς της ἓνα δίπλωμα στὸ σπίτι. Καλὰ - καλὰ δὲν ἤξερε τί λογιῆς πράμα ἦταν αὐτὸ τὸ δίπλωμα ποὺ τῆς κόστισε τόσες χιλιάδες, ἀπὸ τὰ ὑστερήματά της βγαλμένες. Τὸ φαντάζονταν — πὼς ἀλλιῶς νὰ τὸ φανταστῆ; — ἔτσι κάπως σὰν πάπλωμα, σὰν ἓνα μεγάλο πάπλωμα, παχύ, βαρὺ, διπλὸ δαμασκὸ πάπλωμα, ποὺ δὲ μπορούσε ὁ γιὸς της νὰ τὸ σηκώσῃ! Ὅταν ἔλαβε τὸ τηλεγράφημα: «ἀνηγορεύθην διδάκτωρ», (τίποτα λιγότερο!) πάλι συγκοπή πῆγε νὰ τῆς ἔρθῃ. Δὲν καταλάβαινε τί τῆς ἔλεγε, μὰ γιὰ κακὸ τὸ ξήγησε. «Ἄχ! οὔτε τώρα τὸ πῆρε! Οὔτε τώρα!» Χλοπαθιόταν κ' ἦταν ἔτοιμη νὰ τὸν καταραστῆ. Ὅμως εἶχε πάει στὸ σπίτι ὁ συμπέθερος ὁ συμβολαιογράφος καὶ τῆς ἔδωσε νὰ καταλάβῃ πὼς τὸ πῆρε ὁ Θάνος τὸ δίπλωμα· αὐτὸ ἤθελε νὰ πῆ τὸ τηλεγράφημα μὲ τὶς δυὸ τραχιῆς καὶ πρωτᾶκουστες λέξεις.

— Ἡσόχασε! Τὸ πῆρε ἐπιτέλους τὸ πτυχίο!

— Πώς είπες ;... Ψυχίο πήρε ; Δέν πήρε δίπλωμα ;
— Δίπλωμα ! Δίπλωμα ! Αυτό είναι τὸ πτυχίο, κυρά - Συμπεθέρα !

Σὲ λίγες μέρες γύρισε κι ὁ διδάκτωρ...

— Τὸ πήρες, παιδάκι μου, τὸ πήρες ;

— Τὸ πήρα, μητέρα !

— Ποῦ εἶναι το, παιδάκι μου, νὰ τὸ ἰδῶ !

— Δέν μοῦ τό 'χαν ἐτοιμάσει ἀκόμα. "Ἀφησα τὰ λεφτὰ στὸ Πανεπιστήμιο καὶ θὰ μοῦ τὸ στείλουν...

— Τότε πὼς τὸ πήρες ἀφοῦ δέν τὸ πήρες ;...

— Δηλαδή νά, τὸ χαρτί λείπει μονάχα. Οἱ καθηγητὲς ὑπόγραψαν, πὼς νὰ σοῦ ζηγήσω. Τέλειωσε ! Τέλειωσε πιά !... « τὸ μαρτύριο » πήγε νὰ πῆ. Μὰ δέν τὸ συμπλήρωσε.

— Μὰ ἐγὼ τὸ 'θελα νὰ τὸ 'χης μαζί σου, νὰ τὸ βγάλω στὸ μπαλκόνι νὰ τὸ ἰδοῦν οἱ ὀχτροὶ μας καὶ νὰ σκάσουν, ποῦ δέν τὸ πιστεύουν ἀκόμα !...

Αόγιαζε ἡ ἀγαθὴ μητέρα πὼς θὰ εἶχε νὰ βγάλῃ στὸ μπαλκόνι κάποιο φανταχτερὸ πράμα καλύτερο κι ἀπ' τὴν καλύτερη καραμελωτὴ μπατανία· νὰ τὸ βγάλῃ κι αὐτὸ στὸν ἀέρα καὶ στὸν ἥλιο τῶν Ἀγίων Σαραντα γιὰ νὰ βλογηθῇ μαζί μ' ὅλα τ' ἄλλα κομμάτια τοῦ φτωχικοῦ της γούκου !...

"Ὅλοι στὴν ἀγορὰ τὸν συγχάρηκαν μὲ θερμὰ λόγια. "Ὁμως σὲ λίγες μέρες μέσα τὸν εἶχαν κιόλα βγάλει στὸ καφενεῖο « διπλωματοῦχο ». "Ἐνα δειλινὸ ἔπαιζε σόλιο μὲ τὸ Θύμιο τὸ μπακάλη κι ἀπάνω στὸ παιγνίδι πιάστηκαν : « Φταίω ἐγὼ, διπλωματοῦχος, ποῦ καταδέχομαι καὶ παίζω μ' ἐσένα ! » εἶχε πῆ στὸ θυμὸ του. Κι ἀπὸ τότε, ὁ ἕνας μετὰ τὸν ἄλλον, ὅλοι, « διπλωματοῦχο » τὸν ἔλεγαν καὶ πίσω του καὶ μπροστά του ἀκόμα. Πότε θύμωνε, πότε γελούσε, πότε ἀναρωτιόταν μέσα του : « Μήπως δέν εἶμαι ; » "Ὁμως κατάλαβε σύγκαιρα πὼς θὰ 'πρεπε ν' ἀραιώσῃ τὶς βίζιτες στὸ καφενεῖο καὶ νὰ ξεδιαλέξῃ προσεχτικότερα τὶς συντροφιές του. Μπῆκε στὸν « κύκλο τῶν ὑπαλλήλων ». 'Αλλὰ γιὰ νὰ μὴ κάθεται ὀλωσδιόλου ἀργὸς — ἦταν φιλότιμος κ' ἡ συνειδήσή του τὸν ἔτρωγε, ἄρχισε νὰ καλλιερ-

γῆ τὸν κῆπο του, νὰ φυτεῖ δέντρα, προπάντων τριανταφυλλιές. Πενήντα ρίζες φύτεψε γύρω - γύρω μέσ' ἀπ' τὸ φράχτη, τὸν πρῶτο Γενάρη. Κι ὅταν « ἔπιασαν », ὅταν πέταξαν μάτι καὶ φυλλαράκι τὴν ἀνοιξή, πέταξε κι αὐτὸς ἀπ' τὴ χαρὰ του! Αἰστάνθηκε τὴν ἀναγάλλια τοῦ δημιουργοῦ, τὴν ἱκανοποίησιν τοῦ παραγωγοῦ.

— Ἄχ, παιδάκι μου, τὰ τριαντάφυλλα δὲ βγάνουν ψωμί! παρατηροῦσε πραχτικὰ ἢ μητέρα του... Θὰ πῆς, θὰ ἔχω νὰ βγάνω γχιουλάπι γιὰ τὸν πονόματο, πρόστεσε σὰν εἰρωνικά. Αὐτό, ναι!

Κάποτε ξεσκούριασε τὴ μαντζακάσα τοῦ πατέρα του κι ἀποφάσισε νὰ πηγαίη κυνήγι.

— Θὰ σοῦ φέρνω λαγούς καὶ πέρδικες, μάνα!

— Παιδάκι μου, δὲν εἶναι γιὰ τὰ δικά μου δόντια τώρα! Μακάρι νὰ φέρνης, ὅμως νὰ καλοτρῶς ἐσύ!

Πόσες φορές πῆγε κυνήγι, ἄλλες τόσες γύρισε μ' ἀδειανὰ τὰ χέρια. Πότε τοῦ ξέφευγαν οἱ λαγοί, πότε δυσκολεύονταν νὰ τουφεκίσῃ τὴν ὁμορφὴν πέρδικα...

— Παιδάκι μου, κυνήγι πᾶς ἢ περίπατο βγαίνεις; ρωτοῦσε ἢ μάνα. Γελοῦσε κι ὁ ἴδιος μὲ τὶς ἀποτυχίες του.

— Ξέρεις, μάνα, τὰ λυπᾶμαι κιόλα τὰ καημένα τὰ ζουλαπάκια καὶ τὰ κακόμοιρα τὰ πετεινά!... Σκέψου νὰ τὰ σκοτώνης ἀπάνω στὸν περίπατό τους, ἀπάνω στὴ χαρὰ τους!... Γιὰ ποιοὺ σκοποῦ; Γιὰ νὰ φᾶς ἐσύ ἓνα μεζὲ παραπάνω!...

— Μπρέ, πὲς δὲ μπορεῖς, γιόκα μου, νὰ τὰ πιτύχης μὲ τὰ σκάγια σου κι ἄσε τὶς ψυχοπόνιες!... Ἄμα δὲν τὰ φᾶμε ἡμεῖς, θὰ πληθύνουν καὶ θὰ μᾶς φᾶν ἐκεῖνα, τοῦ ἔλεγε μὲ τὴ λαϊκὴ τῆς σοφία ἢ μάνα.

Ἄφοῦ βεβαιώθηκε πὼς δὲν ἦταν κυνηγός, στρώθηκε πάλι στὸ διάβασμα καὶ στὸ γράψιμο.

— Μιὰ καὶ τὸ πῆρες τὸ χαρτί, τί θέλεις καὶ στραβώνεσαι μὲ τὰ παλιοβιβλία;

— Ἡ ἐπιστήμη εἶναι ὠκεανός, μάνα!

— Σταυρώσου, παιδάκι μου, κι ἄσε τοὺς ὠκεανοὺς μακριά!

Ἐδῶ σιμὰ νὰ βγάλῃς τὸ ψωμάκι μας! Ὅμως πότε θὰ τὴν ἰδῶ αὐτὴ τῆ μέρα!

— Θὰ τὴν ἰδῆς καὶ θὰ τήνε χορτάσης! Δὲν εἶμαι ἀπὸ κείνους πού πᾶνε χαμένοι! Νὰ μῶχεις ἐμπιστοσύνη θέλω!

Μιὰ ἐπιτυχία μεγάλη εἶχε στὶς 25 Μαρτίου. Καθὼς ὅλοι οἱ νεοδιπλωματοῦχοι τῆς ἐπαρχίας κάνουν τὴν πρώτη τους δημόσια ἐμφάνιση μὲ τὸν πανηγυρικὸ τῆς ἐθνικῆς γιορτῆς, ζήτησε κι ὁ Θάναος ἀπὸ τὸν Δήμαρχο νὰ ἐκφωνήσῃ αὐτὸς ἐκεῖνη τὴ χρονιά τὸν ἐπίσημο λόγο στὴ Μητρόπολη μετὰ τῆ δοξολογία. Καὶ τὰ εἶπε καλά. Πολὺ καλά. Δὲν πρόκειται γιὰ τὰ λόγια. Αὐτὰ εἶναι ἀπάνω - κάτω τὰ ἴδια. Μὰ ὁ τρόπος πού τὰ εἶπε, ὁ τόνος, τὸ χρῶμα, ἡ ἐκφραση δὲν ἦταν ἀπὸ τὰ συνηθισμένα δασκαλίστικα ἢ δικηγोरίστικα. Εἶχαν πνοή. Εἶχαν πάθος τὰ λόγια του. Ἀνάβλυσαν αὐθόρμητα ἀπὸ γνήσια πατριωτικὴ πίστη. Μετάδωσαν στὸ πλῆθος συγκίνηση κ' ἐνθουσιασμό. Στὸ σημεῖο πού μνημόνεψε ἐγκωμιαστικὰ τοὺς ἥρωες καὶ τοὺς μάρτυρες πού ἔδωσαν τὴ ζωὴ τους γιὰ τὴν Πατρίδα, πολλὰ μάτια δάκρυσαν. . .

Ὁ Λόγος ἐκεῖνος τὸν εἶχε σηκώσει πολὺ στὴ συνείδηση τῆς μικρῆς πολιτείας. Μὰ ὁ καιρὸς κυλοῦσε καὶ τὸν ἀφηνε ἀνεργο! Ἄρχισε κι ὁ ἴδιος νὰ σκουριάζῃ κι οἱ ἄλλοι νὰ ἐνοχλιῶνται ἀπ' τὴ σκουριά του. Κάποτε, μὲ πολλὴν ἀργοπρία — γιὰτὶ ἐκεῖνον τὸν καιρὸ εἶχαν ἐκδοθῆ πολλές χιλιάδες διπλώματα, ἔφτασε, τυλιγμένο ρολό, τὸ δίπλωμά του ἀπ' τὴν Ἀθήνα. Τὸ ξετύλιξε μπροστὰ σ' ὅλους στὸ καφενεῖο, τὸ ᾄδειξε σὲ καλοὺς καὶ σὲ κακοὺς, σὲ φίλους καὶ σ' ὀχτροὺς. Νάτο! Τὸ καμάρωσε πολὺ κ' ἡ μανούλα του. Δὲν ἦταν, βέβαια, τὸ βυσσινὶ ἀτλαζωτὸ πάπλωμα πού φαντάστηκε. Ὅμως εἶχε κ' ἔτσι τὴ χάρη του. Τὸ κορνίζωσαν καὶ τὸ κρέμασαν στὴ σάλα πλαίι στὸ μεγάλο κάδρο τοῦ πατέρα νὰ τὸ καμαρώνῃ κι αὐτός. Κάθε Ἀι - Θανασιοῦ, πού ἔρχονταν τόσος κόσμος — ἄς εἶναι καλά οἱ ἄνθρωποι! — νὰ ποῦνε χρόνια πολλὰ τοῦ Θάναου, ἢ μητέρα, περήφανη, τὸ ᾄδειχνε καὶ τὸ ξανάδειχνε : — « Τὸ δίπλωμα τοῦ Θάναου μου! »

— Καλὸ τὸ δίπλωμα, μὰ δὲ βλέπω νὰ τό... ἐξαργυρώνη! τῆς εἶπε κάποτε ὁ κύρ - γιατρός.

Κι ἀλήθεια, πέρασαν ἀκόμα μῆνες, πέρασαν ἕνα - δυὸ χρόνια χωρὶς τὸ δίπλωμα νὰ φέρνη τίποτα στὸ σπίτι. Στὸ ἀναμεταξὺ εἶχε κάμει κ' ἕνα ἄλλο σάλτο ἀκόμα. Πῆρε (σὰν ἐπίστρατος πάντα...) καὶ τὴν « ἄδειαν τοῦ δικηγορεῖν »! Τότε ἀναθάρρεψε. Διάβαζε καὶ τὸ διαλαλοῦσε σ' ὅλους : « Μελετῶ νὰ δώσω ἐξετάσεις! Θ' ἀκολουθήσω τὸ δικαστικὸ στάδιο! » Μὰ οὔτε ἡ μελέτη του τέλειωνε ποτέ, οὔτε οἱ ἐξετάσεις ἔφταναν, οὔτε τὸ δικαστικὸ στάδιο ἀνοίγε τίς πόρτες του. Ἐδῶ δὲν περνοῦσαν πιά τὰ ἐπιστρατικά δίκαια... Ἐπειτα θέλησε νὰ κάμῃ τὸ δικηγόρο στὸ Εἰρηνοδικεῖο. Πολλὲς φορές τοῦ τὸ πρότειναν. « Δικολάβος θὰ γίνω ; » Τὸ θεωροῦσε ἐξευτελιστικό. Μὰ σὰν ἡ γκρίνια τῆς μάνας του ἔγινε ἀβάσταχτη καὶ τὸν εἶπε « χαραμοφάη » καὶ τοῦ φώναξε πικρά : « Βγάλ 'το ἀπ' τὴν κορνίζα νὰ τὸ φᾶμε!... Τί τὸ θέλεις κι ἂν τό 'χεις ; Γι' αὐτὸ παιδεύτηκα ;... Για νὰ πεινάσω στὰ γεροντάματα ; », τότε ὁ Θάνος τὰ 'βαλε κάτω κι ἀποφάσισε νὰ δικηγορήσῃ. Κανεὶς ἄλλος στὸ Εἰρηνοδικεῖο τοὺς δὲν ἦταν δικηγόρος. Ὅλοι δικολάβοι... Αὐτός, μὲ τέτοιο πυροβολικό, θὰ τοὺς ξολόθρευε ὅλους τοὺς ἄλλους πού κρατοῦσαν λιανοτουφέκα! Ἄμῃ ; Ὁ φίλος του ὁ Σεργούλας τοῦ ἀνάθεσε τὰ πρῶτα προσωρινὰ μέτρα γιὰ τὰ σύνορα τοῦ χωραφιοῦ του στὴν Ἄλογόβρυση. Τὰ 'χασε. — « Καλύτερα, τοῦ λέγαν πολλοί. Ὁ Ἑβραῖος παρακαλιέται νὰ τὴ χάσῃ τὴν πρώτη ὑπόθεση! Φέρνει γούρι!!... » Μὰ ἔλα πού δὲν ἔφερε γούρι ; Ἐχασε ἀράδα σωρὸ ὑποθέσεις. Οἱ ἄλλοι δικολάβοι, λιμοξίφτερα τῆς στρεψοδικίας, ξεσκολισμένοι ἀπ' ὄλα τὰ πανεπιστήμια τῆς κατεργαριάς, τοῦ στέναν τέτοιες παγίδες καὶ τέτοια λυκοδόκανα, πού δὲ μπορούσε ὁ δόλιος νὰ ξεφύγῃ. Ἐπεφτε σύξυλος κι ἀλλὶ πού τὸν εἶχε δικηγόρο! Σάμπως ἤξερε κάλλιο νὰ τὰ μπαλώσῃ ; Νὰ τὰ ρίξῃ στὸν Εἰρηνοδικὴ πού « ταῖστηκε » ἢ στὸν πολιτικὸ πού « ἀναμίχτηκε σκανδαλωδῶς » ; Δὲν ἤξερε τέτοια τερτίπια. Δὲν ἤξερε οὔτε τὴ βασικὴ ψυ-

χολογία τῆς πελατείας του. Ποιὰ εἶναι ; Ποτὲ δὲν ἔχει κανεὶς ἄδικο. Ἔχουν πάντα ὅλοι τους δίκιο ! Ποτὲ ἡ Δικαιοσύνη δὲν κρίνει ἀνεπηρέαστα : Ἔχεις μαχαίρι ; τρῶς πεπόνι ! Καὶ μαχαίρι εἶναι τὸ τάγισμα τοῦ Δικαστῆ, ἢ τοῦ πολιτικοῦ ἢ ἐπέμβαση, ἢ τοῦ δικηγόρου ἢ κατεργαριά. Ἄν πᾶς μὲ τὸν ἴσιο δρόμο, χάθηκες ! Ξέρεις μονοπάτι ; Ἐκαμες δουλειά ! Κι αὐτὸς τὴν πρώτη φορά εἶπε : « Ἐτσι ἔκρινε τὸ σεβαστὸ Δικαστήριον ! » — « Τί σεβαστό, κύρ Θάνο ; Δὲν ἀνοιγες τὰ μάτια σου νὰ ταῖσουμε κ' ἐμεῖς ; » Ἄλλη φορά βρῆκε νὰ 'πῆ : « Ἐδῶ πού τὰ λέμε, δὲν εἴχαμε καὶ δίκιο ! » — « Δὲν εἴχαμε, λέει, δίκιο ; Καλὰ μοῦ τὸ 'παν πῶς ἄρμεξες καὶ τὸ μηνυτή ! » Ἦταν ἀθῶος ἀπὸ τέτοιες βρωμοδουλειές, πού τὶς ἔκαναν μολταῦτα, οἱ ἄλλοι. Ὅμως μὴν ξέροντας οὔτε νὰ προλάβῃ τὸ κακό, οὔτε, μιὰ κ' ἔγινε, νὰ τὸ φορτώσῃ σ' ἄλλες πλάτες, δὲν εἶδε χαῖρι καὶ προκοπή. Ἄπ' ὅλο τὸ δικηγορηλίκι τοῦ ἔμειναν μόνον γκρίνιες, χολοσκασίματα καὶ κατακραυγή. Εἶδε κι ἀπόειδε, τὰ μούντζωξε κι οὔτε ξαναπάτησε στὸ Εἰρηνοδικεῖο. — « Κρίμα στὸ δίπλωμα ! » μουρμούριζε ὁ κακὸς κόσμος. — « Καλύτερα νὰ σ' εἶχα κάμει θηλυκὸ νὰ μὲ γεροκομᾶς κάνε ! » μουρμούριζε ἡ μάνα πού, μὴν ἔχοντας κόρη καὶ νιώθοντας τὰ γέρα τῆς βαριά τώρα πιά, βάλθηκε, κάλλιο, νὰ τὸν παντρέψῃ. Στὴν ἀρχὴ ἀντιστάθηκε. « Δὲν ἔφκιασα τὸ μέλλον μου ἀκόμα ! » — « Ποιὸ μέλλο σου, παιδάκι μου ; Τί μελλοκοπανᾶς ; . . . » εἶπε ἡ καψόγρια. « Δὲ λὲς νὰ βροῦμε καμιὰ χριστιανὴ νὰ μᾶς πλένη καὶ νὰ μᾶς μπαλώνῃ ! . . . Ἐγὼ δὲ μπορῶ ἄλλο πιά ! Τὸ βλέπεις ! » Μὰ ποῦ νὰ βρεθῇ τέτοια χριστιανὴ ; Ὅπου κι ἂν ζήτησε ἢ γριά τῆς ἀρνήθηκαν, μὲ καλὸ τρόπο, μὰ τῆς ἀρνήθηκαν ! . . . Ὅποια πόρτα κι ἂν χτύπησε ἀπόκριση καλὴ δὲν πῆρε. Ποιὰ εἶχε ὄρεξη γιὰ πείνα ; Τότε πιά βούλιαξε ἡ ἄμοιρη στὸ βυθὸ τῆς ἀπελπισιάς. Παρακάτω δὲν εἶχε ! Ἐνίωσε καταφατικὰ τὸ ἀπίστευτο ναυάγιο τοῦ παιδιοῦ τῆς, τὴν ἀποτυχία τοῦ μεγάλου σκοποῦ τῆς ζωῆς τῆς τοῦ σπιτιοῦ τῆς τὴ συμφορά. Καὶ νὰ 'ταν κακός ! Καὶ νὰ 'ταν μπεκρῆς ! Καὶ νὰ 'ταν χαρτοπαίχτης !

Καὶ νὰ 'ταν γυναικάς! Τίποτε ἀπ' αὐτὰ δὲν εἶχε. Καλὸς καὶ μαζωμένος ἦταν. Κ' ἐξυπνος ἦταν. Μὴ δὲ νὰ πῆς εἶχε τεμπελιά; Διάβαζε κ' ἔγραφεν ὅλην ὥρα. "Άμοιρος, θά 'ταν, φαίνεται, κατατρεγμένος ἀπ' τὸ ριζικό του. Καὶ σύρε νὰ τὰ βάλης μὲ τὸ γραφτό σου! "Ό,τι γράφει δὲ ξεγράφει. "Άν ἔχης τύχη διάβαινε καὶ ριζικό περπάτει! "Όμως τί θὰ γίνουν; Τί θὰ γίνουν;... Καὶ καλὰ αὐτῆ, πού τὸν ἔφαγε τὸν ἀναφακά της κ' εἶναι μὲ τὸ ποδάρι στὸ λάκκο. 'Άμ' ἐκείος; "Έτσι θὰ περάση ἡ ζωὴ του μὲ τὸ δίπλωμα κρεμασμένο στὴ σάλα καὶ μὲ τὸ ψωρονοίκι τοῦ μαγαζιοῦ καὶ μὲ τὶς λουβουδιὲς τοῦ κηπάκου τους; Κρίμα τὰ κρίματα!... Τὸν κουβεντιάζει, τὸν παρακινάει, τὸν σπρώχνει — δὲ θέλει νὰ τὸν πικράνη καὶ πολὺ γιὰτὶ τὸν βλέπει μαραζωμένο καὶ φοβᾶται τὸ χειρότερο. 'Έκεινος βρῖσκει χίλιες - δυὸ δικαιολογίες, ξεκαινουργώνει τὶς ἐλπίδες του, ξαναπλάθει τὰ ὄνειρά του. Πότε περιμένει δική του πολιτικὴ νὰ τοῦ δώση μεγάλη θέση, πότε πασικίζει νὰ βρῆ μικροκεφάλαια γιὰ νὰ πάη στὴν ἔδρα τοῦ Πρωτοδικείου νὰ δικηγορήσῃ ἐκεῖ. — « Μὴν ἀπελπίζεσαι, μητέρα! τῆς λέει σοβαρά, μὲ πεποίθηση. Θὰ φιαῶ τὸ μέλλον μου! Τὰ γεράματά σου θὰ τὰ ἐξασφαλίσω... » Γλυκαίνεται ἡ καημένη, παίρνει ἀνάσα βαθιά. — « Μὰ πότε; πότε;... "Άς 'δῶ κ' ἐγὼ ἓνα ποτήρι νερὸ ἀπ' τὰ χέρια σου προτοῦ σφαλίσω τὰ μάτια!» — Θὰ ἰδῆς πολλὰ ποτήρια νερό, πολλὰ, προτοῦ σφαλίσῃς τὰ μάτια! Θὰ μὲ ἰδῆς μεγάλον! Καὶ θὰ 'χῃς ὅλα τὰ καλά! "Όλα!

—'Άπ' τὸ στόμα σου καὶ στοῦ Θεοῦ τ' αὐτί, γιόκα μου! "Όμως καὶ τώρα, κάμε τίποτα καὶ τώρα! Μᾶς λείπουν ὅλα, ὑποφέρουμε, πεινᾶμε, γδυθήκαμε. . .

Ἡ ρόδινη μελλοντικὴ ὄπτασία πού τῆς ὑπόβαλεν ἡ ἀμάραντη αἰσιοδοξία τοῦ γιοῦ της, δὲν μποροῦσε ν' ἀποσκεπάσῃ ὀλωσδιόλου τῆ φοβερῆ τωρινῆ πραγματικότητά. Κι ὁ Θάνατος, ὑποταγμένος στὴν ἀδυσώπητη ἀνάγκη, θυσίασε τὰ τελευταῖα χρυσομέταξα ράκη τῆς περηφάνιας του καὶ καταδέχτηκε νὰ πάη νὰ ἐργαστῆ γραφιάς στὸ συμβολαιο-

γραφεῖο. Τοῦ τό 'χε προτείνει πολλές φορές ὁ συμβολαιογράφος, μὰ πάντα τὸ ἀπόκρουε αὐτὸς περιφρονητικά. Νὰ φριάνη ἀντίγραφα σὰν καλλιγράφος τελειόφοιτος τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου; "Ὁχι δὰ ὡς ἐκεῖ!... Κι ὅμως νὰ πὺ ἐφτασε! Περισσότερο ἀπ' τὸ καθισιό του κι ἀπ' τὴν ἀνέχειά του, τοῦ στοίχισε αὐτὸ τὸ κατέβασμα. Πρῶτα τὸν ἔδερναν τὰ μαῦρα κύματα σκοτεινοῦ ἀρχιπελάγου... "Ὁμως ἐπλεγε, πάλευε, χαίρονταν μιὰ λευτεριά, ἐφεγγε μακριὰ κάποιος φάρος... Τώρα τοῦ φαίνεται πὺ προσάραξε σὲ μιὰ λάσπη, σὲ μιὰ μούτελη... καὶ σκλαβώθηκε ἐκεῖ... καὶ δὲν ἔχει λυτρωμό... "Ἐτσι λοιπόν, θὰ περάση ἡ ζωὴ του ὅλη;... "Ἄσημος, ἀφανής, μεροκαματιάρης;... Πρέπει νὰ σβήση γιὰ πάντα τὸ φάρο τῶν ἐλπίδων του; Πρέπει νὰ μαδήση ὀλότελα τῶν ὄνειρων του τὰ φτερά;... Τόσο τὸν γέλασε τὸ ἀστέρι του;... Κι ὅμως αὐτὸς τὸ 'βλεπε μὲ τὰ μάτια τῆς ψυχῆς του, τὸ 'βλεπε νὰ λάμπη καὶ ν' ἀχτιδοβολῆ ἐκεῖ ψηλὰ σ' ἓναν οὐρανὸ καταγάλαζο... Κι ἀκόμα τὸ βλέπει! Τόσο πολὺ τὸν ξεγελᾷ;... "Ἐχει ἡ ζωὴ σου σκοπὸ! » τοῦ λέει μὲ τὴ μαρμαρυγὴ του. « Πίστευε σὲ μένα! Θὰ σὲ ἀνυψώσω!... » Καὶ πάλι πιστεύει στὸ ἀστέρι του. Αὐτὸς δὲν εἶναι περήφανος, οὔτε φιλόδοξος, οὔτε καυχησιάρης. Φιλότιμος εἶναι. Κι ἀξιόπρεπος εἶναι. Στὴ μανούλα του θέλει νὰ ξεπληρώση τὸ χρέος. Καὶ τ' ὄνομα τοῦ πατέρα του δὲ θέλει νὰ τ' ἀμαυρώση. Νὰ περάση θέλει ἀπ' τὴ ζωὴ καθαρὸς, τίμιος, χρήσιμος. Οὔτε αὐτὸ δὲ θὰ τὸ μπορέση;... Ξανακοιτάζει ψηλὰ στὸ ἀστέρι του καὶ τὸ βλέπει ἐνθαρρυντικό, σταθερὸ, γλυκοφώτιστο. Παρηγοριέται καὶ δυναμῶνεται. Νιώθει τὴ μούτελη ὅπου κατακάθισε μαλακιά, προσωρινή, ἀκίνδυνη. "Ὁχι, δὲ θὰ σκλαβωθῆ ἐκεῖ! Θὰ ξεφύγη, θὰ λυτρωθῆ, θὰ ὑψωθῆ σὲ ἀνώτερο προορισμό!... Οἱ μέσες ἀρετὲς ὀδηγοῦν συχνὰ στὴ μοιρολατρεία καὶ στὴν ἐγκατάλειψη. "Ὁμως πολλές φορές ἡ μοίρα δικαιώνει τοὺς ἐγκαταλειμμένους. Εἶναι θύμα τῆς ἡ διαλεχτός τῆς;... Ποιὸς μπορεῖ νὰ τὸ ξέρη!... Σφίγγει τὴν πένα στὸ λιπόσαρκο χέρι του καὶ γιομίζει τὰ κατεβατὰ τῶν χαρτόσημων μὲ

σιωπηλό πείσμα. Αισθάνεται άκέρια τή χαρά τής δουλειᾶς και τής απόδοσης. Τά λίγα τάλαρα που κερδίζει, του ξαναδίνουν έρμα, Ισορροπία, ασφάλεια. Τά καταθέτει χαρούμενος, Ικανοποιημένος, στην ποδιά τής μητέρας και δέχεται τίς ευλογίες της σαν μικρό παιδί. — « Δέ θα σου λείψη τίποτα από 'δω κ' έμπρός » μπορεί και τής λείει. Κι αναρωτιέται μέσα του μυστικά : — «'Από που πηγάζει τάχα, αυτή ή ανεπάντευχη Ικανοποίηση κι αυτοπεποίθηση ;... 'Απ' τά λίγα ψωροτάλαρα του συμβολαιογράφου ;... 'Από την άοριστη έλπίδα πως άμα πεθάνη ή αποτραβηχτή ό συμβολαιογράφος μπορεί νά τον διαδεχτή αυτός ; 'Ακούστηκε, μάλιστα, ότι τάχα πρόκειται νά του δώση την κόρη του — μιá μισοκούτελη — και νά του παραχωρήση τό συμβολαιογραφείο για προίκα. Είναι δέν είναι αλήθεια, ό Θάνος από άλλη πηγή ανανεώνει τό θάρρος του : 'Απ' τό καλό του άστέρι ! Ψηλά σηκώνει τά μάτια του και στο άστέρι του τ' άκουμπά... Τό βλέπει νά τρεμολάμπη και του φαίνεται πως ανυψώνεται όλόκληρος προς αυτό!... Κάποτε θά τό φτάση... Θά τό φτάση!

'Η νέα Κυβέρνηση έκάλεσε άμέσως τους κληρωτούς, τους άγύμναστους και τρεις ήλικίες έφέδρων αξιωματικῶν και ύπαξιωματικῶν νά τους εκπαιδέψουν. 'Ο Θάνος ήταν έφεδρος άνθυπολοχαγός. Ξαναφόρεσε με κάποια ένδόμυχη χαρά τό χακί. Ένωσε νά ξεκολλάη όρμητικά άπ' τή πηχτή μούτελη που είχε προσεράξει, και νά ξανοίγεται σε μιá μεγαλόπρεπη, άφροκυματούσα θάλασσα. "Όχι, δέν ήταν ένας τυχαίος, ένας παρακατιανός στην κοινωνία! Ήταν κ' είναι ένας έπιστήμονας: ένα στέλεχος ζέχωρο άπ' τή μάζα. 'Η Πατρίδα τον προσκαλεϊ με τ' όνομά του νά την ύπηρετήση στη δύσκολη περίσταση. Θά τό κάμη μ' όλη του την καρδιά. "Επειτα ή Πατρίδα θά γίνη μεγάλη κι αυτός θά βρῆ τον προορισμό του. Αυτό ήταν! Νά γιατί πίστευε πως ή ζωή του δέν ήταν χωρίς σκοπό: πως ή αποστολή του δέν

Ήταν νὰ λιμοκτονήσῃ στὸ μικρὸ, στενὸ μέρος ποῦ γεννήθηκε...

— Τώρα κλαῖς ; εἶπε στὴ μητέρα του ἐπιτιμητικά. Τώρα ποῦ θὰ ξεπληρωθοῦν ὅλα μου τὰ ὄνειρα κι ὅλοι σου οἱ πόθοι ; ... Μεγάλον δὲ θέλεις νὰ με ἰδῆς ; ... Ἀσφαλισμένα γερατειὰ δὲ ζήτησες ; ... "Ὅλα θάν τὰ 'χῆς !... Ἡ Πατρίδα θὰ μεγαλώσῃ !... Πρὸς τὸ παρὸν θὰ σοῦ στέλνω τὸ μηνιάτικο... Σώπα !

Τὸν εὐχῆθηκε, τὸν φίλησε, τὸν ξαναφίλησε, τὸν ξεπροβόδισε μαζί μ' ὄλες τίς ἄλλες μάνες. Καὶ δὲν τὸν ξανάειδε πιά, παρὰ μόνο σὲ μιὰ φωτογραφία του ποῦ τῆς εἶχε στείλει ἀπ' τὸ Μέτωπο... Μῆνες πολλοὺς τῆς ἔστειλε ταχτικά τὸ μεγαλύτερο μέρος ἀπ' τὸ μισθὸ του. Κ' ἓνα δειλινὸ τῆς ἔστειλαν ἄλλοι τῆ μεγάλη εἰδηση. Ὁ γιὸς της εἶχε πραγματικά ὑψωθῆ ὀλόκληρος ὡς τὸ λαμπρὸ του ἀστέρι : "Ἐδωσε τὴ ζωὴ του γιὰ τὴν Πατρίδα ! Ἡ μοίρα του, ποῦ τόσο τὴν πίστευε, γι' αὐτὸν τὸν ὑπέρτατο σκοπὸ τὸν εἶχε προορισμένον. Καὶ δὲ θυσιάστηκε μοιραῖα, βουβά, δίχως λάμψη. Πολέμησε σὰν ἀληθινὸ παλληκάρι· περιφρόνησε τὸν κίνδυνο. Ἀντραγάθησε ! Ἐσωσε, σὲ κρίσιμη ὥρα, ἓνα ὑψωμα ποῦ στήριζε ὅλη μας τὴν παράταξη. Αὐτὸς χάθηκε μὰ σώθηκαν πολλοὶ ! Κι ἀπάνω ἀπ' ὅλα ἡ τιμὴ τῆς Πατρίδας ! Ὁ ἀγώνας του στάθηκε χρήσιμος κι ἀκόμα χρησιμότερος ὁ θάνατός του ὁ ἔνδοξος.

Μνημονεύτηκε στὴν Ἡμερήσια Διαταγὴ τῆς Μερραρχίας. Ἀπονειμήθηκε στὴ Μνήμη του ὁ Πολεμικὸς Σταυρὸς. «...Ἐπιδείξας ψυχραιμίαν, γενναιότητα καὶ αὐτοθυσίαν συνεκράτησε σπουδαῖον ἔρεισμα καὶ συνετέλεσε κατὰ πολὺ εἰς τὴν τελικὴν νίκην ἐφ' ὅλου τοῦ τομέως... »

Ἐκεῖ κάτω στὴ μικρὴ πολιτεία ποῦ γεννήθηκε, τοῦ ἔκαμαν δίκαιες τιμές. Ἐδωσαν τ' ὄνομά του σ' ἓναν νέο δρόμο. Ὁργάνωσαν πάνδημο μνημόσυνο. Ἡ γέριχη ἐκκλησιά πῆρε τὴ λάμψη καὶ τὸ μεγαλεῖο ἔθνικοῦ βωμοῦ μὲ τὸ δαφνοστόλιστο κενοτάφιο τοῦ Θάνου ἐκεῖ στὴ μέση. Ὁ Δάσκαλος, ποῦ ὑμνησε τὴν παλληκαριά του καὶ τὴ δόξα

του, ἔκαμε νὰ δακρῦσουν ὅλα τὰ μάτια. Εἶχε ἀρχίσει τὸ λόγο του ἔτσι : « Μὲ τὸ θάνατο, γράφει κάποιος φιλόσοφος, ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου παίρνει τὴν ἀληθινὴ της σημασία ».

Κι ὅταν τελείωσε, συγκινημένος κι ὁ ἴδιος ἀπ' τὸ ἱερὸ χρέος ποῦ εἶχε ξεπληρώσει μὲ λόγια, ἐνῶ ὁ « Ἄλλος » τὸ εἶχε σφραγίσει μὲ τὸ Αἷμα τῆς Θυσίας, ἔσκυψε κ' εἶπε στὰ παιδιὰ τοῦ σχολειοῦ, ποῦ μὲ κάποιαν ἀπροσδιόριστη ὁμαδικὴ φρικίαση τοῦ ἀνοιγαν δρόμο νὰ περάσῃ ἀνάμεσά τους, ἔσκυψε καὶ τοὺς εἶπε σιγανά, μὲ κόμπο καὶ μὲ λυγμό : — « Νὰ τοῦ μοιάσετε! »

Ὁ Πολεμικὸς Σταυρὸς ἦρθε μέσα σ' ἓνα κουτὶ ποῦ ἔμοιαζε σὰ μικρὸ φέρετρο. Τὸν κρέμασε πονεμένα ἡ μητέρα στὴ σάλα πλάι στὸ δίπλωμα, κάτω ἀπ' τὴ μεγεθεμένη φωτογραφία του μὲ τὴ στρατιωτικὴ στολὴ!... Κάθε μέρα τοῦ πηγαίνει τριαντάφυλλα ἀπ' τὶς τριανταφυλλιῆς ποῦ εἶχε φυτέψει ὁ ἴδιος. Καὶ κάθε μῆνα, ὅταν παίρνει τὴ σύνταξή της, πάει ἐκεῖ μπρὸς στὸν ἱερὸ μικρὸ βωμὸ μὲ τ' ἅγια κειμήλια τοῦ μοναχογιοῦ της, πάει καὶ τοῦ λέει κλαψαριστά : — Τίποτα δὲ μοῦ λείπει, παιδάκι μου, ὅπως μοῦ τό 'ταζες!... Ὅλα τὰ 'χω! Μονάχα ἐσὺ μοῦ λείπεις τῆς ἄμοιρης!... Μοῦ λείπεις!... Μοῦ λείπεις!... Οὔτε τὰ κοκαλάκια σου δὲν ἔχω νὰ τὰ βάλω στὸ μνήμα τοῦ πατέρα σου!... Νὰ 'ρθω κ' ἐγὼ μαζί σας!... Ποῦ τὰ 'χεις ἀφήσει τὰ κοκαλάκια σου, Θάνο μου ;... Ποῦ τὰ 'χεις ἀφήσει, σπλάχνο μου ;... Νὰ 'ρθω νὰ τὰ ξεθάψω, νὰ τὰ κουβλήσω, νὰ τὰ μοσκοπλύνω!... Ποῦ ; Ποῦ ;...

ΔΟΥΚΕΣΑΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΠΑΤΗΣ

Δάμων και Φιντίας!... Ἀχιλλεύς και Πάτροκλος!...
Ἐπαμεινώνδας και Πελοπίδας! Δαβιδ και Ἰωνάθαν!
Ὁ ἀγαθὸς Σχολάρχης ἄρχισε γιά χιλιοστή φορά τὸ μάθη-
μά του « περὶ φιλίας », ποῦ θὰ κατάληγε σήμερα σὲ μιὰ « ἐκ-
θεση ἰδεῶν » τῶν μικρῶν μαθητῶν. Εἶχεν ὁ κ. Δουκέσας
ἀληθινὴ ψύχωση γιά τὴ φιλία, ποῦ τὴν ἀνέβαζε σὲ ψηλὸ βα-
θμὸ ἀξίας μέσα στὴ ζωὴ και μὲ πραγματικὴ θλίψη πιστο-
ποιοῦσε πῶς τὸ εὐγενικὸ αὐτὸ αἶσθημα εἶχε ξεπέσει πολὺ
στὴ σύγχρονή του ἐποχὴ. Δὲ συγχωροῦσε τὸν τόσο ξεπε-
σμὸ, κατηγοροῦσε ὅλους γιά τὴν ὑποταγὴ στοὺς διαλυτικoὺς
τῆς φιλίας κανόνες τοῦ νεώτερου βίου· ὅλους· ἀκόμα και
τὸ Χριστιανισμὸ ποῦ κι αὐτός, μὲ τὸ γενικὸ κι ἀόριστο κή-
ρυγμά του τῆς « ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον », εἶχε καταφέ-
ρει νὰ ἀτονήσῃ ἡ ἀγάπη σ' ἓνα ὀρισμένο ἄτομο—ἡ φιλία!

Στὸ σημεῖο αὐτὸ — ἴσως ἦταν τὸ μόνο — διαφωνοῦσε μὲ τὸ θεολόγο συνάδελφό του κ. Ἀντώνη Παραπάτη, πού ὑπεράσπιζε τὸ Χριστιανισμὸ ὄχι μόνο ἀπὸ ἐπιστημονικὸ καθήκον παρὰ κι ἀπὸ πεποίθηση, γιατί πίστευε βαθιὰ ὅτι ἡ θρησκεία τῆς ἀγάπης καὶ τῆς συγγνώμης εἶχε τὰ πάντα καλυτερέψει στὸ ἠθικὸ πεδίο καὶ δὲν εἶχε βλάψει τίποτε — πολὺ περισσότερο τὴ φιλία, λαμπρόθωρη μορφή τῆς ἀγάπης.

Ἐπανάλαβε ὁ κ. Δουκέσας ἀπὸ τὴν ἀπλή, χαμηλὴ, ξεθωριασμένη στὸ καφέ της χρῶμα, ἔδρα του : — Δάμων καὶ Φιντίας!... Ἀχιλλεὺς καὶ Πάτροκλος!... Ἐπαμεινώνδας καὶ Πελοπίδας!... Δαβὶδ καὶ Ἰωνάθαν!... Καί, προτείνοντας τὴ λυγερὴ του βέργα πρὸς τὰ γέρικα θρανία τῶν νεαρῶν μαθητῶν, ρώτησε ὅλους μαζί ἔντονα :

— Ἄλλος ;... Ἄλλος ;... Ἄλλοι φίλοι ;

Μιὰ φωνίτσα, ψιλὴ μὰ θαρρετὴ, ξέφυγε ἀπ' τὸ σύνολο καὶ γέμισε τὴν αἴθουσα μὲ τὸ ἀντήχημά της :

— Δουκέσας καὶ Παραπάτης!

Τὰ παιδιὰ, χωρὶς νὰ τὸ θέλουν, χωρὶς νὰμποροῦν νὰ συγκρατηθοῦν — ἦταν τόσο ξαφνικὸ κι ἀπροσδόκητο αὐτὸ πού ἀκούστηκε — ἔσκασαν στὰ γέλια. Ἡ βέργα χτύπησε δυνατὰ τὴν ἔδρα πολλὰς φορές :

— Σιωπὴ!... Σιωπὴ!... Ποῖος ; Ποῖος ;... Ποῖος τὸ εἶπε ;

— Ἐγὼ! φώναξε θαρρετὰ ὁ μικρὸς Ζαγκανάς. Οἱ ἄλλοι σκουνηθήθηκαν μὲ τοὺς ἀγκῶνες καὶ κοίταξαν ὅλοι μαζί τὸν μικρὸ ἥρωα, σὰ νὰ τὸν θαύμαζαν γιὰ τὸ θάρρος του, μὰ σὰ καὶ νὰ τὸν ἀλιμονοῦσαν γιὰ τὴν τύχη πού τὸν περιέμενε.

Ἦταν καὶ χωρατατζῆς ὁ Ζαγκανάς. Πολλὰς φορές στὶς ἐκδρομὲς ἔκανε χωρατὰ μπροστὰ καὶ στοὺς δασκάλους, μὰ τὴν τῶρα τὸ παραξήλωσε!... Χωρατὰ καὶ στὸ μάθημα; Καὶ μάλιστα στὸ ἱερὸ μάθημα περὶ φιλίας ; Καὶ μὲ τὰ ὄνόματα τῶν δασκάλων στὸ στόμα του ;... Πήγαινε πολὺ!...

— Δεῦρο! Δεῦρο ἐξὼ! διάταξε ὁ κ. Δουκέσας, ὁ Σχολάρχης, καὶ χαμογελοῦσε. Λέτε νὰ τὸ πάρη στ' ἀστεῖα ;... Ὅμως κι ἄλλες φορές χαμογελοῦσε χωρὶς αὐτὸ νὰ τοῦ κρα-

τήση τὸ χέρι καὶ νὰ τοῦ παρεμποδίση τὴ βέργα ν' ἀνεβοκατεβῆ πολὺδωρη μὲ τὸ φιδίσιο τῆς ἀποτρόπαιο σφύριγμα. Κακόμοιρε, Ζαγκανά, τί σέ περιμένει!... Ἐπῆγε καὶ στάθηκε ταπεινά στὸ πλευρὸ τῆς ἔδρας.

— Πῶς εἶπες, λοιπόν, Ζαγκανάδιον ;... Ἐπανάλαβέ το!

Αὐτοῦ τοῦ εἴδους τὰ ὑποκοριστικὰ ἦταν ἐφεύρεση τοῦ κ. Σχολάρχῃ καὶ κλείνανε στὴν καταληξούλα τους ὅσο χιουμόρ τοῦ εἶχε ἀφήσει μέσα του ἢ γραμματικὴ καὶ τὸ συνταχτικόν.

Τὸ Ζαγκανάδιον δίσταζε καὶ σῶπαινε, κοιτάζοντας τὸν κ. Σχολάρχῃ μὲ δυὸ ἔξυπνα ματάκια ποῦ ἀνοιγόκλειναν γρήγορα - γρήγορα σὰν ἀστραπίτσες.

— Ἐπανάλαβέ το!...

— "Ὀλο ;...

— "Ὀλο, βέβαια!

— Δάμων καὶ Φιντίας!... Ἀχιλλεὺς καὶ Πάτροκλος!...

Ἐπαμεινώνδας καὶ Πελοπίδας!... (κόμπιασε)

— Ἐμπρός! Προχώρα!

— Δουκέσας καὶ Παραπάτης!

Τὰ παιδιὰ συνταράχτηκαν εὐθυμα πάλι.

— Σιωπὴ σεῖς! Σιωπὴ σεῖς!...

Ἡ μεγάλη στιγμή ἔφτανε. "Ὀχ! Πόσες θὰ φάη τώρα στὸ κοκκινωπὸ σὰ λουκάνικο χέρι του τὸ Ζαγκανάδιον! Ὁ κ. Δουκέσας ἔγινε σοβαρός.

— Πές μου τὴν ἀλήθεια : Πῶς τὸ εἶπες αὐτό ; Ἀστεῖα ἢ σοβαρά ;

— Σοβαρά, κ. Σχολάρχα! εἶπε ἀδίσταχτα ὁ Ζαγκανάς.

Κατέβηκε συγκινημένος ἀπ' τὴν ἔδρα, χάιδεψε καὶ μὲ τὰ δυὸ του χέρια τὰ τσουλουφάκια τοῦ μικροῦ πλάι στ' αὐτάκια του.

Πόσες φορές τὰ τραβοῦσε νευρικὰ αὐτὰ τὰ τσουλουφάκια! Καὶ σήκωνε ψηλά, πολλὰς φορές, τὸν ἀδιάβαστο ἢ τὸν ἄταχτο, πιάνοντάς τον μόνον ἀπ' αὐτὰ τὰ τσουλουφία! Σήμερα τὰ χάιδεψε τὰ ξανθοκάστανα τσουλουφάκια τοῦ Ζαγκανά — πρώτη του φορά τὸ ἔκανε αὐτὸ — καὶ τοῦ εἶπε :

— Πήγαινε στὴ θέση σου!

Ξαναγύρισε κι αυτός, κάπως αλλιώτικος, στην έδρα. Κάτι σαν ένα μικρό ρίγος είχε σκορπιστή στην αίθουσα. Τὰ παιδιά ένιωθαν κάποιο παράξενο αίσθημα. 'Ο κ. Δουκέσας ξανακοίταξε τὸ μικρὸ Ζαγκανά και τὸ βλέμμα του ἔκρυβε κάτι σαν εὐγνωμοσύνη. Τὸν εἶχε συγκινήσει πραγματικά αὐτὴ ἡ ἀνεπάντεχη ἀναγνώριση τῆς φιλίας πού τὸν ἔδενε μὲ τὸ συνάδελφό του Παραπάτη χρόνια πολλὰ τώρα. . . «'Απὸ στόματος νηπίων. . . »! Ναι, τ' ὄνομά του μπορούσε νὰ μπῆ, μπῆκε κι ὅλα πλάι στὰ ὀνόματα τῶν μεγάλων φίλων τῆς ἀρχαιότητας και τῆς 'Ιστορίας. 'Ο Ζαγκανάς εἶχε τὴν ἔμπνευση και τὸ θάρρος νὰ πῆ μιὰ πραγματικὴν ἀλήθεια. Νιώθει τὸν ἑαυτό του εὐτυχισμένο πού οἱ μαθητές του ἔχουν παρατηρήσει, ἔχουν προσέξει, ἔχουν ἐχτιμήσει τὴν ἀδιατάραχτη φιλία τους. Καὶ νὰ πού τοὺς τοποθέτησαν αὐθόρμητα πλάι στὸν Δάμωνα και τὸν Φιντία, στὸν 'Επαμεινώνδα και τὸν Πελοπίδα, στὸν 'Αχιλλέα και τὸν Πάτροκλο. Πολλὰ κηρύγματα εἶχε κάμει γιὰ τὴ φιλία. Δὲν ἤξερε τί σπόρο ἔρριξαν. Μὰ τὸ ἔμπραχτο παράδειγμά του — νά! Εἶχε ρίξει καλὸ σπόρο. Σταύρωσε τὰ μπράτσα του ἀπάνω στὴν ἔδρα και μὲ σιγαλὴ φωνή, σὰ νὰ ξεμολογίόταν σὲ πνευματικό, ἄρχισε νὰ λέη :

— Παιδιά μου, αὐτὸ πού εἶπε ὁ συμμαθητής σας Ζαγκανάς δὲν εἶναι ψέμα. . . Πολλὲς φορές σᾶς ἔχω διδάξει πόσο μεγάλο, εὐγενικό και πολυδύναμο αἰσθημα εἶναι ἡ φιλία. . . 'Η ἀληθινὴ φιλία. . . ἡ ἀγνή. . . ἡ ἀνιδιοτελής. . . Καταλαβαίνετε τί θὰ πῆ « ἀνιδιοτελής » ; . . . 'Εκείνη ἡ φιλία πού δὲ λογαριάζει κέρδη κι ὠφέλειες και συμφέροντα μὰ τὰ θυσιάζει ὅλα γιὰ χάρη τοῦ φίλου. . . "Ὁχι « ζῆ χύτρα, ζῆ φιλία »! Θυμᾶστε ἀπὸ τὸ συντακτικὸ αὐτὸ τὸ παράδειγμα ; . . . « Ζῆ χύτρα », ζέω - βράζω, ζῆ. . . ἦτα ὑπογεγραμμένο· « ζῆ φιλία » ζῶ - ζῆ χωρὶς ὑπογεγραμμένη. . . "Ὅσο βράζει δηλαδή ὁ τέντζερης κ' ἔχει φαί μέσα, ζῆ κ' ἡ φιλία. . . "Ὅταν ὁ μεζὲς λείψῃ πάει περίπατο ἡ φιλία! . . . "Ὁχι τέτοια φιλία! "Ἄς λείπη! 'Η πραγματικὴ φιλία ὑπάρχει ὅταν ὑπάρχη πραγματικὴ συμφωνία ἰδεῶν. . . πραγμα-

τική ἄρμονία καρδιῶν... πραγματική ἀλληλεγγύη συμφερόντων... Τὰ σὰ ἐμὰ καὶ τὰ ἐμὰ σά... Ὁ ἀληθινὸς φίλος πρέπει νὰ εἶναι ἕτοιμος κάθε ὥρα καὶ στιγμή νὰ θυσιαστή γιὰ τὸ φίλο του... Ἄ, πόσο ὠραῖο εἶναι νὰ ξέρης, νὰ πιστεύης, νὰ εἶσαι βέβαιος ὅτι ἓνας ἄλλος ἄνθρωπος, ἓνας ὁμοίός σου δὲν ἔχει μυστικὸ ἀπὸ σένα στὴν καρδιά του, δὲ σκέπτεται παρὰ τὸ καλὸ σου, πῶς δὲ θὰ διστάσῃ, ὅ,τι κι ἂν σὲ βρῇ, νὰ σὲ βοηθήσῃ ὀλόψυχα μὲ κίνδυνο τῆς ζωῆς του ἀκόμα! Ὁ Θεὸς μᾶς δίνει τὴ ζωὴ καὶ ὁ Θεὸς μᾶς τὴν παίρνει... Στὸ ἀναμεταξὺ στέκεται, πρέπει νὰ στέκεται, ὁ Φίλος! Ἐνας τέτοιος φίλος τὴν ἀπαθανατίζει κάθε ὥρα καὶ στιγμή τῆ ζωῆς μας μὲ τὴ γλυκιὰ προθυμία τῆς θυσίας του... Πολλὲς φορές σᾶς διδάξα γιὰ τὴν ἀξία τῆς φιλίας... καὶ δὲ θὰ πάψω νὰ σᾶς διδάσκω... Μὰ ὄχι « δάσκαλε ποὺ διδάσκεις καὶ νόμο δὲν ἐκράτεις! » Ὁχι! Καὶ τὴ διδασκαλία κάνω καὶ τὸ νόμο κρατῶ. Χαίρω πολὺ ποὺ ἔχετε προσέξει, περισσότερο ἀπ' τὴ διδασκαλία μου, τὸ παράδειγμά μου. Αὐτὸ ποὺ εἶπε ὁ Ζαγκανὰς εἶχε πολλὴ σημασία. Τὸ καλὸ παράδειγμα θεμελιώνει τὴ διδαχὴ καὶ κάνει ἀσπαστό, κάνει γόνιμο τὸ κήρυγμα... Καλλιεργῆστε τὴ φιλία! Σεβαστῆτε τὴν! Στηριχθῆτε σ' αὐτὴν! Ἐχοντας ἀληθινούς καὶ πιστοὺς φίλους, θὰ ἔχετε μεγάλη βοήθεια στὴ ζωὴ σας!... Οἱ χαρὲς σας θὰ εἶναι πάντοτε γλυκύτερες καὶ οἱ πόνοι σας πάντοτε λιγότερο πικροὶ ὅταν ἔχετε γύρω σας καλοὺς φίλους... Ἡ κοινωνία ποὺ ἀριθμεῖ πολλοὺς γνήσιους φίλους, ἐξαγνίζεται κ' ἐξυγιαίνεται μονάχη τῆς σὲ κάθε περίστασι... Ἡ πολιτεία ποὺ ἔχει τέτοιες κοινωνίες ἀγνῶν φίλων, κατορθώνει πολὺ εὐκολώτερα ἔργα μεγάλα. Ἡ φιλία!... Ἡ φιλία!... Εἶναι ἀρετὴ μεγάλη!... Εἶναι δύναμη πανίσχυρη!... Μὴν τὴν καταφρονᾶτε!... Μὴν τὴν ὑποτιμᾶτε!... Καλλιεργῆστε τὴν!... Βασιστῆτε σ' αὐτὴν! Εἶναι ἡ καλύτερη ἀσφάλεια τῆς ζωῆς... Εἶναι ἡ ἰδανικότερη ἀπόλαυσή της... Εἶναι ἡ γλυκύτερή της παρηγοριά!...

Σὰ νὰ κουράστηκε λίγο ὁ κ. Δουκέσας, ἔγειρε τὸ κεφάλι

του δεξιά και σώπασε. Ἐπειτα ξανάπε, ἀπλώνοντας πλατιά τὰ χέρια :

— ὦ, ἂν ὅλη ἡ ἀνθρωπότης ἀγκάλιαζε ζεστά τὸ ἰδανικὸ τῆς φιλίας! Ἐἴθε ἄλλαζε ὁ κόσμος! Ναι, ναι!... Ἐἴθε ἄλλαζε ὁ κόσμος!

Ἄνατινάχτηκε λίγο, σὰ νὰ ἔχε βγῆ ἔξω ἀπ' τὸ σχολεῖο, ξεχασμένος, καὶ σὰ νὰ ξαναγύριζε τώρα μέσα γιὰ νὰ συνεχίσῃ τὸ μάθημα.

— Πραγματικά, μὲ τὸν καθηγητὴ σας κ. Παραπάτη μὲ συνδέει στενὴ κ' ἐγκάρδια φιλία. Χίλιοι δεσμοὶ μᾶς ἐνώνουν καὶ δὲ μᾶς χωρίζει τίποτε... Ἡ φιλία μας αὐτὴ μᾶς ἐπιτρέπει νὰ κάνουμε πολὺ καλύτερα τὰ καθήκοντά μας καὶ νὰ ξεκουραζόμαστε πολὺ εὐκολώτερα ἀπὸ τοὺς κόπους ποὺ μᾶς δίνουν... Εὐχάριστος κόπος, πιδ εὐχάριστο ξεκούρασμα... Νὰ ἡ ζωὴ!... Νὰ τὸ μυστικὸ τῆς εὐτυχίας!... Μὴν ἀφαιρεῖτε καὶ μὴν προσθέτετε τίποτε. Οὔτε κόπο, οὔτε ξεκούρασμα... Ἡ φιλία βοηθαί ὅσο τίποτε ἄλλο γιὰ τὴ διατήρησιν τῆς ἀπαιτουμένης ἰσορροπίας... Ἡ χαρὰ τῆς ζωῆς εἶναι ἡ χαρὰ τῆς δουλειᾶς... Ἡ φιλία δυναμώνει στὴ δουλειὰ καὶ δὲ φθείρει στὴ ζωὴ. Γιατὶ εἶναι αἰσθημα ἀγνό, ἱερὸ κ' ἔχει τὸ μέτρο μέσα του... Μὰ, παιδιὰ μου, σᾶς εἶπα περισσότερα ἀπὸ ὅ,τι πρέπει... Ἐλπίζω πὼς μὲ καταλάβατε... Θυμηθῆτε τὰ λόγια μου... Θυμηθῆτε τὸ παράδειγμά μας... Γίνετε φίλοι! Μείνετε φίλοι! Μοῦ τὸ ὑπόσχεστε ;

— Μάλιστα! φώναξαν τὰ παιδιὰ μ' ἓνα στόμα καὶ πολλὰ γύρισαν κι ἀλληλοκοιτάχτηκαν στὰ μάτια σὰν γιὰ νὰ βεβαιώσουν τὴ φιλία τους.

— Μπράβο σας! Εἴθε νὰ κρατήσετε σ' ὅλη τὴ ζωὴ σας τὸ λόγο σας!... Εἴθε... Φίλοι, πάντοτε φίλοι! Ἐστρεψε ξαφνικὰ τὸ λόγο :

— Μᾶς βλέπετε ὀλοένα μαζὶ καὶ μέσα στὸ σχολεῖο κ' ἔξω ἀπ' τὸ σχολεῖο... Καὶ θὰ λέτε... θὰ λέη ὅλος ὁ κόσμος : « Μὰ δὲν τὰ σώνουν ἐπιτέλους οἱ δάσκαλοι ; Τί ἔχουν νὰ λένε κάθε μέρα, κάθε ὥρα μαζὶ ; » Ἔ, ὄχι! Δὲ σώνονται

ποτέ! Δυὸ καλοὶ φίλοι μποροῦν νὰ κάνουν ἀχώριστη συντροφιά, νὰ μιλοῦν αἰῶνες μαζὶ καὶ ποτὲ νὰ μὴν τὰ σώνουν· ποτὲ νὰ μὴν κουράζῃ ὁ ἓνας τὸν ἄλλον! Τίποτε δὲν ἀνανεώνει τὸ ἐνδιαφέρον τῆς ζωῆς ὅσο ἡ φιλία!... Ἐμᾶς, λοιπόν, θὰ μᾶς βλέπετε πάντα μαζὶ καὶ πάντα εὐχαριστημένους... Τίποτε δὲ θὰ μᾶς χωρίσῃ καὶ τίποτε δὲ θὰ μᾶς κουράσῃ... Μὴ νομίζετε πὼς αὐτὸ τὸ ἐπετύχαμε χωρὶς θυσίες... Στὴ ζωὴ δὲν εἶναι τίποτε εὐκολο... Ἐκεῖνο πού φαίνεται γιὰ τὸ εὐκολώτερο πράμα, ἔρχεται στιγμή πού γιὰ νὰ διατηρηθῇ ἀπαιτεῖ τὴ μεγαλύτερη θυσία! Μπορεῖς νὰ τὴν κάμῃς; Τὸ κράτησες! Δὲν μπορεῖς; Τὸ ἔχασες γιὰ πάντα! Δὲ χρειάστηκε, βέβαια, νὰ θυσιάσουμε τὴ ζωὴ μας, ὅπως ὁ Φιντίας γιὰ τὸ Δάμωνα... Θυμᾶστε τὴν ἱστορία τους;... — Μάλιστα... Ὁ τύραννος Διονύσιος...

— Καλά! Καλά!... Ὅμως κάτι χρειάστηκε νὰ θυσιάσουμε κ' ἐμεῖς... Καὶ τὸ θυσιάσαμε!

— Τὸ ξέρουμε! εἶπαν μερικές ἀγνές, κρυστάλλινες φωνές. Ὁ Σχολάρχης ξαφνίστηκε λίγο.

— Τί ξέρετε;... Γιὰ ν' ἀκούσω;

— Ὅταν προβιβαστήκατε καθηγητῆς Γυμνασίου δὲ δεχτήκατε τὸν προβιβασμὸ γιὰ νὰ μὴ χωρίσετε ἀπ' τὸν κ. Παρχάτη! εἶπε κάποιον παιδί.

— Τὸ ξέρουμε! Τὸ ξέρουμε! φώναζαν τ' ἄλλα.

Τ' ἀκουσε μὲ βαθύτατη ἱκανοποίηση. Κοίταξε τὰ παιδιά γλυκά:

— Ναι, μπόρεσα νὰ κάμω αὐτὴ τὴ μικρὴ θυσία... Ἡ ἀλήθεια ὅμως εἶναι ὅτι δὲν τὸ ἔκαμα μόνο γιὰ τὸ φίλο μου... Τὸ ἔκαμα καὶ γιὰ τὸν τόπο μου... γιὰ σᾶς, γιὰ ὄλους... Εἴμαστε χωριανοί... Ἔχω γεννηθῆ κ' ἐγὼ ἐδῶ πού γεννηθήκατε κ' ἐσεῖς. Ἔχω κ' ἐγὼ τὸ σπίτι μου ἐδῶ πῶχετε καὶ σεῖς τὸ δικό σας. Σᾶς ἀγαπῶ, σᾶς πονῶ περισσότερο... Εἶστε πρὸ πολὺ παιδιὰ μου. Τὸ μέλλον σας εἶναι καὶ μέλλον τοῦ τόπου πού μᾶς γέννησε. Οἱ γονεῖς σας ἦταν συμμαθητές μου, φίλοι μου... Ὅταν προβιβάστηκα, σεῖς, θέλατε νὰ φύγω;...

—“Οχι! ”Οχι!

— Σσστ! Νά είστε ειλικρινεῖς! Λέγατε: « Μπορεῖ νά 'ρθῆ καὶ κανένας καλύτερος. . . νά μὴ χτυπᾶ καθόλου μὲ τὴ βέργα! ”Ἡ κανένας ἀρρωστίαρης. . . νά λείπη δυὸ - τρεῖς φορές τὴν ἐβδομάδα ἀπὸ τὸ μάθημα! » “Ὁμως ἀν ἐρχόταν κανένας χειρότερος; ’Εγὼ δὲν ἔφυγα! Καὶ θέλετε νά σᾶς πῶ τὴν ἀλήθεια; Περισσότερο ἀπ’ ὅλα θὰ μοῦ κόστιζε ὁ ἀποχωρισμὸς ἀπὸ τὸν κ. Παραπάτη. Εἶχε δίκιο, λοιπόν, ὁ κόσμος ποὺ αὐτὸ μόνον ξεχώρισε κ’ ἔβγαλε τὸ λόγο πῶς δὲν εἶχα δεχτῆ τὸν προβιβασμὸ μου γιὰ νά μὴν ἀποχωριστῶ τὸν ἀγαπητὸ μου συνάδελφο! Μακάρι κ’ ἐσεῖς ὅλοι νά ὑποστήτε μιὰ μέρα αὐτὴ τὴ δοκιμασία καὶ νά βγῆ ἡ φιλία σας νικήτρια! . . . Μόνον ἡ σκληρὰ δοκιμασμένη φιλία εἶναι ἄξια νά χαίρεται τὸ μεγάλο της ὄνομα! Κοίταξε τὸ ρολόγι του :

— Μπρέ, τὴ φάγαμε τὴν ὥρα! Θὰ μοῦ γράψετε κατ’ οἶκον μιὰ ὠραία ἐκθεση γιὰ τὴ φιλία. Θέλω νά βρῶ τὸ ζουμι ἀπ’ ὅσα εἶπαμε σ’ αὐτὰ ποὺ θὰ μοῦ γράψετε. . . Εἶστε ἐλεύθεροι νά γράψετε ὅ,τι θέλετε καὶ ὅπως θέλετε. . . Γιὰ μένα. . . γιὰ τὸν κ. Παραπάτη, γιὰ τὸν Ζαγκανά. . . γιὰ ὅσα εἶπα. . . γιὰ ὅσα εἶπατε. . . ὅ,τι θέλετε! Θὰ εἶναι μιὰ ἐκθεση πρωτότυπη καὶ θὰ τὴ φυλάξω στὸ ’Αρχεῖο τοῦ Σχολείου μας. . . Νά ἰδῶ πῶς θὰ τὰ καταφέρετε!

Κατέβηκε ἀπ’ τὴν ἔδρα. Τὰ παιδιά σηκώθηκαν χαρούμενα ἀπ’ τὰ θρανία. Ἦταν ἓνα μάθημα πολὺ ἀλλιώτικο ἀπὸ τ’ ἄλλα. Ἀπολαυστικό.

Ὁ κ. Δουκέσας στάθηκε ἀνάμεσά τους καὶ τοὺς εἶπε γελαστά :

— Ἐφέρετε ποιά ἦταν ὡς τώρα ἡ μόνη μας διαφωνία μὲ τὸν κ. Παραπάτη;

—“Οχι!

—“Ὅτι ἐκεῖνος κατοικοῦσε πρὸς δυσμὰς κ’ ἐγὼ πρὸς ἀνατολάς. . . Ἔτσι ἐκεῖνος ἐρχόταν στὸ σχολεῖο ἀπὸ δεξιά κ’ ἐγὼ ἀπὸ ἀριστερά. . . Τώρα θὰ ἐρχόμαστε καὶ οἱ δυὸ μαζὶ ἀπὸ ἀριστερά! . . . Γιατὶ ὁ κ. Παραπάτης, ἀν καὶ ξένος, ἀγάπησε πολὺ τὸν τόπο μας· ἀποφάσισε νά ζῆση ἐδῶ

για πάντα και αγόρασε σπίτι!... 'Αγόρασε τὸ σπίτι πού
 εἶναι κολλητὰ στὸ δικό μου!... Κολλητὰ, ἐντελῶς κολλη-
 τὰ... Τὸ σπίτι τοῦ Κόδρα... Αὐτὸ δὲν τὸ ξέρατε! Μά-
 θετέ το, λοιπόν, μὴν τυχὸν καὶ δὲ βλέπετε ἀπὸ αὐριο τὸν
 κ. Παραπάτη νὰ παρουσιάζεται στὴ γωνιά τοῦ 'Αἰ - Δη-
 μήτηρ στὴν ὥρα του καὶ χαίρεται μάταια ἢ καρδιά σας πὼς
 γλυτώσατε, τάχα, τὴν 'Ιερὴ Κατήχηση! "Ε ;... Γιατὶ ὁ
 κ. Παραπάτης θὰ ῥχεται μαζί μου ἀπ' τὴν ἔξω γειτονιά!...

Καὶ βγήκε ὁ κ. Δουκέσας ἀπ' τὴν αἰθουσα καταχαρού-
 μενος καὶ γι' αὐτὸ τὸ νέο περιστατικὸ πού θυμήθηκε νὰ
 προσθέσῃ στὰ παιδιὰ τελευταῖα τὸ περιστατικὸ μιᾶς μετα-
 βολῆς εὐχάριστης κ' ἐνισχυτικῆς τῆς φιλίας του. "Όταν
 ὁ Σχολάρχης ἔφυγε, κάποιος μαθητῆς ξεραγκιανὸς καὶ
 χλωμόθωρος, εἶπε :

—'Εγὼ τὸ 'ξερα!

—'Εσὺ ὄλα τὰ ξέρεις! Κοίταξε μὴ σοῦ ξεφύγῃ καὶ τίποτα
 ποτέ!... φώναξαν μερικοί.

—"Ας εἶναι καλὰ ὁ Ζαγκανὰς! φώναξαν ἄλλοι. Ζαγκανού-
 διον, νὰ λὲς χωρατὰ νὰ περνᾶμε ἄμορφα!

— Πῆγε ἡ ψυχὴ μου στὴν Κούλουρη! εἶπε ὁ Ζαγκανὰς καὶ
 τὸ χέρι του ἔκαμε τὸ κίνημα τῆς βέργας πού πέφτει καὶ
 ξαναπέφτει βαριά... Μολοντοῦτο, κάτω στὸ διάλειμμα,
 ὄλα τὰ παιδιὰ τῆς τάξης, μὲ τὸ ἐνστιχτο τῆς μίμησης ζωη-
 ρὰ ἐπηρεασμένο ἀπ' τὸ εὐχάριστο καὶ συναρπαστικὸ μά-
 θημα, κατάγιναν στὸ νὰ σφίξουν περσότερο τὶς φιλίες τους
 καὶ νὰ βεβαιωθοῦν καλύτερα πὼς εἶναι ἀγνές καὶ δυνατές
 σὰν τὴ φιλία τῶν δασκάλων τους.

—'Εμεῖς θὰ ῥμαστε φίλοι γκαρδιακοί! ἔλεγαν δύο.

—Κ' ἐμεῖς δὲ θὰ μαλώσουμε ποτέ! βεβαίωσαν δυὸ ἄλλοι,
 σφίγγοντας τὰ χέρια μ' ὄλη τὴ δύναμή τους.

'Ο κ. Δουκέσας διηγῆθηκε στὸν κ. Παραπάτη τὸ ἐπει-
 σόδιο καὶ μοιράστηκαν τὴν ἱκανοποίησιν τῆς ἀναγνώριστις,
 πού εἶχε μυστικὰ καλλιεργηθῆ στὴ μικρὴ κοινωνία τοῦ
 σχολείου τους. "Εφυγαν τὸ μεσημέρι πιὸ εὐτυχισμένοι ἀπὸ
 ἄλλοτε· ἔκαμαν τὸ συνηθισμένο τους μικρὸ περίπατο πρὸς

τὴν ἠλιόλουστη ἀκρογιαλιά, ὅπου καλάρανε οἱ τράτες μὲ μιὰ βιβλικὴ γαλήνη πού θύμιζε Τιβεριάδα, κι ὅταν χῶρισαν γιὰ τὸ φαγητὸ παρακινήθηκαν ἔνστικτα νὰ σφίξουν τὰ χέρια, πράγμα πού δὲν τὸ κάνανε ποτέ. Κοιτάχτηκαν στὰ μάτια σιωπηλοί.

Ὁ κ. Δουκέσας ἦταν παντρεμένος μὲ μιὰ νοικοκυροπούλα τοῦ χωριοῦ· εἶχε καὶ δυὸ παιδιά. Ὁ κ. Παραπάτης εἶχε συνηθίσει μόνος. Τὸν τρόμαζε ὁ γάμος, τὸν δειλίαζαν οἱ γυναῖκες, ἂν καὶ τὶς ἔβλεπε ὅλες μέσ' ἀπ' τὶς θελχτικὲς μορφὲς τῶν ποιητικῶν γυναικῶν τῆς Γραφῆς. . . "Α, ἐκείνη ἢ Ρούθ! . . . Πολλὲς φορές ὁ φίλος του τὸν παρακίνησε νὰ πάρη τὴ μεγάλη ἀπόφαση. Καὶ πολὺ καλὲς εὐκαιρίες παρουσιάστηκαν. Στάθηκε ἀδύνατο νὰ τὸν πείση. Τὴν τελευταία στιγμή ἢ ἄρνηση τὸν ἐξουσίαζε καὶ τὸν κυβερνοῦσε. Λογικὰ ἔβρισκε τὴ ζωὴ του γεμάτη ἀπὸ τὴ φροντίδα τοῦ σχολείου, ἀπὸ τὸ ξεφύλλισμα τῶν Γραφῶν κι ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ φίλου του. Τί μπορούσε νὰ προσθέση σὲ τόση πληρότητα μιὰ γυναίκα ; Κι ὅποιος δὲ μπορεῖ νὰ προσθέση κάτι στὴ ζωὴ ἑνὸς ἄλλου, χωρὶς νὰ θέλη τοῦ ἀφαιρεῖ. "Ὅσο γιὰ τὸν ἔρωτα. . . δὲ θά 'ταν καὶ πολὺ εὐλαβικὸ νὰ μποῦμε στὰ ἰδιαίτερα ἑνὸς σεμνοῦ θεολόγου, πού ζῆ στὴν ἐπαρχία ἀφοσιωμένος ὅσο παίρνει στὴν εὐγενῆ του ἀποστολή.

Κάθε Κυριακὴ μεσημέρι ὁ κ. Παραπάτης ἔτρωγε στοῦ Σχολάρχη. Ἡ πατροπαράδοτη σούπα μὲ τὸ αὐγολέμονο ἄχνιζε κιτρινωπὴ καὶ τὸ πιπεράκι τῆς πρόσθετε ἀπὸ πάνου πικάντικη νοστιμάδα. Ὁ νοικοκύρης ἔτρωγε στερεότυπα τὴν οὐρὰ ἀπὸ τὸ βραστὸ ἀρνάκι κι ὁ μουσαφίρης τὸ κότσι. Μετὰ τὸ φαγητὸ μιλοῦσαν ἀπαραίτητα γιὰ τὸ Εὐαγγέλιο τῆς ἡμέρας. Πολλὲς φορές διαφωνοῦσαν γιὰ κάποιον χωρίο καὶ τότε ἀνοίγαν τὸ Κυριακοδρόμι νὰ βροῦν τὴν ἀκριβῆ ἔρμηνεία. Πάντα ὁ ἕνας ὑποχωροῦσε καὶ παραδεχόταν τὸ δίκιο τοῦ ἄλλου. Ἐπειτα μιλοῦσαν εἴτε γιὰ τὸ σχολεῖο, εἴτε γιὰ κοινωνικὰ ζητήματα, σπάνια γιὰ πολιτικά. Γιὰ ὅλα συμφωνοῦσαν γρήγορα. Στὸ τέλος, τόσο στερεότυπα ὅσο

στερεότυπα έτρωγε τήν ούρά του βραστοῦ ἀρριοῦ ὁ Σχολάρχης, ὁ λόγος κατάληγε στήν παντρεία. Τότε λάβαινε μέρος κ' ἡ κυρία Δουκέσα, πού ξεδίπλωνε ὅλα τὰ γυναικεῖα ἐπιχειρήματα ὑπέρ τοῦ γάμου. Ἐκεῖ μέσα στή θαλπερή τραπεζαρία τῶν Δουκεσαίων, πού ἡ λιακάδα χρύσωνε περίφημα τὰ δαντελένια κουρτινάκια καί τὰ τρυπητά στόρια τῶν παραθυριῶν, ὅταν ὁ λόγος ἔφτανε γιά τήν παντρεία, μιὰ ρομαντική διάθεση κυρίευε τόν κ. Παραπάτη. Θυμόταν τὸ μακρινὸ πατρικὸ του σπίτι, τὴ σχωρεμένη μητέρα του, τὴν ἀδικοθάνατη ἀδερφή του. Μιὰ πνοὴ γυναικεῖα τὸν χάιδευε ἀπὸ μακριά, ἕνας ἀχνὸς πόθος γλυκύτερης, πλησιέστερης, παντοτινότερης συντροφιάς τοῦ ἀνάδευε τὴν καρδιά. "Ἐ, βέβαια, ἔτσι σὰν ὄνειρο, σὰ φαντασία δὲν εἶναι ἄσχημο ἕνα νοικοκυρεμένο σπίτι, μιὰ ἡσυχὴ γυναικούλα, ἕνας γερός κ' ἔξυπνος γιός!... Μὰ στήν πραγματικότητα... Ἡ μητέρα του δὲν εἶχε περάσει καί πολὺ καλὰ μὲ τὸν πατέρα... Ἡ ἀδερφή του πέθανε στή γέννα... Τὸ παιδάκι τῆς, καχεκτικὸ, πέταξε σὲ λίγους μῆνες κοντὰ τῆς... Ἄλλη μιὰ Κυριακή, πολλές Κυριακὲς κουβεντιάστηκε μὰ ἡ συζήτηση ἔμενε ἀκαρπῆ.

— Καλὰ εἶμαι κ' ἔτσι! Ἀφῆστε με ὅπως εἶμαι! συμπέρινε τελειωτικὰ καί σηκωνόταν νὰ φύγῃ. Μιὰ Κυριακὴ σὰν τίς ἄλλες, εἰπώθηκε ὅτι πουλιέται τὸ διπλανὸ τους σπίτι. Ἦταν ἕνα μικρὸ παλιὸ σπίτι, στριμωγμένο σχεδὸν ἀσφυχτικὰ, ἀνάμεσα στὰ διπλανά, μὰ στερεό, ζεστὸ τὸ χειμῶνα, δροσερὸ τὸ καλοκαίρι, συμπαθητικὸ μὲ τὴν ταρατσούλα του πίσω καί τὸ μπαλκονάκι του ἔμπρός. Ὁ κ. Δουκέσας ἤξερε πὼς ὁ φίλος του εἶχε κάτι οἰκονομίες μετρητά. Τοῦ ἤρθε ἡ ἰδέα :

— Δὲν τὸ παίρνεις ἐσύ, Ἀντώνη ;

— Ἐλᾶτε νὰ σᾶς ἔχουμε κοντὰ, τὸν παρακίνησε καί ἡ κυρία Σχολάρχη.

— Συζητεῖται τὸ πράγμα, εἶπε χαμογελώντας καί προσπαθοῦσε νὰ καλοφωτίσῃ μέσα του τὴν ἰδέα τῆς ἰδιοκτησίας τοῦ ἀκίνητου, τοῦ « res ». "Ἐξω ἀπ' τὰ λιγοστά του βιβλία

κι ἀπ' τὰ λιγότερα ρουχαλάκια του δὲν εἶχε τίποτε ἄλλο δικό του, στὴν κατοχή του, στὴ νομή του, στὴν ἀπόλυτη ἐξουσία του. Τὰ χρήματα εἶναι ἄλλο πράγμα. Δὲ σοῦ δίνουν τὸ αἶσθημα τῆς ιδιοκτησίας. Οὔτε τὰ ἄχεις, οὔτε τὰ βλέπεις. Τὰ πετᾶς σὲ μιὰ Τράπεζα καὶ κρατεῖς στὸ βάθος τοῦ συρταριοῦ σου ἢ τοῦ μπαούλου σου ἓνα γαλάζιο βιβλιάριο. Κάν τίποτα! Ἔνα σπίτι ὅμως τὸ ἄχεις, τὸ βλέπεις, τὸ αἰσθάνεσαι. Εἶναι αὐτὸ ἐκεῖ κι ὄχι ἄλλο. Τὸ ἄχεις μονάχα ἐσὺ κι ὄχι ἄλλος. Εἶναι ἓνα ξεχωριστό, αὐθύπαρχτο πράγμα ἐπάνω στὴ γῆ καὶ κάτω ἀπὸ τὸν οὐρανό. Σὲ δένει γλυκύτερα μὲ τὴ γῆ ὅπου ρίχνει τὰ θεμέλια του καὶ σοῦ ἀνοίγει ἰδιαίτερο, ἀτομικὸ μονοπατάκι πρὸς τὸν οὐρανό, ὅσον ἀντικρίζει ἢ σκεπὴ του. Γιατὶ νὰ μὴν τὸ πάρῃ; Μήπως δὲν εἶναι ἀποφασισμένος νὰ ζήσει ὅλη του τὴ ζωὴ στὸν ἀπόμερο καὶ γαληνεμένο τόπο πού τὸν ἔρριξεν ἢ θεολογικῆ του μοίρα; Ἔπειτα θὰ ἴναι τόσο κοντὰ καὶ στὸν ἀγαπημένο του φίλο! Σχεδὸν κάτω ἀπὸ τὴν ἴδια σκεπὴ. Ἐνας μεσότοιχος θὰ τοὺς χωρίζῃ. Μὰ θ' ἀκούῃ καὶ τοὺς παλμούς ἀκόμα τῶν καρδιῶν τους! Θὰ τοὺς ζεσταίνῃ ἢ ἴδια ἀχτίδα τοῦ ἡλίου. Θὰ τοὺς δροσίζῃ ἢ ἴδια πνοὴ τοῦ ἀγέρα. Θὰ τοὺς ραντίζῃ ἢ ἴδια σταγόνα τῆς βροχῆς. Μπορεῖ ν' ἀνοίξουν κ' ἓνα παράθυρο στὸ μεσότοιχο νὰ ἐπικοινωνοῦν μεταξὺ τους μὲς' ἀπὸ τὰ μύχια τῆς φωλιᾶς του ὁ καθένας. Ἐπῆγαν, τὸ εἶδαν, τοῦ ἄρρεσε. Πίσω ἢ κρεβατοκάμαρα, μπροστὰ τὸ γραφεῖο — ὠραῖα φωτεινὰ δωμάτια καὶ τὰ δυό. Ἐδῶ μπορεῖ νὰ στρωθῆ καὶ νὰ γράψῃ τὴν «Ἐρμηνεία στὴν Καινὴ Διαθήκη» γιὰ μικρὰ παιδιὰ, ὅπως νειρεύεται ἀπὸ καιρό. Τὸ ἀγόρασε.

— Ἄν εἶναι τυχερὸ θὰ φέρῃ καὶ τὴ νοικοκυρά του! εἶπε ἡ κ. Δουκέσα, πού ἀνάλαβε νὰ τὸ καθάρισῃ καὶ νὰ τὸ ἐτοιμάσῃ μὲ τὴν ψυχοκόρη της.

Ἦταν κάτι ἀπίστευτο ἢ ἀσυναίσθητα βαθιὰ κι ἀναμφισβήτητη μεταβολὴ πού προκάλεσε στὸν ἐσωτερικὸ κόσμο τοῦ κ. Παραπάτη τὸ ἀπόχτημα τοῦ σπιτιοῦ. Θαρρεῖς καὶ τοῦ μέστωσε τὸν προορισμό· θαρρεῖς καὶ τοῦ πλούτισε τὴν

ἀποστολή, τοὺς σκοποὺς τῆς ζωῆς, τὰ ἐνδιαφέροντά της. Ἐμπαινε κ' ἔβγαινε μὲ ὀλωσδιόλου διαφορετικὸ συναίσθημα, πιὸ θερμά, πιὸ συνειδητά, σὰ νὰ' κανε μιὰ ἐπίσημη πράξη, ἓνα ἔργο μὲ σημασία: «Μπαίνω στὸ σπίτι μου!»— «Βγαίνω ἀπὸ τὸ σπίτι μου». Γύριζε ἀπὸ κάμαρα σὲ κάμαρα: «Ἐτοῦτο ἐδῶ εἶναι τὸ σπίτι μου, τὸ δικό μου σπίτι!» Ἄρχιζε νὰ τὸ ψάχνῃ, νὰ τὸ μαθαίνῃ σ' ὄλες τὶς λεπτομέρειες. Αὐτὸς ὁ λιτοδίαιτος, ὁ ὀλιγαρκῆς ἤθελε νὰ τὸ στολίσῃ μὲ κάδρα, μὲ κουρτίνες, μὲ γλάστρες λουλούδια. Τὸ βράδυ, ὅταν ξάπλωνε στὸ κρεβάτι του κουρασμένος καὶ τὸ λιχρὸ φῶς τοῦ καντηλιοῦ τρεμοσπίθιζε μπρὸς στὸ εἰκόνημα, ἄλλοτε ψιθύριζε δυὸ-τρία χωρία τῶν Γραφῶν κι ἀποκοιμιόταν. Τώρα τοῦ ἀρέσει νὰ ρεμβάζῃ καὶ νὰ ὄνειροπολῇ· νὰ στοχάζεται πιὸ πολὺ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ του καὶ νὰ τοῦ φαίνεται πῶς ἀπόχτησε γύρω-γύρω του ἓνα περίβλημα, κάτι σὰν ἄνετο, ψυχολογικὸ καβούκι, πού ἀντὶ νὰ τὸν στενοχωρῇ τὸν δυνάμωνε καὶ τὸν προστάτευε. Σιγὰ σιγὰ ἄρχισε νὰ βλέπῃ μὲ ἄλλα γυαλιὰ καὶ τὴν ὑπόθεση τοῦ γάμου. Γιατὶ τάχα δὲ θὰ τοῦ λάχαινε μιὰ καλὴ, τρυφερή, στοργικὴ γυναικούλα, πού θὰ'δινε ψυχὴ στὸ σπίτι του καὶ θὰ ἐνσάρκωνε ὄλες αὐτὲς τὶς καινούργιες του τερπνὲς ἀναζητήσεις; Ὅλο ἀνάβαλε νὰ πάρῃ ἀπόφαση, μὰ ὄλο καὶ ὠρίμαζε μέσα του ἡ σκέψη. Στὸ ἀναμεταξὺ μιὰ φτωχιά γειτόνισσα ἐρχόταν ὀρισμένες ὥρες καὶ τοῦ νοικοκύρευε. Αὐτὴ τοῦ εἶπε μιὰ μέρα πῶς τὰ κεραμίδια τρέχουν καὶ κάμποσα ἄλλα μερεμέτια χρειάζονται στὸ σπίτι. Θὰ ἔπρεπε νὰ φέρῃ ἓνα μάστορα. Ἐνα μάστορα; Τοῦ ἄρεσε. Τοῦ κολάκευε τὸ αἶσθημα τῆς ἰδιοχτησίας· αἶσθημα καινούργιο καὶ τρυφερὸ ἢ ἰδέα ὅτι θὰ καλοῦσε ἓνα μάστορα νὰ τοῦ περιποιηθῇ τὸ σπίτι. Λὲς καὶ θὰ καλοῦσε ἓνα γιατρὸ νὰ γιατρέψῃ κάποιον ζωντανὸ πλάσμα πού ἔπασχε. Ἦρθε κιόλα τὴν ἄλλη μέρα ὁ μάστορας. Τοῦ εἶπε πολλὰ, μὰ περισσότερο τοῦ τόνισε πῶς φταίνει τὰ σταλάματα τοῦ γειτονικοῦ σπιτιοῦ καὶ χρειάζεται μιὰ μικρὴ τροποποίηση στὴν ἀστρέχα καὶ στὸ λούκι.

— Νὰ τὴν κάμωμε!... Ἄφοῦ χρειάζεται....

— Νὰ τὴν κάμωμε... ὅμως νὰ ἰδοῦμε κι ἂν μᾶς ἀφήνουν!
 — Ποιός; Τὸν ρώτησε μὲ πνοὴ θυμοῦ, μὲ διάθεση ὀργῆς.
 Τὸ αἰσθημα τῆς ἰδιοκτησίας του πληγώθηκε ἄξαφνα...
 Εἶναι παράξενο πόσο τὸν πείραξε τοῦτο. Ποιὸς δὲ θὰ τὸν
 ἀφηνε νὰ προστατέψῃ, νὰ καλυτερέψῃ τὸ σπίτι του, τὸ δικό
 του σπίτι;

— Ποιός; εἶπε ὁ μάστορας... Ὁ γείτονας!... Εἶχαν ἀνοίξει
 δίκες μὲ τὸν πρῶτο νοικοκύρη ἐδῶ καὶ πολλὰ χρόνια...
 Ἔφεραν δικαστήριο... ἔκαναν προσωρινὰ μέτρα... καὶ τὰ
 κέρδισε ὁ γείτονας...

— Ποιὸς γείτονας;

— Ὁ κύριος Δουκέσας! Χαμογέλασε καλοκάγαθα ὁ κύρ-
 Ὑαντώνης.

— Ὁ κ. Δουκέσας; Δὲ θὰ πῆ τίποτα! Εἶναι φίλος μου...

— Μακάρι νὰ μὴν πῆ! Μὰ οἱ φιλίες εἶναι φιλίες καὶ τὰ συμ-
 φέροντα συμφέροντα!...

Γέλασε περσότερο. Ἄκουσε ἰδέα! Θὰ τὸν ἐμποδίση
 αὐτὸν ὁ Δουκέσας νὰ καλυτερέψῃ τὴν κατάσταση τοῦ σπι-
 τιοῦ· τοῦ δικοῦ του σπιτιοῦ! Ἄν μπορῆ νὰ γίνῃ ποτὲ ἓνα
 τέτοιο πράγμα!

— Βάλε μπροστά, κάμε ὅ,τι πρέπει καὶ νὰ μὴ σὲ νοιάζῃ
 γιὰ τὸν κ. Δουκέσα! Κάνω καλὰ ἐγώ!...

— Δὲν τὸν ρωτᾷς πρῶτα;

— Μὴ χασομερᾷς, Χριστιανέ μου! Εἶναι τὸ ἴδιο σὰ νὰ τὸν
 ρώτησα!...

— Καλό!

Ὁ μάστορας καταπιάστηκε νὰ μάση τὰ σταλάματα κατα-
 πῶς σύμφερνε στὸ σπίτι τοῦ κ. Παραπάτη. Τὸ ἀπόγεμα
 τὸ πῆρε μυρουδιά ἢ κ. Δουκέσα, τὸ παράγγειλε στὸν ἄντρα
 τῆς. Μπᾶ! Παραξενεύτηκε ὁ Σχολάρχης γιὰ τὴν αὐθαίρετη
 καταπάτηση τῶν δικαιωμάτων του. Αὐτὸς εἶχε ξοδευτῆ
 κ' εἶχε χολευτῆ γι' αὐτὰ τὰ καταραμένα σταλάματα. Ἔχει
 δικαστικὴ ἀπόφαση ἀπράνταχτη. Ἀπόφαση; Ἀπόφασες
 νὰ πῆς! Γιατὶ ὁ γείτονας τὸν πῆγε καὶ παραπάνω. Ὅμως
 εἶχε χάσει κ' ἐκεῖ! Τὸ δίκιο του ἦταν μέγα. Παραξενεύτηκε.

“Ομως τὸ ἀπόδωσε στὴν ἀπειρία τοῦ φίλου του. “Όταν μάθη πῶς ἔχουν τὰ πράγματα θ’ ἀποτραβηχτῆ, θὰ σταματήση. Δὲν μπορεῖ νὰ κάμη ἀλλιῶς! Ἐκείνη τὴν ὥρα ὁ κ. Παραπάτης εἶχε μάθημα. Εἶπε νὰ μὴν τὸν διακόψῃ. Ἄς πεταχτῆ ὡς τὸ σπίτι νὰ βεβαιωθῆ πρῶτα τὶ ἀκριβῶς φικιάνει κ’ ἐπειτα νὰ τοῦ μιλήσῃ. Πῆγε. Βλέπει τὸν μαστρο-Χρῆστο νὰ φικιάνῃ ὅ,τι ἴσια ἴσια ἀπαγόρευσαν ἀπόφασες δικαστικές.

— Τί φικιάνεις αὐτοῦ;

— “Ό,τι μοῦ ’πε ὁ κύρ-Δάσκαλος!

— Ἐσὺ δὲν ξέρεις ὅτι ἔχω κερδίσει τὰ σταλάματα;

— Ἐγὼ τοῦ’πα νὰ σὲ ρωτήσῃ!

— Κατέβα κάτω!

— Μ’ ἔχει ὁ νοικοκύρης ἐδῶ, δὲ μ’ ἔχεις ἐσύ!

— Κατέβα κάτω σοῦ λέω! Τὸ καλὸ πού σοῦ θέλω!... Νοικοκύρης στὰ σταλάματα εἶμ’ ἐγώ!... Ἐχεις ἄδεια τοῦ Μηχανικοῦ;

— Δάσκαλοι εἶστε, φίλοι εἶστε... φιληθῆτε... φαγωθῆτε... ὅ,τι θέλετε κάμετε!... Ἐγὼ τὸ μεροδούλι μου θέλω!

— Θὰ κατεβῆς ἢ ὄχι;

— Γιατὶ νὰ μὴν κατέβω; Ἐσὺ εἶσαι καὶ ντόπιος... Ὁ ἄλλος ξένος εἶναι! Ἄφοῦ μοῦ εἶπε πῶς εἶστε φίλοι καὶ κάνει καλὰ αὐτός; Τί φταίω ἐγώ;

Καὶ κατεβαίνοντας ἀπὸ τὰ κεραμίδια ὁ μαστρο-Χρῆστος ἐξακολουθοῦσε νὰ μιλάῃ δυνατὰ μοναχός του:

— «Εἶναι φίλος μου!» λέει ὁ δάσκαλος... «Δὲ θὰ πῆ τίποτα!» Ἄμ’ δέ! Ἄκοῦς, φίλος μου!.. Ὑπάρχουν φιλίες σήμερα; Ἐλα νὰ ἰδῆς τὸ φίλο σου, κύρ-Δάσκαλε! «Κατέβα κάτω, ρέ!» λέει... Χάνω κ’ ἐγὼ τὸ μεροδούλι! Ἄμ’ δὲ θὰ τὸ χάσω!... Θὰ μοῦ τὸ δώσης ὀλάκερο καὶ θὰ σκάσης!... Νὰ μάθῃς ἄλλῃ φορὰ νὰ μὴν ἔχῃς ἀναμπιστοσύνη σὲ φίλο!... Ἄκοῦς, «φίλος»!.. Ἄμα ἔχῃς τὸ «φίλο» τῆ σήμερο, τί τὸν θέλεις τὸν ὀχτρό!.. λέει ὁ μῦθος... Κ’ ἔτσι εἶναι!... Ἐτσι θὰ ’ναι πάντα!... Ὅμως φίλοι ἀφοῦ εἶναι, χά-χά-χά!... ἄς πᾶνε νὰ τὰ ξεμπλέξουν ὅπως θέλουν... Ἐγὼ τὸ μεροδούλι

μου θέλω άκέραιο μιá φορά! "Όχι; 'Υπάρχει και νεροδίκης!...
 "Έχουμε νόμο έδω! Ψέματα;

‘Ο κ. Δουκέσας άκουγε με πόνο τὸ φλύαρο μονόλογο τοῦ
 μαστρο-Χρήστου. Χίλιες φορές διαλογίστηκε νά τοῦ φωνάξη
 νά ξανανέβη στά κεραμίδια. Μά ὑπερίσχυσε ἡ συναίσθηση
 πὼς εἶχε τὸ δίκιο με τὸ μέρος του, πὼς ὅ,τι ἔκαμε ἔπρεπε
 νά τὸ κάμη γιατί τὸ ἀπαιτοῦσαν τὰ πράγματα κι ὁ Νόμος.
 "Άπειρος ὁ 'Αντώνης, ἔπεσε σὲ ἀπρεπη ἐνέργεια... 'Ακοῦς
 ἐκεῖ νά μὴν τὸν ρωτήση! Νά μὴν τὸν συμβουλευτῆ καν;...
 "Όχι σά γείτονα και μεσοτοιχιάρη, μά οὔτε σά φίλο!...
 "Έχει ἄδικο, πολὺ ἄδικο. "Όμως ὅταν τοῦ τὸ ἀναπτύξη, θά
 πειστῆ δίχως ἄλλο και θ' ἀποτραβηχτῆ... Δέν πρόκειται
 γιὰ τὸ συμφέρον... κολοκύθια!... μά γιὰ τὴν τάξη... γιὰ τὸ
 Νόμο.

Γύρισε στὸ σχολεῖο και τὸν βρῆκε στὸ γραφεῖο ὅπου
 θαρρεῖς πὼς τὸν περίμενε ἐπίτηδες. Μόλις εἶχε βγῆ ὁ τρί-
 τος ἑλληνοδιδάσκαλος. Ἦταν οἱ δυὸ τους. ‘Ο ἐπιστάτης
 περίμενε στὸ διάδρομο με τὸ κλειδὶ στὸ χέρι. Νά κλειδώση
 τὴν ὀξώπορτα και νά φύγη. Νά περάση νά πιῆ ἓνα κρασάκι
 στὸ πόδι στοῦ Φωτάκια και νά γυρίση σπιτί του. «Δέν
 πιστεύω νά με ἀργήσουν!» ἔλεγε μέσα του.

— Βγῆκες;

— Ναί.

— Ποῦ πῆγες; (Γνοιάστηκε)

— Πῆγα και σχόλασα τὸ μαστρο-Χρήστο...

— Ποιὸ μαστρο-Χρήστο;

— 'Εκεῖνον ποῦ εἶχες ἀνεβάσει στά κεραμίδια...

‘Ο κ. Παραπάτης αἰσθάνθηκε πὼς τὸν βάρωσε κάτι
 ἄλλιώτικο, ἔτσι σά μιὰ πιρουνιά στὸ στῆθος.

— Τὸν σχόλασες!... Με ποιὸ... «δικαίωμα» ἤθελε νά πῆ μά
 ἡ γλώσσα του διπλώθηκε ἄτονη στὸ στόμα.

— "Άκουσε νά σοῦ εἰπῶ, τοῦ λείει χαμογελώντας ὁ Δουκέ-
 σας. Εἶσαι ἄπειρος σ' αὐτὰ και δέν ξέρεις. Νά πὼς ἔχουν
 τὰ πράματα...

Τ' αὐτιά του βούιζαν και δέν άκουγε καθόλου τί ἔλεγε

ὁ φίλος του. Τὸν ἔβλεπε νὰ χαμογελᾷ καὶ νόμιζε πὼς τὸν κοροΐδευε. Τὸ «εἶσαι ἄπειρος» τὸ εἶχε ἀκούσει... Μὰ βέβαια τὸν περιγελᾷ, τὸν περιπαίζει γιὰ τὴν ἀπειρία του...

— Δὲν πρόκειται γιὰ μᾶς τοὺς δυὸ προσωπικά... ἔλεγε ὁ Δουκέσας. Γιὰ σένα νὰ τὸ κάψω τὸ σπίτι μου, ἂν αὐτὸ σ' εὐχαριστοῦσε! "Ομως τὸ πράμα εἶναι πράμα... Καὶ τὸ σπίτι-σπίτι!... "Ἐχει τὰ δικαιώματά του, ὅπως ἔχει καὶ τὰ βάρη του. Δὲν μπορῶ νὰ τ' ἀπαρνηθῶ, νὰ τὰ ἐγκαταλείψω... Τότε δὲν θ' ἀγαποῦσα τὸ σπίτι μου... Δὲ θά 'μουν ἄξιος νὰ τὸ κυβερνήσω. Τὸ σπίτι πρέπει νὰ τὸ ὑπερασπίζεσαι κάθε ὥρα κι ἀπ' τὴ βροχὴ κι ἀπ' τὸν ἥλιο... κι ἀπ' τὸ κακὸ κι ἀπ' τὸ καλὸ!... "Ἀλλιῶς θὰ τὸ χάσης! "Ἐκαμα τόσες δικές γι' αὐτὸ τὸ δικαίωμα... Πῶς νὰ τ' ἀπαρνηθῶ τώρα;... "Ὡστε τὸν ἄλλο γείτονα, τὸν προκάτοχό σου, τὸν εἶχαν ἀδικήσει; "Ἐπειτα δὲν πρόκειται γιὰ μένα καὶ γιὰ σένα... Τὸ σπίτι τὸ βρῆκα ἀπ' τὸν πατέρα μου καὶ θέλω νὰ τὸ ἀφήσω καὶ στὰ παιδιά μου! Μὲ κατάλαβες; "Ἐχω ἱερὴ ὑποχρέωση νὰ σεβαστῶ τὴ μνήμη τοῦ πατέρα μου ποὺ τὸ 'χτισε, νὰ προστατέψω τὰ παιδιά μου... Αὐριο ἐγὼ πεθαίνω... ἐκεῖνα μένουν... "Ἐσὺ τὸ ξαναπουλᾷς τὸ σπίτι, τὸ χαρίζεις δὲν ξέρω ποῦ... Κατάλαβες, "Ἀντώνη;... Μιλᾷει τὸ σπίτι τώρα, δὲ μιλάω ἐγώ... Δὲν μποροῦσα, δὲν εἶχα δικαίωμα νὰ κάμω ἄλλιῶς!... Μὲ κατάλαβες;...

"Ὅσο ὁ φίλος του σιωποῦσε καὶ χαμότρεμε, τόσο αὐτὸς αἰσθανόταν τὴν ἀνάγκη νὰ μιλήσῃ, νὰ λέῃ περισσότερα, νὰ παρατάξῃ ἐπιχειρήματα μὲ τὴν ἐπίμονη ἐπιθυμία νὰ τὸν διαφωτίσῃ· νὰ τοῦ δώσῃ νὰ καταλάβῃ· νὰ τὸν πείσῃ. Εἶχε πεποιθήσῃ πὼς θὰ τὸν ἐπειθε. "Ἀφοῦ εἶχε δίκιο κι ἀφοῦ ἡ καλὴ του πίστη καὶ τὰ φιλικὰ του αἰσθήματα δὲν μποροῦσαν— διάβολε— ν' ἀμφισβητηθοῦν! Αὐτὸ ἔλειψε!

Κι ὅμως εἶχε λείψει!... "Ὁ Παραπάτης εἶχε κυριευτῆ ἀπὸ παράξενη ταραχὴ, ἀπὸ πρωτογνωρίστη σύγχυση. "Ἀκουγε μέσες ἄκρες ἀπ' τὰ λεγόμενα τοῦ Δουκέσα... Νόημα δὲν καταλάβαινε, εἰρμὸ δὲν παρακολουθοῦσε. Τοῦ εἶχε καρφωθῆ στὴ σκέψῃ πὼς τὸν περίπαζε. Καὶ σιγότερε. Κι' ἀσφυχτιοῦσε.

- Εἶμαι ἄπειρος... εἶπε κάποια φορά. Τὸ παραδέχομαι...
 Ἐσύ, πού εἶσαι ἔμπειρος, τὸ βλέπω, εἶχες δικαίωμα νὰ κά-
 μης ὅ,τι ἔκαμες;...
- Δικαίωμα!... Καὶ δικαίωμα καὶ ὑποχρέωση ἀκόμα!
- Νὰ σταματήσης δικό μου μάστορα σὲ δικό μου σπίτι;
- Χίλιες φορές!
- Πῶς; Μὲ τί τρόπο;
- Μ' ὅποιον τρόπο μποροῦσα!
- Κι ἂν ἐγὼ σ' ἐμπόδιζα;
- Δὲ σοῦ εἶπα ὅτι εἶσαι ὀλωσδιόλου ἄπειρος σ' αὐτά;
 Θά' φερνα τὸ Μηχανικό, τὴν Ἀστυνομία, τὸ Εἰρηνοδικεῖο...
 ὑπάρχει ἀπόφαση... ποινικὴ ρῆτρα!
- Θὰ τὸ 'κανες αὐτό;
- Δὲ θὰ τὸ 'κανα ἐγὼ... θὰ τὸ 'κανε τὸ σπίτι τὸ ἴδιο... τὰ
 παιδιὰ μου... ὁ Νόμος!... Κατάλαβες;
- Αὐτὰ δὲ μοῦ τὰ εἶπες ὅταν μὲ παρακινουῦσες ν' ἀγοράσω
 τὸ σπίτι...
- Δὲ μπορῶ νὰ καταλάβω γιατί δίνεις τόση σημασία!
 Ἔλα πᾶμε τώρα καὶ θὰ ἴδουμε τί μπορεῖ νὰ γίνη! Θὰ
 βροῦμε τρόπο...
- Τί μπορεῖ νὰ γίνη;... Ἀφοῦ μὲ κατέβασες κάτω ἀπ' τὸ
 σπίτι μου!...
- Σὲ κατέβασα;
- Κατέβασες τὸ μάστορα πού εἶχα βάλει ἐγὼ! Τὸ ἴδιο δὲν
 εἶναι;
- Μὰ δὲν εἶναι ἔτσι! Ὁ μάστορας ἔπρεπε νὰ κατεβῆ γιατί
 κακά, παράνομα ἀνέβηκε. Ἄν μὲ ρωτοῦσες πρῶτα, ὅπως
 κι ὁ μάστορας ὁ ἴδιος σοῦ τὸ εἶχε πῆ, τίποτα δὲ θὰ 'χε συμβῆ!
- Τίποτα, ναί! Μόνο πού θὰ 'πεφτε ἀπ' τὶς βροχὲς τὸ σπίτι
 πού μοῦ ἀγόρασες...
- Ὁ Θεὸς νὰ σὲ φυλάῃ ἀπὸ καινούργιο νοικοκύρη!... Πᾶμε,
 εἶπε γελαστά ὁ Δουκέσας κ' ἔκαμε νὰ τοῦ πιᾶση τὸ μπρά-
 τσο. Ὁ Παραπάτης τραβήχτηκε.
- Τόση ὥρα κάνω ὑπομονὴ νὰ μὲ περιπαίζης!
- Νὰ σὲ περιπαίζω; Ἐγὼ; Ἐσένα! Δὲν εἶμαστε καλά,

Ἄντώνιε! Καθόλου καλά!... Πᾶμε! Πᾶμε στὸ σπίτι μου νὰ τὰ ποῦμε ἤσυχα...

Ἐκείνη τῆ στιγμῆ πρόβαλε στὴν πόρτα τοῦ Γραφείου ὁ μαστρο - Χρῆστος:

— Ἐγὼ τὸ μεροδούλι μου τὸ θέλω ἀκέριο μιὰ φορά!.. Δὲ θὰ τὸ χάσω! Μονολογοῦσε σὰ νὰ' χε ἀλκοολικὸ παραλήρημα. Στὸ παρουσίασμά του ὁ Παραπάτης ἔπαθε κάτι σὰν παροξυσμό.

— Γιατί παράτησες τὴ δουλειὰ πού σοῦ ἀνέθεσα;

— Μὲ σκόλασε ὁ φίλος σου ἀπ' ἐκεῖ!

— Στοῦ φίλου μου τὸ σπίτι δούλευες ἢ στὸ δικό μου;

— Κάνεις πὼς δὲν καταλαβαίνεις; Μεσοτοιχία ἔχετε... Ξεμπερδέψτε τα! Δὲ σοῦ εἶπα νὰ τὸν ρωτήσης πρῶτα; Μοῦ ἀπάντησες: «Εἶναι φίλος μου!». Νὰ τὸν χαιρέσαι, τὸ λοιπόν!

Ἐγὼ τὸ μεροδούλι μου θέλω!

Ὡστε κι ὁ μαστρο - Χρῆστος τὸν περίπαιζε τώρα;

— Σοῦ εἶπα ἐγὼ νὰ σταματήσης τὴ δουλειά;

— Ὁχι!

— Λοιπόν;

— Μοῦ εἶπε ὁ Νόμος!... Ἔβαλε τὸ δάχτυλο στὸ μελίγγι κ' ἔκλεισε τὸ ἓνα μάτι.

Τί ἤθελε νὰ πῆ; Πὼς πῆγαν νὰ κάμουν παρανομία καὶ τοὺς ἔπιασαν; Ἐδῶ φτάσαμε;

— Τότε θὰ μιλήσῃ ὁ Νόμος!... Ὁρμησε νὰ βγῆ ὁ κ. Παραπάτης.

— Ἐγὼ τὸ μεροδούλι μου τὸ θέλω! φώναξε ὁ μαστορας προχωρώντας σὰ γιὰ νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ, σὰ γιὰ νὰ τὸν ἐμποδίσῃ. Τὰ παιδιὰ μου περιμένουν ψωμί ἀπόψε!

— Στάσου! Θὰ σ' τὸ δώσω ἐγὼ τὸ μεροδούλι, εἶπε ὁ Δουκέσας γιὰ νὰ σταματήσῃ τὴ γκρίνια. Θύμωσε ὁ Παραπάτης: Γύρισε πίσω. Κοντοστάθηκε.

— Οἱ γενναιοδωρίες ἄς μένουν! Εἶπε αὐστηρά.

— Ἄντώνιε!

— Πᾶμε! φώναξε τοῦ μαστορα. Ἐχομε δουλειά!

— Κ' ἐγὼ δουλειὰ θέλω.. καὶ τὸ μεροδοῦλι στὰ ἴσια! "Ολα κι δλα!...

Βγῆκαν ὁ ἕνας μπροστά, ὁ ἄλλος πίσω.

— 'Αντώνιε! 'Αντώνιε! Στάσου! Σὲ παρακαλῶ! Αογικεύσου! Τοῦ κάκου ἔτρεξε ὡς τὴν ὀξώπορτα φωνάζοντας παρακαλεστικά ὁ Σχολάρχης.

— Φτάνουν οἱ προσβολές! τοῦ ἀπάντησε ὁ Παραπάτης κι οὔτε γύρισε νὰ κοιτάξῃ πίσω.

— Μέγας εἶσαι, Κύριε!... Κούφια νάηταν ἡ ὥρα πού τὸν ἔβαλα νὰ τ' ἀγοράσῃ!

Πρώτη φορά, ὕστερα ἀπὸ τόσα χρόνια, πού δὲ βγῆκαν μαζί ἀπὸ τὸ σχολεῖο. Ὁ κ. Παραπάτης ἔτρεξε στὸ Μηχανικὸ καὶ στὸ Δικηγόρο. Ὁ κ. Δουκέσας πῆγε νὰ κλαφτῆ στὴ γυναίκα του. Μὰ ὁ Σατανὰς εἶχε κάμει καλὰ τὴ δουλειά του. —"Άσε νὰ γλεντήσουμε λίγο μὲ τοὺς δασκάλους, εἶπε ἀπὸ πίσω ὁ κακεντρεχῆς δικηγόρος κ' ἔτοιμασε τὰ προσωρινὰ μέτρα, πείθοντας τὸν κ. Παραπάτη ὅτι τὸ δίκιο ἦταν μὲ τὸ μέρος του κι ὅτι ἔπρεπε νὰ προστατέψῃ τὴν ἰδιοκτησία του.

"Όταν ὁ κ. Παραπάτης ἔχασε τὰ προσωρινὰ μέτρα τοῦ φάνηκε πὼς ἔπεσε τὸ σπῆτι του καὶ τὸν πλάκωσε.

Τὸ Εἰρηνοδικεῖο καὶ οἱ δικηγόροι εἶχαν νὰ κάμουν μὲ τὸ χρονικὸ αὐτό. Πιὸ ἤσυχα, πιὸ εἰρηνικά, πιὸ ἀθόρυβα προσωρινὰ μέτρα δὲν ξανάγιναν ποτὲ κι οὔτε θὰ γίνουν. Οἱ ἀντίδικοι δὲ μίλησαν καθόλου. Οἱ μάρτυρες εἶπαν ὅ,τι εἶχαν νὰ ποῦν χωρὶς νὰ τοὺς τραβολογήσῃ κανεὶς. Οἱ δικηγόροι τοῦ κάκου προσπαθῆσαν νὰ ὑψώσουν τὴ φωνή. Δὲν πήγαινε! 'Αναγκάστηκαν κ' ἐκεῖνοι νὰ τὰ ποῦνε χαμηλόφωνα, σκέτα, λιγόλογα. Κανένα γλέντισμα τῶν δασκάλων δὲν ἔγινε. 'Απεναντίας ὅλη ἡ διεξαγωγή εἶχε κάτι τὸ θλιβερό, κάτι τὸ πένθιμο. Ψυχρὴ ἀδιαφορία γιὰ τὸ ἀποτέλεσμα καὶ φριχτὸ μετάνοιωμα γιὰ τὸ κατάντημα ξεπήγαζε μέσα ἀπ' τὶς καρδιές τῶν δυὸ ἀντίδικων καὶ χαραχτήριζε ὅλη τὴν ἀτμόσφαιρα.

“Ὡστε εἶχα ἄδικο! μουρμούρισε ὁ Παραπάτης ὅταν ἡ Δικαιοσύνη εἶπε τὴν ἀπόφασή της. Εἶδε τὸν ἑαυτοῦ του ταπεινωμένο, μειωμένο ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων. «... Εἶχα ἄδικο!...» Θέλησε ν’ ἀδικήσῃ, προσπάθησε ν’ ἀδικήσῃ, καὶ ποιόν; Τὸν καλύτερό του φίλο! Κάλεσε τὴν ἐπίγεια Δικαιοσύνη αὐτός, πρώτη φορά στὴ ζωὴ του, νὰ τὸν βοηθήσῃ. Κ’ ἡ Δικαιοσύνη τὸν ἔφτυσε στὸ πρόσωπο!... Δὲν ἔπρεπε νὰ πέσῃ σὲ τέτοιο λάθος· σὲ τέτοιο ἀμάρτημα! “Ὁμως δὲν εἶχε κατὰ νοῦ του ν’ ἀδικήσῃ. Ἡ πεποιθήσῃ πὼς εἶχε δίκιο τὸν παράσυρε... Κι ὁ δικηγόρος, πού τὸν βεβαίωσε ὅτι τὸ δίκιο ἦταν μὲ τὸ μέρος του.. Ναί, ἦταν ἔτσι... Παρασύρθηκε.. “Ὁμως δὲν ἔπρεπε νὰ πιστέψῃ περισσότερο ἀπ’ ὅλους, κι ἀπ’ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτοῦ του, τὸ φίλο του; Δὲν ἤξερε καλύτερα ἀπ’ αὐτόν; Δὲν ἦταν ὅσο κι αὐτός καλῆς πίστης; Γιατί νὰ δυσπιστήσῃ; Γιατί ν’ ἀμφιβάλῃ; “Ἔργα τοῦ Πονηροῦ! Μὰ στὴν πρώτη τοῦ Πονηροῦ ἐπίθεσῃ αὐτός ὑπόκυψε; Στὴν πρώτη τοῦ Θεοῦ δοκιμασία αὐτός τὸν ἀπαρνήθηκε; Ἡ συνειδήσῃ του τὸν ἔδερνε ἀλύπητα... Κι ἂν ἡ δικὴ του συνειδήσῃ εἶχε τόσῃ ἐξέγερσῃ, πὼς τὸν ἔκρινε ὁ ἄλλος κόσμος; Τί θὰ ἔλεγε τὸ Σχολεῖο, οἱ μικροὶ τους ἀγαπημένοι μαθητὲς πού τοὺς θαυμάζανε σὰν ἓνα ὑψηλὸ παράδειγμα φιλίας καὶ τώρα, ἀπὸ φταιξιμο δικό του, θὰ τοὺς βλέπανε σὰν προδότες, σὰν ἀπαρνητὲς, σὰν πωλημένους στὸ Σατανά;... «Ὅποια κατὰ πτωσις!»... Βέβαια, ὁ Δουκέσας δὲ θὰ κρατήσῃ κάκια. Σὰν δυὸ δίκαιοι ἄντρες θὰ περάσουν ἀπάνω ἀπ’ τὸ κακὸ πό’ γινε καὶ θὰ ξαναγίνουν φίλοι... Αὐτός θὰ δώσῃ τὸ παράδειγμα πρῶτος... Αὐτός θὰ ταπεινωθῇ... Θὰ τὸ κάμῃ μ’ ὄλη τὴν εὐλικρίνεια... Μ’ ὄλη τὴν εὐχαρίστησῃ... Ναί, μεταξὺ τους μπορεῖ νὰ ἐξηγηθοῦν εὐλικρινά καὶ νὰ ξαναγίνουν φίλοι χωρὶς ραῖσμα, χωρὶς πληγὴ στὴν καρδιά... Μὰ στὴν κοινωνία, στὸ Σχολεῖο, θὰ ξαναπάρουν ποτὲ τὴ χαμένη τους θέσῃ;... Δύσκολο!... Τὸ προτιμότερο εἶναι νὰ ζητήσῃ νὰ μετατεθῇ καὶ νὰ φύγῃ... “Ἔτσι μόνο θὰ λησμονηθῇ αὐτὸ πό’ γινε... Καὶ θὰ μπορέσῃ κάπου ἄλλοῦ νὰ συνεχίσῃ τὸ ἔργο του μὲ τιμὴ κι ἀξιοπρέπεια.... Στὸν τόπο τοῦτο τὶς ἀνάλωσε πιά

και την τιμή και την αξιοπρέπεια σε λίγες σταλαγματιές από βροχόνερο!...

Πέρασε μιὰ τραγική νύχτα. Στο νοῦ του σκοτάδιαζε ἡ νύχτα τῆς Γεθσημανῆ. Δὲν τὸν χωροῦσε ὁ τόπος. Δὲν μποροῦσε νὰ σταθῆ σε καμιὰ θέση. Μετακινιόταν ἀδιάκοπα ἀπὸ κάμαρα σε κάμαρα. Τὸ ἔρμαδιακό του σπῆτι τοῦ φαινόταν σὰν τάφος... "Ἐβλεπε καταμεσῆς του τὸ πτώμα τῆς φιλίας. Τὰ πάθη, τὰ μίση, τὰ ὑλικά συμφέροντα, σκουλήκια συχαμερὰ ποὺ τὸ κατάρτωναν. Βρωμα καὶ δυσωδία γέμιζε τὸν ἀγέρα... "Αναψε τὸ καντήλι, ἔκαψε λιβάνι. Διάβασε ψαλμοὺς τοῦ Δαβίδ. Ψαλμοὺς ὑποταγῆς, μετάνοιας καὶ ταπείνωσης.

Κάθε τόσο μπαίνόβγαινε, πότε στὴ μιὰ κάμαρα, πότε στὴν ἄλλη, πότε στὸ διάδρομο. Πλησίαζε στὸ μεσότοιχο καὶ στεκόταν ἀσάλευτος. "Ἔστηνε τὸ αὐτὶ του ν' ἀκούση... Τί νὰ λένε τάχα τὴν ὥρα τούτη ὁ Δουκέσας μὲ τὴ γυναίκα του; Σίγουρα γι' αὐτὸν θὰ μιλοῦν! Θὰ τὸν κακολογοῦν; Θὰ τὸν συγχωροῦν; Θὰ τὸν οἰκτείρουν;... Φυσικά, δὲν ἀκουγε τίποτα... Μιλοῦν κρυφά, μυστικά-μυστικά ἀπ' αὐτόν, νὰ μὴ τοὺς ἀκούση, νὰ μὴ τοὺς προδώση πάλι!... 'Ανυπόφορο!... 'Ακούμπησε τὸ αὐτὶ στὸν τοῖχο. Τίποτα! Μπορεῖ καὶ νὰ κοιμᾶται ὁ φίλος του. Γιατὶ νὰ μὴν κοιμᾶται;... "Ἐχει τὴ συνείδησή του ἡσυχῆ! "Ἐχει τὸ δίκιο μὲ τὸ μέρος του! Αὐτὸς πῶς θὰ μπορέση νὰ ἡσυχάση καὶ νὰ κοιμηθῆ; Αὐτός, ὁ ἀδικοπράχτης, ὁ πλεονέχτης, ὁ ἐπιβουλευτῆς!... Αὐτός, ὁ δολοφόνος, ὁ σφαγέας, ὁ στραγγαλιστῆς τῆς φιλίας!... "Ἦρθε χίλιες βόλτες μέσα στὸ σπῆτι σὰ νὰ τὸν ἔδερνε, φύλλο ξερό, χειμωνιάτικος ἀνεμοστρόβιλος. "Ἐπειτα στάθηκε πάλι μπροστὰ στὸ μεσότοιχο. "Ἐγειρε τὸ κεφάλι, ἔσεισε λίγο τὸ κορμί, σήκωσε δειλά τὸ χέρι:

— «Φίλε μου, εἶπε μὲ τὴ σκέψη του, σὲ καταλαβαίνω ἔτοιμο νὰ μὲ συγχωρήσης. Νὰ μὴν τὸ κάμης! Δὲν τὸ ἀξίζω! Πρέπει νὰ παιδευτῶ... Δὲν εἶναι σωστὸ νὰ ἐξαγνιστῶ ἔτσι γρήγορα... Τὸ μαρτύριό μου μόλις ἄρχισε... Ὁ ἐξιλασμός πρέπει νὰ βραδύνη... "Ὁμως ἐσὺ ἤρέμησε! "Ἄφησε νὰ σοῦ πάρω ὅλη τὴν πίκρα ἀπὸ τὴν ψυχὴ μὲ τὸ σπαραγμὸ τῆς

συντριβῆς μου. "Όχι, μὴ σοῦ δίνει αὐτὸ νέα πίκρα! Γιὰ μένα τώρα ὁ σπαραγμὸς κ' ἡ ὀδύνη εἶναι ἡ μοναδικὴ εὐχάριστη κατάσταση... "Αν μ' ἀγαπᾶς, ὅπως πρῶτα, εὐχου νὰ ναι φριχτὸς ὁ σπαραγμὸς μου, βαθιὰ ἡ ὀδύνη μου!... Αὐτὸ εἶναι τὸ φάρμακό μου, τὸ τονωτικό μου, ἡ τροφὴ τῆς ψυχῆς μου... 'Αγάπη... γαλήνη... στοργή... δὲν μπορεῖ νὰ τὰ δεχτῆ τὴν ὥρα τούτη ὁ ὀργανισμὸς μου! Θὰ τὸν σκότωναν! Τὰ πικρά, τὰ φαρμακερὰ ζητῶ καὶ θέλω... Μ' αὐτὰ θὰ γιαιτρευτῶ· μ' αὐτὰ θὰ ξαναγιάνω... Μὴ βιάζεσαι νὰ με συγχωρήσης!... Μὴ βιάζεσαι νὰ με ξαναγαπήσης! Θὰ μοῦ κάμης κακό!... "Αφησέ με νὰ ψηθῶ με τὸν πόνο μου... "Αφησέ με νὰ στύψω καταγῆς ὅλο τὸ ἔμπυο τῆς πληγῆς μου... Θέλω νὰ βασανιστῶ, θέλω νὰ μαρτυρήσω πρῶτα... Θέλω νὰ κυλιστῶ ὀδυνηρὰ σ' αὐτὸ τὸ ἀπέραντο κι ἀχρωμάτιστο χάος ποῦ δὲν ἔχει οὔτε σκοτάδι ἔχθρας οὔτε φῶς φιλίας. Θέλω νὰ χύσω σὲ δάκρυα ὅλα τὰ σταλάματα τῆς βροχῆς ὄλων τῶν χειμῶνων τῆς ζωῆς μου... Θέλω ν' ἀδειάσω, νὰ ἀδειάσω, ν' ἀδειάσω ἀπὸ κάθε τι ποῦ βρίσκεται μέσα μου καὶ τότε νὰ ξανάρθω, ἐξαγνισμένος ἰκέτης, νὰ ξαναγεμίσω τὴ στάμνα τῆς καρδιάς μου με τὸ νάμα τῆς ἀγάπης στὴν πηγὴ τῆς φιλίας σου!»

Εἶπε τόσα κι ἄλλα τόσα, με φλύαρη σιωπῆ, ἐλαφρὰ σκυμμένος ἐκειδὰ μπροστὰ στὸ μοιραῖο μεσότοιχο. Καὶ τὰ εἶπε σὰ νὰ διάβαζε ψαλμοὺς τοῦ Δαβίδ, σὰ νὰ διάβαζε τὴ «Σοφία Σιράχ», ξεροκαλόγερος ὀλομόναχος σ' ἓνα λησμονημένο μοναστήρι τῆς ἐρήμου μιὰ νύχτα σκοταδερὴ ποῦ εἶχε ἀρχίσει πρὸ πολλῶν αἰῶνων καὶ κανεὶς δὲν ἤξερε σὲ πόσους αἰῶνες θὰ τελειώση!...

'Επῆγε μηχανικὰ πρὸς τὴ βιβλιοθήκη του. 'Απόσπασε τὴ «Σοφία Σιράχ». Ἔφτασε στὸ κεφάλαιο τῆς φιλίας καὶ με πόνο ἄρχισε νὰ διαβάζη:

Αάρυγξ γλυκὺς πληθυνεῖ φίλους αὐτοῦ,
καὶ γλῶσσα εὐλαλὸς πληθυνεῖ εὐπροσηγόρα.

Οἱ εἰρηνεύοντές σοι ἔστωσαν πολλοί,
οἱ δὲ σύμβουλοί σου εἰς ἀπὸ χιλίων.
Εἰ κτᾶσαι φίλον, ἐν πειρασμῶ κτῆσαι αὐτὸν
καὶ μὴ ταχὺ ἐμπιστεύσης αὐτῷ.
Ἔστιν γὰρ φίλος ἐν καιρῷ αὐτοῦ
καὶ οὐ μὴ παραμείνῃ ἐν ἡμέρᾳ θλίψεώς σου.
Καὶ ἔστιν φίλος μετατιθέμενος εἰς ἐχθραν
καὶ μάχην ὄνειδισμοῦ σου ἀποκαλύψει.

.....

Ἐὰν ταπεινωθῆς, ἔσται κατὰ σοῦ
καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου σου κρυβήσεται.
Ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν σου διαχωρίσθητι
καὶ ἀπὸ τῶν φίλων σου πρόσεχε.
Φίλος πιστὸς σκέπη κραταιά,
ὁ δὲ εὐρῶν αὐτὸν εὐρεν θησαυρόν.
Φίλου πιστοῦ οὐκ ἔστιν ἀντάλλαγμα·
καὶ οὐκ ἔστιν σταθμὸς τῆς καλλονῆς αὐτοῦ.
Φίλος πιστὸς φάρμακον ζωῆς,
καὶ οἱ φοβούμενοι Κύριον εὐρήσουσιν αὐτόν.
Ὁ φοβούμενος Κύριον εὐθυνεῖ φιλίαν αὐτοῦ.
ὅτι κατ' αὐτὸν οὕτως καὶ ὁ πλησίον αὐτοῦ.

Ἐκλεισε τὸ βιβλίον, στάθηκε λίγο ἀκίνητος, ἔπειτα
ἄρχισε νὰ βηματίζει! Ἐπαναλάβαινε κάθε τόσο ψιθυριστὰ
κανένα στίχο:

Καὶ ἔστιν φίλος μετατιθέμενος εἰς ἐχθραν
καὶ μάχην ὄνειδισμοῦ σου ἀποκαλύψει...

.....

Φίλος πιστὸς σκέπη κραταιά·
ὁ δὲ εὐρῶν αὐτὸν εὐρεν θησαυρόν...

.....

Φίλου πιστοῦ οὐκ ἔστιν ἀντάλλαγμα...

.....

Φίλος πιστός φάρμακον ζωῆς...

Καὶ οἱ φοβούμενοι τὸν Κύριον εὐρήσουσιν αὐτόν..

Ὁ φοβούμενος Κύριον εὐθυνεῖ φιλίαν αὐτοῦ...

Ἀναδεύοντας τοὺς στοχασμοὺς του καὶ τὶς τύψεις του θυμῆθηκε κάτ’όπι στίχο τοῦ Ἰώβ:

«... Ἐὰν ἤθελον νὰ δικαιώσω ἑμαυτόν, τὸ στόμα μου ἤθελε μὲ καταδικάσῃ· ἐὰν ἤθελον εἰπῆ: Εἶμαι ἄμεμπτος, ἤθελε μὲ ἀποδείξῃ διεφθαρμένον.»

«Ἄλλὰ εἶμαι ἄμεμπτος;» ... «Εἶμαι ἄμεμπτος;»...
Τὸ μαρτύριο τῆς αὐτοκριτικῆς του γίνεται ἀβάσταχτο. Ἀσφυχτιοῦσε, ἀγωνιοῦσε. Σ’ ἄλλο στίχο τοῦ Ἰώβ προσπάθησε νὰ βρῆ διέξοδο, νὰ βρῆ τερματισμό: «Ἡ ψυχὴ μου ἐβαρύνθη τὴν ζωὴν μου· θέλω παραδοθῆ εἰς τὸ παράπονόν μου· θέλω λαλήλῃ ἐν τῇ πικρίᾳ τῆς ψυχῆς μου...»

Κάποια στιγμή σταμάτησε κ’ ἔμεινε ἀσάλευτος, σιωπηλός, ἄπνοος, σὰ νὰ μὴν εἶχε σαλέψη, μιλῆση, ἀναπνέψη ποτέ· σὰ νὰ ’ταν τὸ εἶδωλο τῆς σταματημένης ἀναρχα καὶ ἀτέλειωτα ἀνυπαρξίας, αὐτὸς ὁ ἴδιος. Ξαφνικὰ γύρισε, πῆγε στὸ γραφεῖο του, πῆρε χαρτί, πένα κ’ ἔγραψε...

Τὴν ἄλλη μέρα ἡ παραδουλεύτρα ποὺ εἶχε τὸ κλειδί τῆς πίσω πόρτας τοῦ κήπου, παραξενεύτηκε: Μπῆκε καὶ βρῆκε τὴ λάμπα τοῦ γραφείου ἀναμμένη καὶ τὸν κύρ-Ἀντώνη νὰ κοιμᾶται ἀκόμα. Ἦταν πάντα πρωινός. Ἀφουγκράστηκε στὴν πόρτα τῆς καμαράς του καὶ ἄκουσε βόγγο. Χτύπησε. Καμιὰ ἀπάντηση. Ξαναχτύπησε. Βόγγος! Ἄνοιξε τότε τὴν πόρτα. Ἔλα Χριστέ καὶ Παναγιά! Ἦταν ἀναπεσμένος στὸ κρεβάτι, ντυμένος μὲ ὄλα του τὰ ροῦχα καὶ τὸ πρόσωπό του παραλλαγμένο — ἀπόπληχτος!

— Κύρ-Ἀντώνη! Κύρ-Ἀντώνη!

Μπόρεσε νὰ στρίψει τὸ μάτι καὶ νὰ τὴν κοιτάξῃ. Μιλιά! Ἔδραμε στὴν ταρατσα ἢ παραδουλεύτρα. Στρίγγλισε:

— Κύριε Δουκέσα! Κυρά-Σχολάρχαινα!... Τρέξτε! Ὁ κύρ-Ἄντωνης πεθαίνει!... Ταμπλάς! Ἄναστατώθηκαν ὄλοι.

— Γρήγορα ἓνα γιαντρό! πρόσταξε ὁ Σχολάρχης καὶ μὲ τὰ ροῦχα τοῦ σπιτιοῦ ἔτρεξε δίπλα.

Τὸν ἀναγνώρισε. Τὸ μάτι του ἔλαμψε ἀπὸ εὐχαρίστηση.

— Ἄντωνή! Ἄντωνή μου! Τί ἔχεις; Τί ἔπαθες; Δὲν εἶναι τίποτα!... Ἔρχεται ὁ γιαντρός... Θὰ περάσῃ... Θὰ γίνῃς καλά!... Καλά!

Τοῦ ἔσιαξε τὸ κρεβάτι. Ἔσκυψε, τὸν φίλησε δακρυσιμένος. Ὁ ἄρρωστος κάτι μουρμούρισε, κάτι προσπάθησε νὰ πῆ, μὰ δὲν ξεχώρισε... Προσπάθησε νὰ κινήσῃ τὸ χέρι του, μὰ δὲν μπόρεσε. Τὸ χάιδεψε ὁ Σχολάρχης. Ἦταν ξερό, παραλυτικό, σὰν ξύλο, σὰν πέτρα.

— Ἐ, ἔ, δὲν εἶναι τίποτα! ξανάειπε. Θὰ περάσῃ!... Θάρρος! Νά, ἔρχεται ὁ γιαντρός! Καὶ σπαταλοῦσε ἀγωνιώδη προσπάθεια γιὰ νὰ κρύψῃ τὴ συγλονιστικὴ του συγκίνηση. Ὁ ἄρρωστος τὸν κοιτάξε στὰ μάτια μὲ βλέμμα ἀπελπισμένο. Μὰ ἦταν βλέμμα; Ἔμοιαζε μὲ πνιγμένη οἰμωγὴ πόνου, μὲ σβησμένη φλόγα ἀγάπης...

Ἦρθε ὁ γιαντρός. Τὸν τοποθέτησε καλύτερα, τὸν ἔγδυσε, τὸν ξέτασε. Τοῦ ἔκανε ὅ,τι μποροῦσε, ὅ,τι δεχόταν ἡ περίστασις. Ἡ κατάστασις ὁμως ἦταν πολὺ σοβαρὴ, σχεδὸν ἀπελπιστικὴ.

— Τί λές, γιαντρέ;

— Ἄν ἔχη συγγενεῖς τηλεγραφήστε νὰ ῥθοῦν...

— Νὰ φέρουμε κι ἄλλον γιαντρό...

— Ὅπως θέλετε... Μὰ δὲ νομίζω νὰ μπορῆ νὰ προσθέσῃ τίποτε!...

— Ὡστε, εἰστε τελείως ἀπελπισμένοι;

— Ὁ Θεός!

Κατέβηκε ὁ γιαντρός. Μαθεύτηκε τὸ κακὸ στὴν ἀγορά. Πρῶτος ἔφτασε ὁ Ἀστυνόμος. Ἐπειτα ὁ ἐπιστάτης τοῦ σχολαρχείου, τρίτος ὁ ἑλληνιστής. Δὲν ἄργησαν νὰ περάσουν

κι ὁ Εἰρηνοδίκης, ὁ Ἔφορος, ὁ Ταμίας, ὁ Δασάρχης. Νά τος κι ὁ Δήμαρχος. Κι ὁ παπα-Γαβρίλης.

— Νά τοῦ διαβάσω μιὰν εὐχή;

— Θὰ εὐχαριστηθῆ... εἶπε ὁ Σχολάρχης.

Ἔφεραν σ' ἓνα κεραμίδι ἀναμμένα κάρβουνα, ἔρριξαν λιβάνι. Πολλὰ παιδιὰ πού εἶχαν ξεκινήσει γιὰ τὸ σχολεῖο, μαζεύτηκαν μὲ τὶς τσάντες στὸ χέρι κάτω ἀπ' τὸ σπίτι καὶ σώπαιναν τρομαγμένα.

Ἔναν-ἔναν πού ἔφτανε, τὸν προαπαντοῦσε στὸ χαγιάτι ὁ Σχολάρχης.

— Τὸν χάνουμε! τοὺς ἔλεγε μὲ δακρυσμένα μάτια. Τὸν χάνουμε!...

Ἀναγεμένη στὸ προσκέφαλό του τὸν περιποιόταν σὰν ἀδερφή ἡ Σχολάρχαινα. Τοῦ ἔβαζε πανιὰ βρεμένα μὲ ξύδι στὸ μέτωπο. Τοῦ ἔτριβε τὰ χέρια μὲ κολόνια. Κ' ἔστρεφε κάθε τόσο τὸ πρόσωπό της πρὸς τὰ ἔξω γιὰ νὰ στάζουν τὰ δάκρυστά της κρυφά, νὰ μὴν τὰ βλέπη ἐκεῖνος.

Οἱ ἄλλοι ὑπάλληλοι, ἄλλος σταματοῦσε στὴν πόρτα τῆς κάμαρας, ἄλλος ἔμπαινε παρὰ μέσα νὰ τὸν ἰδῆ καλύτερα. Ἀκατανίκητη εἶναι ἡ νεκρόφιλη περιέργεια τῶν ἀνθρώπων. Τοὺς σπρώχνει ἀσυγκράτητο ἔνστικτο ὡσὰν ν' ἀναζητοῦν, ὄχι βέβαια, εὐχαρίστηση, σίγουρα ὅμως δίδαγμα. Θέλουν νὰ ῥθοῦν πλησιέστερα στὸ θάνατο, νὰ τὸν γνωρίσουν ἀπὸ κοντά, νὰ ἐξοικειωθοῦν μαζί του — καὶ νὰ συναγάγουν αὐτόματα τὰ σιωπηρὰ τους συμπεράσματα.

Ὅταν μπῆκε ὁ Εἰρηνοδίκης στὴν κάμαρα, ὁ ἄρρωστος φάνηκε πὼς τὸν ἀναγνώρισε. Ἀνοιγόκλεισε τὰ μάτια σὰ νὰ τοῦ ἔκανε νόημα νὰ πλησιάσῃ. Ἀνοιγόκλεισε καὶ τὰ χεῖλη. — Κάτι θέλει νὰ σᾶς πῆ! ψιθύρισε ἡ κυρία Δουκέσα. Πλησίασε, ἔσκυψε ἀπάνω του.

— Κουράγιο! Κουράγιο! Δὲν εἶναι τίποτα! Θὰ περάσῃ!

Μὰ φανερό εἶναι ὅτι κάτι θέλει νὰ πῆ. Ἀποτραβήχτηκαν οἱ ἄλλοι. Ἔβαλε τὸ αὐτί του ὁ Εἰρηνοδίκης κοντὰ στὸ στόμα του. Κάτι ἄρθρωσε. Τοῦ φάνηκε πὼς ἄκουσε, μὰ πολὺ ἐξασθενησμένα: «Νὰ ἐκτελεσθῆ!»

— Καλά! Καλά! τοῦ ἀπάντησε χωρὶς νὰ προσπαθήσῃ νὰ ἀκούσῃ καλύτερα. Ἐσύχασε τώρα! Μὴν κουράζεσαι!...

Ἔτσι γίνῃς καλὰ ὅλα θὰ διορθωθοῦν!

«Νὰ ἐκτελεστῇ»; Νόμισε πὼς ἤθελε νὰ τοῦ μιλήσῃ γιὰ τὰ προσωρινὰ μέτρα.

Ἦταν ὅλοι πονεμένοι. Μὰ τί τὰ θέλεις, ὁ πόνος τους μπορεῖ νὰ ἦταν ἀνθρώπινος, δὲν ἦταν ὅμως γκαρδιακός. Πονοῦσε ἡ ψυχὴ τους. Δὲν πονοῦσε τὸ αἷμα τους, τὰ μεδούλια τους, τὰ κόκαλά τους. Πέθαινε ἓνας ἄνθρωπος. Ἔνας καλὸς ἄνθρωπος. Μὰ δὲν πέθαινε ἓνας δικὸς τους ἄνθρωπος, ἓνας συγγενὴς τους, ἓνας ὁμοαίματος. Ἦταν ξένος! Δὲν τοὺς ἀποσποῦσε πεθαίνοντας ἓνα κομμάτι ἀπ' τὴ σάρκα τους, ἀπ' τὴν καρδιά τους. Τί τραγικὸ πού εἶναι νὰ πεθαίνῃ ἓνας ξένος στὰ ξένα! Καὶ νὰ ἴναι ὀλομόναχος, ἔρημος! Καὶ νὰ μὴ τοῦ κλείνουν τὰ μάτια χέρια ἀγαπημένα, ὁμογέννητα, ὁμογάλαχτα!...

Ἀποτραβήχτηκε κι ὁ Εἰρηνοδίκης στὸ ἄλλο δωμάτιο, στὸ Γραφεῖο, πού ἦταν συγκεντρωμένοι κ' οἱ ἄλλοι. Ἡ μικρὴ βιβλιοθήκη, συνηθισμένη στὴ μοναξιά, παραξενεύτηκε θαρρεῖς, πού τῆς τάραξαν τὴ γαλήνη τόσοι καταλυπημένοι, ἀνήσυχτοι ἄνθρωποι. Λυπημένη παράταξε κι αὐτὴ στὰ ράφια τῆς τὰ θεολογικὰ συγγράμματα πού ἔκλειναν στίς σελίδες τους τόση σοφία ζωῆς καὶ τόση σοφία θανάτου, μὰ τὴν ὥρα ἐκεῖνη τ' ἀχρήστευε, θά' λεγες, ἡ πραγματικὴ οὐσία τῆς ζωῆς κ' ἡ πραγματικὴ οὐσία τοῦ θανάτου, ὅπως τὶς ἀποκορῦφανε ἡ ἀγωνία ἑνὸς Ἀνθρώπου....

Κάτι τέτοιες σκέψεις ἀνασκάλευε στὸ νοῦ του ὁ Εἰρηνοδίκης καθὼς διάβαζε μηχανικὰ, ἀμνημόνευτα, τοὺς τίτλους τῶν βιβλίων... Κάποια στιγμή κάθισε στὴν ψάθινη καρέκλα τοῦ γραφείου. Ἔνας μικρὸς τόμος χρυσόδετος ἦταν ἐπάνω ἐκεῖ. Τὸν ἀνοιξε. Ἦταν οἱ Ψαλμοὶ τοῦ Δαβὶδ. Ὅμως ἀποσκέπαζαν ἓνα χαρτί, ἓνα χειρόγραφο. Ἀσυνείδητα τὸ σήκωσε κι αὐτό. Τὸ διάβασε. Συγκλονίστηκε. Τώρα κατάλαβε τί προσπαθῆσε νὰ τοῦ πῇ στὸ αὐτὶ ὁ Δάσκαλος. «Νὰ ἐκτελε-

στῆ)! Δίπλωσε πάλι τὸ χαρτί καὶ τὸ ἔκρυψε στὰ φύλλα τοῦ βιβλίου.

Δὲν πέρασε πολλὴ ὥρα κι ἀκούστηκε ἀκατάστατος θόρυβος στὴν ἄλλη κάμαρα. Τὰ φτερά τοῦ Χάρου!...

— Τελείωσε! εἶπε μιὰ λυγρὴ φωνή. Πρόστρεξαν ὅλοι.

Ὁ Δουκέσας τοῦ ἔκλεισε τὰ μάτια, τοῦ χάιδεψε τὰ μαλλιά, ἔσκυψε καὶ τὸν φίλησε στὸ μέτωπο. Ἐπειτα ξέσπασε σὲ βουβὸ κλάμα καὶ βροχὴ ἀπὸ δάκρυα ἔλουζε τὸ νεκρὸ. Οἱ ἄλλοι τὸν ἀπόσπασαν μὲ δυσκολία.

— Δράμα!... Δράμα!... ψιθύριζε μέσα στ' ἀναφυλλητά του. Τὸν σκοτώσαμε!... Τόν... Ὁχι, δὲν ἔπρεπε!... Δὲν ἄξιζε! Τὸν πῆγαν στὸ γραφεῖο. Ἡ γυναίκα του ξαναβγῆκε νὰ ἐπιβλέψη τὴ λάτρα τοῦ νεκροῦ. Ὁ Εἰρηνοδίκης τοῦ ἔδωσε τὸ βιβλίο καὶ τοῦ ἔδειξε τὸ χειρόγραφο.

— Εἶναι γιὰ σᾶς!

Διάβασε: «Γράφω τὴ διαθήκη μου: Ἡ ὀριστικὴ μου θέληση καὶ ἀπόφαση εἶναι νὰ περιέλθῃ, μετὰ τὸ θάνατό μου, αὐτὸ τὸ σπίτι μὲ ὅλα μου τὰ ὑπάρχοντα στὴν κυριότητα καὶ κατοχὴ τοῦ φίλου μου Δημ. Δουκέσσα, τὸν ὁποῖον ἀδίκησα καὶ πίκρανα χωρὶς νὰ τὸ θέλω. Τὸ ἔγγραφο τοῦτο δὲν μπορεῖ νὰ τὸ ἀκυρώσῃ ἢ νὰ τὸ τροποποιήσῃ καμιὰ νεώτερη πράξη μέχρι τοῦ θανάτου μου. Ἐχω πεποιθήσῃ ὅτι ὁ φίλος μου δὲν ἔπαψε οὔτε στιγμή νὰ μ' ἀγαπᾷ κ' ἔτσι τὸν παρακαλῶ νὰ μὴν πάρῃ διαφοροτικὰ καὶ τὴ χειρονομία μου, παρὰ μόνον νὰ τὴν πιστέψῃ σὰν πράξη ἀγάπης, ἀφοῦ καὶ δὲν ἔχω στὴ ζωὴ ἄλλο πιὸ ἀγαπημένο μου πρόσωπο.»

(Χρονολογία)

A. Παραπάτης

Τὰ βουρκωμένα του μάτια κρατοῦσαν μὲ κόπο τὰ δάκρυα ὅσο διάβαζε... Ἐπειτα ξέσπασαν μονομιᾶς ὅλα μαζί. Συνταράχτηκε ἀπὸ δυὸ-τρεῖς λυγμούς... Σὲ λίγο ἀνάνηψε κι ἀποπειράθηκε νὰ σκίσῃ τὸ χειρόγραφο. Ὁ Εἰρηνοδίκης τοῦ κράτησε σφιχτὰ τὸ χέρι...

— Δὲν μπορεῖτε νὰ τὸ κάμετε αὐτό! Ἡ τελευταία θέληση εἶναι σεβαστή!

— Μὰ πῶς μπορῶ! Πῶς μπορῶ...

— Πρέπει νὰ τιμῆσετε τὴ μνήμη τοῦ φίλου σας...

— Ὁχι ἔτσι...

— Ἀκριβῶς ἔτσι! Ὅπως τὸ θέλησε Ἐκεῖνος...

Τοῦ πῆρε τὸ χαρτί ἀπ' τὸ χέρι καὶ τὸ 'κλεισε μέσα στὸ βιβλίο. Ἐπειτα ἀνοιξε κάποιο συρτάρι, τὸ 'βαλε μέσα καὶ τὸ κλείδωσε. Πῆρε καὶ τὸ κλειδί.

Ὅταν οἱ ἄλλοι ὑπάλληλοι ἔβγαιναν σὲ λίγο ἀπ' τὸ σπίτι, σκυθρωποὶ κι ἀμίλητοι, ὁ Εἰρηνοδίκης εἶπε μελαγχολικά:

— Τὸν δικαίωσαν τὰ ὀριστικὰ μέτρα!...

— Καὶ οἱ φίλοι ἔμειναν φίλοι!... πρόσθεσε ὁ Ἐφορος.

Περνοῦν τὰ χρόνια. Ὁ πιὸ συνηθισμένος περίπατος τοῦ Σχολάρχου Δουκέσα, τὰ ἡλιόλουστα ἀπομεσήμερα τοῦ χειμῶνα ἢ τὰ δροσερὰ βραδάκια τοῦ καλοκαιριοῦ, εἶναι πρὸς τὸ Νεκροταφεῖο. Πηγαίνει πότε λουλούδια, πότε λιβάνι, πότε κερι. Συχνὰ φωνάζει καὶ τὸν παπὰ-Γαβρίλη καὶ τοῦ κάνει τρισάγιο... Ὅσο γιὰ τὸ Σπίτι μὲ τὰ σταλάματα, ὁ Σχολάρχης, ἀφοῦ τὸ σκέφτηκε καλὰ καὶ καλύτερα, τὸ 'καμε «Ἐνδιαίτημα Ἀπόρων Μαθητῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου». Ἐκεῖ στεγάζονται οἱ καλύτεροι μαθητὲς ἀπὸ τὰ γύρω χωριά. Καὶ σὲ κάθε δωμάτιο εἶναι ἀναρτημένη, μὲ τὴ μαύρη της κορνίζα, μιὰ φωτογραφία. Ἔχει καὶ τυπωμένη ἐπιγραφή:

«Ἀντώνιος Παραπάτης,
Θεολόγος Ἑλληνοδιδάσκαλος.
Τιμᾶτε τὴν μνήμη του».

Ο ΓΕΡΟΝΤΟΜΠΑΣΜΕΝΟΣ

Από μικρὸς εἶχε συνηθίσει νὰ ζῆ κοντὰ στὸν πατέρα του. Στὸ σπίτι, στὸ μαγαζί, στὴν ἐκκλησιά, στὸν περίπατο, στὸν καφενέ. Ποτὲ δὲν ἔκανε συντροφιά μὲ τ' ἄλλα τὰ παιδιά, τὰ συνομήλικά του. Κανένα φίλο δὲν εἶχε πιάσει στὸ σχολειό. Οἱ συντροφίες του κ' οἱ φιλίες του ἦταν ἀνάμεσα στοὺς μεγάλους, στοὺς συνομήλικους τοῦ πατέρα του. Αὐτὸς ἦταν κ' ἓνας λόγος ποὺ δὲν ἔμαθε πολλὰ γράμματα. Δὲ βρέθηκε ποτὲ πραγματικὰ, μὲ ὅλη τὴν ψυχὴ του, στὸ περιβάλλον τοῦ σχολειοῦ, ποὺ δημιουργεῖ τὴ φιλοτιμία καὶ τὴν παρακίνηση γιὰ μάθηση. "Ὅταν εἶχε πιά μάθει περισσότερα ἀπὸ τὸν πατέρα του, ποὺ ἦταν σχεδὸν ἀγράμματος, ἔνιωσε μιὰ φοβερὴ ἐπιθυμία νὰ διακόψῃ. Τοῦ φαινόταν σὰ ντροπὴ νὰ ζέρῃ πιὸ πολλὰ ἀπὸ τὸν πατέρα του, ποὺ ἔμοιαζε πάλι σὰ νὰ 'ξερε πιὸ πολλὰ ἀπὸ τὸ δάσκαλό του. Ἐκεῖνος

τοῦ μάθαινε κάτι ἀνούσια κι ἀχρηστα πράγματα ἀπ' τὰ βιβλία. Καί τοῦ τὰ μάθαινε ὀλοένα κατσούφης, ἀνόρεχτος καί νευριασμένος. Ἐνῶ ὁ πατέρας του ἦταν πάντα γλυκομίλητος, καλόκαρδος, γαλήνιος καί τοῦ μάθαινε πότε παραμύθια, πότε πράματα πραχτικά. Εἶτε γιά τίς παραβολές τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ μιλοῦσε, εἶτε γιά τοὺς Κλέφτες καί τοὺς Ἀρματωλοὺς, ἤξερε πάντα, κι ἄς ἦταν ἀγράμματος, νὰ τὰ λέη πιὸ καλά καί πιὸ εὐχάριστα ἀπ' τὸ δάσκαλο. Ἀκόμα καί τὴν ἀριθμητικὴ τὴ δίδασκε πιὸ ἀπλά, πιὸ μεταδοτικά. Εἶχε μάθει περισσότερα καί χρησιμότερα ὁ Ἀποστόλης στὸ σπίτι καί στὸ μαγαζί παρά στὸ σχολεῖο. Ἐκεῖ θὰ μάθαινε καί τὰ ὑπόλοιπα! Ἔτσι, τὸ σταμάτησε γρήγορα τὸ βάσανο τοῦ σχολεῖοῦ. Ἔζωσε μίαν ἀλατζένια ποδιά στὴ μέση καί μπῆκε ἐπίσημα στὸ μπακάλιο τοῦ πατέρα του. Ἡ μάνα τὸν γκρίνιαζε στὴν ἀρχὴ πολὺ. Εἶχε ἄλλα ὄνειρα γιά τὸ μοναχογιό της. Τὸν ἤθελε γραμματιζούμενο ὑπάλληλο, ἀξιοματικὸ στίς μεγάλες πολιτεῖες. Ὅχι μπακάλη στὴν κωμόπολή τους. Πατέρας ὅμως καί γιὸς ἦταν εὐτυχισμένοι πού τώρα, δὲ χωρίζαν πιά ποτέ. Μαζί ἀνοίγαν τὸ μαγαζί, μαζί τὸ κλείναν. Λίγο περίπατο μαζί. Στὸν καφενέ, τίς Κυριακὲς τ' ἀπόγιομα, πάλι μαζί. Ὁ πατέρας ἐπαιζε πρέφα μὲ τοὺς φίλους του. Ὁ Ἀποστόλης παρακολουθοῦσε, ἀκουγε, ἔβλεπε, ἀντίγραφε. Στὴν ἐκκλησιὰ ὁ πατέρας ἦταν ἐπίτροπος καί σὰν παραεπίτροπος, ὁ Ἀποστόλης. Στεκόταν μαζί του στὸ παγκάρι, καί γιά νὰ φτάνη ὡς ἀπάνω ὅταν ἦταν ἀκόμα μικρός, τοῦ βάζανε κάτω ἓνα σκαμνὶ καί πατοῦσε. Ἐπαιρνε τίς πενταροδεκάρες τῶν Χριστιανῶν καί τοὺς ἔδινε κεράκια. Ἐπειτα τοὺς χαλνοῦσε κιόλα τίς δραχμὲς καί τὰ δίφραγκα. Μὲ τὸν καιρὸ, μετροῦσε κι ὄλο τὸ μπακίρι τοῦ δίσκου, τὸ ξεχώριζε κ' ἔδενε σκαρμούτσα. Δὲν εἶχε ἄλλα παιχνίδια, ἄλλες χαρὲς, ἄλλες παιδιάστικες τρέλες. Ζοῦσε τὴ ζωὴ τοῦ πατέρα του, ὅπως τὰ κολοφούσια τῶν δέντρων. Μὰ εἶχε πάρει, ἀπὸ ἐθισμό πιά, στάση σοβαρὴ, ὕφος μεγάλο, τρόπους ἀντρίκειους. Τὸ παρουσίασμά του ἦταν κωμικό. Ὁ κόσμος τὸν ἔλεγε μικρομεγάλο. Στὴν

ἀρχὴ τὸν πείραζαν πῶς ἀντροφέρνηει. Ἀργότερα, οἱ ἄλλοι νέοι τὸν ἐβγαλαν γερωντομπασμένο. Νωρίς-νωρίς εἶχε πετάξει τὰ παιδιάτικα ροῦχα, φόρεσε μακριὰ παντελόνια, πουκάμισο χωρὶς γραβάτα καὶ τραγιάσκα. Ἐπειτα φόρεσε μαῦρο καπέλο — καβουράκι — κ' ἓνα γραβατόνι ἀπὸ κορδέλα μαῦρη σατέν, σφιγμένη κόμπο στὸ λαιμό. Φόρεσε ἀκόμα καὶ μαῦρα παπούτσια μονοκόμματα μὲ λάστιχο στὰ πλάγια. Ἀντίγραψε καὶ πῆρε ὅλη τὴ φόρμα τοῦ πατέρα του. Ἐγινε ὁ ἴδιος! Καὶ σ' ὅλη του τὴ ζωὴ δὲ φόρεσε παρά, ὅπως ἐκεῖνος, μαῦρα ροῦχα σεβιότ. Ἀντίγκιαστος! Ἀκόμα καὶ στὸ κορμί του ὅλο, ἔδωσε τὸ γέρσιμο καὶ τὸ πέσιμο τοῦ κορμιοῦ τοῦ γέρο-πατέρα του. Στεκόταν καμπουριασμένος ὅπως ἐκεῖνος, περπατοῦσε ὅπως ἐκεῖνος ἀργά, βαριά κι ἀστερέωτα. Τοῦ πῆρε ὅλα τὰ τσαλμάκια κι ὅλα τὰ βίτσια. Τοῦ πῆρε θαρρεῖς ἀπὸ μικρός, μονομιᾶς ὅλα τὰ χρόνια κι ὅλα τὰ βήσανα!

— Τί ἐγίνες ἔτσι! τοῦ φώναζε μὲ παράπονο ἡ δόλια ἡ μάνα του. Ἐσὺ ξέχασες πῶς εἶσαι παιδὶ-πράμα! Γέρασες παράκαιρα! Μπὰ σὲ καλὸ σου!

Μὰ ὁ πατέρας καμάρωνε πιὸ πολὺ γι' αὐτὴ τὴν πρόωρη ἀνάπτυξη τοῦ Ἀποστόλη — κάτι τέτοιο δὲν ἦταν; — πού εἶχε γίνει μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ τοῦ μοιάσῃ πιὸ πολὺ...

Ἄχ, αὐτὸς ὁ πατέρας! Αὐτὸς ὁ πατέρας! Εἶχε παντρευτῆ χαμομεγάλος. Κ' εἶχε μιὰ κρυφὴ τρομάρα μήπως δὲν κάνει παιδί. Πῆγε νὰ τρελαθῆ ἀπ' τὴ χαρὰ του ὅταν ἀπόχτησε. Καὶ ἀρσενικό! Καὶ ἀπαράλλαχτο σὰν αὐτόν, ὅπως τοῦ εἶχε πῆ τὴν ἴδια ὥρα ἡ μαμὴ. Τὸ ἀγαποῦσε καὶ τὸ καμάρωνε μὲ βαθιὰ λαχτάρα. Ἦταν φυσικὸ νὰ θέλῃ νὰ τό'χη μαζί του, κοντὰ του, πλάι του. Ὅταν κανένας δὲν τὸ πρόσεχε πειραζόταν: — Εἶδες τὸ γιό μου; τοῦ ἔλεγε ἀμέσως. Κι ὁ μικρομεγάλος μεγάλωνε, παραμορφωμένος μέσα στὸ καλούπι τῆς νοσηρῆς ἀγάπης τοῦ πατέρα του. Εἶχε πάρει ὅλα τὰ χούγια, ὅλες τίς συνήθειες ὄχι μόνο τοῦ πατέρα μὰ, καὶ ὅλων τῶν φίλων τοῦ πατέρα. Σὰ νὰ τὰ ἔχε ξεδιαλέξει μὲ τὸν καιρό, κατὰφερε νὰ βάλῃ στὸ χαραχτήρα καὶ στὸν τρόπο τῆς ζωῆς

του κάθε ζωηρότερο, κάθε χτυπητότερο χούϊ άπ' τόν καθένα τους. Πήρε του ενός τὰ χωρατά και του άλλου τις χειρονομίες· του ενός τὸ βήξιμο και του άλλου τὸ φτύσιμο. Του ενός τὰ παραμύθια και του άλλου τὰ βρωμόλογα. "Οποιος ήξερε τήν παρέα τῶν μπακάληδων του μέσα παζαριου θά' βρισκε στον 'Αποστόλη ένα μωσαϊκό από τήν ψυχοσύνθεση και τή νοοτροπία όλων τους. Ήταν ή συνισταμένη τους και τὸ απόσταγμα τους. Ήταν ή προέκταση τῆς ζωῆς τους και τῆς εποχῆς τους, ὁ κληρονόμος τῶν ήθῶν και τῶν ἐθίμων τους. Οἱ άλλοι νέοι τραβοῦσαν άλλους καινούργιους δρόμους ζωῆς. Τὰ γλέντια τους, τὰ χωρατά τους, τὰ καπρίτσια τους, τὰ τραγούδια τους ήταν άλλιώτικα. 'Ο 'Αποστόλης ακολουθοῦσε τ' άντέτσια τῶν γερόντων. Γιόρταζε τις άποκριές τὰ κούλουμα, τὸ Πάσχα, ὅπως εκείνοι, μαζί τους. Ήκανε βίζιτες μαζί τους όλες τις γιορτές σ' όλα τὰ σπίτια. Εὐχόταν με τόν ἴδιο τρόπο τῶν γερόντων, άστειευόταν με τὰ ἴδια λόγια, διηγόταν τὰ ἴδια ιστορικά σά νά ήταν του καιρου του.

— Θυμᾶστε, ἔλεγε καμιά φορά, μὰ πού νά τὸ θυμηθῆτε ἔσεῖς οἱ νεώτεροι! (κι ἄς ήταν μεγαλύτεροί του στα χρόνια αυτοί πού τους ἔλεγε νεώτερους) θυμᾶστε τὸν ἔφορα τὸ γερο-Κράνη πού στο γιορτάσι τῆς γυναίκας του...

Και διηγότανε, σά νά τήν εἶχε ζήσει ὁ ἴδιος, μὰ ιστορία πού εἶχε γίνει δέκα, εἴκοσι χρόνια προτου γεννηθῆ αυτός!

Στους γάμους, στις κηδεῖες, στις παρηγοριές, στα πανηγύρια ακολουθοῦσε πιστά τὰ ἔθιμα και τους τύπους τῶν γέρων φίλων του, γινόταν ένα μαζί τους, μιλοῦσε γεροντίστικα σά νά ήταν ψημένος στην πείρα τῆς ζωῆς, γλεντοῦσε μπαπαλίδικα σά νά 'χε μπουχτίσει από τέτοια.

"Όταν πέθανε ὁ πατέρας του δέν τὸν ἔκλαψε σάν παιδί, παρά σά φίλος. Δέν τὸν ἔκλαψε σά νέος παρά ὅπως ἕνας γέροντας κλαίει τὸν άλλον, με συγκράτηση, με ἔγκαρτέρηση, με αυτοπαρηγοριά.

— "Όλοι θά 'ρθοῦμε κοντά σου! ἔλεγε... Κανένας δέ γλυτώνει... Εἶναι και ζωή, εἶναι και θάνατος... "Εζησες και πέθανες!... "Όμως τίποτα δέ θ' αλλάξῃ!... "Εμεινα στο πόδι

σου!... Θα ζῆς μέσα σ' ἐμένα!... 'Εδῶ εἶναι ὁ τάφος σου!»
Καὶ χτυποῦσε τὸ στήθος του δυνατὰ μὲ τὸ δεξὶ του χέρι.

Ἡ δόλια ἢ μάνα του πάσκιζε τοῦ κάκου νὰ τὸν πείση νὰ παντρευτῆ ὅσο εἶχε ἀνοικτὰ τὰ μάτια τῆς κ' ἐκείνη. «Θέλει σκέψη τὸ πράμα!» τῆς ἀπαντοῦσε. «Δὲ μὲ βλέπεις, παιδί μου, πού ρεῦω; Τὶ θ' ἀπογίνης... 'Εγὼ θ' ἀναπαφτῶ, δὲ μὲ νοιάζει γιὰ μένα... Γιὰ σένα χλοπαθιέμαι... Καὶ θὰ πάρω τὸν πόνο μαζί μου στὸν τάφο!...» «Θέλει σκέψη τὸ πράμα!» ξανάλεγε. Δὲ μπορούσε νὰ προσδιορίσῃ τὴν κατάστασή του καὶ νὰ τῆ συνειδητοποιήσῃ μέσα στὸ χάος πού τὸν περιδινοῦσε ἢ ἐξω τόπου καὶ χρόνου μοιραία τοποθέτησή του.

Ἐφυγε πικραμένη ἀπ' τῆ ζωῆ ἢ γριά-μάνα του... Μὰ λίγο-λίγο, ἕνας-ἕνας, ἀρχισαν νὰ πεθαίνουν ὅλοι οἱ γερόντοι τῆς ἡλικίας καὶ τῆς παρέας τοῦ πατέρα του.

—'Εμεῖς οἱ πέντε μείναμε ἀπ' τοὺς παλιούς! ἔλεγε ὁ Ἀποστόλης στοὺς ἄλλους. Καὶ ὕστερα ἀπὸ ἄλλη κηδεῖα ἄλλου γέροντα, ξανάλεγε: «'Εμεῖς οἱ τέσσεροι μείναμε ἀπ' τοὺς παλιούς!...»

Κ' ὕστερα ἀπὸ λίγο ξανάπε: «'Εμεῖς οἱ τρεῖς ἀπομείναμε μοναχά!»

Δὲν πέρασε πολὺς καιρὸς πού εἶπε μὲ βαθιὰ λύπη στὸ γέρο-Τράκα; Τὸ ξέρεις πὼς ἔχουμε μείνει ἀπ' τοὺς παλιούς μόνον ἐσὺ κ' ἐγώ; Γιὰ σφίξε τὰ δόντια σου γιατί θ' ἀπομείνω ἔρμος καὶ πεντάρφανος!

Ὁ γέρο-Τράκας ἐσφιγγε τὰ δόντια του ὅσο μπορούσε γιατί ἡ ζωῆ εἶναι πάντα γλυκιὰ κ' οἱ γερόντοι τὴν ἀγαποῦν πιὸ πολὺ ἀπ' τοὺς νέους. Μὰ ὁ χάρος τοῦ τὰ ξέσφιξε κάποιον βράδυ. Κι ὁ Ἀποστόλης βρέθηκε μοναχός, ὀλομόναχος στὸν κόσμον, ὁ τελευταῖος ἀπ' τοὺς παλιούς, ἀπομεινάρι μιᾶς ἐποχῆς πού δὲν ἦταν ἡ ἐποχὴ του, ἀπολειπάδι τάχα, μιᾶς γενιᾶς πού δὲν ἦταν γενιά του.

— Πᾶνε ὅλοι μας οἱ γερόντοι! Τώρα δὲν ἔχετε ἄλλον ἀπὸ τοὺς παλιούς ἐξὸν ἀπὸ μένα! εἶπε μελαγχολικὰ ὅταν γύριζαν ἀπ' τὸ νεκροταφεῖο. Καὶ τὸ πίστευε. Ἦταν δυστυχῆς. Κ' ἡ δυστυχία του ἦταν ἢ πιὸ παράξενη δυστυχία τοῦ κόσμου.

— Τί κάθεται και λές; τοῦ εἶπε κάποιος συνομήλικός του. Τί δουλειά ἔχεις ἐσὺ μὲ τοὺς γερόντους και μὲ τοὺς παλιούς;... Ἐκεῖνοι ἦταν ἑβδομητάρηδες κ' ἐσὺ ἔχεις δὲν ἔχεις τὰ τριανταπέντε. Ἐλα στὰ σύγκαλά σου και παράτα τώρα πιά τὰ γεροντοφερσίματα! Παντρέψου, ζῆσε σὰ νέος πού εἶσαι. Κ' ἔχεις τὸ λόγο μου πὼς σὲ τριάντα χρόνια θὰ ξαναγεράσης!

— Θὰ ξαναγεράσω;... ρώτησε παραξενεμένα... Και μέσα του γεννήθηκε γιὰ πρώτη φορὰ ἡ βασανιστικὴ ἀπορία: «Εἶμαι ἢ δὲν εἶμαι γέρος;»

Εἶδε τὸν ἑαυτό του ὀλομόναχο στὴ ζωὴ, ναυαγὸ σ' ἓνα ξερονήσι πού δὲν κατοικεῖ κανένας ἄλλος ἄνθρωπος κι οὔτε θὰ κατοικήση πιά ποτέ. Τὸν ἔπιασε βαθιὰ μελαγχολία. Δὲ βρίσκει σὲ τίποτα παρηγοριά. Τοῦ φαίνεται πὼς τὸν λησμόνησε ὁ χάρος στὸν ἀπάνω κόσμο και μένει σὲ μιὰ παράξενη κατάσταση. Οὔτε ζῆ, οὔτε θὰ πεθάνη ποτέ. Στὸ δρόμο του, στὴ θέση του, στὴν πορεία του δὲν ὑπάρχει οὔτε ζωὴ, οὔτε θάνατος. Πού νὰ σταθῆ και πὼς νὰ προχωρήση; Δὲν τὸν νοιάζει και πολὺ ἂν δὲ ζῆση. Μὰ τοῦ εἶναι ἀνυπόφορο νὰ τὸν κυριεύη ἡ ιδέα πού τοῦ κόλλησε: Πὼς μπορεῖ τάχα νὰ μὴν πεθάνη ποτέ και νὰ μείνη πάντα ἔτσι μόνος, ἔτσι ξέχωρος στὸν κόσμο! Χωρὶς ἓνα συνομήλικο φίλο, πού ν' ἀναθυμιῶνται μαζί τὰ περασμένα τους, πού νὰ συζητᾶνε ἀναμπιστευτὰ τὰ τωρινὰ τους, πού νὰ καμαρώνουν μαζί τοὺς κληρονόμους τους, τοὺς συνεχιστὲς τῆς ζωῆς τους. «Ἐρημιά και χάρος» εἶναι ἔκφραση πού κάτι λέει. Μὰ, ἔρημιά χωρὶς οὔτε χάρο!... Τί θὰ ῥθῆ νὰ πάρῃ ὁ χάρος ἀπ' τὴν ἔρημιά του; Και τί θ' ἀφήσῃ αὐτὸς στὴ ζωὴ πίσω ἀπ' τὸ χάρο! Τώρα πάει νὰ καταλάβῃ πὼς δὲ ζῆ κανεὶς ἀτιμώρητα ἔξω ἀπ' τὰ χρόνια του, ἔξω ἀπ' τὴ γενιά του, ἔξω ἀπ' τὴν ἐποχὴ του! Νὰ πού ξεμοναχιάστηκε σὰ μονοδέντρι στὸ βουνό, στὸ βράχο, στὸ γκρεμό... Ἐχασε και τὸ δρόμο τῆς ζωῆς, ἔχασε και τὸ δρόμο τοῦ θανάτου. Δὲν τοῦ μένει παρὰ νὰ γυρίσῃ πίσω στὰ τριανταπέντε του χρόνια! Και νὰ ξαναζῆση ἀπ' τὴν ἀρχὴ γιὰ νὰ ξαναγεράσῃ στὸ τέλος. Μὰ εἶναι τάχα

Ο ΓΕΡΟΝΤΟΜΠΙΑΣΜΕΝΟΣ

δυνατό; Μπορεῖ κανεὶς ἄνθρωπος στὴ ζωὴ νὰ γίνῃ πρῶτα ἄντρας κ' ἔπειτα παιδί; Πρῶτα γέρος κ' ἔπειτα νέος; Μπορεῖ; Ἄς τὸ δοκιμάσῃ!

— Μάνα! ξεφώνισε μιὰ νύχτα μέσα στὸ ἄραχνο, παγερὸ τοῦ σπίτι. Μάνα! Εἶχες δίκιο!... Σήκω! Ἔλα πίσω! Θέλω νὰ μὲ παντρέψῃς! Ἔχεις καμιὰ νύφη ἔτοιμη;

Καὶ γέλασε πικρὰ μ' ἓνα γέλιο γεμάτο λύπη καὶ χαρὰ μαζί, γεμάτο ἀπελπισιὰ κ' ἐλπίδα...

ΜΕ ΓΥΜΝΟ ΜΑΤΙ

Σ τὴν ἐπαρχία ἦταν ὄλο θόρυβο καὶ ψευτοεπίδειξη. Ἦθελε νὰ χώνεται παντοῦ, νὰ πρωτοστατῇ σ' ὄλα. Μερικὲς φορές ἦταν χρήσιμος, τὶς περισσότερες ὅμως ἔκανε μόνο φασαρία. Σὲ γιορτές, σὲ τελετές, σὲ φιλανθρωπικὲς παραταστάσεις θὰ τὸν ἔβρισκες μέσα. "Ὅποιο ἐπίσημο πρόσωπο ἐρχόταν ἔτρεχε πρῶτος νὰ τὸ ὑποδεχτῇ καὶ τελευταῖος νὰ τὸ ξεπροβοδίση. Νομάρχης, Εἰσαγγελέας, Οἰκονομικὸς Ἐπιθεωρητῆς, Νομομηχανικὸς, Νομογεωπόνος.... "Ἄν ξέπεφτε δά, πότε - πότε, καὶ κανένας Ὑπουργός, τότε γινόταν χίλια κομμάτια! Αὐτὸς στὰ μέσα καὶ στὰ ὄξω! Μὰ καὶ ἀπὸ τὸ ἀντίθετο κόμμα νὰ ἦταν ὁ Ὑπουργός, δὲν εἶχε σημασία. Ξεκομματιαζόταν τὸ ἴδιο. Στὰ κομματικὰ ἦταν λιγάκι διεθνής. Τά'χε καλὰ μὲ ὄλους. "Ἀλλάζεν εὐκόλα παντιέρα, γύριζεν ὄλα τὰ ἐκλογικὰ σαλόνια καὶ τὴν ἡμέρα τῆς ἐκλογῆς

ἔδινε τὸν ψῆφο του ὅπου τὸν ἐφώτιζεν ἡ Θεία Πρόνοια ἢ κα-
νένα ἄλλο τυχαῖο περιστατικό. "Ὅμως τῇ Δευτέρα ἦταν
πάντα μὲ τὸν κερδισμένο καὶ βεβαίωνε ὅτι αὐτὸν εἶχε ψη-
φίσει. Τί θὰ ἔχανε ὁ καθένας νὰ κάνῃ πῶς τὸν πιστεύει; Ἡ
κομματικὴ οὐρὰ τῶν πολιτικῶν δὲν εἶναι ποτὲ ἀρκετὰ με-
γάλη...

Μὲ τὸν τρόπο του αὐτὸν δὲν περιμένετε, βέβαια, νὰ ἔχε
μεγάλῃ ὑπόληψῃ. Ὁ ἴδιος ὅμως τὸ περίμενε καὶ τὸ πίστευε
κ' ἔβρισκε πῶς, ἔπειτα ἀπὸ τῇ θέσῃ πού'χε δημιουργήσει
στὴν κοινωνία μὲ τίς τόσο πρόθυμες γενικὲς του ὑπηρεσίες,
ἦταν πολὺ ἀδικο νὰ μὴν τὸν ἱκανοποιῇ κανεὶς, οὔτε βουλευ-
τῆς, οὔτε νομάρχῃς, οὔτε ὑπουργός! Εἶχε ἀλληλογραφία
στοίβα μὲ ὄλους. Χιλιάδες ὑποσχέσεις καὶ διορισμὸς κα-
νέννας ποτέ! "Ἐφευγε ἀπ' τὸν ἕνα ἰσχυρὸ καὶ πήγαινε στὸν
ἄλλον, μὰ ἡ κατάστασις ἔμενε ἡ ἴδια. Εἶχε βαρεθῆ ν' αὐτο-
συσταίνεται σ' ὅποιον ἐπίσημο ἐρχόταν: «Πελοπίδας Γού-
σις, φοιτητῆς τῆς Νομικῆς!» Τὸ φοιτητῆλίκι κρατοῦσε
πολὺ κι ἄρχισε νὰ μαντεύῃ κι ὁ ἴδιος ὅτι δὲν τοῦ πρόσθετε
πιὰ ὑπόληψῃ. Ἀποφάσισε νὰ προαχθῇ λίγο μοναχός του
κ' ἔλεγε τώρα «τελειόφοιτος τῆς Νομικῆς»!

— Καὶ πότε' ἐκεῖνο τὸ χαρτί, Πελοπίδα; Τὸν πείραζαν οἱ
ἄσπονδοι φίλοι.

— Εἶμαι ἐντελῶς ἔτοιμος γιὰ ἐξετάσεις!... "Ἐλα πού μου
λείπουν τ' ἄτιμα μέσα... Εἶναι πού εἶμαι κράση δυνατῇ,
ἀλλιῶς θὰ μαράζωνα ἔτσι πού μὀρχονται ἀνάποδα ὀλοένα
τὰ πράματα!..

Αὐτὰ συμβαίνανε ἐδῶ καὶ κάμποσα χρόνια. Κάποτε στὸ
ἀναμεταξὺ τὰ πράματα εἶχαν ἔρθει καὶ ἴσια. Ὁ βουλευτῆς
τοῦ τόπου, ἐρχόμενος ἀπ' τὴν Ἀθήνα, στοὺς φίλους του πού
τὸν συνόδεψαν ὡς τὸ σπίτι ἀφοῦ ἐξιστόρησε τὴ γενικὴ πο-
λιτικὴ κατάστασις, εἶχε πῆ λίγο ἀπρόσεχτα στὸ τέλος:

— Ἄ, νὰ μὴν τὸ ξεχάσω!... Ἔχω διαθέσιμη μιὰ θέσις στὸ
Ἵπουργεῖο... Εἶναι κάνα παιδί δικό μας γιὰ τὴν Ἀθήνα;

Ὁ Πελοπίδας — μπορούσε νὰ λείψῃ ἀπ' τὴν ὑποδοχῇ; —

Ἦταν παρών. Βγήκε μπροστά.

— Κύριε Ἀρχηγέ! Νομίζω ὅτι μοῦ τὴν ἔχετε ὑποσχεθῆ ἔμένα!

Ὁ βουλευτὴς δαγκώθηκε. Ποτὲ δὲ μαρτυροῦσαν οἱ κομματάρχες ὀλοφάνερα τίς θέσεις καὶ τὰ ρουσφέτια πού' χαν στὸ χέρι. Πάντα τίς διαθέτανε μυστικά. Καὶ προετοιμάζανε τὴ δικαιολογία γιὰ τοὺς παραμερισμένους, τυλιγμένη μὲ πολλές ἐλπίδες γιὰ τὸ μέλλον: «Λίγη ὑπομονὴ ἀκόμα. Τώρα ἐσέναν ἔχω πρῶτον-πρῶτο στὸν κατάλογο!» Αὐτὸ ἦταν κανόνας αὐστηρός. Πῶς τὸν ξέχασε; Πῶς τοῦ ξέφυγε; Τί νὰ κάμη τώρα μὲ τὸν Πελοπίδα;

— Ὅχι! προσπάθησε νὰ τοῦ πῆ. Γιὰ σένα κυνηγᾶω μιὰ θέση πολὺ καλύτερη!.. Ἔννοια σου! Δὲν εἶναι γιὰ σένα τέτοια θεσοῦλα!..

Μὰ δὲν ἔπαιρνε πιά ἀπὸ τέτοια ὁ Πελοπίδας. Ἦταν παθὸς κ' εἶχε βαρέσει τὸ μαχαίρι στὸ κόκαλο.

— Μὰ ἐγώ, καθὼς ξέρετε, προσωρινὴ θέση ζητῶ γιὰ νὰ μπορέσω νὰ πάρω τὸ πτυχίο μου!... Κ' ἔπειτα δὲ σᾶς ἐνοχλῶ πιά!... Θὰ σταδιοδρομήσω μόνος μου! Δέχομαι τὴ μικρὴ θεσοῦλα πού διαθέτετε μὲ τὴν ἴδια εὐγνωμοσύνη. Καὶ παραχωρῶ τὴν καλύτερη θέση στοὺς ἄλλους φίλους.

Οἱ ἄλλοι φίλοι ὀλόγυρα χαμογέλασαν, ἄλλοι γιὰ τὸ πάθημα τοῦ βουλευτῆ, ἄλλοι γιὰ τὴ μετριοπάθεια καὶ τὴ γενναϊοδωρία τοῦ Πελοπίδα. Ὁ βουλευτὴς τοὺς κοιτοῦσε ἕναν-ἕνα ὅλους γιὰ νὰ βολιδοσκοπήσῃ τὴν κοινὴ γνώμη. Ὁ γέρο-Σουλούπας, παλιὸς καὶ πολῦτιμος φίλος, τοῦ ἔκανε μὲ τὰ δύο του χέρια, πού τὰ κουνοῦσε λοξὰ πρὸς τὰ κάτω, ἕνα νόημα ἐπίμονο. Φανερὸ πῶς ἤθελε νὰ πῆ: «Δώστηνε! Δώστηνε, νὰ πάη νὰ χαθῆ!... Φτωχὸ παιδί εἶναι κι αὐτός!...»

Ὁ βουλευτὴς πού βρέθηκε κάπως στριμωγμένος, βρῆκε διέξοδο μὲ τὴν καλοκάγαθη παρακίνηση τοῦ γέρο-Σουλούπα.

— Ἄν ἐπιμένης, ἀγαπητὲ Πελοπίδα... Μ' ἔχει παρακαλέσει γιὰ σένα κι ὁ κύριος Σουλούπας...

— Ἐπιμένω, Ἀρχηγέ, ἐπιμένω! φώναξε ὁ Πελοπίδας μὲ τὴν ἔκφραση καὶ τίς χειρονομίες τοῦ πεινασμένου πού βρίσκεται μπροστὰ στὸ πιάτο μὲ τὸ φαί.

— Τότε... εἶμαι σύμφωνος! Ἐτοιμάσου γιὰ τὴν Ἀθήνα!
 — Σ' εὐχαριστῶ, Ἀρχηγέ!... ἔσκυψε καὶ τοῦ φίλησε τὸ χέρι. Εὐχαριστῶ καὶ σᾶς, κύριε Σουλούπα! Ἄλλο χειροφίλημα.

Οἱ ἄλλοι γελοῦσαν καὶ φώναζαν καθένας τὸ δικό του:

— Σιδεροκέφαλος, Πελοπίδα!

— Ἔλα πάλι!... Μπαλώθηκες!

— Δούλευε ἢ τύχη σου, μπαγάσα!

— Στὸν οὐρανὸ τὸ γύρευες καὶ στὴ γῆ τὸ βρῆκες!

— Εἶχες δῆ κάνα καλὸ ὄνειρο ἀπόψε, Πελοπίδα μ';

Μὰ κάποιος ἀπ' ὄλους εἶπε, γελαστὰ τάχα, στὸ βουλευτή:

— Χαράμισες τῆ θεσοῦλα, Ἀρχηγέ!

Γύρισε ὁ Πελοπίδας καὶ τὸν ἀγριοκοίταξε. Κι ἀντὶ νὰ ἀπαντήσῃ σ' αὐτόν, τὸν περιφρόνησε ὅπως τοῦ ἀξίζε καὶ εἶπε στὸ βουλευτή:

— Σᾶς δίνω δημοσίᾳ τὸ λόγο μου ὅτι θὰ φανῶ ἀξίος τῆς ἐμπιστοσύνης σας... Καὶ θὰ εἶμαι στὰς Ἀθήνας στὴ διάθεσή σας γιὰ τίς ὑποθέσεις τῆς ἐπαρχίας καὶ τῶν φίλων!

— Ἄμ' τότε θὰ ἔχῃς καὶ βοηθό, θὰ ἔχουμε καὶ παραβουλευτή! εἶπε ὁ ἴδιος φίλος κοροϊδευτικά.

— Τὸ μέλλον θὰ τὸ ἀποδείξῃ, τοῦ ἀπάντησε μὲ ἀποστομωτικὸ στόμφο ὁ Πελοπίδας.

— Νὰ φυλάγεσαι ὅμως, Ἀρχηγέ, μὴ σοῦ πάρῃ τὸ κόμμα!... Ξανάπε ὁ ἀπόνετος κ' ἔδωσε τὸ σύνθημα γιὰ τὴν ἀποχώρηση, συμπεραίνοντας σὰν πόρισμα τῆς πολιτικῆς τους συγκέντρωσης:

— Ὡστε ὁ μόνος κερδισμένος ἀπόψε βγῆκε ὁ Πελοπιδάκος!

— Ἔλα, πάψε κ' ἐσύ, τοῦ ἔπε ἄλλος. Νὰ ποὺ περσεύουν στὸ κόμμα μας θέσεις καὶ γιὰ τὸν Πελοπίδα!

— Αὐτὸ ξαναπέστο!

— Αὐτὸ ν' ἀκούγεται! Κι ὅποιος ἔχει χρεῖα ἄς μὴν καθυστερῇ! Τέσσερα χρόνια θὰ ἔμαστε στὴν Ἐξουσία!

Ὁ Πελοπίδας ἔκαμε πὼς δὲν ἀκουγε. Μὰ ἡ θεσοῦλα μολοντοῦτο καὶ τότε ἀκόμα κιντύνεψε! Μαθεύτηκε τὴν ἄλλη μέρα σ' ὅλο τὸν τόπο πὼς πῆρε διορισμὸ ὁ Πελοπίδας

κ' ἔγινε χαλασμός κόσμου. Κι ἀπ' τὰ χωριά κατέβηκαν διεκδικητές.

— Οὐῶστι προυτίμ' σις ἰέναν παλιου-Πιλουπίδα ἀποῦ μᾶς κ' μπάρε; Αὐτόνου δὲν τοῦ περιμίνα πουτές!...

— Γιά στάσου, κουμπάρε! Μὴν κάνεις ἔτσι! Μὴ σὲ φουσκοβάνουν οἱ ἀντίθετοι!..

— Ἰμέναν οἱ ἀντιθέτ'! Δὲ μι ξέρ' ς καλά, κ' μπάρε!

— Ἄκου με κ' ἑμέναν λίγο. Εἶναι μιὰ παλιοθεσοῦλα μὲ τιποτένιο μισθό. Θέλει κι ἀπολυτήριο στρατοῦ... τὸ παιδί δὲν ἔχει!... Τὸ παιδί τὸ δικό σου τό 'χω... (σκέφτηκε λίγο) τό'χω γιὰ τὴν Τηλεγραφικὴ Σχολή!

— Κι δὲ θέλ' ἐκεῖ ἀπολυτήριου;

— Δὲ θέλει!... Καὶ θὰ βγῆ κοτζάμ τηλεγραφητής!

— Ντηλεγραφ' στής, ἔ;

— Ντηλεγραφ' στής, βέβαια!... Καὶ δὲ θὰ πάη και στο στρατό!

— Ἄμ' ποῦ νὰ ξιέρου ἰγὼ ἀπ' αὐτά, κ' μπάρι μ'; Σὶ φχαριστοῦ ποῦ δὲ μι ξέχασις!

— Ἐσένα νὰ ξεχάσω; Σὰ δὲν ξέρεις ὄμως μὴν κραίνεις! Ἄσε μ' ἑμέναν π' τὰ ξέρω!.. Ἄιντε, σύρε στο χωριό και θὰ λάβης γράμμα μου!...

— Θὰ λάβου γράμμα σ';

— Θὰ λάβης!

— Στ' οὔνουμά μ';

— Στ' ὄνομά σου!

— Θὰν τοῦ διαβάσ' τοῦ πιδί!

— Νὰν τὸ διαβάση τὸ παιδί, βέβαια... Ἄιντε σύρε στο καλό! Καὶ χαιρετίσματα στοὺς δικούς μας!

— Σ' εἶν' μιτὰ χαρᾶς!

Ἔτσι, ἄλλιως, ἡ θέση κατακυρώθηκε στὸν Πελοπίδα. Ὁ βουλευτὴς ἔγραψε και τοῦ ἔστειλαν τὸν καταρωμένο διορισμὸ στ' ὄνομά του. Τοῦ τὸν παράδωσε μὲ κάποιαν ἐπισημότητα, μὲ πολλὲς εὐχὲς και συστάσεις. Ὁ Πελοπίδας δάκρυσε ἀπὸ τὴ χαρὰ του. Καὶ τοῦ φάνηκε πὼς ἔπειτα ἀπὸ τόσων χρόνων κόπους, προσπάθειες, ἀγῶνες, ἐλπίδες, γελά-

σματα, ἀπελπισμούς, τὰ κατάφερε ἐπιτέλους νὰ πατήση κι αὐτὸς σὲ μιὰ κορφή — τὴν πρώτη κορφή τῆς πραγματοποίησης τῶν ὀνείρων του, ὀνείρων θολῶν, ἀπροσδιόριστων, ὅμως δυνατῶν, ἐπίμονων, ἐφιαλτικῶν. Ναί, εἶναι ἀνεβασμένος τώρα στὴν πρώτη κορφή, βλέπει ἀπὸ ἐκεῖ ψηλὰ νέους ὀρίζοντες... Κι ὅλα θὰ τὰ καταχτήση... Κι ἄλλες κορφές ψηλότερες... Κι ἄλλους ὀρίζοντες πλατύτερους... Δημόσιος ὑπάλληλος! Καὶ μάλιστα ὑπουργικός, στὸ Κέντρο!... Τὶ ἄλλο θέλει; Τώρα ποὺ κρατεῖ τὸ χαρτὶ στὸ χέρι, τώρα ἐχτιμάει περισσότερο τὴν ἀξία του, τὴ δύναμή του. Εἶναι ἓνα ὄπλο. Τὸ διαβάζει, τὸ ξαναδιαβάζει καὶ δὲν τὸ χορταίνει. Τὸ δείχνει στοὺς δύσπιστους καὶ κοντεύει νὰ τὸ λυώσει ἀπὸ τὴν πολλὴ χρήση. "Ὅταν τὸ βγάζει ἀπὸ τὴν τσέπη θαρρεῖ πῶς ἀνασπᾷ ξίφος. Καὶ βέβαια εἶναι ἓνα ὄπλο καὶ μαζί σὰν ἓνας θώρακας. "ὦ, βέβαια, χρωστάει μεγάλη εὐγνωμοσύνη στὸ βουλευτὴ! Κ' ἐδῶ ποὺ τὰ λέμε δὲν τὸν εἶχε ψηφίσει τὸν καημένο στὶς τελευταῖες ἐκλογές... Εἶχε ψηφίσει τὸν ἄλλον ποὺ ἔχασε... "Ὅμως τὸν εἶχε ψηφίσει ἄλλοτε... Καὶ τώρα θὰ τοῦ εἶναι ἀφοσιωμένος.. Θὰ τοῦ ἀνταποδώσῃ μιὰ μέρα τὸ καλό! Δὲ θὰ φανῆ ἀχάριστος!

Βροχὴ ἐπεφταν τὰ συγχαρητήρια στὸν Πελοπίδα ἔξω στὴν ἀγορά.

— Εὐχαριστῶ πολὺ! Μιὰ προσωρινὴ θέση... γιὰ νὰ τελειώσω τὶς σπουδές μου!

— Προσωρινὴ-ξεπροσωρινὴ τό' βαλες τὸ χαρτὶ στὴν τσέπη!

— Τό' βαλα, λέει! Νάτο!

— Ε, αὐτὸ νὰ λές! Μπράβο!

— Καὶ πόσα θὰ τσιμπᾶμε τὸ μῆνα;

— Δὲν ξέρω ἀκόμα... Μὰ θά'ναι ἱκανοποιητικὸς μισθός... ὑπουργικὸς γραφεὺς!

— Καλὰ τὰ κατάφερες, μπατίδε!

Προτοῦ φύγη πῆγε καὶ τύπωσε μπιλιέτα: «Πελοπίδας Γούσιας — Ὑπάλληλος Ὑπουργείου Παιδείας». Τὰ κοίταζε, τὰ καλοκοίταζε μοναχὸς του καὶ δὲ μπορούσε νὰ τὸ πιστέψῃ. Εἶναι αὐτὸς ὁ ἴδιος;

— Βρὲ δὲν ἄφηνες νὰ ὀρκιστῆς πρῶτα; τοῦ εἶπε κάποιος ἀντιπολιτευόμενος.

— Τελειωμένο πράμα δὲν εἶναι;

— Κι ἂν πέση ἡ Κυβέρνηση ὅσο νὰ πᾶς στὴν Ἀθήνα;

— Δάγκωσε τὴ γλώσσα σου πού θὰ πέση!... Μὴν κακομελετᾶς!...

Μὰ ὁ λόγος τὸν ἐγνοιασε. Βιάστηκε, πῆρε τὴ βαλίτσα του, τὰ μπιλιέτα του, λίγα χρηματάκια πού οἰκονόμησε, ἓνα γράμμα τοῦ βουλευτῆ γιὰ τὸν Ὑπουργὸ κ' ἔφυγε γιὰ τὴν Ἀθήνα.

Ἔκαμε ἓνα ταξίδι γεμάτο κέφι, αἰσιοδοξία, ὄνειρα μεγάλα καὶ γλυκά. Ποτὲ φιλόδοξος καταχτητῆς δὲν ἐξόρμησε μὲ ζεστότερο οἶστρο γιὰ τὴν ἐπιδίωξη τῶν σκοπῶν του. Καὶ μὲ τὴ νίκη σίγουρη! Ἔσφιγγε κάθε τόσο τὴν τσέπη πού εἶχε τὸ διορισμό. Μερικὲς στιγμὲς ἐνιωθε μιὰ παρόρμηση νὰ τὸν βγάλῃ καὶ νὰ τὸν διαβάσῃ σ' ὅλους τοὺς συνεπιβάτες τοῦ τραίνου. Γιὰ μιὰ στιγμὴ τὸν ἐβγαλε, τὸν διάβασε, τὸν ξαναδιάβασε μὰ, σύγκαιρα σκέφτηκε πῶς καλύτερα ἦταν νὰ ποζάρῃ γιὰ παλιὸς ὑπάλληλος, ἀπὸ καιρὸ διορισμένος, παρὰ γιὰ νεοδιοριστός. Καλὰ πού τὸ σκέφτηκε· μὰ βέβαια εἶναι καλύτερα...

Ἐπιασε κουβέντα μὲ ὅλους ὅσοι ἦταν στὸ ἴδιο βαγόνι, τοὺς ρωτοῦσε ἀπὸ ποῦ ἦταν καὶ ποῦ πᾶνε, γιὰτὶ πᾶνε, ἀνακατέυτηκε στὴν πολιτικὴ συζήτηση καὶ ὑποστήριξε ζωηρὰ τὴν Κυβέρνηση. Σὲ κάποιον ἐγγομο σταφιδοπαραγωγό, πού εἶπε ὅτι θὰ πέση σὲ λίγο μὲ τὶς λεμονόκουπες τὸ ἄτιμο Ὑπουργεῖο, ἀπάντησε ἀπότομα καὶ προκλητικὰ ὅτι δὲν ξέρεي τί λέει καὶ καλὰ θὰ κάνῃ νὰ τὸ βουλῶσῃ τὸ στόμα του!

Ἔνας ἄλλος ταξιδιώτης τὸν ρώτησε εὐγενικά:

— Ἔσεῖς μένετε στὰς Ἀθήνας;

— Μάλιστα!

— Καὶ τί ἐπάγγελμα ἔχετε, ἂν ἐπιτρέπεται;

— Ὑπάλληλος τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας!

Κοίταξε ὀλόγυρα νὰ ἰδῆ τί ἐντύπωση ἔκαμε ἢ ἀποκάλυψη τῆς προσωπικότητάς του. Τί θαρροῦσαν; Ἐπειδὴ ταξίδευε

τρίτη θέση ἀπὸ ταπεινοφροσύνη, πὼς δὲν ἦταν κάποιος; "Ὅλοι τὸν κοίταξαν ἀλλιώτικα. Κ' αἰσθάνθηκε κάτι νὰ χαϊδεύῃ τὸν ἑγωισμό του.

— "Ὡστε γλύφεις κόκαλο, σὰ νὰ λέμε!... Γι' αὐτὸ μᾶς κάνεις τὸν κάργα! Χά! χά! χά! φώναξε περιγελαστικά ὁ ἔγγομος σταφιδοπαραγωγός.

— Πῶς εἶπατε;

— Αὐτὸ ποὺ εἶπα!... Ἐσεῖς θὰ φᾶτε τὴν Ψωροκώσταινα!

— Νὰ προσέχετε πὼς μιλάτε!

— Προσέχω καὶ πολὺ μάλιστα! Ἄντὶ νὰ μᾶς διορίζουν κἀνα δάσκαλο στὰ χωριὰ νὰ ξεστραβώνῃ τὰ παιδιὰ μας, γιομίζουσι τὰ Ὑπουργεῖα ἀργόμισθους!

— Κύριε, μὴν ὑβρίζετε τοὺς δημοσίους ὑπαλλήλους, οἱ ὅποιοι... Καὶ κόμπιασε ὁ Πελοπίδας ἔτσι καθὼς προσπάθησε, πολὺ πρόωρα, νὰ ὑπερασπιστῇ τὸ ἐπάγγελμα προτοῦ κἀν τὸ ἐξασκήσῃ ἀκόμα.

— Οἱ ὅποιοι; εἶπε κοροϊδευτικά ὁ χωρικός.

— Οἱ ὅποιοι... οἱ ὅποιοι.. μοχθοῦν διὰ νὰ...

— Μοχθοῦν διὰ νὰ τσεπώνουν τὸ μισθό!

Τοῦ ἤρθε βαριὰ προσβολὴ τοῦ Πελοπίδα. Συγχύστηκε καὶ πίστεψε μὲς στὴ σύγχυσή του πὼς εἶχε ἀφήσει πολὺ ἐκτεθειμένο τὸν ὑπαλληλικὸ κλάδο. Ἐπηρεπε χωρὶς ἄλλο νὰ βρῆ, νὰ τελειώσῃ τὴ φράση του... Τί κάνουν ἄραγε οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι ἔταν... τοὺς βρίζουν μέσα στὸ τραῖνο; Ἐὰ ὑπάρχῃ κάποιος κανόνας, κάποιος κώδικας συμπεριφορᾶς. Ποῦ νὰ ξέρῃ, αὐτὸς ἀκόμα δὲν ὀρκίστηκε! Ἦρθαν στὸ νοῦ του μονομαχίες, μηνύσεις, χειροδικίες... Μὰ γιὰ τὴν ὥρα ἄς συμπληρώσῃ τὴ φράση του. Αὐτὸ προέχει. Μπορεῖ καὶ νὰ τὸν ἀποστομώσῃ!

— Μὴ θίγετε, ἐπαναλαμβάνω, τοὺς δημοσίους ὑπαλλήλους, οἱ ὅποιοι ἴστανται εἰς τὸ ὕψος των!...

— Πρῶτα-πρῶτα δὲ μιλάω γιὰ ὄλους! Μιλάω γιὰ τὰ κοπρὸσκυλα!

(Ἄρχισε νὰ ὑποχωρῇ ὁ φιλαράκος! Ἄμ' πῶς νόμισε!)

— Δὲν πιστεύω νὰ μιλάτε γιὰ μένα;

— Δὲ σὲ ξέρω καὶ δὲ μπορῶ νὰ πῶ... Μπορεῖ νὰ 'σαι φωστή-
ρας. Μπορεῖ νὰ 'σαι κι ἀπὸ τοὺς χαραμοφάηδες!...

— Γιὰ νὰ μὲ μάθετε! εἶπε μὲ κομπασμὸ γιὰ τὴ νίκη του ὁ
Πελοπίδας καὶ τοῦ ἔδωσε τὸ μπιλιέτο του.

— Τ' εἶναι φτουνο... Ἐγὼ δὲν ἔχω μπιλιέτα! Νὰ τὸ δικό
μου μπιλιέτο! Καὶ τοῦ ἔδειξε τὶς ροζάρικες ἀπ' τὸ σκαλοτάπι
κι ἀπ' τὸ κιαφιστήρι ἀπαλάμες του. Τὶς βλέπεις!... Ἄπ'
αὐτὲς τρῶτε ψωμί ὅλοι σας!...

— Ὅλοι ἀπὸ γεωργοὺς καταγόμεστε!

— Τὸ ξέρω! Ἐλόγου σου μάλιστα φαίνεσαι μπὶτ χωριατό-
πουλο! Ἄπορῶ πῶς εἶσαι ὑπάλληλος τοῦ ὑπουργείου στὴν
'Αθήνα! Δὲν ἔχεις τέτοιο σουλούπι...

Ἔ, διάβολε! Πέσαμε σὲ κακοτοπιά. Μὰ βέβαια πρέπει νὰ
'χουν κάποιο σουλούπι οἱ ὑπάλληλοι τῶν ὑπουργείων...
Κι αὐτὸς δὲν τό 'χει!... Πῶς μποροῦσε νὰ τό 'χη!... Ἄς
φυλαχτῆ...

— Δὲν ἀλλάζουμε κουβέντα;

— Μπράβο! Θέλεις νὰ σοῦ πῶ γιὰ τὴ σταφίδα μου ποὺ βρά-
χτηκε στ' ἄλωνι γιατί δὲν ἔχω σταφιδόπανα;

Οἱ ἄλλοι χαμογέλασαν. Ὁ εὐγενικὸς γείτονας ρώτησε:

— Ἄν ἐπιτρέπεται... σὲ ποιοῦ τμημα τοῦ Ἑπουργείου ὑπη-
ρετᾶτε;

Ἄλλη κακοτοπιά!... Τί ν' ἀπαντήση τώρα;...

— Στὸ Πρωτόκολλο!

— Ἐχω μιὰ δουλειὰ ἐκεῖ... Γι' αὐτὸ πηγαίνω στὴν Ἀθήνα...
Εἶμαι συνταξιοῦχος δημοδιδάσκαλος... Θὰ ἔλθω αὔριο...

Μπορεῖτε νὰ μὲ βοηθήσετε;...

Κολακεύτηκε πολὺ ἀπ' τὴν ἰδέα ὅτι ἄρχισαν κιόλα νὰ τοῦ
ζητᾶνε βοήθεια προτοῦ ὀρκιστῆ κι ἀναλάβῃ. Ὅμως εἶναι
μιὰ μπλεξιά ἐτούτη. Τί ν' ἀπαντήση πάλι;

— Ξέρετε... εἶμαι μὲ ἄδεια... ἔχω κάποιες ἀτομικὲς μου
δουλειὲς καὶ δὲν μπορῶ νὰ σᾶς ὑποσχεθῶ ἂν θὰ πάω στὸ
Ἑπουργεῖο αὔριο, μεθαύριο...

— Δὲν μπορεῖτε νὰ μὲ συστήσετε σὲ κανένα συνάδελφό σας;

— Εὐχαρίστως... τὰ λέμε ὅσο νὰ φτάσουμε!

Ἄποτραβήχτηκε ὁ Πελοπίδας στὸν ἑαυτό του, σοβαρεύτηκε, ἔκλεισε τὰ μάτια κι ἀκουμπώντας τὸ κεφάλι στὸ τοίχωμα τοῦ βαγονιοῦ παραδόθηκε στὶς σκέψεις του καὶ στὰ ὄνειρά του.

Ἡ πρώτη σκέψη του ἦταν πῶς νὰ τελειώσῃ, αὔριο κιόλας, αὐτὴ ἡ φασαρία τῆς ὀρκωμοσίας του. Τὸ κατοπινοῦ του ὄνειρο — πῶς νὰ γίνῃ πανίσχυρος μὲς στὸ Ὑπουργεῖο, τόσο πού ὄλοι αὐτοὶ ὅσοι ταξιδεύουν μὲ τοῦτα τὰ τραῖνα νὰ τὸν ξέρουν ἀπ' ὄνομα καὶ νὰ ζητᾶνε συστατικὰ γι' αὐτόν... Καὶ νὰ 'ναὶ «φωστήρας», ὅπως εἶπε πρωτύτερα ὁ σταφιδοπαραγωγός... Ὅχι ἀπὸ τοὺς κηφῆνες! Γιατί, μὰ τὴν ἀλήθεια, θὰ ὑπάρχουν καὶ τέτοιοι... Δὲν ἔχει ἄδικο ὁ λαουτζίκος!... Οἱ καλοὶ, καὶ χαμολιγοστοὶ εἶναι, κι ἀδικεῦνται... Μήπως αὐτὸς ὁ ἴδιος δὲν ἔχασε τόσα χρόνια, δὲ μαράζωσε περιμένοντας αὐτόν τὸ δόλιο διορισμό; Πῶς ἦταν καὶ τὸν πέτυχε καὶ τώρα! Στ' ἀρπαχτὰ τὸν ἔπιασε... Χράπ! Πάλι καλά... Ὅμως αὐτὸς ἔχει φιλοδοξία, ἔχει φιλότιμο... Θέλει νὰ δουλέψῃ, νὰ πάρῃ δίπλωμα, ν' ἀναδειχτῇ... Θὰ τὸ καταχτήσῃ τὸ Ὑπουργεῖο αὐτός... Θὰ τὸ κρατήσῃ στὰ χέρια του! Θὰ γίνῃ πασίγνωστος σ' ὅλη τὴν Ἀθήνα. Καὶ σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα... Κι ὅταν θὰ πηγαίνῃ στὶς ἐπαρχίες θὰ βγαίνουν νὰ τὸν προῦπαντήσουν ὄλοι οἱ δάσκαλοι... κι ὄλοι οἱ... Πελοπίδες! Ἔτσι δὲν ἔκανε κι αὐτὸς ὡς τὰ τώρα;...

Ἄς ὀρκιστοῦμε πρῶτα... (νὰ τρέχῃ κι ὁ μισθὸς) κι ὄλα θὰ ῥθοῦνε μὲ τὸν καιρό... Αὐτὴ ἡ τελετὴ τῆς ὀρκωμοσίας τὸν ἐνοχλεῖ λιγάκι... Τῆ φαντάζεται μεγαλοπρεπῆ... Βέβαια, ὁ Ὑπουργὸς θὰ τὸν ὀρκίσῃ. Δὲν πιστεύει νὰ τὸν πᾶνε στὸν Βασιλιά, στὸ Παλάτι!... Χαλεύεις νὰ λῆῃ ἔτσι ὁ Νόμος; Μακάρι! Ὅμως ὁ Μητροπολίτης Ἀθηνῶν σίγουρα θὰ 'ναὶ παρῶν μὲ τὸ Βαγγέλιο! Ὑπάλληλος τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας καὶ Ὀρησκευμάτων ὀρκίζεται! Ἀστεῖα εἶναι; Θὰ τοῦ κἀνῃ καὶ κάποια μικρὴ προσφώνησι ὁ Ὑπουργός. Μὰ τί; Ἔτσι στὰ μουγγὰ θὰ πάῃ;... Ἀδύνατο!... Αὐτὸς πρέπει νὰ ἀπαντήσῃ τάχα; Δὲ θάῃταν ἄσχημο νὰ πῆ δυὸ λόγια γιὰ τὴν ἀποστολὴ του!... Ἄρχισε νὰ ἐτοιμάζῃ κι ὄλα μὲ τὸ νοῦ

του την απάντηση... "Όμως, ἀλήθεια, σὲ ποῖο τμήμα θὰ τὸν βάλουν;... Μήπως ἤξερε καλὰ-καλὰ ὅλα τὰ τμήματα γιὰ νά... διαλέξει; Τὸ Πρωτόκολλο, πού εἶχε πῆ πρὶν στὴν τύχη, δὲν τὸν ἐμπνέει... Τοῦ φαίνεται πολὺ πεζό... ταπεινό... Τὸ βλέπει κάτω-κάτω στὸ Ὑπουργεῖο... στὸ ὑπόγειο... εἶναι κάτι σὰν ἀποθήκη... "Ὅχι! δὲν τοῦ πάει! Μὲ κανένα λόγο δὲ θὰ δεχτῆ τὸ Πρωτόκολλο!... "Ὁπου νά' ναι ἀλλοῦ, ἐκτὸς ἀπὸ ἐκεῖ!.

"Ἐφτασαν. Ἐέφυγε ἀπ' τὸν συνταξιούχο. Τρύπωσε στὸ πλήθος. Τὸν ἄρπαξαν δυὸ-τρεῖς κουριέρηδες ξενοδοχείων στὴν πόρτα τοῦ σταθμοῦ. Παραδόθηκε στὸν τρίτο. «Ξενοδοχεῖον ἢ Λουκέρνη». Ὁ τίτλος τοῦ φάνηκε μεγαλοπρεπῆς, εὐρωπαϊκός. Πέρασε μιὰ νύχτα ἀνήσυχη, γεμάτη ὄνειρα, στιχομυθίες μὲ τὸν Ὑπουργό, ἀντιμαχίες μὲ ἄλλους ὑπαλλήλους πού τὸν ζήλευαν, λογομαχίες μὲ συνταξιούχους δημοδιδασκάλους. Εὐπνήσε λίγο ξενευρισμένος, μὰ γεμάτος θέληση κι ἀποφασιστικότητα. Φόρεσε καθαρὸ πουκάμισο, καινούργια γραβάτα, κατέβηκε, ξυρίστηκε σὲ διπλανὸ κουρεῖο καὶ ρώτησε πῶς μπορεῖ νὰ πάη στὸ Ὑπουργεῖο Παιδείας. Τοῦ εἶπαν. "Ἐ, καὶ νὰ τὸν ἄκουγε ἀπὸ καμιὰ μεριά ὁ χτεσινὸς σταφιδοπαραγωγός! "Ἡ ὁ δημοδιδάσκαλος! Οὔτε πού εἶναι δὲν ἤξερε τὸ Ὑπουργεῖο του! Κ' εἶχεν ὑπερασπιστῆ μὲ τόση λύσσα, μὲ τόσην ἔπαρση τοὺς συναδέλφους του ὅλους καὶ τὸν ἑαυτό του!

"Ἐφτασε ἀπέξω ἀπ' τὸ Ὑπουργεῖο. Τὸ μέγαρο τοῦ ἔκαμεν ἐπιβλητικὴν ἐντύπωση. Ὑπολόγισε τὸ ὕψος του, τὸ μᾶκρος του, μέτρησε τὰ παράθυρά του. Ἡ θέση του δὲν τοῦ φάνηκε τόσο κατάλληλη ἀνάμεσα στὰ ἐμπορικά. Θὰ πῆς εἶναι ἡ Μητρόπολη ἀπέναντι... Δὲν εἶναι κ' Ὑπουργεῖο τῶν Ὀρησκευμάτων;... Naί, ὅμως θὰ ἔπρεπε νὰ διώξουν τοὐλάχιστο τὰ ἐμπορικὰ πού 'ναι ἀπὸ κάτω, στὸ ἰσόγειο. Νὰ μείνη ὅλο τὸ μέγαρο Ὑπουργεῖο! Τὶ σχέση ἔχουν τὰ μεταξωτὰ καὶ τὰ πέτσινα εἶδη μὲ τὴν ἀποστολὴ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆ διοίκηση τῆς Παιδείας;... Αὐτὴ ἦταν ἡ πρώτη ἐξωτερικὴ μεταρρύθμιση πού ἐμπνεύστηκε ἐπὶ τόπου! "Ἐπειτα — χειρότερο ἴσως αὐτὸ — τρόμαξε νὰ βρῆ τὴν πόρτα! Τόσο

μέγαρο, τέτοιο Ὑπουργεῖο καὶ νά 'χη — γιὰ ἰδὲς ἐκεῖ! — μιὰ τοσουλίτσα κοινὴ πορτοῦλα, κοινότερη κι ἀπ' τοῦ ξενοδοχείου ἢ «Λουκέρνη»!... Πῶπρεπε νά 'χη μιὰ τεράστια πύλη μὲ κολόνες κι ἀψίδες, θόλους ὄλο μάρμαρο κι ἀγαλματάκια!... Αὐτὸ θὰ τὸ πῆ ἀμέσως στὸν Ὑπουργό!... Εἶναι αἴσχος!... Σκέφτηκε μῆπως ὑπάρχει κι ἄλλη πόρτα μεγαλοπρεπέστερη. Καὶ τὸ περπάτησε γύρω-γύρω κι ἀπὸ τίς τρεῖς μεριές. Εἶδε ἀπ' τὴν ὁδὸ Μητροπόλεως τὴ στοᾶ, κάτι ἔλπισε. Μπῆκε καὶ σ' αὐτὴ. Δὲ βαριέσαι! Ρώτησε τὸ παιδι ἐνὸς μικροῦ καφενεῖου πούηταν ἐκεῖ:

— Δὲ μοῦ λές, σὲ παρακαλῶ, δὲν ἔχει ἄλλη πόρτα τὸ Ὑπουργεῖο;

— Ἐχει κι αὐτὴν ἐδῶ πού μπαίνει ὁ Ὑπουργός!...

Ἄμ, βέβαια! Δὲ μπορούσε!... Ἀλλὰ πῶς δὲν τὴν εἶδε; Μπαίνει ὁ Ὑπουργός!... Αὐτὴ θὰ 'χη τὸ μεγαλεῖο πού πρέπει!... Τοῦ 'δειξε ὁ μικρὸς πιὸ ἐκεῖ στὴ στοᾶ μιὰ πόρτα σὰν τὴν ἄλλη καὶ χειρότερη! Ἀπάνω πού εἶχε ἀρχίσει νά συλλογίζεται ὅτι ἀπὸ δαύτῃ τὴν καλὴ πόρτα ἔπρεπε νά μπῆ κι αὐτός. . . τουλάχιστο σήμερα γιὰ τὴν τελετὴ τῆς ὀρκωμοσίας! Μόλις τὴν εἶδε ἀνάκοψε τὴ σκέψη του. Δὲν ἀξίζει τὸν κόπο. Εἶναι καὶ λίγο καλύτερη μάλιστα ἢ ἄλλη. Ξαναγύρισε στὴν πρώτη. Ἀποφάσισε νά μπῆ. Ἦταν κλειστή. Κι ἀπὸ μέσα φύλαγε ἕνας κλητήρας. Ὅμως ἐμπαιναν πολλοί. Ἄλλοι λεύτερα κι ἄλλοι δείχνοντας κάτι χαρτάκια. Πολλοὶ ἔπιαναν κουβέντα μὲ τὸ θυρωρό, τὸν παρακαλοῦσαν, ἔλεγαν καθένας τὸ δικό του, μὰ δὲν τοὺς ἄφηνε νάμποῦν. Ἀφοῦ κατασκόπεψε λίγο ἔτσι, πλησίασε κι αὐτός. Νὰ πῆ πῶς εἶναι ὑπάλληλος; . . . Ὁ θυρωρὸς θὰ τοὺς ἤξερε ὄλους τοὺς ὑπαλλήλους ὅσο πολλοὶ κι ἂν ἦταν. . . Νὰ δείξη τὸ διορισμό του; . . . Τὸ νόμισε λίγο ταπεινωτικό. Καλέ, αὐτὸς ἔχει στὴν τσέπη κοτζάμ γράμμα ἀπὸ τὸν κ. βουλευτὴ γιὰ τὸν κ. Ὑπουργό! Αὐτὸ θὰ δείξη! . . . Καὶ θὰ τοῦ ἀνοίξη διάπλατα τὴν πόρτα ὁ κ. θυρωρός! Ἄς κάμη κι ἀλλιῶς ἂν τοῦ βαστάη! . . . Πλησίασε στὴν πόρτα περσότερο κ' ἔ-

βαλε τὸ μούτρο του κοντὰ στὰ σιδερένια κάγκελα. Ὁ θυρωρὸς ἀνοίξε τὸ παραθυράκι καὶ τοῦ τίναξε στὰ μούτρα:

— Στὶς δώδεκα νὰ ῥθῆς!

Ἦταν βάρβαρος, φουσκομάτης καὶ παραμαγούλας σὰ σκύλος μπουλντώκ. Τοῦ ἔκαμε τὴ χειρότερη ἐντύπωση. Ξαναπλησίασε τὸ πρόσωπό του στὰ κάγκελα. Ξανάνοιξε ὁ κέρβερὸς τὸ παραθυράκι:

— Σᾶς εἶπα στὶς δώδεκα! Τότε ἀνοίγει τὸ Ὑπουργεῖο! . .

— Μὰ ἔχω ἓνα γράμμα ἀπὸ τὸν κ. βουλευτὴ. . . δεῖνα. . .

— Ἐνα μόνο ἔχεις; Ὅλοι ὅσοι περιμένουν ἔχουν ἀπὸ δυὸ κι ἀπὸ τρία γράμματα ὁ καθένας! . .

— Εἶναι γιὰ τὸν κ. Ὑπουργό! . .

— Τότε νὰ ῥθῆς αὐριο στὴ μία! Αὐριο δέχεται ὁ κ. Ὑπουργός. Ξανάκλεισε τὸ παραθυράκι.

Μπὰ τὸν ἀγριάνθρωπο, τὸν ἀσεβέστατο!

— Μά, κύριε! . .

— Μοῦ κάνεις τὴ χάρη νὰ παραμερίσης! . . εἶπε πῖδ ἄγρια, ἀνοίξε τὴν πόρτα καὶ σχεδὸν τὸν ἐσπρωξε πῖδ πέρα γιὰ ν' ἀνοίξη τόπο νὰ περάσῃ κάποιος χοντρός κύριος ποὺ τὸν ἀκολουθοῦσαν δυὸ - τρεῖς ἄλλοι. Ὑποκλίθηκε βαθιὰ ὁ θυρωρὸς κ' εἶπε μὲ σεβασμό: Καλημέρα σας!

Δυὸ - τρεῖς ἄλλοι ἀπὸ τοὺς ἀποδιωγμένους ἔτρεξαν κοντὰ στὴν πόρτα καὶ καλημέρισαν τὸ νεοφερμένο.

— Μὲ θυμᾶστε; ψιθύρισε ὁ ἓνας.

— Πῶς δὲ σὲ θυμᾶμαι! . . Ἄφησε τοὺς κυρίους νὰ μποῦν, εἶπε τοῦ θυρωροῦ. Τοὺς πῆρε μαζί του καὶ μπῆκαν. Ἡ πόρτα ξανάκλεισε. Ἄψωσε τότε ὁ Πελοπίδας:

— Δὲν πρέπει νὰ γίνωνται ἐξαιρέσεις, εἶπε αὐστηρά.

Ὁ θυρωρὸς τὸν ἀγριοκοίταξε, πῆγε κάτι νὰ πῆ μὰ σταμάτησε, συνηθισμένος ἀπὸ τέτοια.

— Ὅριστε. . . ἑπτὰ μπῆκαν μπροστὰ μας! . .

— Πηγαίνετε νὰ πάρετε τὸν καφέ σας, κύριε, κι ἀφήστε μας ἡσυχους νὰ κάνωμε τὸ καθῆκο μας!

«Τὸ καθῆκο μας!» Σοβαρὴ λέξη. Γεμάτη ἔννοια. Κι ἀλήθεια τὸ καθῆκον του κάνει κι αὐτὸς ὁ φουκαρὰς ἐκεῖ κάτω. . .

“Αν τὸ κάνη λίγο σκυλίσια, τί φταίει αὐτός; Φταίει ἡ φριασιά του καὶ τὸ εἶδος τῆς δουλειᾶς του. . . Θὰ πῆς κάνει κ’ ἐξαιρέσεις. . . Μπορεῖ νὰ ’ναι μέσα στὸ «καθῆκο του» κι αὐτές! . . . Ποιὸς ξέρει ποιὸς νάηταν αὐτὸς ποὺ πέρασε. . . Μωρέ, μήπως ἦταν ὁ κ. Ὑπουργός;. . .” Ἀ, μπά! Θὰ ’μπαινε ἀπὸ τὴν ἄλλη πόρτα. . . Κ’ ἐπειτα κάποτε εἶχε δῆ τῆ φωτογραφία του στὶς ἐφημερίδες: Φορεῖ γυαλιά. . . “Ὡστε, κάνει τὸ καθῆκο του ὁ θυρωρός. . . Μὰ κι αὐτὸς τὸ καθῆκο του δὲ θέλει νὰ κάνη μιὰ ὥρα γρηγορότερα;. . . Γιατὶ τὸν ἀμποδάει;. . . Βέβαια κι αὐτὸς βιάζεται ἀπὸ δική του ἀνάγκη, μὰ κ’ ἡ πατρίδα τὸν χρειάζεται τὸ γρηγορότερο ἀφοῦ τὸν διόρισε σὲ θέση! Δὲν τὰ καταλαβαίνει αὐτὰ ὁ θυρωρός;. . . Τὸ πολὺ - πολὺ εἶναι μιὰ σύγκρουση καθηκόντων! Γιατὶ νὰ ὑποχωρήσῃ αὐτὸς κι ὄχι ὁ θυρωρός;. . .

Ξαναπλησίασε στὴν πόρτα. . .

— Κάνετε τὸ καθῆκον σας, εἶπατε. . .

— Νομίζω!

— Κ’ ἐγὼ τὸ δικό μου θέλω νὰ κάμω. . . γιατί μ’ ἐμποδίζετε;

— Δὲ σᾶς καταλαβαίνω, κύριος!

— Τώρα μὲ καταλαβαίνετε;

Ξιφούλκησε. Φόρα τὸ χαρτί τοῦ διορισμοῦ!

— Τ’ εἶν’ αὐτό;

— Διορισμός! . . .

— Ποῦ;

— Ἐδῶ στὸ Ὑπουργεῖο!

Τὸν κοίταξε ὁ θυρωρὸς δύσπιστα.

— Καί. . . θέλω νὰ πάω νὰ ὀρκιστῶ! . . .

Τοῦ ἀνοιξε σιγά - σιγά, δισταχτικὰ θὰ ’λεγες, τὴν πόρτα.

Πῆρε τὸ χαρτί καὶ τὸ διάβασε.

— Γιατὶ δὲν τὸ ’λεγες ἀπ’ τὴν ἀρχή; Πέρασε! . . . Σιδεροκέφαλος! Ἄλλὰ μπῆκες μὲ γκρίνιες! . . . Πρόσεξε! . . .

— Ποῦ πρέπει νὰ παρουσιαστῶ;

— Πῆγαινε πρῶτα στὸν κ. Ἰδιαιτέρου. . .

— Ποιὸς εἶναι ὁ κ. Ἰδιαιτέρας;. . .

— Αὐτὸς ὁ κύριος ποὺ πέρασε πρῶτα. . . Θὰ σοῦ ποῦν ἀπάνω.

“Αρχισε ν’ ἀνεβαίνῃ τῇ σκάλα. “Ἐμ, δὲν εἶναι καὶ τόσο εὐκόλο νὰ μπαίνῃς σ’ ἓνα Ὑπουργεῖο, συλλογίστηκε. . . Διάολε! Ἀπὸ αὐριο ὅμως αὐτὸς θὰ μπαίνῃ λεύτερα κι ἄλλοι θὰ λογοφέρνουν μὲ τὸ θυρωρὸ στὴν πόρτα. Καὶ πρέπει νὰ δυσκολεύονται νὰ μποῦν. «Τὸ Ὑπουργεῖο εἶναι Ὑπουργεῖο». . . Δὲ μπορεῖ ὅποιος θέλει νὰ μπαίνῃ κι ὅποιος θέλει νὰ βγαίνῃ! Ἀλίμονο τότε! Ὁ θυρωρὸς πρέπει νὰ ἔναι αὐστηρὸς, πολὺ αὐστηρὸς! Κάθε σκαλοπάτι ποὺ ἀνεβαίνει τοῦ φαίνεται ὅτι τοῦ προσθέτει μπόι, γόητρο. . . “Α, εἶναι ὥραϊα ν’ ἀνεβαίνῃς! Ν’ ἀνεβαίνῃς! Ν’ ἀνεβαίνῃς! Εἶχε ὄρεξη ν’ ἀνεβῆ ἄκόμα ψηλότερα. . . Μὰ στὸ πρῶτο κεφαλόσκαλο τὸν σταμάτησε ἓνας χωροφύλακας.

— Ποιὸν θέλετε;

— Τὸν κ. Ἰδιαιτέρο!

— Τί τὸν θέλετε;. . . “Ἐχετε σημείωμα;

— “Οχι!. . . “Ἐχω. . . διορισμό!

— Διορισμός! Περᾶστε!

Προχώρησε ἀριστερὰ στὸ στενὸ διάδρομο, ἔφτασε στὸ πλατὺ σαλότο, εἶδε ἀντίκρυ πόρτα ἀνοιχτή. . . “Ὅμως τὰ βρῆκε ὅλα πολὺ φτωχικά, πολὺ ἀπλά. Δὲ φανταζόταν ἔτσι τὸ παρουσιαστικὸ ἑνὸς Ὑπουργείου. Ἡ φράση «καλλιμάρμαρο μέγαρο» δημιουργοῦσε στὴ φαντασία του ὄργια λούσου καὶ χλιδῆς· πολύχρωμα μάρμαρα παντοῦ, χρυσοσκάλιστα ξύλα, βελουδένια παραπετάσματα, παχιὰ ταπέτα, κρουσταλλένιους πολυέλαιους. . . Κι ἂν δὲν ἦταν ἔτσι «καλλιμάρμαρο μέγαρο» ἓνα Ὑπουργεῖο, ποῖο ἄλλο σπίτι τῆς Ἀθήνας ἔπρεπε νὰ ἔταν;. . . Τώρα ἡ σκάλα, ὁ διάδρομος, οἱ πόρτες, τὸ σαλότο, τὸ πάτωμα, τὸ νταβάνι τοῦ θύμιζαν τὸ παλιὸ γυμνάσιο τῆς ἐπαρχίας. Καμιὰ διαφορὰ! Μόνο ποὺ ἦταν, φυσικά, μεγαλύτερο σὲ διαστάσεις τὸ Ὑπουργεῖο. Μὰ καὶ γι’ αὐτὸ φαινόταν πιὸ ἄκομψο, πιὸ ἄγαρμπο. “Οχι, δὲν τὰ ἔχουν καταφέρει καλὰ οἱ κύριοι Ὑπουργοὶ κ’ οἱ κύριοι Τμηματάρχες! . . . Αὐτὸς θὰ παλέψῃ νὰ τὰ διορθώσῃ ὅλα ἐκεῖ μέσα!

Στην μπροστινή ανοιχτή πόρτα του σαλότου είδε την επιγραφή «Ίδιαιτερος Γραμματεὺς». Μπήκε. Ἦταν πολὺς κόσμος μέσα. Ὅλοι ἐκεῖνοι πῶμπαιναν ἀπὸ πρὶν δείχνοντας τὰ χαρτάκια, τὰ «σημειώματα», κ' οἱ δυὸ - τρεῖς πού εἶχε μπάσει ὁ κ. Ίδιαιτερος. Ἦταν κι ἄλλοι δυὸ γραμματικοί. Οἱ πολῖτες ἦταν φυτεμένοι τριγύρω σὰ γραφεῖα κι ἄλλοι ἔγραφαν σημειώματα γιὰ τὶς δουλειές τους, ἄλλοι σκύβανε κ' ἔλεγαν - ἔλεγαν ἄσωστα μυστικά στοὺς γραμματικούς. Ἐκεῖνοι πότε κρατοῦσαν σημειώσεις, πότε ἔπαιρναν τὸ τηλέφωνο καὶ ζητοῦσαν τὸν ἕνα καὶ τὸν ἄλλον σ' ἄλλα Ὑπουργεῖα, στὴν Ἀστυνομία, στὴν Εἰσαγγελία, στὶς Τράπεζες, στὶς μεγάλες Ἐταιρεῖες. Σ' ἔπιανε ζάλη ν' ἀκοῦς ἕνα σωρὸ ὑποθέσεις, κουβεντολογήματα, μαλώματα, λογομαχίες. Ὁ Πελοπίδας τὰ 'κανε γοῦστο ὅλ' αὐτά, ἔβρισκε πολὺ ἐνδιαφέρο, ἄρχισε νὰ καταλαβαίνει Ὑπουργεῖο! Ἀριστερὰ πρόσεξε μιὰ πόρτα πού 'γραφε «Γενικὸς Γραμματεὺς», δεξιά ἄλλη πού 'γραφε «Ὑπουργός». Ἐνας κλητῆρας στεκόταν ἀπέξω ἀπ' τὴν πόρτα τοῦ Ὑπουργοῦ, τὴν ἀνοιγόκλεινε καὶ μπαινόβγαιναν οἱ τμηματάρχες μὲ τοὺς φακέλους στὸ χέρι. Ὅταν ἔβγαιναν τοὺς γράπωναν οἱ γραμματικοὶ καὶ τοὺς πιπίλιζαν τὸ μυαλὸ γιὰ τὰ ρουσφέτια. Στὸν ἕνα μιλοῦσαν γιὰ τὴν ἴδρυση τοῦ σχολείου τῆς Κρυόβρυσης, στὸν ἄλλο γιὰ τὸν καθηγητὴ τῶν Μαθηματικῶν τῆς Ἀμαλιάδας, στὸν ἄλλο γιὰ τὴν «ἀρωγή» τῶν διδαχτηρίων τάδε καὶ τάδε Τρικάλων. Οἱ τμηματάρχες ἄλλοτε ἀπαντοῦσαν φανερά, ἄλλοτε κρυφὰ στὸ αὐτί, ἄλλοτε δὲ θυμόνταν καθόλου τὴν ὑπόθεση, μὰ ὅλοι προσπαθοῦσαν νὰ εἶναι εὐχάριστοι καὶ νὰ τὰ 'χουν καλά μὲ τοὺς γραμματικούς τοῦ Ὑπουργοῦ. Κάποτε - κάποτε χτυποῦσε δυνατὰ ἕνα ἠλεκτρικὸ κουδούνι πού σοῦ 'σχιζε τ' αὐτιά. Καὶ τότε ὁ πρῶτος ἰδιαιτερος, σὰ νὰ τὸν χτυποῦσε αὐτὸν κατακέφαλα τὸ ρεῦμα τοῦ κουδουνιοῦ, τινάζοταν σπασμωδικά, ἄφηνε σύξυλους ὄσους συνομιλοῦσε κ' ἔτρεχε νὰ μπῆ στὸν κ. Ὑπουργό. Καθὼς ἀνοίγε ἡ πόρτα, ἔβλεπε ὁ Πελοπίδας ἕνα μέρος τοῦ γραφείου τοῦ Ὑπουργοῦ. . . Ἐ, εἶχε μερικὲς πέτσινες πολυθρόνες τῆς προκοπῆς,

κάτι χρυσά κάδρα. Παρουσίαζε κάποια πολυτέλεια. Μὰ τὸν Ὑπουργὸ δὲν μπορούσε νὰ τὸν δῆ. Ἦταν, καθὼς καταλάβαινε, στὴν ἄλλη ἄκρη τῆς κάμαρας. Κατὰ τὴν ὥρα χτύπησε τὸ κουδούνι τοῦ Ὑπουργοῦ δυὸ φορές· ὁ κλητῆρας τινάχτηκε, μισάνοιξε τὴν πόρτα, ἔρριξε μιὰ ματιὰ, ξανάκλεισε γρήγορα, ἔβγαλε ἓνα κλειδὶ ἀπ' τὴν τσέπη του κ' ἔτρεξε πρὸς τὸ σαλότο. Σὲ λίγο κάποιος προσπέρασε βιαστικά, πολὺ βιαστικά.

— Ὁ Ὑπουργός! Ὁ Ὑπουργός! εἶπαν μερικοί. Μὰ ὅσο νὰ τὸν καλοῖδουὺν χάθηκε στὸ βάθος. . . Ποῦθε νὰ βγῆκε!.. Θὰ 'χη κι ἄλλη πόρτα τὸ γραφεῖο του. . . Δὲ βγῆκε ἀπὸ τούτη δῶ, πού μπαينόβγαιναν οἱ ἄλλοι. . .

— Ἐφυγε; ρώτησε ἓνας.

— Ὁχι! ἀπάντησε σιγαλὰ ἄλλος. Πάει πρὸς φυσικὴ του ἀνάγκη. . . Ἄνθρωπος δὲν εἶναι κι αὐτός; . . .

Μὲ ὅλα τοῦτα, πῶβλεπε κι ἄκουγε, τοῦ φαινόταν τοῦ Πελοπίδα ὅτι ἔμπαινε στὰ ἰδιαίτερα τῆς ζωῆς τοῦ Ὑπουργείου, μάθαινε ὅλα τὰ καθέκαστα κι ὅλα τὰ μυστικά, τὸ 'κανε γρήγορα - γρήγορα δικό του, σπίτι του τὸ Ὑπουργεῖο.

Κάποια στιγμή ὁ πρῶτος ἰδιαίτερος ξέμπλεξε ἀπὸ τοὺς ἄλλους καὶ γυρίζοντας πρὸς τὸν Πελοπίδα τὸν ρώτησε;

— Σεῖς τί θέλετε;

— Πλησίασε καὶ τοῦ ἔδωσε τὸ γράμμα γιὰ τὸν Ὑπουργό. Τὸ διάβασε καὶ χαμογέλασε φιλικά, πρὸς τὸ βουλευτὴ τάχα, σὰ νὰ 'ταν μπροστὰ ὁ ἴδιος καὶ σὰ νὰ τοῦ 'λεγε:

— «Νὰ πού τὸ πῆρες πάλι τὸ ρουσφετάκι σου, κύρ - Ἀριστείδη!»

— Σὰς στείλαμε τὸ διορισμό. Τὸν ἔχετε;

Τοῦ τὸν ἔδωσε. Τῆ στιγμή ἐκείνη χτύπησε μιὰ φορὰ τὸ κουδούνι τοῦ Ὑπουργοῦ. Ὁ ἰδιαίτερος, κρατώντας τὸ διορισμὸ τοῦ Πελοπίδα στὸ χέρι, ἔτρεξε νὰ μπῆ. Σὲ λίγα λεφτὰ ξαναβγῆκε κ' εἶπε στοὺς ἄλλους:

— Πάρτε μου τὴ Μητρόπολη. . . Καὶ ζητήστε τὸν ἴδιο τὸν Ἀρχιεπίσκοπο. . .

Χάρηκε ὁ Πελοπίδας. Δίχως ἄλλο ὁ Ὑπουργὸς καλοῦσε τὸ Μητροπολίτη γιὰ τὴν ὀρκωμοσίᾳ του. Δὲ μπορούσε νὰ γίνη ἄλλιῶς! Ἐπίσημα πράματα!

— Κύριε Γιούσια! Ἐλάτε! εἶπε ὁ Ἰδιαίτερος.

Τώρα θὰ τοῦ τὸ ἀνακοινώσῃ. Θὰ τὸ ἀκούσουν ὅλοι. . . Θὰ μάθουν ὅτι αὐτὸς εἶναι τὸ νέο στέλεχος τοῦ Ὑπουργείου, πού ὁ Ὑπουργὸς ἀμέσως κάλεσε τὸν Ἀρχιεπίσκοπο Ἀθηνῶν καὶ Πάσης Ἑλλάδος γιὰ νὰ τὸν ὀρκίσῃ! . . .

— Εἶμαι ἔτοιμος, κ. Ἰδιαίτερε!

— Νὰ πᾶτε στὸν κ. Προσωπάρχῃ νὰ σᾶς ὀρκίσῃ καὶ νὰ σᾶς τοποθετήσῃ. . .

— Δέ. . . θὰ μὲ ὀρκίσῃ ὁ κ. Ὑπουργός;

— Ὁ κ. Ὑπουργός; Τὸν κοίταξε παράξενα. . . Ὁχι! Ὁ κ. Προσωπάρχῃς ὀρκίζει τοὺς γραφεῖς!

— Ἐκεῖ θὰ ῥθῆ κι ὁ. . .

Ποιός;

— Ὁ. . . Ἀρχιεπίσκοπος! . . .

Ὁ Ἰδιαίτερος γέλασε εἰρωνικά.

— Ὅταν γίνῃς. . . Ὑπουργός τότε θὰ σὲ ὀρκίσῃ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος στὸ Παλάτι! Πήγαινε τώρα στὸν κ. Προσωπάρχῃ καὶ θὰ φωνάξῃ ἐκεῖνος παπά. . . Νά, πάρε τὰ χαρτιά σου!

Ἄνθρωποι, ἐπιπλα, τοῖχοι, παράθυρα, ἡ Μητρόπολι ἀπέναντι μὲ τὰ τρυπητὰ τῆς παράθυρα, στριφογύριζαν στὰ μάτια τοῦ Πελοπίδα σὰν τὰ ξερὰ φύλλα ὅταν τὰ δέρνει ὁ ἀνεμοστρόβιλος. Τοῦ ἤρθε ζάλη. Εἶχε προσβληθῆ. Ἐκεῖ πού περίμενε τιμητικὸ σούσουρο γύρω του, ἀκουσε περιγελαστικά μουρμουρητά. Πῶς τὴν ἔπαθε ἔτσι; Τί κουτοφιλόδοξη ἰδέα ἦταν αὐτὴ πού τὸν εἶχε βαρέσει πῶς θὰ γινόταν ὀλόκληρη τελετὴ μὲ τὸν Ὑπουργὸ καὶ τὸ Μητροπολίτη γιὰ νὰ ὀρκίσουν αὐτόν, ἓνα παλιογραφέα;. . . Εἶδε σὲ μιὰ σκληρὴ πραγματικότητά τὸν ἑαυτὸ του μικρόν, μικρούλη, πολὺ μικρούλη. . . Καὶ τέτοιος εἶναι! Γιατὶ τὸ λησμοναί;. . . Καλὰ τοῦ ἔλεγε ἡ μακαρίτισσα ἡ μανούλα του. . . «Εἶσαι ἀφαντισμένος!. . . Παίρνει εὐκολὰ ὁ νοῦς σου ἀγέρα! Αὐτὸ τὸ φούσκωμα θὰ σὲ φάη!. . .» Εἶχε δίκιο, Θεὸς σχωρὲς τὴν!. . .

— 'Ακούσατε τί σᾶς εἶπα;. . . Νὰ πᾶτε στὸν κ. Προσωπάρχη. . . Καί. . . καλορίζικος!

— . . . Ποῦ εἶναι;. . . Εὐχαριστῶ!. . . Ποῦ εἶναι ὁ κ. Προσωπάρχης;

— Στὴ σκάλα θὰ στρίψης δεξιά, ἐκεῖ στοῦ βάθος. . . Θὰ σοῦ ποῦνε. . .

— Εὐχαριστῶ!. . . Χαίρετε!. . . Συγγνώμη. . . ξέχασα. . . Δὲ θὰ ἰδῶ καθόλου τὸν κ. Ὑπουργό;

— Τὸν κ. Ὑπουργό!. . . Τί νὰ τὸν κάνης;. . .

— Νά. . . νὰ τὸν εὐχαριστήσω. . .

— Δὲν πειράζει. . . Τὸν εὐχαρίστησε ὁ κ. βουλευτής. Τὸ ἴδιο κάνει. . .

— Τότε. . . τοῦ λέτε τὰ σέβη μου, σᾶς παρακαλῶ. . . Τοῦ εἶμαι εὐγνώμων! Καί θὰ φανῶ ἀντάξιος!. . .

— τῶν. . . προσδοκιῶν τῆς Πατρίδος! πρόσθεσε κοροῦδευτικά κάποιος ἀπ' τοὺς μικροὺς ἰδιαιτέρους.

Ὁ Πελοπίδας νόμισε πὼς θὰ διόρθωνε κάπως τὴν κατάσταση μὲ τὰ εὐχαριστήρια ποὺ ὑπόβαλνε στὸν Ὑπουργό. Μὰ σάμπως τὴν ἀποχάλασε. . . Γιατὶ καθὼς ἐβγαίνει ἀκουγε χάχανα πίσω του. Κι ὁ πρῶτος ἰδιαιτέρος ποὺ τοῦ εἶχε πῆ: «Θὰ τὰ διαβιβάσω. . . μείνατε ἡσυχος!» τῶρα συμπλήρωνε τὴ φράση του ἔτσι: «Καλὸ ζωντόβολο μᾶς ἔστειλε ὁ κύριος Ἀριστείδης!». . .

Ἐκαμε πὼς δὲν τ' ἀκουσε καὶ προχώρησε στοῦ σαλότο. Τῶρα τοῦ φαινόταν τεράστιο, ἀχανές! Ἐπειτα ὁ διάδρομος ἀνοιγόταν μπροστά του θεόμακρος, ἀτέλειωτος. Τὸ πάτωμα ἔτριζε κ' ἔτρεμε. Θαρροῦσε πὼς θὰ γκρεμιστῆ κάτω ἀπ' τὰ πόδια του. Ὅσοι περνοῦσαν τὸν σκουντοῦσαν γιατί, βέβαια, δὲν τὸν πρόσεχαν καθόλου. . . Κι αὐτός, μικρός, μικρούλης, ἓνα τόσο δὰ ἀνθρωπάκι ἀσήμαντο, ἓνα ζουμπεράκι τιποτένιο, προχωροῦσε σχεδὸν ἀσυνείδητα. Τί παράσταινε; Τί ἦταν ἐκεῖ μέσα; Καθαρὰ καὶ ξάστερα: ἓνα θύμα τῆς βιοπάλης!. . . Ἄς μὴν εἶχε ἀνάγκη νὰ ζήσει καὶ θὰ ἔβλεπε πὼς θὰ πετοῦσε τὸν κουτσοδιορισμὸ στὰ μούτρα τοῦ κ. Ἰδιαιτέρου, ποὺ τὸν εἶπε πίσω ἀπὸ τὶς πλάτες του καὶ

«ζωντόβολο»! Γιατί; Γιατί είχε όνειρα εϋγενικά, γιατί είχε μεγάλη ιδέα για τὸ ἀξίωμα τοῦ δημοσίου ὑπαλλήλου! Τώρα όμως τί νὰ κάμη; Νὰ τὰ μουντζώσει όλα καὶ νὰ γυρίση στὸ χωριό; Πῶς νὰ ζήσει; Θὰ πούνε κιόλα πῶς δὲν ἄξιζε καὶ τὸν διώξανε ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο! . . Ἔτσι ἦταν τῆς μοίρας του! Θὰ τὰ ὑπομείνη όλα! Τοῦ φαινόταν πῶς κατέβαινε, κατέβαινε, κατέβαινε πολλὰ σκαλοπάτια, σκάλες ολόκληρες καὶ τὶς κατέβαινε πισώπλατα, μὲ τὶς φτέρνες! Ἄχ, ὄχι! Δὲν εἶναι γιὰ ψηλά! Εἶναι γιὰ χαμηλά! Κάθε ἄνθρωπος ἔχει τὸ πεπρωμένο του! . . Μπερδεύοντας καὶ ξεμπερδεύοντας τέτοιους λογισμούς, μὲ τὴν ἀπογοήτεψη ριζοβολημένη πιά στὴν καρδιά του, ἔφτασε κάποτε στὸ γραφεῖο τοῦ κ. Προσωπάρχῃ, μισοσκότεινο καὶ μελαγχολικό. Ἦταν καὶ κάποιος ἄλλος νέος ἐκεῖ.

— Ἄ, νὰ καὶ δεύτερος, εἶπε ὁ Προσωπάρχῃς ὅταν τοῦ ἔδωσε τὸ διορισμό. Ἄς περιμένουμε καὶ κανέναν ἄλλον νὰ ὀρκιστῆτε ὅλοι μαζί. . .! Ἐχομε καλὴ σοδειὰ σήμερα!

Ἔτσι εἶναι κι ἄλλοι εἶναι πολλοί. Μὲ τὸ σωρό! . . Ἡ «θέσις» ποὺ τὴν νειρευόταν τόσα χρόνια, δὲν ἦταν ὅπως τὴν ἔβλεπε μὲ τὸ κουτὸ του τὸ μυαλό, μιὰ θέση — δική του θέση — ἦταν θέσεις πολλές, θέσεις γιὰ ὅλους. Τ' ὄνειρο του ἦταν ὄνειρο φουσκωμένο κ' ἡ πραγματοποίησή του δὲν ἄξιζε ὅσο τὸ εἶχε φανταστῆ. Ἀπὸ ἐγωισμό, μόνο ἀπὸ τυφλὸ ἐγωισμό, εἶχε δώσει μεγάλη σημασία σὲ κάτι ἀσήμαντο ποὺ γίνεται σὲ πολλούς, κι ἂν ἔτυχε νὰ γίνῃ καὶ σ' αὐτόν, ἄλλο ποὺ θὰ τοῦ δώσει ἓνα κομμάτι ψωμί, δὲν θὰ τοῦ προσθέσῃ τίποτα!

Σὲ λίγο ἦρθε κ' ἓνας μεσόκοπος, κακογερασμένος ἀνθρώπακος μὲ λιγδιασμένα ροῦχα καὶ πολυαυλακωμένο πρόσωπο. Ἐδωσε ἓνα φάκελο στὸν Προσωπάρχῃ.

— Διορισμὸ κ' ἐσεῖς;

— Ἡ ἀνάγκη μὲ κάνει, κύριε Προσωπάρχα! . . Εἶμαι ἀτυχῆσας ἔμπορος. . . Ἐχω οἰκογένεια. . .

Ἡ ἀνάγκη. . . ἀτυχῆσας ἔμπορος. . . Νὰ αὐτὸς λείη τὴν ἀλήθεια. . . Κ' ἔρχεται ταπεινωμένος, μὲ ντροπὴ νὰ χωθῆ

στή βιοποριστική του θεσούλα. "Όχι σάν αὐτόν πού ξεκίνησε σάν κατακτητής, λές και πρόκειται ν' ανεβῆ στο θρόνο! . . . 'Εδῶ, μὲ τοὺς ἀτυχήσαντες ἐμπόρους μαζί, ἔρχεται κι αὐτὸς νὰ βγάλῃ τὸ ψωμάκι του και τίποτε ἄλλο! . . . "Ἄς μαδήσῃ τὰ λοφία πού 'ταν ἔτοιμος νὰ φορέσῃ κι ἄς τρυπώσῃ στο καβούκι του. . .

— "Ἐ, εἶστε τρεῖς! εἶπε ὁ Προσωπάρχης. . . "Ἄς φέρουμε τὸν παπά!

"Ἐνα. . . πετραχείλι, ἓνα εὐαγγέλιο, «ὀρκίζομαι νὰ φυλάττω πίστιν. . .» «Σιδεροκέφαλοι», «καλὴ πρόδο. . .»

— 'Εγὼ ἰδίως! . . . εἶπε περιγελαστικά ὁ μεσόκοπος ἀτυχήσας ἔμπορος ὅταν τοὺς εὐχήθησαν καλὴ πρόδο.

Συντομώτερη κηδεῖα δὲν ξανάχε δῆ! "Ἐτσι τοῦ φάνηκε τοῦ Πελοπίδα ἡ τελετὴ τῆς ὀρκωμοσίας του. Κι ἀντὶ νὰ ἀρχίζῃ μ' αὐτὴν ἡ καινούργια ζωὴ του, ἐνιωθε ὅτι μᾶλλον ἔκλεινε ἡ παλιὰ του ζωὴ, ἡ ζωὴ τοῦ ὀνείρου, τῆς περηφάνιας και τῆς φιλοδοξίας. Τὸ κιάλι ἄλλαξε θέση στα χέρια του. Πρῶτα κρατοῦσε τοὺς μικροὺς φακοὺς μπρὸς στα μάτια του και τὰ 'βλεπε ὅλα τὰ πράγματα, και τὰ πιὸ μακρινά, μεγάλα, κοντινά, δικὰ του ὅποτε θέλει! Τώρα ἤρθαν μπρὸς στα μάτια του οἱ μεγάλοι φακοὶ και βλέπει ἀπὸ τὴν ἀνάποδη, μακρινά μικροῦτσικα κι ἄπιαστα ὡς και τὰ πιὸ κοντινά! . . .

— Γούσιας! Στο 'Αρχιτεκτονικὸ τμήμα, τρίτο πάτωμα. . . Σταθῆτε. . . Πῆρε στο τηλέφωνο τὸ Διευθυντὴ τοῦ 'Αρχιτεκτονικοῦ:

— Κύριε Θεόδωρε! . . . Σᾶς στέλνω ἓνα νέο γραφέα, τὸν κ. Γούσια. . . Φαίνεται καλὸς νέος. . .

'Ο Πελοπίδας ἦταν βέβαιος ὅτι κι ὁ καλομίλητος Προσωπάρχης τὸν κοροΐδευε κι αὐτὸς! Δὲν πάει νὰ κοροΐδευε! Τουλάχιστο τὸν ἔβαλε στο τρίτο πάτωμα! . . . "Ἦταν κι αὐτὸ κάτι! Καθὼς ἀνέβαινε μάλιστα τὶς μετέωρες, σάν κρεμαστὲς σκάλες, και καθὼς ἔφτασε στο τρίτο κ' εἶδε ἀπὸ ἓνα μεγάλο παράθυρο τὴν 'Ακρόπολη ἀπάνω ἀπ' τὴ σκεπὴ

τῆς Μητρόπολης, σκέφτηκε πὼς αὐτὸ ἴσως ἦταν τὸ καλύτερο ἀπ' ὅλα ὅσα τοῦ εἶχαν συμβῆ ἡμέρα.

— Ἐδῶ τοῦλάχιστο στάθηκε τυχερός! σκέφτηκε, ὅταν ὁ Διευθυντῆς μὲ τὸ ξανθὸ πρόσωπο καὶ τὰ χρυσὰ γυαλιὰ τοῦ μίλησε πατρικὰ καὶ τὸν ὀδήγησε γιὰ τὰ πρῶτα βήματα τῆς δουλειᾶς του. Τὸν ἔβαλε στὰ Εὐρετήρια τοῦ τμήματος. Ἦταν ἐκεῖ ἓνας ἠλικιωμένος κύριος μὲ γελαστὰ πεταχτὰ μεγάλα μάτια καὶ παχὺ μουστάκι· ἦταν κ' ἓνα κορίτσι. Τοῦ ἄρεσε τὸ περιβάλλον. Κι ὅταν ἐγκαταστάθηκε στὸ τραπεζάκι του κ' ἐνίωσε τὴν καρέκλα δική του πιά, κ' εἶδε τὸ συρτάρι στὴ διάθεσή του καὶ τὴν πένα ἑτοιμὴ καὶ χαρτιὰ μπροστὰ του πῶγραφαν στὸ πλάι «Ἑπουργεῖον Παιδείας», τότε δοκίμασε κάποια μικρὴ εὐτυχία. Δὲν εἶναι χάος· εἶν' ἓνας κόσμος αὐτὸς ποὺ τὸν περιτριγυρίζει. Στὸν κόσμο αὐτὸν θὰ ζεστάνη κ' ἐκεῖνος τὴ θέση του, θὰ χαράξη κ' ἐκεῖνος τὴν πορεία του. Ἄς δοξάσῃ τὸ Θεό! Κι ἄς πετάξῃ μακριὰ τὸ ἐπικίνδυνο τηλεσκόπιο ποὺ πότε δείχνει τὰ μακρινὰ πολὺ κοντὰ καὶ πότε τὰ κοντινὰ πολὺ ἀπόμακρα... Τὸ ἀσφαλέστερο εἶναι νὰ βλέπη κανεῖς τὰ πράγματα μὲ γυμνὸ μάτι!

ΑΝΕΜΩΝΕΣ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Οταν λάβης καιρό, λοχία, τακτοποίησε μόνος σου τὰ κιβώτια τοῦ Καστοράκη. . .

— Μάλιστα, κύριε Ἐπιτελάρχα!

— Μοῦ φαίνεται, βρίσκονται σὲ ἀταξία, γιατί προχτὲς ζήτησα ἓνα σχέδιο καὶ τρόμαζαν νὰ μοῦ τὸ φέρουν.

— Θὰ τὰ τακτοποιήσω μόνος μου, κύριε Ἐπιτελάρχα. . . ἀλλὰ ὁ Καστοράκης ἦταν πολὺ τακτικός. . .

— Ναί, τὸ καημένο τὸ παιδί. . .

Σταθμεύσαμε τότε, τὸ Στρατηγεῖο τοῦ Β' Σώματος Στρατοῦ, στὴ Γουμέντζα τῆς Κεντρικῆς Μακεδονίας. Χειμῶνας τοῦ 1918. Τὰ βουνὰ ὀλοτρόγυρα ἦταν κάτασπρα ἀπ' τὰ χιόνια. Κι ὁ κάμπος κάτω ἦταν κρουσταλλιασμένος ἀπ' τὴν παγωνιά. Ὁ Ἀξιὸς κατέβαζε ἀπὸ τὶς ἀπανωτὲς κοιλάδες του τὸ πιὸ ξεπαγιασμένο ξεροβόρι τοῦ Αἴμου. Τὰ φημισμέ-

να τῆς Γουμέντζας ἀμπέλια εἶχαν ἀπομείνει γυμνά κούρ-
βουλα. Οἱ ψηλόκορμες λεῦκες τῆς — ὅσες εἶχαν γλυτώσει
ἀπ' τὸ στρατιωτικὸ τσεκούρι τῶν Γάλλων — τέντωναν ἀπο-
σκελετωμένες τὰ ξερόκλαδά τους. Τὰ δάση τῶν καστανιῶν
στὸ ἀνάπλαγο τοῦ βουνοῦ ἦταν χρυσοκόκκινα. Τί σκληρά-
δα πού ἔχουν τὰ φύλλα τῆς καστανιάς! Δύσκολα πού τὰ
ξεκολλᾷ ὁ βοριάς! Μαραίνονται, ἀλλὰ δὲν πέφτουν εὐκολα.
Πέφτουν — ὅμως εὐκολα δὲν τρίβονται. Κι ἀνάμεσα στὰ
κοκκινόχρυσα δάση τῶν καστανιῶν, ἀνάμεσα στ' ἀπλωμέ-
να λευκοσέντονα τοῦ χιονιοῦ, φαντάζανε, σὰν παραμυθῆνια,
τὰ φτωχὰ χωριουδάκια τῆς Μακεδονίας. Θυμᾶμαι τὴν
Κρύβα. Θυμᾶμαι τὴν Τσερναρέκα. Κάτι βαθιές πολυνεροῦ-
σες ρεματιές ὁμοῦσαν ἴσα τὸν κατήφορο ἀπὸ ἐκεῖ καὶ στὰ
πλευρά τους ἦταν θεμελιωμένοι γραφικοὶ μύλοι. Μύλοι γιὰ
ἀλεύρι. Μύλοι γιὰ σουσαμόλαδο. Πήγαίνα περίπατο ὡς
ἐκεῖ. Τοὺς εἶχα φίλους ὅλους τοὺς μυλωνάδες. Ἔμοιαζαν
σὰν αἰωνόβιοι. Μπορεῖ κι ἀπ' τὴν ἐποχὴ τοῦ πρώτου βα-
σιλιᾶ Καράνου νὰ εἶχαν ξεμείνει αὐτοὶ οἱ μυλωνάδες ἐκεῖ
μέσα, πάππου πρὸς πάππου. Τοὺς μιλοῦσα πάντα γιὰ τὰ
ἴδια ἀπλά, προαιώνια καὶ μεγάλα πράγματα. Εἶχαν πυκνὴ
σοφία ἐπάνω σ' αὐτά. Ἦξεραν πολὺ λίγα. Ἀλλὰ τὰ ἤξεραν
βαθιά, πλατιά, ἀδίσταχτα. Εἶχαμε πάει τελευταῖα μαζί μὲ
τὸν Καστοράκη κ' εἶχαμε περάσει ἓνα ὁμορφο ἀπόγιομα.
Τώρα ὁ Καστοράκης δὲ θὰ ξαναπάη ποτὲ στοὺς μύλους τῆς
Γουμέντζας. Μήπως θὰ ξαναπάω ἐγώ; Ἄς ποῦμε πὼς εἶναι
τὸ ἴδιο. . .

Ἄνοιξα τὰ κιβώτια κι ἄρχισα νὰ ψάχνω. Ἔβγαζα ἓνα -
ἓνα τοὺς φακέλους. Τὰ γραφεῖα μας ἦταν κοντὰ στὴν πλα-
τεῖα τῆς πολίχνης. Σ' ἓνα ξύλινο κιόσκι, καμωμένο ἀπ' τοὺς
συμμαχικοὺς στρατοὺς, ἔπαιζε κάθε ἀπόγιομα ἡ μουσικὴ.
Οἱ ντόπιοι τὴν εἶχαν μπουχτίσει. Ἐμεῖς οἱ στρατιωτικοί,
ὅταν ἦταν λιακάδα, χασταλεύαμε ἐκεῖ γύρω. Βλεπόμαστε,
κουβεντιάζαμε, δανειζόμαστε ὁ ἓνας ἀπ' τὸν ἄλλον. Ἀκού-
γαμε μέσα - μέσα καὶ λίγη μουσικὴ. Ἐμεῖς. . . Ἦταν ἐκεί-
νη τὴν ἐποχὴ στὴ Γουμέντζα καὶ Γάλλοι καὶ Ἀγγλοὶ καὶ

Ίταλοι καὶ Σενεγαλέζοι. Ἐμεῖς δὰ οἱ Ἕλληνες εἶμαστε πού εἶμαστε. Ὅποιος δὲν ἔκανε στρατιώτης στὸν Εὐρωπαϊκὸ πόλεμο στὸ Μέτωπο τῆς Ἀνατολῆς, δὲ μπορεῖ νὰ νιώσῃ τὴν ἀλλόκοτη γραφικότητα τῆς πανσπερμίας τῶν φυλῶν, τῆ ζαλιστικῆ χάβρα τῆς βαβυλωνίας τῶν γλωσσῶν. Κάθε ἀπόγιομα στὴν πλατεία τῆς Γουμέντζας εἶχαν ραντεβοῦ ὅλες οἱ φυλές τῆς. . . Ἀντάντ. Πήγαινα καὶ συναντοῦσα ἐκεῖ, καθισμένον στὸ τιμεντένιο πεζούλι τῆς διεθνοποιημένης βρύσης, ἓνα Σενεγαλέζο μὲ γαλάζια γαλλικὴ στολή. Τοῦ ἄρεγε ἡ μουσικὴ καὶ δὲν ἔλειπε ποτέ, φτάνει νὰ μὴν εἶχε ὑπηρεσία. Δὲν τοῦ μιλοῦσα, δὲ μοῦ μιλοῦσε. Γρύλιζε σὰ γουρουνάκι μόλις μ' ἔβλεπε. Καὶ τοῦ χαμογελοῦσα ἐγκάρδια. Ἐρχόταν συχνὰ κι ὁ Καστοράκης.

«Θέλω νὰ τοῦ δώσω νὰ καταλάβῃ — ἔλεγε πικρογελαστά — ὅτι ὑπηρετοῦμε μαζὶ ἀνώτερους σκοπούς. Αὐτὸς πολεμᾷ γιὰ τὴν ἐλευθερία τῆς Μακεδονίας κ' ἐμεῖς γιὰ τὸν ἐξευρωπαϊσμὸ τῆς Σενεγάλης! . . . Λυπᾶμαι πού εἶναι ἀδύνατο νὰ συνεννοηθοῦμε. Ὅμως εἶμαι βέβαιος ὅτι ὁ Σενεγαλέζος σκέπτεται ἀκριβῶς τὸ ἴδιο. . . Δὲν εἶν' ἔτσι, συνάδελφε;»

Ὁ Σενεγαλέζος γρύλιζε, δείχνοντας τὰ κάτασπρα δόντια του κάτω ἀπ' τὸ κατάμαυρο χαμόγελό του. Κι ὁ Καστοράκης γελοῦσε.

«Τώρα θὰ γελάσω σενεγαλέζικα!» ἔλεγε καὶ γελοῦσε πιὸ πολὺ μὲ τὸ ἀστεῖο του.

Ἀπὸ τότε πού ἔγινε ἀνακωχῆ, μπορεῖ νὰ λιγότεψε ὁ στρατιωτικὸς πληθυσμὸς, μὰ πλήθυνε τὸ κέφι του. Ὁ βραχνὰς τοῦ πολέμου σήκωσε τὸ μισό του βάρος ἀπὸ τὸ στῆθος μας. Προσδοκοῦμε ὦρα τὴν ὦρα τὴν εἰρήνη μὲ ἀσυγκράτητη χαρά. Ἡ νοσταλγία μας γίνεται ἡδονικῆ. Ὁ γυρισμὸς στὰ σπίτια μας εἶναι μιὰ βέβαιη, μιὰ πολὺ κοντινὴ εὐτυχία. Δίχως ἄλλο, περνοῦμε πιὸ χαρούμενα τώρα μὲ τὴν ἀνακωχῆ, ἔξω στοὺς γραφικοὺς περιπάτους τῶν περιχώρων, ἀκόμα καὶ μέσα στὴ λιθόστρωτη κεντρικὴ πλατεία τῆς Γουμέντζας. . .

Σήμερα όμως δε θα βγῶ καθόλου ἀπ' τὸ Γραφεῖο. Ἄνοιξα τὰ κιβώτια κι ἄρχισα νὰ ψάχνω. Βγάζω ἕναν - ἕνα τοὺς φακέλους. Οἱ νότες τῆς μουσικῆς φτάνουν ἀπὸ τὴν πλατεία κατακάθαρες. Χτυποῦν στὰ μεγάλα τζαμωτὰ τοῦ γραφείου καὶ μπαίνουν ἀπὸ τὶς χαραμάδες μέσα. Σμίγουν μὲ τὴ ζεστασιά τῆς σόμπας καὶ δημιουργοῦν μιὰν ἀτμόσφαιρα γλυκιὰ καὶ συμπαθητικῆ. Μὰ δὲν ἔχει δίκιο ὁ κ. Ἐπιτελάρχης. Ὁ Καστοράκης ἦταν πολὺ τακτικός. «Ναί, τὸ καημένο τὸ παιδί. . .» Οἱ φάκελοι εἶναι ὅλοι ἐν τάξει. Εἶχε ἕνα δικό του σύστημα ἀρχείου. Αὐτὸ εἶναι ὅλο. Γιὰ μένα ποὺ ξέρω τὸ σύστημά του, δὲν ὑπάρχει μεγαλύτερη τάξη. . . Ἄλλὰ τί εἶναι αὐτά; Βιβλία! Τὰ βιβλία του. Τὰ ξέχασε! Εἶχε μαζί του κάμποσα νομικὰ βιβλία. Καὶ διάβαζε ὁλοένα. Ὁ πόλεμος δὲν τοῦ εἶχε διακόψει καθόλου τοὺς νομικούς του στοχασμούς. Ἡ ἀγαπημένη του ἐπιστήμη εἶχε ἐπιστρατευτῆ μαζί του. Ὁ γυλιός του ἦταν κ' ἕνας μικρὸς βωμός της. Εἶχε ἀνακαλύψει στὴ φρουρὰ κάνα - δυὸ φραντζεζόπουλα δικηγοράκια καὶ συζητοῦσαν πολλές φορές γιὰ νομικὰ ζητήματα. Ἦταν πολὺ λεπτός.

— Καμιά φορὰ ὑποχωρῶ, μοῦ ἔλεγε. Δὲ θέλω νὰ ἐνισχύσω τὴ γνώμη μου μὲ τὶς γνώμες τοῦ Βιντσάιτ ἢ τοῦ Γέριγκ μήπως θίξω τοὺς φραντσέζους. . .

— Καλὰ νὰ παθαίνης, ἀφοῦ ἔφερες τὴν ἐπιστήμη σου νὰ ἐκτελῆ βοηθητικὲς ὑπηρεσίες στὸ συμμαχικὸ μέτωπο! . .

Ναί, τὸ θυμᾶμαι καλά, ἔτσι τοῦ ἔλεγα. Μήπως εἶναι καὶ πολλὲς μέρες; Τὰ βιβλία του εἶναι ἀκόμα ζεστὰ ἀπ' τὸ ξεφύλλισμά του. Καθὼς ἔφυγε ξαφνικά, τὰ παράτησε μέσα στὰ κιβώτια τοῦ ἀρχείου. Πρέπει νὰ τὰ στείλω. . . κάπου. Μὰ ποῦ; Ἦταν μοναχοπαίδι κι ὄρφανός. Γι' αὐτὸ δὲν εἶχε πάει καὶ στὴ Σχολὴ τῶν Ἐφέδρων νὰ γίνῃ ἀξιωματικός. Μοῦ τό 'λεγε. . .

Νὰ ἐδῶ ἀνάμεσα βλέπω καὶ κάτι χαρτιά. Χειρόγραφα! Χειρόγραφά του! Ἕνα γράμμα. Τὸ ξέχασε κι αὐτό. Δὲν πρόφτασε νὰ τὸ στείλῃ. . . «Ἀγαπημένη μου. . .» Δὲν ἔχω τὸ δικαίωμα νὰ τὸ διαβάσω. Δὲν μοῦ εἶχε μιλήσει ποτὲ γιὰ

μιὰ τέτοια ὑπόθεση. Γιατί τάχα; Τὸ εἶχε τόσο μυστικό; Ἦταν μιὰ ἀδυναμία του; Ἦταν καμιὰ ἀταξία τῆς ζωῆς του; «Ἀγαπημένη μου. . .» Τί πρέπει νὰ τὸ κάνω τώρα αὐτὸ τὸ γράμμα;. . . Μήπως ἔχει κάπου διεύθυνση; Μήπως γράφει κάπου ὄνομα;. . . Μὰ γιὰ νὰ τὸ βρῶ, θὰ ἔπρεπε νὰ τὸ διαβάσω. Κάνει; Ἀφοῦ μοῦ εἶχε κρύψει τόσο πολὺ τὸ μυστικό του; Ὁχι, δὲν κάνει! Νὰ τὸ σχίσω; Νὰ τὸ πετάξω στὴ σόμπα; Νὰ πάω νὰ τὸ θάψω ἐξω ἐκεῖ;. . . Ἔτσι πρέπει νὰ κάμω. . . Ἐξω ἐκεῖ. . . Μὰ πάλι. . . Ἄν μάθω κάποτε σὲ ποιὰν ἀνήκει αὐτὸ τὸ λησμονημένο γράμμα, γιατί νὰ τῆς ἔχω στερήσει ἓνα προσφιλέστατο κειμήλιο, μιὰ τελευταία ἀνάμνηση, μιὰ γλυκιὰ παρηγοριά; Ὁχι, δὲν ἔχω τὸ δικαίωμα νὰ τὸ ἐξαφανίσω. Δὲν ἀνήκει οὔτε σ' ἐμένα, οὔτε σ' ἐκεῖνον. . . Νὰ ἰδῶ; Εἶναι τελειωμένο; Ναί, εἶναι! . . «. . . σὲ φιλῶ, μικρούλα μου, στὰ γαλανὰ σου ἀθῶα ματάκια (πρόσεξε μὴν εἶναι δακρυσμένα! Θὰ πάρω πίσω τὰ φιλιὰ μου!) Ὁ Παῦλος σου». Εἶναι τελειωμένο. Ἄν πρόφταινε νὰ γράψῃ ἓνα ὄνομα σ' ἓνα φάκελο θὰ τὸ εἶχε στείλει. Μπορεῖ νὰ μὴν εἶχε τὴν ὥρα ἐκείνη φάκελο στὰ χαρτιά του. Τί κρίμα!. . . Τὰ γαλανὰ τῆς ἀθῶα ματάκια θὰ τὸ εἶχαν διαβάσει τώρα, θὰ τὸ εἶχαν διαβάσει πολλὲς φορές, ἀπειρες φορές καὶ θὰ εἶχαν δακρῦσει πολὺ, ἀκόμα πιὸ πολὺ — ὅσο παίρνει περισσότερο.

Δὲν εἶναι ὅμως, ἀπολύτως ἀδύνατο νὰ τὴν ἀνακαλύψω. Κ' ἔχω ὑποχρέωση νὰ τὸ προσπαθίσω. Τὰ μάτια τῆς εἶναι γαλανὰ καὶ ἀθῶα. Νὰ ἓνα σημάδι. Καὶ δὲ λάθεψε ποτὲ σὲ τίποτα ἐκεῖνος. Ἦταν πάντα τὸ κάθε τι ἔτσι ὅπως τὸ ἔλεγε. Πρέπει νὰ ὑπάρχουν λοιπὸν στὴν Ἀθήνα κάποια γαλανὰ καὶ ἀθῶα ματάκια ἀκόμα ποὺ κλαῖνε τώρα γι' αὐτόν. Πρέπει νὰ τὰ βρῶ καὶ νὰ τοὺς δώσω τὸ γράμμα του. Γιὰ νὰ κλάψουν, νὰ ξανακλάψουν. . .

Πόσα γαλανὰ ματάκια καλοκοίταξα βαθιά, ἐρευνητικά! . . . Τὸ κοίταγμά μου τὰ ξάφνιζε. «Εἶστε κι ἀθῶα;. . . Εἶστε σεῖς;» Τὰ ρωτοῦσα σιωπηλά. Κ' ἡ ἐρώτησή μου, ἄς μὴν τὴν ἀκουγαν, τὰ ξάφνιζε, τάχα, πολὺ.

- Τί με κοιτάτε έτσι παράξενα; μοῦ εἶπε κάποτε μιὰ ξανθούλα, πού εἶχε τὰ ἀθωότερα γαλανὰ μάτια τοῦ κόσμου.
 — Τὸν . . . καημένο τὸν Παῦλο! . . . ψιθύρισα σιγανά.
 — Ποιὸν Παῦλο; . . . Παραμιλάτε; . . .
 — "Ὡστε . . . δὲν εἶστε οὔτε σεῖς; . . .
 — Παραμιλάτε, δὲ σὰς λέω ἐγώ!

Δεκάξι χρόνια πέρασαν. Δὲν μπόρεσα ν' ἀνακαλύψω τὴν ἀγαπημένη του. Δὲν ἤξεραν τίποτα γι' αὐτὴν οὔτε οἱ ἄλλοι φίλοι του οὔτε οἱ συγγενεῖς του. Μήπως ἦταν ἀνύπαρχτη; Μήπως ἦταν πλάσμα τῆς φαντασίας του; Τὸ πιστεύα γιὰ μιὰ στιγμή. Κ' ἔτσι πῆρα τὴν ἀπόφαση νὰ διαβάσω πιά αὐτὸ τὸ κιτρινωμένο ἀπ' τὴν πολυκαιρία ἱερὸ γράμμα. Τὸ διάβασα. Καλέ μου φίλε, ἀλησμόνητε! . . . Δὲν μπορεῖ νὰ ἦταν ἀνύπαρχτη. Τὴν εἶδα ὀλοζώντανη μὲς στὸ ἀνεπίδοτο γράμμα σου. "Ἦσουν ἐρωτευμένος. Καὶ μᾶς τὸ 'κρυβες. "Ἦσουν πάντα καὶ σ' ὄλα σου τόσο σεμνός! Στὰ χέρια μου ἐμπιστεύτηκες, ὄχι ἐσύ, τὸ πεπρωμένο σου, (τὸ ἴδιο δὲν κάνει; Εἴμαστε τίποτε ἄλλο ἀπὸ ἓνα τυφλὸ ὄργανο τοῦ πεπρωμένου;) αὐτὸ τὸ τελευταῖο σου ἐρωτικὸ γράμμα. Καὶ νὰ μὴν μπορέσω νὰ τὸ δώσω σ' ἐκείνην πού ἀνήκει; . . . Ἄλλὰ σήμερα ἔχω μιὰ ἰδέα· ἔχω μιὰν ἐμπνευση: Νὰ τὸ δημοσιέψω! Ποιὸς ξέρει; Μπορεῖ τὰ γαλανὰ ἀθῶα ματάκια νὰ τὸ διαβάσουν ἐπιτέλους κ' ἐκεῖνα! Καὶ νὰ δακρῦσουν. Νὰ ξαναδακρῦσουν. Γιατὶ στὸ πέρασμα τῶν δεκάξι χρόνων θὰ 'χουν πάψει, ἀλίμονο, νὰ δακρῦζουν πιά γιὰ σένα! Κάποιος ἄλλος θὰ τὰ παρακαλῆ καὶ θὰ τὰ θέλῃ νὰ εἶναι ἀδάκρυστα, γελαστά, χαρούμενα. . . Μὰ δὲν μπορεῖ παρά νὰ ξαναδακρῦσουν ἂν διαβάσουν, ἔπειτα ἀπὸ δεκάξι χρόνια, τὸ γραμματάκι σου αὐτό:

«Ἀγαπημένη μου, — Πολὺ λυπήθηκα πού δὲν μπόρεσα νὰ κατεβῶ νὰ κάμουμε Χριστούγεννα μαζί, ὅπως σοῦ τὸ εἶχα ὑποσχεθῆ κι ὅπως τὸ ἐπιθυμοῦσα γλυκά. Μαζί! . . . Τὸ λέει ὁ λόγος. Θὰ ῥχιζαν πάλι τὰ κρυφὰ μας χτυποκάρδια καὶ τὰ μυστικά μας μαρτύρια. . . Μὰ θὰ σ' ἐβλεπα ὡστόσο μιὰ φορά, θὰ σὲ ξανάβλεπα μὲ λαχτάρα. ὦ, πόσο

σ' ἔχει κάμει ὁμορφότερη ἢ μοναξιά τῆς καρδιάς μου, ἡ φρίκη τοῦ πολέμου, ὁ φόβος τοῦ θανάτου! Ἐσὺ εἶσαι στὰ μάτια μου ἡ Εἰρήνη! Ἐσὺ εἶσαι ἡ Ζωή! Ἐσὺ εἶσαι τὸ λαμπρὸ τελείωμα τοῦ ἀνθρώπινου ἑαυτοῦ μου! Θὰ σὲ ξανάβλεπα, ἀγαπημένη μου, ἔτσι κομψή, ἔτσι αἰθέρια, τυλιγμένη μὲ τὸ χαδιάρικο νάζι σου στὸ γουναρικό σου, τὰ γαλανά σου ματάκια θὰ σπιθοβολοῦσαν ἀπὸ χαρά. . . Τὸ γλυκὸ σου στοματάκι θὰ χαμογελοῦσε ἀπὸ εὐτυχία. . . Ἴσως ἔβρισκες εὐκαιρία νὰ μοῦ πῆς καὶ κανένα ζεστὸ λογάκι. . . Τί ἄλλο ἤθελα;. . . Θὰ ξεχνοῦσα μὲ μιᾶς ὅλες τὶς φρικαλεότητες τοῦ πολέμου. Ἡ χαρὰ τῆς εἰρήνης θὰ ξαναφτέρωνε τὴν ψυχὴ μου! Θὰ ξεχνοῦσα μὲ μιᾶς ὅλους τοὺς ἀποτροπισμοὺς τοῦ θανάτου. Ἡ χαρὰ τῆς ζωῆς θὰ ξαναπλημμυροῦσε τὴν καρδιά μου! Ἄς μὲ συγχωροῦσαν οἱ πεθαμένοι σύντροφοί μου! Θὰ τοὺς ἐγκατέλειπα ὀλότελα στὴ λήθη τους! Ἄς μὲ συγχωροῦσαν οἱ μεγάλοι ἰδεολόγοι τῆς νίκης. Δὲν ξέρω ποιοὶ μπορεῖ νὰ εἶναι οἱ σκοποὶ τοῦ πολέμου μὰ τὸ μόνο εὐχάριστο ἀποτέλεσμά του θὰ ἦταν ἡ λαχταριστὴ μας ξανασυνάντηση! . .

Καὶ θὰ ξανάρχιζαν τὰ χτυποκάρδια μας. . . Θὰ ἰδωθοῦμε; Θὰ σμίξουμε;. . . Ποῦ; Πότε; Πῶς; Πόσο;. . . Ἐνα φιλάκι μόνο, ἀρπαχτὸ στὴν Πύλη τοῦ Ἀδριανοῦ;. . . Δυὸ - τρία λογάκια μόνο τὸ βράδυ ἀνάμεσα ἀπ' τὰ σιδερένια κάγκελα τοῦ κήπου σου;. . . Ἐνα μόνο βίζαβι στὸ ζαχαροπλαστεῖο ἢ στὸ θέατρο;. . .

Ὅμως, μικρούλα μου, ἀν ἐρχόμουν, θὰ σοῦ μιλοῦσα τώρα διαφορετικά. Θὰ σοῦ ἔλεγα: «Ἐχομε πιά μεγαλώσει! . . Δὲν εἶμαι πιά ἕνας δειλὸς φοιτητάκος ἐγώ, κ' ἐσὺ μιὰ ρομαντικὴ μαθήτρια τοῦ ὠδείου. Γυρίζω ἀπὸ τὸν Εὐρωπαϊκὸ Πόλεμο! Εἶμαι πρὸ πολλοῦ δικηγόρος! Καὶ σ' ἀγαπῶ πάντα μὲ ὅλη τὴ δύναμη τῆς ψυχῆς μου. Σὲ θέλω! Εἶσαι ὁ σύντροφος τῆς μοίρας μου καὶ τῆς ζωῆς μου. Ἐλα νὰ χτίσουμε πιά τὴ φωλιά μας! Αὐτὴ μόνο ἡ ἐλπίδα μποροῦσε νὰ μὲ παρηγορῇ στὸν πόλεμο· αὐτὴ μόνο ἡ πραγματοποίηση μπορεῖ νὰ μ' ἐμπνέη στὴν εἰρήνη. Ὅλα θὰ τὰ κατορθώσω στὸ πλάι

σου, με την αγάπη σου, με τη στοργή σου, με το θάλπος σου — όλα! Το έρωτικό μας ειδύλλιο ήταν ωραίο. Το ρομάντζο του γάμου μας θα είναι ακόμα πιο ωραίο. Απόφαση!

Αυτά θα σου έλεγα αν έρχομουν. Κι αυτά θα σου πω μόλις έρθω. Γιατί θα 'ρθω, ναι, θα 'ρθω σε λίγες ημέρες. Θα 'ρθω κοντά στη ζωή, κοντά στην αγάπη! Είμαι ο μεγάλος τυχερός του πολέμου. Το λάφυρό μου είναι η αγάπη σου. Το λάφυρό σου είναι η δική μου. Έζησα να τη χαροῦμε την αγάπη μας. Τί άλλο μπορώ να σκέπτομαι την παραμονή της ειρήνης;

Φαντάζομαι πώς μπορεί να πέρασες άπάνω - κάτω, τα Χριστουγεννά σου. Έσύ όμως δε μπορείς να φανταστής πώς τα πέρασα εγώ. Γι' αυτό αποφασίζω να σου γράψω, πρόχειρα και βιαστικά, τα Χριστουγεννιάτικα απομνημονεύματά μου. Όταν μου άρνήθηκαν την άδεια, πέρασα ώρες δυστυχίας. Είχα κιόλα κάμει νοερά το Χριστουγεννιάτικο ταξίδι μας προς τη φάτνη της Βηθλεέμ. Περιπατούσαμε μαζί κάτω απ' το άστέρι των Μάγων. Και πηγαίναμε στο Μικρό Θεό των καλών ανθρώπων, πηγαίναμε για μόνο δώρο την αγάπη μας. Ξέρεις με πόση χαρά θα το δεχότανε; Τ' είναι η σμύρνα και ο χρυσός και ο λίβανος μπροστά στη δική μας άγνη και βαρύτιμη και δοξαστική αγάπη;. . . Όμως μου άρνήθηκαν την άδεια και με ξαναγύρισαν απ' τα πρόθυρα της Βηθλεέμ στο λόχο του Στρατηγείου! Έσένα σ' έχασα ανάμεσα στους άγγέλους και τους ποιμένες. Άκουγα καθαρά τη φωνή σου να ψέλνη μαζί τους το « Δόξα εν Ύψίστοις ». Σάν ένα όνειρο πικρό τά 'βλεπα όλα αυτά τη νύχτα των Χριστουγέννων. Και με ξύπνησαν τα Μακεδονόπουλα, που χτυπούσαν τις πόρτες των σπιτιών και φώναζαν: « Κόλιντε! Κόλιντε! ». Δεν άσχολούμαι με τη λαογραφία και δε φρόντισα να μάθω ποιο άκριβώς είναι το έθιμό τους και τί πάει να πη το «Κόλιντε! Κόλιντε! ». Μα μου έκαμαν ζωηρή έντύπωση οι νυχτερινές αυτές κραυγές των παιδιών μέσα στο παγωμένο σκοτάδι. Ένα απ' αυτά

τὰ θεοφοβούμενα παιδάκια μπορεῖ νά 'ναι κι ὁ Χριστός Γιατί ὄχι; Δεκατέσσερες χιλιάδες εἶχε σφάζει ὁ 'Ηρώδης γιὰ νά βρῆ τὸ ἕνα. Δὲν τὸ βρῆκε! . . «Κόλιντε! Κόλιντε!» φώναζαν τὰ διαβολάκια καὶ χτυποῦσαν τὴν πόρτα μὲ πάνινες σφαῖρες δεμένες σὲ ξύλινα κοντάρια. Χτύπησαν καὶ στὴ δική μας πόρτα. Εὐπνησα, σηκώθηκα. . . Μὲ πόση πίκρα βεβαιώθηκα ὅτι ἡμουν ἀκόμα στὴ Μακεδονία, στρατιώτης ἀκόμα, μακριά σου ἀκόμα. . .

Θυμᾶσαι πρόπερσι, πού εἶχαμε ἀπαντηθῆ τὴ νύχτα στὴν ἐκκλησία; Ξαφνίστηκες πὼς εἶμαι τόσο θρησκός! Κ' ἔγινα πιὸ πολὺ θρησκός ὅταν εἶδα πόσο εἶσαι κ' ἐσύ. 'Αξιζει νά λατρεύη κανεὶς πιστά, κατανυχτικά, τὸ Θεὸ τῆς Καλοσύνης καὶ τῆς 'Αγάπης. . .

Ντύθηκα καὶ πῆγα στὴν ἐκκλησία. Εἶναι πανάρχαια, χαμηλή, χωμένη, θαρρεῖς, μέσα στὸ χῶμα, μὲ τὴ σκεπὴ τῆς ἀπλοκαθισμένη ἀπὸ πάνω σὰν μονοκόμματο βαρὺ καβούκι, ὅπως σ' ὄλες τὶς ἐκκλησίες τῆς σκλαβωμένης μας παλιότερα γῆς. Καθὼς ἦταν ὅλοι σχεδὸν οἱ πολῖτες κ' οἱ περισσότεροι στρατιωτικοὶ ἀγνωστοί μου, καθὼς ἔφελναν κάπως ἀλλιώτικα ψάλτες καὶ παπάδες, εἶχα τὴν ἐντύπωση ὅτι παρακολουθῶ τὴ λειτουργία ἄλλης θρησκείας, ἄλλου Θεοῦ. Καθόλου δὲ μοῦ θύμιζε τὴ χριστουγεννιάτικη λειτουργία τῆς 'Αθήνας μὲ τὸ λαμπρόφωτο ἐσωτερικὸ τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τοὺς χαρούμενους ἐκεῖ μέσα πιστοῦς. 'Εδῶ ἡ ἀτμόσφαιρα τῆς ἐκκλησίας εἶναι βαριά καὶ μελαγχολικὴ, ὡσὰν νά τὴ μολεύη ἀκόμα ἡ σκλαβιά τοῦ Μωαμεθανοῦ. Οἱ Χριστιανοὶ εἶναι ἀγέλαστοι καὶ φοβισμένοι ὡσὰν νά τρέμουν ἀκόμα τὸ Βούλγαρο κομιτατζή. 'Ο Θεὸς ὁ ἴδιος, θαρρεῖς, ἐμπνέει περισσότερο φόβο παρά ἀγάπη στὴν ψυχὴ τους. Λὲς πὼς δὲν ἔχουν ἀκόμα ἐνγλικιωθῆ, δὲν ἔχουν ἀκόμα χειραφετηθῆ ἀπὸ τὸν ἐπουράνιο Πατέρα. Δὲν εἶναι ἐλευθερά παιδιά του. 'Η ἐξουσία του ἀπάνω τους εἶναι ἀπόλυτη, ὀλοκληρωτικὴ. 'Η ὑποταγὴ τους εἶναι τυφλή. Νά ποῦ δὲν εἶναι κι ὁ Θεός μας Παντοδύναμος! 'Εγὼ πιστεύω πὼς θέλει νά ἐλευθερώσῃ αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὴ

σκλαβιά τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ πνεύματος, ἀπὸ τὶς προλήψεις, ἀπὸ τὶς δεισιδαιμονίες. Μὰ δὲν τὸ μπορεί ἀκόμα. Εἴμαστε ὀμόθητροι. Ἔχουμε τὴν ἴδια πίστη, τὸ ἴδιο δόγμα. Μπορεῖ νὰ εἶναι πιὸ γνήσιοι Χριστιανοὶ ἀπὸ μᾶς... Καὶ πιὸ φανατικοὶ Ὀρθόδοξοι. . . Ὁμως ἀπόψε μοῦ φαίνεται κάπως διαφοροτικὸς ὁ Θεὸς τοὺς ἀπὸ τὸ Θεό μας! Ὁ δικός μας ὄλο χαμογελαῖ. Ὁ δικός τους ὄλο κατσουφιάζει. Προσκυνοῦμε ἀπόψε στὴν ἴδια φάτνη, τὸ ἴδιο βρέφος. Ἐκεῖνοι. . . τοὺς βλέπω ὄλους σκυμμένους πρὸς τὸ χῶμα, μὲ δέος, μὲ ρίγος, μὲ φρίκη. Ἐγὼ πλησιάζω θαρρετὰ καὶ χαρούμενα καὶ παίρνω στὴν ἀγκαλιά μου τὸ μικρὸ Χριστὸ καὶ τὸν κοιτάζω στὰ μάτια καὶ τοῦ φιλῶ τὸ ἀχτινοβόλο μέτωπο. Ἄν δὲν μοῦ ἔδινε αὐτὸ τὸ θάρρος κι αὐτὴ τὴν οἰκειότητα, τότε γιατί θὰ ἔχε γίνει ἄνθρωπος σὰν ἐμέ; Κατὰ τί θὰ διέφερε αὐτὸς ἀπὸ τοὺς ἄλλους θεοὺς τοῦ τρόμου καὶ τῆς σκληράδας;. . . Μένουν ἀκόμα κάποιοι χαλκάδες ἀπὸ τὶς ἀλυσσίδες τῆς σκλαβιάς πού δὲν ἔχουν τέλεια σπάσει μέσα στὶς ψυχὲς τῶν ἀδερφιῶν μας. Πρέπει νὰ σπάσουν. Πρέπει νὰ τοὺς βοηθήσουμε νὰ τὶς σπάσουν. Μᾶς ἀφήνουν κ' οἱ πόλεμοι; Αὐτοὶ εἶναι πού καλλιεργοῦν τὴ δεισιδαιμονία μέσα στὶς ἀπλοϊκὲς ψυχὲς. Τὸν τρόμο καὶ τὸ ἔλεος. Τὴν ἀπειλὴ τοῦ τρόμου καὶ τὴν ἐλπίδα τοῦ ἐλέους. Ἄχ! Ἄνθρωποι! Ἄνθρωποι!. . . Πότε θὰ σᾶς ἰδῶ πραγματικὰ ἐλεύθερους; Πότε θὰ σᾶς χαρῶ ἀληθινὰ εὐτυχισμένους;. . .

Ἴσως, δὲ θὰ ἔταν λόγος νὰ σοῦ τὰ γράψω ὄλα αὐτά, ἀγαπημένη μου. Μὰ ἔχω τὴν αἴσθηση ὅτι ἐσὺ μοῦ τὰ ἐμπνέεις· ὅτι τὰ κουβεντιάζω μαζί σου· ὅτι συμφωνᾶμε σ' ὄλα καὶ ὅτι μὲ τὴ συμφωνία σου παίρνουν ἀλήθεια· γίνονται ἀξίες τῆς ζωῆς μας, κρίκοι τῆς ἀγάπης μας, θεμέλιο τοῦ σπιτιοῦ πού θὰ χτίσουμε.

Δὲν ξέρεις πόσο χάρηκα ὅταν ἐξῶ στοὺς δρόμους, στὶς πλατεῖες, στὶς αὐλές, στὰ σπίτια εἶδα σήμερα χαρούμενους τοὺς χωριανούς, ἄντρες καὶ γυναῖκες! Καθαρωντυμένοι, γελαστοί, καλομίλητοι, μοιάζουν σὰν ἄλλοι ἄνθρωποι. Ὁ Χριστὸς ἔκαμε τὸ θαῦμα του! Οἱ γυναῖκες ἔχουν φορέσει

τις ἐγχώριες γιορτινές στολές τους. Κ' ἡ πιὸ φτωχιά ἀπὸ δαῦτες εἶναι σήμερα φανταχτερὴ καὶ στολισμένη. Περισσότερο τὰ κορίτσια. Ἀκόμα κ' οἱ προσφυγοπούλες ἀπὸ τῆ βορεινότερη Μακεδονία, πού τις ξεσπίτωσε ὁ πόλεμος κι ὦρα τὴν ὦρα λαχταροῦν νὰ ξαναγυρίσουν τώρα στὰ ὄρεινά τους χωριά, κάπου κοντὰ στὰ Βελεσσά, κάπου κοντὰ στὸ Νευροκόπι. Κι αὐτὲς ἔχουν σήμερα ἕναν γιορτινὸ κεκρύφαλο στὰ πλούσια καστανόξανθα μαλλιά τους, ἕνα γιορντάνι ἀπὸ φλωριά κρεμασμένο στὸ λαιμό. Τίς βλέπω καὶ κάθομαι καὶ συλλογιέμαι πόσο ἔμφυτη εἶναι ἡ φιλαρέσκεια στὴ γυναίκα· πόσο φυσικὸ εἶναι τὸ λουῖσο στὸν ἄνθρωπο. Δὲν ἔκαμε ὁ πολιτισμὸς τὸ λουῖσο, ὄχι. Τὸ λουῖσο ἔκαμε τὸν πολιτισμὸ. . .

Τραγουδοῦν καὶ χορεύουν στὶς ἡλιόλουστες αὐλὲς στρωμένες μὲ χρυσοκόκκινα ξερὰ φύλλα. Οἱ στρατιῶτες ἀνακατεύονται μαζί τους, καθένας ὅπου ἔχει γνωριμίες. Καὶ τὸ γλέντι γίνεται ζωηρότερο. Λησμονιῶνται γιὰ μιὰ στιγμή τὰ μακρινὰ σπίτια κ' οἱ παλιοὶ δεσμοί. "Ὅπου γῆς καὶ τάφος! "Ὅπου γῆς καὶ γλέντι! "Ὅπου γῆς καὶ χαρά! Μαζὶ μὲ ἄλλους φίλους περιπλανήθηκα κ' ἐγὼ στὶς γειτονιές, στὶς ὀξώπορτες, στὶς αὐλές. Ἡ Καλούδα φοροῦσε μιὰ χρυσόπορπη ζώνη τῆς γιαγιάς της. Ἦταν πάντα σεμνὴ καὶ χαμοβλεποῦσα. Μᾶς πρόσφερε ρετσέλια. Ἡ Χρυσούλα εἶχε διπλόγυρο γιορντάνι στὸ λαιμό, ἦταν πάντα γλυκομίλητη. Μᾶς πρόσφερε μελομακάρονα. Ἐκεῖ βρήκαμε καὶ τὴ Γιορντάννα, προσφυγοπούλα ἀπὸ τὸ Μελένικο, χεροδύναμο, στιβαρὸ κορίτσι, ξεκομμένο ἀτόφιο ἀπὸ κάποιο πρωτόγονο ἀνθρωπομάντεμο. Οἱ φίλοι μου κάνουν γλυκὰ μάτια μαζί της. Περνοῦν τὸν καιρὸ τους. "Ὅμως στὸν Ἀντρέα εἶπα νὰ τὴν πάρη γυναίκα του τὴν Καλούδα. . . Εἶναι σεμνὸ, ἐργατικὸ καὶ φρόνιμο κορίτσι. Θὰ τὴν πάρη; Ἐγὼ θὰ τὸ 'κανα, ἂν δέν. . . (Μὴ ζηλέψης!).

Κάτω στὴν πλατεία παίζει ἡ μουσικὴ μας καὶ χαρούμενα πλήθη στρατιωτῶν διασταυρῶνονται μὲ θερμὲς εὐχές: «Χρόνια πολλά!» — «Καλὴ ἄφηση!» Δὲ στάθηκα πολὺ ἐκεῖ.

Προσπέρασα βιαστικός, ξέφυγα από τους καλούς μου φίλους και βάδισα ολομόναχος προς άλλους φίλους, τους καλύτερους απ' όλους. Είναι το μόνο μέρος που πηγαίνω πάντα ολομόναχος, χωρίς συντροφιά. Έτσι βρίσκουν ευκαιρία να μου πουν τα βαθιά μυστικά τους οι καημένοι οι φίλοι μου του στρατιωτικού νεκροταφείου! Σήμερα δέν το περίμεναν να τους επισκεφτώ. Και μου φάνηκε πώς οι ξύλινοι, αραδιαστοί πυκνοί σταυροί τους σάλεψαν από χαρούμενη εκπληξη. Πόσοι είναι! 'Αμέτρητοι είναι! Γεμάτο το νεκροταφείο! Θαρρείς πώς ήρθαν οι τάφοι ίσα - ίσα με το τέλος του πολέμου και τώρα δέ χωράει ούτε έναν πιά! Δέν είναι θέση για κανέναν άλλο! Αυτό, βέβαια, θα το ξέρη ο θάνατος και θα κόψη τις βόλτες του από εδώ. 'Αρκετά θέρισε! Για ιδές, για ιδές πόσα παλληκάρια, πόσα ονόματα, πόσα νιάτα, πόσο όνειρα, πόσοι καημοί! Βρήκα άνεμῶνες πολλές, άναριθμητες έξω στα χωράφια· έκοψα όσες μπορούσα και τις σκορπῶ στους τάφους τῶν πολεμοχαμένων αδερφῶν· τις σκορπῶ από μάνες, αδερφές, γυναίκες, άρραβωνιαστικές, έρωμένες. . . "Ένα φοβερό, μακάβριο ρίγος με διαπέρασε, αγαπημένη μου, καθώς διασκελίζα τους τελευταίους τάφους με τις τελευταίες άνεμῶνες στο χέρι. 'Ηταν ένα ρίγος συγκλονιστικό, θανάσιμο! 'Εγώ, που δέ φοβῶμαι ποτέ στη ζωή μου, κυριεύτηκα από έναν ξαφνικό φόβο και για μιὰ στιγμή παρακινήθηκα να το βάλω στα πόδια. "Εμείνα. Κ' ἤμουν άπάνω στον τάφο του τελευταίου νεκροῦ που θάψαμε εδώ και δέκα ἡμέρες. Τόν θυμῶμαι, τόν ἤξερα. 'Ηταν ίπποκόμος του 'Αρχηγού Πυροβολικοῦ. "Αφησα όλες τις υπόλοιπες άνεμῶνες μου στο ὑγρό χῶμα του τάφου του. «Δέκα μέρες μόνο; σκέφτηκα. Μπορεῖ σήμερα μόλις, ανἡμερα του Χριστοῦ, αντί να λάβουν τις εὐχές του, να λάβουν το φαρμακερό μήνυμα του θανάτου του, εκεί κάτω στο χωριό του, κάπου στο Μωριῶ, κάπου στη Ρούμελη. . . 'Η δόλια ἡ μάνα, ἡ δόλια ἡ αδερφή, ἡ δόλια ἡ αγαπητικιά.» Τό ρίγος ξαναγύρισε σφοδρότερο. "Έκαμα να φύγω. "Ένωσα το πόδι μου βαρύ, άσήκωτο ὡσάν να το

γάντζωσε μέσ' ἀπ' τὸν τάφο ὁ πεθαμένος συνάδελφος. Βούισαν τ' αὐτιά μου. Καὶ μοῦ φάνηκε πὼς ἀκουγα τὸ πιὸ λυπητερὸ νεκροπαραλήρημα νὰ μοῦ λήη: « Μεῖνε μαζί μου! . . Κλάψε με πιὸ πολὺ! . . Μοιρολόγησέ με κι ἄλλο ἀκόμα! . . Δὲ φτάνει! . . Δὲ μοῦ φτάνει! . . »

Δὲν ἔπρεπε νὰ σοῦ τὰ γράψω αὐτὰ ὅλα καὶ τέτοια μέρα σήμερα! Μὰ τώρα πού τὰ ἔγραψα δὲ θέλω νὰ τὰ σκίσω. Εἶναι τὸ «σήμερά» μου· ἓνα ὁλόκληρο «σήμερα» πρῶτο καὶ τελευταῖο στὴ ζωὴ μου. Πότε θὰ ξανακάνω Χριστοῦγεννα στρατιώτης στὴ Γουμέντζα; Πότε θὰ ξανακάνω Χριστοῦγεννα χωρὶς ἐσένα; Ποτέ! Πές το κ' ἐσύ! Ποτέ! Θέλω νὰ τ' ἀκούσω ἀπ' τὰ δικά σου χεῖλη. Εἶναι τὰ μόνα χεῖλη πού πιστεύω. Ποτέ! Πές το δυνατά! . . Γιατί δὲν τὸ λές; Γιατί δὲν τ' ἀκούω; . .

ὦ, νὰ ἔξερα, πὼς πέρασες κ' ἐσύ τὰ δικά σου Χριστοῦγεννα! Νὰ ἔξερα κάθε σου ὥρα, κάθε σου στιγμή, κάθε σου χαρά, κάθε σου σκέψη! Πότε μὲ θυμήθηκες, πότε μὲ ξέχασες, πότε μὲ κάλεσες κοντά σου, πότε σοῦ εἶψα πιὸ πολὺ! Ὅλα ἤθελα νὰ τὰ ἔξερα κι ὅλα θὰ τὰ μάθω. Γιατί θὰ ῥθω σὲ λίγες μέρες, ἀγαπημένη μου· θὰ ῥθω, θὰ ῥθω! Μοῦ φαίνεται πὼς ἔχω φύγει κιόλα ἀπὸ δῶ, μοῦ φαίνεται πὼς ἡ ψυχὴ μου ταξιδεύει. Καὶ ποῦ ἄλλοῦ μπορεῖ νὰ πηγαίνει, παρὰ νὰ ῥχεται σιμά σου γιὰ πάντα; Πόνεσες, λαχτάρησες, πικράθηκες, ἔκλαψες. Λησμόνησέ τα ὅλα τώρα! Ὁ κακὸς πόλεμος πέρασε· τὸ κρῦο δρεπάνι τοῦ χάρου στόμωσε· ὁ πικρὸς χωρισμὸς τελείωσε. Ἔρχομαι! Ἔρχομαι νὰ χτίσουμε τὴ φωλιά μας· ἔρχομαι νὰ ζήσουμε τὴν ἀγάπη μας! Ἔρχομαι γιὰ πάντα!

Νὰ με! Καὶ σὲ φιλῶ, μικρούλα μου, στὰ γαλανὰ σου ἀθῶα ματάκια (πρόσεξε νὰ μὴν εἶναι δακρυσμένα! Θὰ πάρω πίσω τὰ φιλιὰ μου!).

Ὁ Παῦλος σου

Ἔφυγε, μὰ δὲν πῆγε κοντά της. . . Τὸ ρίγος τοῦ ἐκεῖνο δὲν ἦταν παρὰ ἓνας φριχτὸς χρησμός τῆς μοίρας. Ἡ ψυχὴ

του ταξίδεψε γι' άλλου. Τὸ στρατιωτικὸ μας νεκροταφεῖο χωροῦσε κι' άλλον! Ὁ τελευταῖος νεκρὸς τὸν τράβηξε κοντὰ του. Κι' ὅλες τὶς ἄλλες ἀνεμῶνες τοῦ πικροῦ ἐκείνου χειμῶνα τὶς εἶχα σωριάσει, μέρα μὲ τῆ μέρα, ἐγὼ στὸ χιονισμένο του τάφο. "Ὅλες! "Ἐγγραφα ἐπάνω στὸ χιόνι τοῦ τάφου του τ' ὄνομά του μὲ τὶς ἀνεμῶνες. Καὶ τὸ ξανάγραφα. Καὶ τὸ ξανάγραφα. Τί ὠφελοῦσε! . . . Μὲ τὸ ἴδιο τὸ χέρι εἶχα γράψει μιὰ γιὰ πάντα στὴν Ἡμερησία Διαταγή: «Διαγράφεται τῆς δυνάμεως ἀπὸ 29-12-18 ὡς ἀποβιώσας, ὁ δεκανεὺς Παῦλος Καστοράκης. . .».

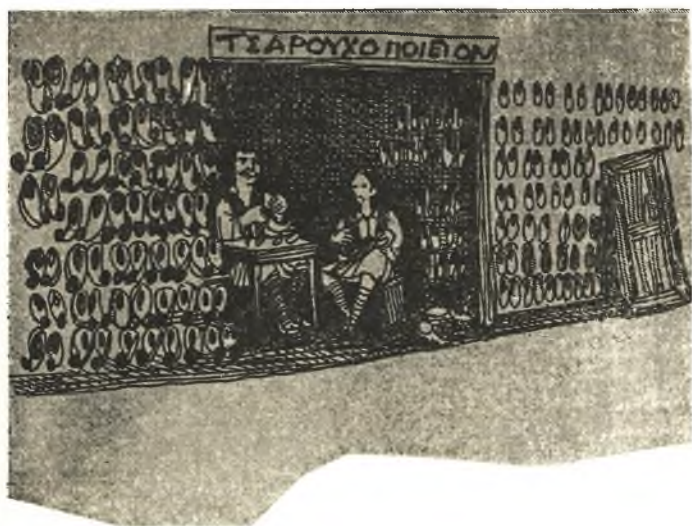
Εἶχε πεθάνει τρεῖς μονάχα μέρες μετὰ τὰ Χριστούγεννα ἀπὸ κεραυνοβόλο μηνιγγίτιδα. . .

Τάχα νὰ ζοῦν τ' ἀθῶα γαλανὰ ματάκια;. . . Τάχα θὰ λάβουν σήμερα τὸ γράμμα του;. . . Τάχα θὰ κλάψουν;

ΤΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΑ ΤΣΑΡΟΥΧΙΑ

Απὸ μικρὸς εἶχε μιὰ μανία. Νὰ κοιτάζῃ στὸ χωριὸ του τὰ πόδια τῶν ἀνθρώπων κι ὅταν ἦταν ποδεμένοι — τίς πιὸ πολλές φορές μπορεῖ νὰ ἦταν ξυπόλητοι — νὰ περιεργάζεται τὰ τσαρούχια τους ἢ τὰ παπούτσια τῶν γυναικῶν, μὲ κάποιον τρόπο, πού θά 'κανε τὸν ἄλλον νὰ πιστέψῃ πὼς ὁ μικρὸς τσοπανάκος ἤξερε νὰ κρίνῃ ἂν ἦταν τάχα καλὰ ἢ κακὰ φτιασμένα ἀπὸ τὸ μάστορά τους. Αὐτὸς φοροῦσε γουρνοτσαρούχα, πέδιλα καμωμένα ἀπὸ τὸ πετσί τοῦ Χριστουγεννιάτικου γουρουνιοῦ. Στὰ μέρη μας σφάζουμε τὰ θρεφτὰ γουρουνία τὴν παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων. Κ' εἶναι τὰ μόνα γουρουνία πού γίνονται γδαρτὰ κι ὄχι μαδητὰ. Γιατὶ εἶναι μεγάλα καὶ τετράπαχα. Δὲν φέρονται γιὰ νὰ ροδοκοκκινίσῃ ἢ πέτσα τους καὶ νὰ τρώγεται κριτσανιστὰ, πού νὰ εἶναι σὰ μύγδαλο καβουρντισμένο. Τώρα τὸ πετσί τους γδέρνεται,

ἀλατίζεται κι ἀπλώνεται στὸν ἥλιο. Ἀπ' αὐτὸ βγαίνουν τὰ γουρνοτσάρουχα τῆς φαμελιάς. Τὸ πάχος γίνεται γλίνα, οἱ χοντράδες γίνονται τσιγαρῆθρες κ' ἔπειτα μένουν τὰ κόκαλα γιὰ μαγειρευτά, τὰ ἐντόσθια γιὰ πηχτές καὶ γιὰ ματιές, τὸ κρέας γιὰ λουκάνικα καὶ γιὰ παστοურμά. Μ' ἓνα καλὸ γουρούνι περνάει τὸν ὑπόλοιπο χειμῶνα ἢ φτωχοφαμελιά.

Ὁ Θανάσης ἤθελε ἀπὸ ἐννιά χρονῶν νὰ φκιανῆ μόνος τοῦ τὰ γουρνοτσάρουχά του. Καὶ τὰ κατέφερνε τόσο περίφημα πὺ σὲ λίγα χρόνια αὐτὸς ἔφκιανε καὶ τοῦ πατέρα καὶ τῆς μάνας καὶ τῆς γειτονιάς ἀκόμα. Ὅμως τὴν πιὸ μεγάλη χαρὰ τῆς μικρῆς του ζωῆς εἶχε δοκιμάσει ὅταν, κάποια παραμονὴ Χριστουγέννων, ἦρθε ὁ πατέρας ἀπὸ τὴ Χώρα καὶ τοῦ ἔφερε ἓνα ζευγάρι τσαρούχια. Δικὰ του! Δὲν εἶχε ξαναφορέσει ποτὲ ὡς τότε. Τ' ἀνάρπαξε μὲ λαχτάρια, τοὺς χάιδεψε τὶς φουῖντες, τοὺς ἄγγιξε τὸ λουστρίνι καὶ τὰ ξεμάκρινε λίγο νὰ τοὺς καμαρώσῃ τὸ ζωηρὸ κατακόκκινο χρῶμα. Μὰ σὰν πέρασε ἡ πρώτη χαρὰ τῆς ἀπόχτησης εἶχε δοκιμάσει μεγάλη λύπη. Καλοκοίταξε τὰ τσαρούχια καὶ τὰ βρῆκε σὰν ἄσχημα, σὰν κακοφκιασμένα. Τὶ ἄγαρμπο σουλούπι ἦταν ἐκεῖνο πὺ εἶχαν! Καὶ τόσο κακοδουλεμένα! Μὲ κάτι ἄτσਾਲες φουῖντες. Μὲ κάτι ἄνοστα κεντίδια. Ὅι, ἂν τὰ εἶχε φκιασει ὁ ἴδιος, πόσο θὰ ἦταν καλύτερα καὶ γερώτερα! Τὸ εἶπε τοῦ πατέρα του αὐτὸ κ' ἐκεῖνος τοῦ ἀπάντησε:

— Ἄμ τότε νὰ σὲ στείλουμε κάτου στὴ Χώρα νὰ γίνῃς τσαρουχάς!

— Μακάρι!

— Θέλεις;

— Ἄν θέλω! Καὶ τὸ ρωτᾶς; Τσαρουχάς θέλω νὰ γίνω! Τὸ μέλλον του εἶχε κριθῆ. Ὁ μικρὸς τσοπανάκος μὲ τὰ γουρνοτσάρουχα θὰ γινόταν ὁ καλύτερος τσαρουχάς τοῦ τόπου. Θὰ πόδενε τοὺς πιὸ ντερτιλῆδες λεβέντες καὶ τὶς πιὸ ἀσίκησες κοπέλες. Στους γάμους καὶ στὰ πανηγύρια, ἀπάνω στὴν ἄψη τοῦ χοροῦ, τὰ δικὰ του τὰ τσαρούχια καὶ τὰ δικὰ του τὰ παπούτσια θὰ κάνανε τὴ μεγαλύτερη φιγούρα! Ἦταν

γεννημένος για τσαρουχάς. Πώς αλλιώς θα κοιτούσε με τόση περιέργεια τὰ ποδήματα τῶν ἀνθρώπων καὶ θὰ 'φκιαχνε με τόση τέχνη τὰ γουρνοτσάρουχα ὅλης τῆς γειτονιάς; Κανείς δὲν ξεφεύγει τὸ γραφτὸ του! Μὲ τι περηφάνια φόρεσε τὴν ἄλλη μέρα τὰ καινούργια τσαρούχια! Ἦταν σὰ νὰ πρωτόβγαινε στὸν κόσμο. Τὰ γουρνοτσάρουχα τὸν κρατοῦσαν στὴν ἀφάνεια καὶ στὴν ἀσημότητα. Τώρα ἔκανε κι αὐτὸς τὴν ἐπίσημη ἐμφάνισή του. Καθὼς περπατοῦσε κ' ἔτριζαν, τὸ τριζοβόλημά τους ἔμοιαζε σὰν γαμπριάτικο τραγούδι. Ἐνα ζευγάρι τσαρούχια δίνει πολλές φορές στὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων τὴ σημασία της!

— Μὲ γειά, Θανάση!

— Τοῦ χρόνου, πού θὰ τὰ φκιάσω μοναχός μου, νὰ ἰδῆτε τί τσαρούχια θὰ 'χω!

Περνώντας τὰ Χριστούμερα τὸν κατέβασε ὁ πατέρας του στὴ Χώρα. Εἶχε κάποιο σταυραδερφὸ τσαρουχά, μαγαζάτορα, καὶ σ' αὐτὸν πέτονταν. Τοῦ πῆγε δυὸ λουκάνικα κ' ἓνα τσουκάλι πηχτή. Αὐτὰ ἦταν τὰ δίδαχτρα, νὰ ποῦμε, τοῦ Θανάση.

— Κουμπάρε, (ἦταν ψευτοκουμπάροι) σοῦ παραδίνω τὸ παιδί. Ἄπ' τὸ Θεὸ καὶ στὰ χέρια σου! Ἔχει μεγάλο ζῆλο γιὰ τὴν τέχνη σου. Θὰ ἰδῆς.

Ὁ κουμπάρος τὸ κράτησε. Καὶ εἶδε. Ὅχι ἄλλο! Τεχνίτης γεννητάτος. Πρόωρη μεγαλοφυΐα τῆς τέχνης τῶν τσαρουχιῶν. Τὸν εἶχε δὰ ὁ κουμπάρος μὴ στάξη καὶ μὴ βρέξη. Ὁ Θανάσης κι ὁ κόσμος ὅλος. Καμάρωνε ὁ Θανάσης ὅταν κατέβαιναν οἱ χωριανοὶ νὰ ψωνίσουν καὶ τὸν παίνευε ὁ κουμπάρος κι ἀγόραζαν ἐκεῖνοι τὰ τσαρούχια πού εἶχε βάλει κι αὐτὸς τὸν κόπο του καὶ τὴν τέχνη του. Τοῦ φαίνονταν πῶς τὰ 'στελνε πεσκέσι στὸ χωριό του. Θὰ κατακοκκίνιζε τὸ χοροστάσι ἀπ' τὰ δικά του ἔργατα. Καὶ θὰ τριζοβολοῦσε ὁ τόπος ὅλος! Πέρασ' ἓνας χρόνος! Ζηλευτικιά ἡ τέχνη. Ὅλο καὶ τὸν τραβοῦσε πιὸ πολύ. Δούλευε ὅλη μέρα. Ἔκανε καὶ νυχτέρι. Ἄν ἦταν βολετὸ νὰ ποδέση αὐτὸς ὅλα τὰ χωριά τῆς Ροῦμελης καὶ ὅλα τὰ εὐζωνικά συντάγματα τῆς Ἑλλάδας! Ὅμως

ἀπ' τὴν πολλὴ δουλειὰ εἶχε κόψει, εἶχε ἀχαμνήσει λίγο. Κάποτε πού 'ρθε ὁ πατέρας του τὸ πρόσεξε. Μὴν ἦταν τίποτα ζαμπούνης; Μὴν τὸν πείραξε κανένα κρυφομάζωμα; Νὰ κράξη τὸ γιατρό;

Ὁ Θανάσης γελοῦσε κι ὁ κουμπάρος ἐξηγήθηκε:

— Εἶναι στὴ δουλειὰ του νταμαχιάρης. Πέφτει ἀπάν' καταπάν. Ἐγὼ τὸν μαλώνω. Δὲ μ' ἀκούει.

— Γιατί, ὄρέ, δὲν κάνεις νισάφι;

— Ἀφοῦ ἔχουμε δουλειά;

— Βάλε καλὴ σειρὰ γιατί θὰ σὲ πάρω στο χωριό!

— Παραπέρα τὰ Χριστούμερα ἄς ἔρθη, εἶπε τ' ἀφεντικό, νὰ ξεκουραστῇ λίγο.

Τί καλὸς λόγος! Ναι, τὰ Χριστούγεννα πρέπει νὰ πάη χωρὶς ἄλλο στο χωριό. Νὰ τοὺς ἰδῇ καὶ νὰ τὸν ἰδοῦν. Ὅλο τὸ 'νειρευόταν πιά αὐτὸ τὸ ταξίδι. Καὶ τὸ προετοίμαζε μέσα στο μυαλό του. Πῶς νὰ πάη; Αὐτός, καλὰ, θὰ εἶχε καινούργια ροῦχα καὶ καινούργια τσαρούχια. Μὰ νὰ πάη μ' ἄδεια χέρια; Δίχως πεσκέσι γιὰ τὴ μάνα καὶ γιὰ τὸν πατέρα; Δὲ γίνεται! Ουμῆθηκε τὰ τσαρούχια πού τοῦ εἶχε πρωτοφέρει ὁ πατέρας χωρὶς νὰ τοῦ τὸ ζητήσῃ. Μὲ τί χαρὰ εἶχε γιορτάσει φορώντας τα τὶς ἅγιες μέρες! Ἔτσι πρέπει νὰ τοῦ πάη τώρα κι αὐτός, χωρὶς νὰ τοῦ τὰ 'χη ζητήσῃ, ἓνα ζευγάρι τσαρούχια, κ' ἓνα ζευγάρι παπούτσια τῆς μάνας. Αὐτὸ εἶναι. Αὐτὸ θὰ κάνῃ! Θὰ τὸ μάθη ὅλο τὸ χωριό. Θὰ χαροῦν οἱ φίλοι καὶ θὰ σκάσουν οἱ ὄχτροί. Ἄ, χωρὶς ἄλλο, καλύτερα νὰ μὴν πάη καθόλου παρὰ νὰ πάη χωρὶς τὰ δῶρα τῶν γονέων... Μὰ πῶς νὰ τὰ πάρῃ; Δὲ μπῆκε ἀκόμα σὲ μεροδύλι. Λογαριάζεται πῶς ἀκόμα μαθαίνει τὴν τέχνη. Τὸν ταῖζει καὶ τὸν ντένει τ' ἀφεντικό μονάχα... Ὅμως κάπως πρέπει νὰ τὰ οἰκονομήσῃ!... Νά... Ὁχι, ὄχι ἔτσι! Θὰ πῆς δὲ θὰ τὸν καταλάβῃ ὁ κουμπάρος. Ἐχουν τόσο πολὺ ἔτοιμο πράμα στο μαγαζί! Μὰ δὲν κάνει, δὲν κάνει! Ἀκοῦς ἐκεῖ νὰ τὰ κλέψῃ! Νὰ τὰ κλέψῃ!... Πῶς τοῦ ἦρθε τέτοιος πειρασμὸς στο νοῦ; Καὶ τί ἀξία θὰ εἶχαν τὰ κλεμμένα τσαρούχια; Καταραμένα θὰ ἦταν! Θὰ γλίστραγε ὁ πατέρας μ' αὐτὰ τὰ

νά τσακιστῆ. Θεὸς φυλάξει!... Ἡ θὰ ἐρχόταν τὸ ἀπόσπασμα
νά τοὺς πιάσῃ ὅλους. Θὰ τοὺς κρέμαγε ὁ νωματάρχης τὰ
κλεμμένα τσαρούχια στὸ λαιμὸ καὶ θὰ τοὺς πόμπευε σ' ὄλο
τὸ χωριό. Φαντάσου ντροπῆ... Μπά, σὲ καλὸ! Τὰ κάνει
αὐτὸς τέτοια πράματα; Ποτέ!

— Τί λές, Θανάση, θὰ πᾶς ἢ ὄχι;

— Πῶς νὰ πᾶω, ἀφεντικὸ;

— Μὲ τὰ ποδαράκια σου. Παιδιὶ πρᾶμα!

— Ὅχι αὐτό... Δὲν ἔχω ἄλλιῶς τὸν τρόπο...

— Θὰ σοῦ δώσω τὸ χαρτζιλικάκι σου. Πάρτον μπρὸς μεριά
τὸ μποναμά σου ἐσύ...

Μποναμά! Χαρτζιλίκι! Κάτι θὰ γίνῃ, σῶπα. Νὰ τοῦ
τὸ πῆ; Τί θὰ χάσῃ; Τὸ καὶ τό.

Ὁ καλὸς ἀφεντικὸς, ὁ καλὸς κουμπάρος συγκινήθηκε. Τέ-
τοια παιδιὰ ἀξίζουν. Τοῦ εἶπε ἓνα μπράβο καὶ τὸν χρέωσε
μ' ἓνα ζευγάρι ἀντρίκεια τσαρούχια κ' ἓνα ζευγάρι γυναι-
κεια παπούτσια. Τὰ καλοδιάλεξε ὁ Θανάσης καὶ τὴν παρα-
μονὴ τῶν Χριστουγέννων τα' βάλε στὸ σακούλι του μαζί μὲ
τὰ καινούργια τὰ δικὰ του, τὸ κρέμασε στὸν ὦμο καὶ τρά-
βηξε γιὰ τὸ χωριό, συντροφιά μ' ἄλλους χωριανούς καὶ
μ' ἄλλους γειτονοχωρίτες. Ἦταν μιὰ χαρὰ στὸ δρόμο καθὼς
περπατοῦσε γρήγορα καὶ κοβεντιαστὰ τὸ χαρούμενο ἀσκέρι.
Ὅλοι πῆγαιναν τὰ ψώνια τους κι ἄλλος συλλογιόταν τὴ
νίνυφη γυναίκα του, ἄλλος τὴ μάνα του κι ἄλλος τὴν ἀδερ-
φή του. Ἐλεγαν ποῖος ἔχει τὸ μεγαλύτερο θρεφτάρι φέτο
στὸ χωριὸ καὶ ποῖος ἔχει τὸ καλύτερο κρασί. Ἀλλὰ τοὺς
ἔπιασε στὸ δάσος μὲ τίς μεγάλες δρυς βροχὴ κι αὐτὸ ἦταν
πολὺ κακό. Οἱ ἄλλοι εἶχαν τίς καπότες τους καὶ κάτι γλύτω-
σαν. Ὁ φτωχὸς ὁ Θανάσης ἐγινε μουσίδι. Εἶδαν κ' ἐπαθαν
ὅσο νὰ φτάσουν στὸ χάνι τοῦ Ρουπακιά. Ἀναψαν ἐκεῖ μεγάλῃ
φωτιά καὶ στέγνωσαν. Οἱ ἄλλοι κίνησαν σὲ λίγο νὰ φύγουν.
Θὰ τραβοῦσαν ὅλη νύχτα. Εἶχαν ἀκόμα τέσσερις ὥρες δρό-
μο. Βγῆκαν ὄξω, σιγὸβρεχε. Θεοσκοτάδο. Ποῦ νὰ πάῃ αὐτός;
Θὰ μείνῃ νὰ περάσῃ ἢ βροχὴ, νὰ ξαστερώσῃ κιόλα. Ἄς
δώσουν χαμπέρι πῶς ἔρχεται καὶ θὰ ξημερώσῃ κι αὐτὸς στὸ

χωριό. Πώς αλλιώς να γίνη; Γύρισε μέσα και ξανάκατσε ν' αποστεγνώση στο παραγώνι. Ήταν κι άλλοι πεντέξι από κοντινότερα χωριά. Αυτοί δὲν βιάζονταν πολὺ κ' ἔκατσαν νὰ π'ρωθοῦν καλά. Δὲν τοὺς γνώριζε τὰ ὀνόματα τους. Ὁ ἓνας τώρα ἔβγαине ἀπὸ φυλακὴ. Δυὸ χρόνια γιὰ ζωοκλοπὴ. Βλαστήμαγε τὸν ἀποσπασματάρχη ποὺ τὸν εἶχε πιάσει, καὶ τὸ Δικαστήριό ποὺ τὸν εἶχε δικάσει. Ἄλλος ἦταν ἀκόμα τώρα φυγόδικος γιὰ ὅμοια δουλειά. «Θὰ φυγοδικάω δέκα χρόνια!» συλλογίζονταν. «Δυὸ χρόνια στὰ σίδηρα εἶναι ἀβάσταχτη δουλειά. Μπορεῖ νὰ ῥθῃ καμιὰ πολιτικὴ νὰ τ' ἀμνηστέψῃ! Χαλεύεις;... Μήπως δὲν ξανάγινε!... Μωρὲ δέκα χρόνια φυγόδικος! Κι ἀλί ποὺ θὰ κλαίῃ τὰ μαρτίνια του!...»

- «Ὅταν τὰ τρώγατε ἦταν καλά, τοὺς ἔλεγε ὁ χαντζῆς.
 Ἔβγαλε ὁ Θανάσης ἀπ' τὸ σακούλι τὰ καινούργια τσαρούχια νὰ τὰ πυρώσῃ. Εἶχαν βραχῆ κι αὐτὰ πολὺ.
 — Ποῦθε τὰ ἔκλεψες; τὸν ρώτησε ὁ φυγόδικος.
 — Δὲν τὰ ἔκλεψα! Τὰ δούλεψα! Εἶμαι τσαρουχάς!
 — Τίνος εἶσαι;
 — Τοῦ πατέρα μου...
 — Εἶναι τ' Ὠμοχρήστ' ἀπὸ τὰ Βαρικὰ, τὸ προσήφερα, εἶπε ὁ χαντζῆς. Δὲν εἶσαι, μωρέ; Ὁ Θανάσης σῶπασε.
 — Μὲ τὸν πατέρα σ' ἔχουμε κλέψ' μαζί δυὸ τραγιά! εἶπε ὁ κατάδικος.
 — Δὲν τὸ πιστεύω νὰ λὲς ἀλήθεια· εἶπε ὁ Θανάσης πειραγμένος. Ἄν ἔκλεβε ὁ πατέρας μου, θὰ ἦταν σὰν καὶ σένα στὴ φυλακὴ! Ὁ πατέρας μου δὲν κλέβει!
 — Εἰν' ἄξιος καὶ τὰ σκεπάζ' νὰ λὲς... Μούτ' ἐγὼ τὸν πρόδωσα Καὶ νὰ τοῦ τὸ πῆς!
 — Ἄλλη κουβέντα ἔχεις;
 Ἡ βροχὴ εἶχε δυναμώσει. Δείπνησαν μὲ ψωμί κ' ἐλιές. Ἔπειτα τοὺς πῆρε ὁ ὕπνος. Ὁ Θανάσης πλάγιασε ρίζα στὸν τοῖχο. Βεργόπλεχτο ἦταν τὸ χάνι, μόνον ἡ σκεπὴ του ἦταν μὲ κεραμίδια. Κι ἀπὸ μέσα τὸ πλέμα τοῦ τοίχου ἦταν ἀλειμμένο μὲ πηλό. Ἐκεῖ ποὺ πλάγιασε ὁ Θανάσης ἓνα με-

γάλο κομμάτι πηλός είχε φαγωθή και φαινόταν τρυπητός ο βεργοπλεγμένος τοίχος. "Όμως απέξω ήταν ένα χαμηλό υπόστεγο, σά μαγερειό και σάν αποθήκη, κολλημένο στην καλύβα. "Έτσι δὲν ἔφτανε νά μπῆ ἡ βροχὴ ἀπ' τὸ χάλασμα τοῦ τοίχου. Τὸ πρόσεξε καλὰ ὁ Θανάσης κι ἀσφαλισμένος ἔγειρε νά κοιμηθῆ. Ἡ φωτιά εἶχε κατακάτσει, μόνον ἡ θράκα, μπόλικη, ἔκαιγε. Κουκλώθηκε σ' ἕνα βρωμερὸ τσόλι τοῦ χαντζῆ και τὸν πῆρε βαριά. Χίλια ὄνειράτα ἔβλεπε στὸν ὕπνο του. Τὸ χωριό του, τὸ σπίτι του, τοὺς γονιούς του, τὸ γουρούνι τοὺς σφαγμένο. Ἀκόμα εἶδε τοὺς καλικάντζαρους, καμιὰ δεκαριά, νά πολεμᾶνε νά κατεβοῦνε ἀπὸ τὸ μπουχαρὶ μέσα στὸ σπίτι τοὺς. Αὐτὸς ἦταν τάχα ἀπέξω και τοὺς ἔβλεπε. Καμώθηκε νά φωνάξῃ γιὰ νά τοὺς διώξῃ μὰ πάλι θυμήθηκε πὼς δὲν ἔκανε. Τώρα λοιπὸν θὰ κατεβοῦν στὸ σπίτι νά τοὺς μαγαρίσουν τ' ἀμπάρι μὲ τ' ἀλεύρι; "Οχι! Ἰδὲς τοὺς πὼς φεύγουν παρασανταλισμένοι! Ἡ μάνα τὰ ξέρει αὐτά, εἶχε βάλει ἕνα παλιοτσάρουχο στὸ τζάκι. "Όπου φύγῃ-φύγῃ οἱ καλικάντζαροι.

"Αἷαφνα τὸν ξύπνησαν κάτι φοβερὰ σκουξίματα. Λαβάτωσε. Οἱ καλικάντζαροι! Οἱ καλικάντζαροι χωρὶς ἄλλο! Θὰ μπῆκαν στὸ χάνι, θὰ τοὺς μολέψουν· μπορεῖ νά τοῦ φᾶνε τ' αὐτιά! Κουκλώθηκε στὸ τσόλι. Τὰ σκουξίματα βάσταξαν λίγη ὥρα κ' ἔπειτα ἔπαψαν μὲ μιᾶς. Θὰ φύγαν κι ἀπὸ δῶ. Σκοτάδι στὸ χάνι. "Εβγαλε τὸ κεφάλι του ἔξω ἀπὸ τὸ τσόλι. Κάποιοι ρουχνοῦσε. Μὰ ἔφεγγαν ζωηρὰ οἱ χαραματιῆς ἐκεῖ στὸ χάλασμα πλαί του. Ἀπὸ κεῖ εἶχαν ἔρθει τὰ σκουξίματα. Τί φλόγα ἦταν αὐτή; Μήπως ἔβαλαν φωτιά στὴν καλύβα οἱ καλικάντζαροι;...

Κόλλησε τὸ μάτι του στὶς χαραμάδες και τί νά ἰδῆ! Δυὸ χωριάτες ντυμένοι μὲ κοντοκάπια, ἴδιοι καλικάντζαροι, εἶχαν σφάξῃ ἕνα γουρούνι μικρό. Καὶ τώρα τὸ βουτούσαν σ' ἕνα καζανάκι βραστὸ νερὸ και τὸ μαδοῦσαν γρήγορα-γρήγορα. Ἀλήθεια σάν καλικάντζαροι, σάν παγανὰ ἔμοιαζαν τὴν ὥρα ἐκείνη μὲ τὰ κοντοκάπια τοὺς γύρω στὴ φωτιά. Καὶ τὸ γουρουνάκι ἔμοιαζε σάν ἀνθρωπάκος, σάν παιδὸ-

πουλο, πού τό 'χαν τὰ ζωτικά καί τὸ βασιάνιζαν. Ἀνατρίχιασε. — Ἄμ, πῶς; Δὲ θ' ἀρτυθοῦμε κ' ἐμεῖς χοιρινὸ ἐδῶ στὴν ἐρημιά; ἔλεγε ὁ ἓνας χωριάτης.

— Ἀπὸ ποῦ τό 'κλεφες, μωρέ; ρωτοῦσε ὁ ἄλλος, πού ἦταν ὁ ἴδιος ὁ χαντζής.

— Αὐριο-μεθαύριο θὰ τ' ἀκούσης! Τί μοναχά, πρόσεξε μὴ μὲ ζεματίσης μὲ τὸ θερμό....

Πετάχτηκε ὁ Θανάσης νὰ φύγη νὰ μὴν κολαστῇ κι αὐτὸς ἐκεῖ πέρα. Σιάχτηκε, ἀπλώνει νὰ πάρῃ τὸ σακούλι του, πουθενὰ σακούλι! Μπήχνει τὶς φωνές:

— Μ' ἔκλεψαν! Τὸ σακούλι μου! Ξυπνοῦνε οἱ ἄλλοι, τρέχει ὁ χαντζής. — Ποῦ τό 'χεις ἀπιθώσει;

— Τό 'χα κρεμάσει στὸ καρφί!

— Μὴν ἔπεσε κάτου;

Ἔφαξαν ὅλο τὸ χάνι μέσα κι ὄξω.

— Τί διάολο νὰ 'γινε; ἔλεγεν ἀπορημένος, τάχα, ὁ χαντζής.

— Καλὰ καὶ σὲ κουβεντιάζω!... Νὰ μοῦ φέρης, λέω ἐγώ, τὸ σακούλι καὶ τὰ τσαρούχια πού εἶχε μέσα! Σᾶς ξέρω ὄλνους! Τ' ἀκοῦς; Ἀνοίγει μεγάλος καβγάς. Θὰ τὸ 'κλεψαν αὐτοὶ πού σηκώθηκαν κ' ἔφυγαν πιὸ νύχτα, λέει ὁ χαντζής. Τώρα μόλις ξεκίνησαν. — Θὰ τοὺς βροῦμε, ποῦ θὰ μᾶς πᾶν!

— Ἐσὺ τό 'κλεφες! φωνάζει ὁ Θανάσης. Ἐσύ, ὅπως ἔκλεφες καὶ τὸ γουρουνόπουλο πού μαδᾶτε 'κεῖ ἀπόξω...

— Θὰ τό 'κλεψαν τὰ παγανά! εἶπε κάποιος χωρατατζής.

— Ξανάειδες καλικάντζαρους μὲ καινούργια τσαρούχια; ρώτησε ἄλλος κοροϊδεύοντας. Θὰ τοὺς δῆς φέτο!..

Ἔσκασαν στὰ γέλια ὅλοι. Ἐνα βαθὺ παράπονο ἔνιωσε ὁ Θανάσης. Κοροϊδεύουν; Εἶναι γιὰ κοροϊδία; Εἶχε μιὰ κρυφὴ παρόρμηση νὰ τοὺς σκοτώσῃ ὅλους. Ὅλοι τοὺς τέτοιοι εἶναι. Κακοῦργοι, κλέφτες! Παραμονὴ Χριστουγέννων, τὴν ὥρα πού γεννιέται ὁ Χριστὸς στὴ σπηλιά του, αὐτοὶ κλέβουν τὰ ξένα γουρουνόπουλα καὶ τὰ ξένα τσαρούχια! Τί χειρότερο θὰ 'καναν οἱ καλικάντζαροι, τὰ ὄργανα τοῦ Σατανᾶ; Ἦταν ἔτοιμος νὰ κλάψῃ. — Μὴν κάθεται, παιδί μου, τοῦ εἶπαν οἱ ἄλλοι. Αὐτὸς πῶκανε τὴν πράξη δὲν εἶναι

μακριά φτασμένος... Κυνήγησέ τον σάν παιδάκι, πού είσαι...
 "Αμα τόν φτάσης θά ντραπή και θά τὸ πετάξῃ τὸ σακούλι..

Τοὺς κοίταξε ἀμίλητα, κουτά, ντράπηκε νὰ κλάψῃ, δὲν εἶχε τί ἄλλο νὰ κάνῃ και χώθηκε στὸ σκοτάδι ἔξω ἀπ' τὸ χάνι. Μόλις χώριζε ὁ δρόμος καταγῆς. Ἔτρεξε βιαστικά τὸν ἀνήφορο μιὰ τρομαγμένος και μιὰ ἀγαναχτησιμένος. Ὁ ἀέρας τίναζε τὰ δέντρα κ' οἱ βροχοσταλίδες τὸν χτυποῦσαν στὰ μοῦτρα. Ἔτρεξε κάμποσο. Δὲν ἀπάντησε ψυχῇ. Ἄφουγκράστηκε. Δὲν ἀκουγόταν ἄλλη περπατησιά. Κοντοστάθηκε. Τὸν περόνιαζε τὸ κρῦο. Εἶπε νὰ γυρίσῃ πίσω. Ποῦ νὰ πάῃ; Πάλι στὸ χάνι; Μπορεῖ και νὰ τὸν σκοτώσουν κιόλα και νὰ τὸν ζεματίσουν σάν τὸ γουρουνόπουλο! Προχώρησε. Ἄνηφορος. Βγῆκε στὸ ψηλὸ διάσελο. Ἄγνάντεψε τῇ μεγάλῃ χούνη τῶν βουνῶν πού ἦταν γιομάτῃ πηχτὸ σκοτάδι. Εἶχε ξεαστερώσει και τὰ κορφοβούνια ξεχώριζαν ἀνάμεσα στὰ σκόρπια και στ' ἀνάρια τ' ἀστεράκια. Τσουχτερὸ κρῦο στάλαζε ἀπὸ γύρω του. Κι ἀπὸ μέσα του ἀνάβλυζε μυστικὸς τρόμος. Τάχασε. Κάποια συντέλεια προμάντευε ἢ ψυχῇ του. Ζοῦσε ἢ δὲ ζοῦσε ἐκεῖνη τὴν ὥρα; Ἦταν αὐτὸς ὁ ἴδιος; Ὁ Θανάσης τοῦ Θωμοχρήστου; Σιά νὰ μὴν ἦταν!... Μήπως τοῦ πῆραν τὰ παγανά τὰ συλλοϊκά του;... "Ἐλα, Χριστέ! "Ἐκαμε πυκνά-πυκνά τὸ σταυρὸ του.

Κάποτε, μέσα στὴν κατασκότεινη χούνη, πρόσεξε λίγα μακρινὰ φωτεράκια. Κι ἄλλα πιὸ κεῖ. Κι ἄλλα πιὸ πέρα. Τρεμόσβηναν σάν ἀστέρια τ' οὐρανοῦ, σάν σπίθες στὸ παραγώνι. Τὰ χωριά εἶναι, τὰ χωριά! σκέφτηκε. Βέβαια! Ἐυπνᾶν τώρα-τώρα γιὰ τὴν ἐκκλησιά. Χριστούγεννα. Θάειναι οἱ παπάδες, οἱ ψάλτες, οἱ καντηλανάφτες — οἱ πρῶτοι πού ξυπνοῦν κάθε χρόνο. Σὲ λίγο ἀκούστηκε ἢ πρώτη καμπάνα. Ἔπειτα και δεύτερη! Ἔπειτα και τρίτη! Σ' ὄλα τὰ χωριά χτυποῦν οἱ καμπάνες! Ποιὰ νὰ 'ναι ἀπ' τὸ δικὸ του χωριὸ; Τὰ φωτεράκια πυκνώσανε κ' ἔπειτα ὄλα, ὄλα σχεδὸν κουνήθηκαν και πῆγαιναν σὲ κάθε χωριὸ κατὰ ἓνα μέρος ὄλα. Πῆγαιναν κατὰ τὴν ἐκκλησιά...

Ἦταν οἱ χριστιανοὶ μὲ τὰ κλεφτοφάναρα και μὲ τὰ δαδιά

πού βάδιζαν για τὴ φάτνη τοῦ Χριστοῦ! Ζεστάθηκε ἡ καρδιά τοῦ Θανάση. Ἄλλαξε ὁ τόπος γύρα. Ἡ σκοτεινὴ χούνη σὰ νὰ γιόμισε φῶς. Σὰ νὰ τὴν κατοίκεψαν ἄγγελοι κι ὄχι πιὰ καλικάντζαροι. Ἔτσι. Ἄς τρέξη κι αὐτὸς στὸ χωριό του. Νὰ προφτάσῃ τὴν ἐκκλησιά. Ν' ἀκούσῃ τὸ «Δόξα ἐν Ὑψίστοις». Προχώρησε δυὸ βήματα. Μὰ στάθηκε πάλι. Πῶς νὰ πάῃ ἔτσι μ' ἀδειανὰ χέρια, χωρὶς δῶρο στοὺς γονιούς, χωρὶς κὰν τὰ δικά του καινούργια τσαρούχια; Ὅχι, δὲ θὰ πάῃ! Καλύτερα νὰ γυρίσῃ στὴ Χώρα! Κι ἀκόμα πιὸ καλύτερα νὰ ριζώσῃ κάπου ἐκεῖ ν' ἀπαγγιάσῃ, νὰ παρακολουθήσῃ ἀπὸ μακριὰ τὴ λειτουργία τῶν Χριστουγέννων στὰ τρία χωριά τῆς Χούνης. Θ' ἀκούσῃ κι ἄλλες φορές τὶς τρεῖς καμπάνες. Θὰ ξαναἰδῇ τὰ φωτεράκια νὰ φεύγουν τὰ ξημερώματα ἀπὸ τὶς ἐκκλησιᾶς ὅλα μαζὶ καὶ νὰ σκορποῦν ἕνα-ἕνα πρὸς τοὺς μαχαλάδες. Θὰ εἰπῇ: Χρόνια πολλά! Χρόνια πολλά!... Κ' ἔπειτα, ναί, ἄς γυρίσῃ στὴ Χώρα καταμόναχος, ἀφοῦ ὁ κόσμος εἶναι τόσο κακὸς καὶ δὲ φοβᾶται τὸ Χριστὸ οὔτε ὅταν σταυρώνεται, οὔτε ὅταν γεννιέται!...

Ἔτσι θὰ κάμῃ... Ἀφοῦ μάλιστα καὶ ξαναβρέχει! Ἐτρεξε νὰ κρυφτῇ κάπου καὶ τυχερό του, βρέθηκε μπροστὰ στὴ μικρὴ σπηλιά πού ἀντίκριζε, 'κεῖ παραπανούλια ἀπ' τὸ δρόμο, τὸ χωριό του τὰ Βαριὰ. Μπήκε κι ἀπάγγιασε στὸν ταπεινὸ της θόλο. Κοιτάζοντας τὶς χλωμὲς σπιθούλες τῆς ξέμακρης ἐκκλησιᾶς καὶ προσμένοντας νὰ ξανακούσῃ τοὺς σβησμένους ἤχους τῆς χωριανῆς καμπάνας, ἀποκοιμήθηκε. Γιὰ νὰ ἰδῇ στὸν ὕπνο του πὼς βρέθηκε τάχα στὴν ἴδια τὴ σπηλιά τῆς Βηθλεὲμ πού γεννήθηκε ὁ Ἰησοῦς Χριστός... Νὰ ἡ Παναγία! Νὰ ὁ Ἰωσήφ! Νὰ τὸ ἄστρο πού ὀδηγεῖ τοὺς Μάγους! Ἐφτασαν οἱ Μάγοι καὶ προσκυνοῦν τὸ Χριστό! Γιομίζουν μὲ δῶρα, πολλὰ δῶρα, τὴ φάτνη τῶν ἀλόγων. Οὔτε μπορεῖ νὰ ξεχωρίσῃ κανεὶς πόσων λογιῶν δῶρα ἔχουν φέρεῖ οἱ Μάγοι! Ὅμως ἀνάμεσα στ' ἄλλα δῶρα, τὰ πολλὰ τὰ δῶρα, μπόρεσε ὁ Θανάσης νὰ ξεχωρίσῃ ἕνα ζευγάρι καινούργια, κατακόκκινα τσαρούχια.. Ὅχι ἕνα! Δυὸ! Δυὸ ζευγάρια τσαρούχια!

Η ΠΑΡΑΙΤΗΣΗ ΤΗΣ ΒΕΤΑΣ

Η Βέτα εἶχε τελειώσει τὸ Γυμνάσιο χωρὶς δυσκολίες. Τὸ σπῖτι τους εὐποροῦσε. Κ' ἐπλαθε τὰ ὀμορφότερα ὄνειρα μιᾶς ἀνετῆς ζωῆς πού, ὅσο κι ἂν πληθαίνει τὶς ἀνάγκες τῆς, ποτὲ δὲ θὰ τῆς λείψουν τὰ μέσα νὰ τὶς ικανοποιῇ. Ὅμως κάποια ἐποχὴ ὁ πατέρας ἄρχισε νὰ στενοχωριέται. Κι ἀπὸ στενοχώρια σὲ στενοχώρια, κατρακυλώντας, χτύπησε βαριά στὸ βυθό. Καταστροφή! Αὐτὰ ἔχουν τὰ μεγάλα, τὰ τολμηρὰ ἐμπόρια. Ἄλλους ἀνεβάζουν, ἄλλους κατεβάζουν. Στεναγμοί, δάκρυα, προσευχές, βρισιές, γκρίνιες — ὅλα μάταια κι ὅμως ἀναπόφευχτα. Καὶ κάτι θετικότερο: πούλημα τοῦ σπιτιοῦ· πούλημα τῶν χρυσαφικῶν. Στὸ δρόμο! Ναι, μὰ ὁ πατέρας γλύτωσε τὴ χρεοκοπία καὶ σιγά - σιγά θὰ μπορέσῃ πάλι νὰ ξαναπιαστῇ. Μένει ἀπόλυτα τίμιος καὶ ἀρκετὰ δυνατὸς ἀκόμα.

— Πατερούλη, τὴν ὑγείά σου νά 'χης κι ὅλα θὰ διορθωθοῦν! . .

— Ναί, παιδί μου. "Όλα θὰ διορθωθοῦν. . . 'Εσένα θέλω νά ἰδῶ νά εὐτυχήσης καὶ τίποτε ἄλλο!

'Ο πατέρας θυμῆθηκε πὼς εἶχε στὸ χωριὸ κάποιο μερδικὸ ἀπὸ τὰ πατρικά του χτήματα. "Αν μπορούσε νά τὸ πουλήσει! . . Καὶ τί νά πάρη! 'Η μητέρα θυμῆθηκε πὼς εἶχε κάποια μακρινὴ συγγένεια μὲ τὸ βουλευτὴ τοῦ τόπου τῆς καταγωγῆς της. Μακρινὴ συγγένεια καὶ κάποια μακρινότερη ἀγάπη: ἕναν ξεχασμένο μικρὸ ἐφηβικὸ ἔρωτα. . . Λίγα φιλιὰ τῆ νύχτα στ' ἀκρογιαλὶ. Τάχα νά τὰ θυμᾶται τώρα πιά ἐκεῖνος;

— 'Η Βέτα πρέπει νά δουλέψη! ἀκούστηκε ἀπ' τὴν κουζίνα φωνὴ αὐστηρῆ.

— Ναί, μητέρα! Βρῆτε μου δουλειά!... Θὰ ἐργαστῶ!

— Τὸ δικό μου τὸ κορίτσι;... ἢ μοναχοκόρη μου;... μουρμούρισε κομπιαστὰ ὁ πατέρας.

— Θὰ ἐργαστῶ, πατερούλη. 'Η δουλειὰ ποτὲ δὲν εἶναι ντροπῆ... Βρῆτε μου δουλειά...

'Ο πατέρας σῶπασε. 'Η μητέρα πῆρε τὴν πρωτοβουλία.

— Θὰ πάω στὸν ξάδερφό μου τὸ βουλευτὴ.

Πῆγε. Τὴν καλοδέχτηκε. Κάποια στιγμή πού μεῖναν μόνοι στὸ γραφεῖο του, ἔσκυψε καὶ τὴ ρώτησε ρομαντικά:

— Βρὲ Σοφία, θυμᾶσαι τὰ παλιά μας;...

—'Εγὼ ἔλεγα πὼς ἐσὺ τὰ ξέχασες... ψιθύρισε μὲ κάποια δειλὴ ἀγαλλίαση.

— Καὶ εἶναι ἡ κόρη σου ὁμορφὴ ὅπως ἐσύ... Σοῦ μοιάζει;...

Τὸν κοίταξε σιωπηλὰ στὰ μάτια μὲ ξαναζεσταμένη περιπάθεια. Δὲ βρῆκαν ἄλλες κουβέντες νά συνεχίσουν. Κάποιος μπῆκε κιόλα στὸ γραφεῖο. Τὰ μίλησαν ἐγκάρδια καὶ τὴν ξεπροβόδισεν εὐγενικά, μὲ τὴ θετικὴ ὑπόσχεση πὼς θὰ κάμῃ ὅ,τι μπορεῖ νά βρῆ μιὰ καλὴ θέση στὴν κόρη της σ' ἕνα 'Υπουργεῖο. Γύρισε χαρούμενη στὸ σπίτι.

— Δὲ βαριέσαι! Θὰ σὲ γελάση! εἶπε βαρῦθυμα ὁ πατέρας

(που δὲν ἤξερε βέβαια καθόλου τὸ κεφάλαιο τῶν παλιῶν ἀναμνήσεων).

— Γιατί θὰ τὴ γελάση, πατερούλη;

— Ἔτσι εἶναι αὐτοὶ ὅλοι τους... Ποτὲ δὲ λένε «ὄχι» καὶ πολὺ σπάνια κάνουν τὸ «ναί»...

— Ὅμως ἂν θέλη μπορεῖ νὰ μὲ διορίση;

— Ὁ,τι δὲ θέλουν δὲν μποροῦν....

— Μὴν τὸν ἀκούς, παιδί μου... Καὶ θέλει καὶ μπορεῖ καὶ θὰ τὸ κάμη. Ὅταν ἔδωσε σὲ μένα τὸ λόγο του....

— Βέβαια, σ' ἐσένα τὸν κομματάρχη!...

— Θὰ τὸ ἴδῃς!

Πῆγε καὶ ξαναπῆγε πολλές φορές ἡ μητέρα. Τὸ σήμερα καὶ τὸ αὔριο δὲν εἶχαν τελειωμό. Στὸ τέλος πῆγαινε κρυφά. Δὲ βαστοῦσε πιά τις κοροϊδίες καὶ τὰ πειράγματα τοῦ πατέρα. Μὲ κρυφὴ λαχτάρια τὴν καρτεροῦσε ἡ Βέτα. Τίποτα πάλι;... Αὐτὸς ὁ διορισμὸς εἶχε καταντήσει ἱερὸ ὄνειρο καὶ μαζὶ βασανιστικὸς ἐφιάλτης. Θὰ γίνη; Δὲ θὰ γίνη; Θὰ σώση τὴν κατάσταση; Δὲ θὰ τὴ σώση; Ἡ ἀμφιβολία γιὰ τὸ διορισμὸ προκαλοῦσε γενικότερη ἀμφιβολία γιὰ ὅλο τὸ μέλλον... Γιὰ τὴ Βέτα ἡ μοίρα πῆρε τὴν ἀπροσδιόριστη μορφή τοῦ βουλευτῆ. Ἄφου εἶναι στὸ χέρι του γιὰ τὴν βασιανίζη; Γιατί δὲν τῆς στέλνει ἓνα διορισμὸ νὰ βγῆ κι αὐτὴ στὸν κόσμον νὰ δουλέψη; Στὴν κουρασμένη φαντασία της ὁ Βουλευτῆς ἄλλαζε μὲ ταχύτητα ἀστραπῆς μορφή. Πότε γινόταν ἄγγελος καλοσύνης, πότε διάβολος ἀπάτης. Πάντα ὁμως ἔμενε ἡ μόνη ἐλπίδα σωτηρίας.

Ἐπιτέλους ἓνα μεσημέρι ἡ μητέρα γύρισε μὲ ὕφος θριαμβευτικὸ στὸ σπίτι. Δὲν εἶπε τίποτε. Ἄνοιξε τὸ τσαντάκι της ἐπιδειχτικά, ἔβγαλε ἓνα μακρουλὸ φάκελο διπλωμένο στὴ μέση, κοίταξε μιὰ τὸν πατέρα — ἄγρια, μιὰ τὴν κόρη — γλυκά, ἔκαμε νὰ δώση τὸ χαρτί στὴν κόρη, μὰ στὸ τέλος προτίμησε νὰ τὸ πετάξῃ στὸν πατέρα μὲ μιὰ χειρονομία γεμάτη ὑπόμνηση γιὰ τις δικές του ἀποτυχίες καὶ γεμάτη ἔξαρση γιὰ τὴ δική της ἐπιτυχία. Ἔτσι ἦταν πλασμένη ἡ καημένη ἡ μητέρα... Ὁ πατέρας κατάλαβε... Πῆρε τὸ χαρτί,

τὸ πρότεινε στὴ Βέτα χωρὶς νὰ τὸ δαβάσῃ καὶ τῆς εἶπε ἤρεμα: Πάρε τὸ διορισμὸ σου, παιδί μου!

Ἡ Βέτα ἄρπαξε τὸ φάκελο μὲ ἐκρηκτικὴ χαρὰ, τὸν ἀνοιξε καὶ διάβασε ὅλο τὸ περιεχόμενο μονομιᾶς. Ὁ βουλευτὴς πῆρε ξαφνικά, μὰ σταθερὰ κι ἀσάλευτα, μιὰ μόνο μορφή: Τοῦ ἄγγελου καλοσύνης! Ἐκείνη τὴ στιγμή, ἂν ρωτοῦσε κανεὶς τὴ Βέτα, θὰ βεβαίωνα μὲ ὅλη τὴν πεποίθησή της ψυχῆς της ὅτι ὁ καλύτερος, ὁ χρησιμότερος ἄνθρωπος τῆς κοινωνίας, ὁ ἐνσαρκωμένος ἀντιπρόσωπος τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς, εἶναι ὁ Βουλευτὴς!... Ξαναδιάβασε προσεχτικότερα τὸ διορισμὸ, τὸν δίπλωσε, τὸν ἄφησε στὸ τραπέζι κι ἀγκάλιασε τρυφερὰ τὴ μητέρα:

— Σ' εὐχαριστῶ, μαμακούλα!.. Σ' εὐχαριστῶ πολὺ...

— Ἔτσι ἦταν γραφτό, Βετούλα μου, νὰ γίνῃς ὑπάλληλος!... Ὑπομονή!

— Ποῦ; ρώτησε σιγαλὰ ὁ πατέρας.

— Στὸ Ὑπουργεῖο Περινοίας! ἀπάντησε μὲ στόμφο ἡ μητέρα.

— Προνοίας θέλεις νὰ πῆς...

— Καλὰ ποῦ σ' ἔχουμε νὰ μᾶς διορθώνης τὰ λάθη!

— Ποῦ εἶναι τὸ Ὑπουργεῖο Προνοίας, πατέρα;

— Προνοίας... Προνοίας... Ἄ, στὴν ὁδὸν Πατησίων.

— Πατησίων;...

— Γωνία Πατησίων καὶ Στουρνάρα....

— Ἄ ξέρω-ξέρω!... Εὐτυχῶς εἴμαστε καὶ κοντά...

Ἔτσι ἡ Βέτα ἔγινε ὑπάλληλος. Θυμᾶται ἀκόμα ζωηρὰ-ζωηρὰ τὴ σκηνὴ αὐτὴ τοῦ διορισμοῦ της. Χρόνια πέρασαν κι ἄλλα χρόνια περνοῦν ὀλοένα, μὰ ἐκεῖνος ὁ διορισμὸς μένει πάντα ὁ μεγάλος σταθμὸς τῆς ζωῆς της. Μέσα στὸ χαρτί τοῦ διορισμοῦ εἶχε τότε διακρίνει, ὅπως οἱ χαρτορίχτρες στὰ δικά τους χαρτιά, τὴ γραμμὴ τῆς ζωῆς της, τὴν κατεύθυνση τοῦ πεπρωμένου της. Προχωροῦσε ὡς πέρα καὶ δὲν ἐτελείωνε μέσα στὸ χαρτί. Τὸ ἔβλεπε καθαρά. Ἐδῶσε τὴν ἐξήγησή της ἐπιθυμοῦσε: Ὁχι, δὲ θὰ ἔμενε ὑπάλληλος! Μὰ βέβαια, δὲ θὰ ἔμενε! Εἶναι μιὰ προσωρινὴ κατάσταση, ἓνα πέρασμα,

μιὰ γέφυρα αναγκαστική. 'Η δική της, ἡ πραγματική της εὐτυχία εἶναι στήν ἀντίπερα ὄχθη. 'Εκεῖ τὴν περιμένει τὸ ἀληθινὸ πεπρωμένο της. "Ἄς βοηθήσῃ τώρα προσωρινὰ τὸ σπίτι τους. Γιὰ τοὺς γονεῖς της θὰ ἐργαστῆ, ὄχι γιὰ τὸν ἑαυτὸ της...

Θυμᾶται πάντα πῶς τὴν πῆγε ὁ πατέρας της στὸ 'Υπουργεῖο νὰ τὴν παρουσιάσῃ. Ρώτησε δειλὰ ποῦ πρέπει νὰ παρουσιαστοῦν γιὰ ἓναν διορισμό.

—'Ἐχετε διορισμὸ στὸ χέρι; ἀντιρώτησε μὲ σοφὴ πείρα ὁ κλητῆρας ἀπ'τὸ παραθυράκι τῆς πόρτας. 'Ο πατέρας τὸν ἔδειξε.

—'Α, εἶναι γιὰ τὴ δεσποινίς! Κατάλαβα... Ν' ἀνεβῆτε στὸ τρίτο πάτωμα δεξιά, στὸν κύριο Προσωπάρχῃ!

'Η πόρτα ἀνοίξε — πόρτα τοῦ νέου Παραδείσου. 'Ο κλητῆρας, γηρασμένος κι ἀξούριστος κοίταξε προσεχτικὰ τὴ Βέτα καὶ εἶπε:

— Σιδεροκέφαλη, δεσποινίς...

— Προσωρινὰ πράματα... μουρμούρισε ὁ πατέρας.

—'Ολοι ἔτσι λένε! ἀπάντησε εἰρωνικὰ ὁ κλητῆρας... Κ' ἔπειτα στρογγυλοκάθονται... Εἶναι καλὰ ἐδῶ. Μῆνας μπαίνει, μῆνας βγαίνει...

'Η σκληρὴ πείρα τοῦ θυρωροῦ δὲν τῆς ἄρесе. «'Εγὼ θὰ εἶμαι προσωρινή!» εἶπε μέσα της μὲ ἀπόφαση.

'Ο Προσωπάρχῃς ἦταν ἓνας μελαχροινός, μαυροδέματος νέος, αὐστηρὸς καὶ λιγόλογος.

— Περιμένετε! εἶπε στὸν πατέρα. Δὲν τοὺς ἔδωσε πολλὴ σημασία. 'Η Βέτα θαρροῦσε πῶς τὸ 'Υπουργεῖο θὰ πανηγύριζε τὸν ἐρχομὸ της. Τώρα ἔβλεπε πῶς ἦταν ἓνα ὀλωσδιόλου ἀσήμαντο γεγονός. 'Ο Προσωπάρχῃς τηλεφωνοῦσε, κουδούνιζε, καλοῦσε, ἐδιωχνε, μάλωνε, τιμωροῦσε. 'Η Βέτα ἔβλεπε νὰ ξεκαθαρίζῃ σιγὰ-σιγὰ μπροστά της μιὰ πελώρια ψυχρὴ μηχανὴ σιδερένια μὲ ρόδες καὶ ροδίτσες καὶ μοχλοὺς καὶ γρανάζια κι ἀλυσίδες. Λειτουργοῦτε ἀκατάπαυτα. «Αὐτὸ εἶναι τὸ 'Υπουργεῖο», εἶπε μέσα της. «Κάπου λείπει μιὰ μικρὴ-μικρὴ βίδα. 'Εκεῖ θὰ μπῶ ἐγώ».

— Έφτασα, κύριε Υπουργέ! εἶπε στοὶ τηλεφῶνο ὁ Προσωπάρχης. Καὶ τσακίστηκε νὰ βγῆ. «Περιμένετε!» ξανάπε ὅταν ἔφτασε στὴν πόρτα. Ἔμειναν μόνοι στοὶ γραφεῖο.

— Πατερούλη, δὲ μ' ἀρέσει καθόλου ἐδῶ μέσα! ψιθύρισε ἡ Βέτα μ' ἀποθάρρυνση.

— Κάθε ἀρχὴ δύσκολη, παιδί μου! εἶπε ὁ πατέρας. Θὰ συνηθίσης. Καὶ θὰ σ' ἀρέση....

Ἄπο Προσωπάρχης γύρισε φουρκισμένος.

— Ἐγὼ θὰ τὰ πληρώνω ὅλα; εἶπε μὲ θυμὸ μόλις κάθισε στοὶ γραφεῖο του καὶ χτύπησε δυνατὰ ἓνα φάκελο μ' ἔγγραφα ἐπάνω στοὶ γυάλινο σκέπασμα. Ἔμεινε λίγο συλλογισμένος κ' ἔπειτα γύρισε κ' εἶπε, ὄχι τόσο εὐγενικά:

— Ὅριστε! τί θέλετε; Ὁ πατέρας τοῦ ἔδωσε τὸ διορισμό. Διάβασε. Σήκωσε τὰ μάτια καὶ κοίταξε μὲ περιέργεια τὴ Βέτα. «Πολὺ μικρὴ ἀλλὰ συμπαθητικὴ» εἶπε μέσα του. Κοιτάζοντάς τὴν πάντα περιέργα, ρώτησε λίγο πιὸ γελαστά:

— Εἶστε ἡ ἀνιψιά τοῦ κ. Βουλευτῆ Τάδε... Δὲν εἶν' ἔτσι;...

— Μάλιστα! ψιθύρισε ἡ Βέτα.

— Μοῦ τὸ εἶπε... Καὶ θέλω νὰ τὸν εὐχαριστήσω...

«Ὁ,τι λὲν οἱ βουλευτὲς τὸ θυμοῦνται οἱ προσωπάρχες...» σκέφτηκε μηχανικὰ ἡ Βέτα μὴ μπορώντας νὰ σκεφτῆ ἐκεῖνη τὴ στιγμὴ τίποτ' ἄλλο...

— Εἰδοποιήσατε παπά;

— Παπά;

— Ναί, γιὰ τὴν ὀρκωμοσία. Χωρὶς ὄρκο τρέχει μισθός;

Ἡ Βέτα ἄρχισε νὰ βλέπη ὅτι ἔπαιρνε κάποια σημασία, ὅτι δὲν ἦταν ὀλωσδιόλου ἀσήμαντο γεγονός γιὰ τὸ Ἰπουργεῖο ὁ διορισμὸς τῆς. Κι ὅταν ἤρθε ὁ παπὰς κ' ἔβγαλε τὸ εὐαγγέλιο ἀπ' τὴν τσέπη τοῦ ράσου καὶ φόρεσε τὸ πετραχεῖλι, τότε ἄρχισε νὰ νιώθῃ καὶ κάποια περηφάνια. Ποιὸς λέει πῶς οἱ τύποι καὶ οἱ τελετὲς δὲν ἔχουν οὐσιαστικὴ ἀξία;...

Ἐγινε τὸ πρωτόκολλο τῆς ὀρκωμοσίας, ὑπόγραψε ὁ παπὰς κι ὁ προσωπάρχης.

— Ὑπογράψτε καὶ σεῖς, δεσποινίς!

Νὰ ὑπογράψῃ κι αὐτῆ; Ἡ πένα ἔτρεμε στοὶ χεράκι τῆς.

Ζαλίστηκε λίγο. "Όμως υπόγραψε αρκετά σταθερά: Βέτα Πυργοπούλου. "Όταν είδε την υπογραφή της κάτω από ένα επίσημο χαρτί αίσθανθηκε παράξενη συγκίνηση. Ναι, μια συγκίνηση που δεν την είχε αισθανθή ποτέ άλλοτε. Να που υπάρχουν κι άγνωστες συγκινήσεις! Τῆς φάνηκε πώς έγινε κάτι άλλο από εκείνο που ἦταν ἕως τὴν ὥρα. Κι αὐτὸ δὲν τὴν δυσαρέστησε.

— Καλὴ πρόοδο! εἶπε ὁ Προσωπάρχης.

— Εὐχαριστῶ! ψιθύρισε δειλά.

«Προσωρινὰ πράματα» θέλησε νὰ πῆ ὁ πατέρας. Μὰ κόπηκε ἡ φωνὴ μέσα στὸ λάρυγγά του. Εἶχε κι αὐτὸς συγκινηθῆ. Ποῦ νὰ σὲ βάλω;... ποῦ νὰ σὲ βάλω;... μουρμούριζε ὁ Προσωπάρχης ἀνασκαλεύοντας τὰ χαρτιά του.

Τῆς φάνηκε τότε πὼς θὰ τὴν ἔπαιρνε σὰ μιὰ βιδίτσα στὸ χέρι του καὶ θὰ τὴν τοποθετοῦσε — τσάκ! — σ' ἓναν τροχὸ τῆς μηχανῆς τοῦ Ὑπουργείου. Κάπως ἔτσι κ' ἐγίνε.

— Στὸ τμήμα θυμάτων πολέμου! εἶπε ξαφνικὰ ὁ Προσωπάρχης. Πᾶμε!

Τὴν κατέβασε κάτω στὸ πρῶτο πάτωμα καὶ τὴν παρουσίασε στὸν Τμηματάρχη.

— Τὸ τραπεζάκι τῆς τὴν περιμένει! εἶπε ὁ Τμηματάρχης γελαστός.

— Εἶναι ἀνιψιὰ τοῦ κυρίου... τοῦ εἶπε σχεδὸν στ' αὐτὶ ὁ Προσωπάρχης.

— Τόσο τὸ καλύτερο!...

— Δεσποινίς, νὰ εἶστε τακτικὴ στὴν ὥρα σας καὶ προσεκτικὴ στὴ δουλειά σας. Ὁ κ. Τμηματάρχης θὰ σᾶς ὑποδείξῃ τὰ καθήκοντά σας, εἶπε ὁ Προσωπάρχης κ' ἔφυγε. Ὁ πατέρας στεκόταν συγκινημένος κοντὰ στὴν πόρτα. Ὁ τμηματάρχης ἦταν πιὸ νέος, πιὸ κομψός. Καλοβαλμένος, ἰσκιερός, μὲ τρόπους εὐγενικούς. Τὴν κοίταξε προσεκτικὰ σὰ γιὰ νὰ τὴν ψυχολογήσῃ, σὰ γιὰ νὰ τὴν ζυγιάσῃ. Ἐπειτα τὴν πῆρε καὶ τὴν ὀδήγησε στὸ διπλανὸ δωμάτιο. Ἦταν μεγάλο μὲ πολλὰ ντουλάπια στοὺς τοίχους. Τέσσερα κορίτσια κ' ἓνας ἡλικιω-

μένος κύριος εργαζόταν εκεί. Θέλησε να μπῆ κι ὁ πατέρας μέσα να ἰδῆ, ν' ἀκούσῃ.

— Περιττό! εἶπε ὁ τμηματάρχης, χαμογελαστά μὰ σταθερά. «Πάει τὸ χάνω τὸ κοριτσάκι μου!» σκέφτηκε λιγόκαρδα... καὶ ψιθύρισε:

— Εἶμαι... ὁ πατέρας...

— Χαίρω πολὺ! Νὰ εἶστε βέβαιος ὅτι ἡ δεσποινὶς θὰ εἶναι ἐδῶ ἐν πάσῃ ἀσφαλείᾳ! Καλύτερα κι ἀπὸ τὸ σπίτι σας! Μὴ χάνετε τὸν καιρὸ σας!

«Χάνω τὸ κοριτσάκι μου!» σκέφτηκε γιὰ δευτέρα φορά. Καὶ γιὰ νὰ παρηγορήσῃ τὴν καρδιά του εἶπε στὸν ἑαυτὸ του ἀμίλητα: «προσωρινά... προσωρινά...». Ἡ πόρτα πού χώριζε τὰ δυὸ γραφεῖα ἔκλεισε. Ἡ Βέτα γύρισε γιὰ ν' ἀποχαιρετήσῃ τὸν πατέρα μὰ δὲν τὸν εἶδε πιά. Βρέθηκε σ' ἄλλον ὀρίζοντα, ἔξω ἀπ' τὸ σπίτι τους, μόνη. Ἄστραψε φῶς κ' εἶδε τὸν ἑαυτὸ τῆς ἀλλιιώτικον. Τῆς φάνηκε πὼς ἀσχῆμιζε σὰ Βέτα, μὰ ὁμορφαινε σὰν ἄνθρωπος Ἄλλαζε σκοπὸ. Ἄλλαζε περιεχόμενο. Τὴν κυριαρχοῦσαν ἄλλες δυνάμεις — ἠθικὲς, θετικὲς, σκόπιμες...

— Δῶστε στὴ δεσποινίδα Πυργοπούλου τὰ Εὐρετήρια! εἶπε ὁ Τμηματάρχης. Καὶ μὴ μοῦ ξαναπῆτε τώρα ὅτι δὲν ἐπαρκεῖτε!

Ἦταν ἀκόμα «δεσποινὶς Πυργοπούλου». Ἐπειτα ἔγινε μόνο «Πυργοπούλου»! Κ' ἔπειτα σιγὰ-σιγὰ μὲ τὴν ἀναστροφή, μὲ τὴ συνεργασία, μὲ τὴν ἐξοικείωση ἔγινε ἡ «Βέτα»...

Ὁ ἠλικιωμένος κύριος, «ὁ κύριος εἰσηγητής», ἦταν καλόκαρδος ἀνθρωπάκος καὶ τῆς ἔκαμε στοργικὴ ὑποδοχή. Ἀπ' τὰ τέσσερα κορίτσια, τὰ δύο ἦταν νέα καὶ μὲ τὴν πρώτη ματιὰ πού τῆς ρίξανε λογαριάσανε πόσο ἦταν νεώτερή τους, μετρήσανε πόσο ἦταν ὁμορφότερή τους καὶ κυκλοφόρησε μέσα τους ἀνάλογο ποσότητα ζήλιας... Οἱ ἄλλες δύο ἦταν γεροντοκόρες. Τῆ μία τὴν εἶχε ξεράνει τὸ μαράζι καὶ δὲν τῆς ἔμενε στὴν καρδιά παρά πόνος γιὰ τὴ ζωὴ πού πέρασε, μίσος γιὰ τὴ ζωὴ πού ἐρχόταν. Σήκωσε ὄλο τὸ μίσος τῆς ἀπὸ τίς ἄλλες καὶ τὸ συγκέντρωσε βαρὺ, στυφὸ, δηλητη-

ριασμένο επάνω στη νέα. Ἡ ἄλλη γεροντοκόρη εἶχε κι αὐτὴ ἀποξεραθῆ ἀλλὰ — τί παράξενα πού ἐνεργεῖ ἡ φύση! — εἶχε ἀπομείνει σάν ἀποκρυσταλλωμένη ζάχαρη, σάν ἓνα μεγάλο κομματί κάντιο. Ἦταν ὄλο κρύα γλύκα. Καὶ τὴ γλύκα τῆς τὴ συγκέντρωσε τώρα ὀλόκληρη ἐπάνω στὸ νέο πρόσωπο τοῦ φτωχοῦ χρονικοῦ τῆς ζωῆς τῆς.

— Αὐτὰ εἶναι τὰ «Εὐρετήρια»... Εἶναι κατὰ Νομούςς... ἄρχισε νὰ λέη ὁ εἰσηγητής.

— Θα σᾶς δείξω ἐγώ, δεσποινίς, εἶπε προστατευτικά ἡ γλυκιὰ γεροντοκόρη.

Πόσα χρόνια πέρασαν ἀπὸ τότε! Καὶ πῶς τὰ θυμᾶται ὅλα ζωηρά-ζωηρά. Σὰ νὰ ᾿γιναν χτές! Ἡ σὰ νὰ μὴν ἔγιναν ποτὲ καὶ νὰ τὰ βλέπη συχνὰ μόνο στὸν ὕπνο τῆς, στ' ὄνειρό τῆς, σὰ μιὰ ταινία τοῦ κινηματογράφου...

Ἔφκιασε μιὰ μπλὲ-μαρέν ποδιὰ μὲ ἄσπρο γιανταδάκι, σφιχτὴ-σφιχτὴ στὸ χυτὸ κορμάκι τῆς. Ἔδωσε καὶ στὰ μαλλιά τῆς ἄλλη χτενισιά. Δὲν ἦταν πιά τὸ ἀμέριμνο νοικοκυροκόριτσο πού μποροῦσε νὰ ζῆ παραδομένο στὰ ἐλεύθερα ὄνειρά του. Ἦταν τὸ ἐργαζόμενο κορίτσι μὲ τὶς οἰκογενειακὲς ὑποχρεώσεις καὶ τὶς ἀτομικὲς εὐθύνες. Μιὰ σφιχτὴ, ἀπλή, φτηνὴ ποδιὰ πέρασε καὶ πάνω ἀπ' τὸ κορμάκι τῆς, καὶ μέσα στὴν ψυχὴ τῆς, καὶ γύρω στὴ σκέψη τῆς. Εἶδε τὸν ὀρίζοντά τῆς νὰ στενεύη, τὰ φτερά τῶν ὀνείρων τῆς νὰ μικραίνουν, τοὺς πόθους τῆς νὰ γίνωνται χλιαρότεροι. Προσπάθησε ν' ἀντιδράσῃ. «Ὅλ' αὐτὰ εἶναι προσωρινά!... εἶπε στὸν ἑαυτὸ τῆς. «Μπόρα πού θὰ περάσῃ... Ὁ πατερούλης θὰ ξανακάμῃ περιουσία...» Μὰ δὲ μποροῦσε νὰ πειστῆ βαθύτερα οὔτε ἡ ἴδια. Κούφιος παρηγοριές!... Καὶ τῆς ἔμεινε κάτι σάν ξινὴ πίκρα στὴν ψυχὴ, κάτι σὰ στυφὸ μαράζι στὴν καρδιά. Τὶς πρῶτες μέρες φοβήθηκε πῶς δὲ θ' ἀντέξῃ. Ὁρες-ὄρες τὴν ἔπιανε ἀσφυξία. Σηκώνονταν ἀπὸ τὸ γραφεῖο καὶ πήγαινε στὸ παράθυρο. Ξαναγύριζε στὸ τραπέζι τῆς μὲ στενοχώρια.

— Ἡ ἀρχοντοξεπεσμένη μας στενοχωριέται στὸ κλουβί!... ἔλεγε μὲ κακία ἡ μοχτηρὴ γεροντοκόρη.

— Τὴν πέτυχε! Ἄρχοντοξεπεσμένη!... συμφωνοῦσαν μὲ εἰρωνικὸ γέλιο οἱ ἄλλες δύο νεαρές.

Μόνο ἡ «καντιοζάχαρη» τῆς παραστάθηκε μὲ συμπόνια. Καὶ τῆς μίλησε σοφά:

— Ἔτσι εἶναι τώρα στὴν ἀρχή, τῆς εἶπε. Μὲ τὸν καιρὸ θὰ συνηθίσης, θ' ἀγαπήσης τὴ δουλειά, καὶ θὰ σ' ἀγαπήσῃ ἡ δουλειά σου...

Κι ἀλήθεια. Ἔτσι ἔγινε. Σιγὰ-σιγὰ συνήθισε στὴ δουλειά, τὴν ἀγάπησε κ' ἐνιωθε νὰ τῆς ἀνταποδίδῃ μ' ἓνα μυστηριώδη τρόπο κ' ἡ δουλειά νὰ τῆς ἀνταποδίδῃ, ναί, ἀγάπη — μιὰν ἀλλιώτικη, ἀπροσδιόριστη ἀγάπη... Στὴν ἀρχή ἡ καρέκλα τοῦ γραφείου εἶχε καρφίτσες, τὰ Εὐρετήρια εἶχαν φιδάκια, ὁ ἀέρας τοῦ γραφείου εἶχε γλιστερὴ μπόχα. Πῶς νὰ καθίση, Θεέ μου; Πῶς νὰ τὰ πιάσῃ; Πῶς ν' ἀνασάνῃ; Μὰ οἱ καρφίτσες ἔφυγαν μιὰ-μιὰ, καλοκάθισε, ἔφερε κ' ἓνα ὠραῖο μαξιλαράκι ἀπ' τὸ σπίτι, ἀναπαυτικὸ. Τὰ φιδάκια τῶν Εὐρετηρίων ψόφησαν, χάθηκαν. Δὲν τῆς ἦταν πιὰ καθόλου ἀποκρουστικὰ αὐτὰ τὰ μεγάλα, βρώμικα, ξεφτισμένα βιβλία, ποὺ κάτω ἀπὸ κάθε ὄνομα ἔκρυβαν ἓναν ἥρωισμό, μιὰ θυσία, μιὰν οἰκογενειακὴ τραγωδία, μιὰ δίκαιη ἀνακούφιση. Τὰ συμπάθησε, τὰ πόνεσε, τὰ ἐχτίμησε. Δὲν ἦταν τόσο πεζά, τόσο στεγνὰ ὅσο τῆς φάνηκαν στὴν ἀρχή. Εἶχαν περιεχόμενο, εἶχαν ἐνδιαφέρον. Ἦταν τόμοι πατριωτικῆς ἱστορίας ἀλλιώτικα ἐκφρασμένης. Κι ὁ ἀέρας τοῦ γραφείου δὲν ἦταν τόσο πηχτός, τόσο μολυσμένος ὅσο πίστεψε πρῶτα. Ὑπῆρχε ἀτμόσφαιρα ἐκεῖ μέσα. Ἀλλὰ ἔπρεπε ν' ἀποχτήσῃ κανεὶς τὰ εἰδικὰ ἀναπνευστικὰ ὄργανα ποὺ χρειάζονται γι' αὐτὴ τὴν ἀτμόσφαιρα. Τ' ἀπόχτησε.

Μπῆκε στὸ νόημα τῆς δουλειᾶς. Ἄνθισε μέσα της τὸ αἶσθημα τοῦ καθήκοντος. Ἰσοροπήθηκε μὲ τὸ δέος τῆς εὐθύνης. Ἄρχισε νὰ σφυρηλατῇ μιὰ νέα συνείδηση. Ἡ ἀσχολία της ἔπαψε νὰ εἶναι μιὰ ἐξοικονόμηση τῶν περιστάσεων, μιὰ δικαιολογία γιὰ νὰ παίρνῃ ἓνα μιστό. Ἐγινε ἡ ἀσχολία της σκοπὸς ἀνώτερος: ἀποστολὴ ἱερή. Ὁ καιρὸς της δὲν ἦταν πιὰ ἓνα κομπολοῖ ἀπὸ ἀνούσιες μέρες «δεδουλευμένου

μισθοῦ». Ἦταν κρουστός, γεμάτος ἀπὸ ὠφέλιμο ἔργο κι ἀπόδοση οὐσιαστική. Ἡ ζωὴ τῆς ὅλη ἔπαιρνε ἄλλη ἀξία. Μποροῦσε νὰ μὴν ἀλλάξῃ ποτέ, νὰ μείνῃ καὶ πάντα τέτοια πού εἶναι, κι αὐτὸ νὰ μὴν τὴν ἐνοχλῆ καθόλου παρὰ καὶ νὰ τῆς ἐξασφαλίσῃ ἀρκετὴ δόση εὐτυχίας. Μποροῦσε!

Στὴν ἀρχὴ νόμισε πὼς ταπεινώθηκε γιὰτὶ ἔπαψε νὰ ναι τὸ χαϊδεμένο κορίτσι τοῦ σπιτιοῦ. Τώρα ἄρχισε νὰ περηφανεύεται γιὰτὶ ἔβλεπε νὰ γίνεται τὸ χρήσιμο κορίτσι τοῦ γραφείου. Μέσ' ἀπ' αὐτὰ τὰ πολυκαρφιτωμένα χαρτιά, τοὺς παραγεμισμένους φακέλους, τὰ κουρελιασμένα βιβλία, ἀντλοῦσε σιγὰ-σιγὰ χυμούς καὶ δυνάμεις πού τρέφανε τὴν προσωπικότητά τῆς, τὴ σχημάτιζαν ἀδρότερη, τῆς ἔδιναν μορφὴ, τῆς ἔδιναν γόητρο, τὴν ὕψωναν τὴν παρουσιαζαν, τὴν ἐπέβαλαν. Ὁ ἐγωισμὸς τῆς πού εἶχε ταπεινωθῆ, ἐγωισμὸς ἔμφυτος στὸ χαραχτήρα τῆς, κληρονομημένος ἀπ' τὴ μητέρα, βρῆκε ἄλλη διέξοδο καὶ ξανασήκωνε τὸ σκληρὸ του στέλεχος στὸν ἀέρα τῆς ζωῆς. "Ἐμοιαζε μ' ἓνα φυτὸ, μὲ μιὰ ρίζα σφοντυλωτῆ, πού τὴν εἶχαν σκεπάσει βαριά τὰ τρόχαλα τῆς κατεβασιάς, πού τῆς σύμπνιξαν τὰ πρῶτα βλαστάρια, κ' ἐκεῖνη βρῆκε τὴ δύναμη νὰ ξεπετάξῃ καινούργια καὶ νὰ τὰ βγάλῃ στὸν ἥλιο καὶ στὸ φῶς. "Ἔτσι δὲν τὴν εἶχαν συμπνίξει τὰ ἐρείπια τοῦ πατρικοῦ τῆς πλοῦτου; Μὰ νὰ πού ξεπετάει καινούργια βλαστάρια! Κ' εἶναι πάλι κάτι. Κάτι μεγαλύτερο ἴσως. Κάτι δικό τῆς, ἀτομικό τῆς. Εἶναι ἓνας ὑπάλληλος! "Ἐνας καλὸς ὑπάλληλος.

Ἀπ' τίς πρῶτες μέρες πού πῆγε στὸ Ὑπουργεῖο εἶχε περάσει ὁ «θεῖος» τῆς ὁ βουλευτῆς καὶ τὴ ζήτησε. "Ἐμαθε σὲ ποῖο γραφεῖο ἐργάζεται. Τῶν «Θυμάτων Πολέμου»; Μωρὲ θὰ μοῦ τελειώνη καὶ καμιὰ δουλειὰ ἐκεῖ μέσα! σκέφτηκεπραχτικά ὁ θεῖος. Μὰ δὲ σκέφτηκε διαφορετικὰ κι ὁ Τμηματάρχης. Εἶχαν κ' οἱ δυὸ ἀρκετὴ πείρα ἀπὸ τὸ ἐπάγγελμα τους.

— Τώρα δὲ μᾶς ἔχετε ἀνάγκη ἐμᾶς, εἶπε στὸ βουλευτὴ γελαστά, πειραχτικά. Θὰ σᾶς κάνῃ τίς δουλειές ἢ ἀνιψιά!

— Καὶ βέβαια! Τί διάβολο!

— Βέτα! φώναξε ὁ τμηματάρχης.

Πρώτη φορά τὴν ἔλεγε «Βέτα». Ἦθελε νὰ δείξῃ ὅλη του τὴν εὐνοια μπροστά στὸ βουλευτὴ. Χτύπησε μὲ τὸν κοντυλοφόρο του τὸν τοῖχο τῆς διπλανῆς κάμαρας. Ἡ Βέτα ξεπετάχτηκε.

— Σὲ ζητεῖ ὁ θεῖος σου!

— ὦ!... Καλημέρα σας! Πῶς νὰ σᾶς εὐχαριστήσω;

— Μπρὲ! Μπρὲ! Πῶς πῆρες κιόλα τὸ σουλούπι τοῦ ὑπαλλήλου!... Μπράβο! Μπράβο σου!... Ἔ, τί λές; Θὰ γίνῃ καλὴ ὑπάλληλος;

— Ἡ Βέτα; Πρώτης τάξεως! Ἐγινε κιόλα!

— Λοιπὸν θὰ τὴν ἔχω κ' ἐγὼ πρεσβευτὴ τῆς περιφέρειας μου διαπιστευμένη στὸ Ὑπουργεῖο Προνοίας! Ἀλήθεια, Βέτα; Δὲν κατάλαβε καλὰ τὸ ἀστεῖο τοῦ θεῖου καὶ χαμογέλασε ψυχρά.

— Μήπως ἀρνεῖσαι; ρώτησε ὁ θεῖος.

— Αὐτὸ ἔλειψε! εἶπε ὁ τμηματάρχης.

— Στίς διαταγές σας!... μουρμούρισε χωρὶς ἀκόμα νὰ μπορῇ νὰ καταλάβῃ τί ζητοῦσαν ἀπ' αὐτήν.

— Ἄς κάμωμε ἀμέσως τὴν καλὴ ἀρχή. Ἐχω ἐδῶ κάμποσα σημειώματα!

Ἐσεκούμωσε τὸν πέτσινο χαρτοφύλακά του κι ἀνάσυρε ἓνα μπλίκιο χαρτιά. Τὰ πρότεινε στὴ Βέτα. Ἐκείνη τὰ πῆρε μηχανικὰ καὶ τὰ κοίταξε μὲ ἀπορία.

— Πότε θέλεις νὰ ξαναπεράσω;

Τί νὰ τοῦ πῆ:

— Κατάλαβες, Βέτα; ρώτησε ὁ τμηματάρχης.

— Ὅχι! ἀπάντησε μὲ εἰλικρίνεια.

Αὐτὰ ὅλα ἀφοροῦν ὑποθέσεις τοῦ Ὑπουργείου μας. Θὰ τὰ πάρῃς θὰ τὰ διαβάσῃς, θὰ τὰ κατατάξῃς, θὰ τὰ παρακολουθήσῃς καὶ θὰ σημειώσῃς ἐπάνω στὸ καθένα τί ἐνέργειες ἔχουν γίνῃ καὶ ποῦ βρίσκεται κάθε ὑπόθεση. Κατάλαβες τώρα;

— Μάλιστα. Κατάλαβα!

— Τὸ σοί μας ἦταν ὄλο ἐξυπνο, εἶπε ἀστεῖα ὁ θεῖος. Πότε νὰ ξαναπεράσω;

— Αύριο, απάντησε πρόθυμα ἡ Βέτα.

— Έ, ὄχι δὰ αὐριο κιόλα! Δὲν προφτάνεις... ἔχεις κ' ὑπηρεσία.

— Περάστε σὲ τρεῖς-τέσσερες μέρες, εἶπε ὁ τμηματάρχης καὶ ζήτησε ἀπ' τῆ Βέτα τὰ σημειώματα τοῦ θείου γιὰ νὰ τὴν ὀδηγήσῃ. Τῆ δασκάλεψε πῶς ἔπρεπε νὰ ἐνεργήσῃ γιὰ τὸ καθένα καὶ τελευταῖα τῆς σύστησε νὰ τὰ προτιμήσῃ ἀπ' τὴν δουλειά. «Καλὰ ἔλεγα ἐγώ, σκέφτηκε ἡ Βέτα, πῶς ὁ βουλευτὴς εἶναι μεγάλο καὶ δυνατὸ πρόσωπο. Ὅλα αὐτὸς τὰ διευθύνει. Τὶ καλὰ ποὺ ἔχω ἓνα θεῖο βουλευτὴ!...»

Σὲ λίγο καιρὸ εἶχε γίνει ξεφτέρι. Εἶχε μάθει ἀπέξω κι ἀνακατωτὰ ὅλον τὸν κύκλο τῶν ὑπηρεσιακῶν ἐνεργειῶν γύρω ἀπ' τὶς ὑποθέσεις τῶν πολεμικῶν συντάξεων. Καὶ στὰ σημειώματα τοῦ θείου ἔδινε ἀπάντηση μὲ καταπληχτικὴ ταχύτητα κι ἀκριβεία. «Σύμβουλιο — ἀριθ. τάδε, χρον. τάδε», ἢ «Ἀνωτάτη Ὑγειονομικὴ Ἐπιτροπὴ», ἢ «Ὑπουργεῖον Στρατιωτικῶν — ὑπόμνησις», ἢ «ἐξεδικάσθη. Ἀριθ. ἀποφ. τάδε, σύνταξή τόσο, καθυστερούμενα τόσα», ἢ «ἐκτέλεσις — ἀποστολὴ φυλλάδιου, ἀριθ. τάδε». Αὐτὰ σημείωνε μὲ κόκκινο μελάνι στὸ κάτω μέρος. Ὁ θεῖος τὰ ἔπαιρνε ἑτοιμα καί, καταευχαριστημένος, πῆγαινε νὰ γράψῃ ἀμέσως στοὺς δικαιοῦχους: «Ἀγαπητὲ κουμπάρε! Κοπίασα πολὺ γιὰ τὴν ὑπόθεσή σου ἀλλὰ οἱ κόποι μου δὲν πῆγαν χαμένοι. Ἄν καὶ μᾶς πολέμησαν πολὺ ἐκεῖνοι ποὺ ξέρεις, ἐπέτυχα νὰ σοῦ βγάλω σύνταξή 210 δραχμῶν τὸ μῆνα κι ὅλα τὰ καθυστερούμενα μαζωμένα δραχ. 2.320 ἐν συνόλῳ... Τὸ φυλλάδιο καὶ τὸ ἔνταλμα γιὰ τὰ καθυστερούμενα τὰ στείλα στὸν ταμία καὶ νὰ πᾶς μέσα νὰ τὰ ζητήσης ἐκ μέρους μου. Σὲ καλὴ μεριά, κουμπάρε! Σὲ ἀσπάζομαι...» Ἄ, ὅλα κι ὅλα! Καλὸς κι ἀξιὸς βουλευτὴς! Δίνει ψωμί στὸν κοσμάκη. Αὐτὸ θὰ πῆ ἀληθινὸς προστάτης τοῦ λαοῦ. Γέμισε τὰ χωριά «σπίτια» δικὰ του. Τόσα μηναιῖα σὲ κάθε χωριὸ! σοῦ λείει ὁ ἄλλος. Κ' ὄχι μόνον σὲ φίλους παρὰ καὶ σ' ὀχτρούς, καὶ σὲ ἄγνωστους ἀκόμα κάνει χατήρια. Ἄπο μοναχὸς του. Χωρὶς νὰ τοῦ ἔχουν γράψῃ καθόλου. Τώρα μάλιστα ποὺ ἔχει τὴ Βέτα τοῦ χεριοῦ του, ὀργάνωσε καλὰ αὐτὴ τὴν εὐρύ-

τερη αγαθοεργία. Τῆς εἶπε καὶ τοῦ δίνει σημεῖωση ἀπ' ὄλες τίς συντάξεις τοῦ Νομοῦ του ποῦ ἐκδικάζονται: "Όνομα, κοινότης, ποσόν. Καὶ προτοῦ κοινοποιηθοῦν οἱ ἀποφάσεις στοὺς δικαιοῦχοι ἀπ' τὸ Ὑπουργεῖο, προλαβαίνει καὶ τοὺς γράφει αὐτὸς ἓνα γραμματάκι: «Φίλε κ. Κακορούζη· Ἄν καὶ δὲ μοῦ ἔγραψες τίποτε, ἐγώ, ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Νομοῦ, εἶδα τὴν ὑπόθεσή σου ἀπροστάτευτη στὸ Ὑπουργεῖο· τὴν παρακολούθησα καὶ σοῦ ἔβγαλα σύνταξη τόσα τὸ μῆνα. Ἄργότερα θὰ σοῦ βγάλω καὶ τὰ καθυστερούμενα...»

Ἐμεινε τόσο εὐχαριστημένος ἀπὸ τὴ Βέτα ποῦ καὶ δῶρο τῆς ἔκανε τὴν Πρωτοχρονιά καὶ πολλοὺς ἄλλους συναδέλφους τῆς σύστησε. Αὐτὸ δὰ ἦταν τὸ καλύτερο δῶρο! Ἀπόχτησε τὸ καημένο τὸ κορίτσι μιὰ βουλευτικὴ πελατεία ἀναρίθμητη. Ὁ ἓνας βουλευτῆς τὸ ἔλεγε στὸν ἄλλον καὶ ὄλοι ξέπεφταν στὴν ἐξυπνη καὶ πρόθυμη Βέτα. Ἄρχισαν νὰ τὴν καλοῦν καὶ στὸ τηλέφωνο. Ἄρχισαν νὰ τῆς γράφουν κι ἀπὸ τίς ἐπαρχίες ὅταν ἡ Βουλὴ εἶχε διακοπές. Ἡ ἀνάθεση μιᾶς ὑπόθεσης στὴ Βέτα ἀποτελοῦσε τὴ μεγαλύτερη ἐγγύηση καὶ τὴν ἰσχυρότερη ἀσφάλεια. Ἐπαιζε στὰ δάχτυλα νόμους, ἄρθρα, διατάξεις, προθεσμίες, διαδικασίες, ἐνδίκια μέσα, πόρτες, πορτοποῦλες, παραθυράκια, ὅλα τὰ φανερά κι ὅλα τὰ μυστικά χερούλια, κάθε τρόπο καὶ κάθε κόλπο. Εἶχε ἀπέραντη μνήμη κι ἀκούραστη σβελτοσύνη. Ὅλα τὰ πρόφτανε, ὄλους τοὺς ἐξυπηρετοῦσε.

— Ἡρθατε γιὰ τὴ Μανωλοπούλου; Ἄκόμη τίποτα! φώναζε στὸ βουλευτὴ Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς μόλις τὸν ἔβλεπε στὴν πόρτα τοῦ γραφείου.

— Γιὰ τὸ Φρανζεσκάκη; ἔλεγε προτοῦ μιλῆση στὸν Κρητικὸ βουλευτὴ. Δυστυχῶς ἀπορριπτικὴ!

— Καλημέρα σας! Ξέρω! ἔλεγε στὸ ρουμελιώτη βουλευτὴ Ξηρομέρου. Τὰ καθυστερούμενα τοῦ Μπαγιάντα. Ἐχω τὸ σημεῖωμά σας: 7830!

Πῶς νὰ μὴν τὴν ἀγαποῦν; Καὶ πῶς νὰ μὴν τὴν προτιμοῦν; Σ' αὐτὴ κατάφευγαν ὄλοι. Γιατὶ κι ἂν πῆγαιναν στὸν εἰσηγητὴ ἢ στὸν τμηματάρχη, τάχα γιὰ καλύτερα, τάχα γιὰ σι-

γουρότερα, μήπως κι αυτοί δὲ φώναζαν τὴ Βέτα, πού τὰ ἔχε ὄλα προχειρότερα ἀπ' ὄλους; Ὅταν τύχαινε νὰ μὴν εἶναι στὸ γραφεῖο τῆς μποροῦσε νὰ σταματήσῃ γιὰ ὥρα ἢ παροχὴ πληροφοριῶν. Καὶ μόλις παρουσιαζόταν, ξεφώνιζαν μὲ ἀνσκούφιση ὄλοι ὄσοι περίμεναν. Γιατὶ δὲν περιποιόταν, βέβαια, μόνο τοὺς βουλευτές. Αὐτοὺς κατὰ προτίμηση. Ἄλλὰ καὶ ὄλον τὸν ἄλλο κόσμον μὲ τὴν ἴδια προθυμία. Τῆς πρῶτες-πρῶτες μέρες τὴν εἶχε ζαλίσει καὶ τὴν εἶχε ἀηδιάσει τὸ μπουκάρισμα τοῦ κοινοῦ τρεῖς φορές τὴ βδομάδα πού ἀνοίγε τὸ Ὑπουργεῖο. Τί κακό, τί θαλασσοταραχὴ ἦταν ἐκεῖνη! Μπουλούκια ἀνθρωποὶ, ἀντρες, γυναῖκες, ὁ ἕνας βιαστικότερος ἀπ' τὸν ἄλλον, ὁ ἕνας δυστυχέστερος ἀπ' τὸν ἄλλον, εἰσορμοῦσαν στριμωχτὰ στὸ γραφεῖο καὶ βούιζαν ἀπὸ ἀνυπομονησία, παράπονο καὶ δυσπιστία. Πῆγε νὰ τρελαθῆ! «Πυργοπούλου!» φώναζε ὁ εἰσηγητὴς. «Τὸ Εὐρετήριο Μεσολογγίου. Ὅχι αὐτό, τὸ προηγούμενον!» — Κοπέλα μου, νὰ ζήσης χίλια χρόνια! κλαιγόταν μιὰ δόλια χήρα. Μοῦ κόψαν τὴν σύνταξιν τῆς ἀμοιρῆς! Μὲ τρία παιδιὰ! Νὰ κοίτα!» καὶ τῆς ἔδειχνε τὴ κοινοποίησιν. «Δεσποινίς, θέλω τὸ ἐπίδομα φυματικοῦ! Μὲ ἀκοῦς»: ἔλεγε καὶ ξανάλεγε ξεροβήχοντας σὲ βαθὺ τόνο ἕνας κατακίτρινος, ἀξούριστος φθισικός. Ἦταν ἀνυπόφορο αὐτὸ τὸ θλιβερό, κλαψιάρικο νταβατούρι. Ἄν μποροῦσε νὰ τὸ ἀποφύγῃ! Μὰ ὄταν τὸ γεύτηκε καλύτερα, ὄταν ἢ καρδιά τῆς συμποτίστηκε κ' ἢ πέτσα τῆς ψήθηκε ἀπ' τὴν ἐπαφὴ τῆς δυστυχίας, τότε, ὄχι πιά, δὲν ἤθελε καθόλου ν' ἀποφύγῃ αὐτὸν τὸν πολυκύμαντο συγχρωτισμὸ μὲ τὸ κοινό. Χωρὶς ὑπερβολή, ἔβρισκε κ' εὐχαρίστησιν. Ἦταν μιὰ δουλειὰ μὲ ἀμεση ἀπόδοσιν. Ἦταν σάν πούλησιὰ τοῖς μετρητοῖς. Αὐτὸς ὁ ἀλαλιάρης συγχρωτισμὸς ζωντάνευε τὰ κουρελιασμένα βιβλία τῆς, ἔδινε σάρκα καὶ ὄστᾶ στὸ περιεχόμενό τους, ἐνανθρώπιζε τὰ νεκρὰ ὀνόματα πού ἦταν σκορπισμένα σὲ χιλιάδες σελίδες καὶ σὲ ἀτέλειωτες καταστάσεις. Γινόταν μιὰ ὑλοποίησιν κατανουχτικὴ ἐκεῖ μπροστὰ στὰ μάτια τῆς. Ὁ πολυἀριθμὸς γραφτὸς κόσμος τῶν Εὐρετηρίων τῆς ἔπαιρνε ὑπαρξὴν πραγματικὴν μὲ τὴν παρουσία

σήμερα τριάντα, μεθαύριο σαράντα βασανισμένων θυμάτων πολέμου. "Όχι, δὲ χειρίζεται νεκρὲς ὑποθέσεις· δὲν ξεφυλλίζει ψυχρὰ κι ἀναίσθητα χαρτιά. Ζῆ τῆ ζωὴ χιλιάδων ἀνθρώπων, ξεφυλλίζει τὰ πληγωμένα φύλλα τῶν καρδιῶν τους, συγκερνάει τὸν πόνο τους μὲ τὸν πόνο τῆς, τὸ στεναγμὸ τους μὲ τὸ στεναγμὸ τῆς. Καὶ μαζεύει τὸν σκόρπιο ἀντίλαλο τοῦ πολέμου μὲς' ἀπ' τὴν ἀχανῆ ἀπεραντοσύνη τῆς αἰώνιας ζωῆς. Τῆς φαίνεται πὼς βλέπει ψηλὰ στὸ φῶς τὶς σελίδες τῆς Ἱστορίας κι ἀνάμεσα στὶς ἐπίσημες γραμμὲς του διαβάζει ἄλλες κρυφὲς γραμμὲς, γραμμένες μὲ χημικὴ μελάνη. «Νά, αὐτὴ εἶναι ἡ ἀληθινὴ πολεμικὴ ἱστορία!» θέλει νὰ φωνάξῃ. Μὰ δὲν τὸ λέει.

Μιὰ μέρα εἶχε ῥθῆ ἓνας ἀνάπηρος ποῦ τοῦ μετατόπιζαν τὸ περίπτερο ἀπὸ κάποιο κεντρικὸ μέρος· φώναζε, διαμαρτυρόταν, ἀπειλοῦσε. Εἶχε τὸ δεξιὸ πόδι ξύλινο καὶ τὸ χτυποῦσε μὲ ὀργὴ κάτω στὸ πάτωμα... Ἔκανε ἓνα ἀνατριχιαστικὸ κρότο. Ὁ Τμηματάρχης τοῦ ἔλεγε: «Δὲν εἶμαστε ἐμεῖς, παιδί μου, ἀρμόδιοι!» Τοῦ κάκου. Ἐκεῖνος χτυποῦσε κροταλιστὰ τὸ ξύλινο ποδάρι... «Ἀπαιτῶ τὸ δίκιο μου!» Ἡ Βέτα θέλησε νὰ τὸν καθησυχάσῃ. Ἔστριψε ἀλλοῦ τὴν κουβέντα. Τὸν ρώτησε:

— Καὶ ποῦ εἶχες τραυματιστῆ, παλληκάρη;

Τὸ πρόσωπό του ἄστραψε. Ἄλλαξε ὕφος, τόνο, διάθεση.

— Στὸ Καλὲ-Γκρόττο! εἶπε μὲ περηφάνια.

— Μεγάλη μάχη, ἔ;

Τὸν περίχυσε μιὰ ζωηρὴ χαρὰ. Χαμογέλασε σὰν εὐτυχησμένος.

— Μεγάλη λέει!... Βράχια θεόρατα... Τοὺς βγάλαμε μὲ τὴν μπαγιονέτα τοὺς Τούρκους... Καὶ πάλε μᾶς τὸ πῆραν... Καὶ πάλε τοὺς τὸ πῆραμε... Χάθηκαν πολλὲς ζωές... Ὅμως πόλεμος μιὰ φορά! Στὴν τελευταία ἔφοδο... ζζββ!... νάτην ἡ ὀβίδα! Πάει τὸ πόδι μου!... Χὰ χὰ χὰ!... Καλὰ ποῦ γλύτωσα τὴν κόκα!... Ὅμως τὸ δικό μου τὸ περίπτερο εἶναι ἄδικο νὰ μοῦ τὸ σηκώσουν ἀπὸ ἐκεῖ!...

"Αχ! συλλογιζόταν ἡ Βέτα, ποτὲ δὲ θὰ πάψουν οἱ πόλεμοι! Ποτέ!... Δὲν τὸν ἀκοῦς; «Πόλεμος μιὰ φορά!... Νάτην ἡ

ὀβίδα... Πάει τὸ πόδι μου!... Χὰ χὰ χὰ! «Μωρὲ τοὺς ἀρέσει τῶν ἀντρῶν ὁ πόλεμος. Ἄκουμε ἐμένα!...

Ἄν ἐργαζόταν μόνο μὲ τοὺς φακέλους καὶ τὰ βιβλία, ἂν ἔχανε τὴν προσωπικὴ ἐπαφὴ τοῦ πλήθους, δὲ θὰ μπορούσε νὰ πάρη ποτὲ πραγματικὴ συνείδηση τοῦ ἔργου τῆς καὶ τῆς ἀποστολῆς τῆς. Δὲ θὰ μπορούσε ν' ἀγαπήσῃ ποτὲ αὐτὸ τὸ μαγγανοπήγαδο τῆς ρουτίνας. Ἐτοῦτος ὁ κοσμάκης πῶρχειται βρώμικος καὶ συφοριασμένος, ἐτοῦτος ξεπλένει καὶ μοσκοβολαεὶ τὴ σκόνη καὶ τὴ μούχλα τῆς κρατικῆς ἀνθρωποχαρτομηχανῆς. Τὸ βλέπει, τὸ νιώθει καθαρὰ ἡ Βέτα. Στὴν ἀρχὴ φοβόταν τὰ μικρόβια τῶν φθισικῶν, ἔκανε κάθε τρόπο νὰ τοὺς κρατήσῃ λίγο σὲ ἀπόσταση, ἔπιανε τὰ χαρτιά τους μὲ τὴν ἄκρη ἀπ' τὰ δάχτυλα, εἶχε κ' ἓνα μπουκαλάκι μὲ οἰνόπνευμα μέσα στὸ συρτάρι. Τώρα ἔχει πάθει ἀνοσία. Κανένας φόβος, καμιὰ προφύλαξη. Κι ὄχι ἀπὸ ἀπλὴ συνήθεια. Ἄπὸ πίστη. Δὲν μολύνουν τὴν ἀτμόσφαιρα αὐτοὶ οἱ δυστυχησμένοι. Τὴν ἐξυγιαίνουν!... Μόνον ἐπειδὴ πρόκειται γι' αὐτοὺς ἔχει ἡ δουλειὰ τῆς ὁμορφιά, δραματικὸ ἐνδιαφέρον, ὕψος. Τὶ εὐτυχησμένη νιώθει πού ἦρθε σ' αὐτὸ τὸ Ὑπουργεῖο, σ' αὐτὸ τὸ Τμῆμα! Ἐδῶ δὲν ὑπηρετεῖ τὸ Κράτος — κάτι ἄψυχο γι' αὐτὴν, βαρὺ, αὐστηρὸ, μηχανικὸ, ἓνα πελώριο ρομπὸτ χαλύβδινο πού κουρτίζεται καὶ λειτουργεῖ ἀέναο χωρὶς ἐσωτερικὴ ζωὴ, χωρὶς ἔξαρση, χωρὶς πάθος. Ὑπηρετεῖ τὴν Πατρίδα, πού τὴν αἰσθάνεται ζεστὴ, ζωντανὴ ὑπαρξή, γεμάτη παλμούς, κραδασμούς, ἐμπνεύσεις, ὀρμές, πάθη, περιπέτειες, ἐξάρσεις, θυσίες. Καὶ ξεπερνώντας ὅλο σεβασμὸ καὶ στοργὴ τὴν Πατρίδα, ὑπηρετεῖ τὴν Ἀνθρωπότητα πού, ναί, τὴν συγκροτοῦν οἱ πατρίδες, μὰ εἶναι χῶρια τῆς αὐθύπαρχτῆ, ἀτόφια, αὐτόνομη. Ὁ ἀνθρώπινος πόνος πού ἀντίκριζε ἀπὸ τόσο κοντὰ τὴν πιὸ δραματικὴ του ἔκφραση, τῆς ἔθρεψε τὴν ψυχὴ μὲ ἀνώτερες ἐννοίες, τὴν ὕψωσε σύγκορμη πρὸς ἓνα αἰθέριο κόσμον ἀγγελικῆς συμπόνιας καὶ ἀλληλεγγύης... Μὴ μπορώντας δὲ νὰ ξεχωρίσῃ καθαρὰ ὅλα αὐτὰ τὰ συναισθήματα τῆς καρδιᾶς τῆς, ὅλα αὐτὰ τὰ φτερουγίσματα τῆς ψυχῆς τῆς, ξέ-

μπλεκε μ' ένα δικό της ἀφελῆ τρόπο τὰ περίπλοκα προβλήματα πού γεννοῦσε ἢ προσπάθειά της νὰ κατανοήση βαθύτερα τὴν ὑπηρεσία της, ἔκανε μιὰ δική της κατάταξη σὲ πρόσωπα καὶ πράγματα. "Ἐλεγε λόγου χάρη: «Τὰ βιβλία καὶ οἱ φάκελοι ἀνήκουν στὸ Κράτος ἢ εἶναι τὸ Κράτος; Οἱ σκοτωμένοι στὸν πόλεμο ἀνήκουν στὴν Πατρίδα ἢ εἶναι ἡ Πατρίδα; Οἱ χῆρες, τὰ ὄρφανὰ καὶ οἱ ἀνάπηροι ἀνήκουν στὴν Ἀνθρωπότητα ἢ εἶναι ἡ Ἀνθρωπότητα; "Ὅλες αὐτὲς τίς σκέψεις καὶ τοὺς στοχασμοὺς τίς χρωστοῦσε μόνο στὸ συγχρωτισμὸ μὲ τὸ πονεμένο πλῆθος. Ἀπὸ τότε πού ἀνοιξε ἀληθινὴ ἐπικοινωνία μαζί του, ἀπὸ τότε πλάτυνε ὁ πνευματικὸς της ὀρίζοντας, ἀπὸ τότε ψῆλωσε ὁ ψυχικὸς της οὐρανός. Πόσο διαφορετικὸ πράμα εἶναι ἡ ζωντανὴ πραγματικότητα κι ἀπ' τὴν πιὸ σοφὴ πρόβλεψή της στοὺς Νόμους, κι ἀπ' τὴν πιὸ πιστὴ ἀπεικόνισή της στὶς ἐπίσημες ἀλληλογραφίες! Εἶχε τὴν ἐντύπωση — μπορεῖ νὰ γελιέται — ὅτι οἱ ἄλλοι συναδέλφοί της, οἱ πιὸ πολλοὶ ἀπὸ δαύτους, δὲν κατόρθωναν νὰ ῥθοῦν σὲ βαθύτερη ἐπαφὴ μὲ τὴ ζωντανὴ πραγματικότητα κ' ἔμεναν ἀπέξω ἀπ' τὸ ναὸ πού ἔκρυβε τὸ νόημά της, ἀπέξω ἀπ τὸν παράδεισο πού ἔκρυβε τὴν ὁμορφιά της. Γι' αὐτὸ δούλευαν χωρὶς χαρὰ, χωρὶς ἐνθουσιασμό, χωρὶς ἔμπνευση. Αὐτὴ ὅμως πού — ναὶ — τρύπωσε κιόλα στὸ μυστικὸ ναὸ, αὐτὴ ὅμως πού — ναὶ — πῆδησε κιόλα πάνω ἀπ' τὸ φράχτη τοῦ παραδείσου, ὧ αὐτὴ ντένει τὴ δουλειὰ της μὲ ποίηση, τὴ σκεπάζει μὲ ὄνειρο, τὴ στεφανώνει μὲ ἰδανικὸ — κ' εἶναι τόσο εὐτυχισμένη, τόσο εὐτυχισμένη!... Δὲν εἶναι καθόλου παράξενο, ἀλήθεια, ἂν μέσα σὲ δύο χρόνια αὐτὴ ἡ μικρὴ βιδίτσα πού τὴ φωνάζουν Βέτα, εἶχε γίνει γνωστὴ καὶ περιζήτητη ἀνάμεσα σ' ὄλον τὸν βαρὺ μηχανισμό τοῦ Ὑπουργείου. Ἐλαμπε σὰ μιὰ βιδίτσα ἀπὸ χρυσάφι εἰκοσιδύο καρατιῶν, σὰν ἓνα ρουμπινάκι ἀπὸ ἐκεῖνα πού καρφώνουν τίς ροδίτσες τῶν ρολογιῶν. Ἡ φήμη της ξεπέρασε τὰ σύνορα τοῦ εἰσηγητῆ καὶ τοῦ τμηματάρχη της. Συχνὰ τὴν καλοῦσε ὁ Διευθυντῆς γιὰ πληροφορίες. Πολλὲς φορὲς τὴν κάλεσε κι ὁ Γενικὸς Διευθυντῆς. Καὶ δὲν εἶχε

μόνο την εργατικότητα και την εξυπνάδα, την αφοσίωση και την τάξη· είχε και την ομορφιά και την ευγένεια και την καλοσύνη και τη σεμνότητα και την κάθε αρετή. "Όλους τους είχε κατακτήσει εκεί μέσα κ' έγινε πραγματικά η μικρή ψυχή του προσωπικού. "Όλους; Ναι, όλους! "Όλους, ακόμα και τις δυο ζηλιάρες του γραφείου της· ακόμα και τη στυφή, μοχτηρή γεροντοκόρη! Τόσο ελκρινά την αγάπησε τὸ ξεραγκιανὸ ἐκεῖνο ἀποστεγνωμένο πλάσμα ὥστε ἔνωσε νὰ ἀναβλύζουν χυμοὶ στὴν καρδιά της. Δοκίμαζε ἕνα εἶδος ἀγνωστικῆς εὐτυχίας ἀγαπώντας τὴ Βέτα καί, βέβαιη γιὰ τὴ δική της ἀγάπη, δὲν ἔχανε εὐκαιρία νὰ μὴν ψιθυρίσῃ στὶς ἄλλες μόλις ἐτύχαινε νὰ βγῆ ἡ Βέτα ἀπ' τὸ γραφεῖο: «"Ἄγγελος!... "Ένας σωστὸς ἄγγελος!...» — Καλὸ κορίτσι, ἀπαντοῦσαν συγκαταβατικὰ καὶ οἱ ἄλλες δύο κοπέλες ποὺ αἰσθανόταν πλήρη ἀδυναμία νὰ φέρουν ἀντίρρηση.

"Όσο γιὰ τὴν ἄλλη, τὴ γλυκιὰ γεροντοκόρη, τὴν «καντιοζάχαρη», αὐτὴ ντρεπόταν νὰ ξεφωνίσῃ τὴν εὐτυχία της κ' ἔλεγε κρυφὰ μέσα της: «Σ' εὐχαριστῶ, Θέ μου, ποὺ μοῦ χάρισε ἐπιτέλους μιὰ ἀληθινὴ χαρὰ!».

— "Ἄχ, καλὴ τύχη νά'χης, Βέτα μου! τῆς ἔλεγε τρυφερὰ κάθε τόσο. "Ἦθελα νὰ ξέρω ποιὸς θὰ 'ναι ὁ τυχερὸς ἄνθρωπος ποὺ θὰ σὲ πάρῃ!» Καὶ μυστικὰ λογάριαζε τὶς οἰκονομίες της γιὰ νὰ τῆς κάμῃ ἕνα ὠραῖο δῶρο στὸ γάμο της. Θὰ τὶς ξόδευεν ὅλες!

"Ἄν ἔλεγε κανεὶς κατὰ πρόσωπο τοῦ τμηματάρχη «ἡ Βέτα διευθύνει τὸ Τμήμα σου» δὲ θὰ πειραζόταν, οὔτε θὰ τὸ διάψευδε. Κάθε ἄλλο. Κρυφὴ χαρὰ τὸ 'χε. Καὶ κάποτε ὑποστήριξε, ὄχι μὲ ἀφορμὴ τὴ Βέτα, πὼς κάθε προϊστάμενος πρέπει νὰ θεωρῆ σὰν τὴ μεγαλύτερη ἐπιτυχία του τὴν ἀνάδειξη καλῶν στελεχῶν μέσα ἀπὸ τὸ φυτώριο τῶν ὑφισταμένων του. Ἡ Βέτα εἶναι ἄλλη, ξεχωριστὴ περίπτωση ποὺ τὸν συγκινεῖ περισσότερο ἀπὸ ὅλους αὐτὸν ἐκεῖ μέσα. Τὸν φέρνει καὶ σὲ δύσκολη θέση ὅταν πρόκειται νὰ συντάξῃ τὸ φύλλο τῆς ποιότητος. Τί νὰ γράψῃ σ' ἐκεῖνες τὶς ψυχρὲς («στῆλες») ποὺ προσφέρει τὸ ἐπίσημο ἔντυπο νὰ τὸ συμπλη-

ρώση αυτός; Οί συνηθισμένες φράσεις ικανότητας, ζήλου, κύρους κλπ. δεν μπορούν να χαρακτηρίσουν και να εκφράσουν τη Βέτα... Γι' αυτήν δε χρειάζεται τυπική «στήλη προσόντων»· χρειάζεται ένα ειδικό μικρό βάζο. Δεν είναι μόνον η προσήλωση, η άφοσίωση, η απόδοση που συνιστά την αξία της. Είναι η χαρά, ο ένθουσιασμός, η εύφροσύνη με τα όποια διεξάγει όλη της την υπηρεσία πάντοτε. Και τα μεταδίνει σε όλους, δημιουργεί ατμόσφαιρα, κλίμα, καθεστώς. Πόσο τον διασκεδάζει όταν έρχεται σε υπηρεσιακή διαφωνία μαζί του για την ενέργεια που πρέπει να γίνει σε όρισμένη υπόθεση... Έχει το θάρρος της γνώμης της... Και επιμένει... Πόσες φορές ήρθαν σε σύγκρουση, που ο Τμηματάρχης την υποδαύλιζεν επίτηδες, για να υποχωρήσει στο τέλος και να απολάβει κρυφά την ασυγκράτητη ικανοποίηση της Βέτας. Και τότε της επαναλάβαινε το ίδιο συνηθισμένο του άστειο: «Έδω μέσα εμείς έχουμε τη Βέτα κ' εσύ έχεις το «βέτο»

Η αλήθεια είναι ότι συχνά παρασυρόταν από τα ανθρώπινα συναισθήματά της. Δε δίσταζε να υποστηρίξει και παρανομίες ακόμα, όταν αυτές θεράπευαν το ουσιαστικό δίκιο. Δεν έβρισκε άλλο μεγαλύτερο υπηρεσιακό έγκλημα από το να πνίγουν, με τη δική τους εκεί μέσα συνδρομή, οι τύποι την ουσία. Καταλάβαινε τις υπερβολές της και τις όμολογούσε χαμογελαστά: «Τι να κάμω, κύριε Τμηματάρχα, έτσι είμαι φκιασμένη». «Μην αλλάξεις, παιδί μου, της άπαντούσε χαμογελαστά κ' εκείνος. Μείνε όπως είσαι πλασμένη κι ας τυραννείς λίγο τους προϊσταμένους σου. Όσο για τους Νόμους, δεν έχεις και τόσο άδικο: Είναι φκιασμένοι και για να εφαρμόζονται και για να παραβαίνονται. Το «νόμιμον», έλεγε ένας παλιός ρουμελιώτης Ύπουργός» διαβάζεται το ίδιο και ίσα και ανάποδα!»

— Πώς; πώς; ρώτησε με περιέργεια η Βέτα.

— Γράψε «νόμιμον».

— Τό'γραψα!

— Διάβασέ το!

— Νό-μι-μον.

— Διάβασέ το τώρα όχι απ' την αρχή, από το τέλος.

— Νό-μι-μον.

— Βλέπεις;

— Έχετε δίκιο!

Αυτό τῆς εἶχε κάμει μεγάλη ἐντύπωση καὶ τὸ χρησιμο-
ποιοῦσε ὅταν τῆς χρειάζοταν:

— Στὴν ὑπόθεση αὐτὴ τὸ «Νόμιμον» πρέπει νὰ τὸ διαβάσου-
με ἀνάποδα, κύριε Τμηματάρχᾳ!

Μιὰ μέρα ὅμως παρουσιάστηκε σοβαρὰ-σοβαρὰ στὸν
Τμηματάρχῃ καὶ τοῦ πρότεινε ἀμίλητη ἓνα χαρτί.

— Τί εἶναι, Βέτα;

— Ἡ παραίτησή μου!

— Τί εἶδους ἀστεῖο εἶναι αὐτό; Δὲν ἔχουμε πρωταπριλιά
σήμερα!

— Δὲν εἶναι καθόλου ἀστεῖο... Ὑποβάλω τὴν παραίτησή
μου!

Διάβασε. Ἦταν πραγματικὰ μιὰ παραίτηση: «Διὰ λόγους
ὑπηρεσιακοὺς». Ὁ τμηματάρχῃς ἔκαμε νὰ τὴ σκίση. Ἡ
Βέτα τὸν σταμάτησε.

— Θὰ γράψω ἄλλη καὶ θὰ τὴ δώσω στὸ πρωτόκολλο ἀπευ-
θείας!

Τὴν κοίταξε μὲ ἀπορία:

— Δὲν μπορούμε νὰ μάθουμε τουλάχιστο τοὺς... ὑπηρεσιακοὺς
λόγους;

— Πολὺ εὐχαρίστως. Δὲν μπορῶ ν' ἀνεχθῶ πλέον τὴν ἀδικία.

— Ἀδικία; Σὲ ἀδίκησε ποτὲ κανεὶς ἐσένα;

— Ἐμένα; Ὅχι!

— Τότε;

— Ἀδικοῦμε φτωχοὺς ἀνθρώπους.. Πολλὲς φορές σὰς ἀνε-
φερα τὴν περίπτωση τῆς μητέρας Κατσούφη... Εἶναι αὐτὴ
ποὺ δὲν παίρνει καθόλου σύνταξη γιὰ τὸ σκοτωμένο παιδί
της. Τὴν παίρνει ὅλην ἢ χήρᾳ του ποὺ συζῆ χρόνια μ' ἓναν

Άλλον κ' έχει διώξει τὰ δυὸ παιδιὰ της ἀπ' τὸ σπίτι! Τὰ σύμασε καὶ τὰ ζῆ ἢ γριὰ βάβα τους. "Ἐ, αὐτὴ δὲν παίρνει οὔτε πεντάρα σύνταξη. Δηλαδή δὲν παίρνουν οὔτε τὰ παιδιὰ τοῦ σκοτωμένου! Ξανάρθε σήμερα ἢ καημένη ἢ γριούλα!... Σπάραξε ἢ καρδιά μου! Κλαίει καὶ δέρνεται. "Ἐχει δίκιο.... Εἶναι μεγάλο ἄδικο νὰ δίνη τὸ Δημόσιο σύνταξη στὴν ἀμαρτωλὴ χήρα καὶ νὰ περιφρονῆ τὴν πονεμένη μάνα, ποὺ προστατεύει καὶ τὰ ὄρφανά!

— Δὲν παίρνει τὸ τέταρτο;

— Σᾶς τὸ' πα χίλιες φορές, κύριε Τμηματάρχα, δὲν παίρνει οὔτε τὸ τέταρτο γιατί ὅταν σκοτώθηκε τὸ παιδί της ζοῦσε ὁ ἄντρας της, ὁ πατέρας τοῦ σκοτωμένου...

— "Ἄ, ναί! Θυμαῖμαι!.. "Ἐτσι εἶναι ὁ Νόμος, Βέτα! Τὶ νὰ κάνουμε;

— Αὐτὸ μοῦ λέτε ὀλοένα. 'Ἐγὼ ὅμως δὲν μπορῶ νὰ τὸ ἀνεχθῶ πιά! "Ἄν δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ διορθώσουμε μιὰ τόσο κατάφωρη ἀδικία καὶ νὰ προστατέψουμε τὰ ἀληθινὰ θύματα, τότε εἴμαστε περιττοὶ ἐδῶ μέσα. Κάθε μέρα μεταρρυθμίζονται νόμοι. Μόνο αὐτὴ ἢ διάταξη βρέθηκε ἀπαραβίαστη; 'Ο τμηματάρχης χαμογέλασε. 'Ἡ Βέτα ἔτρεμε ἀλαφρά-ἀλαφρά:

— Γελᾶτε;... 'Ἐγὼ ὅμως δὲν ξανάρχομαι στὸ γραφεῖο! "Ἐχω παραιτηθῆ!

— Βέτα!

— Μπορεῖ νὰ εἶμαι τὸ τελευταῖο καρφάκι ἐδῶ μέσα. "Ἐχω ὅμως ψυχὴ!...

— 'Ἐνῶ ἐμεῖς δὲν ἔχουμε!

— Δὲν ξέρω!

Κ' ἔφυγε. 'Ο τμηματάρχης ξαναδιάβασε τὴν παραίτησή της. Ξαναγέλασε. Εὐθὺς ἀμέσως ὅμως αἰσθάνθηκε νὰ τὸν περνιαῖζή μιὰ λεπτὴ συγκίνηση. «Γιὰ φαντάσου αὐτὸ τὸ κοριτσάκι! "Ἐχει πραγματικὰ ψυχὴ!» Στὴ συνείδησή του ὀλοκληρώθηκε μὲ ἀστραπιαία συμπλήρωση ἢ ἠθικὴ προσωπογραφία τῆ Βέτας. "Ἦταν πάντα θελχτική. Τώρα ἔμοιαζε σὰ νὰ τὴν ἀγλαίιζε ἀχνός, σεμνὸς φωτοστέφανος. 'Ἡ σκέψη

του ήθελε νά προχωρήση πιό πέρα. Μά τή σταμάτησε. Πήρε τή γραφτή παραίτηση τῆ Βέτας στό χέρι καί τήν ξανακοίταξε χαϊδευτικά. Τάχα τή διάβαζε πάλι. Μά κάτι άλλο διάβαζε ανάμεσα στίς φράσεις, κάτω ἀπό τίς λέξεις. Αἰνιγματικά συνθήματα ἀνέβρισκε τάχα ἐκεῖ μέσα. Μηνύματα μυστικά ἀναπηδοῦσαν σά φωτοβολίδες. Ἐκλείσε τήν κόλα, τή δίπλωσε τοῦ μάκρου καί κρατώντας τήν στό δεξι χέρι χτύπησε παλμικά μέ δαύτη τήν παλάμη τοῦ ἀριστεροῦ χεριοῦ. Μιά, δύο, τρεῖς φορές. Ζητοῦσε βοήθεια ἀπό κάπου γιά νά πάρη μιάν ἀπόφαση πού ὠρίμαζε γρήγορα-γρήγορα στό λογικό του. Μιά μικρή βοήθεια ἀπό κάπου, ἀπό ὅπουδήποτε. Ἐγειρε τὸ κεφάλι σάν ἐπιδοκιμαστικά, ἀπίθωσε τήν παραίτηση στό τραπέζι, σηκώθηκε, βγῆκε σά νά φοβήθηκε τήν παράταση τῆς μοναξιάς ἐκείνη τήν ὥρα. Πῶς μπορούσε νά κρύψη, νά παρασιωπήσῃ τὸ ἀνεπάντεχο περιστατικό; Τὸ εἶπε στό Διευθυντή. Κι ὁ Διευθυντῆς στό Γενικό. Κι ὁ Γενικός στόν Ὑπουργό. Ἐκαμε τὸ γύρο ὄλου τοῦ Ὑπουργείου. Ἡ διάδοση κυκλοφόρησε σά διαφήμιση νέας κινηματογραφικῆς ταινίας πού εἶχε τὸν τίτλο: «Ἡ Βέτα ὑπόβαλε τήν παραίτησή της» Ὅλοι γελοῦσαν στήν ἀρχή. Μά γρήγορα τὸ γέλιο τους πάγωνε στά χεῖλη. Καί μέσα ἡ καρδιά σκιρτοῦσε ἀπὸ κρυφῆ συγκίνηση. Εἶχε τόση ἠθικὴ ἀξία ἡ χειρονομία αὐτῆς τῆς κοπέλας! Εἶχε καί ἀποτέλεσμα. Ὁ Ὑπουργὸς πρόσεξε τήν περίπτωση κ' ἔδωσε ἐντολὴ νά ἐτοιμάσουν τροπολογία στό σχετικὸ ἐδάφιο τοῦ νόμου. Τήν κόλλησαν σὲ κάποιο ἄλλο νομοσχέδιο τοῦ Ὑπουργείου πού ἐκκρεμοῦσε στὴ Βουλὴ καί ἡ τροπολογία ψηφίστηκε σὲ λίγες μέρες. Ἀπὸ ἐδῶ κ' ἐμπρὸς οἱ χῆρες ἀπορες μητέρες τῶν «φονευθέντων ἐν πολέμῳ», κι ἄς ζοῦσεν ὁ ἀντρας τους ὅταν σκοτώθηκε τὸ παιδί τους, θὰ δικαιοῦνται ὅπωςδήποτε στό ἕνα τέταρτο ἀπὸ τὴ σύνταξη. Καί θὰ παίρνουν ὀλόκληρη τὴ σύνταξη ὅταν ἡ χῆρα τοῦ φονευθέντος ζῇ ἀνήθικα...

Ἡ Βέτα εἶχε θριαμβέψει! Ὅταν τήν κάλεσεν ὁ Τμηματάρχης στό Γραφεῖο του νά τῆς ἀνακοινώσῃ τήν εἶδηση, στήν ἀρχὴ ξέσπασε σὲ χαρὰ παιδιάστικη. Γρήγορα ὅμως τῆς

ἀνάβρυσαν δάκρυα στὰ μάτια... Κάτι πῆγε νὰ πῆ. Δὲν πρόλαβε.

—“Ὡς τώρα διοικοῦσες ἔδω μέσα, τώρα νομοθετεῖς κιόλα! τῆς εἶπε ὁ Τμηματάρχης εἰρωνικά.

—“Ἦταν δίκιο νὰ γίνῃ, ψιθύρισε. Πόσο θὰ χαρῆ ἢ γριούλα!

— Καὶ ἡ παραίτηση;

— Τὴν ἀποσύρω, εἶπε μὲ ντροπαλὴ χάρη.

— Σὲ συγχωρῶ γιὰ τὸν ἐκβιασμὸ πού μᾶς ἔκαμες. Σκέπτομαι ὅμως νὰ κάμω δεκτὴ τὴν παραίτηση.

Πειράχτηκε. Πείσμωνσε. Τῆς ἀνέβηκε τὸ αἷμα στὸ κεφάλι. Μόλις συγκρατήθηκε νὰ πῆ: «Κ’ ἐγὼ ἐπιμένω στὴν παραίτησή μου!» Δάγκασε λίγο τὰ χεῖλη της:

— Μὲ θέλετε τίποτε ἄλλο, κύριε Τμηματάρχα;

— Καὶ βέβαια σὲ θέλω! Σηκώθηκε ὀρθός. Ἄφησε τὸ εἰρωνικὸ χαμογελαστὸ ὕφος του, σοβαρεύτηκε, ἔδωσε τρυφερὸ τόνο στὴ φωνή του κι ὄχι χωρὶς κάποια συστολὴ τῆς εἶπε:

— Βέτα, μπορῶ νὰ σοῦ κάμω μιὰ λίγο... ἢ μᾶλλον πολὺ ἀδιάκριτη ἐρώτηση;

— «Ἀδιάκριτη ἐρώτηση!» Ἐξαρτᾶται...

— Μπορεῖς νὰ μοῦ ἐμπιστευτῆς ἂν ἔχῃς δοσμένη κάπου τὴν καρδιά σου;

Κατακοκκίνησε. Ἐρριξε κάτω τὸ βλέμμα της. Ἄνασαλεύτηκε. Παρακινήθηκε μέσα της νὰ φύγῃ. Ἐμεινε.

— Ἡ ἐρώτησή μου δὲν εἶναι... ἄσκοπη.

— «Δὲν εἶναι ἄσκοπη;» Ἄνασήκωσε τὸ βλέμμα της καὶ τὸν κοίταξε θαρραλέα στὰ μάτια. Πρῶτῃ φορὰ τὸν κοίταξε ἔτσι κατὰ πρόσωπο ὄχι σὰν τμηματάρχη, σὰν προϊστάμενο, παρὰ σὰν ἄνθρωπο, σὰν κύριο Περσίδη. Τῆς ἦταν πάντα πολὺ συμπαθητικός. Ὁμορφοκαμωμένος, κομψός, καλοβαλμένος, μὲ καλοὺς τρόπους. Ἐξυπνος. Δραστήριος. Ἐπειτα σοβαρός, χωρὶς νὰ εἶναι βαρὺς. Εὐδιάθετος, χωρὶς νὰ εἶναι ἐλαφρὸς. Δὲν ἀκούστηκε νὰ ἔχῃ κανένα βίτσιο. Κάπνιζε πολὺ λίγο. Δὲν ἔπινε πολλοὺς καφέδες. Οὔζο, κονιάκ δὲν ἔπαιρνε ποτέ. Δὲ χαρτόπαιζε. Κατάκρινε ὡς καὶ τὸ Ἀι-Βασιλιάτικο παιχνίδι. «Καὶ δὲν δοκιμάζω ἀλλοῦ τὴν τύχη

μου!» ἔλεγε. «Εἶναι ἀνάγκη νὰ τῆ δοκιμάσω στὰ παλιό-
χαρτα;» Ἄλλοῦ;... Δὲν ξέρομε τί μπορεῖ νὰ ἔκανε πιδ ἔξω,
σὰ νέος κι αὐτὸς στὴν καλὴ ὥρα τῆς ζωῆς του. «Ὁμως
μέσα στὸ Γραφεῖο — ἦ, ναι, αὐτὸ εἶναι πολὺ πρὸς τιμὴν
του! — μέσα στὸ Γραφεῖο ποτὲ δὲν ἔδωσε τὴν παραμικρὴ
ἀφορμὴ μὲ γυναῖκες! Ἦταν πάντοτε ἄψογος! Πολλοὶ ὑπάλ-
ληλοι συνήθιζαν νὰ σαλιαρίζουν μὲ τὰ κορίτσια τοῦ γραφεῖου,
μὲ τίς ἐπισκέπτριες... Ὁ κ. Περσίδης ποτέ! Πολλὲς φορὲς
ἔρχονται ὁμορφες χῆρες, ὁμορφότερες ὄρφανές, γιὰ τίς ὑπο-
θέσεις τους. Ποτὲ δὲ θυμᾶται κανεὶς νὰ γλυκοκοίταξε καμιὰ
ὁ κ. Τμηματάρχης, νὰ τῆς ἐπίασε ἄσχετη κουβέντα, νὰ παρά-
τεινε τὴ συνομιλία μαζί της. Ποτέ! Ὅπως ποτὲ δὲν τὸν
ἄκουσε κανεὶς νὰ κάνη τηλεφωνήματα σκανταλιάρικα, νὰ
κρεμιέται στὸ ἀκουστικὸ καὶ νὰ λέη, ὅπως ἄλλοι, αἰσθηματι-
κὲς ἀνοησίες... Ἦταν ἄψογος! Τόσο προσεχτικὸς πού τοῦ
βγάλαν καὶ τ' ὄνομα πὼς δὲν τὸν συγκινοῦσαν τάχα οἱ γυναῖ-
κες. Αὐτὸ δὲν εἶναι, ὅμως, σωστό. Γιατὶ εἶναι γνωστὸ ὅτι
τοῦ ἀρέσουν πολὺ τὰ θεάτρα καὶ τὰ κονσέρτα, ὅπου ἔχει
πολλὲς γνωριμίες καὶ φιλίες. Ἐκεῖ ἂς κάνη ὅ,τι θέλει...
Ἐδῶ στὸ Γραφεῖο κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ τὸν κατηγορήσῃ
τίποτε. Ἄν ἦταν ὅλοι οἱ τμηματάρχες σὰν αὐτὸν δὲ θὰ ὑπῆρ-
χαν στὸν κόσμον ἀξιοπρεπέστεροὶ ἄνθρωποι ἀπὸ τοὺς τμη-
ματάρχες! Μ' ἓναν λόγο ἦταν ἀπὸ τοὺς τύπους ἐκείνους πού
οἱ οὐσιαστικὲς τοὺς ἱκανότητες συμπληρώνονται ἀπὸ μιὰ
διάχυτη προσωπικὴ γοητεία. Ὅταν τοὺς γνωρίζῃς παρακι-
νέσαι αὐθόρμητα νὰ πῆς: «Αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος θὰ πάη μπρο-
στά!» Ὅλα αὐτὰ τὰ εἶχε σκεφτῆ κατὰ καιρὸ ἡ Βέτα, μὰ
δὲν τὰ εἶχε συνειδητὰ καταγράψει. Τώρα μονομιᾶς, μὲ συλ-
λογισμοὺς ἀστραπιαίους, τὰ ἀναμηνύκαζε καὶ τὰ κατά-
γραφε, κοιτάζοντάς τον ἀμίλητη κατὰ πρόσωπο μὲ κάποια
μοιραία αὐτοεγκατάλειψη. Ἐνῶ ἓνα κύμα ἀξιοπρέπειας τὴν
παρωθοῦσε νὰ φύγῃ, ἓνα ἄλλο ὑποσυνειδητὸ κύμα προαίσθη-
σης τὴν ἀντιστῆριζε νὰ μείνῃ. Ἀμμηχανία. Καθὼς κοιτά-
ζονταν σιωπηλά, ἔπαψαν, θαρρεῖς, νὰ εἶναι ἡ Βέτα καὶ ὁ
Περσίδης· ἀνωθυμοποιήθηκαν, ὄντοποιήθηκαν κ' ἔμειναν

τὸ ἄρρεν καὶ τὸ θῆλυ στὴν αἰώνιά τους ἀντιπαράταξη, στὸ αἰώνιο τους ἀναμέτρημα. Ἡ ὁμορφότερη πάλη τῆς ζωῆς! "Ἐτοιμος νὰ βρυχηθῆ ὁ ἀρσενικός Δράκος. Ἐτοιμη νὰ κελαηδήσῃ ἡ θηλυκὴ Νεράϊδα.

Σὰν πολὺ παρατάθηκε ἡ σιωπὴ. Μὰ τῆ στιγμῇ ποὺ ἐκεῖνος ἀνοίγε τὰ χεῖλη του νὰ τὴν ξαναρωτήσῃ, ἡ Βέτα, πηδώντας ἀπάνω ἀπὸ ὅλην ἐκείνη τὴν ἄβυσσο τῶν στοχασμῶν καὶ τῶν συναισθημάτων ποὺ εἶχεν ἀνοίξει ἀπροσδόκητα μπροστά της, σὰ νὰ ξαναθυμῆθηκε μόλις τώρα τὴν (ἀδιάκριτη) ἐρώτησή του, πρόλαβε νὰ τοῦ ἀπαντήσῃ:

— "Ὅχι ἀκόμα!

— Εὐχαριστῶ! Τὸ μάντευα!

— Μὲ θέλετε τίποτε ἄλλο, κύριε Τμηματάρχα; ἐπανάλαβε ἡ Βέτα ταραγμένη καὶ σὰ νὰ ξανασύνδενε τὴν διακομμένη ὑπηρεσιακὴ συνεργασία...

— Πῶς δὲ σὲ θέλω!... Σὲ θέλω κάτι!... Ἄλλ' αὐτό... θὰ τὸ ἐμπιστευθῶ στοὺς γονεῖς σου! Μπορῶ νὰ τοὺς ἐπισκεφθῶ αὔριο, ποὺ εἶναι καὶ Κυριακὴ, στὸ σπίτι;

«Ἐμπιστευθῶ»—«Γονεῖς»—«Ἐπισκεφθῶ»! Τὶ ἐπίσημα ἐπιμοτυπικὰ λόγια εἶναι τοῦτα; «Σπίτι», «Γονεῖς», «Ἰπουργεῖο Προνοίας», «Διεύθυνσις Θυμάτων Πολέμου», «Τμῆμα Συντάξεων», «Τμηματάρχης», αὐτὴ ἡ ἴδια, εἶχαν ὅλα γίνεαι ἓνα στὰ θαμπωμένα της μάτια, στὴ θολωμένη της σκέψη. Ἐνα σύνολο, ἓνα σύμπλεγμα, ἓνα κράμα... Ἀδύνατο νὰ τὰ ξεχωρίσῃ, νὰ τὰ τοποθετήσῃ πάλι τὸ καθένα τους χωριστά, στὴν οἰκεία θέση. Μὰ καὶ δὲν μπορεῖ ν' ἀποσπαστῆ ἀπὸ δαῦτα! Δὲν μπορεῖ νὰ ξεμπλέξῃ, νὰ ξαναπάρῃ τὴ λευτεριά τῆς κίνησης. Χρειαστήκε νὰ καταβάλλῃ μιὰ ὑπέρτατη προσπάθεια. Ἐπαψε νὰ τὸν κοιτάζῃ, νὰ τὸν σκέπτεται. Νιώθει τὸν ἑαυτὸ της μπλεγμένο σ' ἓναν κισσό, σὲ μιὰ κληματσίδα γεμάτη ἀνθη μαζί κι ἀγκάθια. Ἐκεῖνο ποὺ θέλει προπάντων αὐτὴ τῆ στιγμῇ εἶναι νὰ λευτερωθῆ καὶ νὰ φύγῃ. Νὰ φύγῃ. Αἰσθάνεται ἀπόλυτη ἀνάγκη νὰ βρεθῆ μοναχὴ της. Ὅμως κάτι πρέπει ν' ἀπαντήσῃ... Κάτι εὐγενικό, ὅπως ἀπαιτεῖ ἡ καλὴ συμπεριφορὰ, καὶ τίποτε ἄλλο.

— Θα τούς κάμετε μεγάλη τιμή κ' ευχαρίστηση... "Όμως γιατί να υποβληθῆτε στὸν κόπο; μπόρεσε κ' εἶπε.

— Μπορεῖ νὰ πληρωθῆ ὁ κόπος μου, ποῦ τὸ ξέρεις; (Αὐτὸς τῆς πετάει κι ἄλλες ἀγκαθερὲς ἀνθοκληματοσίδες ἀνάμεσα στὰ πόδια... "Όμως αὐτὴ πρέπει νὰ φύγη ἀπὸ 'κεῖ μέσα. Νὰ φύγη ὅπωςδῆποτε!) Πῶς θὰ ξεμπλέξῃ; Πῶς θὰ λευτερωθῆ; Συγκέντρωσε τὶς ἀποσυνθεμένες δυνάμεις τῆς, κυριαρχήθηκε, κατόρθωσε νὰ σαλέψῃ, νὰ στρίψῃ, νὰ βαδίσῃ. νὰ φτάσῃ στὴν πόρτα...

— Δὲ μὲ θέλετε τίποτε ἄλλο, κύριε Τμηματάρχα!...

— Τῆ διεύθυνση τοῦ σπιτιοῦ σας τὴν ξέρω... τῆς εἶπε γελαστά προτοῦ ἀνοιξῇ τὴν πόρτα. Καὶ παρακολούθησε τὴν παρθενική τῆς φυγὴ μὲ ὅσην τρυφερότητα εἶχε ἡ καρδιά του. "Ἐπειτα ἔφυγε ἀπὸ τὸ τραπέζι του, βάδισε πρὸς τὸ παράθυρο, ἀνάσανε βαθιὰ ὡσὰν γιὰ νὰ εἰσπνεύσῃ ὅλο τὸ τριανταφυλλένιο παρθενικὸ ἄρωμα ποῦ εἶχε πλημμυρίσει τὸ δωμάτιο, στάθηκε μπροστὰ στὸ τζάμι, τὸ χτύπησε γιὰ λίγες στιγμὲς μὲ τὰ δάχτυλά του ρυθμικά. "Ἄφησε τὸ βλέμμα του νὰ πλανηθῆ ἔξω στὴν πόλη. "Ἐνωθε πῶς λυτρώθηκε ἀπ' τὴ φυλακὴ τοῦ Γραφείου, ἀπ' τὰ δεσμὰ τῆς ὑπηρεσίας κ' ἐλεύθερος ἄνθρωπος πλανιόταν ἔξω στὴ ζωὴ γιὰ νὰ κυνηγήσῃ ἐκεῖ τὴν ἀτομική του εὐτυχία. Χαρούμενη αἰσιοδοξία ἀνάβλυζε στὴν ψυχὴ του. 'Ἀσυναίσθητα μετροῦσε τὰ σπίτια, τὶς σκεπές, τὶς πόρτες, τὰ παράθυρα, τὰ μπαλκόνια, τὶς ταράτσες... Τὰ μετροῦσε, τὰ μετροῦσε καὶ τὰ 'βρισκε ὅλα ὁμορφα' πίστευε κατάβαθα ὅτι τὰ κατοικοῦσαν ὅλα εὐτυχισμένοι, μόνον εὐτυχισμένοι ἄνθρωποι! "Ἐνα μέρος ἀπὸ τὴ ρόδινη εὐτυχία ποῦ ξεχειλίζε τὴν ὥρα ἐκεῖνη στὴν ἡλιόλουστη ὁδὸ Πατησίων, πρέπει ν' ἀνήκῃ καὶ σ' αὐτὸν τὸν ἴδιον. Αὐτὸ διεκδικοῦσε μὲ τὴν ἀπόφασή του καὶ τίποτε ἄλλο! Naί! Αὐριο θὰ ἐπισκεφθῆ τὴν οἰκογένεια Πυργοπούλου— "Υδρας 21.

'Ἡ Βέτα γύρισε γνοιασμένη, ἀναστατωμένη, κλονισμένη στὸ γραφεῖο τῆς, πότε χλωμή, πότε ἀναφοκοκκινισμένη σὰν ἀφαιρεμένη. "Ἐξυπνη καθὼς ἦταν, παρὰ τὴ σύγχυσή τῆς

κι όσο να μην ήθελε να σταματήσει τη σκέψη της σ' αυτό και να το καθορίση, να το ξεχωρίση, να το αποδείξη στον έαυτό της, έκρινε πώς δεν μπορούσε να ήταν τίποτε άλλο. Σίγουρα ήταν αυτό! Ποιό; Δεν το μελέτησε φανερά ούτε στον έαυτό της. Τ' άφησε τάχα απέξω απ' την καρδιά της, απέξω απ' τη σκέψη της σά να μην την άφορουσε και να μην την ενδιαφέρει. Όσοτόσο ή ταραχή της ήταν άσυγκράτητη. Τα μάγουλά της ήταν ακόμα τότε χλωμά, τότε κόκκινα· τα χείλη της σφιγμένα, τα χέρια της τρεμουλιάρικα. Ή ξεραγμαινή, στυφή πρεσβύτερη του γραφείου το παρατήρησε πρώτη:
— Καλέ τί έχεις, Βέτα; ξεφώνισε τρομαγμένη. Και τάραξε λίγο-πολύ όλους.

Ή κοντυλοφόρος έπεσε από τα χέρια της «καντιοζάχαρης» και σύγκορμη άνατινάχτηκε όπως κάτι φασουλήδες με έλατήριο άνατινάζονται απ' τα κουτιά τους στα πρωτοχρονιάτικα παιγνίδια των παιδιών.

— Τί έχεις, Βετούλα; ξεφώνισε κι αυτή κ' έτρεξε κοντά της. Όλοι κοίταζαν με λαχταρισμένη στοργή προς τα εκεί. Ή Βέτα συνήρθε απ' την ταραχή της θαρρείς άναγκαστικά, άφύσικα, σαν από ένστικτη άμυνα του οργανισμού της.

— Τί πάθατε, καλέ, όλοι σας; Τί έχω; Δεν έχω τίποτε!...
— Είσαι χλωμή!... είπε ή στυφή.

— Ναι, το χρωματάκι σου είναι κομμένο!... είπε χαϊδευτικά ή καντιοζάχαρη, πού την είχε πλησιάσει πολύ κ' ήταν έτοιμη να τη χαϊδέψη.

— Μπά σε καλό σας!... Δεν έχω τίποτα σάς λέω!... Τί πάθατε;
— Μην την παραχαϊδεύετε! Θα τη χαλάσετε!... είπε χαμογελαστά ό εισηγητής άφου βεβαιώθηκε απ' την αυτοψία του, κοιτάζοντάς την έξεταστικά επάνω απ' τα γυαλιά του, ότι ή Βέτα δεν είχε τίποτε το σοβαρό.

Οί δυο νεαρότερες στραβοκοιτάζανε τη Βέτα με κακόβουλη περιέργεια κι άντάλλαξαν ένα βλέμμα άλληλοδανεισμού έντυπώσεων. «Κάτι συμβαίνει! Βγήκε απ' του Τμηματάρχη ταραγμένη... Μήπως... Χμ! Μά για να κρύψουν τίς ύποψίες τους κάτι έπρεπε να πούν κι αυτές:

— Μὴν τὴν κακομελετᾶτε!... εἶπε ἡ μιά.

— Μᾶς τρομάξατε ἄδικα!... εἶπε ἡ ἄλλη.

Τὸ ἐπεισόδιο τελείωσε ἔτσι γιὰ τοὺς ἄλλους. Μὰ γιὰ τὴ Βέτα ὄχι. Γύριζε καὶ ξαναγύριζε ἀπ' ὅλες τὶς μεριές ἢ θύμωσής του, τὴν πολιορκοῦσε, τὴ λόγγιζε, προσπαθοῦσε νὰ μπῆ μέσα της, νὰ τὴν κυριέψῃ, νὰ τὴν ἀπορροφήσῃ. Ἄμυνόταν πεισματικά, ἀπόδιωχνε μακριὰ τὴ συλλογὴ. Πάλι ἐκείνη ξαναγύριζε ἀπὸ ἀλλοῦ. Κι ὁ ἀγώνας ἐξακολουθοῦσε. Ἔτρεμε μὴπως τὴν ξαναφωνάξῃ μέσα ὁ τμηματάρχης ἢ μὴπως ἔρθῃ, ὅπως ἔκανε συχνά, στὸ γραφεῖο τους. Θὰ ταραχτῆ πάλι καὶ θὰ προδοθῆ σ' ὅλους! «Καλὰ ποὺ εἶναι Σάββατο, συλλογιζόταν, καὶ δὲν ἔχουμε τὸ ἀπόγευμα γραφεῖο καὶ δὲν ἔχουμε κι αὐριο... Ἔτσι θὰ ἔχω καιρὸ νὰ σκεφτῶ, νὰ ἐτοιμαστῶ... νά...» Τὶ «νά...»; Δὲ μπορούσε νὰ προχωρήσῃ, νὰ συμπληρώσῃ τὴ σκέψῃ της, νὰ ξεκαθαρίσῃ τὴ διάθεσής της. «Νά...» ἕνας κόμπος δενόταν στὴν ψυχὴ της καὶ τὴν ἐσφιγγε καὶ τὴν ἐπνιγε...

Ὁ τμηματάρχης — τί καλὰ — δὲν ἤρθε ὡς τὸ μεσημέρι στὸ γραφεῖο τους, οὔτε τὴν ξαναφώναξε στὸ δικό του, οὔτε τὸν εἶδε καν στὴν ἐξοδο, ὅπως πολλές φορές ἄλλες... Μὰ θὰ πάῃ ἄραγε πραγματικά στὸ σπίτι τους αὐριο;... Καὶ τί θὰ πῆ στοὺς «γονεῖς»; Ἄχ, αὐτὴ ἡ καθαρεύουσα τί φοβερή, σχεδὸν ἀπειλητικὴ ἐπισημότητα ποὺ ἔχει!... Σικαρώνει καὶ φράσεις κρύες, ἀμείλιχτες ποὺ περικλειοῦνε, θαρρεῖς, τὸ μοιραῖο, τὸ ἀναπόφυγο! Σοῦ θυμίζουν τὴ νεκρώσιμη ἀκολουθία!... «Εἰς τοὺς γονεῖς!» Γιὰ πρώτη φορὰ ἡ Βέτα εἶχε, τὸ μεσημέρι ἐκείνο, τὸ περίεργο αἰσθημα ὅτι δὲν πάει στὸ σπίτι της ἀλλὰ πάει στοὺς «γονεῖς», ποὺ τοὺς ἐβλεπε μὲ κάποια ἄλλα μάτια ὄχι σὰν τὸν πατερούλη της καὶ τὴ μητερούλα της, παρὰ σὰν ἕνα δικαστήριον, σὰν ἕνα συμβούλιον, σὰ μιά ἐπίσημη Ἀρχή! Στὴ στάση ποὺ πῆρε τὸ τράμ μπροστὰ στὸ Πολυτεχνεῖο, στὸν ἐξώστη τοῦ τράμ ὅπου στεκόταν πάντα, στὴν ὁδὸν Ἰθάκης ποὺ κατέβηκε, στὴν ὁδὸν Ὑδρας ποὺ ἦταν τὸ σπίτι τους, παντοῦ, ὅλην τὴν ὥρα, τοὺς «γονεῖς» εἶχε στὸ νοῦ της. Καὶ δὲν μπορούσε νὰ πάρῃ ἀπόφαση ἂν

ἔπρεπε νὰ τοὺς πῆ τίποτα γιὰ τὴν πιθανὴ αὐριανὴ ἐπίσκεψη ἢ ὄχι. Νὰ τοὺς τὸ πῆ;... Ὅθι τὴ ρωτήσουν τί σκοπὸ ἔχει αὐτὴ ἢ ἐπίσκεψη... Καὶ τί νὰ τοὺς ἀπαντήσῃ;... Νὰ μὴν τὸ πῆ;... Ὅθι πονηρευτοῦν πὼς κάτι ἄλλο συμβαίνει ἀφοῦ ἤξερε πὼς θὰ τοὺς ἐπισκεφθῇ ὁ κ. Τμηματάρχης καὶ τὸ κρυβε.. Μὰ τί κουτὴ πού εἶναι!... Καὶ βέβαια πρέπει νὰ τὸ πῆ... «Δὲν ξέρω!... Ὑποθέτω πὼς θέλει νὰ σᾶς... συγχαρῆ γιὰ τὴν παραίτησή μου! "Ἐσωσα τὸ δίκιο μιᾶς βασανισμένης γριούλας!» Καὶ μπορεῖ στ' ἀλήθεια νὰ ἔρχεται γι' αὐτό!... «Μακάρι!» Δὲν τὸ ἔλεγε μὲ τὴν ψυχὴ της τὸ «μακάρι». "Ὅμως ἐκείνη τῆ στιγμὴ τῆ γλύτωνε ἀπὸ ἕναν... ἐφιάλτη! Δὲν ἦταν καὶ τόσο δυσάρεστος. Λίγο βασανιστικὸς ὅμως ἦταν!

"Ὅταν ἔφτασε στὸ σπίτι οἱ «γονεῖς» εἶχαν ἐξαφανιστῆ. Στὴ θέση τοὺς βρῆκε τὸν ἀγαπητὸ πατερούλη καὶ τὴ στοργικὴ μητερούλα, τοὺς ἀγκάλιασε, τοὺς φίλησε καὶ τῆς φάνηκε πὼς κατάργησε τὸ αὐστηρὸ δικαστήριον, πὼς διάλυσε τὸ ψυχρὸ συμβούλιον, πὼς ἀνάντησε τὴν παντοδύναμη Ἄρχη πού «ἐκθιδεῖ ἀποφάσεις» γιὰ τὸ μέλλον τῶν παιδιῶν...

Στὸ τραπέζι εἶπε κάπως ἀδιάφορα ὅτι αὐριο μπορεῖ νὰ τοὺς ἐπισκεφθῇ ὁ κ. Τμηματάρχης.

— Πῶς κι αὐτό; Τὸν κάλεσες;

— Ἐγώ;... "Ὁχι! Μόνος του μοῦ εἶπε πὼς θέλει νὰ σᾶς ἐπισκεφθῇ...

— Ἡ καλοσύνη του! Καὶ γιατί τάχα;

— Δὲν ξέρω!... Ἴσως νὰ σᾶς πῆ ὅτι μὲ τὴν παραίτησή μου ἔσωσα τὴν ὑπόθεση τῆς γριούλας... Θυμᾶστε;...

— Ναί, ναί... ἔκαμε ἡ μητέρα...

Ὁ πατέρας κοίταξε μητέρα καὶ θυγατέρα πονηρά, μὰ, σὰν τίς ψυχολόγησε ἀπονήρευτες, κατὰπνιξε τίς ὑποψίες του κ' εἶπε μὲ ἀφέλεια:

— Καλὰ λοιπόν... ἄς ἔρθῃ!

— Πρέπει νὰ τὸν περιποιηθοῦμε! εἶπε ἡ μητέρα.

— Δὲ θὰ τὸν δείρουμε! ἀστειεύτηκε ὁ πατέρας.

Ἡ Βέτα δὲ μίλησε καθόλου. "Ὅμως ὅλο τ' ἀπόγευμα

βάλθηκε να βάλει σε καλύτερη τάξη το σπίτι. Κατέβηκε κι αγόρασε καλό τσαϊ Λίπτον, λουλούδια, μπισκότα, πτι-φούρ. Καί την Κυριακή τὸ δειλινὸ ὁ κ. Τμηματάρχης ἐπῆγε. Ἦταν αὐτόν! Κάποια στιγμή πού ἡ Βέτα δὲν ἦταν στὸ σαλόνι, ζήτησε τὸ χέρι της μὲ λόγια σταθερὰ μὰ συγκινημένα.

Οἱ «γονεῖς» ἔμειναν ἀποσβολωμένοι. Δὲν τὸ περίμεναν καὶ μάλιστα ἔτσι σὰν κεραυνό. Σὲ τέτοιες περιστάσεις κάποια προειδοποίηση ὑψώνεται στὸν ὀρίζοντα, κάτι μεσολαβεῖ, κάποια χρονικὴ ἀπόσταση ὑπάρχει ἀνάμεσα... Ἐδῶ ἦρθε τόσο ξαφνικά! Στὸν πατέρα φάνηκε σάμπως νὰ ἔχε καταπιῆ μιὰ γυάλινη μπαλίτσα, ἕναν πολύχρωμο σβῶλο ἀπὸ κείνους πού παίζουν τὰ παιδιὰ. Στάθηκε στὸ λαιμὸ του κι οὔτε κάτω πήγαινε, οὔτε ὄξω ξανάβγαινε. Ἡ μητέρα ἐπαιξε νευρικὰ τὰ δάχτυλά της κ' ἐνίωσε τὰ μάτια της νὰ ὑγραίνονται ἀπ' τὰ ὁμορφότερα δάκρυα τῆς ζωῆς της. Κοιτάχτηκαν κ' οἱ δυὸ ἐκφραστικὰ σὰ νὰ χρησιμοποιοῦσαν κάποιον μυστικὸ, θαρρεῖς, κώδικα βλεμμάτων.

— Πρέπει νὰ μιλήσης... νὰ δώσεις μιὰν ἀπάντηση!... εἶπαν στὸ τέλος τὰ βλέμματὰ τῆς δακρυσμένης μητέρας.

— Naί, πρέπει... Μὰ τί νὰ πῶ; ἀπαντοῦσαν τὰ βλέμματα τοῦ θορυβημένου πατέρα.

Ὁ γαμπρός, συγκινημένος κι αὐτός, κοίταζε μηχανικὰ μιὰ τὸν ἕνα μιὰ τὴν ἄλλη κ' ἐνιωθε νὰ δημιουργιέται στὴν ἤρεμη σπιτικὴ ἀτμόσφαιρα ἕνα ψυχικὸ κύκλωμα συγκλονιστικὸ, κατανουχτικὸ. «Προαισθάνομαι ὅτι θὰ γίνῃ» διαλογιζόταν μὲ χαρὰ, ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὴν ἱερότητα πού πῆρε μονομιᾶς ἡ στιγμή. Ἡ Βέτα, φυσικά, εἶχε μείνει ἔξω ὅπως οἱ κατηγορούμενοι τὴν ὥρα πού ἀπαγγέλλεται ἡ ἀπόφαση... Ἐπιτέλους ὁ πατέρας μίλησε σὰ νὰ θυμῆθηκε τὸ τυπικὸ αὐτῶν τῶν περιστάσεων:

— Μᾶς κάνετε μεγάλη τιμὴ, κύριε Περσίδη! Σᾶς εὐχαριστοῦμε πολὺ... Θὰ εἴμαστε εὐτυχεῖς ἄν... Δώστε μας μιὰ μικρὴ προθεσμία γιὰ τὴν ἀπάντηση...

Ἡ μητέρα τοῦ ἔστειλε ἕνα ἐπιδοκιμαστικὸ βλέμμα: «Καλὰ τὰ εἶπες... Καλὰ τὰ κατάφερες...»

— Φυσικά!... Δέν είχα τήν ἀξίωση νά μοῦ ἀπαντήσετε ἀμέσως. Ἐγὼ ξέρω τή Βέτα. Σεῖς ὅμως δὲ μὲ ξέρετε!... Σὲ μένα ἢ ἀπόφαση ὠρίματε ἀπὸ καιρῶ... Ἐκεῖνο ποῦ θὰ ἤθελα νά γνωρίζετε εἶναι ὅτι εἶμαι μόνος καὶ ὅτι ἔχω μιὰ μικρὴ πατρικὴ περιουσία ἐκτὸς τοῦ μισθοῦ μου... Τὰ οἰκονομικά μας θὰ εἶναι καλά.. Γι' αὐτὸ δὲν ἐνδιαφέρομαι καθόλου γιὰ τὸ τί ἔχει ἢ δὲν ἔχει ἡ Βέτα. Μοῦ φτάνει ἡ προσωπικότητά της!

Ἡ μητέρα ἀναστέναξε μὲ πόνο. Ὁ πατέρας, τὸ ἴδιο συγκινημένος, εἶπε μὲ κάποιο παράπονο καὶ μὲ κάποια τύψη:

— Ἡ Βέτα εἶχε ἄλλοτε πολλά!...

— Ἡ Βέτα ἔχει πάντα ὅλους τοὺς θησαυροὺς τοῦ κόσμου στὴν ψυχὴ της!... εἶπε σταθερὰ ὁ Τμηματάρχης.

Ἐγίνε μικρὴ σιωπὴ. Κι ἄξαφνα ὁ πατέρας ρώτησε ὀλωσδιόλου φυσικά κι ἀπονήρευτα:

— Ἡ Βέτα... ξέρει τίποτα;

— Ἀπολύτως τίποτα... Ἐκτὸς ἂν μάντεψε χθὲς γιὰ ποῖο λόγο ζήτησα νά σᾶς ἐπισκεφτῶ... Εἶναι τόσο ἐξυπνὴ!...

— Τὸ πουλάκι μου!... μουρμούρισε ἡ μητέρα καὶ μασούλησε τὰ λόγια της σὰν ντροπιασμένη γιὰ τῆς ξέφυγε τὸ χαϊδολογο.

Στὴν ὥρα μπῆκε κ' ἡ Βέτα. Ὁ Περσίδης σηκώθηκε νά φύγει, νιώθοντας πῶς ἡ παρουσία του εἶναι πιὰ ὀλωσδιόλου περιττὴ καὶ λίγο ἐνοχλητικὴ ἴσως γιὰ τὴ δημιουργοῦσε δύσκολη θέση γιὰ ὅλους.

— Ἡ παρουσία μου σᾶς τρέπει σὲ φυγὴ, βλέπω, εἶπε ἡ Βέτα γελαστή.

— Περίπου!...

— Καλὲ τί πάθατε ὅλοι σας;... Μαλώσατε μῆπως;...

— Παρὰ λίγο!...

— Κι ὅμως ἔχετε ὅλοι σοβαρό, ἐπίσημο, σχεδόν... συντετριμμένο ὕφος! Σᾶς φοβᾶμαι!

— Γι' αὐτὸ φεύγω κ' ἐγὼ ποῦ εἶμαι ὁ... φοβερῶτερος!

Ὅταν ἔμειναν μόνοι, οἱ «γονεῖς» βρέθηκαν γιὰ μιὰ στιγμή σὲ ἀμηχανία. Κοιτάχτηκαν μ' ἓνα ἐπίμονο, βαθὺ καὶ μακρὺ

βλέμμα, πού ἔνωνε καὶ συγχώνευε τὶς δυὸ στοργῆς τοὺς σὲ μία, χίλιες φορὲς τρυφερώτερη. Ἔπειτα πλησίασαν σιγά-σιγά ὁ ἕνας τὸν ἄλλον κ' ἔπιασαν τὰ χέρια σιωπηλά. Ἔπειτα καὶ φιλήθηκαν. Ἡ Βέτα σάστισε:

— Καλὲ τὶ πάθατε;

Ἄλλω ἄλλω ἡ συγκίνηση μεταδόθηκε καὶ σ' αὐτήν... Ἔτρεμε σὰν τὸ καλάμακι στὴν ἀνοιξιάτικη ἀύρα. Τότε ἡ μητέρα τῆς τὴν ἀγκάλιασε καὶ τῆς εἶπε φιλώντας τὴν στὸ μέτωπο:

— Βετούλα μου, ὁ κ. Περσίδης ἤρθε νὰ σὲ ζητήσῃ ἀπ' τὸν πατέρα σου!

Ἐφώνησε ἕνα μικρὸ λυγμὸ κ' ἔπεσε μὲ δάκρυα καὶ ἀναφιλητὰ στὴν ἀγκαλία τῆς μανούλας. «Καλὰ τὸ 'χα μαντέψει!» Αὐτὸ ἦταν τὸ μόνο πού μπόρεσε σὰ συλλογιστῆ ἐκείνη τὴν ὥρα. Κι αὐτὸ — παράξενο! — τῆς ἔδινε τάχα τὴ μόνη εὐχαρίστηση. Ὅχι πού ἔγινε, ἀλλὰ πού τὸ 'χε μαντέψει!... Ὁ πατέρας τῆς χαίδεψε τὰ μαλλιά ἔτσι ὅπως ἦταν χωμένο τὸ κεφαλάκι τῆς στὴν ἀγκαλιά τῆς μητέρας καὶ τῆς εἶπε:

— Ἐλα, μὴν κλαῖς!... Πρέπει νὰ σκεφτοῦμε τὶ ἀπάντησῃ θὰ δώσουμε στὸν κύριο...

Ἡ μητέρα τὴν ἀπώθησε γλυκὰ-γλυκὰ καὶ ὅταν μπόρεσε νὰ ἰδῆ τὸ κλαμένο προσωπάκι τῆς, ρώτησε σιγά:

— Τί λές ἐσύ, Βέτα;...

Ἐρριξε ἕνα δακρυσμῆνο βλέμμα στὴ μητέρα καὶ ξανάπεσε βουβὴ στὴν ἀγκαλιά τῆς.

— Βέβαια... ἐσὺ πρέπει νὰ μιλήσῃς πρώτη. Τί λές; τὴ ρώτησε καὶ ὁ πατέρας.

— Ἐγώ... δὲ λέω τίποτα!... ψιθύρισε ἀπ' τὸ θαλπερὸ τῆς καταφύγιο.

— Καλὰ!... εἶπε ὁ πατέρας, κοιτάζοντας μὲ γελαστὸ πολυσήμαντο βλέμμα τὴ μητέρα. Ἐμεῖς θὰ ζητήσουμε πληροφορίες καὶ πάλι βλέπουμε...

Ἡ Βέτα ἀποσπίαστηκε μὲ βία:

— Τί πληροφορίες θὰ ζητήσετε; Προσέξτε νὰ μὴ θίξετε σὲ τίποτα τὸν κ. Περσίδη!... Εἶναι τόσο καθῶς πρέπει σὲ ὅλα του!...

— Καλά! Καλά! Θα προσέξω! είπε λίγο ειρωνικά ο πατέρας και τῆς χάιδεψε τσιμπητά τὸ μάγουλο.

Ἡ Βέτα ἔφυγε βιαστικά και πῆγε νὰ κρυφτῆ στὸ δωμάτιό της. Αἰσθανόταν κάποια ντροπὴ και κάποια περηφάνια μαζί. Μιὰ μεγάλη χαρὰ κ' ἕνας μεγάλος φόβος πλημμύριζαν τὸ στῆθος της. Κάτι τὴν βάραινε και κάτι τὴν ξαλάφρωνε ταυτόχρονα. Ἐπεσε στὸ ντιβάνι της μπρούμυτα κι ἄρχισε νὰ κλαίη. Ἐαφνικά ἔνωσε μιὰ μεγάλη ἐπιθυμία νὰ πειράξῃ τὸν ἑαυτὸ της. Γύρισε ἀνάσκελα, τινάχτηκε ἀπάνω:

— Θύμα πολέμου κ' ἐγώ; ἀναρωτήθηκε ψιθυριστά. Και γέλασε μετὸ ἴδιο της ἀστεῖο. Χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ παρακινήθηκε νὰ δώσῃ μιὰ μικρὴ ἀναφορὰ στὸν κ. Τμηματάρχῃ Θυμάτων Πολέμου. Ὅμως αὐτὴ τῆ φορὰ δὲν ἦταν ὑπηρεσιακὴ ἢ ἀναφορὰ της. Ἀναφτερούγισε σὰν ἄσπρο περιστέρι τὸ χέρι της, ὑψώθηκε ὅσο μπορούσε ψηλότερα στὸν ρόδινο οὐρανὸ τῆς μελλοντικῆς εὐτυχίας κ' ἔγνεψε, ἔγνεψε, ἔγνεψε τρεῖς φορὲς ἀργὰ-ἀργὰ, σιωπηλά, μὰ εὐγλωττα. Ἐκείνη τῆ στιγμή, ὀδηγημένη ἀπὸ καλὸ προαίσθημα γιὰ ν' ἀπολάβῃ κ' ἐκείνη τὴν αὐθόρμητη χαριτωμένη σκηνή, μπῆκε στὴν καμαρὰ της ἢ μητέρα.

— Σὲ ποιὸν γνέφεις, Βέτα μου;

— Σὲ ποιὸν γνέφω, καλὲ μανούλα; Σὲ ποιὸν ἄλλον;

ΛΟΧΑΓΟΣ ΑΠΟΣΤΡΑΤΟΣ

Κάτω ἀπ' τὸν ἴσκιό τοῦ δασύφυλλου πλατάνου τὸ χῶμα εἶναι καταβρεγμένο δροσερά. Ἐξ-ἑφτὰ κλουβιά μὲ καρδερίνια, τσόνους, γαρδέλια κρέμονται ἀπ' τὰ κλαδιά καὶ σταλάζουν σὰ δροσοῦλα τὸ κελάηδημά τους. Μιά ντουζίνα τραπέζια, στολισμένα μὲ μικρὲς γλάστρες βασιλικοῦ, εἶναι σκορπισμένα στὸν ἴσκιό. Καὶ γεμίζουν κόσμο. Ἀπόστρατοι ἀξιωματικοὶ καὶ συνταξιούχοι ὑπάλληλοι, καταστηματαρχοὶ τῶν γύρω μαγαζιῶν καὶ περαστικοὶ ἀγωγιάτες, πίνουν τὸν ἀπογεματινὸ καφέ. Ἡ σιδερένια βρύση τρέχει ἐκεῖ μπροστά, συγκρατητὰ κι ἀδιάκοπα, μὲ χαρωπὸ μурμουρίσμα, τὸ κρουσταλλένιο νερὸ της. Καὶ ξεδιψᾷει κανεὶς μόνο πού νὰ τὸ βλέπη, χωρὶς νὰ πιῇ.

Ὁ κ. Πάφλας, λοχαγὸς ἀπόστρατος, κόβει βόλτες, ἀνάμεσα στὰ τραπέζια, ἀπ' τὸ ἓνα σύνορο τοῦ ἴσκιου ὡς τὸ ἄλλο, ἐκεῖ

πού πίσω απ' τόν καλαμωτό φράχτη ἀνθίζουν οἱ ντάλιες, οἱ ἥλιοι καὶ τὰ τσιτσέκια τοῦ μερακλή καφετζῆ. Καὶ δηγιέται κοφτά, καμπανιστά, ἔντονα, τὶς ἀτέλειωτες ἱστορίες του ἀπ' τὸν πόλεμο τοῦ '97 κι ἀπ' τὴν καταδίωξη τῆς ληστείας. Σταματάει ὀρθὸς σ' ἓνα τραπέζι, κάθεται ἀκάλεστος στὸ ἄλλο, κόβει τὴν κουβέντα τῆς ξένης συντροφιάς ἢ μπαίνει κι αὐτὸς στὸ θέμα τους — χωρὶς παρεξήγηση. Τὸν ξέρουν. Τὸν ἔχουν συνηθίσει. Μὰ τὸ σωστό, εἶναι κ' εὐχάριστος στὴν ὀμιλία του. Ἔχει περάσει πολλά. Ξέρει ἀπ' ὅλα. Τὰ στουρνίζει κι ὁμορφα. Ἡ πείρα του ἔχει ἀναβρῦσει ἀπὸ ποικίλες πηγές κ' ἔχει κατασταλάξει σ' εὐρύχωρη δεξιαμενὴ. Ἐκεῖ μέσα κολυμπάει ἀνετα, ἀλλὰ μὲ στρατιωτικὴ πειθαρχία, ἡ πρακτικὴ του (αὐτὸς οὔτε τὴν ὑποψιάζεται!) κοσμοθεωρία... Εἶναι γεμάτος ἀπὸ ἐκεῖνο πού εἶναι. Κουβαλαίει πάντα ὅλο τὸ βίος του μαζί του, ἐτοιμοπαράδοτο σὲ κάθε περίσταση, σὲ κάθε στιγμή πρὸς κάθε συνομιλητὴ του. Μὴ ἔχοντας πιά νὰ πάρη τίποτα καινούργιο ἀπὸ πουθενά, ζῆ γιὰ νὰ δῖνῃ ὅλα τὰ παλιά του ὀλοῦθε.

“Ὅταν «ὀμιλῆ» δὲν δέχεται διακοπὲς ἀπὸ κανέναν. Τὸ ἀπαγορεύει αὐστηρὰ ὁ ἀγραφὸς του κανονισμὸς!

— Παρακαλῶ! Παρακαλῶ!... Μὴν ἐπιλαμβάνεσθε! Μόλις τελειώσω ἐγὼ θὰ σᾶς παραχωρήσω τὸν λόγον!...

“Ὅταν ὅμως ἄλλος ἔχει τὸ λόγο, ἀλίμονο! Τὸν πιάνει νευρικὴ κατάσταση. Βῆχει, φυσάει, τρίβει τὸ λαιμὸ του, σέρνει τὰ πόδια του, χτυπάει τὸ σπαθὶ του στὸ χῶμα.

— Τελειώσατε;... ὅταν τελειώστε θὰ σᾶς διηγηθῶ παρόμοιον συμβεβηκός...

Χρόνια ὀλόκληρα τώρα κ' εἶναι ἀκόμα ἀνεξάντλητα τὰ «παρόμοια συμβεβηκόντα»!...

— Χμ, χμ! Γιὰ νὰ μὴν μοῦ διαφύγῃ θὰ σᾶς διακόψω... Μὲ τὴν ἄδειά σας.. Λοιπόν...

Καὶ χωρὶς καμιὰν ἄδεια, μόλις σταματήσῃ μὲ κάθε τρόπο τὸν ἄλλον, ἀρχίζει νὰ δηγιέται κάτι, μπορεῖ κι ὀλωσδιόλου ἄσχετο κι ἀνόμοιο. Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς καταπιάνεται ἀπὸ τόσο μακριὰ καὶ παραγεμίζει τόσο πολὺ τὴν ἀφήγησή του

μὲ «συμβεβηκότα» ὥστε τρέχα-γύρευε νὰ θυμηθῆς ποῦ σταμάτησε ἡ κουβέντα τοῦ ἄλλουνοῦ καὶ νὰ βρῆς τὸ παρόμοιο!... Ἄλλ' αὐτὸ δὲν ἔχει βέβαια καὶ πολλὴ σημασία. Ἡ κουβέντα γίνεται γιὰ τὴν κουβέντα... Δὲν πρόκειται νὰ βγῆ συμπέρασμα... Ἡ ὥρα νὰ περνᾷ!... Καὶ περνάει... Εὐχάριστα περνάει, ἔτσι ἢ ἄλλιῶς, ἡ ὥρα γιὰ τοῦ ἀργόσχολους αὐτοὺς ἀπομάχους τῆς ζωῆς, ποὺ ξεκουράζονται μὲ τὰ κόπια τῆς νιότης τους καὶ δὲν ἔχουν τώρα νὰ κάμουν ἄλλη δουλειὰ παρὰ κάθε πρῶτη τοῦ μηνὸς νὰ πηγαίνουν στὸ Ταμεῖο γιὰ τὴ σύνταξη καὶ κάθε τριμηνία στὴν Ἀστυνομία γιὰ τὴ «μετοχή».

— «Τὸ... στράτευμα καταυλισθὲν ἐν ὑπαίθρῳ, ὁ ἐχθρὸς ὑπεχώρει πρὸς Φιλιππιάδα... Αἴφνης...»

Ὁ κοντὸς αὐτὸς παχὺς καπετάνιος μὲ τὸ κόκκινο πρόσωπο, τὰ γαλανὰ μάτια καὶ τὰ κατάμαυρα μουστάκια καὶ μαλλιά, δὲν εἶναι ντόπιος. Κατάγεται ἀπὸ βουνοχώρι τῆς γειτονικῆς ἐπαρχίας, μὰ ἔκαμε στὸν τόπο μας «Μεταβατικὸς», πάει νὰ πῆ Ἀποσπασματάρχης. Τοῦ ἄρесе καὶ μόλις πῆρε τὴ σύνταξή του ἐγκαταστάθηκεν ἐδῶ. «Ὅλοι τὸν τίμησαν καὶ τὸν σεβάστηκαν ὄχι μόνον σὰν καλοπρόσδεχτο ξένο, οὔτε μόνον σὰν παλιὸν εὐεργέτη, ποὺ εἶχε κόψει ἄλλοτε στὰ ὄρεϊνά τὴ ζωοκλοπή, ἀλλὰ καὶ σὰν ἀγαθὸν ἄνθρωπο. Τίμιος, ἴσος, καλομίλητος, τακτικὸς στὴν ἐκκλησιά, τακτικὸς σὲ γιορτάσια, σὲ λείψανα. Κοινωνικὸς. Φορεῖ πάντα μὲ περηφάνια τὴ στρατιωτικὴ του στολή. Γαλάζιο μακρὺ πανταλόνι καὶ μαῦρο, «ὄρφονόν», ἀμπέχονο. Ὅταν αὐτὸς ἔφυγε ἀπὸ τὸ στρατὸ δὲν εἶχαν ἀκόμη φορέσει τὸ χακὶ καὶ τίς ἐπωμίδες. Τὰ ἔξι ἀστεράκια εἶναι κολλημένα τριγωνικὰ στὰ κόκκινα τετράγωνα τῆς τσόχας στὸ περιλαίμιο, κάτω ἀπ' τὸ σαγόνι. Ἐχουν σκουριάσει ἀπ' τὴν πολυκαιρία μὰ ὅσο καὶ νὰ ἔναι ὁ βαθμὸς ξεχωρίζει καλά. Ἐπειτα, στὸ καπέλο ὀλοτρόγυρα, τὰ τρία χρυσὰ σιρίτια φωνάζουν. Στὴν ἀρχὴ ὅταν ἦρθε, φοροῦσε κάμποσο καιρὸ καὶ τὸ μακρὺ σπαθὶ του: «Τὸ ξίφος!...» Πῶς χτυποῦσεν ἥρωικὰ — σπίθες πετοῦσε τσακμακίζοντας ἀπάνω στὶς πέτρες τοῦ δρόμου! Καὶ μιὰ χρυσή

φούντα πηγαينوέρχονταν πέρω-δῶθε κ' ἔδινε ἄλλον ἀγέρα στην περπατησιά! Τελευταῖος τὸ 'βγαλε τὸ σπαθὶ μὲ ἀφάνταστη θλίψη κι ἀγανάχτηση ὅταν εἶδε πῶς, ἀλήθεια, δὲν τὸ «ἔφεραν» πιά «καθ' ὁδόν» οὔτε οἱ «ἐν ἐνεργείᾳ» συνάδελφοί του. Τὸ τί ἄκουσε τότε ὁ Ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν μόνον ὁ... πλάτανος τὸ ξέρει..

—'Ακοῦς Ὑπουργός!... Καταργῶ, λέει, τὰ ξίφη! Διατί; Ἄφοῦ βάζουν δικηγόρους Ὑπουργοὺς τῶν Στρατιωτικῶν τί περιμένεις;... "Ἄν τὸν εἶχα ἐδῶ θὰ τὸν κρεμοῦσα σ' αὐτὸ τὸ πλατάνι, τὸν ἀνανδρο!... Ἄλλὰ καλὰ μᾶς κάνει — ἔτσι πού κατάντησε τώρα τὸ στράτευμα!... Εἰς τὸ δεξιὸν ὅλα τὰ παιδαρέλια! Ποῦ τὴν βρῆκαν αὐτὰ τὴν στρατιωτικὴν ἀνατροφὴν;... "Όταν παίρνουν τὰ γαλόνια καὶ τὰ μακριὰ σπαθιά στὰ θρανία, καλὸ περιμένεις; Ἐν ἐνεργείᾳ καὶ νὰ δεχθοῦν τοιοῦτον ἀτιμωτικὸν μέτρον ἀδιαμαρτυρήτως!... Μισὴ καθαίρεσις!... "Ἐπρεπε νὰ εἶπουν... νὰ εἶπουν... νὰ εἶπουν: «Κύριε Ὑπουργέ! Τὸ ξίφος μᾶς τὸ ἔδωσεν ἡ Πατρίς! Οὐδὲν δικαίωμα ἔχετε νὰ μᾶς τὸ ἀφαιρέσετε!... Μετάα-βολή!»

Καὶ νευριασμένος ἔκανε μιὰ κανονικὴ μεταβολή, ἔστριβε τὰ νῶτα στὸν κ. Ὑπουργὸ τῶν Στρατιωτικῶν καὶ ἀπομακρυνόταν καταταραγμένος ἀπ' τὸ ἀντιπειθαρχικὸ ἐπεισόδιο πού δὲν εἶχε γίνει! Συνηθισμένος ἀπὸ τὴ σπάθα, ὅλο ξάμωνε χαμηλὰ στὸ πλευρό του νὰ τὴν πιάση... Κι ὅλο μούντζωνε μὲ τὸ χέρι πού ἀπόμεινε ἄδειο, ὅλο μούντζωνε τὸν «ἀνανδρο ὑπουργό»! Στὸ τέλος, ἀναγκάστηκε νὰ προμηθευτῆ μιὰν ἀγριλίσιμα μαγκούρα, ἔτσι γιὰ νὰ κρατῆ κάτι καὶ νὰ μὴ θυμᾶται ἄθελά του τὸ «ξίφος»!

Ἦταν λίγο νευρικός. Τυχερὸ του ὅμως ν' ἀποκατασταθῆ ἐδῶ καλὰ. Πρόκειται γιὰ τὸ δεῦτερο γάμο του. Τὸν πρῶτο—καλύτερα μὴν τὸν μελετᾶμε καθόλου! Ἦταν ἄτυχος. Ἄλλὰ μοναχὸς του ἔφταιξε. Κακὸ τοῦ κεφαλιοῦ του... «Παπούτσι ἀπὸ τὸν τόπο σου κι ἄς εἶν' καὶ μπαλωμένο». λέει ὁ μῦθος. Αὐτὸς πῆγε καὶ πῆρε στήν "Ἄρτα μιὰ ξενομερίτισσα. Νέα κι ὁμορφη, ναί. "Όμως δὲν ταίριαζαν τὰ χούγια τους. Δὲν

ἔμοιαζαν τὰ χνώτα τους. Καὶ θὰ βρισκόταν, ἀκόμα σήμερα, σὲ δύσκολη θέση μὲ αὐτὴν ἂν δὲν τὸν εἶχε εὐκολύνει μοναχὴ τῆς ἡ τσαμένῃ. Μιὰ νύχτα ποῦ γύρισε ξαφνικὰ στὸ σπίτι ἀπὸ ὑπηρεσία, τὴ βρῆκε νὰ κἀνῃ ἀπρεπες σωματικὲς ἀσκήσεις μ' ἓναν νταβλαρὰ λοχία τῶν εὐζώνων... Στὴν ἀρχὴ τὰ ἔχασε. Ἀποσβολώθηκε. Ἐπειτα τράβηξε τὸ σπαθὶ καὶ θὰ τοὺς ἔκοβε στὴ μέση ἂν δὲν συλλογιζόταν ἔγκαιρα πῶς θὰ τὸ λέρωνε μὲ τὴν ἀτιμία τους — ἀλλὰ ἡ Πατρὶς δὲν τοῦ τό ἔδωσε γι' αὐτό. Λένε πῶς διάταξε τὸ λοχία νὰ σταθῇ προσοχὴ καὶ νὰ φέρῃ τὸ σχῆμα. Ὁ στρατιωτικὸς δὲν πρέπει νὰ χάνῃ ποτὲ τὴν ψυχραιμία του, οὔτε νὰ ξεχάνῃ τὸν κανονισμό... Σωμάτων!

— Πῶς ὀνομάζεσαι;

— Καρκασούρας Πιντιλέουν!

— Τίνος λόχου εἶσαι;

— Τοῦ ἰβδόμ!

— Ἔχεις ἀδεια διανυκτερεύσεως;

— Οὐόχι, κύριε ὑπουλοχαγέ!

— Λέγε τώρα, τί ἔχεις ν' ἀναφέρῃς περὶ τῆς ἐνταῦθα εὐρέσεως ἀνευ διαταγῆς καὶ μετὰ τὸ ἔσπερινὸν προσκλητήριον;

— Λαμβάνου τὴν τιμὴν ν' ἀναφέρῃς ὅτι διηρχόμενους ἦταν ἡ Κερία στοῦ παρεθύρ' κι μοῦ εἶπι πῶς μπῆκε κλιέφτης στοῦ κατώ.

— Ψεύδεσαι ἀτιμωτικῶς!... Νὰ πᾶς ἀμέσως στὸ πειθαρχεῖο καὶ αὐριο νὰ εἶσαι στὴν ἀναφορὰ Συντάγματος. Μάρς! Ὅταν ἔφυγε ὁ λοχίας ἔπεσε τὸ ἀναγκαῖο ξύλο καὶ βγῆκε ἡ διαταγή:

— Φύγε! Πάρε τὰ μάτια σου καὶ φύγε!

Κλάματα, φωνές, γονατίσματα, δαρμοί.

— Τοὺς ζυγοὺς λύσατε, εἶπα. Μάρς!

— Μὴν ἀκοῦς τίς κακὲς γλῶσσες, τοὺς κακοὺς γειτόνους, Πέτρο μ'!

— Τί γειτονολογᾷς, μωρὴ ἐξευτελισμένη; Σ' εἶδα μὲ τὰ μάτια μου!

— Τὰ μάτια σ' πιστεύ'ς, άντρα μ'; Τους όχτρούς τῆς κεφαλῆς σ';

— Ούστ! Ούστ!... Τὴν έσπρωξε πρὸς τὴν πόρτα.

Τὴν έβγαλε κακὴν κακῶς ἀπ' τὸ σπῖτι μές στή νύχτα. Ἔπεσε σ' ἓναν καναπέ νά κοιμηθῆ. Τὸ κρεβάτι τοῦ έφερνε συχασιά... Τὴν ἄλλη μέρα ἀνάφερε ἱεραρχικά τὸ πάθημά του. Πρῶτα στὸν κ. Ταγματάρχη, έπειτα στὸν κ. Διοικητή. Τὸν παρηγόρησαν.

— Μετανόησα πού δέν τοὺς διαπέρασα τὴν ἴδια ὥρα μὲ τὸ ξίφος καὶ τοὺς δύο! Διαμπάζ!

— Νὰ μὴ μετανοῆς καθόλου. Φέρθηκες ὅπως πρέπει, μὲ ψυχραιμία καὶ αξιοπρέπεια. Τὸ μόνο πού ἐπιβάλλεται τώρα, τὸν συμβούλεψεν ὁ Διοικητής, εἶναι νά ζητήσης ἀμέσως διαζύγιο... Πρέπει ὅμως νά ζητήσης καὶ μετάθεση ἀπὸ ἴδιω. Τὸ Σύνταγμά μας θά χάσει ἓναν ἄριστο ἀξιωματικό ἀλλὰ οὐκ ἔν ἄλλως γενέσθαι! Ἡ αξιοπρέπειά σας...

Ζήτησε νά μετατεθῆ. Τὸν τοποθέτησαν στὸ 6ο Πεζικό, στὸ Μεσολόγγι. Ἐκεῖ, ὅταν πῆρε τὸ διαζύγιο, τοῦ στείλανε σωρὸ συμπεθεριές. Καὶ μὲ «προικίον» μάλιστα. Οὔτε κουβέντα! Τὸ πῆρε ἀπόφαση νά μὴν ξαναπαντρευθῆ... Ὑπῆρχαν καὶ στὸ Μεσολόγγι λοχιές...

Ἀπόστρατος ὅμως, μὲ τὴν ἡλικία του τώρα, χωρὶς ὑψηροεσία, χωρὶς κανένα συγγενῆ, ὀλομόναχος, ἀφεμένος στὸ κέφι καὶ στὸ κουράγιο τῆς γερόντισσας σπιτονοικοκυρᾶς του, σάμπως ἄρχισε νά σκέφτεται διαφορετικά.

— Δὲ μοῦ λές, ἔτσι τὸ ἔχεις σκοπὸ νά μείνης; Ἀσυντρόφιastos; ρωτοῦσε πονηρὰ ἡ σπιτονοικοκυρά του πού εἶχε μαντέψει τὴ διάθεσή του.

— Τώρα πίσω-πίσω...

— Τί; Σὲ πῆραν τὰ γεράματα τάχα; Σὰν τὴν ἀφεντιά σου παίρνουν κοριτσόπουλα...

— Δὲ λέω!... Γιὰ κοριτσόπουλα δέν εἶμαστε... ἀλλά...

Ἔ, ἂν βρεθῆ κανένα «σοβαρὸ μέρος», γιὰ τὴν ἡλικία του

καὶ γιὰ τὴ θέση του δηλαδή, ὄχι ντροπὲς πράματα, μπορεῖ νὰ τὸ συζητήσῃ... Μὰ ἡ σπιτονοικοκυρὰ ἔτοιμη τὴν εἶχε τὴν κυρὰ-Κατίγκω. Χήρα, μὲ τὸ σπίτι της, μὲ τὴ θέση της, μὲ τὴν περιουσία της. Περὶ τιμῆς, οὔτε λόγος. Τὸ κράτησε ψηλὰ τ' ὄνομα τοῦ μακαρίτη δεκαπέντε χρόνια τώρα.

—'Εγὼ θὰ σὲ χάσω ἀπὸ νοικάρη... "Ὁμως τὸ δικό μου τὸ συμφέρο θὰ κοιτάξω ἢ τὸ δικό σου τὸ καλό;... "Ἐχω καὶ ψυχὴ νὰ παραδώσω. Θέλω νὰ κάμω ἓνα «ψυχικὸ» καὶ γιὰ τοὺς δυὸ σας... Κάμε ὅπως σοῦ λέω καὶ θὰ μὲ χωρᾶς!...

— Καὶ τί ἦταν ὁ πρῶτος σύζυγος;

— ...'Ἐχτηματίας

— Παιδιά δὲν εἶχαν;

— Δὲν τοὺς ἔδωσε ὁ Θεός... "Ἐνα κούτσουρο εἶναι κι αὐτὴ ἡ καψούρα σὰν ἐλόγου σου.

— Καὶ περὶ ἡλικίας;

—"Α μπά! Δὲν εἶναι μεγάλη!... Ποιὸς τὸ λέει;... "Ἀμ' χήρεψε καφονιά, ἡ δόλια!... Τὸ θυμᾶμ' ἐγὼ σὰ νὰ 'ναι χτές... (Σκέφτεται, λογαριάζει) "Ἄν εἶναι... Εἶναι δὲν εἶναι σαράντα π....

— Πόσο;

— Τριάντα ὀχτὼ - σαράντα... "Ἐμ' εἶστε καὶ τοῦ λόγου σας πενήντα πέντε! Δὲν εἶστε;

— Δηλαδή πενήντα δύο... Διότι ἡ ἐπετηρίς, ὡς εἶναι γνωστόν, μὲ φέρει λανθασμένον... Τρεῖς ἀναφορὰς ὑπέβαλον περὶ διορθώσεως ἡλικίας καὶ οὐδὲν ἐνηργήθη. Θὰ ἤμην ἀκόμη ἐν ὑπηρεσίᾳ... Καὶ δὴ ταγματάρχης! 'Ἀλλὰ μᾶς ἔφαγαν οἱ Σχολές, βλέπεις! Βρέ, τί Σχολές; 'Ἡ μεγάλη Σχολὴ τοῦ Στρατοῦ, εἶναι μόνον ἡ Στρατώνη κι ὁ πόλεμος! Πῶς;

—"Ἐτσι εἶναι, καπετάνιο μ'! συγκατάνευε ἡ σπιτονοικοκυρὰ, κουνώντας τὸ κεφάλι της πρὸς τὰ κάτω.

— Μᾶς ἐπονόμασαν «εὐεργετικούς»!... Οὐδεῖς... Οὐδεῖς μᾶς εὐεργέτησεν!... Οὔτε ἀπαιτήσαμεν εὐεργεσίας! Τὰ γαλόνια τὰ πήραμε στὸ πεδῖον τῆς μάχης! Μὲ τὸ σπαθὶ μας! Μὲ τὸ αἷμα μας! Πῶς;

— Εἶναι ἔτσι! "Ὁπως τὸ λές!

— Καὶ μᾶς ἀπεστράτευσαν προῶρως!

— Περιῶρως, βέβαια! "Ὅμως τώρα μὴν ἀργοπορᾶς! "Ὡρα εἶναι νὰ πάρης ἀπόφαση!... Τράβα τὸ σπαθί! Θὰ μπῆς σ' ἓνα νοικοκυρόσπιτο ἔτοιμο καὶ δὲν ἔχεις παρὰ νὰ κρεμάσης τὸ καπέλο σου!

"Ὅταν εἶναι ἀπ' τὸ Θεὸ νὰ γίνῃ ἓνα πράμα, δὲν ἀργοπορεῖ. Τσάκα-μπαράκα, τέλειωσε ἢ συμπεθεριά. Κουβάλησε τὰ προικιά του ὁ γαμπρός, ἔγιναν τὰ στέφανα ἓνα βράδυ. "Ὀλος ὁ κόσμος τὸ βρῆκε σωστὸ καὶ ταιριασμένο: Θὰ γηροκομηθοῦν!

Λένε ὅμως πὼς τὰ 'χει τὰ ἐξήντα ἡ Κυρὰ-Κατίγκω. Ποῦθε νὰ τὸ καταλάβῃ κανεὶς; Τὰ μαλλιά της εἶναι ἀκόμα κατάμαυρα καὶ τὰ μάγουλά της κόκκινα-κόκκινα. Αἴνε, πάλι, πὼς βάφεται! Ποιὸς τὴν εἶδε! Ποιὸς τὸ ξέρει! Μὰ κι ἂν βάφεται — μπορεῖ — οὔτε ποὺ φαίνεται καθόλου! Καὶ κανεὶς δὲν παίρνει τὸ κρίμα νὰ ὀρκιστῆ!... "Ἄν πῆς ὅμως γιὰ τὸν Πέτρο της, τὸν κ. Πάφλα, αὐτὸς ὁ βλογημένος!... Τί; βάφεται!... "Ἄιντε, ἄιντε!... 'Ὁ κόσμος δὲν εἶναι στραβός... Πρῶτα-πρῶτα δὲν πετυχαίνει καλὰ τὴ βαφή καὶ μερικές φορές τὰ μαλλιά του εἶναι ἀπὸ πίσω γαλαζοπράσινα. Κι' ἄλλοῦ ἔχουν μέσα-μέσα ἄσπρα μπαλώματα. "Ἐπειτα δὲν ξουρίζεται κάθε μέρα καὶ τὰ γενάκια του ἀσπρίζουν τὴ δευτέρα μέρα ἀπάνου στὴν κρουστή κόκκινη σάρκα τοῦ προσώπου του σὰ νιόβγαλτη μούχλα φυτική. 'Ἄλλὰ κ' ἔτσι ἂν εἶναι, ἂν βάφονται κ' οἱ δύο, δὲν εἶναι κι αὐτό... συμφωνία χαρακτήρων;

'Ὡστόσο περνοῦν καλά. 'Ὁ κύρ-Πέτρος μπορεῖ νὰ 'χῃ τὰ μπουρίνια του, σὰν ἄνθρωπος — τὸ βέβαιο, εἶναι πὼς ἔχει τὰ νευράκια του — ὅμως εἶναι ἀλέγγρος στὸ σπίτι του καὶ περιποιητικὸς. 'Ἀπάνω ἀπ' τὸ κρεβάτι ἔχει κρεμασμένον τὸν ταμπουρά, παλιὸ σύντροφο τῶν εὐζωνικῶν χρόνων. Πρῶι, γιόμα, βράδυ θὰ τὸν ξεκρεμάσῃ καί, μὲ τὸ νυχτικὸ, μὲ τίς παντόφλες, θὰ βαρέσῃ τὸ τραγουδάκι του. Τὸ καλοκαίρι στὴ χαγιάτα, τὸ χειμῶνα στὸ παραγώνι θὰ κάμῃ τὸ μωχαμέτι του. 'Αγαπάει τὰ λουλούδια. Γεμάτῃ δλόγυρα ἡ

χαγιάτα γλάστρες και τενεκέδια: Βασιλικοί, τσιτσέκια, καλαμάτες, μαντζουράνες, άρμπαρόριζα. Τά ποτίζει κάθε μέρα μοναχός του. Άγαπάει τὰ πουλιά. Στὰ σύρματα τῆς χαγιάτας εἶναι κρεμασμένα τρία-τέσσερα κλουβιά με γαρδέλια. Κάποτε κονόμησε και μιὰ πετροπέρδικα. "Αιντε πῶς τό 'λεγε ἡ καημένη κάθε αὐγή! Μήπως δὲν ἀγαπάει τὰ ζῶα; 'Ετέμ εἶναι ὁ σκύλος του, Πασάς εἶναι ὁ γάτος του. Τά φωνάζει μ' ἓνα ὄνομα: 'Ετέμ - Πασά, ποῦ εἶσαι; "Ελα!... Και τὰ 'χει ἀγαπημένα μεταξύ τους τόσο, ποῦ τρῶνε σ' ἓνα πιάτο και ποτέ δὲ γκρινιάζουν!... Με τὰ ὀνόματα ποῦ τοὺς ἔδωσε, ἐκδικιέται τὸν 'Ετέμ-Πασά, νικητῆ μας τοῦ 1897 στῆ Θεσσαλία... Τὸν θυμᾶται κάθε τόσο με ὀργή: «Τὸν ἄτιμο! 'Ακοῦς νά φτάση ὡς τῆ Ααμία! "Αν ἔβαζαν ἀπ' τὴν ἀρχὴ Γενικὸν 'Αρχηγὸ τὸν Σμολένσκη και μάζευαν ἐκεῖ ὅλα τὰ εὐζωνικὰ τάγματα... θὰ τὸν εἶχαμε κατατροπῶσει!» "Οταν τὸν πιάνει τὸ μεγάλο πολεμικὸ μεράκι, ξεκρεμαίει τὸν ταμπουρά και τραγουδάει πονεμένα τὸ γνωστὸ... δῶξα-στικὸ τῆς ἡττας μας:

«Κι ὁ καημένος ὁ Σμολένσκης
πολεμαίει με τὴν Τουρκιά.
'Εχει ἄντρες παλληκάρια
τῶν 'Ελλήνων τὰ παιδιά...»

— Μπράβο! Μπράβο! τοῦ φωνάζει ἀπ' τὴν κουζίνα ἡ Κατίγκω.

— 'Εμεῖς ὅμως, στὰ Πέντε Πηγᾶδια τοὺς τρίψαμε τῆ μούρη!... 'Ο Κουμουτουῶρος...

— Τὰ ξέρω! Τὰ ξέρω! Μοῦ τὰ 'χεις πῆ!

"Α, τὰ δυσούλια τους εἶναι ὅλο χᾶδια και ἀγάπες, ὅλο γλύκες και τρυφεράδες. Ποτέ δὲν κρᾶζονται με τ' ὄνομα τους ὁ ἓνας τὸν ἄλλο.

— Ποῦ εἶσαι, πέρδικα;

— 'Εδῶ μ' ἀητέ μ'!...

"Ολα τὰ ὁμορφα πουλιὰ και τὰ ποιητικὰ ζῶα, ὅλα τ' ἀγαπημένα λουλούδια και τὰ περήφανα δέντρα, ταιριάζονται με τῆ σειρά:

— Τὸ τραπέζ' εἶν' ἔτοιμο, πλάτανέ μ'!

— Ἔρχομαι, μηλίτσα μου!

— Θὰ πιῶ καφέ, ἀλαφίνα;

— Στὴ φωτιά τὸν ἔχω, πλατόνι μ'!

— Μαντζουράνα, θέλω μαντήλι!

— Πάρε, τσιτσέκι μ' ἐσύ!

“Ὅμως κοντὰ τὶς πρώτες βδομάδες τῆς συζυγικῆς τους ζωῆς μπῆκε κάποιο συννεφάκι στὸ σπίτι καὶ τρόμαξε βαθιὰ τὸν κύρ-Πέτρο, θυμίζοντάς του παλιές πληγές. Ἡ Κατίγκω κλειδωνόταν κάποτε-πότε στὴν ἄλλη κάμαρα καὶ χασομεροῦσε κάμποση ὥρα. Κλειδώθηκε μιὰ, κλειδώθηκε δυὸ τρεῖς... Μπᾶ! Χτύπησε τὴν πόρτα. Δὲν τοῦ ἀνοίξε ἀμέσως. Γιατί; Τρομερές ὑποψίες πέρασαν ἀπὸ τὸ νοῦ του. Θυμήθηκε τὸ πρῶτο του τυχερό... Μήπως καί... Ἔ! Ἔ!

— Ἀνοίξε! Τί κάνεις;

— Νά, συγγυράω, καπλάνι μ'!

Χμ. Ἐκεῖ στὸν τοῖχο εἶν' ἓνα ντουλάπι ποῦ τὸ ἔχει πάντα κλειδωμένο. Μήπως εἶναι καμιὰ μυστικιὰ πόρτα; Πῶς; Αὐτὸ ἔλειπε!... Καλύτερα ὅμως νὰ μὴν τῆς πῆ τίποτα παρὰ νὰ παραμονέψη ἀκόμα...

Ἄλλὰ μήπως κι αὐτὸς δὲν ἔχει τὸ κλειδωμένο μπαουλάκι του, ποῦ δὲν τ' ἀνοίγει ποτὲ μπροστά της, παρὰ μόνο βιαστικὰ-βιαστικὰ κι ὅταν λείπει ἐκείνη; Αἴγιο τὴν πείραξε αὐτὸ τὴν κυρὰ-Κατίγκω; Γιατὶ νὰ κρύβεται ἀπ' αὐτὴ; «Τίποτα λεφτούλια θὰ ἔχη, συλλογίστηκε, καὶ τὰ κρύβει ἀπὸ μένα! Δὲν πάει νὰ τὰ κρύβη!...»

“Ὅμως σὲ λίγο καιρὸ ἔπιασαν, ναί, ὁ ἓνας τοῦ ἄλλουνοῦ τὰ κρυψιμιὰ...”

Πῶς; Τί!... Γι' αὐτό, λοιπόν, κλειδώνεται στὴν ἄλλη κάμαρα; Βάφεται! Καλὰ τὸ ἔχε ὑπονοιαστῆ αὐτός!... Μὰ τί νὰ πῆ καὶ τότε καὶ τώρα;... Γεμάτο τὸ ντουλάπι ἀπὸ βαφές! Θὰ εἶν' εὐρωπαϊκές! Ἐκεῖν' ἡ δική του — τοῦ Μποτσαράκου — δὲν εἶναι σόϊ... Χτυπάει πολὺ καὶ παραλλάζει κάπως ἀπ' τὸ μαῦρο. Νὰ δοκιμάζε ἀπὸ τούτη δῶ τῆς Κατίγκως! Ἔτσι, λοιπόν, ἔ; Γι' αὐτὸ διπλοκλειδώνει τὸ μπαουλάκι:

Βάφεται! Καλά τ' ἔχε ὑπονοιαστῆ αὐτῆ! Μόλις ἔλειπε λίγο ἀπ' τὸ σπίτι, γύριζε καὶ τὸν εὔρισκε φρεσκαρισμένον! "Ὅταν κάποτε εἶχε ξεγάσει τὸ μπαουλάκι του ξεκλειδῶτο, ἀνοίγει καὶ τί νὰ ἰδῆ! Γεμάτο ἀπὸ βοῦρτσες καὶ βαφές! Καὶ τί βαφές. Καραμπογιὰ! Μήπως εἶναι καλύτερη ἀπ' τῆ δική της πού λιγδώνει λίγο; "Ἄς δοκιμάση μιὰ φορὰ κι ἀπ' αὐτῆ!...

Γεράματα!... Ἄδυναμίες ἀνθρώπινες!... Συγχωρημένες μὲ συνθήκες ἀγραφες... κι ἄβαφες!

Τὸ ντουλάπι καὶ τὸ μπαουλάκι ἔμειναν πιά ξεκλειδῶτα, σὲ κοινὴ χρῆση. Μὰ κρυφά, μυστικά, ἀμαρτύρητα κλέβει ὁ ἓνας ἀπὸ τῆ μπογιὰ τ' ἄλλουνοῦ καὶ τὶς δοκιμάζουν σταυρωτὰ τώρα. Μένουν κ' οἱ δυὸ εὐχαριστημένοι, ὅμως ποτὲ δὲ βάφτηκε κανεὶς μπροστὰ στὸν ἄλλον. Ποτὲ δὲ μίλησαν γι' αὐτὸ τὸ ζήτημα. "Ἄ, αὐτὸ εἶναι τὸ μυστικὸ τους! "Ἐχουν κι αὐτοὶ ἓνα μυστικὸ μεταξύ τους! "Ἴσως χρειάζεται. "Ἴσως εἶναι ἀπαραίτητο ἀπ' τὴν ἴδια τῆ φύση. Πόσα μυστικά κρατᾷ κι αὐτῆ ἀμαρτύρητα κάτω ἀπ' τὸ ἄπλετο φῶς τοῦ ἡλίου! Μὰ τὴν ὀριστικὴ προτίμησιν τὴν πῆρε πιά ἡ εὐρωπαϊκὴ βαφὴ τοῦ ντουλαπιοῦ καὶ τὸ μπαουλάκι ἀπόμεινε ἀχρειαστο.

"Ὅταν ξέσπασε ὁ πόλεμος τοῦ 1912 καὶ χαρὰ ἔθνικῆ πλημύρισε τῆ Χώρα, μαχητικὸ μένος κυρίεψε τὸν κύρ-Πέτρο. Ξεκρέμασε τὸ σπαθί του καὶ τὰ κιάλια του, ἔβγαλε τὸ πιστόλι του ἀπ' τῆ θήκη, τὸ καθάρισε, τὸ γράσαρε... Καλομελέτα κ' ἔρχεται! Μακάρι νὰ μᾶς χρειαστοῦν! Πολλοὺς ἀνακάλεσαν «ἐκ τῆς ἐφεδρείας». Μπορεῖ νὰ φτάσουν κι ὡς αὐτόν... "Ἐ, καὶ νὰ τὸν ἀνακαλοῦσαν!... Ἄνασταση ἐκ νεκρῶν!

— Καπετάνιο, ὁ Γουβρῆς κι ὁ Μακροδῆμος ἐπιστρατεύτηκαν... Κατέβηκαν ἀπ' τὰ χωριά τους καὶ πέρασαν πέρα νὰ παρουσιαστοῦν! Ἐσεῖς!

— Ἄναμένω διαταγὰς!... Ἐννοεῖται ἂν πρόκειται διὰ τὰ πρόσω! Εἰς τὰ μετόπισθεν οὐδέποτε θὰ δεχθῶ νὰ ὑπηρετήσω! Δὲν μὲ σηκώνουν τὰ Ἐμπεδα!... Τὸ πεδῖον τῆς μάχης,

μάλιστα. Νὰ ξιφουλκῆς καὶ νὰ διατάσσης: «Ἐφοδος!» Νὰ σημαίνῃ ἡ σάλπιγξ! Νὰ ἐξορμᾷς πρῶτος ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἀνδρῶν σου! Μεγαλεῖον! Χρήσιμος θὰ εἶμαι — πρόσθετε — εἰς τὸ Μέτωπον τῆς Ἡπείρου... Γνωρίζω τὸ ἔδαφος σπιθαμὴν πρὸς σπιθαμὴν!... Ἀναμένω διαταγὰς!...

Οἱ ἀναμενόμενες διαταγές δὲν ἦρθαν ποτέ. Κι ὁ κύρ-Πέτρος περιορίστηκε νὰ καταβδῶνει ὅλους τοὺς ἐπιστράτους, πού στένανε χοροὺς στὴν πλατεία καὶ γλεντοκοποῦσαν τὸν ἐνθουσιασμό τους· τί ἐνθουσιασμός, ἀλήθεια, ἦταν ἐκεῖνος! Ἀνάβρυσεν ὀρμητικὸς, χοχλαστὸς ἀπὸ τὰ βαθύτερα ἐγκατα τῆς Ἑλληνικῆς Ψυχῆς. Τέτοιοι πόλεμοι, ναί! Πᾶνε νὰ πολεμήσουν οἱ ψυχές, ὄχι τὰ κορμιά. Ἀδερφοὺς πᾶνε νὰ λευτερώσουν τὰ νιάτα. Καὶ πᾶνε χορεύοντας καὶ τραγουδώντας:

«Ὁ Βενιζέλος Ὑπουργὸς
κάλεσε τοὺς ἐπιστράτους...»

Πῆγαινε ὁ κύρ-Πέτρος στὴν πλατεία τοῦ λιμανιοῦ, χειροκροτοῦσε τοὺς λεβέντες πού ροβολοῦσαν ἀπ' τὰ ψηλά βουνά, πιάνονταν κι αὐτὸς στὸ χορὸ τους, κι ὅταν κατέβαιναν νὰ μπαρκαριστοῦν στὴν προκυμαία τοὺς φιλοῦσεν ἕναν-ἕνα. Πολλοὺς, θὰ ἔθελεν ὅλους!... Ἐφευγε μαζί τους γιὰ τὸν πόλεμο ἕνα κομμάτι ἀπὸ τὸν ἑαυτό του.

— Στὸ καλὸ, παιδιά! Καὶ μὲ τὴ Νίκη!... Ζήτω! Ζήτω!

— Ζήτωωω! Στὴν Πόλη! Στὴν Πόλη!

Στὸ βάθος ὅμως μαράζωνε. Διαταγὴ δὲν ἐρχόταν!... Ἀπόστρατος «ἐν εἰρήνῃ» κάτι πάει κ' ἐρχεται. Ὑποφέρεται. Ὅμως ἀπόστρατος «ἐν πολέμῳ» δὲν νταγιαντιέται! Οἱ πρῶτες νίκες τὸν χαροποίησαν, ὅπως ὅλους. Μὰ τὸ σαράκι δούλευε μέσα του. Νὰ νικάει ὁ Ἑλληνικὸς Στρατὸς — ὁ Στρατὸς του! Τὸ βίωμά του! Ὁ κόσμος του! — κι αὐτὸς νὰ κάθεται ἀπραχτος κάτω ἀπ' τὸ πλατάνι νὰ διαβάζῃ τὰ ἀνακοινωθέντα! Δὲν εἶναι, ὄχι, δὲν εἶναι ἀνεχτό! Πάσχει... Γιὰ νὰ βρῇ διέξοδο στὸν ψυχικὸ του μαρασμὸ ὑπαγόρευε μιὰν ἀναφορά στὸν Ὑπουργὸ Στρατιωτικῶν καὶ ζητοῦσε ν' ἀνακληθῇ στὴν ἐνέργεια «τοποθετούμενος» ἔστω καὶ στ' ἀνταρτικά πού, ὅπως διαδόθηκεν, «ἔδρων ἐν Μακεδονίᾳ».

Σὲ κάμποσες μέρες ἔφτασεν ἡ ἀπάντησις: Ὁ Ὑπουργὸς τὸν συγχαίροταν γιὰ τὰ «ἀκραιφνῆ πατριωτικά του αἰσθη-
ματα» μὰ τὸν πληροφοροῦσε ὅτι «ἐπὶ τοῦ παρόντος» ἡ
Πατρίς δὲν ἔχει ἀνάγκη τῶν ὑπηρεσιῶν του. Πάντως, «ἡ
προθυμία του νὰ ὑπηρετήσῃ ἀποτελεῖ οἶονεὶ ἐκπλήρωσιν
τοῦ πατριωτικοῦ του καθήκοντος».

— Μείναμε μὲ τὸ «ἐπὶ τοῦ παρόντος» καὶ μὲ τὸ «οἶονεὶ»,
μουρμούριζε κάθε τόσο μέσα του. «Ἄχ, γιατί νὰ μὴν ἔχη
γεννηθῆ εἴκοσι χρόνια ἀργότερα...! Θὰ ἦταν τώρα νικητῆς
καὶ τροπαιοφόρος!»

Ὅταν ὅμως τὰ πράγματα ἤρθαν λίγο δύσκολα στὴν Ἡπειρο
καὶ τὸ Μπιζάνι δὲν ἔπεφτε, καὶ τὰ Γιάννενα παράμεναν
στὰ χέρια τῶν Τούρκων, ὁ κύρ-Πέτρος καταστενοχωρέθηκε.
Ἔλεγε καὶ ξανάλεγε:

— Ἄν ὑπηρετοῦν ἐκεῖ ἐπάνω αὐτοπροσώπως... Δὲν θέλω
νὰ εἶπω μεγάλον λόγον... Ὅμως... Ἄν μὲ εἰσήκουεν ὁ
Σαπουντζάκης — καὶ θὰ μὲ εἰσήκουεν — θὰ μετέβαλα τὰ
σχέδια!... Δύναμαι νὰ ἐμπιστευθῶ τὸ σχέδιό μου (...ἀλλὰ
ὑπὸ ἀπόλυτον ἐχεμύθειαν): Κυκλωτικὴ κίνησις!... Κυκλω-
τικὴ κίνησις... Ἐν σύνταγμα ἐκ δεξιῶν... Ἐν σύνταγμα
ἐξ ἀριστερῶν... Λαβὶς χαλυβδίνη... Καὶ εἰς τρεῖς ἡμέρας τὰ
Ἰωάννινα ἐλληνικά!... Εἰς τρεῖς ἡμέρας! Οὔτε μίαν περισ-
σότερον!...

— Θὰ τὰ πάρουμε τὰ Γιάννενα!... Θὰ τὰ πάρουμε!... ψιθύ-
ριζεν ἡ κυρὰ-Κατίγκω νὰ τὸν καθησυχάσῃ. Μὰ ποῦ νὰ
καθησυχάσῃ!... Ἡ ἔξαψή του ὅλο καὶ φούντωνε. Τὸν ἔπνιγεν
ἡ ἀδημονία, ἡ ἀγωνία.

— Βγάλε τὸ κιβώτιό μου ἐκστρατείας! φώναξε μιὰ μέρα.

— Γιὰ ποῦ μὲ τὸ καλὸ φλεβαραίτικα;

— Θὰ μεταβῶ ἀθαιρέτως στὴν Ἡπειρο... αὐτεπαγγέλτως
ἤθελα νὰ εἶπω, καὶ θὰ... Σιδέρωσε τὴν στολήν μου!

— Μὰ τώρα φορᾶνε χακί... Κ' ἐσὺ δὲν ἔχεις τέτοια στολή...
Πῶς θὰ πᾶς;

— Σιωπῆ ἐσὺ!... Θὰ προπαρασκευάσω τὰ πάντα!...

Εὐτυχῶς πῆγε ὁ Κωνσταντῖνος στὴν Ἡπειρο. Καὶ τὸ Μπι-

ζάνι έπεσε προτού «προπαρασκευάση τὰ πάντα» ὁ κύρ-Πέτρος.

— Αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ σχέδιον ὑπερκεράσεως ἐπρόκειτο νὰ ὑποδείξω μεταβαίνων αὐτοπροσώπως εἰς Ἑμίν - Ἄγά, βροντοφώνησε στὸ καφενεῖο. Ἄν με ἤκουον δὲν θὰ ἐχάνοντο τόσοι μῆνες!... Ὑπερκεράσις! Ἴδου τὸ μυστικὸν τῆς ἐκπολιορκήσεως ὀχυρῶν θέσεων: Ὑπερκεράσις!

— Τὸ... κέρασαν ἄλλοι!... Τὸ ἴδιο κάνει! τοῦ εἶπε κάποιος.

— Καὶ βεβαίως! Ἄρκει ὅτι ἐπῆλθεν ἐπιτέλους τὸ εὐτυχὲς ἀποτέλεσμα! Ἄλλὰ διατὶ νὰ χυθῆ τόσον αἷμα! Ἐν σύνταγμα ἐκ δεξιῶν!... ἕτερον ἐξ ἀριστερῶν!...

Καὶ βημάτισε κορδωμένος στῆ φλεβιαράτικη λιακάδα ὡσάν νὰ αἰσθανόταν βαθιὰ ἱκανοποίηση γιατί συντέλεσε τάχα κι αὐτὸς στὸ θρίαμβο μὲ τὸ ἐπιτελικὸ του σχέδιο καὶ τὴν ἀδάμαστή του θέληση τῆς νίκης!

Ὁ ἐφιάλτης του, νὰ σπαταλᾷ ἔτσι ἀπὸ μακριὰ τὸ ἀκατάσχετο πολεμικὸ του μένος, ξανάρχισε πάλι μὲ τὸν Βουλγαρικὸ πόλεμο. Λαχανάς, Κιλκίς. Κρέσνα, Τζουμαγιά... Πίστευε πὼς ἦταν πανταχοῦ παρὼν «ἐκ τοῦ ἀφανοῦς» καὶ λάβαινε μέρος στὶς μάχες καὶ πρωτοστατοῦσε καὶ κατατρόπωνε κι αὐτὸς τοὺς... Κρούμους!

Μιὰ νύχτα εἶδε ἓνα γλυκύτατο ὄνειρο, πού τὸν ἀναστάτωσε καὶ τὸν ἔκαμε ἀφάνταστα εὐτυχῆ! Εἶδε πὼς πολεμοῦσε στὴν πρώτη γραμμῆ κοντὰ στὰ Βουλγαρικὰ σύνορα, ὅπου καί... τραυματίστηκε!...

— Ἄς ἐτραυματίσθην! φώναξε στοὺς ἄντρες του. Μένω μαζί σας; Δὲν ἀποσύρομαι! Προχωρῆτε! Προχωρεῖτε! Στῆ Σόφια!...

Φαίνεται πὼς αὐτὰ τὰ ξεφώνισε καὶ δυνατὰ. Εὐπνήσε ἡ γυναίκα του.

— Τ' εἶναι; Τί ἔπαθες;

— Ἐτραυματίσθην!...

— Ποῦ;

— Δὲν βλέπεις τὰ αἵματα; "Ὁμως δὲν φεύγω ἀπ' τῆ γραμμῆ τοῦ πυρός! "Ὁχι! Φέρε μου ἕναν ἐπίδεσμο!

— Ξύπνησε, ἀντρούλη μου χρυσέ!... "Ἐλα στὰ σύγκαλά σου! "Ὀνειρο εἶδες... ὄνειρο!

Τὴν ἄλλη μέρα τὸ πρωί, ποῦ τοῦ πῆγε τὸν καφέ στὴ χαγιάτα, ρώτησε ἡ Κατίγκω:

— Τί ἔπαθες τὴ νύχτα, Γέρο μου;

— «Γέρο μου»; Αὐτὴν τὴν λέξι νὰ μὴν τὴν ἐπαναλάβης!...

Καὶ ἂν ἀκόμη γεράσω! "Ακοῦς;

— "Ακούω, ἀσίκη μου!... Ποτέ δὲ θὰ γεράσης ἐσύ. Ποτέ!

"Ὁμως εἶχες βραχνὰ τὴ νύχτα... Φώναζες: «τραυματίστηκα! Φέρε μου ἐπίδεσμο!...»

— Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἐκτελῶ πάντοτε τὸ καθῆκον μου πρὸς τὴν Πατρίδα ἀκόμη καὶ καθ' ὕπνου! "Ἐὰν εἶχον ἀνακληθῆ βεβαίως καὶ θὰ ἐτραυματιζόμην!... Οὐχὶ ἄπαξ!

«"Αχ, ἄχ! νὰ εἶχα τραυματιστῆ στ' ἀληθινά!... Κι ἀπὸ βουλγάρικο βόλι!» ἔλεγε μέσα του. Καὶ ἀγαλλίαζε ἡ στρατιωτικὴ του ψυχὴ ὡσὰν νὰ βρισκόταν σὲ ὄνειρο ὀνειροῦ... «"Ὀνειρο ὀνειροῦ!» Πόσες φορές ἐξισώνεται οὐσιαστικά μ' ἕνα κάποιο εἶδος πραγματικότητος!...

"Ἀλλὰ ναί, διαβαίνουν τὰ χρόνια... "Ἀλλάζουν οἱ καιροί. "Ἀλλάζει ὁ κόσμος. Νέοι μεγάλοι πόλεμοι ξεσπᾶνε. Σκοτώνονται χιλιάδες παλληκάρια! Κι αὐτοὶ δὲν ξέρουν καλὰ καλὰ γιατί. Θρόνοι γκρεμίζονται. "Αρχόντοι ξεπέφτουν. Πλούσιοι φτωχαίνουν. Καινούργιοι ζάπλουτοι ξεφυτρώνουν. Βασίλεια χάνονται. "Ἄλλα γεννιῶνται. "Αναδασμὸς τῆς Γῆς ὄλης...

"Ὁμως πόλεμοι εἶναι αὐτοί; «Παγκόσμιος πόλεμος», σοῦ λένε. "Ἐ, ὄχι! Οἱ πόλεμοι δὲν πρέπει νὰ εἶναι ποτέ «παγκόσμιοι», πρεσβεύει ὁ ἀπόστρατος Λοχαγός. Πρέπει νὰ εἶναι μόνον ἐθνικοί. "Ὁ ἐθνικὸς πόλεμος — θέλει νὰ εἰπῆ — προέρχεται ἀπὸ φυσιολογικὴ πηγὴ μιὰ κι ὁ Θεὸς μᾶς ἐπλάσε σὲ χωριστὲς Φυλὲς καὶ "Ἔθνη. "Ὁ παγκόσμιος ἀπὸ ποῦ προέρχεται; "Απὸ τεχνητὲς δεξαμενὲς ὑλικῶν συμφερόντων. Μόνον τὸν ἐθνικὸ πόλεμο εὐλογεῖ. . . ὄχι δὲν τὸν εὐλογεῖ.

ἀπλῶς τὸν ἀνέχεται — ὁ Θεός. Τὸν παγκόσμιο τὸν ἀποδοκιμάζει καὶ τὸν καταριέται. Ὁ πρῶτος εἶναι θούριο· εἶναι ἔπος. Ὁ δευτέρος εἶναι βαβυλωνία. . . Τὸν ἓνα τὸν διαλαλοῦν σάλπιγγες — μήπως δὲν χρησιμοποιοῦν σάλπιγγες καὶ οἱ Ἄγγελοι τ' οὐρανοῦ; Τὸν ἄλλον τὸν βροντοχτυποῦν μηχανές. Δὲν ξέρω ἂν ἔχουν οἱ Δαίμονες τῆς Κόλασης μηχανές. Οἱ Ἄγγελοι τοῦ Παράδεισου ἀσφαλῶς δὲν ἔχουν. . .

Γιὰ σκέψου καὶ θὰ ἰδῆς ἂν δὲ σοῦ φαίνεται ὅτι σ' ἓναν παγκόσμιο πόλεμο δὲν πολεμᾶνε οἱ ἄντρες κρατώντας τὰ ὄπλα. Πολεμᾶνε τὰ ὄπλα κρατώντας τοὺς ἄντρες. Δὲ νικᾶνε οἱ ψυχές. Νικᾶνε οἱ μηχανές. Νικητὲς καὶ νικημένοι κλαῖνε μαζί τῇ μοίρα τους... Γυρίζουν καὶ δὲ βρίσκουν οὔτε τὰ σπίτια, οὔτε τοὺς ἀνθρώπους ποὺ ἀφησαν! Κάποιες ἀόρατες δυνάμεις χτίζουν καινούργια σπίτια σὲ ἀγνωστα, ἀνεξέλεγκτα σχέδια. . . Καινούργιες ἐκκλησιές. . . Καινούργιους βωμούς. . . Θαρρεῖς ὅτι πρόκειται ν' ἀλλάξῃ κι ὁ Θεὸς ὁ ἴδιος ἀκόμα! . . . Μάταια προσπαθοῦν οἱ εὐτυχεῖς «ἐπιστρέφοντες», οἱ τυχεροὶ «περιλειπόμενοι» νὰ ξανάβρουν στὴν ἀνάκαρα τῆς εἰρήνης τὴ γνώριμη, τὴν περιπόθητη μέσα στὴν κόλαση τοῦ πολέμου, παλιά, νόστιμη γέψη τῆς ζωῆς — τὴ χαρὰ τῆς ζωῆς! Ἐκείνη τὴ χαρὰ τῆς ζωῆς ποὺ ἤξερε ἡ πυτιά τους, τὸ χνῶτο τους, τὸ βαθύτερο κατακάθι τους! Τὸν Παράδεισό τους ποὺ νειρεύονταν σ' ὅλο τὸν πόλεμο, δὲν τὸν ξαναβρίσκουν, ὄχι! Ὁ παράδεισος τοῦ ἀνθρώπου δὲ φτάνεται ποτὲ μὲ προέλαση· φτάνεται πάντα μ' ἐπιστροφή. Δὲν εἶναι κατάχτηση. Εἶναι ἀνάχτηση. Κ' ἡ ἀνάχτηση δὲ γίνεται μὲ καλπασμό. . . Γίνεται μὲ βῆμα σημειωτόν. . . Ποιὸς γύρισε ἀπ' τὸν πόλεμο καὶ τὸν ξαναβρῆκε, ἔτσι ὅπως τὸν εἶχε χάσει, τὸν Παράδεισό του; Τὸ ἂν γίνεται ἢ ὄχι νέα «κοσμογονία», αὐτὸ εἶναι ἄλλο θέμα. Τὰ πάντα μπορεῖ ν' ἀνανεώσῃ ἢ νέα μεταπολεμικὴ κοσμογονία. Τὰ πάντα ἐκτὸς ἀπ' τὸν Παράδεισο! Ἐκεῖνος μένει, καὶ πρέπει νὰ μένη ἔξω ἀπ' τὴν περιοχὴ κάθε νέας κοσμογονίας. Ἀλλιῶς δὲν εἶναι Παράδεισος! Αὐτὰ περίπου προσπαθεῖ νὰ ἐκφράσῃ ἡ παγκοσμιοπολεμοθεωρία τοῦ ἀπο-

στράτου μας Λοχαγοῦ. Δὲ χάνει ὁμῶς τίποτε ὁ ἴδιος ἂν δὲν μπορῇ νὰ τὰ συνταιριάσῃ — ἴσως οὔτε ἐμεῖς. . .

Ἄν τέτοια ὁμῶς ἀναστάτωση φέρνει στὶς ψυχές, στὶς καρδιές καὶ στὰ μυαλὰ τῶν νέων ὁ «παγκόσμιος πόλεμος» μὲ τὸ νὰ συσκοτίζῃ, νὰ συγχίζῃ, ν' ἀορισταίνει τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον τους, μπορεῖτε νὰ φανταστῆτε τί καταστροφή σπέρνει στὸ «παρελθόν» τῶν ἡλικιωμένων, ποῦ σ' ἐκεῖνο μόνον ἔχουν τὶς ρίζες τους, κι ἀπὸ ἐκεῖνο μόνον ἀντλοῦν οἱ ψυχές τους «συντηρημένον» χυμὸ ζωῆς. Ἀπομένουν σὰν τιναγμένοι στὸν ἀέρα. Γιατὶ μέλλον δὲν ἔχουν. Κι οὔτε παρὸν μποροῦν νὰ ἔχουν ὅταν χάνουν ἀπ' τὰ μάτια τους τὸ παρελθόν. Σ' ἐκεῖνο ἦταν στερεωμένο τὸ ἔδαφός τους· σ' ἐκεῖνο καὶ τοῦ Οὐρανοῦ τους ὁ θόλος. Ποῦ ἔδαφος τώρα; Ποῦ Οὐρανός!... Μετέωροι, κρεμασμένοι σὰ σκιαχτρά ἐπάνω ἀπ' τὸ μεταπολεμικὸ χάος, δὲν προσδοκοῦν μὲ βεβαιότητα οὔτε τὸ θάνατο! Γιατὶ δὲν ἔχουν ζωὴ καὶ δὲν ἔχουν ψυχὴ νὰ τοῦ παραδώσουν! Καὶ νὰ τοὺς εἰλεπε μόνον τὸ ψυχικὸ τους δῆξυγόνο!... Τοὺς λείπει καθημερινὰ καὶ τῆς ὑλικῆς ζωῆς τὸ μαξούλι. Ἄπ' ὅλους τοὺς ξεπερασμένους, τοὺς ἀσυγχρόνιστους. Καὶ ἀπ' τοὺς δικούς μας ἐδῶ καλοὺς γέρους περσότερο. . .

Ἡ ζωὴ τους γίνεται δύσκολη κι ἀχαρη. Οἱ γέροι μας νιώθουν τὸν παλιὸν κόσμον—τὸν κόσμον τους—νὰ βουλιάζῃ, νὰ ἐξαφανίζεται. . . Τὰ μάτια τους δὲ φτάνουν νὰ ἰδοῦν τὸν καινούργιο κόσμον, τὴν καινούργια ζωὴ ποὺ βγαίνει πέρα, μακριὰ, μέσ' ἀπ' τὶς φλόγες τοῦ πολέμου. . . Κι ἀλλιάζου. Θολώνει ὁ νοῦς. Μαραίνεται ἡ καρδιά. Ἔπειτα, δυστυχίες, ἀκρίβειες, φτώχειες, στέρησες, ἀρρώστιες. . . Πῶς νὰ τὰ βγάλουν πέρα μὲ τόσο λίγη σύνταξη; Καὶ τί νὰ σοῦ κάνῃ τῆς κυρὰ - Κατίγκως τὸ εἰσοδηματάκι; Δὲ φτάνουν οὔτε γιὰ τὸ ψωμί, ποῦ λένε! Καὶ πότε; — Τώρα πού. . . ἀρχίζουν, τώρα ποῦ δὲν μποροῦν νὰ κρυφτοῦν πιά τὰ γεροντάματα κ' ἔχει κανεὶς ἀνάγκη, ἂν ὄχι ἀπὸ καλοπόρεψη, τουλάχιστο ἀπὸ ὑποφερτὴ ζωάρκεια. . .

— Δὲν τὰ βγάζουμε πέρα, Κατίγκω! . .

— Τὸ βλέπω, Πέτρο μου, δὲν τὸ βλέπω! . .

Μαράθηκαν τὰ τσιτσέκια κ' οἱ βασιλικοί. Ξερριζώθηκαν οἱ μηλίτσες καὶ τὰ πλατάνια. Τὰ ζαρκάδια κ' οἱ ἀλαφίνες ψόφησαν!... Κάποτε παίζαμε καὶ ταμπουρά.. Κάποτε τραγουδούσαμε κιόλα. Μὰ τώρα πάει ὁ ταμπουράς, πάει καὶ τὸ τραγούδι... Τὰ κλουβιά μεῖναν ἀδειανά. Ὁ Ἐτέμ ψόφησε κι ὁ Πασσάς δὲν ἄφησε ἀντικαταστάτη. Εἶναι ἀκριβὸ τὸ ψωμί... Κόπηκε ὁ καφές τοῦ καφενεῖου: «Παίρνω στὸ σπίτι, τώρα. Εὐχαριστῶ. Χμ!... χμ!...» Ἡ στολή παραπάλιωσε. Μπαλώθηκε, ξαναμπαλώθηκε.. Κακὰ γεράματα! Ἔτσι τὰ φερε ἡ μοίρα! Μόνον τὸ «φάρμακο» ἔρχεται ταχτικά στὸ ντουλαπάκι καὶ τὰ μαλλιά μόνον δὲν ἀσπρίζουν ἀκόμα...

Αὐτὸ ἔλειπε! Κοντὰ στοὺς ρευματισμούς, στοὺς νευρόπονους, στὶς κακοκεφιές, στὶς στέρησες νὰ χουμε κι ἀσπρα μαλλιά!...

Μὰ τέτοιος ἀνεπάντεχος ξεπεσμός!... Ποῖος νὰ τὸ ἔλεγε ὅταν ἄρχισε ὁ Εὐρωπαϊκὸς πόλεμος, ποῖος νὰ τὸ ἔλεγε τότε πὼς θὰ εἶχε ὁ πόλεμος αὐτὸς τέτοια φοβερὰ ἀποτελέσματα! Πὼς μιὰ κανονιὰ ἀπ' τὸ Βερντὲν θὰ ἔφτανε στὴ Ρούμελη ν' ἀναποδογυρίσει ὅλο τὸ σπιτικό κι ὅλη τὴ βίωση τοῦ παλαίμαχου Λοχαγοῦ!

Μιὰ μέρα πρότεινε ὁ Δήμαρχος στὸν κύρ-Πέτρο, τὴν ὥρα ποὺ κλαίγονταν γιὰ τὰ οἰκονομικά του, νὰ τὸν πάρη στὸ Δημαρχεῖο νὰ βοηθήη ἐκεῖ κάπου τοὺς γραμματικούς καὶ νὰ παίρνη, φυσικά, κάποιον μικρὸ χαρτζιλίκι... Δὲν τὸ δέχτηκε. Τὸ θεώρησε ξευτελιστικό. Νὰ πάη ἐκεῖ μέσα νὰ κἀνῃ τί; Τὸ γραμματικό τῶν γραμματικῶν! Εὐχαρίστησε θερμὰ τὸν Δήμαρχο. Καὶ φτάνει!

Τὸ περιστάτικό μαθεύτηκε καὶ ξανάφερε στὴν κουβέντα τῶν ἀργόσχολων ἓνα παλιὸ θέμα: Ἄν ξέρη ὁ κύρ-Πέτρος γράμματα ἢ ὄχι! Ἡ κρίση του εἶναι γραμματιζούμενη. Τὴν ὑπογραφή του τὴ βάζει καλά. Τὶς ἀναφορὲς καὶ τὶς καταγγελίες τὶς ὑπαγορεύει μιὰ χαρά. Μὰ ποτὲ δὲν τὶς γράφει μόνος του. Κ' ἔλα ποὺ δὲ διαβάζει οὐτ' ἐφημερίδα

μοναχός του ποτέ! Προτιμάει νά κάθεται και ν' ἀκούη τούς ἄλλους πού διαβάζουν. Αὐτός ξηγάει και κρίνει. "Ὅπως και νά 'ναι, ξέρει δὲν ξέρει γράμματα, πολλά ἢ λίγα, ἡ καθαρεύουσα ἔχει περάσει καλά ἀπὸ πάνω του και τὸν μπογιάτισε μιὰ χαρὰ — εὐρωπαϊκὴ βαφὴ — γραμματιζούμενον... Ποιὸς ὁ λόγος νά ψάξουμε βαθύτερα τὸ ζήτημα;

Τὸ κακὸ εἶναι πού ἡ φτώχεια κ' ἡ κακοπέραση κ' ἡ στενοχώρια ἔφεραν παραξενιές. Δὲν εἶναι ὁ παλιὸς ὁ κύρ-Πέτρος μὲ τὶς λεβεντιές, τὶς ἱστορίες και τὴν ἀλεγρία. Σκανταλιστηκε, ἀναπόδιασε. Εἶναι ὄλο νεῦρα. Καὶ στὸ παζάρι και στὸ σπίτι γκρινιάζει και τρώγεται. "Ἐφτασε νά πῆ μιὰ μέρα στὴν κυρὰ-Κατίγκω πὼς εἶναι μετανοιωμένος πού τὴ φορτώθηκε! "Ἐξω καταγγέλνει ἀράδα μπακάληδες και χασάπηδες γιατί κρύβουν τὰ τρόφιμα κ' αἰσχροκερδοῦν. Χτύπησε κάποτε μὲ τὴ μαγκούρα τὸ παιδὶ τοῦ καφενείου γιατί τοῦ'πε κατάμουτρα πὼς πιάνει κάθε μέρα τὸ τραπέζι χωρὶς νά παραγγέλνη ποτέ τίποτα;

— Τί θέλετε νά σᾶς φέρω, κύρ-Πέτρο;

— Διὰ σήμερον, εὐχαριστῶ, τίποτε! Δὲν διψῶ!

— Μὰ και χτὲς και προχτὲς και παραπροχτὲς τὰ ἴδια!

Πότε θὰ διψάσετε λίγο!

— Αἰσχρέ! Τολμᾶς νά... Καὶ γιὰπ μὲ τὴ μαγκούρα! Τὸν πῆγαν στὸ πταῖσμα. Εἶχε τὴν ἀξίωση νά ζητήσῃ ὁ ἀστυνόμος-δημόσιος κατήγορος τὴν ἀθώωσή του γιὰ τὴν ἀξιοπρέπεια, τάχα, τῆς στρατιωτικῆς οἰκογένειας. Μὰ πού τέτοια ἀλληλεγγύη σήμερα! Θύμωσε ὅσο δὲ λέγεται. Ἄρπάχτηκε μὲς στὸ δικαστήριο. Σχεδὸν τὸν ἔβρισε ἐπὶ τῆς ἔδρας! "Ἀναψε και κόρωσε ὁ ἀνθυπασπιστῆς-δημόσιος κατήγορος. «Σέβομαι τὴν ἡλικία σου και.. τ' ἄσπρα σου μαλλιά (τοῦ εἶπε κοροϊδευτικὰ) ἀλλιῶς θὰ σ' ἔχωνα μέσα!» "Ὅλο τὸ ἀκροατήριον γέλασε. «"Ὅσο γι' ἄσπρα μαλλιά, δὲν ἔχουμε ἀκόμα», φώναξε κάποιος. Τρόμαξε ὁ πταισματοδίκης νά ἐπιβάλλῃ τὴν τάξιν. «Τ' εἶν' αὐτὰ; Ποῦ καταντήσαμε!» ('Ἀκοῦς ἐκεῖ νά μιλήσῃ ἔτσι σ' αὐτὸν ἓνα παιδαρέλι, ἓνας παλιοανθυπασπιστῆς-χωροφύλακας, σαραντακωρονάς, τρα-

χανολόγος! "Όμως θά τὸ βρῆ τὸ δίκιο του. Τοῦ χρειάζεται μια καλὴ ἀναφορὰ στὸ 'Αρχηγεῖο. Θὰ τὴ συντάξῃ!)

'Απ' τὸ ἐπεισόδιο αὐτὸ ἔμεινε τρεῖς μέρες ἄρρωστος. Μὲ κόμπο στὸ λαιμὸ καὶ μὲ πονοκέφαλο. Κατάντιες!... Μὰ τ' ἦταν αὐτὸ τὸ νταραβεράκι μπροστὰ στὴν καινούργια μεγάλη ἀναστάτωση ποὺ τὸν βρῆκε; Τὸν κάλεσε μιὰ μέρα ὁ Διοικητὴς Χωροφυλακῆς στὸ Γραφεῖο. «Δὲν ἔχω ἀνάγκη ἀπὸ τὰ μούτρα του!» εἶπε καὶ δὲν πῆγε. Ξαναγύρισε ὁ χωροφύλακας καὶ τοῦ ἔφερε γραφτὴ τὴν πρόσκληση.

— Τί λέει, βρέ;

— Πρὸς... κοινοποιήσιν διαταγῆς τοῦ Σεβαστοῦ Ὑπουργείου Στρατιωτικῶν. "Ελαβον γνῶσιν. Νὰ ὑπογράψτε κάτω ἐδῶ, κύριε λοχαγέ...

Μήπως πρόκειται τίποτα γιὰ τὴ σύνταξη, γιὰ τὴ μετοχή;... Καμιὰ μικρὴ αὐξηση;.. Πῆγε.

— Διαβάστε αὐτὴ τὴ διαταγή, κύριε λοχαγέ...

— Χάμ... χού... χμ... Πέστε μου περὶ τίνος ἐνδιαλαμβάνει. Τὸ ἴδιο κάνει...

— "Όπως θέλετε... Τὸ σεβαστὸν Ὑπουργεῖον ἀπαγορεύει ἐφεξῆς εἰς τοὺς ἀποστράτους ἀξιωματικούς νὰ φέρουν τὴν στρατιωτικὴν στολὴν καὶ διατάσσει νὰ ἐκτελεσθῇ αὐστηρῶς καὶ ἀπροφασίστως. Σᾶς παρακαλῶ, λοιπόν, κύριε λοχαγέ, νὰ βάλετε καὶ σεῖς τὰ πολιτικά σας...

Πῶς δὲν τὸν χτύπησε ἀποπληξία; Πῶς δὲν τοῦ ἦρθε συγκοπή! — Νὰ βγάλῃ τὴ στρατιωτικὴ του στολή! Γιατί; Μήπως τὴν ἐκλεψε; Μήπως τὴ φόρεσε ἀνάξια; Μήπως τὴν ἀτιμάζει; Δὲν τὴ φορεῖ ἀντάξια καὶ τιμημένα σαράντα χρόνια τώρα; Αὐτὸ εἶναι ποὺ εἶναι στρατιωτικὴ καθαίρεση! Κάτι περισσότερο ἀκόμα; Στρατιωτικὸς θάνατος! Νὰ βγάλῃ τὴ στολή; 'Ατιμία! Χίλια ἐρωτηματικά καὶ χίλια θαυμαστικά τοῦ κοπανοῦσαν ἀπὸ μέσα στὸ κεφάλι σὰ σφυριές πὸτ' ἐδῶ, πὸτ' ἐκεῖ. "Ετρεμαν τὰ χέρια του, τὰ πόδια του, τὰ μουστάκια του. "Ηθελε νὰ μιλήσῃ καὶ δὲ μπορούσε. Τοῦ ῥχόταν ν' ἀρπάξῃ τὸν 'Αστυνόμο ἀπ' τὸ λαιμὸ καὶ νὰ τὸν καρυκώσῃ. «Δὲ θὰ τὴ βγάλω ποτέ!» Αὐτὸ ἤθελε νὰ

πῆ· αὐτὸ ἦταν τὸ μόνο σίγουρο ἀπ' ὅσα χοροπηδοῦσαν στὸ νοῦ του. Μὰ πῶς νὰ τὸ πῆ; Χίλιες βρисиείες ἀνέβηκαν στὰ χεῖλη του. Γιὰ τὸν Διοικητῆ, γιὰ τὸν ὑπουργό, γιὰ τὸ χαρτοβασίλειο. Μὰ συγκρατήθηκε. Δάκρυα μαζεύτηκαν στὰ μάτια του... Τί; Θὰ κλάψῃ σὰ γυναίκα; "Ἄλτ! Ἡτροπή!... Φούσκωσε μέσα του ἓνα τρομερὸ κύμα θυμοῦ, περηφάνιας καὶ περιφρόνησης. Βρέθηκε στὸ ὕψος ποὺ φτάνει κανεὶς μόνο σὲ στιγμὲς τῆς ἔσχατης ἀπόφασης μπροστὰ στὸν ἐχθρὸ στὴν ἀκμὴ τῆς χαμένης μάχης. Τοῦ φάνηκε πῶς εἶδε μιὰ σημαία νὰ ξεδιπλώνεται... Πῶς ἄκουσε μιὰ σάλπιγγα νὰ σημαίνει... Τέντωσε τὸ κορμί του ὅσο μπορούσε, σήκωσε τὸ κεφάλι, πρόβαλε τὸ στῆθος ὡσάν τάχα σὲ βροχὴ ἀπὸ σφαῖρες, κ' εἶπε δυνατὰ, βροντηχτὰ:

— Αὐτὸ εἶναι ἀδύνατον νὰ γίνῃ! Καὶ δὲν θὰ γίνῃ! Τὸ ἀκούτε; Δὲν θὰ γίνῃ! Προτιμῶ ν' ἀποθάνω ἐνδόξως, παρὰ νὰ ζήσω ἀτιμωτικῶς!

— Τότε, κύριε λοχαγέ, νὰ μοῦ δώσετε μιὰ δῆλωση πενίας νὰ τὴν υποβάλλω στὸ Ἰπουργεῖο καὶ ἄν...

— Δῆλωση πενίας;... Πενίας!

— Δηλαδὴ ὅτι εἶστε φτωχὸς καὶ ἀδυνατεῖτε νά...

— Ἄρκετὰ! Ἄρκετὰ! Νόμισες πῶς βρῆκες εὐκαιρία νὰ μ' ἐξευτελίσης; Εἶσαι ἀπατημένος!... Καὶ δὲ θέλω πολλὲς κουβέντες... Ἄρνούμαι νὰ βγάλω τὴ στολή! "Ὅποιος τολμᾷ ἄς ἔλθῃ νὰ με καθαιρέσῃ!

Τίποτε ἄλλο. Βγῆκε ἀπ' τὴν Ἀστυνομία μανιωμένος. "Ἐτρεμε ὄλος. "Ἐσφιγγε τὴ μαγκούρα ἀποφασιστικά. Τοῦ φαινόταν πῶς τὸν κυνηγοῦν οἱ χωροφύλακες νὰ τὸν γδύσουν στὴ μέση τοῦ δρόμου.

— Καλημέρα, κύρ-Πέτρο! τοῦ φώναξε ὁ κλητῆρας τοῦ Ταμείου.

— Αὐτὸ εἶναι ἀδύνατο νὰ γίνῃ!... ἀπάντησε.

"Ἐφτασε στὸ σπίτι ἀναστατωμένος. Ἀμπάρωσε τὴν ὀξώπορτα. Κοίταξε ἀπ' τὴ χαγιάτα ὀλοτρόγυρα καλὰ μῆπως τὸν παραφυλάει κανεὶς. Μπήκε μέσα, ξεκρέμασε τὸ γκρά, τράβηξε τὸ κινητὸ οὐραῖον, τὸ ξανάκλεισε. Κατέβασε τὸ

σπαθί του και τ' ἄφησε ἄπάνω στο τραπέζι. Ξαναβγῆκε στη χαγιάτα και «ἀνίχνευσε» καλὰ τὰ «πέριξ». «'Εχθρὸς ἐν ὄψει!». Ἡ κυρὰ-Κατίγκω τὰ 'χασε, σάστισε:

— Τ' εἶναι; Τ' ἔχεις; Τί κάνεις ἔτσι; Μὲ ποιὸν πιάστηκες, χριστιανέ μου;

— Μὴν ἀνακατεύεσαι στὰ στρατιωτικά μου καθήκοντα!

— "Ἐλα Χριστέ και Παναγιά! (Δὲν εἶναι καλὰ ὁ ἄνθρωπος!) Ποιὸς ἄνθρωπος; Δὲν εἶναι αὐτὴ τῆ στιγμῆ ὁ Πέτρος ὁ Πάφλας; δὲν εἶναι ἕνας ἄνθρωπος. "Ἐνας ὀλόκληρος στρατὸς συντάζεται, τάχα, μέσα του. Κι αὐτὸς εἶναι, τάχα, ἕνας τόπος, μιὰ χώρα, ἕνα βασίλειο. Μιὰ 'Ελλάδα ὀλάκερη! Κι ἄξαφνα ἐχθρικοὶ στρατοί, μπουλούκια, λεφούσια, φουσατά, σπᾶνε τὰ σύνορα, μπαίνουν ἀπ' ὄλες τὶς μεριές, καταπατοῦν τὸν τόπο, κυριεύουν τὰ φρούρια, σφάζουν, καῖνε, ἀρπάζουν και προχωροῦν ἴσα στὴν καρδιά!... "Ἀμυνα! "Ἀμυνα! "Ἀμυνα! Μὰ ὁ στρατὸς φεύγει κι ὁ στρατὸς παραδίνεται. Και δέχεται νὰ τοῦ πάρουν τὰ ὄπλα. Δέχεται νὰ τοῦ ἀφαιρέσουν τὶς στρατιωτικὲς στολές. Νὰ τὸν γδύσουν! Νὰ τὸν περιφέρουν γυμνὸ στὴν ἀγορά! Χάθηκαν λίγα παλληκάρια;... Δὲν ἔχει κανεὶς φιλότιμο; "Ἄλτ! "Ἄλτ! Αἰσχος! Ντροπῆ! Πίσω! Σταθῆτε! Ντροπῆ! "Ονειδος!... "Ἀμυνθεῖτε!... Πῦρ ὀμαδόν!... Δὲ θὰ μᾶς βγάλουν τὴ στολή! Ποτέ!

"Οταν τοῦ πέρασε ὁ μεγάλος παροξυσμὸς ἔπεσε σὲ βαθύτατη μελαγχολία.

Ἡ γυναίκα του τὸν ἐγδυσε και τὸν ξάπλωσε στο κρεβάτι. Τοῦ ἔτριψε μὲ ξίδι τὸ μέτωπο και τὰ μελίγνια. Δὲν τῆς ἔφερε καμιὰν ἀντίσταση. «Τὸ νοῦ σου στὴ στολή μου!» φώναξε. Τὴν κρέμασε ἀντίκρου του στὰ καρφιά τοῦ τοίχου κ' ἔτρεξε νὰ φέρῃ λιβάνι... Κάρφωσε τὰ μάτια ἄπάνω στὴ στολή και δὲν τὰ ξεκολλοῦσε. "Ανατρίχιαζε στὴν ἰδέα πὼς τὴν ἔβγαλε γιὰ πάντα και δὲ θὰ τὴν ξαναφορέσῃ πιά! Τὴ στολή του!... "Ἐπειτα ἀπὸ σαράντα τόσα χρόνια!... Πέθανε, λοιπόν, ἡ στολή του; Πέθανε ὁ λοχαγὸς Πάφλας;... Ποιὸς τὸν τύλιξε σ' ἕνα νυχτικὸ μέσα; Δάκρυσαν τὰ μάτια του!

Τόσα βάσανα, τόσοι κόποι γι αὐτὴ τὴν ἔρμη στολή! "Ἐφαγε τὰ νιάτα του στὸ στρατόνα καὶ στὰ κατσαύβραχα... Πέντε χρόνια δεκανέας... "Ἄλλα τόσα λοχίας. "Ἄλλα δυὸ ἐπιλοχίας... Δώδεκα χρόνια στὸν Ἀμυντικὸ Στρατόνα τῆς Ἄρτας! Καὶ τ' ὄνειρό του ἦταν ἓνα μακρὸ σπαθί, ποῦ νὰ χτυπάη στὰ καλντερίμια κ' ἓνα χρυσὸ ἀστέρι, ποῦ νὰ λάμπη στὸ λαιμὸ του! Τά 'βλεπε στὸν ὕπνο του, τά 'βλεπε στὸν ζύπνο του. "Ἐβλεπε τὸν Ἀραχθο μπροστὰ του καὶ θαρροῦσε πὼς ἦταν τὸ στοιχειωμένο σπαθί τὸ δικό του, ἀσημένιο, καμπυλωτό: Νὰ τὸ σηκώση καὶ νὰ τὸ ζώση στὴ μέση του!... "Ἐβλεπε τὴ νύχτα τ' ἀστέρια καὶ ξεχώριζε κάποιον καὶ τὸ 'λεγε δικό του καὶ τοῦ ἐρχότανε νὰ ξαμώση στὸν οὐρανὸ τὰ χέρια, νὰ τὸ ξεκολλήση καὶ νὰ τὸ καρφώση στὸ περιλαίμιό του!... Μὲ τέτοιες λαχτάρεις, μὲ τέτοιες ψύχωσης βγῆκε νὰ κυνηγήση τοὺς ληστὲς καὶ τοὺς ζωοκλέφτες, «Μεταβατικὸς» στὰ Τζουμέρκα, στὸ Ξηρόμερο, στὰ Κράβαρα. Χίλιες φορές κιντύνεψε. Τ' ἦταν ἡ ζωὴ ἑνὸς ἐπιλοχία μπροστὰ σ' ἓνα μακρὸ σπαθί, σ' ἓνα χρυσὸ ἀστέρι! Καὶ σκότωσε ληστὲς. "Ἐπιασε ἄλλους. Πῆρε ἔπαινο. Ξεκαθάρισε τοὺς γιδοχαροὺς καὶ τοὺς ἀλογοσύρτες! "Ἐγινε ἀνθυπασπιστής! "Ὅσο μᾶκρος εἶχε τὸ σπαθί του, τόσο ψηλότερ' ἀπ' τὴ γῆ περπατοῦσε τώρα... «Κύριε ἀνθυπασπιστά!...» Σκάλωσε στὴν πρώτη κορφή... Καινούργιος ὀρίζοντας μπροστὰ του. Κ' εἶχε ν' ἀνέβη ἄλλη κορφή, ψηλότερη. Δεύτερες λαχτάρεις, πόθοι. Τὸ χρυσὸ τ' ἀστεράκι!... "Ἐλαμπε πάντα πίσω ἀπὸ τὰ μάτια του. Τὸ πρῶνι γινόταν αὐγερινός, τὸ βράδυ ἀποσπερίτης... Κάποτε, ἀνήμερα τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, βγῆκε ἀπὸ τὰ βᾶθη τῶν ματιῶν του κ' ἤρθε καὶ κόλλησε, τ' ἀστεράκι τὸ λαμπρὸ, διπλό, στὸ περιλαίμιό του, ἐν' ἀπὸ δῶ, ἐν' ἀπὸ 'κεῖ! Ἀνθυπολοχαγός! Ἀξιωματικὸς! "Ἐρραψε μιὰ στολὴ ποῦ τοῦ πήγαινε σὰ γάντι!... Τρῶμε τώρα στὴ Αἴεσχη Ἀξιωματικῶν! Καὶ μᾶς καλοῦν στὰ καλύτερα σπίτια... Καὶ μᾶς ἀναγράφει ὀνομαστί ἢ Ἐπετηρίς! «Ἀνθυπολοχαγοί!»: «Πάφλας Πέτρος τοῦ Γεωργίου!» Τί δόξες!... "Ἐπειτα τὸ '97... Πόλεμος! Καὶ ποιὸς πολέμησε καλύτερα

ἀπ' αὐτόν;... Τραυματίας στὸ Γρίμποβο... Ὑπολοχαγός... Λοχαγός!... Ἐπὶ κεφαλῆς διλογίας! Τί δόξες!

Ἄνασηκώθηκε στὸ κρεβάτι. Κ' ἔδειξε μὲ τὸ δάχτυλο τὴ στολή του σὲ κάποιους ἀόρατους φίλους... Τὴν ἔδειχνε περίλυπα. Καὶ τοῦ φάνηκε πὼς ἔγιναν τὰ ἕξι τ' ἀστεράκια τῆς τρία ζευγάρια δάκρυα, ἕξι κόμποι αἶμα! Ἦθελε νὰ τοὺς πῆ — μὰ δὲν ἔβρισκε τὰ λόγια — νὰ τοὺς πῆ: Σᾶς βάζω κριτὲς ἂν ἔχω δίκιο!...

Ἐκεῖνοι τὸν καθησύχασαν. (Ἦταν, τάχα, ὄλοι οἱ παλιοὶ ὑπουργοὶ τῶν Στρατιωτικῶν... Ὅλοι καταδίκιαζαν τὸ σημερινὸ ἀνάξιο ὑπουργό, ποὺ ἀπαγορεύει τὶς στρατιωτικὲς στολὲς στοὺς πολεμιστὲς ποὺ τὶς δόξασαν!...) Ἀποκοιμήθηκε. Τὴ νύχτα πετάχτηκε ὄνειροβαρεμένος. Ἐάμωσε ν' ἀδράξῃ τὸ σπαθί.

— Σαλπικτῆς!... Σαλπικτῆς!... Σήμανε συναγερόν!...

Ὅλοι ἐπὶ ποδός! Ἐπίθεσις! Χτυπᾶτε ἀνηλεῶς!

— Πέτρο μου! Πέτρο!

— Φύγε ἀπ' τὴ μέση ἐσύ! Δὲ βλέπεις τὸ ἱππικὸ τοῦ ἐχθροῦ;

Ἔμεινε κλεισμένος στὸ σπίτι. Στὴν ἀγορὰ διαδόθηκε πὼς τρελάθηκε. Εἶχε τὴν παραίσθηση πὼς τὸν πολιορκοῦσαν στὸν Ἀμυντικὸ Στρατώννα τῆς Ἄρτας. Ταμπουρώθηκε καλὰ ἐκεῖ μέσα.

— Εἶναι ἀπόρθητος! Δὲν παραδίδομαι!... φώναζε κάθε τόσο. Ἔχω πυρομαχικά!... Προτιμῶ νὰ τὸν ἀνατινάξω στὸν ἀέρα!... Μεσολόγγι θὰ γίνῃ!...

Ἡ κρίση του ἦταν βαριά. Ἐφεραν γιαντρός. Τοῦ ἔδωκε καταπραϋντικά. Σὲ λίγες μέρες ἀνάλαβε. Μόνο μιὰ θανάσιμη, σιωπηλὴ μελαγχολία τοῦ ἔμεινε. Μοναχός του ζήτησε νὰ βγῆ λίγο ἔξω. Ἦθελε νὰ πάρῃ καὶ τὸ σπαθί μαζί του. «Ἄσε νὰ σοῦ τὸ γυαλίσω καὶ τὸ παίρνεις τ' ἀπόγεμα!», τὸν ξεγέλασε ἡ γυναίκα του καὶ τὸ κράτησε. Καλύτερα νὰ κρατοῦσε τὸν ἴδιο!... Εἶδε στὸ δρόμο νὰ ῥχεται κάποιος νωματάρχης μὲ δυὸ χωροφύλακες.

— Εἴσθε δειλοί!... Εἴσθε ἀνανδροί! Ἔρχεστε νὰ μοῦ βγά-

ΛΟΧΑΓΟΣ ΑΠΟΣΤΡΑΤΟΣ

λετε τὴ στολὴ! Μὲ βρίσκετε ἄοπλον!... Ὅμως!... Καὶ τοὺς
ρίχτηκε μὲ τὴ μαγκούρα. Τὸν ἔπιασαν. Εἶδαν κ' ἔπαθαν
ὅσο νὰ τὸν πᾶν στὸ σπίτι. Εἶχε πάλι τρομεροὺς παροξυσμούς.
—'Εκηρύχθη ὀριστικῶς ὁ πόλεμος!... Μέχρις ἐσχάτων!...
Ζωὴ ἢ θάνατος!... Δὲν ἔχω δυνάμεις... Ἀποστείλατε πολε-
μοφόδια... Ἀναμένω ἐνισχύσεις... Ὁ ἐχθρὸς!... Θάρρος!
Θάρρος! Κάμπτονται!... Φεύγουν!... Δειλοί! Δειλοί! Κα-
ταδίωξις!... Καταδίωξις!...

Ἡ ἐμπόλεμη αὐτὴ κατάσταση δὲν μποροῦσε νὰ βαστάξῃ
πολὺ καιρὸ. Μιὰ νύχτα σώθηκαν ὅλα τὰ πολεμοφόδια κι ὁ
'Απόστρατος Λοχαγὸς παραδόθηκε χωρὶς ὄρους στὸν ἀρχι-
γὸ τῶν Ἀσωμάτων Δυνάμεων...

Ἡ κυρὰ-Κατίγκω ἔβγαλε ἀπ' τὸ μπαούλο τὴ μεγάλη στο-
λὴ, τὸ λοφίο καὶ τὸ παράσημο. Σκέφτηκε ἂν πρέπει νὰ τοῦ
βάψῃ τὰ μαλλιά καὶ τὰ μουστάκια. Μὰ δὲν εἶχε κουράγιο.
Καὶ τ' ἄφησε κάτασπρα, ὅπως εἶχαν γίνεи ἀπ' τὰ τελευταῖα
βάσανα τῆς ἐμπόλεμης ἀγωνίας...

Τὴν ἄλλη μέρα ὁ Διοικητὴς Χωροφυλακῆς μὲ ὀχτῶ
ἄνδρες (τὰ ὄπλα ὑπὸ μάλης, τὰ ὑποσιάγωνα κατεβασμένα)
ῆρθαν ν' ἀποδώσουν τιμὲς. Κι ὅταν κατέβασαν στὸ δρόμο
τὴν κάσα, εἶδαν ἓνα γεροντάκι ἀγνώριστο, ἀδυνατισμένο,
μὲ κάτασπρα μαλλιά, κάτασπρο μουστάκι, πού χαμογελοῦσε
περιφρονητικᾶ, σὰ νὰ τοὺς ἔλεγε:

—'Ενίκησα! Φέρω τὴν στολὴν μου! Παρουσιάστε, Ἄρμ!...

ΣΤΟΝ ΚΑΣΤΑΝΟΛΟΓΓΟ

Τὸ κεφαλάρι τοῦ χωριοῦ μας τὸ λένε Καστανόλογγο. Εἶναι καύχημα στὸ κάθε χωριὸ νὰ ᾗ καλὸ κεφαλάρι, πυκνὸ κι ἀπάρθενο, ἀπὸ λαμπαδωτὰ ἔλατα ἢ ἀπὸ πλατύκλαδα ρουπάκια. Εἶναι μιὰ υἰεΐα καὶ μιὰ ἀσφάλεια. «Τὸ δάσος καθαρίζει τὸν ἀέρα, φέρνει τὴ βροχὴ, κρατεῖ τὰ νερὰ καὶ τὸν τόπο ποὺ ξεσέρνει εὐκόλα στὰ βουνά μας.» Αὐτὰ ὅλα τὰ γράφουν τὰ βιβλία καὶ μᾶς τὰ λένε οἱ δάσκαλοι στὸ σχολεῖο. Θυμᾶμαι ποὺ τὰ ᾗπε κάποτε κ' ἓνας δασοκόμος στὴν ἐκκλησιά. Μεγαλύτερη ἀξία ἔχει ὁμως ποὺ τὰ ᾗλεγε κι ὁ Γερο-Φέκας, ἓνας παλιὸς λογιΐσιος ἄνθρωπος, ποὺ δὲ διάβασε ποτὲ βιβλία καὶ δὲν ἔκουσε ποτὲ δασκάλους καὶ δασοκόμους. Ὅ,τι ᾗξερε τὸ ᾗξερε ἀπὸ μοναχὸς του. Τοῦ τὸ διάβασε, ἀπὸ τὸ μεγάλο βιβλίο τῆς φύσης, τὸ ψιθύρισμα τῶν ἐλάτων καὶ τοῦ νεροῦ τὸ μουρμούρισμα. Ἔτσι καθῶς

σ' όλους τους παλιούς. Κ' οί παλιοί είχαν φυλάξει αυτό τὸ δάσος σὰν κόρη ματιοῦ κ' ἔγινε τὸ θαυμαστὸ κεφαλάρι πού χαιρόμαστε: ὁ Καστανόλογγος.

Τὸ λένε ἀκόμα «Καστανόλογγος» κι ἄς μὴν ἔχει καμιὰ καστανιά. Ἄπ' ἄκρη σ' ἄκρη ἔλατα, μαυροπράσινα, ψηλά, λαμπαδωτὰ ἔλατα, γεμάτα λεβεντιά, δροσιά κ' εὐωδιά. Κανεῖς δὲ θυμᾶται. Φαίνεται ὅμως ὅτι παλιά, πολὺ παλιά, τὸ δάσος ἦταν ἀπὸ καστανιές, κ' ἔπειτα ξεφύτρωσαν ἀνάμεσα καὶ λίγα ἔλατα. Τί καταχτητικὸ δέντρο! Ὅπου φυτρώσει θὰ ξαπλωθῆ σιγά-σιγά καὶ θὰ ἐπικρατήσῃ. Θὰ διώξῃ κάθε ἄλλο δέντρο καὶ θ' ἀπομείνῃ κυρίαρχο. Τίς καημένες τίς καστανιές πού δὲ φοβοῦνται τοὺς αἰῶνες, τίς σφίγγει, τίς πνίγει, τίς ξολοθρεύει. Ἔτσι λένε οἱ παλιοί. Τὸ ἔχουν ἰδῆ πολλές φορές αὐτὸ τὸ βουβὸ κι ἄφωνο δράμα τῶν λόγγων. Ἔτσι θὰ ἴγινε, χωρὶς ἄλλο, καὶ στὸν δικό μας τὸν Καστανόλογγο.

Ἄκόμα τώρα ὅλη τὴν περιοχὴ του τὴν ἔχουν ἀστυνομέψει αὐστηρά, κι ἄγρυπνα φυλᾶν οἱ ἀγροφυλάκοι τὴν ἀπαγόρευση. Δὲν πατάει μέσα οὔτε κότα τοῦ χωριοῦ, ὄχι μαρτίνα κι ὄχι γίδι! Ἄλιμονό μας ἂν χαλάσῃ τὸ κεφαλάρι! Στὸ ποτάμι θὰ σωροβολιαστῆ ὅλο τὸ χωριὸ καθὼς εἶναι ὁ τόπος σαθρὸς καὶ πετσοκομμένος ἀπὸ τὰ ρέματα... Κ' ἔχει γίνεῖ ἓνα δάσος μεγάλο κ' ἐπιβλητικὸ, πυκνὸ, παρθενικὸ, ἀδιάβατο. Τὰ πρῶτα του ἔλατα σὲ προσκαλοῦν, σὲ τραβοῦν, σὲ μαγνητίζουν μὲ κάποιο θέλητρο μαγικὸ σὰν κράχτες, σὰν προκλητικὲς νεραϊδοπούλες. Τὰ πιὸ μέσα σὲ πιάνουν ἀπ' τὸ χέρι. Τὰ πάρα μέσα σ' ἀγκαλιάζουν ἠδονικά. Κ' ἔπειτα βρίσκεσαι σκλάβος σὲ μιὰ καταπράσινη φυλακὴ γεμάτη μυστήριο, σ' ἓναν χλοερὸ λαβύρινθο γεμάτον θρύλο. Τὸ πουλάκι πού τιτιβίζει, ἡ ἀχτίδα πού κατασταλάζει, ἡ ἀράχνη πού ὑφαίνει, τ' ἀγριολούλουδο πού μοσκομυρίζει, τὸ ἔντομο πού πεθαίνει πιά ἔπειτα ἀπὸ ἔντονη ζωὴ λίγων ὥρων, χίλια δυὸ μικροπράγματα, ταπεινά κι ἀσήμαντα, προβάλλουν στὴν ἱερὴ ἐκπληξῆ τῆς ψυχῆς σου μεγαλοπρεπῆ καὶ βαρυσήμαντα. Ἀπορροφιέσαι σ' ἓναν ἄλλον κόσμο πού ζῆ

ἀκόμα κοντά στις πηγές τῆς ζωῆς. Ἡ φαντασία ξαναγίνεται παιδική· ζωηροὶ ὄραματισμοὶ σὲ περικυκλώνουν. Τὰ παραμύθια τῆς ἀπλοϊκῆς ὑπηρετριάς τοῦ σπιτιοῦ ζωντανεύουν. Ἡ δειλινὴ ἀχτίδα τοῦ ἡλίου, ποὺ ξεγλιστράει πλαγινὰ-πλαγινὰ ἀνάμεσα ἀπὸ χιλιάδες κλάδους ἐλάτων, πέφτει ἀπάνω στὴ νεοῦφασμένη ἀράχνη κι ἀμέσως χτίζουσιν οἱ δύο τους, χωρὶς ἄλλο ὑλικό, ἓνα ὄνειρένιο παλάτι. Τὸ πουλάκι ποὺ φεύγει τρομαγμένο γιατί πρόβαλε στὴν κλαμούρα μιὰ νευρική βερβερίτσα, τρομαγμένη κι αὐτὴ, παίρνει ἀνθρώπινη μορφή καὶ γίνεται ὁλόκληρη τραγικὴ ἱστορία. Ὁ στρατὸς τῶν μυρμηγκιῶν ποὺ ἀγωνίζεται κατάχαμα κι ὡς τοὺς κορμούς τῶν ἐλάτων, ξευτελίζει τοὺς μεγαλύτερους πολεμικοὺς ἄθλους τῶν ἀνθρώπων. Κι ὅταν καμιά περαστικὴ βοσκοπούλα μιὰ φαίνεται καὶ μιὰ χάνεται σ' ἓνα ξέφωτο βάθος, τότε ὅλες οἱ Νεραίδες ξεθαρρεύουν καὶ πετιῶνται ἀπὸ τὰ ἀόρατα, κρουσταλλένια τους παλατάκια, κυνηγιῶνται ἀνάμεσα στοὺς κορμούς, κρέμονται ἀπ' τὰ λατσούδια ἢ χορεύουν γύρω στὴν πηγὴ.

Κι ὅταν καμιά περαστικὴ βοσκοπούλα... Τί μοῦ θυμίζει! Μαζὶ μὲ τὴ δροσιὰ τῆς ἀνοιξῆς, μαζὶ μὲ τὸ πρωτοβρόχι τοῦ χινοπώρου, ἀκόμα καὶ μαζὶ μὲ τοῦ χειμῶνα τὴ νεροποντὴ, ἔχω κ' ἐγὼ νὰ στάξω ἓνα δάκρυ θυμητικὸ κι ἀστείρευτο ἀπάνω ἀπ' τὸν ἀγαπημένο μας Καστανόλογγο. Καὶ θέλω τὸ δάκρυ αὐτὸ νὰ κατασταλάξῃ ἀπὸ λατσούδι σὲ λατσούδι, ἔτσι ὅπως οἱ ἀχτίδες τοῦ ἡλίου καὶ οἱ στάλες τῆς βροχῆς, νὰ κατασταλάξῃ καὶ νὰ πέσῃ ἀπάνω στὴν ψυχούλα ἐνὸς κοριτσιοῦ ποὺ δίχως ἄλλο περιπλανιέται, μὲ τὰ φτερά μαζεμένα, μέσα στὸν Καστανόλογγο. Τώρα ποὺ κάνω χρόνια καὶ χρόνια ν' ἀνέβω στὰ ψηλὰ βουνὰ καὶ τὰ περιτριγυρίζω μόνο μὲ τὴν ἀνάμνηση, ὦ, Θεέ μου, ποιά μυθικὴ μορφή παίρνει τὸ δάσος αὐτὸ τῶν ἐλάτων, τὸ δυστυχισμένο ἐκεῖνο κορίτσι καὶ τὸ παλιὸ περιστατικὸ μου! Σὲ μιὰ θολὴ σύγχυση μέσα, πράγματα καὶ πρόσωπα ξεφεύγουν ἀπ' τὴν ἀλήθεια τῆς ζωῆς καὶ ὑψώνονται στοῦ παραμυθιοῦ τὸ ψέμα! Ποῦ τό 'χω ἀκούσει αὐτὸ τὸ παραμῦθι;

“Ημουν ἀκόμα μικρός. Πήγαινα τότε κάθε καλοκαίρι στὰ ψηλά βουνά. “Όταν δὲν βοηθοῦσα τάχα στὸ πότισμα τῶν κήπων — πόσο χαϊρόμουν τὴ μικρὴ νεροσυρμὴ ποὺ τρύπωνε χαρούμενα μέσα στὶς ἀγριάδες!... Κι ὅταν δὲν ἐπιστατοῦσα τάχα στὸ κόψιμο τοῦ τριφυλλιοῦ — πῶς ἀνατρίχιαζα στὸ γοργὸ καὶ ρυθμικὸ δούλεμα τῆς κοσσιᾶς! Τότε ἀνέβαινα στὸν Καστανόλογγο καὶ μάζευα χαμοκέρασα, ἀγριοφράουλες μικροσκοπικὲς μὰ εὐωδιαστὲς καὶ νοστιμότατες. Τὶς περνοῦσα στὸ καλάμακι ἐνὸς ἀγριοσταχυοῦ καὶ τὶς ἔτρωγα ἔπειτα ὅλες μαζί γιὰ νὰ νιώσω καλύτερα τὴ νοστιμάδα τους. Κι ὅταν δὲν ἔβρισκα πιά ἀγριοφράουλες μάζευα λατορέτσινο. Τὸ ἴκανα γρουμπουλάκια καὶ τὸ κατάπινα. Εἶχα ἀκούσει ἀπὸ τὴ νόνα πῶς καθαρίζει τὰ αἵματα καὶ δίνει ὑγεία καὶ δύναμη. Κάποτε ἔφαχνα καὶ γιὰ λουλούδια. Πετύχαινα καμιά φορά στὴν πιὸ ἀπόμερη ἀκρούλα κάτι κρινάκια λιλά, χωρὶς ἄρωμα, ἀλλὰ μὲ μιὰ κατάκρυα καθαρὴ πνοοῦλα εὐχάριστη. Ποτέ μου δὲν μπήκα στὸν πειρασμὸ νὰ σκοτώσω ἕνα πουλάκι ἢ νὰ πιάσω μιὰ πεταλούδα! Τὰ χαϊρόμουν τόσο πιὸ καλά ἔτσι ζωντανὰ κ’ ἐλεύτερα στὰ χέρια τοῦ Θεοῦ! Γιατὶ νὰ τὰ πιάσω στὰ δικὰ μου χέρια; Μάλωνα τὰ χωριτόπουλα ποὺ στέναν ἰξόβεργα καὶ πλακοπαῖδες γιὰ τὰ πουλάκια ἢ τὰ σκότωναν μὲ τὸ λάστιχο. Πόσες φορές περνοῦσα κ’ ἔρριχνα τὶς στημένες παγίδες καὶ χαλοῦσα τὰ ἰξόβεργα! “Ἐλεγα μέσα μου: τάχα τὴν βλέπει ὁ Θεὸς τῶν μικρῶν πουλιῶν τὴν καλοσύνη μου αὐτῆ;

Ἐκεῖ στὸ δάσος ἀπάντησα μιὰ μέρα δυὸ χωριατοπούλες.

Τὴ Λάμπρω καὶ τὴ Ρίνα. Θὰ ἦταν λίγο μεγαλύτερες ἀπὸ μένα. “Όμορφες κ’ οἱ δυὸ, γελαστὲς καὶ δροσερώτατες. Ἡ μιὰ ἦταν γαλανὴ μὲ κάτι μεγάλα παράξενα μάτια. Ἡ ἄλλη μελαχροινὴ μὲ μάτια μπιρμπιλὰ ποὺ ψιχαλίζαν. “Ἐβόσχαν τὶς μαρτίνες τους. Μὰ ἐκεῖ τὸ μέρος ἦταν ἀπαγορευμένο. — Γιατὶ βοσκάτε ἴδω τὶς μαρτίνες; Δὲν τὸ ξέρετε πῶς... — “Ὁχ! οἱ μαῦρες! Μὴν πῆς τίποτα σὲ κανένα. “Ἐτσι περναῖμε. Δὲν τὶς βοσκάμε ἴδω. Ἐρχόμαστε ἀπὸ τὴν Ἀνεμόραχη... νά, πάρε!

Ἐάμωσε ἡ Λάμπρω νά μοῦ δώση ἓνα ξεπεταρούδι πού κρατοῦσε στά χέρια της. Τὴν ἀγριοκοίταξα.

— Δέ ντρέπεστε! Ἄκους κορίτσια καὶ νά πιάνετε πουλιά!

— Εἶναι κακό;...

— Δέν τὸ ξέρετε πὼς εἶναι κακό;... Αὐτὸ εἶναι μικρό. Τὸ πήρατε ἀπ' τὴ φωλιά. Ποῦ εἶναι ἡ φωλιά νά πάω νά τὸ ξαναβάλω;

— Δέ θά τὴ βρῆς μοναχός σου.

Σώπασα. Μὲ κοίταξε κατάματα μὲ τὰ μεγάλα γαλανὰ της μάτια.

— Θέλεις νά πᾶμε μαζί;... Ρίνα, πάρε τὶς μαρτίνες...

Γύρισε ντροπιασμένη καὶ πήγαμε νά ξαναβροῦμε τὴ φωλιά οἱ δυὸ μας. Πὼς ἀλαφροπατοῦσε! Ἡ φωλιά ἦταν κρυμμένη σὲ μιὰ πυκνὴ συστάδα θάμνων. Θὰ μπῆς μέσα; μὲ ρώτησε. Κι ἀνοίξε μὲ τὰ χέρια της τοὺς σφιχτοὺς κλάδους σὰ νά ἴνοιγε τὴν πόρτα κανενὸς πράσινου παλατιοῦ γνώριμου, πού τὸ κατοικοῦσε ἀπὸ καιρὸ μαζί μὲ τὶς ἄλλες Ἀμαδρυάδες τοῦ δάσους. Μπήκα, κι ὅλο ἔπρεπε ν' ἀνοίγη δρόμο γιὰ νά περάσουμε. Τόσο πυκνὸς ἦταν ὁ λόγγος.

— Πρόσεχε! γύριζε καὶ μοῦ ἔλεγε κάθε τόσο. Μὴ σὲ χτυπήσει κανένα κλαρί στὸ μάτι! Γιατὶ ὅπως τ' ἄφηνε τὰ κλαριά γιὰ νά προχωρήσῃ πιὸ μέσα, πισωγύριζαν ἐκεῖνα ἑλαστικά καὶ χτυποῦσαν μὲ δύναμη.

— Ποῦ μπήκατε ἴδω μέσα! Σὲ καλὸ σας, τῆς ἔλεγα. Καὶ μοῦ ἄρесе νά βλέπω τὸ λυγερὸ της κορμὶ νά χάνεται μέσα στά πράσινα φυλλώματα σὰν μέσα σὲ μιὰ χλωρὴ θάλασσα. Ἦταν οἱ πρῶτες ἐρωτικὲς ἀνατριχίλες. Μὰ πόσο δειλὸς ἦμουν τότε, Θεέ μου! Ὅταν ἓνας γλυκὸς παλμὸς φλετουροῦσε στὴν καρδιά μου, κοκκίνιζα ὅλος σὰ νά ἴχα ντροπιαστῆ ἀνεπανόρθωτα μπροστὰ στὸν κόσμον ὅλο!

Βρῆκε τὴ φωλιά κι ἀπίθωσε πάλι μέσα τὸ πουλάκι.

— Τώρα σ' ἀρέσει; Ἐκαμα καλὰ;

— Τώρα ναί. Ἐκαμες καλὴ πράξη!

Δέν ἔφευγε. Οὔτε κ' ἐγώ. Οἱ κλάδοι τῶν θάμνων μᾶς ἔσφιγγαν καὶ μᾶς ἔσπρωχναν γιὰ νά μᾶς ρίξουν τὸν ἓνα στὴν

ἀγκαλιὰ τοῦ ἄλλου. Μερικοὶ μάλιστα ἀπὸ δαύτους μᾶς κεν-
τοῦσαν μὲ τ' ἀγκάθια τους. Τόσο ἐπίμονα μᾶς παρακινούσαν!
Κακκίνισα ὡς τὰ νύχια. Τὰ μεγάλα τῆς, παράξενα γαλανὰ
μάτια μὲ κοιτοῦσαν παρακλητικά. Ἦταν πολὺ πονηρότερη
ἀπὸ μένα. Φαίνεται πὼς δὲν τῆς ἀπαντοῦσαν ἐνθαρρυντικά
τὰ δικά μου τὰ μάτια. Καὶ μοῦ εἶπε μὲ τὸ πιὸ ἀγνὸ θάρρος
τοῦ κόσμου:

— Γιατὶ δὲ μ' ἀγαπᾶς ὅπως σ' ἀγαπῶ;

— Μ' ἀγαπᾶς!...

— Δὲν κατάλαβες ποὺ γιὰ σένα ἔρχομαι στὸν Καστανόλογο;
"Ὁχι, δὲν τό 'χα καταλάβει. Οὔτε τώρα μποροῦσα νὰ τὸ
κατάλάβω. Ἐκείνη, σὰ νὰ εἶχε ἀδειάσει μὲ μιᾶς ὅλο τὸ
θάρρος τῆς καρδιάς τῆς, ἔτρεμε ἀλαφρὰ καὶ στὰ μεγάλα
τῆς μάτια ἔλαμπαν δυὸ δάκρυα ποὺ δὲν ἔτρεξαν ποτέ.

— Αὐτὰ δὲν εἶναι καλὰ πράματα! εἶπα μηχανικὰ κ' ἤμουν
κατάπληχτος, σὰν ἓνα πράσινο παραπέτασμα νὰ εἶχε ἀνα-
σηκωθῆ ξαφνικὰ καὶ μοῦ 'δειξε στὰ βάθη ἐκεῖ τοῦ δάσους
ἓναν ἄλλον ἀγνωστο κόσμο. "Εμπαινα στὴ ζωὴ ἀπ' τὴν πρω-
τόγονη κ' αἰώνια πόρτα. "Ὅσα εἶχα διαβάσει κάπου στὸ
Γυμνάσιο γιὰ τὶς Νύμφες τῶν δασῶν κι ὅσα εἶχα ἀκούσει
στὰ παραμύθια γιὰ τὶς Ἀνεράιδες, ὅλα ζωντάνευαν ἐκεῖ
μπροστά. Θάμπωσαν τὰ μάτια μου καὶ βούισαν τ' αὐτιά
μου. Χίλιες νεράιδες πετάχτηκαν ἀπ' τὶς ψυχές τῶν δέν-
τρων. Οἱ ἀχτιδοῦφαντοι πέπλοι τους ἀνέμιζαν ἀνάεροι.
"Ὀλόχρυσά ντέφια ἐπαιζαν στὰ χέρια τους καὶ γέμισε τὸ
δάσος συναρπαστικὴ μουσικὴ. Ἡ Λάμπρω ἀνάμεσά τους μὲ
προσκαλοῦσε νὰ τῆς πάρω τὸ ἀστεροκέντητο μαντήλι ἀπ'
τὰ μαλλιά. Εἶχα ἓνα φόβο μήπως μοῦ ἀρπάξῃ τὴ μιλιὰ.
Κι ὅμως τῆς μίλησα: — Πᾶμε τώρα! τῆς εἶπα. Καὶ πῆρα
πολὺ θάρρος γιὰ νὰ τὸ πῶ.

— Πᾶμε! μοῦ ἀπάντησε. Καὶ μ' ἓνα κίνημα τοῦ χεριοῦ τῆς
ἔδιωξε ὅλες τὶς Νεράιδες ἀπ' ὀλοτρόγυρα. Μὲ τὸ ἴδιο κί-
νημα μὲ χάιδεψε στὸ μάγουλο. Μοῦ φάνηκε πὼς ἔπιασε τὴν
ῶρα ἐκείνη ἓνα μικρὸ ξεπεταροῦδι μὲς στὴν πιὸ κρυφὴ φω-

λίτσα τῆς καρδιάς μου. «Ἄφησέ το στή φωλιά του!» κα-
μώθηκα νά τῆς πῶ.

— Τόσο κουτός εἶσαι; μέ ρώτησε.

— Δέν εἶμαι κουτός!

— Τότε;

Στήριξε τὰ δύο της χέρια στούς δύο μου νώμους καί γλυκαί-
νοντας θερμά τὰ μάτια της ἔγειρε σάν ἀπό ἐλαφρῆ πνοῇ
πρὸς ἐμένα καί μέ φίλησε. Τὸ ἀγγελικότερο φιλή τῆς
ζωῆς μου.

— Πᾶμε τώρα, μοῦ εἶπε ἀποφασιστικά σά νά εἶχε ξετε-
λέψει πιά ὅλους τοὺς μυστικούς σκοπούς της μέ τῆ βοήθεια
τῶν πονετικῶν της ἀδερφῶν, τῶν Ἀνεράτιδων.

Ἡ Ρίνα εἶχε χάσει δύο μαρτίνες κι ὅλη τὴν ὑπομονή της.
Καί χούγιαζε τραγικά μέσα στοῦ δάσος.

— Ὅρη Λάμπρω—οὔ—οὔ—οὔ!!

Λίγο προτοῦ τῆ φτάσουμε μέ σταμάτησε ἡ Λάμπρω καί
μοῦ εἶπε προσταχτικά:

— Κοίτα, κακομοίρη μου, μὴν πῆς σέ κανέναν τίποτα!
Καί νά ῥχεσαι κάθε ἀπόγιομα στον Καστανόλογγο, τ' ἀκούς;

Δέν κοιμήθηκα ἐκεῖνο τὸ βράδυ. Ὅλη αὐτὴ ἡ ἀνεπάντεχη
κι ἀπίστευτη σκηνὴ γύριζε καί ξαναγύριζε μπρὸς στὰ μάτια
μου. Ποτὲ δέν εἶχα περάσει ὡς τότε μιά τόσο μεγάλη καί
σοβαρὴ περιπέτεια. Φέρθηκα καλὰ ἢ ὄχι; Καί τί ἔπρεπε νά
κάνω στοῦ μέλλον; Δὲ μπορούσα ν' ἀποφασίσω. Μιά φωνὴ
μοῦ ἔλεγε: «Μὴν εἶσαι κουτός!» Κ' ἦταν γλυκιὰ φωνούλα,
χαϊδευτική. Ἄλλη φωνή, ἄγρια, μοῦ ἔλεγε: «Συγκρατή-
σου!» Τί νά κάνω; Ὅμως αὐτὴ ἦταν φαίνεται ἡ ἀγάπη!
Ὡς τότε, ἦταν γιὰ μένα ἡ ἀγάπη, ραβασάκια στίς συμμαθή-
τριες καί στίχοι ἀφιερωμένοι σὲ ἀπρόσιτες κυρίες. Μὰ νάτην!
νάτην ἡ ἀληθινὴ ἀγάπη: ἓνα παρθενικὸ χᾶδι κ' ἓνα παρθε-
νικὸ φιλή ἀπ' τὸ πιὸ παρθενικὸ κορίτσι, μέσα στοῦ πιὸ παρθε-
νικὸ δάσος. Πόσους στίχους θά γράψω! Δέν ἔγραφα κανένα.
Τὴν ἄλλη μέρα δέν πῆγα στον Καστανόλογγο· οὔτε τὴν ἄλλη,
οὔτε τὴν παράλλη, πολλὰς μέρες. Ἀπὸ μακριὰ τὸν ἀγνάν-

τευα και μου φαινόταν σαν αλλιώτικος τάχα. Τὰ κορίτσια ἦταν ἐκεῖ κάθε ἀπόγιομα, κάθε ἀπόγιομα. Τὰ ἔβλεπα ἀπὸ τὴν αὐλὴ τοῦ σπιτιοῦ. Σκάριζαν τὶς μαρτίνες πιὸ κάτω στὸ ἐλεύθερο μέρος κι αὐτὲς ἀνέβαιναν πιὸ ψηλά στὴ ρίζα τοῦ λόγγου. Ἦταν ἐκεῖ δυὸ μεγάλες πρασινωπὲς κοτρῶνες ποὺ ξέβγαιναν σὰ μπαλκονάκι μπρὸς ἀπ' τὰ πρῶτα-πρῶτα ἔλατα, καταποπάνω ἀπ' τὸ χωριό. Ἔπαιζαν καὶ γελοῦσαν, τραγουδοῦσαν, χόρευαν μὲ θεότρελη χαρὰ. Καμιὰ φορὰ σαλαγοῦσαν καὶ τὶς γίδες τους.

— "Οἱ! ὄϊ! Τσίπ, Ἀστέρω, τσίπ!..

Ἔβγαζαν τὰ μαντήλια τους καὶ μου γνέφανε ν' ἀνεβῶ. Κάποτε φώναζαν:

— "Ἐλ' ἀπάν'! ἔλ' ἀπάν'!..

— Ποιὸν κράζουν οἱ ζουρλές; μοῦ 'πε ἡ θειά μου.

— Ξέρω γὼ τί παλάβωσαν!

"Ὀμως κίνησα καὶ πῆγα ἓνα ἀπόγιομα. Ξαφνίστηκαν ποῦ μ' εἶδαν. Καὶ ντράπηκε ἡ Λάμπρω σάμπως πρώτη φορὰ νὰ μ' ἔνωσε κοντά της. Πιὸ ξεθαρρεμένος ἤμουν ἐγώ. Κρατοῦσε ἀγριολούλουδα στὰ χέρια.

— Τί εἶν' αὐτά;

— Λελοῦδια! Πάρ' τα!

Ἦταν μικρά, ἀστερωτά καὶ κατάλευκα. Δὲν τὸ φανταζόταν κανεὶς κι ὅμως εἶχαν ἓνα λεπτότατο ἄρωμα ποῦ ἀνάσταινε καὶ νεκρό. Δὲν ξανάειχα ἰδῆ ἄλλοτε τέτοια ἀγριολούλουδα. Ἡ Λάμπρω ἤξερε πιὸ καλά κι ἀπὸ ἐμὲ τὰ μυστικά τοῦ δάσους. ὦ, βέβαια.

— Πῶς τὰ λένε;

— Δὲν ξέρω. Δὲν ἔχουν ὄνομα. Διαλέτες!

— Θὰ τὰ βαφτίσω Λαμπρολούλουδα.

— Θὰ σὲ λέω νουνό μου!

— Ποῦ βγαίνουν;

— Θέλεις νὰ σὲ πάω; Ρίνα, φύλα τὶς μαρτίνες!

Τὴν ἀκολούθησα. Ὄταν κρυφτήκαμε πίσω ἀπὸ πολλοὺς κορμούς ἐλάτων κ' εἴμαστε οἱ δυὸ μας καταμόναχοι στὸν κόσμο, τῆς πῆρα, καθὼς πῆγαινα πίσω της, τὸ κάτασπρο

μαντήλι ἀπ' τὰ μαλλιά. Ἄνασῆκωσε πρὸς τὰ πίσω τὰ χέρια γιὰ νὰ τὸ κρατήσῃ. Γέλασα.

— Εἶπα πὼς μοῦ τ' ἄρπαξε καμιὰ κλαμούρα. Ξεθάρρεψες! Ὅμως αὐτὸ πόκαμες εἶναι κακό!

Μοῦ πῆρε τὸ μαντήλι μὲ βία κι αὐστηρὴ κίνηση ἀπ' τὰ χέρια καὶ τὸ ξαναφόρεσε ἀπότομα καὶ χαριτωμένα. Τὴν ἄρπαξα στὴν ἀγκαλιά μου καὶ τὴ φίλησα στὰ μάτια πολ-
λὲς φορές.

— Κάτσε! . . . Κάτσε φρόνιμα!

Φτάσαμε σ' ἓνα μικρὸ λιβαδάκι χλοερὸ καὶ ξέφωτο.

— Νὰ ἐδῶ βγαίνουν. . .

— Τὰ Λαμπρολούλουδα;

— Ὅπως θέλεις πές τα!

Ἡ πρασινάδα ἦταν γεμάτη κάτασπρα, εὐωδιαστὰ ἀστε-
ράκια. Ἄχόρταστα τὰ κοίταζα.

— Δὲ θὰ κόψῃς;

— Ὅχι! Δὲν εἶναι πιὸ καλὰ νὰ τὰ βλέπουμε κάτω ἐκεῖ
δροσερὰ κ' εὐτυχημένα; Γιατί νὰ τὰ κόψουμε;

— Δίκιο ἔχεις!

Μ' ἐνίωσε τάχα; Στὸ γυρισμὸ κάποιον ἀγρίμι ξεπετά-
χτηκε ἀπὸ ἕναν κορμὸ καὶ τὸ ἔβαλε στὰ πόδια. Κουνάβι θὰ
ἦταν. Σκιαχτήκα. Ἔσκασε στὰ γέλια.

— Ἔτσι σκιάζεσαι τὰ ζουλαπάκια; Ποῦ νὰ βγαίνει καὶ κα-
νένας λύκος!

— Θὰ μᾶς ἔτρωγε!

— Θὰ ἔτρωγε ἐμένα γιὰ νὰ γλυτώσῃς ἐσὺ! . . .

Τῆς ἐπίασα τὰ δυὸ σκληρὰ χέρια ὅσο μποροῦσα πιὸ
τροφερά.

— Αἰμπρω, εἶσαι ἀνεχτίμητο κορίτσι!

— Ἄλλο πού σ' ἀγαπάω δὲν ἀξίζω τίποτα! Ἐσὺ δὲ
μ' ἀγαπᾷς!

— Πῶς τὸ ξέρεις;

— Μ' ἀγαπᾷς;

— Πολύ!

Μὲ πόση εἰλικρίνεια τὸ ἔλεγα! Ἄστραψαν ἀπὸ χαρὰ

τὰ μάτια τῆς Λάμπρως. "Ἐσφιξε δυνατὰ τὰ χέρια μου κ' εἶπε μὲ τὸν πιὸ εὐτυχισμένο τρόπο:
— "Ἄς πεθάνω!

Πολλὲς ἡμέρες δὲν ξαναπῆγα στὸν Καστανόλογο. "Ἐνα δειλινὸ ἦταν ἐκεῖ τὰ κορίτσια. Χόρευαν καὶ πηδοῦσαν στὸ βραχοθεμέλιωτο μπαλκόνι τους. Μὲ καλοῦσαν μὲ κάθε τρόπο ν' ἀνεβῶ κ' ἐγώ. "Ὅχι! Χαιρόμουν ἀγνότατα, ἔτσι ἀπὸ μακριά, τὰ τρελά τους καμώματα. Μὰ κάποια ὥρα τὰ εἶδα ποὺ ἀνησυχῆσανε. Πετάχτηκαν, τρέχανε δεξιὰ - ἀριστερά. Τὰ ἔχασα ἀπὸ τὰ μάτια μου μέσα στὸ δάσος. Τί νὰ ἔπαθαν; Κίνησα νὰ πάω νὰ ἰδῶ. Μόλις ἔφτασα στὸ μεσοχώρι εἶδα τὸν Καπετάνιο νὰ δένη στὸ πλατάνι δυὸ - τρεῖς μαρτίνες ποὺ βέλαζαν σπαραχτικά. Καπετάνιος ἦταν ἕνας ἀπόστρατος χωροφύλακας, διορισμένος, ἀπὸ τότε ποὺ πῆρε τὴ σύνταξη του, μόνιμος ἀγροφύλακας τοῦ χωριοῦ.

— Διαόλ' θηλυκά! μονολογοῦσε ὁ Καπετάνιος. Ποῦ τὰ χάνεις ποῦ τὰ βρίσκεις — στὸ Κεφαλάρι! "Ἄς ἔρθουν τώρα νὰ πλερώσουν τὸν τζερεμέ! . .

'Ἀπάνω στὴν ὥρα φάνηκαν νὰ ροβολᾶν τὸν κατήφορο μουτζοκλαίγοντας τὰ δυὸ κορίτσια.

— Μὴν τὰ δένης, μπάρμπα! δικά μας εἶναι! . .

— Μπά, καλῶς τες! Καλῶς τες! Αὐτὸ θέλω νὰ μάθω κ' ἐγώ: Τίνος εἶναι! . . "Ἄς πλερώνη τώρα ὁ Σινιόρας κι ὁ Μπακουλίτσας! . . "Ἐχουν!

— Κεῖδ' δὲν ἦταν στὸ λόγγο οἱ μαρτίνες. . . "Ἐβοςκαν παρακατούλια. . .

— Αὐτὸ δὰ ἔλειψε! Νὰ μὲ βγάλετε καὶ ψεύτη! . . Δρόμο ἀπὸ 'δῶ! Νὰ ἔρθουν οἱ γονιοί σας νὰ τὰ παραλάβουν. . .

"Ἀρχισαν τὰ κλάματα τὰ κορίτσια. Βροχὴ πῆγαιναν τὰ δάκρυα ἀπ' τὰ μεγάλα παράξενα μάτια τῆς Λάμπρως. Μὲ κοίταζε μὲ τὰ δακρυσμένα μάτια της ἱκετευτικά σὰ νὰ μοῦ ἔλεγε: «Μιά φορά σὲ χρειάστηκε κ' ἐγώ! Κάμε τίποτα! . .» "Ἀρχισαν νὰ μαζεύονται οἱ χωριανοί. "Ἐπρεπε νὰ δώσω χέρι.

— Πρώτη και τελευταία φορά, Καπετάνιε. Σχώρα τες.

— Δέ μπορώ! Δέ μπορώ! Μπά! μπά! μπά!

— Για χατήρι μου!

— Ξέρεις αν σ' αγαπάω!... Μά δε μπορώ· τὰ ποδοκόπιασα τώρα!

— Εὐθύνομ' ἐγὼ γιὰ τὸ ποδοκόπι σου... .

— Δέ μπορώ. Τὰ διαμαρτύρησα! Τί θὰ πῆ τὸ χωριό;

— Κάνω καλά ἐγώ! Ζημιὰ καμιὰ δὲν ἔκαναν... . Καὶ θὰ προσέχουν ἄλλοτε. Τί λέτε χωριανοί;

— "Ἄς γίνη σχωρεμένο! Μὴ χαλᾶς τὸ χατήρι τοῦ παιδιοῦ, Καπετάνιε.

Γύρισε ὁ Καπετάνιος καὶ μὲ κοίταξε λοξὰ στρίβοντας συλλογισμένα τὸ μουστάκι του.

— "Ἄς ἔχετε χάρη στ' ἀρχοντόπουλο αὐτὴ τὴ φορά!... . Πρώτη και τελευταία ὅμως!... . "Ἄλλοτε... . "Ἐλα, πάρτε τες καὶ ξεκουμπιστῆτε! Διαβόλ' θηλυκά!

Σὰν ἔνοχος ποὺ ἀθωώθηκε ἀνεπάντεχα, εὐχαρίστησα τὸν Καπετάνιο, κοιτάζοντας ὅμως τὴ Λάμπρω. Τὰ δακρυσμένα της μάτια χαμογέλασαν γεμάτα εὐγνωμοσύνη. Τὰ σκούπισε μὲ τὴν κρεμάμενη ἄκρη τοῦ ἄσπρου της μαντηλιοῦ, πῆρε τὴ μαρτίνα της σέρνοντας κ' ἔφυγε χαμηλοβλεπούσα.

— Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς δὲν ἔγινε ζημιὰ, εἶπε ὁ Καπετάνιος μόλις ἔφυγαν. Τό 'καμα γιὰ νὰ τίς σκιάξω!... . Πράμα πᾶνε κάτι νεραῖδοπαρμένες νὰ τσοπανέψουν καὶ δὲν ἔχουν τὸ νοῦ τους στὰ ζωντανά. Μηδὰ γνέθουν κάνε; Μηδὰ πλέκουν; Μπά! ὄλο χορὸ καὶ τραγούδι! Τί ἄλλη προκοπή;

Ποῦ νὰ 'ξερεις, Καπετάνιο, ποῦ νὰ 'ξερεις!

Νωρίς ποὺ φτάνει τὸ χινόπωρο στὰ ψηλὰ βουνά! Οἱ ράχες φοροῦν κιόλα τὴ συννεφένια κατσούλα τους. Οἱ ποταμιές γεμίζουν γαλαχτερὴ καταχνιά. Ἀνεβαίνει, ἀνεβαίνει κάποτε ἡ καταχνιά σὰν πλημμύρα καὶ πνίγει τὸ χωριό. Κι ὅταν ὁ ἥλιος τὴ σκορπίσει, στὰ ἔλατα τοῦ Καστανόλογγου ἀπο-

μένουν τὰ κουρέλια της σὰν ἀραχνούφαντοι πέπλοι, πού περ-
ραστικές νεράιδες τούς παράτησαν ἀγραδωμένους στὰ λα-
τσούδια. Αὐτὸ τὸ ἀνακάτωμα τῆς ὀμίχλης στὰ λαγκάδια
καὶ στὰ δάση καὶ στὰ κορφοβούνια παίρνει μιὰ κοσμογο-
νικὴ μεγαλοπρέπεια. Θαρρεῖς πὼς πλάθεται αὐτὴ τὴν ὥρα
ὁ κόσμος τῶν βουνῶν καὶ νὰ πού ξεφυτρώνει μιὰ πρωτο-
θώρητη ραχοῦλα, νὰ πού φανερώνεται ἕνα καινούργιο ἔλατο!...
Ἡ ψύχρα ἀρχίζει νὰ γίνεται τσουχτερὴ καὶ εἶναι καιρὸς
νὰ φεύγουμε ἀπ' τὰ ψηλὰ βουνὰ ἐμεῖς οἱ καμπίσιοι. . .

Βρῆκα τὴ Λάμπρω στὴ βρύση καὶ τῆς εἶπα πὼς θ' ἀνε-
βῶ νὰ τὴν ἀποχαιρετήσω τ' ἀπόγιομα. Λίγο ἔλειψε νὰ τῆς
φύγῃ ἀπ' τὰ χέρια ἢ βαρέλα μὲ τὸ νερό.

— Θὰ φύγῃς;

Μιὰ μουντὴ καταχνιὰ σκέπασε τὰ μεγάλα γαλανὰ
μάτια. Χινόπωρο. . .

— Δὲν τὸ 'ξερεις πὼς θὰ φύγω;

— Τὸ 'ξερα καὶ δὲν τὸ πιστεῦα. Τόσο νωρίς;

Τὴν ἀφησα καὶ προχώρησα γιατί ἐρχόταν μιὰ ἄλλη
γυναίκα φορτωμένη τὴ βαρέλα της στὴν πλάτη. Τὸ ἀπόγιομα
βγῆκα μακρινὸ περίπατο στὶς κοντινὲς ραχοῦλες.

Ἀποχαιρετοῦσα. Ὁ Θεὸς τὸ ξέρει πόσο ξάστερες σκέ-
ψεις ἀναδίπλωνα μέσα μου. Ἐπλαθα τὸ σχέδιο μιᾶς χωριά-
τικῆς ζωῆς. Ἦθελα νὰ γίνω γιατρὸς καὶ νὰ 'ρθῶ νὰ μείνω
γιὰ πάντα στὰ ψηλὰ βουνὰ, ἀνάμεσα στοὺς ἀπλοῖκούς καὶ
δυστυχισμένους αὐτοὺς ἀνθρώπους. Μακάρι νὰ τὸ εἶχα
κάμει! Στὴν Ἀνεμόραχῃ βρῆκα τὶς πρῶτες κυκλαμιές
κρυμμένες κάτω ἀπὸ ἕναν ἀγκαθερὸ θάμνο, φυτρωμένο μέσα
στὶς ἀσπρόπετρες. Ἦταν τὸ τελευταῖο δῶρο τοῦ καλοκαι-
ριοῦ καὶ τὸ πρῶτο τοῦ χινοπώρου.

Κατέβηκα στὸν Καστανόλογγο καὶ βρῆκα τὰ κορίτσια
σὲ κάποιον ἄλλο πιὸ κρυφὸ μέρος. Ἀπὸ 'κεῖ δὲν περνοῦσε
ποτὲ ὁ ἀγροφύλακας.

— Πῶς τὰ λένε αὐτὰ τὰ λελουδάκια;

— Χινοπωρίτσες! Βγῆκαν κιόλα;

— Βλέπεις πού 'ναι καιρὸς νὰ φύγω;

- Βλέπεις πού τὰ κόβεις κ' ἐσὺ τὰ λελούδια;
 — Ἐπειδὴ ἀποχαιρετῶ. Θὰ τὰ πάρω μαζί μου νὰ σέ θυμᾶμαι...
 — Ἐσὺ θὰ θυμᾶσ' ἐμένα!... Ἐκεῖ πού θὰ πᾶς;... Θὰ
 ἔχῃς ἐκεῖ ἄλλες... πολλές...

Ἡ Ρίνα ἔφυγε νὰ πάῃ γιὰ τὶς μαρτίνες: «Ἄν τις ξανα-
 πιάσῃ ὁ Καπετάνιος χαθῆκαμε!»

- Καλά, ρώτησα, ἡ Ρίνα δὲ ζηλεύει;
 — Ζήλευα ἐγὼ τότε...

Σταμάτησε. Τὴν ἐπίεσα νὰ μοῦ τὸ πῆ. Ναί, ἦταν κ' ἡ
 Ρίνα ἐρωτημένη, μὰ ὁ καλὸς τῆς εἶναι τώρα κληρωτὸς στὰ
 εὐζωνικά. Ὅταν ἀπολυθῇ θὰ τὸν πάρῃ! Εὐτυχισμένη Ρίνα!

- Λοιπόν, Λαμπρούλα, δὲ θὰ σέ ξαναἰδῶ πιά... φέτο.
 — Καὶ φέτο καὶ πάντα!
 — Γιατί τὸ λές αὐτό;
 — Θέλουν νὰ μὲ παντρέψουν στὴν Ἀμερική...
 — Ἀλήθεια τὸ λές;
 — Ναί, ἀλήθεια.

— Κ' ἐσὺ θέλεις νὰ πᾶς;

Μὲ κοίταξε βαθιὰ στὰ μάτια σὰ νὰ προσπαθοῦσε ν' ἀνα-
 καλύψῃ κάπου τὴν πιὸ ἀβέβαιη ἐλπίδα. Ἄχ! δὲν τὴν ἀνα-
 κάλυψε κ' εἶπε λυπητερά:

— Ὅμως ἐσένα θὰ σέ θυμᾶμαι ὅπου, ὅπου, ὅπου κι ἂν πάω!...
 Ὅσο ζῶ κι ὅσο νὰ πεθάνω!

— Κ' ἐγὼ θὰ σέ θυμᾶμαι, Αάμπρω!

— Τώρα πού θὰ λείπῃς δὲ θὰ κόψω ποτὲ λελούδι καὶ δὲ
 θὰ πιάσω ποτὲ πουλί. Θὰ σ' ἀρέσῃ;

Τὴ χάιδεψα τρυφερά. Μὲ συγκινοῦσε τόσο πολὺ μὲ τὰ
 ἀπλά τῆς λόγια!

— Καὶ θὰ ἔρχουμαι κάθε μέρα, κάθε μέρα στὸν Καστανό-
 λογγο νὰ σέ καρτερῶ καὶ νὰ σέ περιμένω!

— Κάθε μέρα;

— Κάθε μέρα!

— Ὑέματα λές! Θὰ βρέχῃ...

— Ἄς βρέχῃ!

— Θὰ χιονίζῃ...

— "Ας χιονίζη!

Τὴν ἀγκάλιασα σὰν ἓνα μικρὸ ἀδερφάκι καὶ τὴν ἔσφιξα ἀπάνω στὴν καρδιά μου ποῦ οἱ παλμοὶ τῆς ρυθμίζανε τὰ πιδὸ ἀγνά αἰσθήματα. Μείναμε σὲ μιὰ γλυκιά, σιωπηλὴ ἐκσταση πολλὴν ὥρα. Ἦταν μιὰ στιγμή τόσο πρωτόγονη καὶ τόσο σύγχρονη μαζί, ποῦ ἐνιωθα τὸν κύκλο τῶν αἰώνων τῆς ζωῆς νὰ κομποθιάζεται μὲ τὸ ἀγκάλιασμά μας ἐκεῖνο. Εἴμαστε δυὸ μικροὶ πρωτόπλαστοι ἄνθρωποι ὀλωσδιόλου ἀναμάρτητοι ἀκόμα, μὰ καὶ μὲ ὅλην τὴν πείρα, μὲ ὅλη τὴ γνώση τῶν αἰώνων τῆς ἀμαρτίας. Ὁ Καστανόλογγος κύκλωσε γύρω μας σὰν ἓνας παράδεισος ποῦ δὲ χάθηκε κι οὔτε θὰ χαθῆ ποτὲ γιὰ τὶς ἀληθινὰ ἐρωτευμένες καρδιές. Πολὺ σπάνια ζοῦμε πιά στὶς ἐρωτικές μας περιπέτειες τόσο ἐξιδανικευμένες ὥρες. Ἡδονή; Δὲ μόλυνε τὴ γεύση μου καμιὰ ἄνοστη γλύκα. Κάτι σὰν ἀπόσταγμα ἀπὸ ἄγριο ροδόμελι ἔσταξε μέσα μου σταγόνα τὴ σταγόνα σὰν νὰ κατρακυλοῦσε ἀπὸ ἓνα μελίσει ἀγγέλων φωλιασμένο ψηλά στ' ἀστέρια! Κ' ἤρθε νὰ μὲ πικράνη κάποιαν ὥρα τὸ σήμαντρο τοῦ χωρισμοῦ. Χτύπησε στ' αὐτιά μου μακριάθε ἀπὸ τὸ βουνὸ τῆς κακιᾶς, τῆς ζηλόφθονης μάγισσας, ποῦ εἶναι κι αὐτὴ Κόρη τῆς ζωῆς κ' ἔχει προορισμὸ τῆς κ' ἔργο τῆς νὰ φαρμακῶνῃ τὶς χαρὲς τῶν καλῶν ἀνθρώπων.

Καὶ τὸ σήμαντρο αὐτό, ποῦ χτυποῦσε ξηρὰ καὶ σαρκαστικά, μοῦ ἔφερε ἀκόμη ἓνα κακὸ προμάντεμα. Φώναξα ξαφνικά στὴ Λάμπρω:

— "Ὅχι! Νὰ μὴν ἐρθῆς ποτὲ μοναχοῦλα τὸ χειμῶνα στὸν Καστανόλογγο μὲ τὶς βροχές, μὲ τὰ χιόνια. . .

Δὲ μοῦ ἀπάντησε τίποτα. Κ' ἔτσι ἀπόμεινε ἡ φωνὴ μου ξεκομμένη, ὀλομόναχη, ἀσυνάρτητη, σὰν ἓνα παραλήρημα νυχτερινό, ποῦ δὲν τ' ἀκουσε κανεὶς, οὔτε ὁ ἴδιος ποῦ τὸ πρόφερε. Κι ὅμως μπορεῖ νὰ εἶχε κάποιο νόημα. Μπορεῖ νὰ ἴφτασε ὡς τὸ μακρινὸ βουνὸ τῆς ζηλόφθονης μάγισσας, ποῦ φαρμακῶνει τὶς χαρὲς τῶν καλῶν ἀνθρώπων, σὰν εὐστοχος — ὅμως ἀνίσχυρος, ἀντίλαλος στὸ σήμαντρό τῆς.

Ἐφυγα. Κάθε τόσο ποῦ θυμόμουν κάτω στὶς χῶρες τῆ

Λάμπρω καὶ τὸν ἔρωτά της, ἡ θύμησή της μοῦ ἐρχόταν πάντα ξαφνικά κι ἀπότομα σὰν εἰσβολή. Μὲ κυρίευε ὀλόκληρο. Ἀναπολοῦσα μὲ τὴ χαρακτηριστικὴ λύπη τῶν καλῶν ἀναμνήσεων ὅλο τὸ μικρὸ μυθιστόρημα τοῦ καλοκαιριοῦ. Γελοῦσα μὲ τὴ σκηνὴ τοῦ ἀγροφύλακα καὶ λογάριάζα νὰ τὰ γράψω ἓνα εὐθυμο διήγημα μιὰ μέρα. Μὰ ἡ σκηνὴ τοῦ χωρισμοῦ μοῦ ἄφηνε ἓνα κατακάθι πίκρας στὴν καρδιά κ' ἓνα ρίγος φόβου στὴν ψυχὴ. Χωρὶς νὰ τὸ θέλω ἐβλεπα ἔμπρός μου τὸν Καστανόλογγο μὲ βροχὴ. Τὰ σύννεφα ἔφταναν ὡς τὶς κορφές τῶν ἐλάτων ποὺ βογγοῦσαν στὸ πέρασμα τοῦ δυνατοῦ ἀγέρα σὰν λαβωμένοι γίγαντες. Ἐπειτα δυνατὴ βροχὴ τὰ μαστίγωνε ἀλύπητα. Καὶ στὴ ρίζα τοῦ πιὸ μεγάλου ἐλάτου εἶχε ἀπαγγιάσει ἡ Λάμπρω καὶ τουρτούριζε μουσκεμένη ὡς τὰ κόκαλα. Δὲ μ' ἄκουσε! . . . Κ' ἔπειτα ἐβλεπα τὸν Καστανόλογγο μὲ τὰ χιόνια. Ὁ ἀγέρας δὲν ἀνάσαινε καθόλου. Καὶ νόμιζε κανεὶς πῶς ἦταν τὰ δικά του κάτασπρα φτερά ποὺ μαδοῦσαν ἀνάερα κ' ἔπεφταν σὰ νιφάδες μέσα στὸ δάσος. Ἐτρεχε, τάχα, ἡ Λάμπρω νὰ πάρῃ στὴ φούχτα της καὶ νὰ ζεστάνῃ ἓνα ξεπαγιασμένο πουλάκι. Μοῦ τὸ ἔδειχνε, τάχα, ἀπὸ μακριὰ καὶ μοῦ φώναζε θαρρετά: «Δὲν τὸ ἴπιασα σὲ σκανταλιά! . . . Θὰ ψοφοῦσε! Τὸ πῆρα νὰ τὸ ζεστάνω. Καὶ πάλι θὰ τ' ἀφήσω λεύτερο! . . .»

Δὲ μ' ἄκουσε! Δὲ μ' ἄκουσε! Ξαναπήγαινε τὸ καταχέιμωνο στὸν Καστανόλογγο!

Ἦρθε μιὰ μέρα ὁ χωριανὸς κ' ἔφερε τὸ κακὸ χαμπέρι, σταλμένος, λές, ἀπ' τὸ βουνὸ τῆς κακόψυχης μάγισσας.

— Λέγε μας κἀνα νέο ἀπ' τὸ χωριό. . .

— Σὰν καὶ τίποτα! Γώρα προχτὲς μονάχα — κειὸ θὰ τὸ ἴμαθες — ἔκαψε τ' ἀστροπελέκι στὸν Καστανόλογγο τὴ Λάμπρω τοῦ Σινιόρα. . .

Ὁ ἀντίχτυπος τοῦ φονικοῦ ἀστροπελεκιοῦ μὲ χτύπησε κατακέφαλα. Μὲ τύφλωσε ἡ λάμπη του κι ὁ βρόντος του μὲ κούφανε. Ζάλη. . .

— Ἐζήσε;

— Νά ζήσ'; Ούτε γκιχ δὲ θά 'κανε. . . Ξέρω κ' ἐγὼ τί τό 'βαλε ὁ γιούδας τὸ παλιοκόριτσο κ' ἔβγαине στὸ λόγγο πᾶσα μέρα;. . . Ἦταν νὰ φάη τὰ νιάτα του!. . . Κι ἀπάν' πού τὴν τοίμαζαν γιὰ τ'ν 'Αμέρिका!..

— Τῆς τό 'πα!. . . Τῆς τό 'πα!. . . Δὲ μ' ἄκουσε!. . . ξεφώνισα σὰ φονιάς στὸν παροξυσμό του' σὰν φονιάς πού προσπαθεῖ νὰ δικαιολογηθῆ στὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ του γιὰ τὸ κρίμα του.

— Τί πράμα; ρώτησε ὁ χωρικός παραξενεμένος, χωρὶς νὰ πάρη ἀπάντηση.

Μαζὶ μὲ τὴ δροσιὰ τῆς ἀνοιξης, μαζὶ μὲ τὸ πρωτοβρόχι τοῦ χινοπώρου, ἀκόμα καὶ μαζὶ μὲ τοῦ χειμῶνα τὴ νεροποντῆ, ἔχω κ' ἐγὼ νὰ στάξω ἓνα δάκρυ, θυμητικὸ κι ἀστείρευτο κ' ἐξιλεωτικὸ, ἀπάνω ἀπ' τὸν ἀγαπημένο μας Καστανόλογγο. Καὶ θέλω τὸ δάκρυ αὐτὸ νὰ κατασταλάξῃ ἀπὸ λαλατσούδι σὲ λαλατσούδι, ἔτσι ὅπως οἱ ἀχτίδες τοῦ ἡλίου καὶ οἱ στάλες τῆς βροχῆς, νὰ κατασταλάξῃ καὶ νὰ πάη νὰ πέσῃ ἀπάνω ἀπ' τὴν ψυχούλα τοῦ κοριτσιοῦ πού δίχως ἄλλο περιπλανιέται, μὲ τὰ φτερά μαζεμένα, μέσα στὸν Καστανόλογγο.

Ο ΧΤΥΠΟΣ ΤΟΥ ΕΛΙΚΑ

Σ τὸ μικρὸ βενετσιάνικο λιμάνι σηκώθηκε μεγάλη τρικυμία. Χωρὶς νὰ φυσᾷ ἀγέρας, χωρὶς νὰ σαλεύη ἡ θάλασσα, τρίζουν οἱ ἄρμοι τῶν καϊκιῶν καὶ τὰ ξάρτια τους στενάζουν. Τὰ μαντάρια ἀναδεύονται στὶς ρίζες τῶν καταρτιῶν σὰ φίδια κουλουριασμένα. Τὰ τριτσαρόλια σαλεύουν μὲς στὰ μαζεμένα πανιά σὰ σκουλήκια πῶβγαλαν φτεράκια. Θανάτου ἀνατριχίλα περονιάζει τὰ καϊκια ἀπ' τὴν καρὶνα ὡς τὸν ἀγιουτάντε. Ἀκόμα κ' οἱ Γοργόνες ποὺ εἶναι ζωγραφισμένες στὶς μάσκες μπροστά, ζωντανεύουν, θαρρεῖς, ἀπὸ κάποιον κακὸ προμάντεμα κ' ἔτοιμες εἶναι νὰ λυώσουν τὶς λαδομπογιές, νὰ σπάσουν τὰ βέντα καὶ νὰ πηδήσουν στὴ θάλασσα γιὰ νὰ γλυτώσουν τὸν κακὸ τὸ θάνατο. Τὸ θάνατο τὸν κακὸ, ποὺ δὲν εἶναι ὁ ὑγρὸς κι ὁ αἰώνιος, ὁ γνώριμος κι ἀγαπημένος ἀκόμα, θάνατος τοῦ πνιγμοῦ, τῆς μοί-

ρας τῶν θαλασσινῶν καταδίκη νόμιμη, παρὰ κάποιος ἄλλος καινούργιος κι ἄγνωστος θάνατος· ἀδόκητος θάνατος· θάνατος χωρίς ὁμορφιά καὶ χωρίς μεγαλεῖο, ταπεινός κι ἄδοξος θάνατος, ἀργός καὶ μαραζιάρης — πού ξεπολυέται ἀπὸ καταξάστερον οὐρανὸ στὸ πιὸ γαληνεμένο λιμάνι καὶ χωρίς κεραυνούς, χωρίς ἀφρούς, χωρίς κύματα βουλιάζει τὰ καΐκια ὀλοσοῦμπιτα καὶ πνίγει τὶς φαμελιές τὶς φτωχὲς τῶν θαλασσοδαρμένων καίξῃδων. . .

Ἄπὸ τέτοιου ἀδοκίμαστου θανάτου θολὸ κι ἀξειδιάλυτο προμάντεμα, πού σὰν ἀνατριχίλα τὰ περονιαίζει, τριζοβολοῦν κατάβαθα τὰ σκαριὰ τῶν καϊκιῶν καὶ κατάκορφα οἱ σαραπινοὶ τοὺς τρεμοσαλεύουν.

Ἕνα βαποράκι σταχτὶ κι ἄσπρο, πεταχτό, τσαχπίνικο, λουσόζο, κομψὸ κι ἀλαφροσάλευτο, πλάσμα ὀλωσδιόλου τωρινὸ καὶ μελλοῦμενο, χωρίς καμιὰ γνωριμιὰ μὲ τὰ παλιὰ στοιχεῖα τῆς θάλασσας — γοργόνες καὶ νεραΐδες κι ἄλλους θαλασσοθεοὺς — Ἕνα βαποράκι, πού δὲ μοιάζει καθαρὰ - καθαρὰ μόνο σὰν πλεύμενο καὶ σὰν τίποτ' ἄλλο, παρὰ στέκεται, καὶ σοῦ θυμίζει κουκλόσπιτο, τρέχει, καὶ σοῦ θυμάει καρότσα, Ἕνα τέτοιο βαποράκι ἔφτασε μπροστὰ στὰ μουράγια τοῦ θαλασσινοῦ κάστρου καὶ σηκώνοντας περήφανα τὴ σπαθωτὴ τὴν πλώρη του, πού παρομοιάζει σὰ μύτη μεγάλου θαλασσοπουλιοῦ, χτύπησε καταμεσῆς τὴ μπούκα τοῦ λιμανιοῦ, ἔσπασε κάποιες ἀραχνόπλεχτες ἀλυσίδες, ποῦητανε ἀπὸ αἰῶνες δεμένες τάχα ἐκεῖ (ἔτσι λένε) ἀπ' τὸν Ἕνα κοῦκο τῆς μπούκας ὡς τὸν ἄλλο — καὶ μπῆκε!

Πρῶτη φορὰ πού δέρνει ἔλικας βαποριοῦ τ' ἀσάλευτα νερά τοῦ βενετσιάνικου μώλου! Μικρὰ καταστρόγγυλα κυματάκια, ἀνθισμένα λερούς ἀφρούς, σκόρπισαν γύρω - γύρω. Τὰ καΐκια ἀναπηδήσανε, θαρρεῖς ἀθέλητά τους καὶ μὲ κάποιαν ἀγανάκτηση, σὰν τάχα γιὰ νὰ μὴν τοὺς λερῶση τὶς ζωγραφιστὲς μάσκες τὸ ψεύτικο, τὸ τεχνητὸ λερὸ κόμμα τοῦ ἔλικα. . . Μὰ τὰ κυματάκια προσπέρασαν καὶ πῆγαν πέρα κ' ἔσβησαν μ' Ἕνα παράξενο γλουυγάκισμα στὶς χίλιες - μῦριες τρυπίτσες τοῦ μώλου, πού θὰ ἔλεγες πὼς τὰ

ἀπόδιωχναν διακριτικά γιατί καθὼς ἔκαναν νὰ πισωγυρίσουν τὰ κυματάκια, σβοῦσαν ἄδοξα ἐκεῖ μπροστά, μόλις ἀναταράζοντας τὰ φύκια καὶ μόλις τρομάζοντας τὰ καβούρια μὲ τὸ παράξενο γλουγλάκισμά τους στὶς χίλιες - μύριες τρυπίτσες τοῦ μώλου. Τότε κι ὁ σκοτεινὸς βυθὸς τοῦ λιμανιοῦ ξύπνησε ἀπ' τὸν προαιωνιό του λήθαργο καί, θολώνοντας ὅλα τὰ νερὰ μὲ πηχτὴ μούτελη, παραπονέθηκε μουλουχτὰ γιατί τοῦ τάραξεν ἔτσι ἀσυνήθιστα τὴν ἡσυχία ὁ χτύπος τοῦ ἔλικα.

Ὁ καπετάνιος, ψηλός, ξερακιανός, μαῦρος, ἦτανε ὀρθὸς ἀπάνω στὴ γέφυρα κ' ἦτανε συγκινημένος πρὸ πολὺ ἀπ' τὶς γιρλάντες μὲ τὰ πολύχρωμα σινιάλα, πού κρεμόνταν ἀπὸ κατάρτι σὲ κατάρτι κι ὡς τὸ μπαστούνι τῆς πλώρης κι ὡς τὸ κοντάρι τῆς πρύμης καὶ πού τρεμοσάλευαν χαρούμενα, αἰσιόδοξα, πανηγυρικά. Ἔτσι τρεμοσάλευε κι ὁ καπετάνιος, κρατώντας μιὰ στρογγυλὴ, ἀχτιδωτὴ, ξύλινη ρόδα κ' ἔσκυβε κάθε τόσο καὶ κάτι μουρμούριζε στὸ χάλκινο αὐτάκι ἑνὸς μαγικοῦ σωλήνα. Καὶ σὰν ὁ ἔλικας νῆεταν πράμα ζωντανὸ καὶ σὰ νὰ μουρμούριζεν ἀπευθείας μέσα στὸ αὐτί του ὁ καπετάνιος, τὸν ἀκουγε ὁ ἔλικας τὸν καπετάνιο καὶ πότε σταματοῦσε, πότε ξανάρχιζε, μπροστά, πίσω, ἄργα, δυνατότερα. Λένε πὼς τότε σήκωσε ὁ καπετάνιος τὸ χέρι καὶ τράβηξε κάποιον σύρμα κι ἀμέσως βγήκε ἀπ' τὸ μικρὸ τὸ φουγαράκι ἄσπρος καπνὸς κι ἀμέσως ἀκούστηκεν ἓνα χαρούμενο σκούξιμο:

— Τά! Τά! Τά!

Τὰ κάστρα γύρω τρόμαξαν κι ἀπ' ὅλες τὶς μεριὲς βγήκαν φωνὲς τρόμου:

— Ἄαα! . . . Ἄαα! . . . Ἄαα! . . .

Οἱ ἀλαφροῖσκιωτοὶ λένε πὼς εἶδαν τάχα τὴν ὥρα ἐκείνη ν' ἀνοίγουν τὰ πέτρινα στήθη τῶν θαλασσινῶν κάστρων καὶ νὰ χυμοῦν ἀπὸ μέσα τους καὶ νὰ πέφτουν στὴ θάλασσα Νεράιδες καὶ Γοργόνες, Τρικυμόδρακοι καὶ Μπουνατοπαποῦδες, παλαιϊκὰ κι ἀθάνατα Στοιχεῖα τοῦ λιμανιοῦ ἀπὸ τότε πού τὸ πρωτανοίξανε τοῦ Ἡρακλέα τὰ δισέγγονα

κι από τότε που τὸ καλοχτίσανε τῆς Βενετιάς οἱ Δόγηδες
κι από τότε που τῆς Μπαρμπαριᾶς οἱ κουρσάροι τὸ σιδερό-
φραξαν ὡς τώρα-τώρα που τ' ἀγίασανε πάλι οἱ ταπεινοὶ
ψαράδες κ' οἱ περαματατζῆδες οἱ φτωχοί. . .

Καὶ πὼς εἶδαν τάχα, οἱ ἀλαφροῖσκιωτοὶ λένε, νὰ βγαί-
νουν θεόρατα φαντάσματα μέσ' ἀπ' τὸ στεφάνι τοῦ λιμανιοῦ
κι ἀπ' τῆς ἀπόξω θάλασσας τὸ γύρο, νὰ κόβουν τὶς ἀγκυρες,
νὰ βγαίνουν καὶ νὰ ξανοίγουνται βιαστικὰ στὸ πέλαγο καὶ
μεσοκαναλῆς νὰ χάνονται, σὰν ἀπὸ ρούφουλα τρομερὸ
νὰ χάνονται, λογγῆς - λογγῆς στόλοι: Δωρικὰ μονόξυλα
κι ἀθηναϊκὲς πεντηκόντοροι, τριήρεις ρωμαϊκὲς καὶ βυζαν-
τινὰ χελάντια βενετσιάνικες γαλέρες καὶ γαλιῶτες τούρκικες,
ντρακάρια νορμαντέζικα κι ἀλτζερίνικες φουστες, καρ-
βέλες σπανιόλικες καὶ μαλτέζικες γολέττες, σπετσιώτικες
φρεγάτες καὶ κορβέτες ψαριανές, γαλαξειδιώτικα μπρίκια
καὶ μπάγκα ὑδραίικα — κοπάδια πολύμορφα κι ἀμέτρητα,
λογγῆς - λογγῆς στόλων, που σὰ νὰ βρυκολάκιασαν, τάχα
τώρα κι ὅμοια φαντάσματα, ἴδια ἀγερικά, πετάχτηκαν ὅλα
μαζὶ ἀπ' τὸ στεφάνι τοῦ λιμανιοῦ κι ἀπ' τῆς ἀπόξω θάλασ-
σας τὸ γύρο καὶ φεύγουν καὶ ξανοίγονται καὶ χάνονται με-
σοκαναλῆς μ' ἓνα μονάχα θεόρατο πανί — στοιχειωμένο πα-
νὶ — γάμπια καὶ παπαφίγκος καὶ τριγγέτο καὶ μπαροκέτο
καὶ μαῖστρα καὶ φλόκος, ὅλα μαζὶ ἓνα πανὶ καμωμένα,
θεόρατο πανί, στοιχειωμένο πανί, σηκωμένο ψηλά, ἀνοιγ-
μένο διάπλατα ἀπάνω ἀπ' ὅλα, πέρ' ἀπ' ὅλα τὰ κοπάδια
τὰ πολύμορφα καὶ τ' ἀμέτρητα τῶν λογγῆς - λογγῆς στόλων!...

Κι ὅταν τ' ἀνεμοφτέρουγα πλεούμενα χάθηκαν ὅλα μαζὶ,
σὰν ἀπὸ ρούφουλα κακὸ, μεσοκαναλῆς τοῦ πελάγου, τότε,
πὼς εἶδαν τάχα, λένε οἱ ἀλαφροῖσκιωτοὶ, τὸ θεόρατο πανί,
τὸ στοιχειωμένο πανὶ τὸ ἓνα, σύγνεφο νὰ γίνεταὶ στρογ-
γυλὸ κι ἀνάερο, νὰ φεύγῃ γιὰ τὸν οὐρανόκοσμο, ἴσχιο ἱερὸν
ἀπλώνοντας πλατὺν ἀπάνω στὰ θλιμμένα κύματα. Κι ὅπως
τοῦ πελάγου ὁ πυθμένος ὁ ἀπάρθενος τὰ στοιχειωμένα τὰ
καράβια καρτεροῦσε ἀπάνω του, οἱ ἀλαφροῖσκιωτοὶ, λένε,
πὼς εἶδαν τάχα ἓνα κουπὶ ὀλομόναχο νὰ κατεβαίνει ἀθό-

ρυβα μές στά νερά και μές στά κοραλλόδεντρα νά θάβεται. . .

Μά ὁ καπετάνιος τοῦ βαποριοῦ, ὀλωσδιόλου ἀδιάφορος σ' ὄλο αὐτὸ τὸ κακό, πού σέ μιὰ στιγμή μέσα ἀναστάτωσε τριάντα αἰῶνες — ἄχ! δὲν ἦταν καθόλου ἀλαφροῦσκιωτος ὁ καπετάνιος. . . — ψυχρὸς κι ἀποφασισμένους τράβηξε τώρα τὸ δεύτερο σύρμα και βγῆκε ἄλλο πάλι λευκὸ συννεφάκι κι ἀκούστηκε ἀμέσως ἓνα δαιμονισμένο οὐρλιαχτό, σὰ ρέκος ἀπὸ λυκοτσάκαλο:

— Τού! Τού! Τού! . . .

— Οὐ! . . . Οὐ! . . . Οὐ! . . . ἀπάντησε ἀποδοκιμαστικά ὁ μῶλος ὀλάκερος και κάποιος εἶπε πὼς φώναξαν ἔτσι σὰ βρισιά και σὰ γιούχα, μέσ' ἀπ' τὰ σκουριασμένα ὄκια τῆς πλώρης, τὰ καίκια γιὰ νά προσβάλουν και νά ντροπιάσουν τὸ μοχτηρὸ και ξετσίπωτο πλεύμενο, πού ἀναστάτωσε τὰ σωθικά τοῦ λιμανιοῦ κ' ἔδιωξε τὰ Στοιχεῖα τοῦ μώλου. . .

Τὸ βαποράκι, ἀδιάφορο σ' ὄλες τὶς ἔχτρες, ἔμασε τὰ σινιάλα του, ἔσβησε τὶς φωτιές του και κοιμήθηκε ξέγνοιαστο γιὰτ' εἶχε τὸ πρωὶ δουλειά. . . Τότε, κι ἀφοῦ νύχτωσε καλά, συνῆρθαν τὰ καίκια ἓνα - ἓνα ἀπ' τὴ δειλινὴ τους σύγχυση, σκέφτηκαν ψυχραιμότερα κάτω ἀπ' τ' ἀστέρια, κουβέντιασαν καθένα με τὴ φαμελιά του, πῆραν τὴν ἀπόφαση κ' ἔπειτα κάτι μουρμούρισαν μεταξύ τους ἀπὸ κουπαστὴ σὲ κουπαστὴ κι ἀπὸ ξάρτι σὲ ξάρτι. Τέντωσαν δυνατὰ τὰ παλαμάρια τους και τραβώντας τοὺς κρίκους ποῦνηταν μπηγμένοι στὰ τεῖχια, ξύπνησαν ἄξαφνα τὰ γέρικα κάστρα. Οἱ κοῦκοι τῆς μπούκας, τὰ μεντένια τῆς τάπιας, ὁ περίτοιχος τοῦ μώλου, τὰ φαφουτιασμένα μουράγια κατέβηκαν ὄλα στὸ βυθὸ τοῦ λιμανιοῦ μαζί με τὰ κατάρτια, τὰ ξάρτια, τὶς ἀντένες, τὰ μπούρλια, τὰ βέντα — τὶς ἀρματωσιές ὄλες τῶν καίκιων. Τὸ φεγγαράκι πρόβαλε μελαγχολικὸ και ζωγράφισε συμπαθητικὰ ὄλη αὐτὴ τὴ νυχτερινὴ συνωμοσία σὰν ἀπάνω σὲ γυαλιστερὸ καθρέφτη.

— Τί θὰ κάμουμε τώρα; ρώτησε πρῶτος ὁ Δεξῆς Κοῦκος τῆς μπούκας.

Τὰ ξάρτια ἀναδεύτηκαν σὰ φίδια μέσα στὰ φωτισμένα νερά.

— "Ήσυχα! πρόσταξε ὁ Περίτοιχος τοῦ μώλου σαλεύοντας ἀνάποδα κι αὐτὸς μέσα στὰ νερά κάτω καὶ κάτω χωρὶς νὰ τὸ θέλει.

— Τί νὰ κάμουμε! ἀπάντησε ἀπελπισμένος ὁ γέρο-Βυθὸς ποὺ ξαστέρωσε πάλι, κατασταλάζοντας τὴ θυμωμένη του μούτελη. Τί νὰ κάμουμε! . . . "Ἐπρεπε σεῖς, εἶπε αὐστηρὰ στοὺς δυὸ Κούκους τῆς μπούκας, νὰ μὴν τὸ ἀφήσετε νὰ μπῆ μέσα! Γιατὶ σᾶς ἔχουμε αὐτοῦ ἀπάνου, πενήντα μέτρα μπόι, γιὰ τὰ μαῦρα μάτια; . . .

— Καὶ πῶς νὰ τὸ ἐμποδίζαμε, δὲ μᾶς λές; Εἶπε ὁ Δεξῆς Κούκος πειραγμένος. Χίλιες φορὲς φωνάξαμε πῶς μᾶς ἔκλεψαν τὶς παλιὲς χοντρὲς ἀλυσίδες καὶ δὲν ἔχει πιά τὸ λιμάνι ἀσφάλεια. Κανεὶς δὲ μᾶς ἄκουσε! Τὸ 'χουμε κ' ἐμεῖς ντροπὴ μας νὰ τεντωνόμαστε, ὅπως εἶπες, πενήντα μέτρα ψηλὰ ὅμως ἀπραχτα, σὰν ψευτοπαλληκαράδες! . .

— Κ' ἐγώ, κ' ἐγώ, φωνάξα πῶς τὰ κανόνια μου σκούριασαν καὶ δὲν εἶναι γιὰ φωτιά! . . . εἶπε μιὰ κοντόχοντρη Τάπια, ποὺ δὲν εἶχε καν οὔτε σκουριασμένα κανόνια κι ἄς ἔλεγε «τὰ κανόνια μου».

— Ἐγὼ πρόσταξα κ' ἔβαλαν ἄλλες ἀλυσίδες! εἶπε ἡ Ψυχὴ τοῦ Λιμανιοῦ, ἀποτενιόμενη στοὺς Κούκους.

— Τέτοιες ἀλυσίδες! . . . Νάτες! . . . Ἰδιες ἀράχνες εἶναι, οὔτε φαίνονται! Κοροϊδεύεστε; Ρωτήσαμε τότε τοὺς μαστόρους: Ποιὸς βασιλιάς, ποιὸς δόγης, ποιὸς σουλτάνος σᾶς ἔστειλε νὰ μᾶς ἀρματώσετε μὲ τέτοιες ἀραχνοκλωστὲς — «Ἡ Ἱστορία! . . .» μᾶς ἀπάντησαν βαρετὰ οἱ μαστόροι καὶ ξακολούθησαν τὴ δουλειά τους. Τὴν ξέρετε σεῖς αὐτὴν τὴν Κυρά; Ποιὸς μᾶς πούλησε σὲ δαύτη; . . .

— Τί νταραβέρια ἔχουμε 'μεῖς μὲ τὴν Ἱστορία; εἶπε, χωρὶς νὰ 'χη τὴ θέση του, κάποιον τρατοκάικο ποὺ δὲ σκάμπαζε τίποτ' ἄλλο πέρ' ἀπὸ τὸ μεροκάματο.

— Μὲ τέτοιες ἀράχνες, ποὺ λέτε, μᾶς ἀσφάλισαν, ἐπανάλαβε, δημοκοπώντας ὁ Δεξῆς Κούκος. Ὁ πολὺς ὁ κόσμος

οὔτε τίς βλέπει καθόλου. Ἄργα καί πού ἀκούω κανέναν νά λέη: «Τί ὠραῖες!» Κανέναν δὲν ἀκουσα ποτέ νά ἴπῃ: «Τί δυνατές!»...

— «Ὅπως καί νά ἴναι, τὸ λάθος εἶναι δικό σας! Ξανάειπε πάλι ὁ γέρο - Βυθὸς ἀπὸ σεβασμὸ στὸν παλιὸ ἀκατάλυτο νόμο, πού γράφει πὼς κάθε συμφορὰ φέρνει τὴ γκρίνια. Καί σέ κάθε συμφορὰ κάποιος πρέπει νά φταίη. . . Κάποιος! Τὸ ποιὸς δὲν ἔχει καί πολλή σημασία στὴ ζωὴ τῶν ἀψυχῶν...

— Δὲν τὸ παραδέχομαι ποτέ! φώναξε ἀψιὰ ὁ Δεξιὸς Κοῦκος. Οὔτε ὁ ἀδερφός μου ἀπὸ ἑκεῖ, ποῦναι ἐτοιμόρροπος χρόνια τώρα· τόσο ἐτοιμόρροπος πού δὲ μπορεῖ νά σᾶς μιλήσει ἄλλο ἀπόψε! . . . Καί μ' ἓνα ὀργισμένο κυμάτισμα τῆς ζωγραφιάς του μέσ στά σεληνοφώτιστα νερά ἔδειξε τὸν Ἄριστερό Κοῦκο, χωρισμένο στά δύο.

— Τότε ποιὸς φταίει καί μᾶς ἔφυγαν ὅλα τὰ καλὰ μας τὰ Στοιχεῖα; ρώτησε ὁ Περίτοιχος τοῦ Μώλου, χειρονομῶντας ἀπελπισμένα στὴν ἐπιφάνεια τῶν νερῶν.

— Ἐγὼ ἀπὸ ἑδῶ ποῦναι, εἶπε ἡ Ψηλὴ Θαλασσινὴ Τάπια, κοιτάζοντας βαθιὰ πρὸς τὸ ἀνοιχτὸ πέλαγο καί ψηλὰ πρὸς τὸν ἑξάστερο οὐρανό, βλέπω καθαρά πὼς κάτι ἄλλο φταίει· κάτι ἄλλο ἔξω ἀπὸ μᾶς· κάτι βαθύτερο ἀπὸ σέ, Βυθέ, πλατύτερο ἀπὸ σέ, Περίτοιχε, πιὸ ψηλὸ ἀπὸ σᾶς, Κοῦκοι! . .

— Καί τ' εἶν' αὐτό; ρώτησαν ὅλα μ' ἓνα σύμμετρο τρόμο μυστικό, πού τέτοιοι δὲ μποροῦν νά νιώσουν τὰ κόκαλα τῶν ἀνθρώπων.

— Δὲ μπορῶ νά σᾶς τὸ παραστήσω, εἶπε ἡ Τάπια, μὰ παραξενεύομαι πὼς δὲν τὸ νιώθετε καί σεῖς. Νά το! — περνάει καί μᾶς ἀνατριχιάζει.

— Ἐσὺ πάντα ἵναι νειρεύεσαι καί παραμιλᾷς! εἶπε ὁ Περίτοιχος.

— Ἀλήθεια, συντρόφισσα, ὅλο ἀεροβατεῖς. Ποτέ δὲ μᾶς χρησίμεψες σέ τίποτα· ποτέ δὲν ἤσουν πραχτικιά! . . . εἶπε ὁ Δεξιὸς Κοῦκος.

— Σωπαίνω! εἶπε χωρὶς νά πειραχτῆ ἡ ὁμορφὴ Τάπια καὶ ἀποτραβήχθηκε στὴν ὄνειροφαντασίᾳ της.

Ξαφνικά, σ' ἓνα παλμικό ἀντιφέγγισμα τῶν νερῶν, σάν ἀπὸ μαγικό παιχνίδι τοῦ φεγγαριοῦ, παρουσιάστηκε μεγαλόπρεπο κ' ἐπιβλητικό ὄλο τὸ Κάστρο μὲ τὴ βασιλικιά του τὴν κορώνα:

— Μὴν ἀνακατεῦετε τὰ ζητήματα! Ἄκουω ἄσκοπα λόγια! Τοῦτο πρέπει νὰ ζητάζετε: Μᾶς χρειάζονται τίποτα, ἐμᾶς ὅλα, τώρα πιά, οἱ Ἄνθρωποι; Φοβᾶμαι πῶς οὔτε μᾶς χρειάζονται κι οὔτε θὰ μᾶς χρειαστοῦν πιά ποτέ! Καὶ δὲν εἴμαστε τόσο δυνατοὶ ποὺ νὰ μᾶς σεβαστοῦν καὶ χωρὶς νὰ μᾶς χρειάζονται. . . Δύναμή μας ἦταν ἡ ἀνάγκη! Τώρα δὲ μᾶς ἔχουν ἀνάγκη! Καὶ ρεύουμε. . .

— Αὐτὸ ἔχει ἔννοια! εἶπαν ὅλα τὰ μεντένια μαζί.

— Καὶ δὲ θὰ μᾶς τό ἔλεγε; ἀντίκοψε μὲ ξερὸ κουράγιο ὁ Δεξιὸς Κοῦκος ποὺ ἄρχισε νὰ μπαίνει στὸ νόημα.

— Ἀπὸ ντροπὴ κι ἀπὸ σεβασμὸ κι ἀπὸ ρομαντικὴ ἀδυναμία ἀφήνουν, φαίνεται, τὸ Χρόνο νὰ μᾶς τὸ σιγολέη μὲ τὴ βραδυγλωσσὶά τῶν αἰῶνων. . . .

Τὸ Κάστρο ξανάφυγε ψηλά πρὸς τ' ἀστέρια κ' ἔπεσαν ὅλα σὲ βαθιὰ συλλογὴ μὲς στὸ λιμάνι. Ἡ Τάπια θέλησε νὰ πῆ κάποιον πικρὸ λόγο μὰ τὴν πρόλαβε μιὰ κουκουβάγια ποὺ ἔσκουζε τρεῖς φορές. Ἄλαφρὸς κατεβατὸς φύσηξε τότε ἀπ' τὸ Κάστρο. Τὸ λιμάνι ἀνατρίχιασε· ὁ καθρέφτης ἔγινε χίλια κομμάτια κ' οἱ συνωμότες χάθηκαν ὅλοι ἀπ' τὰ νερά...

— Ἐμεῖς τί θ' ἀπογίνουμε τώρα; ρώτησε φοβισμένα τὸ πιὸ δειλὸ καῖκι.

— Θ' ἀπλώσω τὸ πανὶ νὰ φύγω! εἶπε μιὰ πράσινη, πεταχτὴ πάσσαρα.

— Ὅλα μαζί νὰ φύγουμε! . . φώναξε μιὰ ἐπιτόλαιη γαίτα ποὺ μύριζε ψαρίλα.

— Μὴ λέτε ἀνοησίες! εἶπε βαριά κ' ἐπιβλητικά τὸ μαῦρο κανό.

— Τότε λοιπόν; ξαναρώτησε τὸ δειλὸ καῖκι, κατακίτρινο ἀπ' τὸ φόβου του.

— Γιὰ νὰ σᾶς πῶ; Τί κάνετ' ἔτσι; μάλωσε αὐστηρὰ μιὰ

ξεβαμμένη ανεμότρατα. Πρώτη φορά είδατε βαπόρι; Κάθε μέρα δὲν περνοῦν;

— Περνοῦν, μὰ δὲ μπαίνουν μέσα στὸ λιμάνι!.. εἶπαν τὰ καΐκια.

— Νά.. δεθοῦν σὰν κ' ἐμᾶς! συμπλήρωσε ἡ πάσσαρα.

— Νά.. ρίξουν τὴν ἄγκυρα ἀνάμεσα στὶς δικές μας!.. εἶπε μιὰ ματαιόδοξη βάρκα ποὺ δὲν εἶχε ἄγκυρα, μᾶηταν δεμένη μ' ἓνα σχοινὶ σ' ἓναν κρίκο.

— Νὰ κάμουν τὰ δικὰ μας τὰ ταξίδια!.. εἶπε τὸ πιὸ σεμνὸ καΐκι.

— Καὶ τίς δουλειές τίς δικές μας! πρόσθεσε μιὰ γαλάζια γαῖτα.

— Δὲ σᾶς καταλαβαίνω, μὰ τὸ Βοριά, δὲ σᾶς καταλαβαίνω! εἶπε ἡ ξεβαμμένη ανεμότρατα.

— Δὲ μᾶς καταλαβαίνεις τῆς ἀπάντησε τὸ σοβαρὸ μαῦρο κανὸ γιατί, βέβαια, τὸ βαπόρι δὲ θὰ πάη νὰ ψαρέψη νὰ σοῦ κόψη ἐσένα τὸ ψωμί.. Ρῶτα ὅμως ἐμᾶς νὰ μάθης ἂν θ' ἀφήση ἐπιβάτη καὶ φορτίο γιὰ κανένα μας!

“Ὅλα τὰ καΐκια κούνησαν ἀπελπιστικά τὴν πλώρη κ' οἱ ἄρμοί τους ἔτριξαν μὲ θυμὸ. —“Αχ! ἀναστέναξε, χωρὶς ἀνάκαρα, τὸ πιὸ γέρικο καΐκι, ποὺ ὁ καπετάνιος του εἶχε δέκα νομάτους φαμελιά.

— Σωπάτε κ' ἔχει ὁ Θεὸς γιὰ ὅλους! Εἶπε συμπονετικά ἡ κουφιοκέφαλη ανεμότρατα.

— Ἐγὼ μιὰ φορά δὲν μπορῶ νὰ κάμω ἐδῶ μέσα μ' αὐτὸν τὸ δαίμονα! Θὰ πάω νὰ πουληθῶ ἄλλοῦ, ξεφώνισε μιὰ κόκκινη πάσσαρα, νευρική σὰν τὸν караβοκύρη της.

— Οὐτ' ἐγώ! φώναξαν ὅλα μαζὶ πέντ' ἔξι ἄλλα καΐκια.

— Μὰ ἐγὼ δὲ θὰ πάω νὰ πουληθῶ! Εἶπε μιὰ μικρὴ, ὑστερική βάρκα, σαλεύοντας ἀπειλητικά τὸ κρεμάμενο κουπί της. Θὰ τοῦ κάμω ὅσο κακὸ μπορέσω κι ἄς βουλιάξω! Ἔπρεπε νὰ 'μουν μεγάλη σὰν ἐσᾶς!..

Τὰ καΐκια γύρισαν ὅλα καὶ κοίταξαν μὲ τὸ ἓνα ὀχι τὴν ἀντρειωμένη βάρκα. Ντράπηκαν νὰ τὸ μολογήσουν, μὰ πῆγαν ὅλα μὲ τὴ γνώμη της. Καὶ κρυφά, κάτω ἀπ' τὰ νερά,

μές στοῦ γέρο - Βυθοῦ τῆ μούτελη, ἀνακάτεψαν ὄλα τὶς ἄγκυρές τους γύρω ἀπὸ τὴν ἄγκυρα τοῦ βαποριοῦ. Ὅταν τὴν περίσφιξαν καλά, εἶπαν χαρούμενα συναμεταξὺ τους: — Σσσοῦτ! . . Σὰ μπορέσει ἄς ξεκινήσει αὔριο νὰ φύγη!..

Τὸ πρῶτὸ ἓνα μαῦρο συγνεφάκι σκέπασε τὸ λιμάνι. Τὰ κατάρτια τῶν καϊκιῶν κέντησαν τάχα τὸν οὐρανὸ μὲ τὶς σουβλερές τους μύτες καὶ εἶπαν μὲ ἀηδία στὸ Θεὸ τῆς Θάλασσας:

— Τ' εἶν' αὐτά; Τ' εἶν' αὐτά;. . Δές, δές μουτζοῦρες καὶ κακό! Ἄκου βρώμα! . .

Μὰ ὁ οὐρανός, χωρὶς νὰ τοὺς ἀπαντήσῃ, ἔλυωσε τὸν καπνὸ τοῦ βαποριοῦ μὲς στὸν ἀέρα. Ἐπειτα τὸ βαπόρι σφύριξε γιὰ νὰ φύγη:

— Τού! Τού! Τού!

Ἦ, κοροϊδία ποὺ τοῦ πάτησαν τὰ καϊκια!

— Μού! Μού! Μού! ἀντιλάλησαν. Καί, κάνοντας τάχα τὸν ἀδιάφορο, εἶχαν ὄλα τὰ «ὄκια» τους τέσσερα νὰ ἰδοῦν τί θὰ πῆ τὸ βαπόρι ὅταν. . .

— Στόπ!

Ἡ ἀλυσίδα τεζαρίστηκε ἴσα νὰ κοπῆ μὰ ἡ ἄγκυρα δὲν ξέπλεκε. Σφύριξε ὁ καπετάνιος:

— Τά! Τά! Τά!

— Χά! Χά! Χά! τοῦ ἀπάντησαν τὰ καϊκια κι ὁ μῶλος σκασμένοι στὰ γέλια.

Τὸ βίντσι, σὰ νὰ δούλευε μὲ τὰ νεῦρα τοῦ καπετάνιου, ἄρχισε νὰ γιγαντώνη καὶ νὰ γκρινιάζη τραβώντας τὴν ἀσθκωτὴ ἄγκυρα. Μιὰ χλαλοὴ ἔγινε τότε στὸ λιμάνι. Πλοῖα καὶ πλοίαρχοι, θάλασσα καὶ ναῦτες ἀναστατώθηκαν.

— Ἦρθε νὰ μᾶς χαλάσῃ τὴ σειρά καὶ τὴν τάξη! . .

— Καὶ νὰ μᾶς βάλῃ διχόνειες. . .

— Ἐμεῖς περνούσαμε ἀγαπημένα. . .

(Μαύρη ἀγάπη! . . συλλογίστηκε τὸ γέριχο φαμελίτικο κανό).

— Νὰ φύγη! Νὰ φύγη!

— Θα μᾶς κόψη τὶς ἄγκυρες!

— "Ἐ, ψίτ! κύριος μὲ τὸν ἔλικα!, φώναξε μιὰ βαρκούλα πού ἔμοιαζε σὰ χαμῖνι. Καλύτερα μοῦ φαίνεται πὼς εἶναι νὰ κόψης τὴ δική σου τὴν ἄγκυρα παρά τὶς δικές μας. . .

Τὸ βαπόρι ἔκανε μιὰ μικρὴ στροφή καταπάνω τῆς σὰ νὰ δοκίμαζε νὰ τῆς τραβήξῃ ἓνα μπάτσο. "Ὅλα τὰ καϊκια συνταράχτηκαν ἔτοιμα γιὰ καβγά. "Ἄλλο τραβήχτηκε σὰ γιὰ νὰ πιάσῃ τὸ πόστο. "Ἄλλο ἔσκυψε σάμπως νὰ 'θελε νὰ βγάλῃ ἄρματα. Χίλια στόματα ἔβριζαν τὸν καπετάνιο τοῦ βαποριοῦ. "Ὅλο τὸ λιμάνι βούρκωσε ἀπὸ χολή. — Πῶ! Πῶ! Θα σκοτωθῶν! ξεφώνισαν κάποιες ξεμαλλιασμένες γυναῖκες ἀπ' τὰ χαμόσπιτα ὀλόγυρα τοῦ μώλου. "Ἐνας χωροφύλακας σφύριξε σπαραχτικά.

Τὸ βίντσι τραβοῦσε — ὄλο τραβοῦσε. 'Ο καπετάνιος βλαστήμαγε. Τὸ βαπόρι ἔτρεμε κι αὐτὸ ἀπ' τὸ θυμὸ του.

— Νὰ μάσουμε τὶς ἄγκυρές μας, θα μᾶς τὶς κόψη! εἶπε λαβατωμένο τὸ δειλὸ καῖκι.

— "Ὅχι! "Ὅχι! Αὐτὸ εἶναι προδοσία! εἶπαν τὰ περισσότερα καϊκια.

— Φτού σου, χλεμπονιασμένο! ἔβρισε κάποιον κουτσαβάκιον κανὸ κοιτάζοντας ἄγρια τὸ κίτρινο καῖκι.

Σὲ λίγο, ἄλλες καδένες τῶν καϊκιῶν κόπηκαν, ἄλλες ξέμπλεξαν, τὸ βαπόρι πῆρε ἀπάνω τὴν ἄγκυρά του κ' ἔκανε 'μπρός. Μὰ τὴν ὥρα πού ξεκινούσε, μιὰ πεισματάρικη, μιὰ κακιὰ μεγάλη βάρκα ἀμόλυσε τὸ κουπί τῆς ἀπειλητικὰ καταπάνω του καὶ τὸ κουπί σὰ νὰ 'χε τὴν κακία τῆς τιμόνι, τράβηξε ἴσα νὰ μπλεχτῇ στὸν ἔλικα! Μὲ δυὸ χτύπους τῶν φτερῶν του τὸ 'καμε κομμάτια. . .

'Ἡ βάρκα ἀποτραβήχτηκε τρομαγμένη κι ἀντὶ νὰ βουλιάξῃ κἀνοντάς του κακό, καθὼς φοβέριζε τὴ νύχτα, ἔκλαιγε τώρα μὲ τὸν ὄρφανὸ τῆς τὸ σκαρμὸ, ὑστερικὰ κι ἀσυγκράτητα: «Κουπί μου! Κουπάκι μου!. . . Πάλευες μὲ τὰ κύματα χιλιάδες καὶ χιλιάδες χρόνια!. . . Κανένας δὲ σ' εἶχε σπάσει! Ποιὸς σ' ἔσπασε; Ποιὸς σ' ἔσπασε τώρα; Ποιὸς;»

Τὰ καίκια, ξενευρισμένα, ντροπιασμένα, παρακαλοῦσαν τὸ γέρο-Βυθό, νὰ τοὺς ξαναδώσῃ τὶς κομμένες ἀγκυρες. Κ' ἐκεῖνος, ὅλος ἀναστατωμένος, κατάθολος ἀπ' τὴν ὀργή, ὄχι μόνο, παρὰ καὶ τοὺς ἔταξε νὰ τιμωρήσῃ αὐτὸς τὸ βάρβαρο πλεούμενο. Καὶ τὸ βράδυ μὲ τὴ ρήχη, καθὼς ξανάμπαινε τὸ βαπόρι στὸ λιμάνι, ὁ γέρο-Βυθὸς ἀνασήκωσε λίγο τὴν πλάτη ἐκεῖ κατὰ τὴ μπούκα καὶ τὸ βαπόρι κόλλησε! Χαρὲς τὰ καίκια τὰ κουτὰ κ' οἱ ξεμωραμένοι Κοῦκοι κι ὁ Περίτοιχος τοῦ Μώλου ὁ ξεμουαλιάρης.

— «Σὰ θέλει, ξαναμπαίνει ἐδῶ μέσα!..»

Μὰ νὰ ἰδῆτε ποὺ σὲ λίγες μέρες ἔφτασε μιὰ μεγάλη φαγάνα κι ἄρχισε νὰ σκάβῃ καὶ νὰ τρώῃ ἀλύπητα τοῦ γέρο-Βυθοῦ τὰ σωθικά!..

“Ὅσο περνάει ὁ καιρὸς τόσο τὰ χάνουν ἀπ' τὴν ἀπελπισία τους τὰ δόλια τὰ καίκια. Βουβὰ κοιτάζουν τὸ 'να τ' ἄλλο. Οἱ καρῖνες τους χορτάριασαν, ἔπιασαν στρεῖδια. Γιατὶ νὰ τὶς παλαμίσουν;. . . Οἱ ἀντένες μούδιασαν ἀπὸ τὸ δέσιμο τῶν πανιῶν. Πουρὶ πιάσανε οἱ ἀγκυρες στ' ἀσάλευτα νερά. — Ἐλάτε νὰ ψαρέψετε κ' ἐσεῖς! τοὺς λέει κάθε τόσο εἰρωνικά ἢ ἀνεμότρατα. Μὰ δυὸ - τρεῖς γαίτες τὴν ἄκουσαν: Ἔγιναν πιά κι αὐτὲς γιὰ πάντα τρατοπούλες.

— Τὸ δικό μου τὸ ψωμί ζηλέψατε; γκρινιάζει τώρα στὰ σοβαρὰ ἢ ξεβαμμένη τράτα. Καὶ τί ξέρετε σεῖς ἀπὸ ψαρική;... Θὰ χαλάσετε ὅλο τὸ γόνο τῶν ψαριῶν μὲ τὰ παλιοδίχτυα σας. Πρέπει νὰ σᾶς ἀμποδίσουν!..

Μὰ οἱ ἀνήξερές γαίτες εἶχαν κάτι ψαριὲς ζηλευτικές. Κόφες μπαρμποῦνια φέρνουν κάθε αὐγή. «Σῶπα καὶ θὰ μᾶς ἔβγη σὲ καλὸ αὐτὸ πῶγινε!» λένε κρυφὰ μεταξύ τους τὴν ὥρα ποὺ ξεπλένονται ἀπ' τὰ λέπια. «Κανεῖς δὲν ξέρει ποτὲ ἀπὸ τὰ πρὶν τί γράφει ἡ Τύχη του!»

Ναί, ὅμως ἡ κόκκινη πάσσαρα πῆγε καὶ πουλήθηκε πρώτη - πρώτη σ' ἄλλο λιμάνι. Κι ἄλλα δυὸ - τρία καίκια. Τὸ πιὸ γέριχο — τὸ λευκὸ καίκι, τὸ τράβηξαν ἔξω στὴν ἀκρογιαλιά καὶ τὸ πούλησαν σ' ἓναν φουρνάρη ξύλο μὲ τὴν ὀκά. Τ' ἄλλα τὰ καίκια πεινοῦν. Ἀπόμειναν δεμένα

κι ἀχρείαστα. Κι ἂν καμιὰ φορὰ δουλέψουν, πάλι χωρὶς ἀπολαβή. Τόσα στόματα. . .

— Θὰ γδικηθῶ κι ἄς γίνω κομμάτια! εἶπε μιὰ μέρα ξαγριεμένο τὸ μαῦρο κανό. Χαμένο καὶ χαμένο εἶμαι. . .

— Ἐγὼ θὰ σέ βοηθήσω. . . ψιθύρισε ἀπ' τὸ παραθυράκι τοῦ ὁ Δεξῆς Κοῦκος.

Καὶ μιὰ μέρα πού φυσοῦσε λυσσασμένη ὄστρια, συναπαντιῶνται στὴ μπούκα τοῦ λιμανιοῦ τὸ βαπόρι μὲ τὸν ἔλικα καὶ τὸ μαῦρο κανό μὲ τὸ κάτασπρο πανί. Ἄπάνω του!

Στρίβει τὸ βαπόρι ἀπότομα γιὰ νὰ μὴ μεσοκόψη μὲ τὴν πλώρη του τὸ μαῦρο κανό. Ἐτοιμος ἀπὸ ἑκεῖ ὁ Δεξῆς Κοῦκος — τοῦ σπάζει τὰ πλευρά. Πάλι ἀπότομα τραβιέται καταμπρὸς τὸ βαπόρι — σπάζει τὰ ξάρτια, κομματιάζει μὲ τὸ μπαστούνι τοῦ τὸ πανί τοῦ κανό. Τρακάρουν. Τριξίματα, σουρίγματα, φωνές, χαλασμός. Καὶ λίγοι κόμποι αἶμα στάζουν ἐκεῖ δὴ στὴ θάλασσα. Τὸ πιὸ ἀθῶο ναυτόπουλο ἔχει χτυπηθῆ κατακέφαλα.

— Ἐ, τώρα πιά τελείωσε! Πρέπει νὰ φύγη τὸ βαπόρι! Δὲ χωράει ἐδῶ μέσα! Δὲ μπορεῖ νὰ κυβερνηθῆ! Μᾶς κατασκότωσε!. . . Καίτια καὶ μῶλος καὶ κοῦκοι καὶ τάπιες ἐπαναστατοῦν. «Νὰ φύγη! Νὰ φύγη!» «Ἡ ἐμεῖς ἢ αὐτό!».

— Σωπᾶτε καὶ θὰ τὸ ξεμπήξουμε! φωνάζει θαρροῦμενα ἢ πράσινη πεταχτὴ πάσσαρα, τρίβοντας τὰ ξάρτια τῆς ἀπὸ τὴ χαρά τῆς.

— Καίτια μου, καϊκάκια μου, πιᾶστε χορὸ καὶ θὰ μείνουμε μοναχοί, ὅπως ξανάειμαστε χιλιάδες χρόνια!. . . λέει πιὸ χαρούμενος ὁ Δεξῆς Κοῦκος.

— Τώρα θὰ ξανάρθουν οἱ Γοργόνες κ' οἱ Νεραΐδες, τὰ Στοιχειά μας τὰ καλά, λέει γελαστός ὁ Ἄριστερός Κοῦκος ὁ ἐτοιμόρροπος πού εἶχε χρόνια νὰ βγάλῃ μιλιὰ.

— Θὰ ξαναγεμίσω παχιὰ μούτελη καθὼς πρῶτα! συλλογιέται ὁ κατασκαμμένος γέρο - Βυθός.

— Ποτὲ δὲ σώνεται ἢ ἐλπίδα!. . . στοχάζεται ἢ ὁμορφὴ ψηλὴ Τάπια κ' εἶναι πιὸ ἀπελπισμένη ἀκόμα κι ἀπὸ τὸ

μαῦρο κανὸ πού κλαίει ἀπαρηγόρητα τὸ κομματιασμένο του τὸ πανί!

— Πανί μου, πανάκι μου, χιλιάδες καὶ χιλιάδες χρόνια πάλευες μὲ τοὺς ἀνέμους! . . . Κανείς δὲ σὲ καταξέσκισε! Πῶς τὸ 'παθες, πῶς τὸ 'παθες τώρα;

Τὸ βαπόρι σοβαρό, περήφανο, ἀμίλητο γιατρεύει τὰ σπασμένα του πλευρὰ καὶ δὲν καταδέχεται ν' ἀπαντήση οὔτε στὰ κουτσοκάϊκα, οὔτε στὸν καυχησιάρη Δεξὴ Κουῖκο πού τοῦ φωνάζει ἀπ' ἀντίκρου:

— Δὲν εἶμαι κουπὶ νὰ μὲ σπάσης, οὔτε πανὶ νὰ μὲ σκίσης! Σκύβε νὰ μὲ προσκυνᾷς ἂν θέλης τὸ καλὸ σου!

Μὰ νὰ ἰδῆτε πού σὲ λίγες μέρες ἤρθαν μηχανικοὶ καὶ μέτρησαν τὰ μουράγια καὶ τὶς τάπιες καὶ τὸν περίγυρο τοῦ μώλου καὶ τοὺς κούκους τῆς μπούκας! Καὶ νὰ ἰδῆτε ἀκόμα πού 'ρθαν ἐργάτες κι ἄρχισαν μὲ κασμάδες καὶ μὲ φουρνέλα νὰ γκρεμίζουν τὰ κάστρα καὶ τοὺς κούκους, ἀνοίγοντας στὴ θέση τους ἓνα πλατὺ, καινούργιο λιμάνι. . .

— Ποτὲ δὲν τὸ φανταζόμουν πῶς εἶναι τόσο δυνατὸς ὁ χτύπος τοῦ ἔλικα! εἶπε στὸν ἑαυτὸ της ἡ ὁμορφη θαλασσινὴ Τάπια, ἡ μόνη ἀπειραχτὴ ὡς τὴν ὥρα ἀπ' τὶς προαιώνιες κατοικίες τῶν παλιῶν Στοιχειῶν. Οὔτε δόγηδες, οὔτε σουλτάνοι, οὔτε ὁ δόγης τῶν δόγηδων, κι ὁ σουλτάνος τῶν σουλτάνων — ὁ Χρόνος, οὔτ' ἐσύ, Χρόνε, μπόρεςες νὰ κάμης τόσο κακό! . . .

Ἄνθρωπος - Χρόνος τ' ἄκουσε πέρα στὸ διάστημα, πέρα στὸ χάος καὶ χαμογέλασε σὰ νὰ 'θελε νὰ τῆς 'πῆ: — Καὶ τί ξέρεις ἐσύ γιὰ τὰ δικά μου τὰ ἔργα; Ὅλα δικά μου ἔργα εἶναι...

Τὰ καίκια σάστισαν ἀπ' τὴν καταστροφὴ πού γίνεται γύρω τους κι ὅπως ἀπόμειναν ἀμίλητα, κανένα τους δὲν ξέρει τί συλλογίζονται τ' ἄλλα. Μὰ εἶναι βέβαιο πῶς ὅλα τους πόνεσαν τὸν ἴδιο πόνο ὅταν εἶδαν νὰ γκρεμίζεται σωρὸς ἀπὸ μαῦρες πέτρες ὁ Κουῖκος ὁ Δεξὴς, ὁ περήφανος, πούηταν, ἀλήθεια, βέρος ἄρχοντας βενετσιάνος! Ὅμως τὸ μαῦρο τὸ κανὸ δέθηκε μιά μέρα σκυφτὸ καὶ ταπεινωμένο, ξυλάρμενο, πίσω ἀπ' τὸ βαπόρι καὶ ταξίδεψε μακριά. Ὅταν

Ο ΧΤΥΠΙΟΣ ΤΟΥ ΕΛΙΚΑ

Ξαναγύρισε μὲ τὸν καιρὸ — μοναχὸ του — στὸ καινούργιο τὸ λιμάνι τὸ πασίχαρο, εἶχε κι αὐτὸ — τὸ κανὸ τὸ μαῦρο — ἕναν μικρὸν ἔλικα κάτω ἀπ' τὸ τιμόνι!

— Δὲν ἔπρεπε ν' ἀλλαξοπιστήσης! τοῦ φώναξε περιπαιχτικὰ ἡ ἀνεμότρατα.

— Σῶπα, δύστυχη, κ' ἐκεῖ πού πῆγα εἶδα πῶς καὶ τὸ ψάρεμα γίνεται τώρα μὲ τὸν ἔλικα! . . .

Ἐπειτα τὸ μαῦρο κανὸ γύρισε κ' εἶδε περίλυπα τὴν παλιά, τὴν ὁμορφη καὶ σοφὴ Τάπια, νὰ στέκεται ἀκόμα ὀλόρθη, ὅπως καὶ τότε, στὴν ἄκρη στὴ θάλασσα καὶ νὰ κοιτάζῃ ἀνοιχτὰ τὸ πέλαγο καὶ ψηλὰ τὸν οὐρανὸ. Παραξενεύτηκε. Ποιὸ μεγάλο Στοιχειὸ τὴν προστατεύει;

— Ἐβαλες κ' ἐσὺ ἔλικα; τὴ ρώτησε μὲ πρωτάκουστη βλακεία.

Μὰ ἡ Τάπια, ἡ ὁμορφη καὶ παράμερη Τάπια, πού δὲ χρησίμεψε χρόνια πολλὰ σὲ τίποτα καὶ μόνο τὴν ὁμορφιά της πυργώνει μὲς στὰ κύματα ἀπὸ αἰῶνες τώρα, ἡ Τάπια δὲν ἀπάντησε καθόλου γιατί ἀκόμα δὲν ἔχει νιώσει καλὰ - καλὰ οὔτε κ' ἡ ἴδια γιὰ ποιὸ σκοπὸ δὲν τὴν ἔχουν γκρεμίσει κι αὐτὴ παρά τὴν ἄφησαν ὀλόρθη στὴν ἄκρη στὴ θάλασσα — νὰ κοιτάζῃ ἀνοιχτὰ τὸ πέλαγο καὶ ψηλὰ τὸν οὐρανὸ. . .
Νὰ τὴν ἔσωσε τάχα ἡ ὁμορφιά της;

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ « ΒΑΘΙΕΣ ΡΙΖΕΣ »
ΤΟΥ Γ. ΑΘΑΝΑ
ΤΥΠΩΘΗΚΕ ΣΤΟ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ
ΑΔΕΛΦΩΝ Γ. ΡΟΔΗ
ΑΜΑΡΟΥΣΙΟΥ 53 — ΑΜΑΡΟΥΣΙΟΝ

